Suat Parlar

ORTADOĞU

Vaat EdilmişTopraklar

bibliotek

ORTADOĞU
Vaat Edilmiş Topraklar

Suat Parlar

Bibliotek Yayınları

Bibliotek Yayınları
Araştırma Dizisi: 8
Ortadoğu (Vaat Edilmiş Topraklar)
Suat Parlar
Aralık 1997
Dizgi, Sayfa Düzeni: Bibliotek
Kapak Resmi: Burhan Karkutli
Bilgisayar Uygulama: Raja Reklam
Tel - 0 216 418 21 72
Kapak Ve İç Baskı. Prizma Matbaacılık

Bibliotek Yayınları:
Salkım Söğüt Caddesi. 2/3
Cağaloğlu-istanbul

ORTADOĞU
VAAT EDİLMİŞ TOPRAKLAR

Suat Parlar

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ **7**

I. BÖLÜM
ORTADOĞU: TARİH VE KÜLTÜR 9
Uygarlıklar Merkezi Ortadoğu 9
Ortadoğu'nun Mitoloji Evreni 24
Ortadoğu Gelenekleri ve İslamın Kaynağı 35
İslam'da Devlet ve Sınıf 41
Devlet Kurucusu ve Asker Olarak Hz. Muhammed 45
İslamın İlk Yıllarında İktidar Stratejileri 52
Ortadoğu'da Din, Devlet, Şiddet 61

II. BÖLÜM
EMPERYALİZM VE ORTADOĞU 69
Sömürgecilik, Şarkiyatçılık ve Tepkiler 69
İslam'da Kapitalizm 75
Ortadoğu'ya Sömürgecilik Sisteminin Yerleşmesi 75
Ortadoğu'da Anti-Emperyalist Tepki 79
Ulusal Kurtuluş Dinamikleri ve İslam 83
Arap Ulusçuluğu 88
İslam ve Sosyalizm 98
Üçüncü Dünyacılığın Tarihsel Temeli 104

III. BÖLÜM
BAASÇILIĞIN TEORİ VE PRATİĞİ 109
Devrim Yılları ve Mısır 115
Bağlantısızlar Hareketi ve Arap Sosyalizmi 124
Uyanan Cezayir ve Toplumsal Cumhuriyet 129
Cezayir'de Müslüman Uygarlık 135
Kaddafi ve Yeşil Devrim 137

IV. BÖLÜM
İRAN'DA TARİH VE DEVRİM 140
İran Solu 146
Islam ve Ihtilalci Gelenek 173

VI. BÖLÜM
ORTADOĞU'NUN EGEMEN GERÇEKLERİ 181
Bir Damla Kan Bir Damla Petrol 183
Emperyalizmin Egemenlik Sisteminde
İsrail'in Konumu 199
Silah Ticaretinin Eksenleri 213
ABD-İSRAİL İttifakı 217
İsrail'in "Kutsal" Bombası 220
Silahlanma Yarışı 231

VII. BÖLÜM
ORTADOĞU'NUN PETRO-POLİTİĞİ 236
İntifah (Serbestleşme) Süreci 245
Eşitsizlik Kıskacında Ortadoğu 252
Çürüten Gerçekler 259

VIII. BÖLÜM
KÜRESEL ŞİDDET, ABD VE ORTADOĞU 269
Siyasallaşan Su Sorunu 282
Ortadoğu'da Dini ve Etnik Renkler 291
Bölgesel Çelişkiler Yumağında
"Böl-Yönet" Siyaseti 295

IX. BÖLÜM
SİYONİST GERİCİLİK VE İSRAİL 301
Siyonizmin Temelleri 301
"Yahudi Yurdu" Demagojisi 308
İngiliz Emperyalizmi ve Siyonist Hareket 311
Nazilerle Siyonistlerin İşbirliği 316
Siyonist Militarizasyon 323
İsrail'in Bölgesel Hegemonya Planları 339
NOTLAR 344

SUNUŞ

Kaynakları, kültürel birikimleri, muazzam tarihsel zenginliği ile eşitlik, barış ve bollukla birlikte anılması gereken "vaad edilmiş toprak" tam tersi çağrışımları akla getiriyor. Savaş, sömürü, ırkçılık Ortadoğu'nun "cehennemi" gerçekliğini oluşturuyor. Emperyalizm en kanlı düzeneklerini burada kuruyor. "Bir damla kan, bir damla petrol" denklemi bölge halklarına kader olarak dayatılıyor. Ancak insanlığın en büyük yiğitleme ve direnişleri de burada çiçekleniyor. Bu kitap, Ortadoğu'ya ilişkin temel olguları ayrıntılı bir biçimde çözümlemek yolunda bazı soru işaretlerini gündeme getirmek amacıyla yazıldı. Yöntemsel bakışın ilkeleri olgusal bütünlük kurulurken bu bütünlüğe içerildi. Böylece "entellektüel" tatmin! asgaride tutuldu. "Derinlik" satan lafazanlıkların bulunmayışı bu kitabın en önemli ve belki tek başarısı oldu. Bu bakımdan "iş bitirici" eleştirmenler bu kitabı okumadan bile eleştirebilirler. Kitapta dipnot olarak değinilen ve alıntı yapılanlar dışında da çok sayıda kaynak kullanıldı, bunların tamamı kaynakçada gösterildi. Özellikle "Ortadoğu'nun Egemen Gerçekleri" bölümünde çok sayıda kaynaktan yararlanıldı, geniş bir basın taraması da bu çalışmaya eşlik etti ancak bunlar tek, tek verilmek yerine kaynakça da topluca belirtildi. Okur, çalışmada birçok varsayım bulunduğunu görecektir. Öte yandan kitapta Ortadoğu'da devrimler ve halk hareketlerine çok uzun yer verilmedi. Bu konuda başka bir ça-

lışma planı gündemde. Dolayısıyla bu konu bilerek eksik bırakıldı. Bu kitabın okura ulaşması sürecinde katkılarından dolayı birçok arkadaşıma teşekkür borcum var. Sevgili Yaşar Uzunlar, Yiğit Tuncay ve Şengül Özdemir emekleriyle destek sundular, sağolsunlar. Bu arada şunu belirtmek gerekiyor bu kitap ve diğer yazdıklarım sanıldığı gibi kısa bir zamanın ürünü değil sırf bu kitap dört yıllık bir çalışma süresine dayanıyor. Yazdıklarımdan ziyade bu emek süreci benim için önem taşıyor. Çünkü Türkiye'de yazı serüveninin kendine özgü koşulları bulunuyor.

Bu kitabı Ortadoğu'nun Anti-Amerikancı, Anti-Siyonist, emek, eşitlik ve özgürlükten yana tüm "vatan hainleri"ne ithaf ediyorum.

ORTADOĞU:TARİH VE KÜLTÜR

UYGARLIKLAR MERKEZİ ORTADOĞU

Yeryüzü cennetinin tüm tariflerinin mitoloji harmanında boyutlandığı alandır, Ortadoğu. İncil, "...Bir nehir çıkar cennetten ve cennetin bahçesini sular; sonra dört kola ayrılır (...). Bunlardan üçüncüsünün adı Dicle'dir, Asur'un doğusuna doğru akar. Dördüncüsünün adı Fırat... "Efendi Tanrı, insanı aldı ve Cennetin bahçesine koydu; toprağı eksin ve ona sahip olsun" diye anlatıyor vaat edilmiş bu toprakları. Mitolojik imgelerin Tanrı kelamına aktığı kutsal kitaplar, 100.000 yıllık geçmişe dayalı köy yerleşimlerinin "Altın Çağ" vurgusunu hep bu topraklardan başlatıyor. Ancak çağın sorunsalları kıskacında tarifler ve sınırlar bu kadar kolay belirlenemiyor. Ortadoğu, bir kavram bütünlüğü görünümü altında muazzam çelişkileri simgeliyor. Çelişkiler, ansiklopedilerin yalınlığına yansıyor.

"Ortadoğu, hem Uzakdoğu hem Batı kavramıyla karşıtlaşan bir coğrafi kavram. Ayrıca, aynı ülkeler için kullanılan ve içeriği açık seçik belirlenmemiş olan Yakındoğu kavramını da rahat rahat kapsar. Böylece Ortadoğu terimi, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeleri, Türkiye'yi, verimli hilal ülkelerini (Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Irak) Mısır'ı Arabistan yarımadasını, İran'ı ve genellikle, Afganistan'ı içine alır. Ama bazen Libya'yı, Sudan'ı ve hatta Hindistan yarımadası ülke-

lerini (özellikle Pakistan) kapsayacak biçimde de genişletilir."1

Coğrafi yalınlık temelinde geliştirilen Ortadoğu kavramının belirsizliği aslında bir çelişkiler yumağını andıran bölgeye oldukça uygun. Ancak, Ortadoğu'nun kimlere ve hangi ölçütlere göre bir tür Doğu'yu simgelediği tartışmalı. Batı'yı eksen alan bir yaklaşımın tanım güzergahında "uygarlık dışı" oluşumların odağıdır Ortadoğu. Batımerkezci sosyo-ekonomik formasyonlar dogması, köleci-feodal toplum yapıları sıralamasında bir hamlede Helenistik Dünyayı tüm değerleriyle Batı'ya "ilhak" eıniştir. Helen dünyasının Mısır, Mezopotamya, Suriye, İran'la bağları koparılmış, felsefi birikimi, siyasi yöntemleri, kent kültürü ile "demokratik" Atina, "barbar" Doğu'nun karşısına konulmuştur. Doğu kökenli Hristiyanlık da, İslamiyet'in karşısına dikilerek XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Ortadoğu halısı emperyalizmin tezgahında dokunmaya başlanmıştır. Oysa, "uygarlık" adına ortaya konulan ve insan emeği ile onun tarihin öznesi olmasıyla biçimlenen kalıt bu bölgede oluşmuştur. "Ortadoğu'nun tahıl tarımının ve evcilleştirilmiş hayvanlarının insanlık tarihinde özel bir yeri vardır, çünkü ilk uygarlık onların yol açtığı, yaşam biçiminden doğmuştur. Dünya'nın en eski uygarlığı, Dicle ve Fırat ırmaklarının aşağı kıvrımları boyunca Basra Körfezi'ne kadar dayanan alüvyon ovası üzerinde uzanan Sümer ülkesinde doğdu. Sümer topraklarını yaratmış olan ve her yıl yenilenen ırmak milinden bol ürün alınabilmesi için, ilkel tarım tekniklerinin kökten değiştirilmesi gerekti."2 Bu değişim insan emeğinin toplumsal örgütlenmesinde önemli bir aşamayı oluşturdu. Sulama kanallarının, setlerin yapımı ve bakımı, yüzlerce hatta binlerce insanın emeğinin örgütlenmesini zorunlu kıldı.

Emeğin örgütlenmesi süreçinde ortaya çıkan seçkin yöneticiler Mezopotamya mitoslarından güç aldılar. Bu mitoslar, tanrıların insanları her tür ihtiyaçları için kullandıkları üretim nesneleri olarak değerlendiriyordu. Böylece, Sümer'de Ortadoğu'nun giderek insanlığın ilk egemenlik sistemlerinden biri geliştirilmeye başlandı. Lagaş'ta bulunan bir yazıda, kentin toprakları, sahiplerinin tanrıya ödeyecekleri payların türüne göre üçe ayrılır. Tanrı'ya en ağır payları çiftçiler öderken, yaşamlarını sürdürmek için ellerinde çok az [illegible] kalıyordu. Çift-

çiler ayrıca yılın belli bölümünde tanrı adına çalışıyorlardı, yani rahiplerce planlanan işlerde ve sulama kuruluşlarında. Bu yolla tapınakta biriken tarımsal ürünlerin bir bölümüyle tüm becerilerini tanrıya adamış çok çeşitli sanatçıların yaşamlarını sürdürmesi mümkün oluyordu. Bu kişiler zamanlarını basit yeniden üretim doğrultusunda tüketmedikleri için insanlığın o zamana değin yarattığı beceri ve bilgileri büyük ölçüde geliştirdiler. İÖ 4000 ile I.Ö 3000 yılları arasında, yani Dicle-Fırat Vadisi'nin aşağı bölgelerinde ilk yerleşimlerin görüldüğü tarihten sonraki 1000 yıllık sürede insanlık tarihinin zembereği boşaldı. Teknik gelişmeler son derece hızlıydı. Tunç metalurjisi, çarkta yapılmış çömlek kaplar, tekerlekli araçlar, suda yüzen tekneler, heykeltraşlık, anıtsal yapılar, karasaban arkeolojik kayıtlarda aynı anda görülür. Mezopotamya kentleri için önemli bir dışsatım malı olan yünün dokunup boyanması, ölçme sanatları ki, kanalların, bentlerin ve ovada yapay dağlar gibi yükselen anıtsal tapınakların yapılması hep Sümer damgası taşır. Tarım yılı düzenini yaşamsal hale getiren ekim-dikim işleri, rahiplerin takvim çalışmalarına hız verdi. Takvimin yürütülmesi konusundaki becerilerini, sulama konusundaki önderlikleri ile bütünleştiren rahiplerin ayrıcalıkları daha da pekişti.

İ.Ö 3000'den az sonra, Sümer'de kutsal öyküler, yasalar ve anlaşmalar yazıya dökülebiliyordu. Fırınlanmış kil tabletlere yazılanlar Mezopotamya ile açılan insanlığın ortak temellerine ışık tutuyor. Bilinen tüm yazı biçimleri Sümer yazısından kaynaklanıyor. Sümer aynı zamanda güçlü bir egemenlik sisteminin de kalıtını bıraktı. İnsanların belli bir uzaklıktan denetlenmesini sağlayan yönetimsel ve siyasal yöntemler de bu dönemde şekillendi. "Bu Sümer buluşlarından bazıları, o zamandan beri uygar yönetimlerin asal öğeleri olarak kaldılar, örneğin derlenip yayımlanmış yasalar, görevlere bürokratik atamalar ve resmi posta hizmetleri gibi temel öğelerin geçmişi eski Mezopotamya'ya dayanır. Dahası, Sümer ülkesinin 'her zaman' tek bir tanrı ve tek bir kralın yüksek yöneticiliği altında birleşmiş olduğu yolunda resmi bir propagandanın varlığının izlerini görüyoruz."3

Tarihin kapılarını açan Sümerler'i Babil İmparatorluğu takip etti. (Bab-ı Lu: Allah kapısı) Başkentlerinin adıyla anılan Babiller, sınıflı

toplum hukukunun en önemli kodlarını oluşturdular. M.Ö 792'den, M.Ö. 750'ye kadar hüküm süren Hammurabi insanlığın bilinen en eski hukuk metinlerine adını verdi. Mülkiyet hukuku ve eşitsizlikçi toplum kodlarının yeraldığı bu metin diyorit dökme taş üzerine kazılıdır. Hammurabi kanunları toplumu; hakları ve yükümlülükleri, bulundukları mevkiyle orantılı üç hukuksal sınıfa ayırır: avilum (üstün "insan" soylu), muşkenum (sıradan insan), vardum (köle). Bedensel yaralama durumunda şiddet eğer bir aviluma yönelikse çok daha sert biçimde cezalandırılırdı: herkesin önünde hakaret etme durumunda, bu suçu işleyen avilum en ağır maddi tazminat cezasına çarptırılırdı. Kanun, bazı ücret ve hizmetlerle borç faizleri için bir tavan belirler. Hammurabi kanunları, Hitit yasalarından Musa yasalarına uzanan bir akış içinde etkisini sürdürmüştür. Bürokrasinin, hukukun ve pazar fiyatları düzeninin geliştiği zeminde yükselen Babil, daha sonraki siyasal sistemler açısından önem taşıyan bir kalıt bırakmıştır. Sümer ve Akat'ı inceleyen Babil rahipleri, Babil'in koruyucusu Marduk'u yüceltme yolunda önemli adımlar attılar. Böylece ortaya çıkan "yaradılış destanı" ince ayrıntılarıyla, görkemli bir dini mirasın temellerini attı. Kutsal Kitap'ın, Tekvin bölümünde yankılanan destan, Marduk'u baş tanrı ilan eder. Ortadoğu'yu bir uygarlık merkezi haline getiren yönetim sanatları, genişletilmiş yeniden üretim teknikleri, askeri örgütlenme ve sınıflaşma olgusu Sümer, Akat, Babil çizgisinde süreklilik kazandı. Sümer rahiplerince, dünyayı ve insanın tanrılarla ilişkilerini açıklamak için ortaya konulan düşünceler tüm dinlere yansıyan kalıcı özellikler taşıyordu.

Yazılı tarih kadar eski bir sorun kaynağı olan petrol de, Ortadoğu'nun çelişkiler yumağının ilk düğümlerinde yerini Babil zamanında aldı. "Petrol; Sümer, Asur ve Babil uygarlıklarında çerağ yapmada, mozaikleri yapıştırmada, yol yapımında, gemi kalafatlamada, boya bileşikleri hazırlamada ve ilaç yapımında kullanılmıştır. Anılan bu üç uygarlıktan, özellikle Babil'in petrolü kullanmada çok etkin teknikler geliştirdiği ortaya çıkmıştır. Bir petrol ürünü olan ziftin, Babil uygarlığı gemi inşa sanayiindeki önemi, Hammurabi kanunlarına hüküm konulacak düzeydedir. Anılan kanunlar, gemi kalafatlama üc-

retlerini belirlediği gibi, işin kalitesiz yapunına da yaptırım getirmiştir.

Yunan tarihçi Herodot, eserlerinde Babil'in duvarlarının yapunında da naftanın (petrol) kullanıldığını belirtmiştir. Diğer bazı kaynaklar, M.Ö 823-810 döneminde Asur Kraliçesi olan ve Babil devletini kuran Semiramis'in yapurdığı Asma Bahçeleri'nin inşaatında bitumen (zift) kullanıldığını belirtmektedir. M.Ö 604-561 yıllarında Babil Kralı olan Nebuchadnezzar döneminde dahi yörede gaz sıkışması sonucu meydana gelen tutuşmayla "Ebedi Ateş"in yandığı günümüze ulaşan bilgiler arasındadır...Babil Kralı Marduk-Nadin-Ahne'nin tahta çıkmasını izleyen yıllarda Asurlu'larla savaşmasının nedenleri arasında, Fırat'ın sularını kontrol alunda tutmak kadar, Hitit dolaylarındaki nafta (petrol) pınarlarını denetlemenin de olduğunu savunurlar.4 Bu saurlar önemli açıklıkları ortaya koyuyor. Petrolün, savaş nedeni olması yanında "Fırat sularını kontrol" konusunda stratejik değerlendirmelerin uzun bir geçmişe sahip olduğunu kanıtlıyor. Aslında sınıflı toplumla bütünleşen birçok kurumsal, hukuki, yönetsel, mali ve hatta stratejik öğe Ortadoğu'da yumaklanmıştır. Köleci, feodal, kapitalist imparatorlukların temel yöntemlerinin önemli bir bölümü İ.Ö 8. yüzyılın Tunç Çağı istilalarından önce bu bölgede ortaya konulmuştur. Güçlerini kişilik özelliklerinden değil de sahip oldukları yönetsel ve siyasi makamlardan alan idarecilerin egemen olduğu bir siyasal düzen Hammurabi zamanında oldukça gelişmiştir. Vergi sisteminin görenekten hukuk kalıplarına dökülen yapısı, toplumun kaynaklarının süratle savaş için seferber edilmesi, yargısal yetkilerin tanımlanması, militer örgütlenmenin boyutları bu gelişmenin göstergeleridir. Babilliler'in yanısıra, Medler ve Persleri de kapsayan imparatorluk ilkeleri muazzam genişlikte bir coğrafyada uygulanabilmiştir. Ordu yönetimi alanında sağlanan gelişmeler ve askeri üstünlük sağlamayı ilke edinen egemenlik sistemleri özellikle Asurlu'larla zirveye ulaşmıştır. Asurlular, meslekten subay yetiştirme yoluna gitmişler, onar kişilik ve yüzer kişilik düzenli birlikler kurmuşlardır. Her yıl sefere çıkan merkezi ordu, yerel direnişleri kırma konusundaki gelenek ve yöntemlerin ilk örneklerini vermiştir. Öte yandan Hammurabi'nin, asker-

lerine toprak vererek onları yerleştirmesi ve askeri yükümlülüklerle, toprak arasında bağlantı kurması bunu da bir kayıt sistemine bağlaması dikkate değer.

Bizans, Selçuklu ve Osmanlı'da da revaç bulan bu toprakla bütünleşen ordu uygulaması, militer gelişmenin köşe taşlarındandır. Askeri örgütlenme yöntemleri konusunda ilklerden birini yine Ortadoğu tarihinde bulmak mümkün. Akadlar ve Asurlular'ın İmparatorluk muhafız ordusu Persler'de büyük boyutlar kazanmıştır. Adına "ölümsüzler" denilen 10.000 kişilik muhafız ordusu disiplini, gücü ve profesyonel yapısıyla imparatorluğun boyun eğdiriciliğinin simgesi olmuştur. (Devrik İran Şahı'nın sadık birliklerine de Immortal'lar yani ölümsüzler deniliyordu. Kapıkulu örgütlenmesinin tarihsel kaynakları açısından bu açıklık değer taşıyor. Seferlerde yarı profesyonel bir milis gücüyle desteklenen sürekli ordu türünden bir egemenlik aracı, insanlığın siyasi evriminde dönüm noktasıdır. Asurlular ve Persler'in ortaya koyduğu bu askeri örgütlenme Roma, Bizans ve Osmanlı'dan günümüz ordularına kadar kalıcı etkiler bırakmıştır.

Ticari ilişkiler ağının işlerliğiyle bütünleşen askeri örgütlenme, sınıflı toplum hukukunun güvencesi olmuştur. Ortadoğu'nun imparatorluk renklerinin oluşturduğu bu hukuk tablosu adeta bir ticâret enternasyonalini ortaya çıkarır. Tacirlerin hakları ve ayrıcalıklarıyla ilgili bir dizi yasal ve geleneksel kural, oldukça uzak bölgeler arasında ve karşılıklı olarak birbirlerine yabancı, birbirlerine güvenmeyen topluluklar arasında ticaret ilişkilerini kolaylaştırdı. İ.Ö iki bin yıllarında bile Babil hukuku, tacirlerin gereksinimlerini göz önüne almıştı ve imparatorluklarının büyüklük dönemlerinde Asurlular ve Persler tacirlere önemli yasal korumalar sağlamayı sürdürdüler. Örneğin; tacirler askerlik hizmetinden bağışık tutulmuştu. Tacirlerin ve zanaatçıların yaşadıkları önemli kentler, verdikleri haraç karşılığında, şaşılacak genişlikte bir kendi kendilerini yönetme hakkından yararlandılar. Daha da önemlisi imparatorluk hükümeti yollarda- uygulamada her zaman değilse bile ilke olarak- kolluk görevini üstlenmişti. Geçen kervanları yağmalamaya kalkışan herhangi bir haydutun, yerel garnizonların komutanlığını yapan imparatorluk görevlilerince ya da ordu-

ya bağlı bir müfreze tarafından cezalandırılması sözkonusuydu. Bölgeler arası ticaret yapanlar ve imparatorluk orduları, bilinçli bir ittifakla birbirlerini desteklediler.

Ortadoğu imparatorlukları, Tunç çağının savaş arabalı yöneticilerinin aristokratik yönetimlerine de, demir çağının yığınlara dayalı militarizmine de tanıklık ettiler. İ.Ö 200'den az sonra, aristokratik savaş arabalarının hammaddesi olan tunçtan daha ucuz ve kolay üretilen demir savaş meydanlarında yerini aldı. Demircilik teknikleri, Hitit İmparatorluğu'nun kuzeyden gelen istilacılarca parçalanmasından sonra yürüdü, "barbar Avrupa"ya geniş ölçüde yayıldı.

İ.Ö 200-100 yılları arası eşitlikçi toplulukların birliğine dayalı "demokratik barbarların" savaş arabaları ile mücehhez, aristokratik imparatorlukları kuşatma dönemi oldu. Demirin çocukları, yeni bir istila dalgasıyla kuzeydeki bozkırdan, Doğu'nun dağlık ülkelerinden ve güneydeki çöllerden Ortadoğu'ya aktılar. Bu göçebe topluluklar, "demokratik barbarlar" bölgeye kişiliğini, rengini veren halklardı: İran'da Medler ve Persler, Suriye'de ve Filistin'de Filistinliler, İbraniler ve Aramiler, Frigyalılar, Dorlar...

Demirin çocukları tüm Ortadoğu'da özgür köylü toplulukları yarattılar. Ürünlerinin bir bölümünü, demirin işlenmesiyle elde edilen zanaat ürünleriyle değiş tokuş ettiler. Gerekli becerilere sahip ve köylülerin ihtiyaç duyduğu malları üreten güçlü bir zanaatçılar grubu Ortadoğu toplumlarının temel ve kalıcı bir ögesi oldu. Toplumsal farklılaşmalar çizgisinde gelişen uygarlık Ortadoğu halklarının "yerel uzmanlaşma"ya dayalı zanaatlarına çok şey borçludur.

Demir çağı istilalarının yarattığı toplumsal ve siyasal deprem özgür köylü topluluklarına geçici de olsa alan açtı. Ancak yerel kabilelerin gevşek federasyonları kararlı bir siyasi örgütlenmeye olanak vermeyince, toprak mülkiyetinin eşitsizliği temelinde imparatorluklar yeniden yükseldi. Bunlardan, Asurlular'ın nasıl güçlü ve yaygın bir askeri örgütlenme meydana getirdiklerine değindik. Acımasız savaşların, ayaklanmaların ve şiddetin simgelediği Asur İmparatorluğu, İsrail Krallığı ve Babilli uyruklarının ayaklanmalarıyla sarsıldı. Askeri örgütlenme, eşitsizlikçi toprak mülkiyeti rejimi, hayatın her alanını

kapsayan din temelinde gelişen Asur'u göçebe süvarileri yıktı. Savaş tekniklerinin dinamizmi ile beslenen sınıf mücadelesi bu "antika medeniyetlere" son veren unsurları yarattı.

Ellerinde yaylarıyla, at sırtında dövüşen göçebe kabileler vur kaç akınları, kervanlara saldırılarla neredeyse ilk "gerilla" savaşçı taktiklerini uyguladılar. Bu tür akınları durduracak bir askeri yapı Asur'da oluşmamıştı. Egemen sınıf üyelerinin sahip olmakla onur duyduğu, ancak sıradan Asurluların edinemeyeceği kadar ender bulunan atların ve onları besleyecek otlakların bulunmayışı, sınıf mücadeleleri ile kaynayan Asur'a göçebe darbelerinin şiddetini tattırdı. İ.Ö 700'lerde, Kimmerler ve İskitler, Ortadoğu'ya geniş süvari akınları başlattılar. Merkeze yakın bölgelerde halk ayaklanmaları ile birleşen bu akınlar Babilliler'in, İran yaylalarından gelen Med'lerin vuruşları ile Asur'un sonunu getirdi. Asur'un mirası, bölgede binlerce yıl sürecek anlaşmazlıkların tohumlarını attı. Babil ve Mısır, Filistin'i ve Suriye'yi denetimleri altına almak için kavgaya tutuştular. Bu kavgada, Mısır'ın tarafını tutan Yahuda Krallığı Mısır'la antlaşma yapınca, Babil Kralı Nabukadnezar'ın (İ.Ö 605-561) intikamı ile karşı karşıya kaldı. Babil orduları İ.Ö 587'de, Kudüs'ü ele geçirdi, kenti yıktı, halkını Babil'e sürdü. Yahudiliğin geleceğinde bu sürgün kalıcı izler bıraktı.

Bölgenin, dikkate değer özelliklerinden biri de Sümer'in diğer imparatorluklar tarafından model alınmasıdır. Mısır, özellikle siyasi birliğini kurma aşamasında Sümer deneyimlerinden oldukça yararlandı. Sümer deneyimlerinden yararlanma, Mezopotamya'da bin yılda gerçekleşen birikimin olanaklarını Mısır'ın hizmetine sundu. Yukarı Mısır'la Aşağı Mısır'ın Kral Menes'in önderliğinde birleştirilmesi, Mısır'ın tarihinin başlangıcı olarak kabul edilir. Menes döneminde Ortadoğu siyasi coğrafyası sulama, yazı, metalurji, saban, tekerlekli araçlar ve anıtsal yapıları tanıyordu. Mısırlılar hızlı bir "öykünme" süreciyle Sümer'in yararlanabilecekleri tüm ögelerini toplumsal yapılarına kattılar. Ancak, bu durum antik tanzimat biçiminde tanımlanabilecek içeriksiz bir kurumlar montajına dönüşmedi. Mısır uygarlığı, kendine özgü bir tarzla kurumsal gelişimini sürdürdü. Mısır ile Sümer arasında toplumsal örgütlenme biçimlerinde derin farklar vardı.

Sümer'lerin tanrı anlayışı, insan suretinde olmakla birlikte görünmez tanrıların varlığı ekseninde gelişmişti. Oysa, Mısır'da krallar tanrı ilan edildi. Sınıfsal kastlaşmada piramidin zirvesinde yer alan Firavun ölümsüz sayıldı ve öteki insanlara da ölümsüzlük bağışlayabileceğine inanıldı. Nil'in taşkınlarını sulama kanalları ile kontrol etme, tarımsal örgütlenmenin zorunlulukları sınıfsal kastlaşmanın katı yapısıyla bütünlüklü olarak tek merkezli, yoğun bir tanrı-imparator kültü yarattı. Merkezi rejimin Firavun iradesine bağladığı tanrısal özellikler, anıtsal yapıların görkemine de yansımıştır. Ancak bu dev yapılar keskin sınıf çelişkilerini örtemiyordu. Ortadoğu halklarının geleneğini oluşturan "muhalif din-tanrı" anlayışı firavunların en parlak dönemlerinde dahi canlıydı. Hayvan veya yarı hayvan biçiminde düşünülen yerel tanrılar, yerel rahiplerin koruyuculuğunda toplumsal muhalefetin simgeleri oldular. Yerel direnç merkezlerinin bir süre sonra yarattığı kargaşadan yararlanan egemenler yerel hükümdarlıklar oluşturdular. Mısır tarihinin genel kabul gören dönemlendirilmesi ekseninde Orta Krallık devrine denk düşen toplumsal ve siyasal bölünme İ.Ö 2000'den İ.Ö 1500'lere kadar devam etti. Yerel toprak sahiplerinin ve askeri şeflerin son derece güçlü olduğu Orta Krallık'ta merkez eski gücünü yitirdi. Siyasi bölünmüşlük ve merkeze bağımlılığın azalması yıkımları atlatma yolunda bazı olanaklar sağladı. Bu nedenle, Asya'dan gelen Hiksos akınları Mısır uygarlığına son veremedi. Mısır toplumunun sanatsal incelik ve becerileri de içeren birikimleri birden çok merkeze dağıldığı için Mısır uygarlığı yıkılmadı.

Sümer'in, eski çağ dünyasında görkemli bir uygarlık modeli sunması tam bir uygarlıklar harmanı yaratmıştır. Sümer'le deniz yoluyla ilişki kuran İndüs uygarlığı Sümer'den etkilendi. Başlangıçta, Sümer tekniklerine ve yöntemlerine öykünen İndüs uygarlığı, Harappa ve Mohenjo-daro'da gövdelenen bir kentsel temele dayandı. İ.Ö 2500 ile İ.Ö 1500 yıllarına denk düşen bu uygarlık merkezi giderek Küçük Asya'da Hitit toplumuyla, Suriye ve Filisitin'deki Kenan toplumu ile bir dizi ön-uygarlık aşamasındaki toplumla kuşatılmıştı. İndüs uygarlığı aracılığıyla Güney ve Orta Hindistan'a kadar uzanan insanlık birikimleri İ.Ö 1800'lerde Küçük Asya'da da yankılanıyordu. Daha o

tarihlerde yerel yöneticilerin çevrelerinde askerler, rahipler, tacirler, zanaatçılar toplanmışlardı. Çivi yazısından, Mezopotamya dilinin bazı mitoslarına kadar birçok öğe içeriyordu Hitit. Yerel şefler ve yerel yöneticilerin biriktirdikleri servet ve işgücü temelinde toplumsal sınıflaşma aşamasına ulaştılar. Ancak, Hitit toplumsal farklılaşmasının dikkate değer özellikleri vardır. Hitit toplumu birkaç farklı etnik gruptan oluşmuştur. Ve bir grubun ötekine boyun eğdirmesine dayalı bir sınıflaşma sözkonusudur. Hitit heykelcikleri, silahlı adamları önplana çıkaran, heybetli görünüşlü insan figürleri ile doludur. Servet ve gücün askeri temelde örgütlenmesi ile etnik farklılaşmanın "fatihlerinin" hizmetlerine koşulacak nitelikli işgücünü temsil etmesi de Hitit'in kalıcı özelliklerindendir. Ortadoğu'nun uygarlık merkezlerinin çekim alanında yaşayan Hurriler, Elamlılar bu uygarlıkların temel koordinatlarını koruyarak kendilerine özgü çeşitlemeler geliştirdiler. Uygarlık biçimlerinin etkinlik alanında bulunan Kafkas Dağları'nın kuzeyinde yaşayan Kuban şefleri en çok silah teknikleri üzerinde durdular. İ.Ö 2500'ü izleyen yedi yüzyıl boyunca tunç silahlarla donanmış bozkır halkları sel gibi boşalarak Batı Avrupa'yı istila ettiler. Tunç çağı fatihlerinin taşıdıkları dil Finler, Estonyalılar, Macarlar, Basklar dışında günümüz Avrupa halklarının dillerini oluşturdular. Çeşitli dalları yalnız Avrupa'da değil, İran'da ve Kuzey Hindistan'da'da konuşulduğu için bu dil ailesine Hint-Avrupa dilleri denir. Ortadoğu'da, Hint-Avrupa dili konuşan topluluklara Hurriler, Kassitler hatta Hikroslar arasında bile rastlanmıştır.

Uygarlık açılımlarının Ortadoğu merkezli zembereği boşalınca, uygarlığı simgeleyen ve özünde toplumsal sınıflaşma olgusu bulunan kurumlar, teknikler, sanatlar v.s yayıldı. Batı'nın temellerine yerleştirdiği uygarlıklardan olan Minos uygarlığı da Mısır'la ticaretin görüldüğü tarihlerden bin yıl kadar sonra ortaya çıkmıştır. Suriye kıyılarını ve Mısır'ı kapsayan ticaret ağları Minos'lu tüccarları, Doğu Akdeniz'in uygar toplumlarının zanaatçılarıyla kuzeyin ve batının hammadde üreticileri arasında aracı haline getirmiştir.

Uygarlığın merkezini oluşturan Ortadoğu'da, Pers İmparatorluğu kalıcı izler bıraktı. İmparatorluk tekniklerine yaptıkları katkılarla

Persler, kendilerinden sonraki büyük devlet geleneklerinin oluşumunda derin izler yaratmışlardır. Pers Kralı Kyrus (İ.Ö 559-530) kısa sürede hemen tüm Ortadoğu'yu egemenliği altına almıştır. Ardılları Kambyses (İ.Ö 530-520) ve Darius (İ.Ö 521-486) İmparatorluğu Avrupaya da yaydılar. Güney Rusya'yı oluşturan toprakları ele geçiren Darius, İskit ülkesine girdi.

Devlet, ticaret, savaş örgütlenmesi ile gövdelenmeye başlayan sınıflı toplum Ortadoğu uygarlıklar harmanında ortaya çıkmıştır. Dr.Hikmet Kıvılcımlı'nın deyimiyle "ticaret saltanatı"nın temelleri bu harmanda atılmıştır. "Lağaş beyleri inşaa ettikleri kanallarla öğünüyorlar ve Elam ile Magan'dan bakır, Lübnan'dan esans ithalini nasıl kolaylaştırdıklarını tasvir ediyorlar. Şehir sanayiinin beslenmesi için gerekli olan ticaret şu veya bu suretle teşkilatlandırıldı. Arkeoloji, İndus vadisinden (Hintten serpantin, hakkedilmiş kornalin (kırmızı akik) taneleri, mühürler ve seramik gibi malum eşyalar ve Umman'dan bakır ithal edildiğini belgeliyor. Bundan dolayı Sümerler'in kavrayışları ve icatları yabancı ülkelere yayıldı. Örneğin, mühür-silindir: Asurya'ya, Suriye'ye, Kapadokya (Orta Anadolu'ya) ithal edilerek onların yerlisi oldu. İndus vadisinde bile kopya edildiyse de, yerli mühürler tercih olundu. Kimi Sümer metal tipleri daha da yaygın yerlere üleştirilerek Güney Rusya'ya, Truva'ya, Merkez Avrupa'ya ulaştı.

Ticaret sadece elden ele geçen bir mallar mübadelesi olarak kalsaydı, böylesine bir fikir mübadelesi anlaşılmaz olurdu. Kervanlar elbet uzak ülkelerde konaklıyorlardı, belki de Babilonyalı bezirgan kolonilerin (göçmen yerleşimleri) yabancı ülkelerde yerleşmişlerdi. Sargon'un (tüccarlar uğruna savaş açma) hikayesine göre, bu yerleşmeler, Kapadokya'da olağan şeydir. Tersine bugün İngiliz tüccarların Oporto da yahut İstanbul'da yerleştikleri gibi, yerli bezirganların Ur'da Kiş'te yerleşmiş bulunmaları mümkündür. Ondan başka, Doğu'da kervanlar yalnız emtia değil, fakat hür yahut köle işçiler de taşırlar. Bugün Yakındoğu'da tecrübeli zanaatkarlar uzaklara seyahat ederek, becerilerinin karlı iş sağladığı yerde yerleşiyorlar. Hint'te, Babilonya'da, Mısır'da, Truva'da görülen kimi disk biçimli altın inci-

lerin sık sık kullanılmasının aslı da belki tıpkı böyle bir hareketliliktir...Sümer bir zenginlik kaynağı haline gelmişti ve dolayısıyla çiçekleşen kentlerine bütün dünya sanaatkarlarını çekiyordu.

Böylece ticaret, Sümer şehirlerinin sanayi ve ticaret kentleri haline gelmelerini mümkün kıldı; bu şehirlerde, yeni ekonominin yarattığı fırsatlara paralel olarak, bir sanayi proletaryası, İngiltere'nin sanayi devrimi çağında görülene benzer çabuklukla çoğaldı."5

Ticaret saltanatı militarizmle bütünleşmişti. Kral aynı zamanda askeri örgütlenmenin başındaki kişiydi. Ortadoğu imparatorlukları değişik askeri yöntemler geliştirdiler, bu yöntemler arasında daha sonra Makedonyalıların da uyguladıkları falanj sistemi de vardı. Yolların askeri güvenliği, mülkiyet rejiminin düzenini koruma, hammadde kaynaklarını kontrol gibi amaçlarla oluşturulan askeri aygıtlar sınıf egemenliğinin çelik çekirdeğini temsil ediyorlardı. Sümer'den itibaren temelleri atılan militarist aygıtlar eşitsizlikçi toplum düzenlerinin işlerlik koşullarını güvence altına aldılar. Tarihin Sümer'le başlaması salt sanatların, mimarinin vs. değerlerin yaratılmasına ilişkin uygarlık ölçütleri ile bağlantılı değildir. Emperyal yayılmanın ilk biçimleri, militarist örgütlenme, bürokrasi ve dinin konumu da bu başlangıç tespitinin köşe taşlarıdır. "Doğmakta olan sanayi ekonomisinin ilerleyişini gerçekleştirmek için, ovanın sınırları dışında, ilk maddeler açısından yeterli tedariklerde bulunmak icabediyordu. Tarlalarda çift sürerken, yahut büyük kanallar açarken kullanılan aygıtlar için de gerekli olan bu ithalat, Sümerliler tapınaklarını kıymetli madenler, yahut nadir esanslarla bezemek istedikleri zaman büsbütün çoğalıyordu. Malzemeler çölden değil, Elam veye Suriye'nin nüfuzlu bölgelerinden getirtilmek icabediyordu. Oysa bolluk rahatlık içinde yaşayan yarı-barbar ulusçukları, kendi hammaddelerini gıda ve zahireleri veya mamül ürünler fazlasıyla değiş tokuş etmeye razı ettirmenin, yahut ağaçlarının kesilmesine, maden filizlerinin çıkartılmasına ve topraklarının kervanlar tarafından çiğnenmesine ikna etmenin birtakım hadleri vardı. Bugün Avrupalılar Afrika'da aynı güçlüklerle karşılaşıyorlar. Bu güçlüklerin üstesinden gelmenin bir tarzı da, bezirganları silahlı kuvvetle desteklemek, "Ticaret hürriyeti"ni bozanla-

ra karşı te'dip seferleri açmaktır. Sargon, Kapadokya'da metal ticaretiyle meşgul bezirganlara yardımda bulunmak üzere bir sefer açmıştır. Ondan önce bu işi yapmış olanlar da bulunabilir. Sonraki literatürde anılan Sümer ile Elam yahut Sümer ile Asurya arasındaki hasımlaşmalar belki de aynı tertip ekonomik bir emperyalizmden ileri gelmiştir.

İhtimal bu gerçeklerden ilham alıp ordu gücüne dayanacak Sümer hakimiyeti o devirde Babilonya'nın kendi sınırları ötesine yayılmıştır. Diale ırmağı üzerindeki Khafaje'de müstahkem bir kale, Asur'da bir arşa ile İshtar tapınağı: Sümer tapınç nesneleri, silindirleri ve yazıları gibi Sümer fistanı ve kuvafürü taşıyan şekilcikler de sunmuşturlar. Demek o iki anıt Sümer Vakıfları, geri kalmış Soubareenler arasında Sümer fatihlerince kurulmuş hakiki sömürgelerdi.

Bezirgan için, memleketin bayındırlığı ve sanayii, insanların hayatı ve refahı diye bir şey yok; herşeyden önce ve yalnız en yüksek vurguncu kar ve kumar ülkü olduğundan, ortalığın ikide bir yakılıp yıkılması, çoğunluğun ezilip sürünmesi kişi çıkarı uğruna mübah sayılır, ne olursa olsun harp idealleştirilip kışkırtılırdı.

Kral esas itibarıyle verimli bir kentin şefi idi ve komşu devletler zararına kendi iktidarını teyit etmeye bakıyordu. Babilonya'nın insanca zenginliği ve kudreti büyük kısmı bakımından, birtakım bağımsız şehir devletler arasında hiç yoktan çıkmış imha edici ihtilaflarla berbat ediliyordu."6

Sınıflı toplum gerçekliğinin mekanı olan kentler Irak ırmaklarıyla "Kızıl Deniz" adlı şimdiki Acem Körfezi'nin kavuştukları noktada ortaya çıktı. İlk belli başlı Sümer kentleri, Eridu, Ur, Larsa, Lagaş, Umma, Adab, Uruk, Şruppak adlarını taşır. Üretici güçlerin gelişme sürecinde maden ağırlıklı örgütlenme ilk sınıflı toplumların omurgasını oluşturmuştur. Ticari dolaşımın temel metaı metalurjidir. Yoğun bir nüfus, kamu yapıları, tapınaklar, depolarla donanmış kentler, müstahkem bir mevkide bulunan garnizonla tanınırlar. Ziraat ve sanayi faaliyetinin odaklandığı ilk Sümer kentleri yukarıda çizilen kent tablosuna iyi birer örnektir. Ortadoğu kent gerçekliğine maden işlemecilik damgasını vurmuştur. Bazı kentler adlarını orada kurulmuş

metalurji atölyelerinden almıştır. Örneğin, Sippar (Tunç şehir), Eridu (Sümerce=Bakır) anlamına geliyordu. Sınıflı toplumların egemenlik sistemleri stratejik hammaddelerin kontrolünü varlık koşulu saymışlardır. İnsanlığın ilk büyük savaşları Ortadoğu'da hammaddelerin kontrolüne yönelik olarak çıkmıştır. III.Ur Sülalesi kralları bakır madeni bulunan Zagros Dağları'nda bulunan Kimas bölgesine akınlar düzenlerken, Asur'lu Sargon da altın ve gümüş uğruna savaşmıştır.

Kent örgütlenmesinin sınıflı toplum eksenli gelişiminde ortaya çıkan imparatorluk yapıları büyük bir tapınak-mezar ihtişamı yaratmışlardır. "Antika hakim sınıfların en bunakça büyük ülküleri" olan mezarlar ebedi bir yaşama özlemin ürünüydü. Mezarların yanısıra "Tapınak" geleneği Sümer'den itibaren insanlığın gelişim çizgisinde önemli bir konuma sahip olmuştur. "Kudüs-ül-Akdas", "Beyt-ül Haram", "palatin" gibi "manevi birlik" alanları toplumların kolektif bilincinin köşe taşlarıdır.

Ortadoğu'da açılan kent yaşamının evrim çizgisinde tüccarların özel bir yeri vardır. Damgar denilen bu topluluk (Sümer) ayrıcalıklı bir sosyal sınıf oluşturuyordu. Devletin sınıfsal niteliğini vurgulaması açısından Damgarlar-devlet ilişkileri incelenmeye değer: "Damgarlar (bezirganlar) iyice ayırtlı bir çeşit sosyal sınıf teşkil ediyorlardı. Bu sınıf yaratıldıkça, sanayinin büyük bir gelişim kazandığı her toplumda karakteristik oldu. Damgarlar, özellikle dış ticaret üzerinde bir çeşit tekel oluşturan resmi organlar, tapınaklar veya saraylar için iş yapıyorlardı. Sebebi şudur: O derece önemli işlerin finansmanını desteklemek ve bütün muhtemel riskleri, zarar ziyanı ve uzak seyahatlerin yüksek masrafını üzerine almak için yeterli zenginlik kaynağı yalnız resmi organların (Tapınak-sarayların) elinde idi."7 Sümer tüccar sınıfı, tapınaklar tarafından yönetilen kamu mallarına dayanarak " özel zenginlik" sağlamışlardır. İthalat bu alüvyonlu ovalarda yaşamak açısından zorunluydu. İ.Ö. 3000'lerde bakır ya da tunç yapılar için kereste ve en azından el değirmenleriyle kapı eşikleri için taş, kent nüfusunun zorunlu ihtiyaç maddeleri haline geldi. Ayrıca tanrılar için, altın, gümüş, kurşun, lacivertaşı ve diğer kıymetli madenler de zorunlu ihtiyaç maddelerinden sayılıyordu. Bu maddeler düzenli ola-

rak ithal edildiler. Yıkıntılardaki ve Jemdet devrinden itibaren mezarlardaki miktarlarına bakarak, bu maddelerin oldukça düzenli olarak ithal edildikleri sonucuna varırız. Bakır daha çok Basra Körfezi'ndeki Oman'dan, kalay Doğu İran'daki Drangiana'dan, Suriye'den, KüçükAsya'dan, hatta Avrupa'dan sağlanmış olabilir. Toros Dağları gümüşün ve kurşunun ana kaynağı idiler. Kereste Kuzeydoğu dağlarından ve aynı zamanda Suriye'nin kıyı sıradağlarından getiriliyordu. Lacivertaşı kuzeydoğu Afganistan'daki Badakşan'dan, sedef Basra Körfezi'nden, batık deniz kabukları Hindistan yarımadasından geliyordu. Ticaret, İndüs vadisini de kapsamına alacak ölçüde yaygındı. Sümer'in geliştirdiği bu ticaret enternasyonali, onu izleyen imparatorluk yönetimleri tarafından korundu ve geliştirildi.

Ticaret enternasyonalizminin de simgelediği sınıflı toplum yapısına dayalı ekonomi, küçük bir azınlığın çıkarları doğrultusunda işliyordu. Bu eşitsizlikçi toplum yapısının yarattığı çürüme, Ortadoğu halklarının kolektif bilincine Sümer ile birlikte dahil oldu. "Bir tanrı evinin bütün üyeleri kuramda tanrının hizmetçileri olabiliyorlarsa da, kendilerinden beklenen hizmetin koşulları, bir yandan rahip yöneticiler, öte yandan kiracılar, ücretliler ve köleler için, çok farklı idi. Ortakçılar ve tarım işçileri emeklerinin ürününün ancak bir parçasını aldılar. Tapınakça toplanan artı-üründen ekmekçilere, biracılara ve diğer zanaatçılara yalnızca arpa olarak az bir ücret ödeniyordu; bu zanaatçılara yardım eden köleler ise, olasılıkla, boğaz tokluğunun dışında pek az şey alıyorlardı.

İ.Ö 2500'den önce tanrı evleri, mutlu ailelerden başka her şeye benzeyen kurumlar haline geldiler. Bu evlerin uyumunu bozan yolsuzluklar eski düzeni "ilk zamanlarda olduğu gibi, yeniden kurmayı amaçlayan Lagaş şehrinin yöneticisi olan Urukagina tarafından çıkarılan resmi emirde sık sık ortaya konur. Tutulan rahipler çeşitli yolsuzluklar yapıyorlardı. Örneğin ölü gömmelerden aşırı ücret alıyorlardı ve tanrıya (yani topluluğa) ait toprakları, sığırları, araç gereçleri, köleleri kendi malları gibi kullandılar. Sonra, "Yüksek rahip fakirin bahçesine girdi...ve oradan odun topladı." "Eğer, bir büyük adamın evi sıradan bir vatandaşın evi ile bitişikse" o büyük adam herhangi

bir uygun karşılık ödemeksizin onun evini kendininkine katabilirdi. "Eğer halktan birinin güzel bir eşeği doğmuşsa ve onun efendisi ben bunu satın alacağım derse, bu ayrıcalıklı alıcı, ender olarak eşeğin sahibinin gönlünün istediği kadar, yüksek bir bedel verirdi. Dilinin bütün çetrefilliğine rağmen, bu eski metin, bize sınıflar arasında gerçek bir çatışmanın varlığını şaşmaz bir biçimde yansıtmaktadır."8

İmparatorlukların harmanında Ortadoğu, Sümer'le başlayan uygarlık serüvenine bir dizi toplumsal ve siyasal örgütlenme ile devam etti. Ancak dini oluşumlar irdelenmeden bu gelişim tablosu eksik kalacaktır.

ORTADOĞU'NUN MİTOLOJİ EVRENİ

Ortadoğu, büyük inanç sistemlerinin merkezidir. Eşitsizlikçi toplum yapısının doğasına uygun biçimde gelişen "kul" anlayışı Sümer'de başlar. Enuma Eliş gibi dinsel söylencelere göre, Büyük Ruh Ea, toprağı kanla yoğurarak "insan" yapar, büyük ruhların ayak işlerine koşsun, onlara hizmetkar, köle ve kul olsun diye egemenlik sistemi ile bütünleşen bu inanç örüntüleri, katı merkeziyetçi, savaşçı ve acımasız dinsel dogmalar yaratmışlar. Tanrılar federasyonu, toplumsal örgütlenme imparatorluklara evrildiği ölçüde daha merkeziyetçi, savaşçı ve acımasız dinsel doğmalar yaratmışlar. Tanrılar federasyonu, toplumsal örgütlenme imparatorluklara evrildiği ölçüde daha da merkezcil bir din anlayışına dönüşmüştür. Efendi-Köle çelişkilerinde, din ve devlet efendisinin temsilcisi olmuşlardır. İ.Ö 1300'lerde dinsel içeriklerle örülü bir Hitit yasası çoğu suçlar için hoşgörülü iken, efendiye boyun eğmeyen kölelerin ve devlet büyüklerine karşı gelenin başının kesileceği bildiriliyor. Ortadoğu'da, sınıflı topluma geçişle başlayan ve kaynağında Sümer'in bulunduğu bu anlayışı, Hristiyanlık'ta da görmek mümkündür. İ.S 60'da Havari Paulus: "Hükümete mukavemet eden, Allah'ın tertibine karşı durmuş olur...efendilerinize, Mesih'e hizmet eder gibi korku ve titreme ile hizmet edin" diyor. Tüm Ortadoğu dinlerinde köleci itaat modelini inanç sisteminin merkezine koyan bu yaklaşımı görmek mümkündür.

Ortadoğu, inanç sistemlerinin gelişim çizgisinin devlet ve toplum

açısından incelenmesi, tarihsel akış ekseninde olgusal açıklıklar sunar. Örneğin, Sümerler "Tanrıların seçtikleri", İbraniler "Tanrının seçilmiş kavmi", Araplar, "Kavm-i Necip" olarak nitelendirilir. Dünyanın en "vahşi" uygarlığını simgeleyen ABD de bugün "Tanrının öz ülkesi" olmakla övünüyor.

Eski Mezapotamya ve Mısır'dan sonra İbrani egemenlerinin kültürü, bölgenin asıl kültürüdür. Bu kültürün, devlet, ticaret ve hukuk kodları Ortadoğu'nun egemenlik sisteminde kalıcı izler bırakmıştır.

Ortadoğu'da, tektanrılı dinlerin kaynakları Mezapotamya ve Mısır toplumlarına uzanır. Sümer, Akad, Babil ve Asur'da büyük ruhlar egemen sınıfın insanına benzer, bunlar güçlü, savaşçı ve acımasız, korkulması gereken varlıklardır.

Bu süreklilik kapsamında, yaratılış öyküleri de Sümer'le başlar. Sümer destanlarında, insanın kul olarak, bilgelik tanrısı Enki tarafından çamurdan yapıldığı yazılıdır. Yaratılacak "kul"un örneği toplumda varolduğu için (köleler) insana bu biçim verilmiştir. İnsanı kul, köle sayan bu ilk Ortadoğu inanç sistemi bütün tarih boyunca varlığını sürdürmüştür. Yeni Ahit'te şunlar yazıyor: "Herkes üzerinde olan hükümetlere tabi olsun, Allah tarafından tanzim olunmuştur. Bundan dolayı, hükümete mukavemet eden Allah'ın tertibine karşı durmuş olur."(Romalılara Mektup 13. 1-2)9 . Kutsal kitaplar bu köle modelini içererek yetkinleştirmişlerdir, tıpkı yaradılış destanları gibi. Kutsal kitaplarda anlatılan yaratılış öyküleri en eski Mezopotamya ve Mısır efsanelerinden olduğu gibi alınmıştır. Babil Yaradılış Destanına göre, Tanrı Marduk insanı balçıktan yapar, can verir. Mısır'da tanrı Khenemu, insanı çömlekçi çarkında elleriyle yapar. Salt yaratılış öyküleri değil Tufan öyküleri de Sümer kaynaklıdır. Tanrılar bir tufan tertipler, insanı yaratan Enki'nin gönlü buna razı olmaz. İnsanlardan birine (utna piştime) gizlice haber verir. O da bir gemi yapar ve tufandan kurtulur. "Öykünün anlatıldığı metnin bulunduğu fragmentin başladığı noktada, bir tanrı, insanları tanrıların üzerlerine göndermeye karar verdikleri yıkımdan kurtarma niyetini açıklarken görülmektedir. Tanrıların böyle bir karar almalarının nedeni verilmemiştir. İnsanlığı yok olmaktan kurtaracak girişimlerde bulunan tanrı, Enki'dir.

Anlaşılan, Sippar kentinin sofu kralı Ziusudra'ya bir duvarın kıyısında dikilmesini söylemektedir. Ve bu duvar yoluyla Ziusudra'ya tanrıların korkunç niyetlerini açıklayıp, gelecek tufandan kurtulmak için ne yapılması gerektiğini söyleyecektir. Metnin kayığın yapılışının anlatılmış olabileceği parçası yitiktir; ama böyle bir parçasının varlığı, Tufan'ın gelip Ziusudra'nın nasıl kaçtığını anlatan aşağıdaki parçadan anlaşılmaktadır.

"Tüm fırtınalar, son derece güçlü, tek bir fırtına gibi saldırıya geçti,
Aynı zamanda, sel kült merkezlerinin altını üstüne getirir.
Yedi gün (ve) yedi gece sürdükten sonra
Tufan ülkenin altını üstüne getirdi.
(Ve) büyük suların üzerindeki
Fırtınalar koca kayığı bir o yana bir bu yana salladı durdu.
Göklere (ve) yere ışık saçan (güneş-tanrı) Utu göründü.
Ziusudra koca kayığının bir penceresini açtı,
Kahraman Utu ışınlarını dev kayığın içine getirdi.
Kral Ziusudra
Utu'nun önünde yerlere kapandı,
Kral bir öküz öldürür ve bir koyun boğazlar.

Sonra bir kopukluğun ardından tablet, sonunda Ziusudra'ya ne olduğunu anlatır:

Kral Ziusudra,
Anu'nun ve Enlil'in önünde yerlere kapandı,
Anu (ve) Enlil hoş davrandılar Ziusudra'ya,
Ona bir tanrı(nınki) gibi (sonsuz) yaşam verdiler,
Bir tanrı(nınki) gibi sonsuz soluk indirdiler onun için.
Sonra, Kral Ziusudra'nın
Bitkiler dünyasının (ve) insanlığın soyunun adını sürdüren kişinin,
Karşı taraftaki ülkede, Dilmun ülkesinde, güneşin
doğduğu ülkede oturmasını sağladılar."10

Ortadoğu tanrıları, toplumsal değişme ve toplumdaki bazı grupların yükselmesine bağlı olarak güçlenirler. Tanrılar aristokrasisi, egemenlik sisteminin erk modelleri doğrultusunda en güçlüye göre kurgu-

lanır. Örneğin, Mısır'da Ptah (Re, Güneş), Memfis kentinin tanrısıdır. Memfis başkent olunca Ptah da diğer tanrılara baş oldu. Giderek tek tanrıya dönüştü (İ.Ö. 1300'ler). Ptah dışındaki diğer tanrılara hakaret edildi, putları kırıldı. Ptah'a karşı gelenler, ona tapmayanlar öldürüldü. "Mısır'da inananlar, Ptah'ın ebedi ve ezeli olduğunu öne sürüyor, bunu kabul etmeyenleri kalpleri ve gözleri mühürlü, olmakla suçluyorlardı.11

Ortadoğu tanrıları egemenlik sistemi ile bütünleştirilmiştir. Örneğin Mısır Kralının tanrı olarak adı Horüs'tür. Kral ölünce, öte dünya tanrısı Osiris'e dönüşür. Mısır Kralı iki cihanın efendisidir. Krallık düzeni ile din iç içedir. Mısır'da Güneş tanrı Re başkentin tanrısı olup Firavunlar Re'nin oğlu diye mühür basarlar. Kralın düşmanları Re'nin de düşmanıdırlar. Köleci düzenlerin siyasi biçimlerini kutsayan dinler, Tanrıyı eşitsizlikçi toplum piramidinin tepesine yerleştirmişlerdir. "Sultan, Şahlar-Şahı doğuda hem kral hem tanrı anlamına gelir."12 Cahiliye şairleri Tanrıya "Padişah" derler. Ünlü "alim" Feridun Attar da Tanrıya "Ey padişah" diye hitap eder.13

Eşitsizlikçi toplumların evrimiyle bütünleşen, din ilke, kurum ve kuralları, süreklilik temelinde iç içe geçmiştir. Nil ve Dicle-Fırat vadilerinde, tarımsal temellere dayanan kent uygarlıklarının mitosları tüm dinler üzerinde kalıcı etkilere sahiptir. (Mitos: Belli bir durumun yarattığı insan düşgücünün ürünü olup, belli birşey yapma niyetini gösterir.) Olgusal anlamda verilecek örnekler bu "etkileri" netleştirecektir; Sümer'de Lilith adında bir dişi cin vardı. Lilith tanrıların kesmek istediği bir ağacı kestirmeyerek onlara karşı gelir. Musevi kitabı Talmud'da, Lilith'i, Adem'le birlikte yaratılan kadın olarak görürüz. Adem'le birlikte yaratılan Havva da Tanrı'ya karşı gelmiş, onun ağaç ve meyve ile ilgili yasaklarına uymamıştır.

Şeriat yasaları da Mezopotamya ve Mısır kökenlidir. Hammurabi kanunlarından derlenen Ortadoğu hukuku, kutsal kitaplarda aynen tekrarlanmıştır. (Adam öldüren öldürülür, hırsızın eli kesilir. Kadının hukuki değeri ve hakkı erkeğin yarısıdır vs.)

Sargon Efsanesi'nde (İ.Ö 2700'ler), Sargon'un bebekken bir sepet içinde Fırat'a bırakılıp, kurtarıldığı anlatılır. Aynı izlek Mısır'da Osi-

ris Efsanesi olur. Bu söylence, Kur'an da da yenilenir.14

Sümer okul tabletlerine göre, Sümer'de altı gün çalışılır, yedinci gün dinlenilirdi. Babil'de dinlenme günü Cumartesiydi. Museviler de Tanrılarını Cumartesi günü dinlendirdiler. Müslümanlar için tatil günü Cuma oldu.

Mümin ölünce kıyamette amel defteri eline verilir. Bir mizan terazisi kurulur. Günah ve sevaplar tartılır. Bu kurgular, eski Mezopotamya ve Firavunlar Mısır'ından alınmıştır.

Günümüzün tapınma biçimlerine binlerce yıldır Ortadoğu toplulukları arasında rastlanmaktadır. Örneğin, oruç her yanda yaygındı. İ.Ö. 2500'lerde Hitit tanrıları bir yıl oruç tutup, yıl sonunda iftar sofrasına oturur kabul edilirlerdi.

Gökcisimlerinin, Ay'ın, Güneş'in, sabahın, gecenin yollarını ve duraklarını saptamak, eskiden beri Ortadoğu'da tanrıların yetkisinde sayılmıştır. Babil Yaradılış Destanı'nda Marduk, Ay'ın ve yıldızların duraklarını saptar. Tüm kutsal kitaplarda bu izleğe sık sık rastlanır.

Ölümün elinden kurtulup ölümsüzlüğe kavuştuğu bilinen tek ölümlü, Gılgamış'ın atası, Tufan'ın Sümerli kahramanı Ziusudra'nın Babilonya'lı karşıtı Utnapiştim'dir. Bu yüzden Gılgamış, ölümsüzlüğün gizini ele geçirebilmek için, atasını arayıp bulmaya karar verir. Babilonya Tufan Mitosu tarihsel akış için dinsel evrimin temellerine ışık tutuyor:

"Tufan öyküsü, üzerinde Gılgamış Destanı'nın bulunduğu on iki tabletten en uzununun ve en iyi korunmuş olanının içindedir. Tufan Mitosu'nun eski Yakındoğu'da geniş bir bölgede bilindiği gerçeği, mitosun Hitit ve Hurri fragmentlerinin bulunmasıyla onaylanmış bulunmaktadır.

Utnapiştim konuşmasına, Gılgamış'a anlatmak üzere olduğu öykünün, gizli bir şey, tanrıların bir gizi, olduğunu söyleyerek başlar. Kendisinin Akad ülkesi kentlerinin en eskisi olan Şruppak kentinden olduğunu söyler. (Ea) kendisine, kamış kulubesinin duvarı yoluyla seslenerek, tanrıların, tüm yaşam tohumlarını bir tufanla yoketme kararı aldıklarını açıklar; ama bu kararlarının nedenleri belirtilmemiştir. Ea, Utnapiştim'e, tüm yaşayan şeylerin tohumunu getirip içine

koyacağı bir gemi yapmasını söyler. Geminin boyutlarının ve biçiminin ne olacağı verilir; buna göre geminin, eni boyu, yüksekliği birbirine eşit tam bir küp biçiminde olacağı anlaşılıyor. Utnapiştim, Ea'dan, Şruppak hemşehrilerine yapacağı şeylerin nedenlerini nasıl açıklayacağını sorar; Ea ona, Enlil'in nefretini üzerine çektiğini, bu yüzden Enlil'in ülkesinden sürgün edildiğini söylemesini bildirir. Onlara, dolayısıyla Tanrı Ea ile birlikte kalmak için Derinlik'e ineceğim der. Onlara, ayrılınca, Enlil'in üzerlerine bolluk yağdıracağını söyler; böylece tanrının gerçek niyetlerinin ne olduğu konusunda tam bir yanılgıya uğrayacaklardır. Bunu, geminin yapılmasının ve yüklenmesinin anlatılması izler.

(Sahip olduğum herşeyi) gemiye yükledim;
Sahip olduğum gümüşün hepsini ona yükledim;
Sahip olduğum altının hepsini ona yükledim.
Sahip olduğum tüm canlı varlıkları (yükledim) ona.
Tüm ailemi ve akrabamı gemiye yolladım.
Kırın hayvanlarını, kırın yabanıl varlıklarını,
Tüm zanaatçıları tekneye yolladım.
der Utnapiştim.

Bunu, fırtınanın canlı bir betimlemesi izler. Adad (Fırtına=tanrı) gürler; Nergal (yeraltı tanrısı) göklerdeki okyanusun sularını tutan kapıların direklerini parçalayıp yıkar; Anunnaki tanrıları meşalelerin yalazlarıyla ülkeyi ateşe vererek, meşalelerini kaldırırlar. Tanrıların kendileri bile (bu durumdan) dehşete düşüp, göğün duvarının dibine...(korkudan) sinmişlerdir. Tanrıları insanlığı yoketmeleri yolunda açıkça kışkırtılmış olan İştar, bu davranışından pişmanlık duyup, yükses sesle dövünürken öteki tanrılar onunla birlikte ağlamaktadırlar. Fırtına altı gün altı gece ortalığı kasıp kavurur. Yedinci günde yatışır; Utnapiştim dışarıya bakar; herşeyin damın üstü gibi dümdüz olduğunu ve tüm insanların balçığa döndüğünü görür. Gemi, Nisir Dağı'nda karaya oturur. Utnapiştim, yedi gün bekler ve sonra dışarıya bir kumru yollar; kumru konacak yer bulamayıp geri döner. Sonra bir kırlangıç gönderir; o da döner. Son olarak yolladığı kuzgun, yiyecek bulur ve dönmez. Bunun üzerine Utnapiştim, gemideki herkesi

dışarıya bırakır ve (tanrılara) kurban sunar."15

Tufan Mitosu'na (Tekvin Bap 5-6-7), Kur'an (Ankebut 14) oldukça geniş yer verilmiştir. Tevrat'a kadar 2-3000, Kur'ana kadar 5000-6000 yılları süresince Tufan mitosu kalıcılığını korumuştur. Tufan, insanlığın tarihsel akışında bir "kesinti" anlamına gelir. Kendini dünyanın merkezi olarak algılayan Ortadoğu'nun ilk uygarlıklarının "kent" insanları, barbar akınlarının yıktığı düzenleri tufan çerçevesinde açıklamışlardır. Barbar akınları ile yıkılan kentler ve onlar su sistemleri büyük bir "su kaosu" yaratmıştır. Barbar akıncılarının saldırıları ile bütünleşen "su kaosu" Tufan efsanesine dönüşmüştür. Oldukça derin sosyal kökleri olan Tufan mitosları kozmik değer taşıyan kentlerin yıkılışı temelinde evrensel bir tema haline gelmiştir. Tufan hem suda boğulmayı hem de yeniden doğmayı simgeler "...insan sudan doğmadıkça tanrının krallığında yer alamaz." (İncil) "Suya dayalı simgeciliğin tarih öncesi etkileri kendini bu efsanenin içinde de gösterir: Tarihi kesen "su"dur insanı doğuran yine su. Tüm insanlığın yokoluşunu ise daha büyük "su" gerçekleştirebilir."16

Babilonya ile Mısır arasında bulunan bölgede yeralan Kenan Mitolojisi de aynı tarihsel temellerde süreklilik öğeleri taşır. Yaradılış Destanı'na benzer biçimde, Baal'in Yam-Nahar'ı yenilgiye uğrattığı andan başlayan Ugarit Mitolojisi "Zafon Dağı" ile İbrani Mitolojisi'nin geçmişine ışık tutar. Tanrı El'in oturduğu Zafon Dağı, Kitabı Mukaddes'te (1981 Türkçe baskısı) Sion Dağı'na dönüşmüştür. (Mezmurlar 48) Rab büyüktür ve Allahımız şehirde/Mukaddes dağında hamde çok layıktır/Şimal taraflarında büyük kralın şehri/Yüksekliği güzel olan Sion Dağı bütün yerin meserretidir.

İ.Ö 3. bin yılın başlarında Anadolu'ya yerleşen İ.Ö 1225 yılına dek süren bir imparatorluk kuran ve eskiçağ Yakındoğu'su politikasında önemli roller oynayan Hititler'de Ortadoğu'nun bilinç ve duyuş damarlarını oluşturan mitoloji evreninin önemli bir unsurudur. "Kuzey Mezopotamya ve Suriye'de yerleşmiş Hurriler, Mezopotamya kültür ve sanat etkinliklerini Anadolu toplumuna aktarmada aracı rolü oynadılar."17 Mitolojinin temel unsurunu oluşturan tanrı ve tanrıçalar Anadoluya, Mezopotamya'dan taşıdılar. Hitit kralları bölgeden yal-

nızca savaş ganimetlerini değil, mitolojik birikimi de getirdiler. Hitit Kralı Hattuşili, Mezopotamya'dan getirdiği Tanrı ve Tanrıça heykellerini Hitit Pantheonlarına yerleştirdi. "Bugün Avrupa'nın Yunan Mitolojisi dediği düşünce ürünü Anadolu kaynaklı...Anadolu'nun ilk çağından beslendiği."18 biliniyor. Ortadoğu'nun bilinç ve duyuş damarlarından beslenen birikim, hiçbir ulus veya topluluğun tekelinde olmadan ve eşdeğer katkılarla tüm siyasi coğrafyaya malolmuştur. Emperyal kurguların eşliğinde gelişen Avrupa-merkezcilik Helen dünyasını ve Hıristiyanlığı köklerinden koparmıştır. Metafizik ruhçulukla beslenen ırkçılık ve şovenizm batı-doğu ekseninde yapay kurgular yaratmışur. "Şark meselesi"nde yumaklanan çelişkiler zembereğinde, jeopolitik, jeostratejik veya ekonomik unsurların yanısıra bu muazzam düşünce ve inanç birikimi ile hesaplaşmaya çalışan emperyalizmin bu bölgeye bölücü, yokedici bir "tufan" biçiminde girdiğinden kuşku yok. "Anadolu söylenceleri Anadolu'da yaşamış adı sanı bilinmeyen sayısız topluluğun ortak ürünüdür. Bu ürünlerde Hitit öncesi toplulukların büyük emekleri vardır."19

"Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları ancak M.S 1800 yıllarında ortaya çıkmaya başlıyor. Yüzyıllardır Grek uygarlığının etkisinde kalan bilim adamları, Mezopotamya ve Anadolu'yu tanımaya başladıktan sonra önemli konularda görüşlerini değiştiriyorlar. Bilimin, edebiyatın, mitolojinin, hukukun Grekler'den geldiğini söyleyen bilim adamları, zamanla bunun köklerinin Anadolu ve Mezopotamya'dan geldiğini gördüler. Grekler'in bu bölge ile ilişkileri yoğun olduğundan, bölgenin uygarlık ve kültür varlığını çabuk özümsemişlerdi. Binlerce yıl sonra bunlardan bazılarının biçimini de yenileyerek yeniden ürettiler. Çeşitli nedenlerden dolayı Grekler'in Mezopotamya ve Anadolu kültürünü ve uygarlığını, biçim değiştirerek üretmeleri gizli kaldı."20 Öte yandan yazılı tarih öncesi dönemde, Zağros'ta yaşayan halkların Sümer veya diğer Ortadoğu mitoslarını önceleyecek bir birikimi oluşturdukları noktasında da ciddi tezler vardır ve Anadolu-Ortadoğu diyalektiği açısından bu tezler irdelenmelidir. Bu düşünceye göre: "Mitolojik öğeler ilk kez tarımcılığın ürünü olarak toplumsal dilin başladığı Zağrosta ortaya kondu. Çünkü dil oluşmadan söylen-

celeri yaratmak olası değil. Tanrı ve tanrıçalarda neolitik çağda ortaya çıktığı için-bu sitelerdeki mabetler de bunu kanıtlıyor- mitolojiye bağlı dinsel törenler (ritüeller) de bu kesimde başlamış olmalıdır...Her ne kadar yazılı döneme girildiğinde Akadlar, Sümerler zamanında sözlü eski dönemde yaratılmış mitosların bu halklar tarafından yazıya alınmış olması bu kültür zenginliklerinin ilk kez bu halklar tarafından yaratıldığı şeklinde algılanmamalıdır...Mitoloji konusunda Zağros'un başat bir önderliği ve öncülüğü olmuştur.21 Ortadoğu halklarının tüm mitoslarında Kürtler'de eşit ortak durumundadır. Örneğin, Kürt mitolojisinin ortaya koyduğu Yaratılış Efsanesi bu halkın kültür ve tarihiyle bütünleşerek uzun süre varlığını korudu. Önemli bir Kürt inancı Yezidilik, açısından Yaratılış Mitosu şöyledir. İşte Yezidilerin Kutsal kitabı Mushaf-ı Reş'te Yaradılışla ilgili bulgular:

1-Her şeyden önce Allah, Aziz sırrından bir beyaz cevher yarattı ve Enfer adında bir kuş yarattı ve Gevher'i kuşun sırtına bindirdi. Bu şekilde kırk bin yıl kaldı.

2-Yaratılan günlerin ilki pazar günüdür. O günde Allah Azrail adında bir melek yarattı. Melek-i Tavus hepsinin başkanıdır.

3-Pazartesi günü Melek Dardail'i yarattıki o Şeyh Hasan'dır.

4-Salı günü İsrafil'i yarattıki o Şeyh Şems'tir.

5-Çarşamba günü Melek Mikail'i yarattık ki o Şeyh Ebubekir'dir.

6-Perşembe Melek Cebrail'i yarattıki bu Şeyh Secaeddin'dir.

7-Cuma günü Melek Şemnail'i yarattuki o Nasıriddin'dir.

8-Cumartesi günü Melek Nurail-i yarattuki bu Şeyh Fahreddin'dir.

9-Melek Tavus'u hepsine başkan yaptı.

10-Sonra yedi gök, yer, güneş ve ayın suretlerini yarattı.

11-Fahreddin, insan, hayvan, kuş ve vahşileri yarattı ve hırkasının ceplerine koydu. Sonra meleklerle birlikte cevherden çıktı ve üstüne oturup büyük bir nara attı, cevher dört parçaya ayrıldı. Karnından çıkan su deniz oldu. O vakit dünya yuvarlak ve deliksizdi.

12-Allah Cebrail'i bir kuş şeklinde yarattı ve gönderdi. Arzın dört köşesini eline verdi. Sonra bir gemi yaratıp içine bindi ve otuz bin yıl kaldı. Sonra Laleş'e sakin oldu. Dünya'ya nara attı, taş dondu ve dünya arzoldu. Ve titremeye başladı. Cebrail'in emriyle sakinleşti.

Sonra Cebrail beyaz cevherden iki parça alarak birini yerin altına, diğerini göğün kapısına sükuneti sağlamak için yerleştirdi. Sonra beyaz cevherin ufak parçalarından güneşi, ayı ve yıldızları yarattı.

13-Meyve ağaçları, bitkileri, dağları yaratarak arzı süsledi Farşın üstünde Arş'ı yarattı.

Ortadoğu halklarının tektanrıcı inanç sistemlerinin açılımında en önemli köşe taşlarını İbrani'ler koydular. İbrani'ler İ.Ö 1550'lerde reisleri Yakub'un önderliğinde Mısır'a göç ediyorlar. Orada İ.Ö 1377-1358 arasında Firavun olan IV. Amenofis'in (Akheneton) tektanrılı dinini tanıyorlar. Bu inanç şöyle formüle ediliyor. "Ey biricik tanrım senden başka bir tanrı yoktur."22

Kadeş Savaş'ından az sonra (İ.Ö 1295) Mısır'dan çıkıp Filistin'e dönüyorlar. Bu dönüşte bütün verimli Hilal ve Mısır'ın inanç sisteminin temel öğelerini kendi inanç sistemlerine geçiriyorlar. Örneğin; Firavunlar kültüründen sünnet olmayı domuz eti yememeyi (domuz bir Mısır totemidir) öğreniyorlar ve bütün krallarına peygamber unvanı veriyorlar. İbrani yönetici-peygamberlerin en ünlülerinden biri Abraham'dır. (Hz. İbrahim) Mezopotamya'da, Sümer-Babil efsaneleri döneminde İ.Ö 1700'lerde Ur kentinden yola çıkan İbrani kabile reisi Abraham, önce Babil ve Urfa tarafına, sonra Filistin'e yerleşiyor. Abraham (Hz. İbrahim) savaşçı bir tüccardır. Evinde 318 uşak beslemekte, gittiği yerleri onlarla talan etmektedir. (Tekvin)

İbraniler bir halk olarak tüm serüvenlerini ve krallarının yaptıklarını Tevrat'ta anlatmışlardır. Krallardan nebi, peygamber diye söz etmişlerdir. Tevrat bir bakıma İbranilerin Mısır'dan çıkışıyla birlikte yazmaya başladıkları bir tarih-hukuk kitabı gibidir. Bu bağlamda Miryam'ın şarkısı (Çıkış 15) Mısır'dan çıkış sırasında yazılır. Sa'omon'un krallığı zamanında bir ya da bir kaç yazar, başlangıcından Salamon'a kadar İsrail tarihini yazar. Sonradan buna, Tanrı Yahve'nin Dünyayı yaratışından Mısır'dan çıkışa kadar olan ve daha çok kralların başından geçenleri anlatan Tekvin (yaratma) adlı bir bölüm eklenir. Bunlar ilk 5 kitabın temellerini oluşturur.

Eski Ahit, çok değişik kişi ve kurumlarca yazılır. Örneğin, Yeremya'yı Yeremya'nın katibi Baruh kaleme alır. Rabbin cenkleri kita-

bi, Yaşar kitabı (Yeşu) gibileri ise, İbranilerin tarih, ticaret, askerlik belgelerinden oluşur. II.Samuel, I.Krallar ise eski bir İbrani saray tarihinin aktarılmasıdır. Eyüp, Mezmur'lar, Süleyman'ın meselleri, Neşideler Neşidesi, Şirak kitabı, Süleyman'ın bilgeliği v.b İbranilerin komşu ülke saraylarında, hükümdarlar için hazırlanan yol gösterici öğütlerden derlenenlerdir. Örneğin; Vaiz, Neşideler Neşidesi ve Süleyman'ın Bilgeliği, Süleyman'dan 400 yıl sonra Babil sürgünü dönüşünde Mezopotamya şiirinden alıntılarla yazılmıştır. Eski Ahit'in yazılışı İ.Ö 100'lere kadar 1100 yıl sürmüştür. Bu süre boyunca İbraniler ilişkili oldukları halkların dillerinden, inanç ve kültürlerinden kaynaklanan etkileri ve mitolojik unsurları Eski Ahit'e kattılar. Eski Ahit'in dili de zamanla İbranice'den Aramca'ya dönüştü. İ.S 70'de Kudüs'ün batısında bulunan Yaune'de toplanan hahamlar bugünkü Tevrat'ı tespit edip kitabın serüvenine noktayı koydular. Daha sonra Ortadoğu Musevi kültüründen olan Hz. İsa öldürülünce onun yaşantısını anlatan kitaplar yazılmaya başlandı. 65'te Markos, Roma'da İsa'nın yaşamını yazdı. 15 yıl sonra ise Matta, Luka Yunanca İsa'nın yaşamını kaleme aldılar. 325 İznik toplantısında Markos, Matta, Luka, Yuhanna İncilleri kabul olundu. Burada amacımız bir Ortadoğu veya dinler tarihi yazmak olmamakla birlikte, imparatorluklar harmanında din-devlet diyalektiğinin Ortadoğu renklerini taşıyan Hristiyanlık'la ilgili şu notu düşmek gerekiyor: "İmparator Konsten'in (311-337) Hristiyanlığı seçmesiyle Hristiyanlık, Roma İmparatorluğu'nu ele geçirmiş ve bir anlamda da onun eline geçmiştir. Ardından Roma Devletinin Hristiyanlaşması gelmiştir. Yeni dini yaymada ikna yanına otoriteyi de almış ve Justinien'in (527-569) zamanında Roma'nın büyük gücü, sadece Hristiyanlığın diğer dinlere üstünlüğünü sağlamak için değil, Hristiyanların şimdi bölündükleri pek çok düşünce ekolünün bir tek devlet onaylı doktrini benimsemesini sağlamak içinde kullanılmıştır. O sırada artık bir değil, pek çok kilise vardı ve bunlar teolojik doktrinlerde anlaşmalarının yanısıra kişisel, bölgesel ve hatta milliyetçi bağlarla ayrılmışlardı."23 Hristiyanlığın "bölgesel" dinamiklerinin vurgulanması ve tespiti çağımızın sorunları açısından da büyük değer taşıyor. Helen Dünyasını, Ortadoğu'dan ko-

parıp emperyal Avrupa-merkezciliğinin kolonu haline getiren anlayış Hristiyanlığa da aynı işlemi uygulamıştır. Hristiyanlık eksenli kurumlaşma da, Helen etkileri ile Ortadoğu'nun devlet gelenekleri arasında kalan Bizans direniş ve yıkılış tohumlarını bu temelde geliştirmiştir. Bizans'ın bu sıkışmışlığının Osmanlı ve sonrasına taşan etkileri ise araştırılmayı bekliyor. Ortadoğu'da, sınıf-devlet eksenli bir tartışmanın optik ölçeğinde İslam olgusunun önemli bir konumu vardır. Bu bölümde bazı verileri gözden geçirirken sınıf-devlet kavramlarının bakış açısından İslam'ın "bölge"deki rolünü anlamaya çalışacağız.

ORTADOĞU GELENEKLERİ VE İSLAM'IN KAYNAKLARI

İslamiyet "tanrısal vahiyle" başladı. Mekke'de Müslümanlar için zorlaşan hayatın getirdiği Hicret, Medine'de devletleşme süreci ile ilgili taze bir başlangıç yarattı. Hz. Muhammed, Medine'de küçük çapta bir devlet başkanı konumunu aldı. Dinsel görevlerinin yanısıra birlikte göç ettiği arkadaşları (muhacirun) ile Medine (Ansar) halkı arasında uyum sağlamaya yönelik kurallar da geliştiriyordu. Hz. Muhammed'in yıllara yayılan peygamberlik yaşamı boyunca gelişen öğreti ve eserinin ana çizgileri ile özetlenmesi bile oldukça zordur. Bu yoğun dönemin ürünü olan Kur'an, kendinden önceki iki önemli tektanrılı dinin birikimlerini kapsamış ancak sistematik olarak kodlanmamış bir kitaptır. "Ahdiatik" ile "Ahdicedit"ten, Kur'anı ayıran temel ölçüt Hz. Muhammed'in peygamberlerin mührü kabul edilmesidir. Dünya sona erinceye kadar başka hiçbir peygamber gelmeyecektir. Vahiy tamamlanmıştır.

"Allah kelimesi, Mekke'nin en güçlü Tanrısı'nın adı olarak Müslümanlıktan önce de biliniyordu; Aslında Tanrı demekti; şimdi ise genel anlamda kesinlikle Tanrı oluyordu; niteliğinin başında biricik oluşu gelmekteydi, kudreti sonsuzdu; aynı zamanda adaletliydi. Dünya'yı ve insanı yaratmıştı; bu yaratışın cereyan şekli Ahdiatik ve Ahdicedit'te anlatılan yaratılışın, cereyan şekline çok benziyordu."24 İslamiyet, Ortadoğu inanç sistemlerinin büyük birikimi ile beslenmiştir. İslam ortodoks geleneği, İslam öncesi ve "erken İslam" dönemin-

de, konuşma diliyle yazılan kaside ve halk şiirine de yansıyan bu birikimi yadsıyor. Kaside ve beyit formunda yazılan halk şiirleri Kıpti, Süryani, Etiyopya, Eritre v.b halk kiliselerinde dillendirilmektedir. Ortadoğu inanç sistemleri ile güçlü bağları olan İslamiyet'in en büyük kaynağı olan Kur'anda El-Fecir (Şafak) başlıklı 89. Surenin 6-16 numaralı ayetlerini alt alta yazarak değerlendiren bir kaynakta şunlar yeralıyor.

6 Görmedin mi Rabb ne yaptı Ad Halkına.
7 Eşi benzeri hiç bir yerde olmayan.
8 Yüksek sütunlu yapılarla dolu İram kentine
9 Ve vadideki taşocaklarında çalışan Tamudlar'a
10 Ve dikili taşları yurduna götüren Firavun'a
11 Onların hepsi de kavgacıydı.
12 Kötülüğü çoğalttılar oralarda
13 Rabb işte o zaman kırbacını savurdu.
14 İşte bak, Rabb'ın nöbettedir.
15 İnsanı, Rabb'ı hiç sınavdan geçirmez
onu onurlandırıp, refah içinde yaşatmaz mı?
Öyleyse söyle: Rabb'ım beni onurlandırdı!
16 İnsanı, Rabb'ı soyunu kısa süre yaşatarak
hiç sınavdan geçirmez mi?
Öyleyse söyle: Rabb'ım beni onurlandırdı!

Surenin girişini oluşturan beş ayetten sonra gelen on bir ayet kendi içinde bir bütün oluşturuyor. Burada açıkça semitik bir ilahinin parçalarını görüyoruz. Bu ve benzeri ilahiler Bizans, Süryani, Kıpti, Etiyopya ve benzeri kiliselerde eskiden ve şimdi söylenen ilahilerle büyük bir benzerlik içinde. Bu ilahiler genel olarak tanrıdan korkmak gerektiğini, tanrının kendisine karşı çıkanları cezalandıracağını, kendini tanıyıp, tapanları ödüllendireceğini konu edinen tipik, erken dönem kilise ilahileridir. İlk Kur'anda İslam öncesi, Hristiyanlık döneminde Arap şairlerin yazdığı kasidelerin ve ilahilerin var olduğunu ve Kur'anın daha sonra yazılan veya yeniden düzenlenen versiyonlarından bu ilahilerin hepsinin değilse de, çoğunun çıkarıldığı biliniyor. Kur'anın son biçimlenmesinde bu ilahilerin ancak kalıntıları, bazı par-

çaları yeralmış."25

Kur'anın Ortadoğu geleneğinin akış çizgisinde kendinden önceki birikimi içermesi ona değerinden bir şey kaybettirmez. Arabistan yarımadasına İslamiyet'ten önce Hristiyanlığı, Süryani ve Nasturi misyonerler yaymışlardı. Kuzey'de ise Elen misyonerlerinin etkinliği görülür. Bu doğal bağlantı temelinde Kur'ana çok sayıda Süryanice sözcük girmiştir. Kur'anda yeralan bu Süryanice sözcüklere şu örnekler verilebilir: Allah, Rahman, Furkan, Melek, İnsan, Adem, Havva, Nebi, Savm (oruç), Salat (namaz,dua), Alem. İlk versiyonu Ortadoğu inanç sistemleri ile barışık olan Kur'an, İslam bir iktidar felsefe ve otoritesine, sınıflı toplum temelinde yaslandığı ölçüde bu kaynaklardan koparılmıştır.

"Burada, "Özgün ilk Kur'an acaba nasıldı?" sorusu ortaya çıkmaktadır. Kur'an önce küçük, yassı taşlara, deri parçalarına, ağaç parçalarına ve yassı kemikler gibi nesnelere yazılmıştı. Bu ilk versiyon yakıldı. Kur'anın ikinci versiyonu Ebubekir döneminde derlendi ve o da sonra yakılarak yok edildi. "Esas Kur'an" denilen ve Osman zamanında oluşturulan yazmalar olduğu söyleniyor. Bunların da elde kaldığı, değişik nedenlerle kaybolduğu biliniyor. Bugün İslam dünyasında bilinen ve elde kalan Kur'an (Hz.) Muhammed'in vahiy katiplerine yazdırdığı söylenen Kur'anın aynı değil."26 Başlangıçta Ortadoğu inanç ve düşün birikimini içeren Kur'an, yüzyıllarca egemenlerin "ortodoks" anlayışları doğrultusunda yıpratmalara uğramıştır. İslam öncesi Hristiyan Arap ve Süryani metin ve ilahileri ile Tevrat ve İncil'deki bazı kıssalar sonradan çıkarılmış, bu durum Kur'anın sistematik bütünlüğünü olumsuz yönde etkilemiştir. Süryanice bir sözcük olan Kur'an, "Liturjik okuma veya şarkı metni anlamına gelmektedir." İlk Kur'anda çeşitli Hristiyan ilahilerinin bulunduğu buradan da anlaşılıyor. Kur'an evriminde ilahiler, Tevrat ve İncil'den alınan kısa öyküler le oldukça zengin bir birikimi temsil ediyordu daha sonra bu tür bölümler çıkarılarak ticaret, aile düzeni ve hukuku, tapınma ile ilgili bölümler ağırlık kazandı.

"halka malolmuş bu ilahiler, ilk Kur'anın içine alınmasaydı, Hristiyan Arapları yeni külte kazanmak çok zor olacaktı. Bu ilahiler özel-

likle bu nedenle ilk Kur'ana alınmış ve daha sonra, zaman içinde Kur'anın çeşitli versiyonlarında, ilahilerin önemli bir bölümü çıkartılmıştır. Surelerin bir kısmının çok kısa, bir kısmının ise çok uzun olması Kur'anda işlenen konuların çok dağınık bir biçimde Kur'anın içine serpiştirilmesi de bununla bağlantılıdır."27

"İbn'i Ömer diyor ki:

Hiç birimiz, Kur'anın tümünü aldım (elimde bulunduruyorum) demesin. Bilemezki Kur'anın çoğu yok olup gitmiştir. Ne kadar ortada varsa o kadarını elimde tutuyorum, desin yalnızca (Süyuti, El İtkan 2/ 32)...

Ayrıca bugün Alevilerin, Ali'nin mushafı olarak sözünü ettükleri bir mushaf ve Hindistan'da saklanan ayrı bir mushaf var.

Suyuti'nin ve Buhari'nin kitaplarında belirtilen mushaflardan hiçbiri günümüze gelmemiş. Ancak bunların içerik listeleri yazılmıştır. Ayrıca bazı din kitaplarında, bunlarda bulunduğu söylenen ayet ve surelerden parçalar günümüze kadar gelmiştir. Eldeki resmi nüshadan içerik yönünden farklı oldukları bu listelere bakınca hemen anlaşılıyor. Örneğin, İbn'i Mesud'un 'Mushaf'ında Fatiha Suresi gibi temel bir sure yok. Falak ve Nas sureleri de, Ali'nin surelerinin sırası da bugünküne uymuyor. Suyuti, kitabında, Bakara suresinin Ahzab Suresi'yle aynı uzunlukta olduğunu aktarıyor. (Bkz. Suyuti, El İtkan 2/32) Oysa bugün eldeki resmi Kur'anda Bakara 286 ayetken, Ahzab yalnızca 73 ayettir."28 Mekke'de Kureyş eşrafının (Kent patricileri) gücüne ve otoritesine karşı mücadele ederken, Mekke'nin tüccar pleblerine dayanan Hz. Muhammed, içinden çürümüş Mekke düzenine yönelik çıkışlarında Ortadoğu peygamber geleneğinin öğelerine yaslandı. Ancak, militer bir iktidar ideolojisine dönüştürülen İslamiyet, bırakın Kur'anın özünün ve temsil ettiği birikimin korunması, Peygamber,torunlarının kurban edilmesinin gerekçesi yapılabildi.

Ortadoğu'nun kaynakları, sorunları ve geleneğinin kavranması açısından İslamiyet'in temel kaynağı Kur'anın oluşumuna temel teşkil eden koşulları özellikle de Hz. Muhammed'in bilgi kaynaklarını incelemek gerekiyor. Tarihsel, sınıfsal ve ekonomik bir bütünlüğün dışında değerlendirilen Hz. Muhammed'in tek bilgi kaynağı olarak vahiy

gösterilmiştir. Hz. Muhammed "Ümmi" sıfatıyla anılmış ve bu sıfat Kur'anda bazı ayetler de vurgulanmıştır: "Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı bulduklan o elçiye, ümmi peygambere uyarlar..." (Araf, 165); Tanrıya inanan, bir elçi, bir ümmi olan peygamberine ve onun sözlerine inanan...(Araf, 157); "Ümmilere ayetlerini okuması, onları temizlemesi, kitabı hikmeti öğretmesi için, içlerinden, kendilerinden bir elçi gönderen odur." (Cuma 2) Vahiy ile tanrı sözünü öğrenen peygamberlerin "ümmi" kabul edilmesi bir mistik gelenektir. İncil'de de Hz. İsa, "Kendiliğimden hiç bir şey yapmayıp babamın bana öğrettiği bu şeyleri söylediğimi bileceksiniz, beni gönderen benimle beraberdir." (Yuhanna, VIII, 29) diyor. Hz. Muhammed'in "ümmi" oluşu Kur'anda defalarca vurgulanmıştır. "Sen daha evvel kitap okumuş değildin; sağ elinle de yazı yazmadın; öyle olsaydı, sapıklar şüphelenebilirlerdi" (Ankebut, 47) Şu iki ayet de aynı vurguyu, başka vesilelerle tekrar etmektedir: "Allah, sana kitap ve bilgelik indirmekte ve sana bilmediklerini bildirtmektedir..." (Nisa, 112). Hz. Muhammed'in salt tanrı tarafından bilgilendirildiği konusunda birçok kutsal teminat vardır: "O, bizim adımıza, bazı lafları uydurmuş olsaydı, biz onu sağdan yakalar, sonra kalp damarını koparırdık; sizden kimse bunu önleyemezdi." (Hakka, 44-47). Her insan gibi sınıfsal ve tarihsel koşullar çerçevesinde değerlendirilirse Hz. Muhammed'in de pek çok bilgi kaynağı bulunduğu görülür.

Hz. Muhammed, amcasıyla yapmış olduğu ilk Suriye seyahatinde, Bosra denilen ünlü bir pazar yerine yakın bulunan bir Nasturi manastırına uğramış ve burada Bahira adlı bir rahipten Hristiyanlık ile bu dinden ayrılan mezhepler hakkında bilgi almıştır. Bu arada Habeş'li köle Varaka da, Hristiyanlık ve Musevilik hakkında Hz. Muhammed'e bazı şeyler anlatmıştır.

Hz. Muhammed, Ukaz çarşısında toplanan Yahudi, Hristiyan ve Mazdeizme bağlı İranlılar ve çeşitli putlara tapan yabancılarla tanışmış, orada verilen vaazları özellikle de Nejran piskoposu Kuss İbn Seyde'nin dini nutuk ve vaazlarını dinlemiştir.

Ticaret amacıyla yapmış olduğu seyahatlerde, Yemen, Suriye, Filistin, İran ve Anadolu sınırlarına kadar uzanmış, buralarda misafir

kaldığı veya ziyaret etmiş olduğu evlerde dinlediği, dini, tarihi, edebi tartışma ve görüşmelerden bazı bilgiler edinmiştir. Hz. Muhammed'in dönemin önemli kentleri olan Şam, Halep, Hatay, Kudüs, Beyrut, Palmira, Baalbek'i gördüğü biliniyor.

Medine'de de Yahudilerin ders verdikleri yerler vardır; hatta Hz. Ömer de buralara arada sırada uğrar, Tevrat ve Talmud'u dinlerdi. Kur'an ayetlerinin çoğu, Yahudilere karşı İslamı savunma gayesi güttüğüne bakılırsa, Yahudilik hakkındaki bilgilerin çoğu halk arasında yaygındı ve Hz. Muhammed, tüm bu bilgilerden haberdardı. Amir bin Hadramin adında birinin bir Rum kölesi okur yazarmış ve kitabı varmış. Hz. Muhammed, bazen Merve'de bu köleyi kendi meclisine çağırırmış. Bir başka iddiaya göre de, Cebra ve Yesara adında iki Rum Mekke'de kılıç yapar, Tevrat ve İncil okurlarmış. Bazen Hz. Muhammed, bunlara uğrar okudukları zamana rastlarsa oturur dinlermiş. Başka bir iddiaya göre de, Huveytil bin Abdül Uzza'nın kölesi Ahisa, kitap sahibiymiş, İslam olmuş; Kureyşliler bu adamın Hz. Muhammed'e bazı şeyler öğretmekte olduğunu iddia ederlermiş. Hendek Savaşı'ndaki fikirlerinden istifade edilen Selman Farisi de Peygamberin bilgi kaynaklarındandır.

Mekke'nin zaptına kadar Müslüman olmamış, fakat kendisine ganimetlerden fazla bir pay verildiği için bu dini kabul etmiş olan Muaviye, Hz. Muhammed'in katibi iken, bilhassa Hubeydiye sözleşmesinin yazılması esnasında Peygamberin "Divitine kıtık koy, kalemi yan kes, be'yi uzat, sin'i belli ettir, mim'i körletme, Tanrıyı güzel yaz, errahmani uzat ve errahim'i tecvide uydur" emirlerini vermiş olduğu, bu suretle de Besmele'nin güzel yazılmasını telkin etmiş bulunduğu, İbn Sina'nın Şifa adlı eserinde kaydedilmektedir. Hz. Muhammed'in son zamanlarda yazmayı öğrenmiş olduğu konusunda bir ittifak vardır.29

Hz. Muhammed dini bilgilerden uzak değildi. Kabe'de 360 tanrı heykeli bulunuyordu. Bu heykeller Suriye, Mısır ve Arabistan'ın çeşitli bölgelerinden getirilmişlerdi. Hatta Hz. İbrahim ve Hz. İsa ve Hz. Meryem'in heykelleri de bunlar arasındaydı. Mekke'nin kutsal işlerine bakmak Hz.. Muhammed'in mensup olduğu aileye veraset yoluyla geçmiş görevler arasındaydı...

İSLAMDA DEVLET VE SINIF

İslamiyet'in şekillendiği ortamın anlaşılabilmesi açısından Mekke'nin konumunun irdelenmesi gerekir. Mekke, kıyıya paralel uzanan dağlar zinciri üzerindeki bir boğazda kuruludur. Sarp ve alabildiğine çıplak kayalarla örtülü olan ve Kuzey-Doğu-Güney-Batı yönlerinde uzanan bir boğaz, derin bir vadi tarafından yarılıdır. Ani ve şiddetli yağmurların bir anda su ile doldurduğu bir vadi. İşte bu çıplak boğazda, denizden aşağı yukarı 80 km. kadar içeride, zem zem isimli ünlü bir kuyu bulunur. Bu kuyunun bulunduğu yerde de oldukça eski zamanlardan kalma bir tapınak vardır. Coğrafya bilgini Ptolamaios (II. yüzyıl), bu bölgede Makoraba ismini verdiği bir yer göstermişti. Bu ise, seslileri not etmeyen Güney Arabistan yazısıyla mkrb şeklinde yazılan ve bir ihtimal Habeşçe'deki "tapınak" anlamına mekverab biçimini almış olan kelimedir. Şehrin tarihi ismi belki de bu kelimenin kısaltılmış şeklinden türemedir.

Mekke, Yemen'i Filistin'e bağlayan yolla, Kızıl Deniz'i Pers Körfezi'ne bağlayan yolların kavşağında bulunan çok önemli bir ticaret merkeziydi. Mekke kervanları, o çağdaki uluslararası ticaretin tüm önemli merkezlerine rahatlıkla uzanabilecek konumdadır. Mekke'de büyük tüccarlar yüklü servetlere sahip olmuşlardır. Mekke, şehir çevresinde oturan Kureyş-ez Zevahir ile Kabe çevresinde oturan Kureyş el-Bata'ih dallarına ayrılmıştır. Kabe'de bulunan, Hacer-i Esved taşı özel bir tapınma konusudur. "Bu bölgede Arapların ve genellikle de Samilerin bu cins taşlara tapındıklarını biliyoruz. Örneğin, Homs Hacer-i Esved-i'nin baş rahibi Elagabal, Roma İmparatoru olduktan sonra 219 yılında bu fetişi büyük bir törenle Roma'ya getirtmiş ve Eski Romalılar'ın öfkeli protestoları arasında gene bu fetiş için yaptırdığı özel tapınağa yerleştirmişti. Mekke'de ise, başlangıçta belki de sadece Hübel'in tapınağı olan Kabe'de zamanla birçok başka ilah da yeralmıştır."30 Güçlü tüccar sınıfı, evlilik bağları sayesinde diğer kabilelerle gerçekleştirilen ittifaklar ve "tapınak" Mekke'yi uluslararası politikada rol oynayacak konuma getirmiştir. Bizans İmparatorluğu ile Habeşistan'a yönelik aktif bir tarafsızlık politikası yürüten Mekke-Kureyş, Persleri'de karşılarına almamaya özen göstermişlerdir.

"Himyar Krallığı'nın çöküşünden sonra, Mekke Arabistan'ın en büyük ve güçlü kenti oldu. Daha Hristiyanlık öncesinde Mekke ticaret kavmi, Arabistan'ın büyük bir bölümünü kaplamış olmalı. İslam'ın Arabistan'ı ele geçirme mücadelesi, aynı zamanda Mekke ile mücadele etmek, savaşmaktı. Mekke tavrını İslam'dan yana koyunca, Arabistan Mekke'yi izledi.

Mekkeliler daha o zamanlarda bile kutsal kaynaklarından dünyevi kazanç sağlamasını biliyorlardı. Ama en önemlisi de çevre yörelerde kurulan pazarlardan kar sağlamaktı. Komşu kent ve beldelerde düzenlenen panayırları sömürmeye başladılar. Mine Maganna, Dhu El Magaz ve Ukatz, Mekke'nin dış ticaret şubelerine dönüştü. Bu kentlerin hepsinde ticaret Kureyşlilerin elindeydi. Panayır ve Hac sırasında silah taşımak yasak olduğu için bu kentlere gelenler silahlarını Kureyş aşiretlerinden birinin evine veya deposuna bırakıyorlardı. Saygınlıkları bu denli yüksekti Kureyşliler'in.

Mekke'yi zenginleştiren, mamur kılan ve büyüten yalnız Kabe ve panayırlar değildi; Kureyşliler kendi kaynaklarından yararlanmayı ve komşu kaynakları da Mekke'ye kanalize etmeyi herkesten iyi biliyordu."31 Güçlü bir tüccar sınıfı, küçük meta üretimi ve kabileler konfederasyonunda temellenen Mekke toplumunda göçebeliğin izlerini görmek de mümkündü. Zaman zaman "göçebe kabile" geleneği eksenli çatışmalar Kureyş tüccar ve aristokrasisini tehdit edebiliyordu.

Mekke ve diğer kentlerde sınıfsal yapıya baktığımızda "hürler, esirler, mevali" olarak adlandırılan grupları görüyoruz:

Hürler: Bunlar aile topluluğunun veya kabilenin ortak adını taşıyan aynı haklara sahip kişilerdi. Mekke'de Kusay soyundan olanlar hürlerin üzerinde aristokratik bir konumda bulunuyorlardı. Dar-ün Nedve kurulunu teşkil eden on kişi bu aristokrat ailelerin başkanları idiler. Dar-ün Nedve devletleşme sürecinde önemli bir aşamayı temsil ediyordu.

Köleler: Bunlar, hürlerin sahip oldukları haklardan yoksun köle ve cariyelerden oluşuyorlardı. Köleler ve cariyeler ya savaşlarda yakalanır veya esir pazarlarından satın alınırlardı. Köle, miras yoluyla, ölen köle sahibinin mirasçısına geçerdi. Esir tüccarları, Habeşistan'dan

veya diğer ülkelerden getirdikleri köle veya cariyeleri belli zamanlarda ve yerlerde kurulan panayırlarda satarlardı. Adnaniler'den yani İsmailoğulları'ndan esir ticareti yapanların en önemlisi Kureyş kabilesi idi. Ficar savaşında Kureyşliler'in başbuğu olan Teym kabilesinden Abdullah b. Cüd'an, çağının en ünlü esir tüccarı ve cariye satıcısıydı.

Köleler, sanat, ticaret ve çiftçilikte kullanılırlardı. Köle ve cariyelere son derece acımasızca davranılır, onlar hayvandan daha aşağı tutulurlardı.

Mevali: Mevali, köleler ile hürler arasında bir orta sınıftı. Genel olarak Mevali azad edilmiş köleler veya cariyelerdi. Herhangi bir köleyi, sahibi azad ederse o, azad edenin mevlası olur, onun kabilesine mensup sayılır, akraba niteliğini kazanırdı. Hürlerin altında, esirlerin üstünde sayılan Mevali, köleler gibi alınıp satılamazdı. Ancak mevla, hür bir kadınla evlenemezdi. Bu sınıfsal yapının izdüşümlerini İslamiyet'in doğuş dönemindeki ilk inananlar arasında görmek mümkündür.

İslamiyete ilk katılanlardan biri, oldukça zengin bir tüccar olan Ebu Bekr'dir. "Kararlı, cesaretli, ölçülü, sağduyulu"32 bir kişilik yapısına sahip olan Ebu Bekr, peygamberin kararlarını "ılımlılık" doğrultusunda etkilemiştir.

Mekke'nin, iktidarı elinde tutan aristokrat ailelerine mensup gençler de Hz. Muhammed'e ilk inananlar arasındadır. Bunlardan, Halid ibn Said ibn el-As o dönemde Mekke'nin en önemli iki klanından biri olan Abd Şems'lerdendir ve klan içinde giderek önem kazanan Ümeyye ailesine mensuptur. Bu şahsın kardeşi Amr da peygamberin taraftarıdır. Aristokrat bir aile geleneğinden gelen Osman İbn Affan da ilk inananlar arasındadır.

Mekke'nin, egemenlik sisteminde pek etkili olmayan daha az aristokratik yapıda klanlara mensup kişiler de vardır ilk Müslümanlar arasında. Ebu Bekr ile aynı klana üye Talha ibn Ubeydullah böyledir ve her ikisi de Taym klanına mensuptur. Çok yetenekli bir tüccar olan Abdül Kabe İbn Auf da pek önemli sayılmayan Zühre klanındandır.

Hiçbir klana üye olmayan emekçi, köle, mevali statüsünde çok sayıda ilk Müslüman vardır. Habbab ibn el-Arat bunlara iyi bir örnektir;

Mevali Süheyb İbn Sinan ve Ammar İbn Yasir eski kölelerdir. İlk Müslümanlar arasında köleler de bulunmaktadır. Bunlar arasında en ünlüsü Bilal'dir, Emir ibn Füheyre de Peygamber taraftarı kölelerden olup bu iki köle, Ebu Bekr tarafından satın alınıp, azad edilmişlerdir.

Mekke'nin tüm sosyal sınıflarından kopup gelen bu insanlar, Mekke'nin yönetici sınıflarına hakim olan anlayışa karşı birleşmişlerdir. Ortak özellikleri Mekke'nin sosyal yapısından kopmuşluk, güç sahiplerinin haksızlık ve istismarlarına yönelik etik bir eleştiri ile çürümeye başlayan değer sistemlerini reddetme isteğidir. Başlangıçta, Müslümanların çıkışları zararsız ve etkisiz görülmüş, hatta onlarla alay edilmiştir. Hatta bu yeni din mensuplarının ağırlıklı olarak piramidin alt basamağındaki sınıflardan gelmeleri derin bir küçümsemeye yolaçmıştır.

Ancak, Hz. Muhammed'in, Mekke tanrılarını değersiz ilan etmesiyle durum değişmiştir. Özellikle, zengin Mekkelilerin sayfiye yeri olan Taif'ten gelen Kureyşli mülk sahipleri, İslamiyet'in ilk döneklerini de para ve baskıyla ortaya çıkartmışlardır. Başlangıçta abartıldığı gibi bir baskı yoktur, manevi baskı ile ekonomik baskı ağırlıklı daha kurnaz yöntemler söz konusudur. Bireylerin klanları tarafından her ne pahasına olursa olsun korunmasına göre temellenmiş sosyal sistem de salt fiziksel saldırıya dayalı metodları geçersiz kılıyordu. Ancak baskı ve şiddet gündeme geldiğinde de işe kimsesizlerden, yoksullardan ve kölelerden başladı Mekke egemenleri. Amcası Ebu Talib tarafından korunan Hz. Muhammed'in üye olduğu Haşim klanına yönelik ekonomik ve manevi baskı da tanrıların geçersiz sayılmasıyla iyice yoğunlaşmıştır. Mekke'de üstünlük kurmuş Mahzumlar'la Abd Şems'ler, Beni Haşimler'in statü kaybını perçinlemek ve etkinlik mücadelesinde öne geçmek amacıyla, Hz. Muhammed ve İslamiyet üzerinden Beni Haşim klanı ile mücadeleye girişmişlerdir. Haşimler'le ve el-Muttalib aracılığıyla Haşim'lere birleşik öteki klanların bireyleriyle ticaret yapılmayacağı ve evlilik kurulmayacağı kararlaştırılmış. Bu boykotun başını Mahzumlarla, Abd Şemsler çekmiştir. Görüldüğü gibi Müslümanlık Mekke'de çağının tüm sınıf çelişkilerini temsil eden tarihsel bir zemberegin boşalma anında ortaya çıkmıştır. Sınıf

mücadelesi tüm çizgileri ile İslam'ın oluşum sürecine yansımıştır. Hz. Muhammed bu mücadelede tarihsel kişilik yapısının örgütçülük niteliklerini ön plana çıkarmayı bilmiştir. Düşmanı, Mahzum'lardan el-Arkam ibn Abd Menaf isimli bir kişiyi yanına çekmiş bu kişi de evini Müslümanların sığınağı haline getirmiştir. Peygambere ilk inananlar açısından karşıt cepheden önemli bir kişinin desteği büyük moral sağlamıştır.

DEVLET KURUCUSU VE ASKER OLARAK HZ. MUHAMMED

Hz. Muhammed'in kişilik değerleri, Mekke'nin karmaşık ortamında çağın bazı sorunlarına yanıt arama iradesini ortaya çıkarmıştır. Neydi bu kişiliğin temel özellikleri: "Kureyş sosyal ortamından gelen ve bu toplumlarda çoğu yavaş yavaş toplumsal kültür ortamında eriten ilkel "örnekle eğitim" yoluyla aşılanan fikirler; o çağda bütün Arabistan'ı kapsayan büyük tektanrıcılık akımının etkisi altında yeniden harmanlanmış ve zenginleşmiş bulunuyordu. Hz. Muhammed'in uğramış olduğu eziklik ve budanmalar, kendisini, zenginlere ve iktidar sahiplerine, yani konformistlere karşı eleştirici bir tavra sürüklemiştir. Bunun sonucu olarak da, yenileyici, yenilik getirici akımlara karşı açık bir tavır takınacaktır. Acılarını üstlenebilmek için, kendini sosyal düzenin kurbanlarıyla bir ve özdeş sayacak ve yüzünü güç sahiplerine çevirecektir. Hesap sormak ve egemenliklerini haklı gösteren ideolojiyi yıkmak için.

Yani (Hz.) Muhammed, temeli ve sonuçları bakımından devrimci bir tavır takınmaktadır."33 Bencil zenginlerin tutumuna ilişkin olarak Kur'anda şunlar dillendirilmiştir.

"İnsanı Rabbi yetiştirdi ve denedi ve nimetler verdimi
der ki "Rabbim layıkım da beni öyle büyüttün"
Ama sınayıp rızkını daralttımı "Rabbim beni alçalttı" der
Hayır siz ne yetimi besliyorsunuz
Ne de yoksulu doyurmak için birbi rizi teşvik
ediyorsunuz
Ve çocukların mirasını hırsla yiyorsunuz

Ve servete aşırı düşkünlük gösteriyorsunuz
Böyle olmamalıydı ama dünya tuz buz olunca
Ve Rabbin saf saf melekleri gelince
Ve cehennem kapıları açılınca insan işlediklerini hatırlayacak ama bu
hatırlamanın ne faydası olacak...(Fecr Suresi)

Özellikle, Mekke'den Medine'ye Hicret öncesinde ve İslamiyet bir iktidar ideolojisine dönüşmeden Hz. Muhammed egemenlere karşı eleştirel bir tutum içindeydi...

Mekke'de kalması güçleşen Hz. Muhammed'e aşiret çekişmelerinin yoğun olduğu Medine'den oraya yerleşme teklifi geldi. Mekke'ye yaklaşık 350 km. uzaklıkta bulunan bu "bereketli vaha"da, Kuzeyden, İsrail ülkesinden geldikleri sanılan İsrailli'ler tektanrı fikrini benimsemiş Araplar yaşıyordu. Yahudiler üç aşiret halindeydiler. Kureyza, Keynuka, Nadir. Ayrıca Yemen'den geldikleri sanılan Avs'lar ile Hazrec aşiretleri de Medine'de söz sahibiydiler. Akaba'da Medine ileri gelenlerinin önerisiyle göç kararı alan Hz. Muhammed 622'de yoldaşı Ebu Bekr ile Medine'ye yerleşti. Bundan sonraki dönem, tarihsel bir kişilik olarak siyasi ve askeri strateji alanındaki becerilerini, örgütçülük yeteneğiyle kaynaştıran Peygamberin bir devletin nüvelerini ortaya koymasıyla neteleşecektir. Hz. Muhammed Medine'de askeri bir örgütlenmenin temellerini atmış, inançlarını koruma ve yaymanın güvencelerini silahlı bir strateji ile desteklemiştir. Bu strateji temelinde gerçekleştirdiği askeri faaliyetler şunlardır: Medine'ye gelişinden bir süre sonra inananların geçim sıkıntıları, sürekli gelir kaynaklarından yoksunlukları o dönem Arap dünyasında yaygın olan silahlı soygun yöntemini gündeme getirdi. Hamza ile onun komutasında 7 kişilik bir grup Kureyş kervanlarının yolunu kesmeye başlamışlardır. Genellikle önemsiz çatışmalar sonucu ele geçen ganimetler Medineliler'i de bu işe yöneltmiş ve bir gönüllüler topluluğu oluşmuştur.

Hicret'in 2. yılında ve 624 yılının Ocak ayı içinde, Hz. Muhammed'in görevlendirdiği Abdullah İbn Ceyş komutasında 9 kişilik bir müfreze Taif ile Mekke yolu üzerinde Nahla'da bir Mekke kervanına saldırdılar. Kervan götüren dört Mekke'liden ikisini esir aldılar, biri

öldürüldü diğeri kaçtı. İlk kez kan dökülen bu saldırı, Mekke egemenlerine, ticari güvenliğin Peygamber ve taraftarlarınca ne ölçüde tehdit edildiğini gösterdi. Nahla saldırısından iki ay sonra çok zengin bir kervan Gazze'den yola çıkmış Mekke'ye ilerliyordu. Ebu Süfyan komutasındaki bu kervana saldırı kararı gecikmedi. Olaydan 60 yıl sonra, devrin halifesi Abd-ül-Malik'e gönderdiği mektupta tarihçi Ürve ibn Zübeyr şunları yazıyor: "Allahın elçisi bu kervandan haberdar olunca, müminleri çevresine topladı, kervanın zenginliğini anlattı." Bedir kuyularında yapılan savaş Müslümanların taktik üstünlüğünü, birlik ve disiplinini gösterdi. Hz. Muhammed savaşı tek elden ve ustalıkla yürüttü. Yeni dinin ilk zaferi bu savaşta kazanıldı ve ortaya önemli bir ganimet çıktı. Bu zafer, Müslümanları mali ve örgütsel açıdan güçlendirdi. Bu savaşla birlikte artık "silahlı peygamber" doğuyordu.

Hz. Muhammed, askeri örgütü, mali gücü ile Medine'ye yerleşmiş ve Mekkeliler'in başlıca gelir kaynağı ve pazarı olan Suriye yoluna hakim olmuştu. Mekke egemenleri Mezopotamya yolundan kervan göndermeye kalkınca, Peygamberin evlatlığı Zeyd İbn Harisa komutasında 100 kişilik bir müfreze bu kervanı da ele geçirdi. Ticaret yollarını kontrol stratejisi oldukça etkiliydi. Bu arada Hz. Muhammed'in, istihbarat yöntemlerini çok iyi kullandığını ve Mekkeliler'in attıkları adımlardan zamanında haberdar olduğunu öğreniyoruz.

Mekke'nin, ticaret yollarını yeniden denetime alma çabası Uhud savaşına yol açtı. Peygamber, Uhud'da Medine aristokratlarından Abdullah İbn Übey'in ihanetine uğradı, bu kişi ordunun üçte birini yanına alarak savaş meydanını terketti. Uhud'da bizzat savaşa katılan Peygamber yaralandı. Hz. Muhammed burada da usta bir taktisyen olduğunu gösterdi, Mekke ordusunu takip etti. Gece büyük ateşler yaktırarak takviye almış diri bir orduyla peşlerinde olduğu izlenimini verdi. Böylece çevre kabilelerde etki yaratıı ve Mekkeliler'in Medine'ye yöneltebilecekleri bir saldırıyı önlemiş oldu.

Hz. Muhammed, Arabistan'ın aşiret yapısının gereklerini kavramıştı ve inançlarını kabul ettirmek için şiddet kullanmaktan kaçınmıyordu. 625 tarihinde Haziran'da aşiretlere yönelik bir sefer başlattı,

aleyhinde kuvvet yığınağı yapan iki aşiretin güçlerini dağıttı. Hz. Muhammed, düşmanlarının güç yığınağını casusları vasıtasıyla öğrendiği anda bu yığınağın büyümesine ve karşısında ittifaklarla güçlenmiş bir cephe oluşmasına imkan bırakmadan bu yığınakları dağıtıyordu. Yine aynı yılın Ağustos ayında Damut'a doğru sefere çıktı ve burada bulunan panayırın yakının da aleyhine oluşturulan güçleri dağıttı.

Arap aşiretlerini yola getirmede şiddet yöntemini, tebliğ yöntemine yeğleyen Hz. Muhammed 626 Aralık ayında Beni Mustalik aşiretine Muraysi kuyusu yakınlarında aniden baskın yaptı. Düşmanlarını en ummadıkları anda seri baskınlarla kuşatmak ve örneğin su kaynakları v.s alanları kontrol altına alarak onları teslime zorlamak Peygamber'in taktikleri arasındaydı.

627 yılında büyük bir askeri koalisyon hazırlayan Mekke egemenleri, Ebu Süfyan önderliğinde 10.000 kişilik bir orduyla Medine üzerine yürüdüler. Peygamber casusları aracılığıyla durumu önceden haber aldı ve kuvvetlerini topladı. Yaklaşık 3000 kişilik bir güç toplamasına rağmen, Selman adlı azad bir İran'lının telkinleri doğrultusunda, tüm Medine halkını seferber ederek hendekler kazdırdı. Coğrafi konumu oldukça sağlam olan Medine, Batı, Güney, ve Doğu yönlerinden askeri harekatı son derece güçleştiren kayalıklar ve tepelerle çevriliydi. Bu kısımlarda mahalleleri, sokak barikatları ile korumak kolaydı. Saldırı sadece evlerin ovada dağınık bulunduğu kuzeyden gelebilirdi, işte hendek de buraya kazıldı. Bu hendek işinde çocuklar dahil, başta Peygamber herkes çalıştı. Tüm halkı seferber ederek, savaş iradesini örgütleyerek gerçekleştirilen bu hendek, savaş sanatı açısından oldukça ilginç ve önemli bir örnektir. Görkemli süvarileriyle, Mekke egemenleri birkaç haftalık kuşatma boyunca hendeğe "küfretmekten" başka bir şey yapamadılar.

Bu hendeği, "Araplığa yaraşmayan kalleşçe bir savaş kurnazlığı" olarak niteleddiler. Ama bu kansız savaşta iki taraf da toplam 8 ölü verdi ve büyük askeri gücüne rağmen Mekke ordusu kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Eski bir kölenin önerilerini değerlendiren, aristokratik Mekke düzeninin eleştiricisi usta taktisyen Hz. Muhammed,

halkı seferber ettiği ölçüde başarılı olduğunu bir kez daha gördü. 10.000 kişilik bir ordunun yıkmayı beceremediği, Medine'deki yeni düzen bir devletin ilk tohumlarını atmaya başlamıştı artık. Mekke'de bir din kurucusu özellikleriyle beliren Peygamber, Medine'de askeri bir örgütlenmenin, savaş bütçesinin, siyasi-dini bir partinin ve kontrol altında tutmak zorunda olduğu bir muhalefetin yarattığı sorunlarla karşı karşıya kalmıştı. Allah'ın elçisi olmak henüz ona büyük bir ayrıcalık sağlamıyordu, asker, diplomat ve siyasetçi konumuyla ayrıntılı planlara biçim vermesi gerekiyordu. "Allahın emir ve gerçekliklerini bildirmekle yükümlü Peygamber, Medine'de, keskin görüşlü, usta, sabırlı, heyecanlarını gemlemesini bilen, gerektiğinde uzun süre beklemesini beceren ve sırası geldiği zaman darbesini derhal indiren müthiş bir siyaset adamı olarak ortaya çıkmıştı aynı zamanda. Allah'ın kendisini destekleyişine bağladığı bu yeteneğinin yanısıra Hz. Muhammed, bir savaş planını akıllıca seçip mücadelesinin gerektirdiği kararları o saat almasını bilen mükemmel bir asker olduğunu da ispatlamıştı.34

"Harp kurnazlıktan ibarettir." yönteminin en iyi örneklerini veren Peygamber, potansiyel tehlike teşkil eden, kontrol altına almakta zorlandığı güçleri tasfiye ederken de savaştan yararlanmıştır. Hicretin 8. yılında, Kuzey'e Bizans sınırına doğru bir sefer düzenlemeyi kararlaştırmış. Komutan olarak da Zeyd İbn Harisa'yı seçmiştir. Orduyu oluşturan 3000 kişinin çoğu Müslümanlığı yeni kabul etmiş Bedevilerdi ve asıl amaçları ganimetten pay alabilmekti. Bu "uç" birliklerle Müslümanlar ilk kez Bizans topraklarına girmiş oldular, iki ordu (Bizans ordusu Vali Theodore komutasında Arap, Hristiyan ve putperestlerden oluşuyordu.) Mo'ta yöresinde kanlı bir savaş cereyan etti. Hz. Muhammed ilk kez bu savaşla çağdaşı ve Müslüman olmayan kaynaklarda yerini aldı. Bizanslı tarihçi Teophanius'a göre savaş şiddetli geçmiş çok kan dökülmüştür. Müslümanların ordusuna komuta eden üç önemli kurmay, Zeyd İbn Harişa, Cafer İbn Ebu Talib, Ali'nin kardeşi ve peygamberin yeğeni, savaşçı şair Abdullah İbn Revaha şehit düşenler arasındaydı. Ancak bu kadar önemli kayıplara rağmen Müslümanlar için yenilgi kaçınılmaz görünmesine karşın, muhtemelen bir

tasfiye gerekçesiyle Bedeviler ve giderek prestiji yükselen ve İslamiyeti başından beri benimseyen önemli kurmaylardan bir kısmı bu savaşa gönderilmiştir. İlginçtir, orduyu derleyip toparlayıp Medine'ye getiren İslamiyeti henüz kabul etmiş Kureyş'in büyük askeri dehası Halid İbn Velid'di. Orduyu Bizans üzerine gönderen Peygamber, dönüşlerinde onlara küfür ve hakaret yağdıran halkı "yatıştıran" kişi olmuştur. Bu ince taktik gerçek güç merkezini tartışma konusu olmaktan çıkarmıştır.

Mekke egemenlerine son darbeyi vurmak için o dönemde muazzam sayılacak bir kuvvetle 10.000 kişiyle 630 yılının 1 Ocak günü Mekke'ye doğru harekete geçen Peygamber, bu büyük ordunun hazırlıklarını "kamufle" etmeyi bilmiş, Mekke ile her türlü bağlantıyı kesmiş ve Kuzey seferine çıkacağı hissini vermiştir. Askeri stratejinin inceliklerini yine ustaca uygulamış ve örgütçülük, diplomatlık, siyasetçilik yeteneklerinin desteklediği inancına dayanarak yoksul ve hor görülen biri olarak kovulduğu Mekke'ye devlet kurucusu olarak dönmüştür.

Mekke civarına düzenlenen birkaç küçük seferden sonra önemli bir kabileler konfederasyonu olan Havazinler'in üzerine yürüdü Peygamber. Taif'te yerleşik Taif kabilesiyle de birleşen Havazinler'e 27 Ocak 630'da düzenlenen sefere ganimet beklentisiyle çok sayıda Mekke'li de katılınca 12.000 kişilik bir güç oluştu. Hüneyn'de karşılaşan iki ordudan önce Müslümanlarda bozgun işaretleri ortaya çıktı. Peygamber, en iyi birlikleriyle, soğukkanlılığı elden bırakmaması sayesinde duruma hakim oldu ve Taif'i kuşattı. Ancak bir süre sonra kuşatmayı kaldırdı ve ordusuyla birlikte Cirene'ye döndü. Tüm bu askeri başarılar arasında en önemlisi tüm Ortadoğu halklarının bilincinde bir parola gibi yankılanan El-Feth'dir. Arapça'da "açılış", "yargılama", "karar", "vahy" anlamına gelen El-Feth, Mekke'nin alınmasına verilen isimdir. Zulme uğrayan, topraklarından sürülen, ezilen, köleleştirilen insanların parolası haline gelen El-Feth, Mekke egemenlerinin şahsında tüm ezenlere yöneltilmiş silahlı bir eleştiridir.

Peygamber, Mekke'nin alınışından on ay kadar sonra Kuzey'e doğru yeni bir sefer düzenledi. Bu seferin amacı, giderek güçlenen

devletin sınırlarını pekiştirmekti. Sınır şeyhlerini "ted'iş" amacının yanında taraftarlara doyurucu bir ganimet sağlamak da belli başlı hedefler arasındaydı. Daha önce seferlerin amaç ve hedefini açıklamayan Peygamber bu kez önceden bir açıklama yaptı. Büyük bir savaş bütçesi hazırlandı. Medine'nin yaklaşık 400 km. ötesine Tebbule'a kadar gelindi. Bizans İmparatorluğu sınırlarına dayanılmış oldu. Böylece yaklaşık 30.000 kişilik bir ordunun lojistik sorunlar yaşamadan Bizans sınırlarına dayanması küçük prensliklerı ürküttü, bölgede bulunan Eyla Kralı Yohanna ile anlaşma yapıldı. Bu Hristiyan kral, Hz. Muhammed'e vergi ödemeyi kabul ediyordu. Peygamber, Halid İbn Velid kumandasında bir öncü kuvveti Dumat vahasına göndermişti. Halid oranın Hristiyan kralını Tebbuk'a Peygaberin huzuruna getirdi o da vergiye bağlandı. Tebbuk seferi İslam'ın askeri gücünü ve örgütlülüğünü kanıtlamış oldu. Bizans sınırlarından, Yemen'e, Kızıl Deniz kıyılarından İran Körfez'ine kadar İslam müttefiklere, güçlü bir ajan şebekesine ve taraftarlara sahipti artık. Hz. Muhammed çağın çelişkilerinin kendisine sunduğu olanakları ustaca değerlendirdi. Çağ İslamın gücünü ve mesajını yaymasına elverişliydi. Neden?

"İki büyük devlet arasındaki mücadele sırasında Perslerin Konstantinopolis'i kuşatmasıyla kopuyor sanılan kıyamet, geleceğin karanlıklarında uzaklaşmıştı yine. Çember yarılmış ve ikinci Roma bir kez daha kurtulmuştu. 629 Ağustos'unda ve altı yıllık bir yokluktan sonra İmparator Heraklius, başında zafer tacıyla dönüyordu başkentine. 630 Mart'ında da Kudüs'e hac ziyaretine gidecek ve şehre İranlılardan geri alınan Hakiki Çarmıh'ı götürecekti.

Aynı anda Muhammed, Mekke'yi fethetmiş, Medine'ye gelmekteydi. Ama Persler'in uğradığı bozgun, hiç beklenmedik bir şekilde, Arabistan'ın kapılarını İslama açmaktaydı. Ve Bizanslılar, asıl büyük düşmanın çölde yetiştiğinden habersizdiler. Görünüş olduğumuz gibi, Güney Arabistanı işgal etmiş bulunan ve Doğu Arabistan'da büyük güç sahibi olan Persler, Yahudileri desteklemekteydi. Onlar da zayıf düşünce geriye ne kalıyordu? Bizans, özellikle Hristiyan Habeşistan aracılığıyla müdahale etmişti. Ama Persler daha önce Habeşlileri öylesine hırpalamışlardı ki Habeşler bugün artık parmaklarını kıpırda-

tacak durumda bile değildir. Güney Arabistan devletlerinin bağımsızlığı ve gücü ise, Persler ve Habeşler tarafından çoktan ortadan kaldırılmış bulunuyordu. Ve Güney Arabistan'da başkanlarının (keyl'ler) durmadan birbirini yediği bir alay küçük devlet doğmuştu. Sözün kısası Arabistan'da kelimenin tam anlamıyla siyasi bir boşluk hüküm sürmekteydi. Kabileler arasındaki barış ihtiyacı ve şahıslarla malların güvenliğini sağlayacak, serbest ticaret şartlarını yaratacak özlemler, hep bir Arap ideolojisine dayanan bir Arap devleti istemekteydi. Ve böyle bir devlet de vardı işte. Nitekim, önünde durulmaz bir akın başlamıştı İslama: Müslümanlığı kabul etmek demek, kurtarıcı Arap devletine bağlanmak demekti çünkü."35

İSLAM'IN İLK YILLARINDA İKTİDAR STRATEJİLERİ

Hz. Muhammed "güç toplama", "stratejik savunma-taktik saldırı" aşamalarını ustaca uyguladıktan sonra devletleşmeye yönelik çabalar içinde olmuştur. Bu temelde Medine aristokrasisini kontrol altına almış, Yahudi aşiretlerini sindirmiş, özellikle sözcülerini şairlerde bulan muhalefeti tasfiye etmiştir. Tüm bunları gerçekleştirirken bir devlet adamı, kanun yapıcısı ve başkomutan olarak tutum almıştır. Mekke ile Medine 'de inen ayetler arasındaki farklar da bunu kanıtlamaktadır.

Peygamber'in kurduğu yerel siyasi toplum, uluslararası geniş açılımlar yapabilecek dinamikleri içeriyordu. Hz. Muhammed, Medine'de yeni bir toplumsal düzeni kurarken etkinliğini "vaha"nın çok ötelerine yayıyordu. Bunda "politikleşmiş askeri savaş strateji"sinin rolü büyüktü. Öte yandan "silahlı peygamber" Medine'deki muhalefet odaklarının etkisini kırmayı da başardı. Düşmanca planlarından kuşkulandığı Beni Nadir adlı Yahudi kabilesini sürgün etti. Aynı koşullarda Medine'yi terketmeyen Beni Kaynuka adlı Yahudi kabilesini çekildikleri kalede kuşattı ve onları da gitmeye mecbur bıraktı. En büyük şiddet ise Beni Kurayza kabilesine uygulandı. "Medine pazarında görülen ve yine kendi emirleriyle kazılmış berbat çukurun yanıbaşında oturan, o aynı insan (Muhammed)dir. Beni Kurayza kabilesinden zincire vurulmuş iki grup Yahudi Muhammed'in önüne atılır;

o sadece bu olayı soğuk, kuru ve barış dolu gözlerle seyreder. Hatta kirpiğini bile kırpmaz. 700 kişinin sonuncusu da (boğazları kesilip) bu çukura atıldıktan sonra, çukurun kumla kapatılması emrini verir ve diğer işlere bakmak için uzaklaşır oradan."36

Bu tutum klasik bir "ortaçağ hükümdarının" tutumundan farksızdır. Peygamber'in, Kurayza karşısındaki "şiddet tekeli" gösterisi başka kaynaklarda da anlatılıyor: Çaresiz Beni Kurayza Yahudileri, Ensar'dan Sa'd Bin Mu'az'ın hakemliğine razı oldular. Bunun üzerine Resulullah, (o kuşatınada, yani Kurayza kabilesini kuşatmada) yaralanan Sa'd'ı çağırtarak, Yahudiler ile aralarında hakemlik yapmasını emretti. Sa'd, Yahudiler hakkında şu kararı verdi:

a) Eli silah tutabilecek bütün erkekler kesilecek,

b) Kadın ve çocuklar esir edilecek,

c) Malları ganimet olarak alınacak,

Bunun üzerine Hz. Peygamber, Sa'd'a şöyle buyurdu: "Sen Allahın hükmüyle hükmettin." Bu hüküm gereğince, Beni Kurayza Yahudileri kalelerinden çıkarılıp...hapsedildiler. Hz. Peygamber'in emriyle çukurlar kazıldı ve Beni Kurayza'nın eli silah tutan bütün erkekleri teker teker öldürülerek çukurlara gömüldü.37

Beni Kurayza kabilesinin kanlı tasfiyesi, devletleşme mantığı açısından para ve silah ihtiyacı ile Tebuk ve Hayber'de bulunan güçlü Yahudi topluluklarının bunlarla bağlantılarının tehlikeli olabileceği düşüncesine dayanıyordu. Beni Kurayza kabilesinden geriye 1500 kılıç, 2000 mızrak, 1500 topuz ve gürz ile 300 kalkan kalmıştı.38 Bu silah ve mühimmat devletleşme aşamasına gelmiş bulunan Müslümanlar açısından büyük bir "ganimet" oluşturmuştur. Öte yandan, Beni Kurayza'nın diğer Yahudi toplulukları ile ilişkilerinin yanında, Kureyşlilerle görüşmeleri de bu kanlı sonuçta etkili olmuştur. Ancak en önemlisi sürgün edilen Yahudilerin güç dengelerinde ağırlığı büyük olan Bedevi koalisyonunu Kureyş lehine desteklemeleridir.

Hz. Muhammed, bazı tasfiyelere yönelirken ittifaklar geliştirmeyi de ihmal etmemiştir. Değişik Medine kabileleriyle bazı komşu Bedevi kabileleri arasındaki ittifakları teşvik etmiş, Medine merkezli olarak, Mekke'nin ittifaklarıyla rekabet edebilecek tarzda sistemli Bedevi

bağlantıları kurmuştur. İslamiyete tümüyle bağlanmasalar bile, Bedeviler Hz. Muhammed'le ittifaka girmeyi ve bir ölçüde onun önderliğini tanımayı kabul etmişlerdir. Bedeviler'in İslamiyete kazanılması "tedip" türü askeri akınların yanısıra usta bir diplomasiyle sağlanmıştır. Bu bağlamda Hz. Muhammed kabileler veya aşiretler içindeki hizipler arası çelişkilerden yararlanmayı da bilmiştir. Böylece, Medine eksen alınarak kurulan, ticaret yolları ile bütünleşmiş güvenlik sistemi, İslam devletinin çıkış noktasını oluşturmuştur. Ama tüm bu eylemlerde, Hz. Muhammed'in temel dayanağı komünal eğilimler taşıyan Medine'deki "cemaat"i olmuştur. Bu "cemaat", dünya içinde gerçekleştirilebilecek bir eylem hattıyla bizzat dünyayı değiştirmek amacını güdüyordu. Böyle bir eylem programının kılıcı gündeme getirmesi kaçınılmazdı.Bu yöntemler nedeniyle Hz.Muhammet'e "kılıç peygamberi" denilmişti. Peygamber, inanç sisteminin güvencesini askeri bir güçte buluyordu. Kur'an da bu anlamda önemli bir meşruiyet kaynağıydı; "Kafirlerle savaş için gücünüzün yettiği kadar silah, at ve kuvvet hazırlayın. Bununla Allah'ın ve kendinizin düşmanlarını, Allah'ın bildiği sizin bilmediğiniz diğer düşmanlarınızı korkutasınız. .."Allah yolunda verdiğiniz herşey size iade olunur. Ve asla haksızlığa uğratılmazsınız." (El Enfal Suresi, 60. Ayet)

Peygamber ordunun eğitimi ile bizzat ilgileniyor, savaşın kurallarını koyuyor, savaşıyordu. Bu arada vur kaç taktiklerine dayalı yıpratma savaşı ile küçük birliklere dayalı "ted'ip" harekatlarında İslam Ordusu oldukça yetkin bir konumdaydı. Bedevi kabilelerin, İslam egemenlik sistemine dahil olmasıyla birlikte, ordunun iç ve dış görevleri daha da etkin bir hale geldi. Ordunun insan kaynağını gençler oluşturuyor, toplumsal yapının temel unsurunda militer değerler ağır basıyordu. Kadınlar da bu askeri örgütlenmede yerlerini alıyorlardı. Uhud, Hayber, Huneyn "gazvaları"na katılan kadınlar su taşımak ve yaralılara bakmak gibi işlerin yanısıra bilfiil savaşlara da katılmışlardır. Üm Ammara Nuseybe Bin Kaab, Uhud savaşında savaşmış ve yaralanmış bir kadındır. Peygamberin eşi Ayşe de bu savaşta yaralılara yardım etmiştir. Yoğun bir askeri eğitim düzeni İslam devletinin varlık koşulları açısından yaşamsal değer taşıyordu. Ordu, toplumsal

ve siyasal sürekliliğin, inanç sisteminin temel gücü konumundaydı.

"Ordunun bir görevi de, İslam devletinin şart koştuğu düzenli gelirleri (cizye, haraç, vergi, zekat vs) toplamaktı. Nitekim Zilhicce ayından sonra Mekke'den Medine'ye dönen İslam önderi, Hicri 9. yılda Muharrem Hilalini görünce, ordularını sadaka, haraç, vs. toplamak üzere kabileler üzerine gönderdi. Yemen, Necran gibi yerlere birlikler salındı. Öyle ki haraç alınmayan yer kalmadı. İtiraz edenlere baş eğdirmek için, San'adaki beylikler (El Esved En Ensi gibi) hile yoluyla kandırılıp başları kesildi. Kabileleri sadece İslam'ın egemenliğine boyun eğdirmek için değil, aynı zamanda ortaçağ devletlerinin büyük ölçüde dayandıkları toprak ürünleri ile zekat sadaka, haraç, cizye gibi vergileri toplamakta da kullanıldı İslam birlikleri. Uzun süre direnen Beni Temim kabilesine, hem İslama girmesi hem de haraç vermesi için askeri yolla başeğdirilmişti. Yine İslam'a girip dönenleri (mürted) yola getirmek için de kullanıldı İslam orduları."

Askeri örgütlenme ile yeniden devletin mali temelleri bütünleşmekle kalmadı aynı zamanda savaş Müslümanlar açısından önemli bir geçim kaynağına dönüştü. Cihat meşrulaştırması ile savaşlarda elde edilen ganimet Peygamber, Beyt-ül-mal (Devlet Hazinesi) ve Müslümanlar arasında paylaştırılıyordu. Hz. Muhammed zamanında kurulan ordu profesyonel sayılmazdı. Cihad zamanı bir araya gelen askerler barış zamanında kendi işleriyle uğraşıyordu. Profesyonel anlamda ilk askeri örgütlülük Hz. Ömer zamanında gerçekleştirildi. "İlk İslam muharip ve mücahitleri cengaver ruhlu bir sadelik içindeydiler. Orduya ilk disiplini Hz. Ömer, ilk ihtişam ve gösterişi de Emeviler getirdiler."39

Hz. Ali döneminde düzenli ordunun yanısıra, ölümüne yeminli 40.000 kişilik seçme birliklerden kurulu bir fedailer topluluğu oluşturulmuş, bu ordunun başına Hasan bin Kays geçirilmişti.40

Fetih, Müslüman devletin esası olarak kabul ediliyordu. Devletin çelik çekirdeğini oluşturan güçler aynı zamanda ganimetin paylaşımını da düzenliyordu. Kurulan bir divan sistemine dayanılarak bu paylaşım gerçekleştiriliyordu. Bütün Medineli ve Mekkeli fetih ordularına katılmış Müslümanların kaydedildiği bir kütük, bir ordu divanı

bu dağıtım organizasyonunun merkezi oldu. Fetihlerden elde edilen ganimet divandaki derecelerine göre, kayıtlı erkeklere ferdi aylıklar halinde dağıtılıyordu. Bu sistemin temelleri Halife Ömer zamanında atılmıştı.

Ancak Araplar sadece fetih savaşı ile yetinmeyip, temsil ettiklerine inandıkları ilahi düzenin temel sosyal-siyasal kurumu olan camii de ele geçirilen topraklara taşıyorlardı. Sonuç olarak askeri garnizon ve cami, Müslüman kentlerin biçimlenmesinde temel kurumları oluşturdular.

"Camisini merkez almış ve komutanı tarafından düzeni sağlanan her garnizon kenti, kendi askeri denetimi altındaki bölgeye hükmeden ve ihtiyaçlarını oradan gideren kendi kendisine yeterli bir Müslüman cemaati oluşturdu; zaman içinde kendi halkını İslami bir kalıp içinde yoğurdu. Her garnizonda halifeyi temsil eden ve bu nedenle namaza imamet ve oradan hareketle yapılan askeri seferleri yönetmek ile ve toplanan vergiyi işletmekle görevli atanmış bir komutan vardı. Ondan garnizonda düzeni sağlaması ve koruması, inananlar arasındaki ihtilafları bir adalet ruhu içinde ve uygulama imkanı bulunduğunda Kur'ana uyarak çözüme bağlaması bekleniyordu."41

Garnizon - cami eksenli toplum düzeni fetih savaşlarını ideolojik, örgütsel ve siyasal anlamda besleyen kaynaktı. Ancak bu süreç özünde büyük çelişkileri barındırıyordu. Cihad ideolojisi, bir ibadet kapsamından çıkarak fetih savaşlarını meşrulaştırıyor "cemaat" sınıf çelişkilerinin keskinleşmesi ölçüsünde parçalanıyor, askeri aygıt giderek dev boyutlara ulaşarak "cemaati"de ezmeye başlıyor ve İslamiyet'in "tebliğ" gibi yöntemleri boş bir formülasyona dönüştürülüyordu. Hz. Muhammed sağlığında bu süreçlerin sonuçlarını tespit etmiş ve şunları söylemiştir: "Yemin ederim ki, bundan böyle sizin için fakirlikten korkmuyorum. Belki, sizden evvelki ümmetlerin önüne dünya (malı) kapıları açılıp yekdiğerine hased ederek helak oldukları gibi, sizin önünüze de dünya kapıları açılarak hased edip helak olmanızdan korkuyorum."42 Bu "korku" yoğunlaşan sınıf çelişkileri temelinde İslam "cemaatinin" çatışmaları ile doğrulanmış oldu.

Hz. Muhammed savaş ganimetleri ve devlet başkanı konumunun sağladığı avantajlarla belli bir zenginlik edinmişti. 60'ı aşkın kölesi, 20 cariyesi vardı. (Turan Dursun, Din Bu, III. Kitap) Son haccında 100 deve kestirecek ölçüde varlıklıydı. Tebük seferi ile fetih amacına yönelik seferler döneminin başlaması servet eşitsizliklerini pekiştirdi. Örneğin Halife Ömer'in valiliği döneminde askeri komutanlara yüklü maaşlar ödenmeye başlandı. Peygamber'in, "kılıç hakkı" temelinde edindiği varlık ve bunun yol açtığı Hayber, Fedek hurmalıkları gibi akarlardan oluşan miras problemi sınıf çelişkilerine ışık tutuyor.

Bu arada Peygamber yer yer diplomatik gerekçelerle Kureyş kabilesine birçok ayrıcalık tanımış, ganimetlerden onların payına daha çok şey düşmesini sağlamıştır. "El Müelleftül Kulub" (Gönülleri kazanılarak birleştirilenler) tanımı altında bazı Kureyş'li ailelere verilen pay ince siyasi değerlendirmelerin ürünüdür. Merkezi devletin güç'enmesi ölçüsünde bu tür imtiyazlardan vazgeçilmiştir. Ancak merkezi devlet erkinin sınıf çelişkileri temelinde egemenlerin gücüne güç katan yapısı, Peygamber'in "korkusunu" kemikleşmiş bir gerçeğe dönüştürmüştür. Militer temelde örgütlenen İslam toplumunun fetih savaşları ile egemenlere akan ganimet muazzam birikimler ortaya çıkarmıştır: "O kadar ki, Ömer'in ölümü üzerinden pek az bir zaman geçtikten sonra, yüksek Arap tabakaları büyük servet toplamıştı. Emirlerindeki yüzlerce köle ile lüks bir hayat sürüyorlardı. Bermeki Yahya, kıymetli taşlardan yapılmış bin inci kutusu için yedi milyon dirhem teklif etmiş ve bu teklifi reddedilmişti. Halife Muktefi, verilen rakamlara inanmak gerekirse, ölümünde yirmi milyon dinarlık mücevher ve koku miras bırakmıştı. Harun Reşid oğlunu evlendirdiği zaman, evlilerin üzerine yağmur gibi inciler serpmiş, babası da davetlilere birer misk topu dağıtmıştı. Her misk topunun içinde bir hediye almak hakkı veriyordu. Denizaşırı tüccarları arasında dört milyon dinar serveti olanlar vardı. Yüzlerce tüccarın oturduklar evlerin değeri, 10-30 bin dinar arasında değişiyordu."43

Halife Osman döneminde sınıf çelişkileri oldukça keskinleşmeye başlamıştır. Ancak Ömer zamanında "servet birikimi" ölçüsünde bölünme aşamasına gelen "cemaat" onun sınıflararası dengeyi koru-

mak gayreti sonucu belirli bir dengeye ulaşmıştı. Fakat bu durum da süreklilik arzetmedi ve Osman zamanında sosyal-siyasal patlamalar yaşandı. Mekkeli tüccar sınıfının Medine'ye akın etmesi ve vurguncu yöntemleri Medine eksenli çelişkileri keskinleştirmiştir. Fetih vurgunları ile zenginleşmiş egemenler yanında son derece yoksul cemaat üyelerinin varlığına, Mekke'nin vurguncu tüccarlarının taşıdığı olumsuzluklar eklenince çatışmalar yoğunlaşmıştır. Halife Osman bu vurguncu tabakaya dayandığı ölçüde tepkiler gelişmiştir. İslam fetihleri uğrunda büyük çaba göstermiş, ancak iktidarın uzağında tutulmuş ve bölüşümden payına düşeni yeterince alamadığı inancında olan gaziler Medine, Mısır ve Irak'taki yoksullarla birlikte hareket etmeye başlamışlardır. "Osmana karşı isyan Küfe'de hazırlanırken sözün büyüğü bunlardaydı. Peygamber'in en eski arkadaşlarının teşkil ettiği aristokrasi yanında kaariler meş'um halife katlinin başlıca suçluları sayılmaktadır."44

Tüm İslam tarihi boyunca kanlı çatışmaların temelini teşkil eden Sunni Muaviye ile Hz. Ali ve Ehli Beyti izleyen Şii mezhebi arasındaki çatışma da karmaşık renkler içermekle birlikte Mevali, köleler, köylüler, Arap aristokratları, merkezi devletlerin ezdiği kavimlerin zenginleri arasındaki sınıf mücadelesinin tezahürleridir. Bu çelişkilerin keskinleşmesi yukarıda da değinildiği gibi Osmanlı döneminin ürünüdür. "Affanoğlu Osman da zenginlerdendi ve halifenin ticaretle zengin olup dünya ve ahiret saadetini birleştirmesinde sakınca görmezdi....Hicretin yirmisekizinci yılında Hz. Osman kendisi için Hz. Peygamber'in mescidi yanında bir saray yaptırdı ki, bu saray Zevra diye meşhurdur."45 Osman döneminde vurguncu Mekke aristokrasisi kontrolü iyice ele geçirmiştir. Bu dönem tam bir yozlaşma dönemidir. "...nefis yemekler yemek, güzel elbiseler giymek, güzel değerli atlara binmek ve bahçelerde gezip eğlenmek gibi servet ve medeniyet adetleri çıktı.

"Çoğu kimseler mal sevdasına düştü. Bilhassa Şam Valisi Ebu Süfyan oğlu Muaviye çok mal biriktirerek servet ve zenginliğini arturmakta idi."

"Müminlerin anası Hz. Aişe der ki, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in

zamanları Hz. Peygamber'in zamanı gibi geçti. Hz. Osman zamanında hükümdarlık ve saltanat kokuları duyulmaya başladı."46 Bu dönemde, İslam devleti olağanüstü büyümüş, kölecilik yerleşmiş, İslam'ın kuruluş yıllarındaki ahlak ilkeleri giderek biçimsel kalıplara dönüştürülmeye başlanmıştır. Bu durum, İslam'ın askeri geleneklerinde de gedikler açmıştı. "Hicretin ilk yüzyılında İslam devleti saf askeri bir teşkilattı; tıpkı eski Isparta gibi, ama bir farkla; Isparta'daki aristokrasisi, İslam'da yoktu. İslam topluluğu savaşçılardan ibaretti...Ömer'in öldürülmesinden sonra (644/23) Osman'ın devrinde devletin şekli mutlak monarşi sistemine doğru gelişmeye başladı."47 İslamiyet'in merkezi bir devlet ekseninde ve silahlı stratejilerle büyümesinin temelleri Peygamber zamanında atılmıştır. Bedevi kabilelerinin askeri enerjisini örgütleyen, devlet hazinesinin temellerini atan, cihat ideolojisiyle bütünleşmiş bir ordu kuran ve bu silahlı stratejiyi destekleyecek bir mali sistemi yapılandıran da Hz.Muhammet'tir. Dolayısıyla imparatorluk düzenine açılan "mutlak monarşi'nin temelleri çok önceden atılmıştı. Halife Osman dönemi, Kur'anın kodifiye edilmesi açısından da önemlidir. Halifelik düzeni ve onun temsil ettiği egemenlik sistemi Kurra'lar tarafından dile getirilen tepkilerin tehdidi ile karşı karşıya bulunuyordu: "Adlarını iştirak ettirdikleri Kur'an, onların gözünde, incelenmek için değil, uygulama ve iman gücü için vardı. Ayetleri ibadet için, mescitte olsun, evde, odada ezbere okunuyordu. Kurra yani onu ezbere okuyanlara, duacı (duahan) da denilebilirdi. Kur'an bunların ağızlarından düşmezdi; büyük kısımlarını ezbere biliyorlar ve herkesin önünde veya yalnızken, yüksek veya hafif sesle, gündüz veya gece büyük bir heyecanla, inançla okuyorlardı. Namaz esnasında, secdede yüzlerini şiddetle yere vurmak hususundaki şevkleri sebebiyle bunlara yüzleri secde işaretliler (Kur'an, Fetih Suresi, ayet 29) denilir. Bununla beraber bunlar yurdun dilsizleri değildiler; dindarlıklarını kendi şahıslarına inhisar ettirmiyorlar, aksine teokrasinin mahiyetine uygun olarak idare edici, yol gösterici sıfatıyla kamu işlerine karışıyorlardı. Kitle üzerinde nüfuz sahibi olmaya gayret ediyorlardı da. Osman'a karşı isyan Kufe'de hazırlanırken sözün büyüğü bunlardaydı"48 Bu tepkiler temelinde örneğin Kufe'de İbn Mesud,

Osman'ın yolladığı "resmi nüshayı" okumayı reddetti ve kendi Kur'anını okumakta ısrar etti. İktidardan bağımsız davranma konusunda Kur'an bilgisine dayanan Kurralar merkezi devlet otoritesini sarsıyorlardı. Ancak Osman'ın, Kur'anı kodifiye etmesiyle birlikte "Allah'ın sözü"nün tek koruyucusu Halife, dolayısıyla onun temsil ettiği egemenlik sistemi olmuştu. Kur'anın tek merkezde toplanması ve bir "anayasa" biçiminde bu merkezden dağıtılması İslam devletinin merkezi anlamda yoğunlaşmasında önemli bir duraktır. Osman'a yönelik muhalefetin önderi Ali'ydi. Ebu Zer gibi radikal halk önderlerinden, Peygamber'in amcası Abbas'a kadar geniş bir sınıflar ittifakının "cephe" temsilcisi olan Ali, Emevilerin iktidarı ele geçirmesinden hoşnutsuz kesimleri harekete geçirmişti. İslam'ın çıkış geleneklerini temsil eden Ali ve yandaşları, Kuzey'de Şam'da Muaviye'nin biriktirdiği zenginlik ve gücün ne anlama geldiğinin farkındaydılar.

Osman'ın bir isyan sonucu öldürülmesi ve Ali'nin Halife olması sonrasında, Hazinede bulunan malları halka dağıtması ve şu konuşmayı yapması anlamlıdır: "Hz. Rasul'ün vefatlarını müteakip halk Ebu-Bekr'i halife yaptı. O, Ömer'i halife bıraktı; O da halifenin altı kişilik bir şura tarafından tayinini uygun buldu; Osman halife oldu; bildiğiniz işler oldu bitti. Sonra bana başvurdunuz.Hiç biriniz Ebu Taliboğlu (Hz. Ali), bizim hakkımızı bize vermedi diyemez...Siz Allah kullarısınız; mal da Allah malı...Allah onu aranızda eşitlikle bölmemi emretmiştir. Hiç birinizin öbürüne üstünlüğü yoktur."49

Ortadoğu halklarının, eşitlik ve adalet özlemlerini simgeleyen Şii kökenli halk hareketlerinin kaynağını göstermesi açısından bu konuşma oldukça önemlidir. Ali ayrıca, Emevi ailesinin mallarını da "kamulaştırıp" bunları devlet hazinesine aktarmıştır. Ali'nin yoksullardan yana tutumu, eşitsizlik ve haksızlıklara karşı çıkışı, kendini ibadete vermiş zahid ve abdal denilen dünya zenginliklerini reddedenlere yakınlığı onu Ortadoğu halklarının direniş geleneğinin efsanevi bir kahramanı haline getirmiştir. Ancak Ali'yi de İslam devletinin simgelediği egemenlik sisteminin dışında değerlendirmemek gerekir. İktidarın merkezileşmesi, güçlü ordu, sistematik vergilendirme ve tüccar ayrıcalıkları konusunda İslam devletinin temel doğrultularına o da

uyuyordu. Ancak devletin ezilenlere daha koruyucu yaklaşması ve yoksulları koruyan bir tutum içinde olması gerektiğini savunuyordu. Sınıf çelişkilerinin keskinleşerek egemenlik sistemini tehdit eder hale gelmemesi için yoksulları kolluyor, sade bir yaşam sürdürüyor, askeri ve sivil bürokrasinin üst düzey yöneticilerin de sade bir yaşam sürdürmelerini öneriyordu. İslam devletine tam bir tarafsızlık ve adalet görünümü kazandırmaya uğraşıyordu.

ORTADOĞU'DA DİN, DEVLET, ŞİDDET

Ortadoğu egemenlik sistemlerinin geleneğinde askeri örgütlenme ve militer değerlerle bütünleşmiş "kanlı bir gelenek" vardır. Öyle ki; "Sami topluluklardan olan Kaldeliler (Keldani) ve Asurlular'ın tanrıları kan ve zulümden hoşlanırlar. İsrail'in tanrısı, kendi kullarının koruyucusu olmakla birlikte, kaba ve korkunçtur. Hristiyanlığın tanrısı ise, yufka yürekli olmasına rağmen, vaftiz edilmemiş çocukları cehenneme atacak kadar adalet duygusundan yoksundur. Müslüman tanrısı da, çok merhametli ve şefkatli olmakla beraber, doğu monarkları tipinde bir müstebit (despot)dir."50 Bu bağlamda, Hz. Muhammed ve İslamiyet üzerinde oldukça kalıcı etkilere sahip Hz. Musa da oldukça şiddete dönüktür. "Hz. Musa, Rabb'in buyruğuna uyarak aşağı indi. Çünkü kavmi bozulmuş; Tanrının onlara emrettiği yoldan sapmışlardı. Yeniden buzağıya taptılar. Bunun üzerine Musa, ordugahın kapısında durup şöyle dedi: Rab tarafında olanlar gelip çevremde toplansın; kılıcını kuşansın, ordugahta kapı kapı dolaşıp herkes kendi kardeşini, arkadaşını ve komşusunu öldürsün." Levioğulları Musa'nın söylediğini yaptılar; o gün kavimden 3000 kişi öldürüldü."51 İsrail kavmi ile Midyan Krallığı arasında çıkan bir savaş sonrası da Musa şunları söylüyor: "Bütün kadınları niçin öldürmeyip sağ bıraktınız. Şimdi çocuklar arasındaki her erkeği öldürün ve erkekle yatmış olmayan, erkek bilmeyen bütün kız çocuklarını kendiniz için sağ bırakın."52 Davut da Ortadoğu'nun savaş ve şiddet geleneğine uygun davranmıştır. Fırat Irmağı yakınlarındaki Hamat'ta, Tsoba Kralı Hadarezar'ı yenilgiye uğrattığında, 1000 cenk arabası ve 700 atlıyı tutsak almış ve yürümesinler diye bunların ayaklarını kırdırmıştır. Suriye'yi işgal et-

tiğinde ise 40.000 yaya askerini öldürttüğü Tevrat'ta da yazılıdır.53

Ortadoğu'nun şiddet dokusunu göstermesi bakımından bir başka örnek de, Yemen'de bulunan Yahudi Zu Nüvas'ın, Necran'da etkili olmaya başlayan Hristiyanlık dinini tasfiye etmek amacıyla kullandığı yöntemlerdir. 523 yılında Necran'a sefer düzenleyen Zu Nüvas, Necranlılar'ın mallarını yağmalamış, ateş dolu hendekler kazdırarak Hristiyanlıktan dönmeyenleri bu çukurlara attırmış, kiliseleri yıktırmış, İncilleri yaktırmış ve 20.000 insanı katletmiştir.54 Bu savaş ve şiddet geleneği Ortadoğu'nun en büyük sentezlerinden olan İslamiyet'de içkinleşmiştir. Asrı-Saadet döneminin silahlı stratejisi ve muhalifleri tasfiyede şiddet yöntemi ile başlayan bu gelenek daha sonra da devam etmiştir. Merkezi devlet yetkin bir konuma ulaştıkça şiddet ve savaş prensipleri, siyasal-toplumsal örgütlenmenin temeli haline gelmiştir. Mekke aristokrasisinin güçlendiği, garnizon-cami eksenli idari birimin devletin temeli haline geldiği, servet birikiminin yoğunlaştığı, sınıf çelişkileri ekseninde İslami muhalefetin dalga dalga yayıldığı Osman döneminin bazı şiddet unsuru içeren olayları ilginç özellikler ortaya koyar:

"Osman, seçkin bir Sahabi olan Ammar bin Yasir'i, camide bayılıncaya ve bağırsakları parçalanıncaya kadar dövdü.", "Abdullah bin Mesud'u, kaburgaları kırılıncaya kadar dövdü.", "Kur'anı toparlayıp derlerken, Mushaflar'ı yaktırdı.", "Muhammed'in yakın dostlarından Ebu Zerr'i, Rubze denilen yere sürgün etti. Ebu Durba'yı ise Şam'a gönderdi(zorla)", "Kırbaç yerine sopayla dövme cezası getirdi", "kölesi aracılığıyla İbn Ebi Sarah'a yazdığı mektupla bir topluluğun (Mısır'dan şikayete gelmiş olan kendine karşı bir heyet) işkenceyle ve haksız olarak öldürülmesini emretti."55 Osman dönemi, işkence, zulüm, sürgün ve muhaliflerin kanlı tasfiyesini içerir. Kur'anın Osman döneminde kodifiye edilmesi, bu ortamın özellikleri açısından ele alındığında son derece düşündürücüdür. Giderek şiddetlenen çelişkiler, "İslam'ın özüne sadık" Hariciler'de boyutlanan kanlı içsavaşlara yol açmıştır. Ancak kazanan, Mekke'nin güçlü oligarşisi oldu ve Muaviye devlet örgütlenmesini, Bizans örneğine göre kurumlaştırarak bir bakıma Asrı-Saadet dönemiyle başlayan ikilemlere noktayı koydu ve

bir egemenlik sistemi olarak "İslam devletini" tam bir sınıfsal taraf konumuna soktu. Bu bir bakıma yoksulların İslamı'nın, devrimci enerjiyi içeren İslam'ın ve adalet kavramının etik söylemlerini önplana çıkaran İslam'ın sistemden iyice dışlanması anlamına geldi. İslam'ın renkleri, Muaviye döneminde, militer bürokrasinin kuru ve acımasız kurumlaşması karşısında çekingen bir muhalifliğe dönüştürülmüştür. "O (Muaviye), Suriye ordusunu meydana getiren hammaddeyi öyle bir kalıpçılamıştır ki neticede bu kuvvetler İslam harp tarihinde birinci derecede nizamlı ve disiplinli kuvvetler olarak şöhret kazanmıştır. Askeri yapıyı o, eski pederşahi günlerden kalma köhne ve demode kabile teşkilatı yapısından kurtarıp çıkarmıştır. Hükümetle ilgili birçok geleneksel görüşleri ortadan kaldırmış ve ilk Bizans örneği ve temel yapısı üzerine sağlam, müstekar(istikrarlı) ve pek güzel teşkilatlandırılmış bir devlet inşa etmiştir. Bir herc ü merc görüntüsünden tamamen uzak, nizam ve intizama dayanan bir İslam camiası geliştirmiştir.56

Muaviye ile birlikte artık İmparatorluklar İslam'ı ve despotik kurumlaşma gündemdedir. Bizantien etkilere açılan İslam, bir ticaret enternasyonalinin hukuksal, askeri, kültürel dünya görüşünü yansıtacaktır. Ticaret enternasyonalinin, zenginlik ve birikimini temsil edenler, İslamı da kendilerinin temsil ettiği inancını şiddetle çerçevelenmiş bir dogmalar bütünlüğü olark Müslüman kitlelere dayatacaktır.

Halifeler imparatorluğu, canlı bir üretim ve ticaret faaliyetine dayalıdır. Uzakdoğu ürünlerinin benzerleri, İslam devleti sınırları içinde imal edilebiliyordu. Basra Körfezinde, Bahreyn, Keşıse, Halek adalarında inci çıkarılıyor. İran dağlarından firuze, lapis-lazuli taşı getirtiliyor. Makran ve Huzistan bataklıklarında şekerkamışı yetişiyor, Suriye ve Mezopotamya ovalarında pamuk fidanları görülüyordu. Halife Ömer'in, İranlılardan savaş ganimeti olarak aldığı ve cenneti simgelediği söylenen halıyı bin parçaya böldürmesi ve kumandanlarına Sasani tarzında saraylar yaptırmalarını yasak etmesi hiçbir anlam ifade etmiyordu. İranlılar, süs ve debdebenin emrinde kullandıkları sanat zevkinden vazgeçmiyor, ince kumaş ve zarif işlemeler yapmaya devam ediyor. Suriye halkı, İslam devletinin fethinden sonra da ipek

sanayiini geliştiriyor. Müslüman fatihlere ise durumu kabullenmek kalıyordu. İslam devletinin egemenleri, şark işi bir ihtişamın tüm zevklerini yaşıyor, saraylar kuruyor, ipekliler giyiyorlardı. İslam'ın fethettiği topraklarda tüccarlar yeni pazarlar kazanıyor. Örneğin İslam'ın fethiyle İran dokuyucularının, Merv, Nişapur şehirleri ile güneyde Huzistan ve Farsistan eyaletlerinde ipek imali mükemmel gelişmeler kaydediyordu. Kendi çeşidinde tek olan kadifelerle ünlü, ama bir zamanların ihtişamını yitirmiş "Sus" şehri, setenleri Helenlerin en iyi setenleriyle rekabet eden ve Kabe'nin Mekke'nin duvarlarını örten kumaşları vermek imtiyazına sahip olan Tuster şehrinin ustaları, Halifeler imparatorluğunun parlak kenti Bağdat'a taşındılar. Şam, Cıraplus, Beyrut, Sur, Acre, Bağdat, Basra, Rakka, Halep gibi önemli ticaret merkezleri yanında, Kafkas Berzahı ile Halifeler imparatorluğu Orta Asya içlerine kadar uzanıyordu.

Halifeler imparatorluğu ile ticaret enternasyonalini bütünleyen koşullar ağırlıklı olarak Abbasiler döneminde ortaya çıktı. Abbasi halifeleri, lükse olan tutkularını ihtişamlı bir saray yaşamı ile kaynaştırdılar, Sasani-Bizans karması bir yaşam biçimi temelinde kent merkezlerini tam bir pazar yerine dönüştürdüler. Özellikle Şam, Anadolu, Mezopotamya, Arabistan ve Mısır kervanlarının kesişme noktasıydı. Önemli bir duraktı. Ancak yine de uluslararası ticaretin belirginlik kazanmasında en belirgin unsurlar Dicle ve Fırat nehirleriydi. Basra Körfezi'ne dökülen bu nehirler bölgenin yaşam kaynağı idiler. Basra Körfezi'ne gelince, X. yüzyıl Arap coğrafyacılarından biri Körfez'e Çin Denizi adını verir. Zira Uzak Doğu'ya giden gemilerin çıkış noktası burasıydı. Müslümanlar, İranlılara karşı kazandıkları ilk zaferlerin sonunda (635-636), düşmanlarının Basra Körfezi boyunca sefer halinde bulunmaları ve Umman ile Hindistan'a doğru gemi göndermelerini engellemek için, Fırat kenarında Basra şehrini kurmuşlardı; bu şehir sonradan, Doğu'ya giden Arap gemilerinin çıkış noktası olmuştur. Abbasiler de, Bağdat'ı, Dicle'nin iki yakasında kurdular; Fırat'tan başlayan, Mezopotamya'yı bir ucundan öbür ucuna kadar geçen ve Bağdat'ta sona eren trafiğe uygun bir kanal, yeni başkenti Anadolu'ya, Suriye'ye, Arabistan'a ve Mısır'a bağladı; Orta Asya ker-

vanları ise, Buhara ve İran'dan geçerek akın akın Bağdat'a geliyordu. "Politik merkezini kentlerin oluşturduğu" (Max Weber) İslam, aristokrat bir topluluğun başını çektiği bir tüketim ekonomisine doğru evrilmiştir. İslam'ın Asrı-Saadet döneminin mütevazı ölçüleri, Halife imparatorluğunda servet, kudret ve ihtişamla yer değiştirmiştir. İşlek bir ticaret dünyası dogmatik bir İslam'la iç içe gelişmiştir...

Sınıf çelişkilerinin kanlı çatışmalara yolaçtığı, bir kaosu, İslam düzeni de yaşamıştır Ortadoğu. Ali taraftarlığında simgelenen eşitlikçi muhalefetin önderi Ebu Zer sözünü ve eylemini sakınmayan bir halk önderi olarak sivrilmiştir. Sahih-i Buhari kitabında Ebu Zer için şu eleştiriler yazılıdır: "Ebu Zer-i Gıfari'nin mezhebine göre, aile nafakasından fazla mal iddihan (birikimi) haram idi. Bu yolda fetva verirdi. Ebu Zer hazretlerinin bu mezhebi hatalı idi. İştirakiyyun (ortaklaşacılık) mezhebi demek idi."57 Müslüman Kardeşler Örgütü'nün fikri kaynakları arasında bulunan Ebu Zer, Türkiye'nin mülkiyet rejiminin koruyucusu bazı İslamcılar tarafından tenkit edilmiştir. "Ebu Zer bir gün aşk ve heyecan içinde halifenin huzuruna dikiliyor, birtakım tenkitlerden sonra Hazret-i Osman'a diyor ki:-Niçin zenginlerden alıp fakirlere dağıtmıyorsun. Hazret-i Osman da diyor ki, Ebu Zer'e-Ben her şeyden önce, Allahın Rasul'ünde görmediğim bir şeyi yapmam, Sonra da, İslam'da şahıs mülkiyeti kati olduğuna ve tasadduk emri açık bulunduğuna göre, isteyen istediği gibi dağıtsın. Bu borcu şahısların vicdan ve ahlakına ısmarlar, fakat asla zor kullanarak sağlayamam, der."58 Ezilen sınıfların tepkisi "ortaklaşacılık" boyutlarına varmıştır ve peygamberin çok yakını olan Ebu Zer bu tepkinin önderidir.

Bir başka muhalif kaynak da Hariciler'dir. Hz. Ali, Sıffin Savaşı'nda Muaviye taraftarlarının ısrarı ile Osman'ın katilinin belirlenmesi ve Halife'nin tespitinde hakeme müracaatı kabul eder. Tarihte, Hariciler olarak bilinen topluluk o güne kadar Ali'yi destekleyen gruptur. Ali'nin bu uzlaşmacı tutumu üzerine onu terkederler. Hariciler arasında, İslam'ın tanınmış önderleri bulunmaktadır. Bunlar, İslam'da sınıflar arasındaki uçurumların büyümesinden, servet birikiminden rahatsızlık duyanlardır. Ali'nin, İslam zenginleşmesine yöneltiği tepki-

lerde hep onu desteklemişlerdir. Hariciler, Osman'ın katilinin hakem yoluyla tespit edilmesinin istenmesi üzerine, "Hakem ancak Allahtır. Hükmü yalnız Allah verir." diyerek buna karşı çıkmış ve hakemliği yapacak olan egemen sınıf üyelerine güvensizliklerini ortaya koymuşlardır. Haricilik temelinde, İslam'ın başlangıçtaki ilkelerine katı ve ödünsüz biçimde sığınan göçebe topluluklar merkezileşen devleti, ticaret oligarşisini, yönetici eliti oluşturan Mekke aristokrasisini karşılarına almışlar, Muhalefetlerini inançlarını katı bir biçimde sahiplenerek ortaya koymuşlardır. Yarattıkları dini-muhalif gelenek tüm Ortadoğu halklarında derin izler bırakmıştır. "Hariciler" kendi inançlarına ve fikirlerine müthiş bir taassupla bağlı, gayet dindar görünen bir İslam fırkasıdır. Akidelerini çılgınca savunurlar...Kanaatleri uğrunda, gayeleri yolunda her şeye göğüs gererek savaşırlar, çekinmeden ileri atılırlar.59 Radikal ihtilalciliğin temel prensiplerine bağlılıkları ve eşitlik, adalet, hürriyet için cesur bir mücadele vermeleri onların Ortadoğu'nun ilk jakobenleri olarak kabul edilmelerini beraberinde getirmiştir. "Hariciler, parlak ve yaldızlı sözlerin tesiri altında kalmakta Fransa'da en korkunç irtikaptan (kötülükten) çekinmeyen Yakubilere (Jakobenlere) benzerler. Bunlar hürriyet, müsavat, kardeşlik kelimelerini tutturdular ve bunlar namına kan döktüler, nice canlara kıydılar. Hariciler de (gerçek iman, hüküm ancak Allaha aittir.) naralarını tutturdular ve bunlar adına Müslümanların masum kanını mübah sayıp kan içtiler.

İslam ülkesini kana boyadılar. Etrafa baskınlar yapıp canlara kıydılar. Haiz oldukları bu atılganlıktır ki, Haricileri Yakubilerle (Jakobenlerle) birleştiren bir nokta olmuştur. Bu iki taifenin birbirine benzeyen işleri, bu cesaret ve coşkun hissiyattan doğmadır."60 Haricilere yönelik oldukça sert ve geri eleştiriler içeren bu satırlar bazı ipuçları da veriyor. Haricilerin sınıfsal temeli, hürriyet, eşitlik ve adalet için mücadele ettikleri gerçeği ortaya çıkıyor. Bu mücadelenin, Jakoben, yöntemleri de yazarın eleştirisinden payına düşeni alıyor. Ancak özünde bir dini tarikat olan ve Fransız devriminde örgütsel zeminini devrimcilerin hizmetine sunan Jakobenliğin kökenine ilişkin ilginç vurgular yapıyor. Yahudilik-Jakobenik-Ortadoğu-Haricilik bağlamın-

da araştırılması gerekli sorular ortaya çıkıyor. Güçlü bir inanç grubu olmanın inadını taşıyan Hariciler, atılgan bir eylemselliğin içinde olmuşlardır. Ortadoğu halklarına emperyalist propagandanın miskinlik, toplumsal-siyasal mücadelede yetersizlik v.s yakıştırmalarının çürütülmesidir. Haricilik; savaşçılığı ve yoksul sınıflardan hız alan talepleriyle.

"Harici dini kesinlikle politiktir. Amaçları ilahi bir cemaattir...Bu dünyada zafer kazanmayı düşünmezler. Savaş meydanlarında ölüme ulaşmaktan zevk alırlar. Yaşamlarını sakınmazlar...Merkeziyetçiliğin en belirgin düşmanları, düzenin gerçek aleyhtarları ve ayrılıkçılardır. Her birey kendisinin temsilcisidir, yaptıklarının sorumlusu da kendisidir...Üç noktada ve çok özel bir biçimde bireycidirler. Düşüncelerini gerçekleştirmek için kılıca sarılmaktan geri durmazlar. Aynı kafadan birkaçı biraraya gelince hemen bir inanç grubu oluştururlar. İslam'ın ilk teologlarının onlardan esinlendiğine şüphe yoktur.61 Hariciler, saray ulemaları tarafından fikir yoksunu ve entelektüel açıdan önemsiz bir akım olarak değerlendirilmiştir. Oysa Wellhausen'in de tespit ettiği gibi zengin eylem pratiği ile bütünleşen Haricilik, ilk İslam teologlarına yol açıcılık işlevi görmüştür. Haricilerin, yoksul Bedevi tepkisinin biçimlendirdiği bir akım olması ve kent merkezli egemenlik sistemine karşıt tutumları, egemen sınıf ulemaı açısından günümüzde de hor görülmelerinin gerekçesidir.

Halife imparatorluklarının temsil etükleri eşitsizlikçi, köleci düzene sadece Hariciler'den değil başka sınıf ve topluluklardan da muhalefet hareketleri gelişti. Tıpkı Spartaküs ayaklanması gibi köle ayaklanmaları ortaya çıktı. Bu tür ayaklanmalardan biri 870'de gerçekleşti.

"Basra civarında , Ali ve Fatma soyundan geldiğini iddia eden ve aslen İran'lı olan Ali bin Muhammet adındaki şahıs ortaya çıkarak, bu bölgede tarlalarda ve tuzlalarda kötü şartlarda yaşayan zenci köleleri, onlara zenginlik vaadederek etrafında toplamaya muvaffak oldu. Ali köleleri kışkırtarak onlara efendilerini hapis ve mallarını yağmalatmak suretiyle duruma hakim oldu."(Doç.Dr. Hakkı Yıldız, İslamiyet ve Türkler, İ.Ü Ed.ak. Yay.)

Kölelerin isyanı yazarın eleştirisine neden olsa da satır aralarında önemli ipuçları görülüyor. İsyanın önderi kölelere "zenginlik vaat ediyor" efendilerin mallarının kölelerin ortak mülkiyetine dönuşmesi "tehlikesi" ortaya çıkıyor. Bu arada "devrimci" tedbirler alınıyor ve "efendiler" hapsediliyor. Örgütlenen köleler, üzerlerine gönderilen kuvvetleri yenilgiye uğratıyorlar tıpkı Spartaküs orduları gibi.

EMPERYALİZM VE ORTADOĞU

SÖMÜRGECİLİK, ŞARKİYATÇILIK VE TEPKİLER

İslam, toplumsal ve siyasal yapılar anlamında tekdüze bir nitelik taşımaz. Tarihsel akışın boyutlandırdığı ekonomik, sosyal, politik çelişkiler İslam devlet ve toplumlarına farklı uygulamalar biçiminde yansımıştır.Bağnazlık ve gericiliğin egemen olduğu Müslüman ülkeler yanında emperyalizme karşı güçlü bir direniş odağı oluşturabilen Müslüman ülkeleri görmek mümkündür.Hatta aynı ülkede, İslam kurallarını oldukça farklı yorumlayan grupların varlığı bilinmektedir. İslami kurallara verilen anlam, kitlelerin bu kuralları algılama biçimleri, toplumsal ve ekonomik dinamiklerin yanısıra İslam inancının yorumuna dayalı "okul"larla da bağlantılıdır. İslamın temel kaynağı olan, Kur'an, devlet yönetimine ilişkin olarak kesin ve değişmez ilkeler koymamıştır. Yorum olanağını sunmuştur. Kuramsal gelişim, çağın koşulları ile uyum, iktidarın sınırlı olması türünden ölçülere açık tutulan yorum kapısı, değişimi.62 Bu bakımdan tarihsel akışı, değişen koşullar ekseninde kabullenmiştir. "Maslahata uygunluk", "içtihat" siyasal iktidarın kullananlar açısından "emanet sayılması, devlet başkanı-ümmet ilişkileri, eşitlik anlayışı İslamiyet açısından evrensel yönelişlerin zeminini oluşturmuştur. "Zamanın değişmesiyle ahkam da değişir ilkesi" bir hadis olmanın ötesinde İslam hukukunun (Fıkh)

temel ölçütlerinden sayılmıştır. Ortadoğu halk hareketleri birikiminin etkileri ile şekillenen "devrimci" İslam anlayışlarının özetlenen ilkelerle bağlantıları vardır. Ancak bu prensiplerin varlığı tüm "ilm-i kelam" okullarına gelişimci ve devrimci ölçütler açısından yaklaşma olanağı vermez. Ağırlıklı olan "ilm-i kelam" okulları, egemenlik sistemleri ile bütünleşmiş bağnaz ve tutucu yapıdadırlar. Allah'ın 'yüce zatı'ndan, 'ilahi sıfatları'ndan, peygamberlere ilişkin sorunlardan, varlık problemlerinden 'İslam yasa ve esaslarına göre söz eden ilim" diye tanımlanan ilmi kelam", "hücretleri beyan ederek" kuşkuları ortadan kaldırmak yoluyla, insanı "kudret sahibi yapan ilim" olarak tanımlanmıştır.63 İnanç sorunlarına "ilmi" ölçütlerle yönelen "ilm-i kelam", "Fıkh-ı ekber", "akaid", "ilm-i tevhid", "ilm-i usulü din" diye de adlandırılmaktadır. "Vahiy" temelinde kesinleştirdiği yasalara göre sorunlara çözüm arayan "ilm-i kelam", akıl yoluyla çözüm geliştiren felsefe okulları ile çatışma halinde olmuştur. İslama uygunluk ölçütünden şaşmayan Kelam ile aklın yanlışlarının önleneceği inancı, felsefe okullarına yönelik saldırıyı yüzyıllarca meşrulaştırmıştır. Yakup bin İshak al-Kindi tarafından oluşturulan "felsefe okuluna saldırıdan daha sonra İbn-i Rüşt, Farabi, İbni Sina gibi düşünürler de paylarına düşeni almışlardır. Felsefeciler ile İlm-i Kelamcı'lar arasındaki mücadelede önemli bir aşama Gazali'nin birtakım felsefi konuları ilm-i kelam içinde eritme çabasıdır.64 İslamın devrimci dinamiklerine yapılan vurguların temelinde İslam felsefe okulunun birikimleri bulunmaktadır.İslam'ın parlak günlerini izleyen çürüme dönemleri tutucu okulların etkinliğini arttırmıştır.Aklı, yöntemi ve felsefeyi yadsıyan "ilm-i kelam"okulunun parlak yetenekleri de yitirildiğinde düşünsel alanda çürüme iyice yoğunlaşmıştır. Siyasal yapılar, toplumsal davranış ilkeleri, kişisel ahlak değerlerinde İslam'a aykırı biçimlenmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. " Maslahata uygunluk" türünden ilkelerin yerini "içtihata kapıların kapandığı"na dair görüşler almıştır. Bu temelde siyasal iktidarların despotik yapısı ile din anlayışı bütünleşmiştir. Halk kitlelerinin payına ise yoğun bir kadercilik düşmüştür.Eşitsizlikçi toplum yapısı ile zincirlenen bağnaz tutuculuk, hoşgörüsüzlük, egemen dinsel anlayışın ölü kabuğuna tutunmayı ah-

lakın temeli kabul eden şekilcilik "tanrısal"irade sayılmıştır.Bu geri kalmışlık tablosu Müslüman toplumların sömürge ve yarı sömürge statüsüne girmeleri ile katmerlenmiştir.Emperyalist Batı açısından ise bu gerikalmışlık doğal kabul edilmiş ve suçlu bulunmuştur İslamiyet. "Şarkiyatçılar" İslamı, "fanatik, bağnaz, gerici, gelişime kapalı, dogmatik, düşünce özgürlüğünü engelleyen" bir din olarak yorumlayıp, Müslüman ülkelerin yoksulluk ve geriliğinden dini sorumlu saymışlardır. (Bu tür "şarkiyatçı"lar arasında C.W.Smith., Frye, sayılabilir ayrıca Max Weber de İslamiyetin gerikalmışlık nedeni olduğunu savunanlardandır.) Kurtuluşun İslamiyetten arınmakla mümkün olduğunu savunan "Şarkiyatçılar"ın görüşleri Türkiye'de de yankısını bulmuştur. "İdeoloji"nin belirleyiciliğine dair bu idealist yaklaşımın emperyalist kurgular açısından önemi büyüktür. "Uygar" Batı "demokratik-özgürlükçü"değerlerin merkezidir! "Gerici" doğu ise kendi kaynaklarına henüz sahip çıkacak olgunluğa erişmediğinden "uygarlaştırma" misyonunun konusudur. Oysa dinde ve toplumsal yapıda ortaya çıkan çürümede Batı emperyalizminin rolü belirleyicidir.

İslam toplumlarındaki gerikalmışlığa dinin sınırları içinde çözüm arayan akımlar 18. yüzyıldan itibaren yoğunlaşmaya başlamıştır.Ancak henüz emperyalizm olgusunu bilince çıkarmayan bu akımlar açısından kurtuluş, İslamın başlangıç ilkelerine dönüşle mümkündür. Söz konusu olan akımların en önemlilerinden biri olan Vahabilik, İslamın "altın çağı"na dönüşü savunurken, tüm toplumsal ve düşünsel değişimlere karşı çıkmış ve Batı'ya kapalı bir toplum yapısını öngörmüştür. Öte yandan Hindistan'da ortaya çıkan "Veliyullah" akımı İslami ilkelere bağlı kalarak gelişimi savunan bir tutumu benimsemiştir. Bu akımın izleyicileri, İngiliz emperyalizmine karşı mücadele eden bir harekete dönüşmüşlerdir. İslam ilkelerine dayanarak gerikalmışlığın ortadan kaldırılmasına dair görüşler geliştiren Cemaleddin Afgani ise "Batı Emperyalizmi" olgusunu dinsel ve toplumsal çürümenin temeli olarak değerlendirmiştir. Kaçar Krallığı içindeki Hemedan taraflarından bir Farisi olan Afgani'nin eski Kufe yakınlarındaki büyük Şii entelektüel merkezi olan Necef'te öğrenim gördüğü söylenir. İlk siyasi tecrübelerini Afganistan'da kazanmış-

tur.1868'de sürgün edilen Afgani, Hindistan'daki Müslüman reform hareketine katıldı. Ancak burada Batı egemenliğini kabul ederek bunun içerisinde "daha rahat bir yer ayarlama" isteklerine karşı çıktı. Mısır'a, Osmanlı İmparatorluğu, İran ve Rusya'ya geziler düzenleyerek Müslümanları birleşmeye davet etti. İslami cemaat dayanışması ve modern bilimden kaynaklanan bir sentez arayışına yöneldi. Her Müslüman halkın kendisini zorlaması ve canlanan öteki Müslüman halklarla Batı'ya karşı İttihad öngören bir siyasi dayanışma hareketi karşıtı militan bir Müslüman hareket başlattı.Urabi Hareketi adı verilen bu hareket, bastırıldıktan sonra Paris'te sürgünde yaşayan Afgani, dönemin en etkili Arapça dergilerinden olan el-Urvetü'l-vuska'yı çıkarmıştır. Şiddetli bir İngiliz emperyalizmi karşıtlığını içeren bu derginin dağıtımı Mısır ve Hindistan'da İngiliz'ler tarafından engellenmiştir. Afgani 1890'da ise İran Şahı'nın bir İngiliz firmasına tütün tekeli ayrıcalığı tanıyan kararı üzerine halk ve ulemanın tepkisini harekete geçirdi. Emperyalizmle uzlaşma içinde olan Şah, İran'ı katlanılmaz bir ipotek konusu haline getirmeye başladı. Afgani'nin en yakın öğrencilerinden biri İstanbul'da ziyaret ettiği üstadı ile yaptığı görüşmeler sonrası 1896'da Şah'ı öldürdü. İstanbul'da susturulmuş bir konumda yaşayan Cemaleddin Afgani kısa süre sonra "İranlıların Sultan Abdülhamid'in onun defterini dürdüğüne inanmalarına neden olan şartlar altında öldü."65Cemaledin Afgani, anti-emperyalist savaşı dinsel bir gereklilik olarak değerlendirmiş ve toplumsal, dinsel bozulmayı ortadan kaldıracak bir hareket tarzı olarak benimsemiştir. Bu savaş evrensel bir temele oturtulmuştur.

Müslüman halkların dinsel inançları nedeniyle geri kaldıkları kurgusu oldukça yaygındır. Gelişmişlik ölçütlerini siyasal, toplumsal ve teknik açıdan Batılı kapitalist toplumlara göre biçimlendiren anlayışa göre uygarlık Batı'ya içkindir. Oysa gerikalmışlık olgusunu emperyalizmden bağımsız düşünmek bilim dışıdır. İslam Batı'nın sömürgeleştirme siyasetleri sonucunda gerikalmışlık zembereğine hapsolmuştur. Batı emperyalizmi sömürge ilişkilerini güvence altına alacak "biçimsel uygarlık" yapısını İslam toplumlarına dayatmıştır. "Geri kalmış", "azgelişmiş", "geribırakılmış" tarzında nitelendirilen ülke-

lerde beslenme yetersizliği, ortalama gelirin düşüklüğü, enerji tüketiminde azlık, ekonomik bağımlılık, ulusal kaynaşmanın zayıflığı, işsizlik, eğitimde gerilik, yüksek doğum ve ölüm oranları, ticaret kesiminin şişkinliği, sağlık problemleri v.s. temel özelliklerdir.66 Tüm bu özellikleri, sömürge ve yarı-sömürge Müslüman ülkelerde görmek mümkündür. Batı emperyalizmi bu durumu İslamın kuralları ve varolma biçimine dayandırmakta, sömürü ilişkilerinin niteliğini gözlerden saklamaktadır. Bu bağlamda yerel politik mekanizmalar emperyalizmin ajanı niteliğine bürünmüşlerdir. Gerikalmışlık olgusunu değerlendirirken metafizik, bir yaklaşımla İslam'a yüklenmeden önce emperyalist sömürünün sorgulanması gerekir. Örneğin en büyük Müslüman devletlerden olan Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılda ana hatlarıyla durum şuydu: "Anadolu, Suriye ve Mezopotamya köylüsü ile Alman sermayesi arasındaki ekonomik ilişki şu şekilde gerçekleşiyordu: Konya, Basra ve diğer vilayetlerde tahıl, ilkel tarım ekonomisinin basit kullanım ürünü olarak ortaya çıkar ve derhal vergi toplayıcısı tarafından el konurdu. Toplayıcının elindeki ürün metaya ve giderek paraya tahvil edilip, devlete aktarılırdı.Bu, para meta olarak üretilmemiş olan tahılın değişik bir şeklinden başka birşey değildi ve demiryolu, liman inşaat ve işletmelerine verilen devlet garantisi kısmen ödemeye ,başka bir deyişle kullanılan üretim araçlarını ve Anadolu köylü ve proletaryasından elde edilen artık değeri gerçekleştirmeye yarıyordu. Böylelikle Asya proleterinden elde edilen artık değer aynı anda mala da çevriliyordu.Bu fonksiyonu ile para, Türk hükümetinin elinden Deutsche Bank'ın kasalarına akar, burada da kurucu karları, imtiyaz hakları, hisseler ve faizler biçiminde Bay Grunner' lerin, Bay Siemens'lerin, Bay Stinnes'lerin ve yöneticilerinin, Deutsche Bank hissedar ve müşterilerinin ve bir örümcek ağı gibi örülen yan şirketlerin hesabında kapitalist artık-değer olarak birikirdi. Aşarı toplayacak vergi spekülatörü bulunamadığı halde bu karmaşık ilişki en basit ve açık şekline bürünür; köylünün ürünü doğrudan doğruya Düyun-u Umumiye'ye, yani yabancı sermayenin "doğal" geliri olarak Avrupa temsilcilerinin eline geçerdi.Böylelikle köylünün ürünü tarımsal kullanım biçimini üzerinden atmadan Avrupa sermaye-

sinin birikimini sağlar, daha meta haline gelmeden, yani kendi değerini gerçekleştirmeden kapitalist artık değeri gerçekleştirirdi."67

Çağdaş uygarlık modeli olarak sunulan "Batı uygarlığı"nın kapitalist gelişme dinamikleri ile bağlantısı ve belirli ekonomik, sosyal, siyasal süreçler ekseninde gelişiminin Hristiyanlık'la ilgili olmadığı açıktır. Hristiyanlık tek başına gelişime yol açabilecek konumda değildir. Bu bakımdan reform hareketlerini, Hristiyanlığa içkin gelişme dinamikleri ile açıklama olanağı yoktur."Reform hareketleri sosyo-ekonomik değişimlerin temelleri üzerinde yükselmiş dini akımlardır. Hristiyan reform hareketi, sınıfsal değişim ve ekonomik gelişmelerle uyarlı olarak ilerlemiştir. İslami "Reform" hareketleri ise sömürge haline getirilmiş, yoksul, emperyalizmin tahakkümü altında ezilen toplumlarda elbette başarılı olamamıştır. Soyut dinsel reformculuktan öteye geçemeyen bu tür akımlar toplumsal destekten de yoksun kalmıştır. "Uygarlık" Batı'ya içkin ve neredeyse "tanrı armağanı" boyutunda bir olgu olarak değerlendirilirken, sömürgeleştirilen doğunun sağladığı muazzam kaynaklar görmezden gelinmiştir. Helenistik kültürün, Süryani Kilisesi, İran Zerdüştlüğü, Harran Paganları yoluyla İslam toplumuna geçtiği "İlmi kelam" üzerinde etkili olduğu ve İspanya Müslümanları dolayımıyla Batı'nın düşünsel temellerinin oluşumunda katkı sağladığı bilinmektedir. Batı Müslümanlarının geliştirdiği felsefi birikimin, Rönesansın kilise karşıtı, eleştirel ve sorgulayıcı tutumunu billurlaştırdığı ortadadır. Ortaçağın Hristiyan ve Yahudi skolastiğinin yaratığı bağnazlıkla mücadelede bu felsefi birikimin, büyük rolü vardır.68 Anahatlarıyla çizilen bu çerçevenin de gösterdiği gibi İslam'ı doğu toplumlarının geriliğinin nedeni olarak değerlendirmek doğru değildir. Ekonomik, sosyal, siyasal boyutları ile eşitsiz gelişimin ürünü olan ve emperyalizmle bütünlüklü değerlendirilmesi gereken gerikalmışlık olgusu "uygar Batı"mitosuna yaklaşımın temeli olmalıdır. Batı sömürgeciliği Müslüman doğu toplumlarının gelişme dinamiklerini emperyalizmin boyunduruğu altına almıştır.

İSLAMDA KAPİTALİZM

İslam'ın prensiplerinin ticaret ve ekonomik gelişmeyi engellediğine dair formülasyonlar geçerli değildir.Örneğin, faizin yasak edilmesi kapitalist gelişmenin sağlanamamasının gerekçesi sayılmıştır. Oysa bu doğru değildir, faiz kötüye kullanılmamak koşuluyla bazı hallerde serbestür. 69 Ancak "mürekkep faiz" hakkın suiistimali kapsamında yasaktır. Öte yandan "maslahata göre davranma" ilkesinin belirli bir özgürlük alanı sağladığı açıktır. Ancak bu ve benzeri uygun olanaklar İslam toplumlarının ekonomik ve sosyal açıdan gelişmesine yeterli olmamıştır. Batı burjuvazinin tarih sahnesine çıkışıyla birlikte servetin, sermayeye dönüşümünün yarattığı muazzam bir birikim sağlarken doğu da sınıfsal, siyasal, ekonomik nedenler bu tarz bir gelişimin önünü kapamıştır. "Mülkün" sahibinin Allah oluşu, azadlı kölelik sisteminin kölelere yönelik insancıl uygulamaları, müsadere kurumu neticesinde servet birikiminin ortaya çıkmaması aristokrasi-burjuvazi karşıtlığında billurlaşan toplumsal dinamiklerin oluşumunu engellemiştir. İslam toplumlarında halife-sultan ve bürokrasi eksenli bir mülkiyet modeli ile devlet olgusu ağırlığını her alanda duyurmuştur. Dolayısıyla İslam toplumları bağımsız gelişme dinamikleri temelinde kapitalizme evrilme olanağını bulamamışlardır. Müslüman toplumlar Batı'nın sömürge sistemine dahil olmaya başlamışlar, Araplar'ın İspanya'dan atılması ile birlikte Uzak ve Ortadoğu'da sömürgecilik ağırlığını iyice hissettirmiştir. Doğuya yayılan sömürgecilik sistemi muazzam bir sömürü, yoksulluk ve cehalet yaratırken Batı'da burjuvazi giderek güçlenmiş "aydınlanma"nın tüm nimetlerinden yararlanmıştır. Özellikle Hind-Türk imparatorluğunun çöküşü sonrasında sömürgecilik siyasetinin önünde hiçbir engel kalınamıştır.70

ORTADOĞU'YA SÖMÜRGECİLİK SİSTEMİNİN YERLEŞMESİ

Batının, Doğu'ya sömürgecilik sistemini yerleştirmesini önceleyen oluşum Haçlı Seferleridir. Müslümanların elinde bulunan kutsal yerlerin kurtarılması amacıyla başlatılan bu seferler tamamiyle emperyal içerik taşıyordu. Kilise ve feodallerin yönlendirdiği haçlı sefer-

leri, doğunun zenginliklerini yağmalama amacına yönelikti. Batı da özellikle Venedik, Ceneviz gibi kentlerini güçlendiren ve önemli ticaret merkezlerine dönüştüren bu seferler burjuvazinin gelişimine uygun zeminleri de hazırlamıştır.Seferler Doğu-Batı ticaret ağları yaratırken; Doğuda, Batı ile ticaret ekseninde güçlenen ajan niteliğinde ara tabakalar ortaya çıkarmıştır. Feodal beyler ve kilisenin örgütlediği bu seferler tarih sahnesinde yerini almaya başlayan burjuvazi ile onun egemenlik ilişkilerinin alanı olan kent yapılarını güçlendirmeye yaramıştır. Doğunun sömürge sistemine dahil edilmesinin temelleri bu seferle atılmıştır. Toplumsal, siyasal ve ekonomik açılardan derin etkileri olan Haçlı Seferleri doğuda İslami düşünce ve toplumsal düzen sarsıntıları ile parelel değerlendirilmelidir. XI. yüzyıldan itibaren içtihat kapısını kapatan, insanın irade ve eylem alanını sınırlayan, felsefeyi yadsıyan, düşünsel olanaklara kapalı akımlar İslam toplumlarında etkilerini artırmışlardır. Gazzali ve Abdullah İbnü Mes'ut el Mahbubi'nin "içtihat kapısının kapanmasında" etkili oldukları kabul edilmektedir.71

Ebu Hamid Gazzali ve aynı derecede ünlü kardeşi Ahmed, Horasan'da Tus şehri yakınlarındaki bir köyde doğdular. Ebu Hamid Gazzali 33 yaşında ünlü Selçuklu devlet adamı Nizamülmülk tarafından Nizamiye medresesine müderris olarak atandı. Şeriat eksenli düşüncenin en prestijli isimlerinden olan Gazzali'nin ölüm tarihi 1111 yılıdır. Gazzali'nin ölümü Haçlı Seferlerini izleyen yıllardadır. Bu yıllar İslam devlet yapılarının çözülüş ve siyasi iktidar temellerinin sarsıntı yıllarıdır. İslamın temel siyasal kuralları, etik anlayışı ve toplumsal ilişkiler düzeninden uzaklaşan Sultan-Halifeler muazzam bir zenginlik birikimiyle birlikte giderek tutuculaşmışlardır. Sultan-Halifelerle bütünleşen din adamları İslamın değişime açık yönlerini kapatırken katı despotik kuralları ilahi kaynaklarla meşrulaştıran bir tutum içine girmişler, tek üstün iktidar olan tanrı iktidarı yerini Sultan-Halifeler şahsında, eşitliksizci bir zulüm düzenine bırakmıştır.Tutucu, kaderci, bağnaz inanışlar, despotik iktidar yapısına ilahi meşruiyet arayan formülasyonlar bizzat iktidarın "kul"u din adamları tarafından kitleler arasında yaygınlaştırılmıştır. Haçlı Seferleri'nin ördüğü ticaret ente-

rasyonali ilişkileri ekseninde Sultanlar ve çevrelerinde bulunanlar zenginleştikçe, İslamın katı, değişime kapalı yorumları daha revaç bulmaya başlamışur.Yoksul halk kitlelerini, olması gereken ilahi düzenin bu olduğuna inandırmak ve tepkilerini önlemek amacıyla bağnaz ve kaderci bir anlayış tüm İslam toplumlarına yayılmıştır.

İslamın kuralları ve kaynakları özgür düşünce ve eyleme karşı yorumlanırken, İslam toplumları çürümeye başlamıştır. Batı'nın emperyal yayılımı ile bu çürüme karşılıklı etkileşim temelinde yeni bir sürecin ilk işaretlerini vermiştir. Haçlı Seferleri ile doğuda kesin bir siyasal egemenlik sağlanamamıştır. Ancak burjuvazinin tarih sahnesine çıkışı ve burjuva egmenlik sisteminin sömürgecilik, emperyalizm çizgisinde doğu toplumlarına düzenlediği "ekonomik Haçlı Seferlerinin" zemini oluşturulmuştur. Ticaret enternasyonalinin ilişkiler ağını servet birikimine dönüştürerek zenginleşen Batı sermaye olgusunun dinamikleri ile gelişimini sıçratmıştır.Sanayide teknolojik ilerlemeler,bu temelde artan üretim, büyüyen sermayenin sanayiye aktarılması doğal kaynaklara ve hammaddelere sahip doğunun önemini artırmıştır. Sömürge sistemi ile hammadde kaynağı ve pazara dönüştürülen doğu muazzam ölçüde yoksullaşmıştır. Kökleri XV.yüzyıla dayanan sömürge sistemi özellikle XIX. yüzyıl sonrası doğuya iyice yerleşmiştir. Sömürgeleştirme siyasetinin en büyük destekçisi kilise olmuştur. Burjuvazi ile işbiliği yapan kilise payını fazlasıyla almıştır. Sömürülen ülkelerde oluşan ve sistemin işleyişine hizmet eden tabakalar da işbirliklerinin karşılığını görmüşlerdir. Özellikle "saray"çevreleri", üst düzey "paşalar" , "ulema" sömürgeciyle işbirliği içinde olurken, yoksul halk kitlelerinin payına despotik baskı ve kadecilikle örülmüş tutuculuğun "din" diye yutturulması!düşmüştür. Emek ve hammadde talanı biçiminde başlayan köle ticareti ile boyutlanan sömürgecilik, burjuvazinin gelişimi doğrultusunda yeni gereksinimler ortaya çıkarmışur. Ticarat -sanayi-pazar eksenin de boyutlanan bu gereksinimler, ilkel topluluklar dışında eskinin büyük devletlerini de sömürge sisteminin alanı haline getirmiştir. Bu sömürgeleştirme siyaseti XIX. yüzyıl boyunca afyon savaşları, Balkanlar'daki gelişmeler, Mısır'ın ele geçirilmesi, Boer savaşları türünden

gelişmelere yol açmıştır.

Ana hatları ile çizilen bu tabloyu tamamlamak açısından şu tespiti tekrar etmekte yarar var. Sömürgeci ülkeler, sömürge sisteminin işleyişini gizleme konusunda son derece "titiz" davranmışlar ve sömürülen ülkelerin yoksulluğunu cehaletini, geriliğini o ülke halklarının dini inançlarına bağlamışlardır. "Uygarlaştırma misyonunun meşruluğuna dayanan Batı açısından bu ülkelerin Batı düşünce ve kurumlarını alması uygarlığın gereği sayılmıştır. Sömürge ilişkilerini meşrulaştırmak adına bu toplumların tüm toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik birikimleri paramparça edilmiştir. Burjuva toplum kurumlarının sömürülen ülkenin egemenlerince benimsenmesi, sömürge sisteminin en önemli yapısal güvencesi sayılmıştır. Burjuva düzeninin siyasal, hukuksal ve ideolojik kurumlarının sömürülen ülkelerde "uygarlık" adına yerleştirilmesi sömürge yapısının "yerli" desteklerle de sağlamlaştırılmasını mümkün kılmıştır. "Uygarlaştırma misyonu" kapsamında gelişmiş kapitalist ülke yaşam biçimi sömürge ülkelere de taşınmıştır. Hammadde kaynağı olma dışında Batı'nın pazar ihtiyaçlarını da karşılayan ülkeler açısından bu yaşam biçiminin ağır ekonomik ve kültürel maliyetleri vardır. Bir zamanların büyük devletleri yarı-sömürge durumuna düşürülürken, ekonomik istilanın yanı sıra kültürel istila da gündeme gelmiştir. Ekonomik kurumları, sermayesi, tekniği ile sömürge ülkelere giren Batı yaşama biçimi, kültürü ve siyasal modellerini de bu ülkelere taşımıştır. Bu bağlamda siyasal bağımsızlık söylemi anlamını yitirmiş, siyasi bağımsızlığa rağmen yeni sömürgecilik ilişkileri kapsamında eski dünyanın egemenlik ilişkileri sadece biçimsel anlamda değişmiştir.72

Sömürgecilik sisteminin işleyiş özelliklerinden biri de, sömürgecilik sisteminden yararlanan ve siyasal iktidarı elinde bulunduran güçlerin gelenekçi ve tutucu niteliğidir. Örneğin, yarı sömürgeleşme döneminde "şeriat"a sıkı sıkıya sarılan bu güçler günümüzde de sisteme yeni meşruiyet kaynakları yaratma çabası içinde özü boşaltılmış bir laikçiliğin sahibidirler. Sömürgecilik sisteminin İslam ülkelerine yerleşmesiyle birlikte İslam "milliyetçilik" akımları ortaya çıkmış ve mücadele sürecinde anti-emperyalist bir nitelik kazanmaya

başlamışlardır. Anti-emperyalist öze sahip bu tarz hareketlerin varlığı İslamın gerikalmışlığının nedeni olmadığının, bu olgunun sömürgecilik sisteminin bir sonucu olduğu gerçeğinin de kanıtlarındandır. İslam, devrimci akımların önünde bir engel teşkil etmediği gibi, doğu kendi kültür birikimine dayanarak da gelişebilir. Batı düşüncesinde İslam felsefesinin etkileri, ekonomik gelişiminde doğu halklarının sömürge sistemi ile gaspedilen zenginliği, "şarkiyatçıları" haksız çıkartmaktadır. Müslüman doğu halkları, ulusal ve dinsel geleneklerine, kültürel birikimine dayanarak bağımsızlık savaşları verebilmişlerdir. İnsanlığın ortak değerlerini Batı'yı merkez alan bir yaklaşımın tekeline vermek yanlıştır. Bugün hiç kimse tüm çağların kültürüne ve tüm halkların uygarlığına açılmadan gerçekten evrensel bir sosyalizm ve hümanizmanın gerçekleşmesine katkıda bulunamaz.73

ORTADOĞU'DA ANTİ-EMPERYALIST TEPKI

Batıyı tek uygarlık kaynağı saymanın ve Batı düşüncesini geçerli tek düşünce olarak kabul etmenin yanlışlığı, İslamın emperyalizm karşısında sahip olduğu mücadele potansiyellerini doğru biçimde kavramamaya yol açar. Dinsel ideolojinin bazı tarihsel koşullarda devrimci mücadelelere katkı sağladığı bilinmektedir. Örneğin Alman köylü savaşları, ilk akla gelenlerdendir. Öte yandan çağımızın anti-sömürgeci, anti-emperyalist kurtuluş hareketlerinde yerli din akımları mücadelenin bayraktarlığını yapabilmişlerdir. Ancak Avrupa ve Amerikalı misyonerlerin elinde tam anlamıyla din "afyon"rolünü oynamakta, Hristiyanlık ve egemen sınıf İslamı, emperyalist politikaların aracı olabilmektedir. Din olgusu kendiliğinden ilericilik veya gericiliği temsil etmemekte, somut tarihsel koşullar zemininde sınıfsal mücadelenin evrensel gerçekliğinden payına düşeni almaktadır. Bu bağlamda Cemaleddin Afgani'den, Cezayir'de Şeyh Bin Badis'in öncülük ettiği Ulema hareketine kadar yaratılan mücadeleci çizgi temelinde İslamiyet'in özünde tutuculuk, bağnazlık ve toplumsal sorumluluklara ilgisizlik içerdiği savları hükümlerini yitirmişlerdir. Öte yandan Sudan'daki Mehdi Hareketi, Hindistan'daki Sipahi ayaklanması sömürgeciliğe karşı direnişte İslamın öne çıktığı halk hareketleridir.74

Din kendi öz değerleri kapsamında genel ve soyut kurallara bağlanabilecek ulusal kurtuluşçu veya devrimci nitelikler taşımaz. Sömürgecilik sistemi içinde yeralan İslam toplumlarında dinin o ülkenin toplumsal, siyasi, ekonomik, tarihsel koşulları ile kurtuluş hareketlerini yönlendirenlerin tavrına göre belirlenir. İslam her koşulda ulusal kurtuluşçu veya sosyalist mücadele ile iç içe olabilir görüşü yanlıştır. Ancak; "söylerunek istenen, kelimenin altındaki ruhu yeniden bulmak koşuluyla sosyalizm de Kur'anın ruhuna aykırı birşey bulunmadığıdır."75 "Dinler, dinleri taşıyan halklarla birlikte ilerler"İslamiyet de tüm dinler gibi bu tarihsel yasanın hükmüne tabidir. Tarih boyunca ezilenlerin, sömürülenlerin iniltilerini taşıyan, kardeşçe toplum umutlarını yeşerten dinsel akımlar "dinin insani temelini" yaratmak isteyen sosyalizmle, ulusal kurtuluş hareketleri ile çatışmacı ilişkiler içinde olamazlar. Sosyalizm ve ulusal kurtuluş hareketleri, Müslüman uygarlığın "altın çağı"na ait tüm olumlu birikimi sahiplenmek durumundadırlar. Feodal ortaçağın bağnaz, dogmatik dünya görüşü ile karşılaştırıldığında evrim ve değişme ilkesini kabul eden Müslüman hukuk bilginleridir. İslam uygarlığının altın çağında bu hukuk bilginleri tarafından formüle edilen kanun değişmez değildir.Kanun, mantık ve gramer kuralları gibi olamaz. O genellikle olanı ortaya koyar ve onu yaratan koşullarla birlikte değişir tarzında formülasyonlar günümüzde İslamın açılımlarına temel olabilecek niteliktedir. İslam çağımızın devrimci hareketleri açısından gelişime açık yönleriyle değerlendirilmelidir.

Devrimci aksiyon açısından temel kurallar tekrar yorumlanmalıdır. İslami birikimi egemenlerin tekeline sunmanın hiçbir meşru gerekçesi olamaz. Kişisel davranışlardan sorumluluk ilkesi, devrimci eylemin zorunlu kıldığı disiplin, özgüven ve etik değerlere bağlılık İslam ile devrimci hareketler arasındaki ortak ilkelerden biridir. Kişinin tarihi yaratmaya katkısı, koşulları daha iyiye götürme konusundaki insani potansiyelleri kabul "çağa uygunluk"olarak İslam'da formüle edilmiştir. İslami "eşitlik" ilkesinin egemenler tarafından çarpıtılan, yoksayılan, örtülen yorumu yerine, tarihsel birikimin ve halkların mücadele çizgisinin bu temelde açığa çıkarılması devrimci bir anlayışın

gereğidir. "Zühd" yaşamın basitliğine dayalı, siyasal otoriteyi sorgulayan, ayrıcalık ve zenginliğe karşıt yönleriyle İslam devrimciliğini diğer tüm devrimci akımlarla ortak payda da buluşturmaktadır. Adil ve eşit bir toplum düzeninin evrenselliği noktasında İslam'ın "ALTIN ÇAĞI"na özlem duyan kitlelerin özlemleri itici bir güç olmalıdır. İslamın "dar-ül İslam" ve "dar-ül harp" ayrımı ekseninde emperyalistlere karşı savaşımda İslam toplumlarının yüzyıllara yayılan anti-sömürgeci, anti-emperyalist mücadelesi büyük bir potansiyeldir. İslam toplumlarının, emperyalist egemenlik sisteminin çürütücü etkilerini gözardı ederek değerlendirilmesi tarihsel bir yanılgıdır. İslamdan güç alan ulusal kurtuluş hareketlerini küçümseyen bazı teorisyenler onu kapitalizmin en tutucu ideolojisi olarak yorumlarken, büyük bir tarihsel birikimi değerlendirme dışı tutmaktadırlar.

Tarihsel ve toplumsal olguları sınıfsal optikle ele almadan yapılan ilerici-gerici ayrımlarına dayalı çözümlemeler, burjuva ideolojisinin ürünüdür. "Metafizik maddecilik" anlayışının bilimsel hiçbir tarafı yoktur. Sanıldığının aksine Marksizm'de "tanrıtanımazlık" duygusal, önyargılı, toplumsal ve ekonomik ilişkiler dışında temel kabul edilen bir olgu değildir. Din sınıf savaşının bir ögesi değildir. Dinin, üretim ilişkilerinin tarihsel akışı dışında kendine özgü bir içeriği olmadığı Marksizm'in önermeleri arasındadır. Bütün kötülükleri dine yüklerken, "metafizik materyalizm" temelinde iyilikleri tanrıtanımazlık hanesine yazan yaklaşımın bilimsel geçerliliği yoktur. Bu bakımdan, Marksizm ne "din"düşmanı ne de "din" dostudur. Bu kuram açısından din, tüm yazılı tarih boyunca egemen dünya görüşü olduğundan, insanlar dünyayı dinsel bir kılık içinde algılamışlar din "deney üstü aşkınlık bilinci" olarak belirmiştir. Bu bağlamda önemli olan " kişinin dine karşı özgür kılınarak; gerçek dinsel inanç özgürlüğüne ulaştırılması"dır. Din dünya görüşü kapsamında olup ideolojilerden ayrılmaktadır. O bir ideoloji ürünü değildir. Bu nedenle dini ideolojiler gibi, ilerici-gerici gibi ayrımların konusu yapmak bilim dışı bir tutumdur. Din, tarihsel ve toplumsal koşullar ekseninde tutucu, bağnaz yönelişlerin de, devrimci atılımların da konusu olabilir. Aynı din değişik tarihsel dönemler ve sınıfsal koşullarda farklı veçheler kazana-

bilir. Despotik, otoriter, gelenekçi ögeleri önplana çıkarılarak egemen ideolojinin payandası yapılıp özünden uzaklaştırılabileceği gibi, devrimci halk hareketlerinin önünü de açabilir. Örneğin, Ortaçağın engizisyon karanlığı, Müslümanlık adına Sultanların, halifelerin döktüğü kanlar, egemen ideolojinin payandası yapılan "onların"dini ile ilgilidir. Öte yandan özellikle İslamın erdemlilik vurgusuyla ve ideal bir toplum yaratma adına yükselen devrimci hareketlere kaynak teşkil ettiği dönemler de vardır.

Pek çok siyasi coğrafyada kurtuluş hareketleri "İslamcı kurtuluş hareketleri" niteliğinde olmuştur. Anti-sömürgeci, anti-emperyalist savaşlarda dini güçler bölünmekte, bir kısmı işbirlikçi egemenlerin safında yer alırken önemli bir bölümü bu tür savaşlarda öncü rolü oynamaktadır. "Her hüküm yalnızca Allah'a aittir" diyen Hariciler dört halifenin hükümlerine tepki göstermekle kalmamışlar radikal toplumsal hareketin öncülüğünü de yapmışlardır. Halkın seçim yoluyla etkinliğini ve yönetime katılmasını savunan Hariciler, İslamın temellerine dayalı bir anlayışın temsilcisidirler. İslamın çağına uygun ve gelişmeden yana öz ilkelerine vurgu, Hariciler'den akıp gelen tarih çizgisinde, Cezayir devriminde yankılanabilmiştir. Cemaleddin Afgani, Sultan Galiyev gibi düşünürler de İslamın devrimci, gelişimci ve insanlığın evrensel birikimini paylaşan yönlerini önplana çıkarmışlardır. İslam, Ortadoğu'da ulusal kurtuluş hareketlerinde gösterdiği etkinlik ölçeğinde, tüm Müslüman toplumlar açısından geçerli ve olumsuz nitelemelere açık kategorilerin bir değer taşımadığını göstermiştir. Ayrıca Ortadoğu halkları açısından İslam, özgün bir ulusalcılığın da temelidir.

"İslamın yeniden doğuşu" anlayışı ekseninde ve evrensellik vurgusu taşıyan akımların varlığı da bir vakıadır. İslam ortodoksluğunun etkisi ortadan kalktıkça ve siyasal mücadele kitleselleştikçe toplumsal adalet, eşitlik ve değişim ilkelerine dayalı radikal hareketler güçlenmektedir. Bu arada üzerinde kafa yorulması gereken noktalardan biri de üretim araçlarının Allah'a ait olduğu inancının anti-emperyalist ve anti-kapitalist bilinç açısından önemidir. Batıcılık eksenli sol siyasal hareketlerin, İslamın kültürel ve siyasal dinamizmini

doğru yorumlamaları zorunludur. Devrimci kurtuluş savaşlarında bu dinamizmin etkinliğinin boyutları görülmüştür. Hristiyanlık ekseninde değerlendirilen kültürel ögelerle bütünleştirilmiş "Batı uygarlığı" insanlık için en iyi olmanın çok uzağındadır. Sömürgecilik sistemi ile emperyalizmin askeri,politik,kültürel aygıtlarına dayanarak "doğu"nun gelişim dinamikleri işbirlikçi yönetici sınıflarla birlikte paramparça edilmiştir.Bu gerçeği görmezden gelerek ve "din" olgusunu somut koşullardan soyutlayarak ele almak yanlıştır.Bu bakımdan İslamın devrimci gücüne yönelik vurgular da mutlak değil, belirli tarihsel-sınıfsal koşulların ürünüdür.Özellikle 19. yüzyıl sonu ile 20.yüzyıla yayılan İslam ülkelerindeki anti-kapitalist ve anti-emperyalist "ulusçu akımlar" bağımsızlık savaşının din olgusuna yansıması ile ilgilidir.

ULUSAL KURTULUŞ DINAMIKLERI VE İSLAM

İslam ülkelerinde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dinsel nitelikli ulusçuluk hareketleri ortaya çıkmaya başladı.Bu hareketlere birçok örnek gösterilebilir.Hindistan'da Seyyid Ahmet Beralavi'nin hilafet hareketi, İngiliz egemenliğine karşı İslami bir hareketti. Libya'da Sunusi hareketi (1850), Sudan'da Mehdi hareketi (1881), Endonezya'da Serakat İslam ve Muhammedi hareketi(1911) ilk akla gelenler. Halil Ganem, Necip Azuri, Reşit Rıza ile Satı Bey'in başını çektiği Arap ulusçuluğu ise en önemli İslami akımlardandır. İslam ülkelerindeki ulusçuluk akımlarına karşı "Şarkiyatçılar" son derece olumsuz bir yaklaşım içindedirler. Batılı kurum ve kurallarla İslamın başarısız bir sentezi olarak değerlendirdikleri bu tür ulusçuluk ile uygar devlet düzenlerinin oluşamadığı, laik toplumsal kurumların işletilemediği, politik tutumlarda bölgesel İslami renklerin ön plana çıktığı, ümmet inanışının etkinliğini koruduğu, Arap kültürünün öteki İslam uluslarının düşünce ve kültürleri üzerinde olumsuz etkileri olduğu v.s. türünde eleştirilerle İslam ulusçuluğu yerilmektedir. Türkiye'de de bu doğrultuda pek çok görüşe rastlamak mümkündür.76 -Bu eleştirilerin bir bölümünde haklılık payı olmakla birlikte-aslolan "şarkiyatçılar"ın İslama yönelik bilimdışı saptamalarını haklı çıkarma ça-

balarının bu savlardaki etkisidir

Sömürge başkaldırı hareketlerinde İslamın öncü konumda olması "şarkiyatçı"anlayışın temellerini yıkar niteliktedir. İslam ülkelerinin gerikalmışlığını, İslamın üzerine yıkan "şarkiyatçı"lar açısından ulusçu hareketlerin itici gücünün İslam olması durumunda bu hareketlerin başarı olanağı yoktur. "Şarkiyatçılar"a göre ulusçu akımlar, Müslüman toplumların gerikalmışlığına çözüm ararken, en doğru cevabı uygarlaşmada bulmak zorundadırlar. Uygarlaşmak ise Batılılaşmakla eş anlamlıdır. Batı'yı tüm kural, kültürel yapısı, tekniği siyasal ve sosyal düzeniyle almadıktan sonra kurtuluş mümkün değildir. Bu bakımdan öz değerleri ile bağlarını koparmayan , İslamcı temele dayalı veya toplumsal kökleri sağlam hareketler "şarkiyatçılar" açısından eleştiri konusudur. Yine bu tür görüşlere göre İslam toplumlarında belirli tabakaların batılılaşmayı benimsemesi, halkta tepkiler uyandırmakta, derin siyasal ve kültürel krizler ortaya çıkmakta, siyasal yapılar ve sosyal yaşam açısından çelişkili durumlar, olumsuz etkiler yaratmakta dolayısıyla bu ortamda uluslaşma da sağlanamamaktadır. O halde bu sorunların üstesinden gelmek ve gerikalmış, İslam toplumlarında, ulusal bütünlüğü sağlamak için İslamla ilişkiyi koparmak, geleneksel yapıyı ortadan kaldırmak Batı uygarlığını koşulsuz benimsemek zorunluluğu vardır. Bu tür önerilerin İslam toplumlarında büyük bir "yabancılaşmayı" öngördüğü açıktır. Emperyalist egemenlik sisteminin yerleştirilmesine yönelik "Batı modelleri"nin söz konusu ülkelerde hayatın tüm alanlarında derin çelişkiler yarattığı bir vakıadır.

Batının simgelediği ekonomik-sosyal-kültürel formasyonun onun temellendiği somut koşullar dışında bu temellerden yoksun ülkelere dayatılması o ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal yapılarında boşluklara yol açmakta o boşluk ise emperyalist Batı'nın gücü ile doldurulmaktadır. Batılılaşma, bu kapsamı ile emperyalist egemenliğin "yarı sömürge", "yeni sömürge", "kapitalist enternasyonal" evrelerinde varolma tarzının olmazsa olmaz koşuludur. İşbirlikçi, taklitçi yerli egemenler "yarı sömürge"likten "yeni sömürge"liğe akan çizgide Batı'nın siyasal ve yasal kurumlarını, kendi varlıklarının da en büyük güven-

cesi saymışlardır. Batı sermayesinin, siyasal, hukuki, kültürel düzenlemeleri bu işbirlikçi egemenler tarafından "çağdaşlaşma" adına sömürge ülkelerde her türlü baskı yöntemi ile uygulamaya konulmuştur. Batılı biçimleri bütünleyecek kurumsal dokuların ve altyapının eksikliği ile bu eksikliğin yabancı ekonomik güçlere dayanan işbirlikçiler tarafından giderilmesi "yeni sömürgecilik" döneminin yapısal özelliğidir.

"Çağdaşlaşma" ve "gelişme" kavramları genel, soyut, halkın yaşamına olumlu katkılar getirmeyen , tarihine, kültürel kaynaklarına yabancılaştırılan kitlelerin batılı tüketim kalıpları ile sınırlanmasına ve uyuşturulmasına hizmet eden içi boş, emperyalist ilişkiler düzenini meşrulaştırıcı özellikler taşımaktadır. Soyut, biçimsel ve toplumsal, tarihsel koşulların bilincinden uzakta "çağdaşlaşma" anlayışı ne yazık ki ulusal kurtuluş mücadelesi veren hemen tüm doğu toplumlarında etkili olabilmiştir. Batının geri kalmış islam ülkelerine sunduğu "çağdaşlaşma" reçetelerinin yeni sömürgecilik ilişkileri temelinde geliştirdiği ilişkiler ağı, sınıflaşma ve tabakalaşmada derin değişimlere yol açmaktadır. Geleneksel yapılar, bu toplumların doğal gelişimini koşullayan dinamikler, emperyalizm tarafından parçalandığı ölçüde çökerken, yeni ekonomik ilişkilerin ortaya çıkarttığı zenginlik kaynaklarına el koyan egemenler güçlerini arttırmaktadır. Geleneksel toplum yapılarının çözülüş sürecinin yoksulluk, şiddet ve cehalet olarak yansıdığı halk kitleleri ise tepkilerini geleneğe sarılarak ortaya koymaktadırlar. Bu tür tepkilerin temel nedenleri yoksulluk, toplumsal rollerin yitirilmesi, kültürel kriz olmakla birlikte yöneldiği hedefler Batılılaşmanın biçimsel simgeleri olmaktadır.

Batı'daki gelişme dinamiklerinin ürünü olan kurum ve kurallar yoğun bir sömürü sisteminin biçimsel işleyişini güvence altına aldığından, özünde emperyalistlerin ekonomik-toplumsal gereksinmesi sonucu getirildiğinden bu biçimsel unsurlar halkın tepkisi ile karşılanmaktadır. Ancak bu tepkilerin temelindeki sınıfsallık olgusunu yeterince değerlendiremeyen Batıcı "sistem muhalifleri" halkı gericilikle suçlayabilmektedir. Halkın dinsel tepkisinin temelinde, emperyalist sömürünün dinsel geleneklere ve anlayışlara karşıtlığının yol açtığı

İslamın "altın çağ"larına dönüş motifinin etkisi büyüktür. Aslında ekonomik içerik taşıyan ve sınıfsal temeli olan, olgular salt dinsel biçimlerde ortaya konulduğu için "gericilik" olarak değerlendiriliyor. Bu bakımdan XIX. yüzyılda ortaya çıkan "Vahabilik", "Mehdilik" gibi hareketlerin başlangıç noktasını oluşturan akımların niteliği doğru yorumlanmalıdır.

İslamın ilk günlerine ve özüne dönüşlerini amaçlayan akımların, emperyalist egemenliğin yarattığı sefalet, baskı ve çaresizlik tablosuyla bağlantısı unutulmamalıdır. Bu akımların öncülük ettiği ve uzun bir tarihsel dönemi kapsayan mücadeleleri "İslam bağnazlığı" olarak nitelendirmek emperyalist egemenliği gizlemeye yarar. Emperyalist egemenliğin baskı ve sömürüsü ile işbirlikçilerin şiddetinin bunalttığı kitlelerin kurtuluş yolu olarak İslama sığınmaları arasındaki bağlantı ortadadır. Tutsaklıktan kurtuluş ve İslama dönüş yolunda, kapitalist ve emperyalist "Batı"nın ağırlığını yaşayan kitleler, tepkilerine daha koyu bir dinsel renk vermişlerdir. Giderek Cemalettin Afgani gibi öncülerin açılımıyla bu tepkiler, dinsel ve ekonomik unsurlar ile evrensellik vurgularını da içermişlerdir. Bu eksende gelişen ve dinsel saflığa yönelen hareketlerin anti-kapitalist, anti-emperyalist bir özellik taşıması yanında Afgani'nin İslam dünyasını kapsayan ve XX. yüzyıl başında gelişen ulusçu akımlardaki etkinliği de dikkate değer.

XX.yüzyılda gelişen İslam ulusçuluğu, dinsel öğelerle iç içe geçmiş anti-emperyalist bir nitelik taşımıştır.Sömürgecilik sisteminin kültürel, siyasal ve ekonomik dokuları parçalamasına yönelik başkaldırı, dinsel temellere dayalı akımların ulusçuluğunda belirleyici olmuştur. Ulusçuluk ve dinsel motiflerle belirginleşen kurtuluş talepleri emperyalizme direnme anlamına gelmiş, Müslümanların ulusal devletlerini kurma amacına yönelmiştir. Ulusçu hareketlerin öncüleri ise dinsel unsurların birleştirici özelliklerinden yararlanmışlardır. Mısır'da Muhammed Abduh, Hindistan'da Abu-l Kalam Azad, Endonezya'da Ahmet Dakh'lar bu tür öncülere örnektir. Dinsel ögeler emperyalizme başkaldırıda itici güç olurken Müslüman ülkelerden Sudan, Lübnan, Endonezya'da İslamiyet dışındaki dini gruplar da emperyalizme başkaldırı noktasında birleşmiş ve ancak siyasal bağım-

sızlık sonrası bu gruplar arasındaki çatışmalar tekrar ortaya çıkmıştır.İslam ülkelerinde ulusçuluk ile dinselliğin kesişmesi Batı'nın İslam'a yönelik "gerici" suçlamalarının nedenidir. Anadolu hareketi de çıkış noktası ile sınırlı olarak, Ulusçu ve İslamcı yönelişlerin, bir dönem Batı'yı sömürgeci ve emperyalist güç biçiminde yorumlamaları noktasında birleştiklerini göstermektedir. Bu bağlamda T.B.M.M., bütün alem-i İslam'ın da kendisinde halas, kendisinde yegane melc'e ve penah bulduğu bir İslam meclisidir." sözleri ile T.B.M.M. "Allah'a peygambere inanan, bütün mukaddeseta iman eden o imanlı milletin meclisidir."(Rasih Efendinin konuşmasından, T.B.M.M.Zab. Cer. Dev.I.24, 271,) tespiti oldukça anlamlıdır.

Genellikle kabul gören bu anlayış, İslamiyet'in ulusçulukla bağdaşmadığı ve dinsel birliği esas aldığı noktasındadır. Tarihsel olgular ise bunun tam tersi mahiyette olup İslam ülkelerindeki "ulusçuluk"hareketlerinin İslamcı nitelik taşıdığını göstermektedir. Birçok toplumun İslamiyeti benimsemesinin açtığı yoldan devlet ve ulusu önceleyen kurumlara sahip olması bunun kanıtıdır.Öte yandan İslami kurum ve yapıların yön verdiği imparatorluklar ile büyük devletlerin tarihteki konumları, ulusal varlığın ortak tarihsel birikiminin oluşumunda dinsel inançlar ile bu varlık arasındaki bağları güçlendirmektedir. Bu bağlamda İslamın içerdiği siyasal yapı anlayışı, büyük devlet geleneği, anti- kapitalist ve anti-emperyalist kurtuluş hareketlerinde yoğun bir dinselliğe, öze dönüş mesajına yol açmaktadır. Ulusçuluk ile dinciliğin kesişme alanında ortaya çıkan İslam prensiplerine dayalı, bağımsız, Batı emperyalizmine karşıt yönelişler söz konusu tarihsel birikimin İslami niteliğine büyük değer vermektedir.

Bu temelde İslam dünyasında laik-ulusçu akımların kalıcı bir etkinliği bulunmamaktadır. Laik ulusçu akımların yabancı güçlere karşıtlığı içten sayılmamakta, Batı'nın ilke, kurum ve inançlarını reform yanılsamaları biçiminde, büyük bir baskıyla halka dayattıkları görülmektedir.

Batı'nın emperyalist egemenlik ilişkilerinin doğasını sınıfsal çıkarları doğrultusunda "algılamak" istemeyen! kesimler ile onların sözcüleri "taklitçi" bir çizgide sözde ulusalcı, "çağdaş" kavramların yeni

meşruiyet kaynakları olarak benimsenmesine çaba sarfetmişlerdir. Müslüman elit tabakalardan çıkan bu yeni elitler, ekonomik gücü de elde etükleri oranda sahip oldukları statüleri mutlaklaştırmış ve muazzam bir tutuculuğun kaynağı haline gelmişlerdir. Batının emperyalist ilişkiler ağının güvencesi sayılan bu tarz "ulusçular" özünde anti-emperyalist anti-kapitalist halk hareketlerini saptırma ve bastırma konusunda üzerlerine düşeni yapmışlardır. Emperyalist egemenliğin kuşattığı ülkelerde, toplumun tüm kültürel birikimini ortadan kaldırarak, Batı'dan kopya edilenlerle "çağdaşlaşma" yolunu açtığı iddiasını taşıyan bu akımlar, halk kitleleriyle çatışma halinde bulunmuşlardır. Salt siyasi bağımsızlıkla yetinirken, ekonomik ve kültürel anlamda bağımlı ilişkiler içinde olan ve yeni biçimlerle bu bağımlılığı örten yaklaşımlar, Müslümanlar açısından İslam ulusçuluğunu giderek kabul edilebilir tek yöntem haline getirmeye başlamıştır.77

Batı'da ulusçuluk akımları burjuvazinin kilise ile hesaplaştığı zeminde ortaya çıkarken doğuda birleştirici bir etken olarak din ulusçuluğu güçlendirmiştir. İslamcı ulusçu hareketlerin öncesinde de "İslamın altın çağ"larına dönüşü esas alan akımların dinamizmi ve sömürgeciliğe baş kaldırısı söz konusudur. Tarihsel akış içinde İslam dünyasındaki çöküntüyü tahlil etmekte zorlanan ve kurtuluşu salt dinsel nitelikte gören dinsel cephe akımları, tutucu, bağnaz tepkileri ve emperyalizmin yönlendirmesine açık noktaları ile bizzat Müslümanların tepkisini toplamışlardır. İslamın ilk çağlarına dönüşü yeterli gören bu akımların yerine, İslamın, emperyalizme ve kapitalizme başkaldırı temelinde yeni bir düzende doğacağı inancı taşıyanların dinamizmi gündeme gelmiştir. İslamın kaynak ve prensiplerinin eşitlikçi, özgür bir toplumla bağdaşabilirliğine dair formülasyonların özellikle ulusçu içerik taşıması Batı'nın tepkisini çekmiştir.

ARAP ULUSÇULUĞU

Ortadoğu'da oldukça etkili olan İslam ulusçuluğunun somut ifadesi Arap ulusçuluğudur. Osmanlı İmparatorluğu içinde "Araplık" Osmanlının çözülmeye başlaması ile birlikte ortaya çıkmıştır. Suriyeli Hristiyanların temelini attığı Arap ulusçuluğunun, İslami bir içerik taşı-

ması dikkate değer. Başlangıçta Osmanlıya yönelik bir ayrılıkçı akım olarak beliren Arap ulusçuluğunun önderleri arasında bulunan Necip Azuri bir Hristiyandır. Ayrıca Şeyh Raşit Rıza, Satı al-Husri, Muhammet al-Bahi gibi öncüler de kuramsal anlamda katkılarda bulunmuşlardır. Ancak bu akım Birinci Dünya Savaşı sırasında Şeyh Şerif Hüseyin'in önderliğinde İngiliz destekli olarak bir Arap; Müslüman devleti kurmaya yönelmiştir.78

Osmanlı Devletinin hilafet kurumunu da içermesine rağmen dinci hareket tarafından yabancı egemen bir güç olarak algılanması önemlidir. Osmanlıyı "emperyalist" sayan bu hareket, dinci temelde yabancı bir güce karşı ayaklanmıştır. Şeyh Şerif önderliğinde bunlar yaşanırken, Osmanlıya karşı İngiliz işgali altında bulunan Mısır'da bir hareket görülmemiş, Mısırlı Müslümanlar Osmanlıların İngilizleri Mısır'dan kovacağına inanmışlardır. Şerif hareketinin İngilizler tarafından yönlendirilmesi bazı dini akımların emperyalizmin çıkarları doğrultusunda kullanılmasına iyi bir örnektir. Ancak emperyalizmin bu akımları kullanmış olmasını taarihsel ve toplumsal koşulları bir yana bırakarak "şoven" ön yargılarla değerlendirmek doğru değildir.

Ulusçu hareketlerin zayıf temeller üzerinde dahi olsa kurtuluş istemleri ile ve dini biçimlerde ortaya çıkması, Arap toplumlarında anti-emperyalist mücadele bilincinin uyanmasında başlangıç teşkil eder. Nitekim, Osmanlının çözülüşünü takip eden dönemde Arap ulusçuluğu gelişerek İngiliz, Fransız egemenliğine yönelmiştir. Alınan emperyalizminin müttefiki Osmanlı İmparatorluğu ile İngilizler, Fransız emperyalizminin uydusu konumundaki Arap ulusçuluğunun "İslam" eksenli kavgası Birinci Dünya Savaşı ile birlikte sona ermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dini temellerden uzaklaştığı inancıyla başkaldıran ve en büyük destekçisi İngiliz, Fransız emperyalizmi olan Arap ulusçuluğu, bu işbirliğinin yeni bir kölelik olduğunu kavradığında başkaldırınış söz konusu başkaldırı da dinsel içerik taşımıştır. Emperyalizmin, "şark meselesi"nin çözümü kapsamında Balkanlar ve Ortadoğu'da Osmanlı'yı "ulusçu" akımlarla parçalama girişimi başarılı olurken, ortaya çıkan yeni dinamikler ve anti-emperyalist hareketler "şark meselesi"nin emperyalist sistem içerisin-

de çözülemeyeceğini bir kez daha kanıtlamıştır.

İslam ülkelerinde ulusalcı akımlarla dinin en yoğun bütünleşmesi Arap ulusçuluğunda söz konusudur. İslamiyet ile Araplık arasında güçlü kültürel, tarihsel bağlar mevcuttur. Arap olmayan uluslar açısından İslamiyet, dıştan gelen bir unsur olduğu ve Arapların simgelediği düşünülen ulusal özelliklerle de bağdaşmayan bir nitelik taşığıdığı halde Araplar açısından durum farklıdır. Bu olguya en iyi örneklerden biri İslamiyet karşısında Türklerin konumudur. Uluslaşmanın temel unsuru olan dil açısından durumu şöyle tespitlerle değerlendirenler bulunmaktadır. "İslam dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'in dili Arapçaydı. Dolayısıyla İslam Medeniyetine katılan bütün milletlerde olduğu gibi, Arapça, Türkçe üzerinde de her yönden etkili olmaya başladı."79

Ortadoğu petrollerinin önem kazanmasıyla birlikte emperyalistler arası çelişkiler Arap ulusçuluğuna da yansımıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere ve Fransa eski sömürgelerinin siyasal bağımsızlıklarını tanırken, Chester Projesi'nden itibaren bölgeye yönelik ilgisi artan ABD, yeni sömürgecilik ilişkileri kapsamında bir ilişkiler sistemini yerleştirmeye başlamıştır. Bu amaçla emperyalizmin bölgedeki koçbaşı İsrail yaratılırken "bölgesel Arap milliyetçiliği" tarzında yoz ve şoven, anti-emperyalist değeri bulunmayan bir "ulusçuluk" akımı da gündeme getirilmiştir. Antiemperyalist nitelikten yoksun, ümmetçi, şoven bu "milliyetçilik" kaderci, bağnaz ve geri yapısıyla uyumlu siyasi kurumlaşmalara yol açmış ve Suudi Arabistan, Yemen Krallığı, Ürdün, Arap Şeyhlikleri, Faysal; Nuri Sait Irak'ı bu temelde oluşmuştur. Bu devletler aile şirketi konumları, zenginlik kaynaklarını çok küçük bir azınlığın kontrolünde toplayan düzenleriyle, çağın en geri ve yoz siyasal yapılarına sahiptirler. "Bölgesel Arap Milliyetçiliği" bu tarz toplumsal, siyasal düzenlerde emperyalist egemenlik ilişkileriyle bütünleşmiş olup, aile şirketine dayalı "devlet" yapısının meşrulaştırılmasının aracı konumundadır. Bu ülkeler, emperyalist düzenin sürdürülmesini, bölgedeki anti-emperyalist nitelik taşıyan hareketlerin bastırılması ve saptırılmasında Batı'yla, ortak hareket etmektedirler. Petrol bekçiliğinde birleşen bu sözde "İslam cephesi", İs-

rail'in bölgedeki varlığının en büyük güvencesidir aynı zamanda.

Arap ulusçuluğunun bölgesel özellik taşıyan ve karmaşık yapılı akımlarından olan "Müslüman Kardeşler" yukarıda değinilen hareketlere örnektir. Çıkış noktasında bir tür "Hz. Ömer sosyalizmini" savunan örgüt, Hasan al-Banna tarafından kurulmuştur. Mısır'da işçiler, köylüler ve subaylarca desteklenen bu örgüt, İslami kaynaklara dayanarak "komünizm ve kapitalizm"den daha ileri bir toplum düzeninin kurulabileceğini savunmuş, bir dönem Nasırcı subaylar tarafından da "devrimci" sayılarak desteklenmiştir. Pakistan'a kadar uzanan örgütün ilişkiler ağı, çıkış noktasındaki özelliklerini yitirmiş ve olumsuzlukları tüm İslam dünyasına yaymanın aracı olmuştur. Said Ramadan önderliğinde Merkezi İsviçre'ye taşınan örgüt, anti-emperyalist Arap ulusçuluğunun seçkin isimlerine suikastler düzenlerken, finans sorunlarını da ARAMCO çözmüştür.

Mısır ve Cezayir ulusçuluğuna karşı Habib Büryani tarafından kurulan örgüt, Suriye'de darbe düzenlemiş, Mısır-Suriye arasındaki birliği parçalayan 28 Eylül 1961 darbesinde etkin roller oynamıştır. "Müslüman Kardeşler" giderek Batı emperyalizminin Ortadoğu'ya yerleştirdiği düzenin ve yeni sömürgecilik ilişkilerinin "bölgesel" güvencelerinden birini oluşturmuştur. Toplumsal ve siyasal düzendeki emperyalist egemenliğin neden olduğu gerileme bu akımın zeminidir. Ancak hareketin gövdelendiği umutsuz, yoksul ve inançlı insanlar açısından çarpıtılmış bir bilinç söz konusudur. Farklı koşullarda anti-emperyalist çizgide İslam ulusçuluğuna dayalı hareketlerin varlığı bir vakıadır. Anti-emperyalist temelde gelişen Arap ulusçuluğu II. Dünya Savaşı sonlarına kadar Cemallettin Afgani etkisindedir. Ancak daha sonra ortaya çıkan bağımsızlıkçı akımlar, dinci temeli korumalarına karşın, İslamın "altın çağlar"ına dönüşün yeterli olmayacağı inancındadırlar.

Tam bağımsızlık çizgisini benimseyen bu hareketler gelişmiş, bağımsız ve dini unsurlarla sentezleşmiş yeni bir Araplık olgusunu tanımlayan kuramlar ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda hayatın tüm alanlarını kapsayacak bir "rönesans" ihtiyacı tartışılırken, tutucu Liberalizmden, Marksizme kadar oldukça geniş bir yelpazede bulamaç

olmuş fikirler İslamiyetle kaynaştırılmaya çalışılmıştır. Bu fikirleri tohumlayan gelişmeler ise XIX. yüzyılda biçimlenmeye başlamıştır. XX. yüzyıl Arap toplumlarında ise sınıflaşma olgusunun politik ve sosyal yansımaları oldukça derinlik kazanmıştır. Küçük esnaf, el işçileri, küçük toprak sahipleri, din adamları ile feodal unsurlar tutucu ve bağnaz bir İslam yorumuna yönelmişler, özellikle, "Müslüman Kardeşler" türü hareketler bu kaynaktan beslenmiştir. Öte yandan yeni sömürgecilik sisteminin egemenlik ilişkileri temelinde ortaya çıkan ekonomik, politik ve sosyal değişimler sanayi burjuvazisi, proletarya, aydınlar, serbest meslek sahipleri gibi sınıf ve tabakalara dayalı gelişmelerin yolunu açmıştır. Bu iki ana akımın belirlediği zemindee biri anti-emperyalist nitelikte, diğeri tutucu ve değişime kapalı iki ayrı ulusçuluk anlayışı ortaya çıkmış , bu temelde İslama yönelik yorumlarda çatışma halinde olmuştur.

Arap toplumlarının gelişme problemlerine "modernizm"in kalıpları ile çözüm arama çabaları sonuçsuz kalırken, "liberal modernist akımın" önde gelen temsilcileri 1930'larda yeniden İslam'a dönmüşlerdir. Bunlar laikliği reddetmekle birlikte İslam'ın da teokrasiyi zorunlu kılmadığı inancındadırlar. İslam'da dinin devletin yerini almadığı, iktidarın Allah'a özgü olduğu, ruhbanın bulunmadığı noktasındaki düşüncelerle hareket eden bu akım Arap Ulusçuluğu ile İslam'ın bütünleşebileceği inancındadır. İslam'ın adalet, eşitlik, özgürlük ilkelerini içerebileceğini belirten bu tarz ulusçuluk, İslam geleneklerine dayanmaktadır. Nasırcılık da bu çizgi içinde değerlendirilebilir.

Diğer akım ise "salafiyya" (selefiye) denilen ve İslam'ın geleneksel ilkelerine bağlılığı savunan akımdır. Bu akım yanlıları tümüyle geçmişe dönüş yanlısı olup kendilerini diğer akımlarla savaşa vermişlerdir. Din bağını esas alan örgütlenme tarzının en güçlü örgütlenme biçimi olduğunu savunan 'Selefiler' Mısır'da Müslüman Kardeşler, Pakistan'da Cemaat-i İslami türünden hareket ve örgütlerce temsil edilmiştir. Bu hareketlerden Cezayir kökenli olanı zaman zaman "Arap sosyalizmi" çizgisi ile de buluşmuştur.80 Cezayir'de bu akım Fransızlaşma olgusunun önündeki en ciddi engellerden biri olmuştur. Bazı Selefiler, İslam kuralları ile sosyalizmin kaynaşabileceği türün-

den bir inancı savunmuşlardır. "Sosyalist teokrasi" türü bir anlayış, Müslüman kitlelerin toplumsal bağımsızlık mücadelelerinde zaman zaman olumlu roller oynamıştır.81

Müslüman Kardeşler

Müslüman Kardeşler örgütü 1928 yılında Mısır'ın İsmailiye kentinde Hasan el; Banna öncülüğünde kuruldu. Kent o dönem İngiliz-Fransız ortaklığı olan Süveyş Kanal şirketinin kontrolü altındaydı. "İslam dünyasının içinde bulunduğu acıklı durumu , yöneticilerin ihanetini, kitlelerin uyuşukluğunu, temel sorunlar olarak belirlediler. Örgütün kurucuları arasında Hafız Abdülhamit, Ahmet el-Masari, Fuad İbrahim, Abdurrahman Hesaballah, İsmail İz ve Zeki el-Mağribi'nin adı geçmektedir.Batı örgüt biçimlerini reddeden grup kendine "Müslüman Kardeşler"adını uygun82 gördü.İngiliz emperyalizminin, Mısır'daki güçlü temsilcisi Kanal şirketi İsmailiye kentine damgasını vurmuştu.

Kentin işgücünün büyük bölümü bu şirkette çalışıyor ve ücretler Mısır ortalamasının üstünde bulunuyordu. İslam bu kentte yeraltına itilmiş, camilere hapsedilmişti. Öte yandan kentte yabancılar ile Mısır'lı işbirlikçilerinin hizmetinde birçok eğlence yerleri, barlar, genelevler bulunuyordu.Kadınlar peçelerini çıkarmış, "çağdaşlık" simgesi kravat erkeklerin boyunlarını süslemeye başlamıştı."Müslüman Kardeşler", bu tabloyu tipik bir Sodom ve Gomore olarak yorumladılar. Onlara göre "İsmailiye halkı 'Yaradan 'ı unutmuştu." "Müslüman Kardeşler"in yanısıra güçlü bir örgüt daha dikkatleri çekiyordu : Wafd Partisi.1922'de resmen bağımsız olmasına karşın İngiliz emperyalizminin baskısının her alanda kendisini duyurması, partiyi tam bağımsızlık programı ile eyleme geçirmişti. Bağımsızlık eğilimlerinin yanında Wafd Batılılaşmaktan söz ediyordu.Dolayısıyla " Müslüman Kardeşler "bu partiye de karşıydı.

" Müslüman Kardeşler "in lideri Hasan el-Banna, Kahire'ye yakın Muhammediye kentinde doğmuş ve " İslam dirilişi" fikrini oldukça genç yaşlarda benimsemişti.Babası ilahiyat öğretmeni ve yargıçtı, El - Ezher mezunu babanın gözetiminde Hasan-el Banna ciddi bir din eğitimi gördü. Genç yaşta yarıgizli İslam örgütlerinin toplantılarına katılan Hasan-el Banna 1919'da Mısır'ı sarsan ve İngiltere'yi resmi bağımsızlığın verilmesine zorlayan hareketlerde yeraldı. Kahire'de Dar ül - Ulud'da okuyan Banna tipik bir "softa"değil, tam bir eylem adamıydı. "Müslüman Kardeşler" örgütünün kurulduğu dönemde Mısır

"İslam rönesansını tartışıyordu.Mısır'da aydın elit arasında en yaygın görüşler Seyid Cemaleddin Esadabadi'nin yani Cemaleddin Afgani'nin görüşleriydi. Afgani'nin devrimci tarzından etkilenenler oldukça geniş bir coğrafyaya yayılıyordu. İslam dünyasının "kokuşmuş yöneticiler"ine yönelik eleştirileri,yandaşları tarafından eyleme dönüştürülmüş ve yakınlarından Miraz Rıza Kirmani, Kaçar hükümdarını yani İran Şahını öldürmüştü. Nureddin Şahı öldüren (1899) Kirmani, bugün İran'da "İslam'ın gerçek askeri"olarak nitelenen bir kahramandır. Cemaleddin Afgani ve onun öğrencisi Şeyh Muhammed Abduh'un Hasan-el Banna'nın görüşlerinde etkileri oldu "Müslüman Kardeşlerin" önderi Hasan-el Banna Abduh'un taraftarlarından Suriye doğumlu Reşid Rıza'nın çıkardığı El-Manar (Fener) adlı gazetenin dikkatli bir izleyicisiydi. El-Manar grubu 20.yüzyıl İslam temelciliğinin (fundamentalizm) kurucusu niteliğindedir. (Temelciliği ifade eden Selefiyenin biçimlenmesinde EL-Manar'ın etkisi büyüktür.) Ancak El-Manar'ı özellikle 1930'ların temelciliğinden ayıran nokta eylemden çok fikir mücadelesine verdikleri değerdir. El-Manar, İslam dünyasında batılılaşma yanlısı aydınlar ve politikacılarla mücadele ediyordu.

"Müslüman Kardeşler" hareketinin ortaya çıktığı toplumsal ve siyasal fonun önemli çizgileri arasında,Abdulaziz İbn Su'ud önderliğinde gelişen ve Arap yarımadasını ele geçiren kabile savaşçıları da bulunmaktadır. Yemen,Umman ve Basra Körfezi dışında tüm Arap yarımadasını kontrolüne alan bu kabileler Kur'an ile kılıcın birleşmesine hiçbir şeyin karşı koyamayacağı, inancını savundular. Teorik tartışmaların gereksizliğine inanan Müslüman Kardeşler, Abdülaziz'in görüşlerine katıldıklarını amblemleri ile gösterdiler: Çapraz kılıcın korumasında bir Kur'an ve onun altında da "Ve Hazır ol" yazısı. Hasan-el Banna önderliğinde Müslüman Kardeşler topluluğu ilk bölünmeyi yaşadı. Banna Süveyş Kanal şirketinden para yardımı almıştı. Bunun üzerine topluluktan ayrılanlar oldu. Dönemin Mısır'ında yaygın görüş bu hareketin, Wafd Partisinde gövdelenen ulusalcı akımın kontrol edilmesi için Kral ve İngiliz'ler tarafından desteklendiği doğrultusundaydı. Kanal Şirketi para yardımının dışında cami ve okul yapılması için bir arsayı Müslüman Kardeşler'e "hediye" ederken, Kral ve Monarşist basın hareketin tutunmasına çaba sarfediyorlardı. Ancak İngilizlerden alınan yardım, hareketin onlara karşı yürüttüğü kampanyada bir değişikliğe yol açmadı. Hasan-el Banna İtalyan faşizminin önderi Mussolini ve Hitler'e hayranlığını dile getirmeye başladı. Bu tür kaynaklar ve yöne-

lişler Hasan-el Banna'nın örgütün rehberi seçildiği 1938'de silahlı bir güç oluşturma kararına zemin oluşturdu. Banna artık "fikirler" savaşının yeterli olmadığını "gerekirse zorla" İslam kurallarının kabul ettirileceğini söylüyordu. Ayrıca bir "gölge kabine" kurma niyetinde olduğunu açıklayan "rehber", dinsizler, dinden dönenler ve sapkınların Allah adına yargılanıp öldürüleceğini bildirdi. Hasan-el Banna rehberliğinde "kutsal savaş" başlatan örgüt 1938'de artık ülkenin en güçlü ve organize topluluğu niteliğindeydi. Rommel'in birlikleri Libya'ya çıktığında Müslüman Kardeşler kısa sürede iktidarı alacaklarına inanmışlardı. Mihver devletlerin zaferi ile yürütecekleri suikast kampanyasının başarısına dayalı bu inanç gerçekleşmedi. Müslüman Kardeşler'in askeri kanadının, mihver devletleri lehine büyük bir ayaklanma başlatması planlanmıştı. Bu arada bir hükümet darbesi ile iktidar ele geçirilecekti. Başlatılan silahlı şiddet kampanyası kendinden sonraki İslami hareketler açısından model oluşturdu.Sinemalar bombalandı, restoranlar ve oteller ateşe verildi, "uygun giyinmeyen"kadınlar bıçaklı saldırılara uğradı. "Rehber" kendisini Alamut kalesinin devrimci önderi Hasan Sabbah'ın varisi ilan etti. Hasan-el Banna'nın başkanlık ettiği mahkemelerden ölüm fermanları çıktı. Müslüman Kardeşler Mısır'da işbirlikçi olduğuna inanılan iki başbakanı, Ahmet Mahir Paşa ile Nakraş Paşa'yı öldürdüler. Başbakan Mustafa Nahas Paşa ise üç suikast girişiminden kurtuldu. İçişleri Bakanı Amin Osman Paşa, polis şefi Selim Zeki Paşa, Başyargıç Ahmed-el Haznedar ile onlarca üst düzey bürokrat ve işadamı örgüt tarafından öldürüldü. Hasan-el Banna'nın yeni "rehber" in öncülüğünde atılan kurşunlar tüm İslam ülkelerinde yankılandı. Aralık 1948'de resmen yasaklanıncaya kadar Mısır, Hindistan, Afganistan, İran, Irak ve Türkiye'den çok sayıda genç örgütün eğitiminden geçti. Hasan-el Banna "kanaatlerini gizli tutma" taktiğini incelikle uyguladı ve şiddete başvurmadıklarını açıkladı. Mısır hükümeti Ocak 1949'dan itibaren ülke çapında tutuklamalara girişti. Ülkedeki siyasi cinayetlerden sorumlu tutulan Hasan-el Banna 12 Şubat 1949'da kurşuna dizildi.Örgüt dağılmadı ancak yönlendirmeye açık bir duruma geldi. Mısır devleti örgüte karşı tutum konusunda ikiye ayrılmıştı.Bir yanda Müslüman Kardeşlerin giderek güçlenen Wafd ve komünistlere karşı kullanılmasını isteyen-ki bunların başını Kral Faruk çekiyordu-öte yanda örgütün tümüyle yok edilmesini savunanlar vardı. Kral'ın işbirliği görüşü ağır bastı. Örgütün başına kral destekli "ılımlı" Şeyh Hasan el-Hudeybi getirildi. Ancak yeni rehberin "şehitlerin

mürşidi" ilan edilmesi bile inandırıcı olmadı ve militanlar Salih el-Aşmavi etrafında toplandılar.

Mısır'daki başarısız girişimler Suriye, Irak, Yemen ve İranda da tekrar edildi.Mısır'da Müslüman Kardeşler'in sarstığı monarşik düzen, 1952'de Hür Subaylar Hareketi'nin girişimi ile yıkıldı.Bu genç subayların birçoğu Müslüman Kardeşler Hareketinden etkilenmiş kişilerden oluşuyordu.Kendisini İslamiyet'in aracı ilan eden ordu Albay Cemal Abdülnasır'ın başkanlığındaki Devrimci Komuta Konseyi'nin kararlarına uygun davrandı. İktidarın kapıları bir kez daha Müslüman Kardeşler'e kapatılırken örgütün Konsey'deki temsilcisi konumundaki Binbaşı Abdülrauf'da devlete ihanet suçuyla hapsedildi. Hür Subaylar'ın ilan ettiği Cumhuriyet, Müslüman Kardeşler hareketini ezmeye yöneldi. Nasır başlangıçta kendisini, İslam toplumu yaratmaya adamış bir İslam neferi gibiydi. "Devrimin Felsefesi" adıyla yayınladığı ilk bildiri Müslüman Kardeşler'in prensipleriyle uyum içindeydi. 1955'te Nasır, Müslüman Kardeşler'le tüm ilişkilerini kestiğini ilan ettiğinde açıklanan bildiri tam karşıt fikirler içeriyordu. İşin en ilginç yanı da aynı yıl Nasır'ın İsrail'e karşı "Fedayin", örgütünü kurmasıdır.83 1952 yılında Hür Subaylar darbesi öncesi hazırlanan ve Kraliyet polisinin eline geç ulaşan bir raporun sonuçları Nasır açısından oldukça önemliydi. Buna göre Müslüman Kardeşler ordunun her kademesine sızmıştı. Nasır'ın İngiltere ile kanal görüşmelerine başlamasına açıkça muhalefet eden Müslüman Kardeşler, 19 Ekim 1954'te yapılan anlaşmadan üç gün sonra Nasır'a karşı yapılan suikast girişiminden sorumlu tutuldular. Suikastçı olduğu söylenen Muhammet Abdüllatif çok yakın mesafeden ateş etmesine rağmen onu vuramadı. Müslüman Kardeşler'e göre bu suikast girişimi Nasır'ın gücünü arttırmaya yönelik bir komplonun parçasıydı. Mısır'dan sığınma hakkı isteyen eski bir Nazi, Josef Buenze ile James Eichelberçer adlı Nasır'a danışmanlık yapan bir Amerikalı propaganda amacıyla bu suikast oyununu sahneye koymuşlardı. İskenderiye olayı sonrası Müslüman Kardeşler'e yönelik yoğun bir baskı gündeme geldi. Örgütün binden fazla üyesi tutuklandı. Aralarında sonradan Mısır Devlet Başkanı olan ve İsrail'le anlaştığı için öldürülen Enver Sedat'ın da bulunduğu üç subaydan oluşan mahkeme, hareketin önderlerini ölüme mahkum etti. Asılanlar arasında Yusuf Talat, Abdülkadir Avda, Muhammet Farkali gibi seçkin militanlar bulunuyordu. Birçok mahkum ise işkenceden geçirildi ve kurulan kamplarda bilinmeyen nedenlerle hayatını kaybetti. Müslüman Kardeş-

ler üyesi veya sempatizanı olanlar askeri ve sivil bürokrasiden çıkarıldılar. Bu tasfiye hareketini uygulama görevi Nasır'ın gizli polisi "Muhaberat" tarafından yürütüldü. Bu kampanyadaki rolüne dayanarak kurulma aşamasındaki bu istihbarat örgütü birkaç yıl içinde Mısır'ın en etkili gücü konumuna geldi. Muhaberat'ın yarattığı terör ortamında polis devleti güçlenirken, devrim kurumları topluma kök salamadı. Müslüman Kardeşler örgütü giderek Seyit Kutub'un kontrolüne girdi. Örgütü cezaevinden yönlendiren Kutub'un yazdıkları gizlice yayılmaya başladı.1980'lerin temelciliğinin oluşumunda Kutub'un görüşlerinin etkisi büyük oldu. Kutub'un geliştirdiği düşüncenin ana ekseni şuydu: İslamiyet bir Müslüman ülkede diğer dinler ve siyasi doktrinlerle uzlaşma içinde olamaz. Böyle bir uzlaşma İslam'ı "melezleşmeye" götürür. İslam saf olarak kalmalıdır ve bütünlüklü bir yaşam tarzı olarak uygulanmalıdır. Kadın ve erkek her Müslüman, toplumun Kur'anın ilkeleri doğrultusunda yeniden örgütlenmesi için "gaspçı" güce karşı kişisel cihad ile sorumludur. Daha önce Hasan Hudeybi yönetiminde kolektif sorumluluk ilkesine göre hareket eden Müslüman Kardeşler ve Kutub artık her Müslüman'ı bireysel irade temelinde harekete geçmeye; "Allah'ın iradesini uygulamaya" çağırıyordu. 1964 yılı sonunda Mısır gizli polisi Müslüman Kardeşler'in yeniden örgütlendiklerini ve bir dizi suikaste hazırlandıklarını; bir darbe ile rejimi devireceklerini Nasır'a bildirdi. Bunun üzerine 1965'te Müslüman Kardeşler'e yönelik büyük bir baskı kampanyası düzenlendi. Binlercesi tutuklanırken yüzlercesi öldürüldü. Aralarında Kutub'un da bulunduğu birçok üyesi asıldı. 1971 ve 1986 yılları arasında Enver Sedat ile onu takiben Hüsnü Mübarek Müslüman Kardeşleri sistem içine çekmeye çalıştılar. 1971'de Şeyh Ömer el Talmassani kendisini yüce bir mürşit olarak ilan etti ve siyasi parti olarak örgütleneceklerini duyurdu. Şiddeti reddetti. 1980'den Cenevre'de 1986'da ölümüne kadar Müslüman Kardeşler'in mücadele birikimi ve prestijinden kalanları, "Mısırlı Humeyniciler" dediği gruplara karşı kullandı. Talmassani Enver Sedat'ın öldürülmesini onaylamadı ve hareketin sistemin bir parçası olduğunu savundu. Bu "Müslüman Kardeşler"in önceki hareketle ilgisi tartışılır. Said Ramadan, Talmassani gibi önderlerin yönetiminde "Müslüman Kardeşler", emperyalist statükonun korunması doğrultusunda olumsuz bir rol oynadılar.

Anti-emperyalist Arap ulusçuları azgelişmişlik ve toplumsal çöküntünün nedenlerinin İslam'dan uzaklaşmakla ilgisi olmadığını vergulamışlardır. Kurtuluş öze dönüşte değil "yeni düzen"dedir. Ancak bu düzenin ideolojisinin oluşumunda da İslam kurallarından yararlanılacaktır.84 Arap ulusçuluğu ile sosyalizmi kaynaştıran anti-emperyalist Arap ulusçuları kapitalist ve sosyalist olarak ikiye ayırdıkları Avrupa'nın "Arap Birliği"ne karşı olduğu inancını taşımışlardır. Onlara göre "Arap Birliği"ne yönelen anti-emperyalist, İslamcı ulusçuluk akımı özgün bir ideoloji olmalıdır. Araplara özgü bu "sosyalizm" anlayışı ise İslamla çatışmayacak onunla bütünleşecektir.

İSLAM VE SOSYALİZM

Ortadoğu'da,İslam ulusçuluğu ile sosyalizmi bağdaştırmaya çalışan akımlar küçük burjuva niteliktedir. Güçlü bir burjuvazinin yokluğunda gelişen ulusçuluk, sömürgecilik sistemine karşı başkaldırının itici gücü olmuş, Batıdaki tarzda bir "ırkçılık" ve "şovenizm"e dönüşmemiştir. Ancak emperyalist egemenlik ilişkileri ile uyumlu (şirket-devlet) yönetimleri açısından durum farklıdır. Bu tür tutucu siyasi düzenlerde monarşik, bağnaz, ırkçı ve ilkel bir "şoven" anlayış hakimdir. Öte yandan anti-emperyalist mücadele zemininde yükselen ve toplumsal yapı değişimlerini bağımsızlık çizgisinde gerçekleştirmek isteyen hareketler açısından durum farklıdır. Bu tür hareketlerin etkinliğinde olan yönetimler ileri atılımlara girişirken anti-emperyalist zeminden hız almış, Batı ile arasına mesafe koymuş ve toplumsal yapı değişimlerinde halk eksenli siyasetler izlemeye çalışmışlardır. Ancak "Arap Birliği" kavramının çerçevesini çizdiği ve hızlı bir sermaye birikim sürecinin sınıflaşma olgusuna derinlik kazandırdığı ortamda, bu hareketler de hızla sola kapanmaya başlamışlardır. Bu arada komünist ve sosyalist partilere karşı yoğun bir mücadele yürütülmüştür. "Arap Birliği" inancı ve "Arap Gelenekleri" açısından tehlikeli görülen sınıf mücadelesi kavramına şiddetle karşı çıkılmıştır.

Ortadoğu'da 1920 yılından sonra sosyalist partiler örgütlenmeye başlamış bu arada III. Enternasyonal'e de katılmışlardır. Mısır'da Kıvılcım (Eş Şarare) ve Mısır Ulusal Kurtuluş Hareketi sosyalizmi tem-

sil etmiş; Hareket bölünmelere uğramış 1947' de "Ulusal Kurtuluş Demokratik Hareketi" içinde bütünleşmiştir. Nasır'ın tasfiyesi geçikmemiş 1953'te sosyalistler ağır darbe yemişlerdir. Lübnan ve Suriye'de sosyalist partiler 1920'lerde kurulmuştur.

Lübnan Komünist Partisi'nin kökleri İskender el-Riyasi, Yusuf İbrahim Yazbek ve tanınmış şair Elias Ebu Şabaka gibi ütopik Lübnan komünistlerine kadar uzatılabilir. Riyasi'nin gazetesi, The Roaming Journalist (Al-Şahafi al Tach) baskıya, eşitsizliğe karşı çıkarken, sendikal örgütlenmeyi destekleyen yazılar yayımlamıştır. Yazbek ile işçi kökenli Fuad el-Şamali, Eilas Sroor ve birkaç arkadaşı "Lübnan Halk Partisi"ni kurdular. Yabek'in gazetesi El-İnsaniye (İnsanlık) partinin yayın organıydı. Parti 1925'te Suriye'de Fransız egemenliğine karşı gerçekleştirilen ulusal ayaklanmayı destekledi ve kitle desteği kazandı. Aynı yıl bu parti ve Lübnan'daki Ermeni komünistlerin oluşturduğu bir grup (Spartaküs Ligi) Suriye ve Lübnan Komünist Partisi'ni kurmaya karar verdi. KP'nin Merkez Komitesi, Artin Madolyan, Fuad el-Şamani (parti başkanı), İbrahim Yazbek ve Elias Ebu Nahder'den oluşuyordu. Parti kısa sürede Suriye ve Lübnan'ın çeşitli bölgelerinde örgütlendi. Özellikle Şam, Trablusşam ve Beyrut'ta işçiler arasında güçlüydü. 1932'de Haled Bekdaş, Antin Madolyan, Refih Daha, Furcel el-Hilu ve Nicola el-Shawi'nin oluşturduğu yeni bir merkez komitesi seçildi. Lübnan'ın Fransa'dan bağımsızlığının ilan edilmesiyle birlikte parti Beyrut'ta bir kongre topladı. Burada biri Lübnan (El-Hilu'nun Genel Sekreter olduğu), diğeri Suriye'yi (Bekdaş'ın Genel Sekreter olduğu) kapsayan iki ayrı komünist partinin kurulması kararlaştırıldı. Suriye Komünist Partisi'ne egemen olan Haled Bekdaş "ulusçu komünist" bir tutumun öncülüğünü yaptı.85

Suriye'de Baas'ın egemenliği sosyalist kişi ve örgütlere karşı "Arap Birliği" anlayışından hareket eden yoğun bir baskıyı gündeme getirmiştir. Aynı durum Irak için de söz konusudur. Ürdün'lü sosyalistlerle illegal yollardan çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Arap ulusçuluğuna dayanan anti-emperyalist devrimci hareket, sınıfsal düşünce biçimini "Araplık" anlayışı açısından sakıncalı bularak, toplumsal değişimlerin yönlendirilmesinde İslam'ı ön plana çıkarmıştır. Arap

ulusçuluğu- İslam - Sosyalizm'in eklektik biçimde kaynaştırılmasına dayalı olarak "Sosyalizmin Arap yolu" geliştirilmeye çalışılmıştır. Sınıf kavramının ulusal bütünlüğü zedeleyeceği inancı, her toplumcu atılımı, dinci bir sosyalizmin güvenceleri ve eklektik bir söylemiyle meşrulaştırma yöntemine kaynak oluşturmuştur. Bu gelişmelerden Arap komünistleri de etkilenmişler, Arap ulusçuluğu ve İslam kurallarına dayanma zorunluluğunu duymuşlardır. Suriye Komünist Partisi lideri Haled Bekdaş ulusal soruna kafa yoran komünistlerin tipik temsilcisidir. (Suriye Komünist Partisi Genel Sekreteri Bekdaş, Arap komünizminin seçkin önderlerinden. Mesleği avukatlık olan Bekdaş, Şam milletvekili olarak parlementoda görev yaptı. Arap Birliği karşısında Arap Marksist solunun nasıl bir tutum alması gerektiği konusunda etkili görüşler ileri süren Bekdaş Nasır ile 1958-1960 arası bu konuda polemiklere girişti.) Bekdaş, emperyalizmin sömürüsü ile karşı karşıya bulunan ekonomi, tarım ve endüstri bakımından geri kalmış Arap ülkelerinde ulusal kurtuluşa ve ortaçağ kalıntılarının tasfiyesine büyük önem vermiştir. Partisini Lübnan ve Suriye'de bir ulusal kurtuluş partisi, özgürlük ve bağımsızlık partisi olarak niteleyen Bekdaş sosyal reformist olduklarına dair iddiaları reddetmiştir. Ulusal kurtuluşta "hangi doktrine, dine, sınıfa bağlı olursa olsun bütün yurttaşların çıkarı vardır" diyen Bekdaş Arapların büyük hedefini her Arap ülkesinin "tam bağımsızlık ve tam kurtuluşu" olarak belirlemiştir." Ulusal kurtuluş programını sosyalizmin kuruluşunu önceleyen bir aşama olarak değerlendiren Bekdaş, "bütün dönemler ve bütün ülkeler için hiç değişmez formüller ve hakikatler" yoktur diyerek kendine özgü bir Arap komünizmi anlayışını savunmuştur. Araplararası birliğin "dil, ekonomi, tarih coğrafya" gibi unsurlarla mümkün olduğunu savunun Bekdaş "Araplararası işbirliği konusunda en önemli mesele, Arap halkının bağımsızlık ve ulusal kurtuluş dayanışması meselesidir" prensibini önplana çıkarmıştır. Ulusal temellere dayalı demokratik halk devrimi programının Ortadoğu'da ilk öncülerinden olan Bekdaş, ulusal kurtuluş kavramını, ulusal egemenlik kavramının ötesinde değerlendirmekte ve sosyalizmle kopmaz bağını vurgulamaktadır.86

İslamlığın kaynaklarına gitme akımının siyasi faaliyetle bütünleşmesini sağlayan Muhammet Raşit Rıza da, İslam dünyasının kurtuluşu için "bolşeviklere" karşı çıkılmamasını öğütlemiştir. (Muhammet Raşit Rıza 1865-1935 Suriye, Muhammed Abdul'un öğrencisi, 1897'de Mısır'a sığındı, 1898'de İslam temelciliğinin ünlü yayın organı El-Menar'ı çıkardı. Bu yayın organı 1935'e kadar "siyasi Müslümanlığın ideolojik potası oldu ve özellikle Müslüman Kardeşler'in yönetici kadrolarının yetişmesine yardım etti." Ona göre başlıca dava, kuvvet yaratan başlıca etken ulus, devlet, inanç, eylem ve birliktir.)1919'da "Bolşeviklik" üzerine ileri sürdüğü düşüncelerde Raşit Rıza; İngilizlerle müttefiklerinin her yola başvurarak bolşevikliklе mücadele ettiklerini, bu mücadelede dini de kullandıklarını,.Mısır Müftüsü Şeyh Bahattin'in İngilizlerin adamı olduğunu, müftünün çıkardığı fetva ile bolşevikliğin kandan, zenginlikten ve ünden gelen hiçbir imtiyazı taşımadığını belirttiğini ve bolşevikliğin Mazdeizm ile Zerdüşt inancına da uygun düştüğünü vurguluyordu. Raşit Rıza'ya göre Bahattin'in fetvası Arya'daki Müslüman ülkelerde İngilizler tarafından dağıtıldı. Raşit "Bolşeviklerin eylemlerinin ve kurumlarının İslam hükümetinin eylemlerine uygun olduğunu kabul etmez." Ama bu yalnız bolşeviklere özgü değildir. Avrupa'da, Doğuda Mısır'da, Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan kanunlar şu ya da bu tarzda Müslümanlığın kanununa aykırıdır, der. Raşit Rıza'nın yaptığı şu tespit sosyalizmle İslamı bağdaştırmaya çalışan akımlar açısından yolaçıcı olmuştur. Buna göre Müslümanlar, sosyalizmde Müslümanlık kanununa aykırı olan şeyleri reddetmekle beraber sosyalistlerin başarı kazanmasını dilerler. Bu başarı sayesinde halkların-ki bunlar bütün emekçileri temsil ederler-köleliği ortadan kalkacaktır. Raşit Rıza şunu söyler: Emekçi halk insanlığın büyük bölümünü meydana getirir.Ülkelerin mutluluğu ya da felaketi ona bağlıdır. "Her şey halkın avucunun içindedir.Dünyanın tersine dönmesi ve evrensel devrim ve bu devrimle bir adalet ve barış çağının açılması ona bağlıdır."87

Yemen Cumhuriyet Devriminin öncülerinden Muhammed Sa'id Al-Attar (Yemen'in yetkin ekonomistlerindendir.Sorbonne'de eğitim gördü.1962'deki Yemen Cumhuriyet Devriminin ilk günlerinde

Yemen İmar ve Kalkınma Bankası'nın başına getirildi. 1964'te Ekonomi Yüksek Komitesi Başkanı oldu. B.M. de Yemen'i temsil etti.) Marksizm'e eleştiri olarak "yöneltilen ampirizm" kuramı ile sosyalizm, ulusallık, İslam konularına ilginç yorumlar getirmiştir. Yemen'in azgelişmişliğini "emperyalizm, mülkiyet şekli ve iktidar mücadeleleri ile imtiyazlı kast sistemi"ne bağlayan Attar, İslamlık ve Zeidi tarikatının bu azgelişmişlikten geri tutulamayacağını vurgulamıştır. "Benzeri esaslara dayanan başka din sistemleri gelişmeye engel değilken neden belirli bir din sistemi (özellikle Müslümanlık) engel olsun" sorusunu ortaya atan Attar, "Sömürgecilik ve Emperyalizm" ile "Yemen'de azgelişmişliğin başlıca sebebi imam tarafından temsil edilen imtiyazlı bir sınıfın Seyidler egemenliğidir."der. Ona göre imam döneminde "Kur'an ve hadisler sosyal yapıyı olduğu gibi tutmak" için yorumlandı. Sosyalizmin uygulanma şekli ve yolları objektif koşullara göre değişik olabilir ve bu değişiklikler "Arap sosyalizmi", "Cezayir sosyalizmi", "Latin Amerika sasyalizmi" tarzında adlandırılabilir diyen Attar; adı sosyalist olan bir kelimeler yığınının gerçek sosyalist ideolojinin yerini tutamayacağı görüşündedir. "Azgelişmiş ülkelerdeki aydınların ve sorumlu politikacıların Avrupa düşünürleri tarafından geliştirilmiş olan kuramları eleştirmelerinin, kendine özgü şartlarını tahlil etmelerinin zamanı gelmiştir." diyen Attar, Ortadoğu halklarının kendi tarih ve kültürleri ile barışık bir sosyalizm projesini gerçekleştirmesinden yanadır.88

Arap dünyasında "ulusal demokratik cephe" görüşünün temsilcilerinden Sudan Komünist Partisi Genel Sekreteri Abd El Halik Mahcub' da "ulusçuluk" din sorunu üzerine eğilen düşünür ve siyasetçiler arasındadır. Mayıs 1969 devrimi sonrası N'emeiri (Numeyri) hükümetinde dört marksist bakan bulunuyordu. Güçlü bir Marksist partinin özerk varlığına dayanan ulusal demokratik cephe politikasının bu başarısında Mahcub'un katkısı büyüktü.89

III.Enternasyonel'in II.Kongresi ve 1-8 Eylül 1920'de Bakü'de toplanan Birinci Doğu Halkları Kurultayı'nda alınan kararlar "ulusal kurtuluş hareketlerinin desteklenmesi doğrultusundaydı." "Bütün sömürgelerde açık ayaklanmalar ve devrimci mayalanmalar"dan söz eden

III.Enternasyonal'in Manifestosu, Wilsonyen "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" formülasyonunu da"sömürge köleciliği firmasının tabela değişikliği olarak yorumluyor ve Afrika,Asya halklarını Avrupa Proletaryası ile ortak mücadeleye çağırıyordu. İslamcı bir nitelik taşımasına karşın Asya ve Afrika'da ulusal kurtuluş hareketlerinin desteklenmesi kararı 1.Doğu Halkları Kurultayı'nda tekrarlanmıştır.90

Bu çizgi, kapitalist enternasyonalin meta zincirleri ile dünyayı kuşatmaya başladığı II.Dünya Savaşı sonrası dönemde de etkisini göstermiştir. Sovyet Komünist Partisi'nin 1956 yılında yapılan XX. Kurultayı'nda ulusal kurtuluş hareketlerinin anti-feodal, anti-emperyalist ve demokratik nitelikte değerlendirilerek desteklenmeleri kararı alınmıştır. "Kapitalist Olmayan Kalkınma Yolu" denilen ve sosyalist kampa "dost ülkeler" kuşağını öngören bu Sovyet yaklaşımı yeni sömürgecilikle mücadele eden ulusalcı hareketlerin sempatisini kazanmıştır.Yekpare ve merkezileşmiş bir bütün teşkil etmeyen "ulusal demokratik cephe" anlayışı birçok Arap ve Afrika ülkesinde tartışılmakla kalmamış uygulamaya da konulmuştur. Sosyalizmin yerleşeceği toplumsal, siyasal ve ekonomik zeminin yaratılmasında "kapitalist olmayan yol" anlayışına büyük umutlar bağlanmıştır. Cezayir, Mısır, Gine deneyleri de SSCB tarafından hararetle desteklenmiştir. Ancak "cephe" hareketleri sınıfsal çelişkiler zemininde ve artık çağını dolduran "ulusal burjuvazi" yanılsamaları eşliğinde gelişmiştir. Hızlı sermaye birikimi ve bu birikimi "tahsisli burjuvaziyi " palazlandırmada kullanan tepedeninmeciler tüm "ilericilik" misyonunu tariflerine rağmen temsil ettikleri sınıfsal güçler ve uzlaşmaya can attıkları emperyalizm kıskacından kurtulamamışlardır. Ancak yine de "Arap sosyalizmi" akımı zengin bir birikim ortaya çıkarmıştır. Bu birikimin Sultan Galiyefçilikle oldukça benzer yanları vardır. Panislamist ve Pannasyonalist olarak suçlanan Galiyefçilik bu benzer noktalara rağmen marksist kurama dayalı yapısıyla bir tür sosyalizm anlayışından ayrılır.

ÜÇÜNCÜ DÜNYACILIĞIN TARİHSEL TEMELLERİ

Tüm olumlu yanlarına karşın Bakü Kurultayı "taktik bir gerilemeye" işarettir. Batı Proletaryası ile Doğu yoksul köylülüğü arasında ittifak çözümlemesinin nesnel temeli yoktur. Batı devrimine verilen öncelik, yarattığı doktriner katılıkla Komüntern ile yerel devrimci hareketler arasına ciddi bir mesafe koymuştur. Ulusal komünist çizgiye dayalı ve Asyanın tüm devrimci dinamiklerini harekete geçirecek devrim anlayışı böylece darbe yemiş oldu. Bu çizgi daha sonra "kapitalist olmayan yol" tezinin uygulamada yarattığı çıkmazlar ve özellikle Ortadoğu'da yaşanan kargaşa, tasfiye edilen komünist partiler, sözde "ilerici" cuntalara verilen desteklerle tarihen olumsuz bir işlev gördü. "İlerici" cuntalar, sermaye birikim hızını planlı ekonomi, Sovyet kredisi, teknik askeri desteği ile yoğunlaştırırken "enternasyonal" dayanışma adına yerel komünist partilerin payına bu siyasetleri desteklemek, tasfiye veya yokedilmeye direniş göstermemek düştü.Bu süreci ortaya çıkaran Komintern çizgisine en net yanıt Sultan Galiyev'den ve yoldaşlarından geldi. "Doğu Büroları"nın sorumluluğunu alan Galiyev ilk kez "Doğu Müslüman Halklarının Birliği" sloganı ile bir konferans topladı. Ve yine ilk kez Komintern'den bağımsız bir Komünist Sömürge Enternasyonal'i fikrinden söz etti. Sultan Galiyev, Batı'da siyasal iktidarın, burjuvazinin tekelinden alınmasının ve proletarya iktidarı kurulmasının doğunun "mazlum ulusları" açısından kurtuluş anlamına gelmeyeceğini vurgulamıştır. Batı proletaryası da iktidara geldiğinde burjuvazinin ulusal tutumunu sürdürebilecektir. Müslüman doğu halklarının birleşerek oluşturacağı yeni bir enternasyonal, kurtuluşun öncülüğünü yapmalıdır. Bu arada "Müslüman sosyalist" bir siyasi partinin önderliğine değinen ve Hanefi Muzaffer'in görüşlerinden de esinlenen Galiyev, İslam konusunda da önemli çözümlemeler yapmıştır. Sultan Galiyev'e göre İslam, "ezilmiş din" olma özelliğine sahiptir. "Geçtiğimiz yüzyıl boyunca, Müslüman dünyasının bütünü, Batı Avrupa emperyalizmi tarafından sömürülmüştü. Bu olgu Müslümanların dinine derinlemesine damgasını vurmuştur. Müslümanlar Batı'yla bu antogonizmayı siyasal bir çatışma olarak tümüyle İslama karşı yürütülen bir mücadele olarak hissediyorlar. Zaten

aksi de mümkün değildir; zira Müslümanların gözünde, Müslüman dünyası, milliyet ve aşiret ayrımı gözetmeyen bölünmez bir bütün oluşturur.

Bu nedenledir ki, bir din olarak İslam en azından Müslümanların gözünde; ezilmiş, savunmaya itilmiş bir din olmuştur ve hala da öyledir. Diğer bir deyişle, İslamın tarihsel evrimi değişik inanan gruplarında dayanışma duygusunu güçlendirir ve onun gençlik gücünü pekiştirir". İslamiyet konusunda bu değerlendirmeleri yapan Galiyev, "Müslüman kitleleri yerel özerk bir komünist harekette bir araya getirmek zorundayız" diyordu. Daha sonra 1923'de Sultan Galiyev "üçüncü dünyacı" bir ayrım ekseninde, "sanayileşmiş toplum temsilcilerinin egemenliğindeki III.Enternasyonal"in prensipleri dışında bir "sömürgeler enternasyonal"ini savunacaktı. Sosyalizme geçişte aşamalardan yana olan Galiyev "proleter uluslar" formülasyonunu da 1918 gibi erken bir tarihte Kazan'da toplanan "Komünist Parti Bölge Kongresi"nde geliştirecekti. Galiyev'e göre: "Tüm sömürgeleştirilmiş Müslüman halklar proleter halklardır ve Müslüman toplumlarının hemen hemen tüm sınıfları geçmişte sömürgeciler tarafından ezildiklerine göre, tümü de proleter olarak adlandırılabilirler. Müslüman halklar proleter halklardır.Ekonomik bakış açısından örneğin İngiliz ve Fransız proletaryaları ile Afgan ve Fas proletaryaları arasında muazzam bir fark mevcuttur. Bu nedenle de Müslüman ülkelerdeki ulusal hareketin sosyalist bir devrim karakterinde olduğu söylenebilir."91 1923 sonrası Sultan Galiyev, Müslüman toplumunun büyük burjuvazi ve bazı feodallerin dışında kalan tüm sınıfları kucaklayan bir "ezilenler cephesi" tezini ortaya atacaktı.

Galiyev ile sömürgeciliğe karşı devrimci direnişin seçkin temsilcilerinden Frantz Fanon arasında da birçok paralellikler bulunmaktadır. Fanon'un Galiyev'den etkilendiğine dair, kitaplarında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte anti-sömürgeci mücadelenin zemini Fanon'da Galiyev benzeri düşüncelere yolaçmıştır.92 Galiyev'in "Sömürgeler Enternasyonali"projesi tüm üçüncü dünyayı kapsayan bir anti emperyalist stratejinin nüvelerini içermektedir. Ayrıca Sultan Galiyev'i Marksist kabul etmeyen görüşler de doğru değildir. Onun sınıf

savaşından sözetmemesi "yüzeyden bakıldığında" Marksist değilmiş gibi görünmesine neden olur. Oysa Orta Asya'da Rus komünistler de "sınıf barışından" sözetmişlerdir. "Sömürge halklarının devriminin sınıf savaşımıyla değil, fakat bütün baskıya uğrayanların ortak savaşımıyla özdeşleşeceği ve kaderlerinin değiştirilebilmesi için bunun gerekli olduğu düşüncesi, ilk dönem Bolşevik tarihçilerinden G. Safarov'a göre bölgede yaygındı."93 "insancıl ve esnek ulusçuluk" siyaseti çağrısında bulunan Galiyev başlangıçta Lenin'den de bu çağrıya olumlu bir mesaj aldı.

Sultan Galiyev, Müslümanlığın egemenler tarafından yorumlanıp gerici ve emperyalizm yanlısı sonuçlara varılmasına karşı çıkmıştır. Ona göre " kadercilik" İslam'ın sapmalarından biridir ve İslam bu sapmalardan arındırıldığında büyük bir devrimci güç ortaya çıkacaktır. Galiyev İslam'ın bu devrimci gücünün "mazlum ulusların" emperyalizme karşı verdikleri kurtuluş mücadelesinde büyük bir dayanak oluşturduğu inancındadır. " Batı'yı devrimin sönmüş ocağı olarak nitelendiren" Galiyev'e göre, sosyalist devrimler Batı'da değil ancak doğuda olabilirdi.94 : Galiyev'in sömürgelere ilişkin düşünce ve eylemleri oldukça kalıcı çözümlemelerle değerlendirilen üç temel sorunu hedef alıyordu: "a) Sosyalist dünya içinde İslam'ın konumu, b) Komintern stratejisi içinde sömürge dünyasının yeri, c) Henüz düşman sınıflara ayrılmamış olan kapitalizm öncesi Müslüman toplumun sosyalizme çekilmesi"95 Bu arada "Müslüman Komünist Parti" yönetiminde bir "Turan Sosyalist Devleti" projesini de geliştiren Galiyev'in devrim anlayışı Batıcı Rus Marksistlerinden oldukça farklıdır. (Bu Turan anlayışının Türkiye'deki ırkçı-faşist Turan devleti anlayışıyla hiçbir ilgisi yoktur.) "Turan Devleti "veya" Müslüman Birliği "projeleri Sosyalist devrimin doğu'ya yayılması ve Batı emperyalizminin egemenliğinden kurtuluşla ilgili projelerdir." Sultan Galiyev'in bu yolda çalışmalarının yanısıra, özellikle Ortadoğu ülkelerinde kısa zamanda bağımsız Bolşevik örgütlerin hızla yayıldığı gözlenmektedir. Bunlar arasında Bakü'de "Edalet Partisi"nin etkisi genişleyerek "İran Komünist Partisi" ile ilişki kurarak etki alanını Kafkas ötesine taşırır. Mısır'da (İskenderiye 1920) "Mısır Sosyalist Partisi" Endo-

nezya'da "Endonezya Komünist Partisi" isimli örgütler kurulur. Galiyev'ci görüşlerin Ortadoğu'lu devrimcileri doğrudan etkilediğine dair bu ipuçları önemli görünüyor. Mısır Komünist Partisi yöneticilerinden Fuad Mursi'nin " burjuva uluslar", " proleter uluslar" çözümlemesi , "sosyalizm tektir ; fakat uygulanması, bizde Arap memleketlerinin ulusal şartlarına, tarihsel niteliklerine ve devrimci din ve İslamlık değerlerine bağlıdır. Hiçbir şey bir insanın hem bir sosyalist militan, hemde dine inanan bir kimse olmasına engel değildir." değerlendirmesi, " Tarih sosyalist devrimin demokratik bir devrimden hareket ederek ya da faşizm ve emperyalizmle savaş sonunda veya bir ulusal kurtuluş hareketiyle gerçekleşebileceğini göstermiştir." düşüncesi ilginç paralellikler sunmaktadır. "Sultan Galiyev'in bu tasarılarından etkilenen kuşkusuz sömürge ülkeleri ve aydınları olmuştur.Bunun en ilginç örneklerinden biri Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi önderleriyle, Suriye, Mısır ve Endonezya yöneticilerinde görülür."96 Ayrıca " Sultan Galiyev'in ve teorilerinin, Müslüman Arap komünistleri tarafından tanındığı hakkında bilgi veren diğer bir kaynağa göre, Cemal Abdülnasır ve Bin Bella'nın Sultan Galiyev'in ideolojisinden faydalandıkları kaydedilmektedir.97

1966'da Kahire'de " Afrika Ulusal ve Sosyal Devrim" adlı 22 Afrika ülkesinden, solcu ve komünist delegelerin katıldığı bir konferans düzenlenmişti. Konferans, Kahire'de " Al Talia" ve Prag'da çıkan " World Marxist Review"dergilerinin yazarları tarafından düzenlenmişti. Bu konferansta " Fas Komünist Partisi"nin Birinci Sekreteri Ali Yatan'ın " Aziya-i Africa Segondy" (Bugünkü Asya ve Afrika) adlı tebliğinde, Sultan Galiyev'in "Sosyalizmin gayeleri, İslamiyet prensiplerine aykırı değildir. Düşünceme göre, Hz. Muhammed'de peygamber Musa ve İsa gibi büyük sosyal ıslahatçıdır" sözlerini aktardıktan sonra kendi fikrini "sosyalişt hedefler hilal işareti altında gerçekleşebilir" sözleriyle bitirdiğinde konferansa heyecanlı bir hava hakim olmuştur.98

Sultan Galiyev'in görüşleri Türkiye Sol Hareketinin çıkış noktaları açısından büyük değer taşır. "İslam Kurtuluş Ligası"nın başına Mustafa Suphi'nin getirilmesi ve onun önderi olduğu "Türkiye Komü-

nist Partisi'nin "ulusal-komünist" bir karakter taşıması önemlidir. Bu arada "Yeni Galiyevcilik"olarak nitelendirilen, Doğan Avcıoğlu önderliğindeki "Yön" hareketi tıpkı aynı çizgide onu önceleyen "Kadro" oluşumu gibi "sömürge ülke" ve net bir "anti-emperyalizm" çözümlemesi ile ortaya çıkmıştır. Bu arada devrimin "ulusal" yanına en çok vurgu yapanlardan biri de THKP-C önderi Mahir Çayan'dır. Çayan'a göre "Bizim gibi sömürge ve yarı-sömürgelerin emperyalizmin boyunduruğundan kurtulmaları devrimci milliyetçilerin bir kurtuluş bayrağıdır."99 Galiyev'in "Sosyal Devrim ve Doğu" teziyle Mahir Çayan'ın "milli devrim" çözümlemesi arasındaki paralellikler dikkate değer.

BAASÇILIĞIN TEORİ VE TAKTİĞİ

"Yeniden Doğuş" anlamına gelen Baas, "Arap Sosyalizmi"nin yöntemleri ile bu "yeniden doğuş"u gerçekleştirmeye çalışan siyasal anlayış ve partilere verilen isimdir. Arap milliyetçiliği ile sosyalizmin karışımı olan Baas'ı ilk formüle edenler Şam Üniversitesi profesörlerinden Hristiyan Mişel Eflak ile Sünni Müslüman Salahaddin -El - Bitar'dır. Her ikisi de Şam doğumlu olan Eflak ile Bitar "Halk Cephesi" döneminde Paris'te Sorbonne Üniversite'sinde eğitim gördüler. 1934'de Şam'da Üniversite öğretim üyeliği görevine başladılar.Eflak ve Bitar'ın Paris'teki öğrencilik yıllarında Fransız Komünist Partisi ile ilişkileri oldu. Eflak partinin yayın organında yazılar yazdı. 1936 yılında enternasyonalliği savunan görüşlerin Arap dünyasına uymayacağını belirten Eflak ve Bitar Fransız Komünist Partisi ile ilişkilerini kestiler. 1949'da Baas'ın iktidara geçmesiyle birlikte Mişel Eflak, Eğitim Bakanlığı'na getirildi. Baas'ın doktrine edilmesinde en önemli katkı Eflak ile Bitar'a ait olmakla birlikte bu akımın kökeninde İskenderunlu Zeki el-Arsuzi'nin çalışmaları vardır. 1932'de Milli Hareket Birliği'ni kuran Arsuzi 1939'da "birlikten ayrılarak" "Milli Arap Partisi"ni kurdu. "Milli Arap Partisi" şu tezleri ortaya koydu: Araplar bir millettir, Arapların siyasi-dini liderliği bir bütündür, Arapçılık milli bir şuurdur, Araplar kendi kaderlerini kendileri belirlemelidir.

İslam'dan önceki "Cahiliye" devri Arap uygarlığının değerine vurgu yapan parti, bu dönemin değerlerine dönüş çağrısı yaptı. İslamiyet ve Araplığın, Türkler ile İranlılar tarafından bozulmuş olduğu görüşü de partinin tezleri arasındaydı.

Eflak ve Bitar, Arsuzi'nin öncülük ettiği hareketin bu görüşlerinden oldukça etkilendiler. "Birlik,Hürriyet ve Sosyalizm" sloganıyla ideolojilerini yaymaya başladılar. Ancak "Arap Birliği" ilkesini herşeyin üzerinde tutuyorlardı. Eflak'a göre, Baas Partisi, ulusal davayı tek bir dava olarak kabul etmeli, Arap dünyasını, politikanın sınırları dışında tüm alanları kapsayacak köklü bir değişikliğe uğratmalıydı. Ulusal davanın en doğru çözümünün Baas'çı bir devrim olduğunu savunuyordu Eflak. Arap ulusuna yeniden "ruh" kazandırmaktan sözeden Eflak'a göre, Arap bireyleri ulusla kaynaşmalı, ulus da kendi varlık nedenini, amacını ve bu amaca ulaştıracak olan araçları bulmalıdır. Baas'çı devrim teorisinin en geniş anlamıyla ulusu yeniden eğitmek için mücadele anlamını taşıdığını vurgulayan Eflak, Arapların "uyuşmuş iradesi"nin ancak bu sayede diriltilebileceğini belirtmektedir. Mücadeleyi geniş anlamda tanımlayan Eflak sadece Siyonizm ve emperyalizm türünden dış düşmanlarla değil toplumsal çürüme ilede savaşılması gerektiği inancındadır. "Değerler merdiveninde Arap Birliği daha üstün gelir; sosyalizmden daha ileridedir" diyen Eflak'a göre, "Arap Birliği" isteği ,eğer asıl zeminine oturtulmazsa yani halka benimsetilmezse soyut ve dinsel bir terim olmaktan öteye geçemez. Arap Birliği'ni , Arap halkından başka gerçekleştirecek güç yoktur. Sosyalizmle Arap Birliği arasındaki ilişkiyi "beden - ruh" ilişkisine benzeten Eflak, sosyalizmi beden, birliği ise ruh olarak değerlendirmektedir. Arap Birliği'ne saldıran dış düşmanlar (siyonizm ve emperyalizm) yanında "özel çıkarları uğruna" ulusal çıkarları feda eden iç düşmanları da birlik için tehlike sayan Eflak mücadele edilecek olan unsurları, dogmatizm, bilgisizlik, bölgecilik, bağnazlık olarak sayar. Birliğin ve gelişmenin önündeki bu engellere karşı "zinde kuvvetlere" dayanmayı bir zorunluluk olarak saptar. Halkın, birlik hakkında olumlu düşüncelere sahip olsa bile "güçsüz ve zincire vurulmuş" olduğunu belirten Eflak, partinin bu konudaki rolünü belir-

ler. Baas'ın temel niteliğinin sosyalizm olmadığını ve ona asıl rengini veren özelliğin "Arap uyanışının partisi" misyonu olduğunu vurgular. Baas'ın millileşme ile hümanizmi özdeş saydığını ve insanlığı ulustan üstün görmediğini söyleyen Eflak'a göre millileşme geçici bir aşama değil, insani değerlerin billurlaşmasıdır.100 "Enternasyonalist eylem" ilkelerini kabul etmeyen ve Arapların Arap sosyalizmini yaratmakta güçlük çekmeyeceklerini belirten Eflak, Arap sosyalizminin özgün ve Batı sosyalizmi kalıplarının dışında olacağını belirtmiştir. Avrupa sosyalizmini emperyalist olarak nitelendiren Baas'çılar kendi sosyalizmlerini, özel mülkiyeti sınırlayarak yoksulların refahını sağlayan, İslam ilkelerini temel alan, mülkiyeti meşru ve yasal bir hak sayan, sosyal adalete dayalı ve kişi özgürlüklerini oluşturan bir sistem olarak tarif etmişlerdir. Bu sosyalist hareketin ulusal bir hareket olduğunu, Arap halkının ihtiyaçlarından esinlendiğini ve dogmatik bir yönü bulunmadığını Eflak özellikle belirtmektedir. Tarihi ve sosyal koşulların, ulusun ihtiyaçlarının bilinmesinin, değişime öncülük edecek Baas'çı parti ve güçler açısından "devrim"in başarıya ulaşmasında yaşamsal önemine de değinmiştir. Eflak , yüzyılların yarattığı "bozulma" ve "yozlaşma"nın halkın tepki gösterme yeteneğinin kaybolmasına neden olduğunu söyleyen Eflak, Baas'çı devrimcilerin ahlaki öncülüğünün değerini devrimin prensipleri arasında saymıştır. Dini bir anlayışın sezgi gücüne kazandırdığı keskinlik, Batı'ya güvensizlik, ilkeleri yeterince açık olmayan bir sosyalizm inancı ve karmaşık bir fikirler manzumesi Eflak'ın teorisi ile Baas'ı simgeler.

Eflak ve Baas Toroslar'dan Sahra'ya, Atlantik'ten İran'a kadar geniş bir Arap coğrafyasının "ezeli değerleri" ile bu değerlere tabi olmanın zorunluluğundan sözeder. Arap halklarını birbirinden ayıran sınırları sömürgecilerin çizdiğini belirten Eflak, bu sınırların ortadan kaldırılması gerekliliğini savunur. Baas hareketinde İslam'ın büyük etkisi vardır. Baas'çılığın teorisyenlerinden Eflak, Hristiyan olmasına karşın İslam'ın önemini vurgulamıştır. Baas'çı olmayan Hristiyan Arap ulusçularının laik görüşlerinin aksine Eflak, İslamiyet ile Arap ulusçuluğunu bir bütün olarak değerlendirmiştir. Hz. Muhammed zamanındaki Müslümanlığı Arap ulusal ruhunun ifadesi olarak değer-

lendirmiş ve Arap ulusçuluğunun özünün İslamiyet olduğunu vurgulamıştır. Arapların, İslami kimliğinin onların toplumsal varlıklarının temeli olduğunu ve yabancılaşmayı önlediğini savunan Eflak, İslam'ı bir Arap hareketi biçiminde değerlendirmiş ve Arapları yenilemek, mükemmele ulaştırmak gibi bir misyonu olduğunun altını çizmiştir. Allah'ın Kur'anı Arapça indirmesini, vahiy dilinin Arapça olmasını, Arap dirilişi ve kurtuluşunun simgesi saymıştır. İslamlık Arapların ulusçuluk anlayışının özü sayılırken, İslam'ın gerçek koruyucusu olarak Araplar ilan edilmiştir. Hristiyan Arapların da milliyetçilik duygusuna yaklaştıkları ölçüde Arabizm'in özünün İslamiyet olduğunu kavrayacakları kendisi de Hristiyan olan Eflak'ın tezleri arasındadır.

Eflak gibi Bitar da, "sosyalizmin Arap yolunu" savunmuştur. Uzun süre sömürgeciliğin boyunduruğu altında kalmış ülkelerde sosyalist düşüncenin o ülkenin gelenekleri ile kaynaştırılması gerektiğini savunmuştur. Bitar, Marksist mantığın "bazı Baas'çıların zihnine sızdığı" ve onların bu mantığı mutlak hakikat gibi algılayıp Baas doktrininin yerine geçirdiği inancındadır. "Arap millileşmesine Marksizm aşılanırsa, ithal malı bir ideoloji değil de devrimci bir Arap ideolojisi olurmuş" diyerek Marksistleri oldukça sert biçimde eleştirmektedir. Anti-komünist bir yaklaşımla Arap Marksistlerini "ulusal bağı" olmayan ve Arap ülkelerinde bulunuşları tesadüfi kişiler şeklinde değerlendirmiştir. "Enternasyonalizmi" şiddetle reddeden Bitar, Marksist Arapların ulusu içinde yalnız olduklarını, öldürücü bir buhranın içinde bulunduklarını belirtir. Ulusal olmadan Arap devrimcisi olunamayacağını vurgulayan Bitar, asıl devrimciliğin "sosyalist millileşme" olduğunu savunur. Bitar'a göre, Avrupa'da milliyetçiliğe öncülük eden sınıf burjuvazi idi. Enternasyonalist ve ulusal ayrımlara karşı "Bütün Dünya Proleterleri birleşiniz" çağrısına Avrupa burjuvazisi ulusal dayanışma ve milliyetçilikle cevap vererek tüm yurttaşları seferber edip, hedefi dünyayı sömürgeleştirmek olan saldırı savaşlarına sürükledi. Avrupa tarzı milliyetçilik gerici bir karakter taşır. Oysa Asya ve Afrika'da sömürgeciliğin karşısına dikilen ve tüm halk güçlerini seferber eden sınıf kavgası anlayışı değil, ulusal birlikçiliktir. Avrupa milliyetçiliğinden ve kapitalizmden doğan sömürgecilik

sömürgeleştirilen ülkelerdeki milliyetçiliği boğar, gelenekleri ve halkların onurunu çiğner. Ulusal Kurtuluşçuluk işte bu onuru ve ulusal duyguyu kurtarmak için devrim ateşini yakmıştır. Bitar'a göre bu da sınıf hareketiyle değil, ulusal kurtuluş hareketiyle gerçekleştirilmiştir. Milliyetçilik, emperyalistler ile sömürge ülkeler açısından farklı anlamlar taşır. Bitar, "buradaki milliyetçilikte bir kurtuluş ve ilerleme anlamı yani devrimci bir karakter var" der. Halkın ulusal devrim yoluna girmesinin verilen mücadeleyi aynı zamanda sosyalizm mücadelesine dönüştürdüğüne inanır. Bitar açısından , millileşme sürekli bir devrimdir. Arap devrim doktrini, ulusal devrimi inkar eden marksizm değil, Arap devrimci millileşmesinin doktrinidir. Sosyalizmi , Arap devriminin "unsurları" arasında sayan Bitar, Marksizme de faydacı bir yaklaşım gösterir. Marksizm, Arap düşüncesine yeni ufuklar açmıştır diyen Bitar ekonomik planlamada Marksist ilkeler olmadan, ulusal sosyalist bir devrimi gerçekleştirmeyi imkansız sayar. Ancak hemen gerekli uyarıları yapar ve şunları vurgular: Marksizmi hayat, toplum ve birey problemlerini çözümleyebilecek genel bir felsefe olarak, bilimsel sosyalizm olduğu bahanesiyle benimsemek istemek, Arap devrimi ile çatışmak anlamına gelir. Sosyalizmin, Marksizmden daha geniş bir anlamı olduğunu, Arap millileşmesinden, Arap devrimci doktrinini saptamaya yarayacak unsurları alan sosyalizmin millileşme ile çelişkisi bulunmadığını belirtir. Devrimci Arap millileşmesinin, sıçramalarla değil, derece derece ilerleyerek sosyalizme ulaşan bir devrim olduğunu söyler. Marksist görüş açısının tarihsel yöntemini reddeden Bitar, Arap ulusunun niteliklerinin ayırıcı özelliklerine değinir. Marksistlerin de her ülkenin özgün koşullarına dayalı yollardan sosyalizme gidileceğini kabul ettiklerini, bu bağlamda bir Arap sosyalizmine itirazları bulunmadığını, ancak onların bu farklılığı ekonomik gelişme farkına dayandırdıklarını belirtir. Onun açısından ise farklılık kültür, tarih, gelenek ve uygarlıktan kaynaklanmaktadır. Arap millileşme hareketinden kopan hiçbir sosyalizm için devrimci sıfatı kullanılamaz diyen Bitar, millileşme ile sosyalizmi özdeşleştirir ve "millileşmeden kopmuş sosyalizm" birliği bozar fikrini savunur. Sosyalizmin tek bir Arap ülkesinde yerleşmesi, yapılan işler ne

kadar büyük olursa olsun "Arap Birliği" bakımından önem taşımaz diyen Bitar, birleşik bir Arap ulusunun, demokratik ve sosyalist bir Arap toplumunun kurulmasının Arap sosyalizminin gerçek temeli olduğu inancındadır. "Arınmış Araplık" kavramıyla, kültürü ve uygarlığıyla "yeniden doğuşu" savunan Bitar devrimi Arap olarak yürütmenin insanlık onuruyla bağlantısına değinir. Ulusal ruhun türn halkların yaşamında herşeyin kökeni ve kaynağı olduğunu savunur ve ekler "eğer sosyalizm Araplığa hamle kazandıran bir kuvvet değilse, devrimle ilişkisi olamaz."101 Bitar, Arap ulus hareketi içinde sürekli olarak Marksizme karşı çıkarken, Eflak da ondan farklı bir tutum izlememiş ve komünizm ile Baasçılık arasındaki karşıtlığı formüle etmiştir. Eflak'a göre: Baas sosyalizmi gelir adaleti, ekonomik eşitlik ve adaletle sınırlı bir ekonomik anlayışa sahiptir. Mülkiyet hakkı güvence altındadır. Komünizmden farklı olarak Baas sosyalizmi, Arap toplumunun ihtiyaçlarını esas alır. Baas materyalizmi kabul etmez ve "manevi unsurlar" temelinde bir yapıya sahiptir. Baas sosyalizmi "ferdiyetçi"dir ve "ferdiyeti hürleştirir". Sınıf mücadelesini kabul etmeyen Baasçılar iç ve dış ticaretin denetimini, toprak mülkiyetinin kamu yararına sınırlandırılmasını, madenlerin ve doğal kaynakların ulusallaştırılmasını, planlı kalkınmayı, işçilerin işletme yönetimlerine katılmasını program ilkeleri olarak kabul etmişlerdir. "Refah devleti", sosyal devlet çözümlemelerinin alelade bu ilkeleri ile İngiliz İşçi Partisi türünden partilerin görüşlerini içeren bu yaklaşım, ulusçu niteliği ve ihtilal-savaş yöntemi temelinde onlardan ayrılmakta ve Baas sosyalizmine dönüşmektedir.

Eflak'ın Arap birliği ideali ve Baasçılık ilk çıkışlarını Suriye'de yaptı. Ancak Baas Partisi 1949 Suriye seçimlerinde yenilgiye uğradı. Baas 1953'de Ekrem Hawrani'nin Arap Sosyalist Partisi ile birleşti. 1954'te yeni bir askeri darbe yapıldı, bu darbede Baas orduyla işbirliği yaptı ve Baasçılar hükümete girdiler. Bir süre komünistlerle işbirliği yapan Baas, daha sonra onlarla çatışmaya başladı. Bu dönemde Suriye'de komünistler son derece güçlüydü ve yönetimi elegeçirecek bir örgütlülüğe ulaşmışlardı. Ancak bu tehlike! 1958'de Mısır'la birleşme sayesinde önlendi. Baas ve Eflak, 1963'de Irak'ta ordunun ikti-

dan ele geçirmesiyle güçlerinin zirvesine ulaştılar. Suriye ve Irak'ta partiler üstü, Baasçı Milli Heyet kuruldu. Bitar ve Eflak da burada görev yaptılar ancak heyet uzun ömürlü olmadı ve dağıldı. Bu arada 1966'da Salah Cedid'in önderliğinde Suriye'de gerçekleştirilen askeri darbe sonucunda Baas etkinliğini yitirdi ve SSCB ile ilişkiler geliştirilirken, komünistler de hükümette görev aldı. Aralarında M.Eflak'ın da bulunduğu çok sayıda Baasçı tutuklandı.Baasçılar arasında da bazı çelişkiler ortaya çıkmaya başladı ve Suriye'nin askeri güvenliğini önplanda tutarak diğer Arap devletleriyle işbirliğine inananlar ile ihtilalci sosyalist değişim yanlıları arasında sert mücadeleler yaşandı. Salah Cedid bu gelişmelerin de etkisiyle Savunma Bakanı ve Hava Kuvvetleri Komutanı Hafız Esad'ın başında bulunduğu sağ kanat Baas'çılar tarafından devrildi. Hafız Esat solcu Baas'çıları tasfiye etti ve 7 Mart 1971'de Baas, Arap Sosyalist Hareketi, Sosyalist Birlikçiler ve komünistlerle ortaklaşa Milli Cepheyi kurdu.(Türkiye'de sol Baas'çı denilebilecek cunta hareketinin tasfiye edildiği tarih 9 Mart 1971'dir.) Irak'ta Baas'ın sivil kanadı Saddam Hüseyin öncülüğünde yönetimi ele geçirdi. İdeolojik olarak Suriye Baas'ından daha sağda olan Saddam onları gerçek Baas'çı olmamakla suçladı.

DEVRİM YILLARI VE MISIR

Mısır'da aralarında Nasır'ın da bulunduğu "Hür Subaylar" grubu 1952'de krallığa son vererek iktidarı ele geçirdiler. Krallığı ortadan kaldırmak, İngilizleri ülkeden çıkarmak, yeni bir politik sistem kurmak belli başlı amaçlar arasındaydı. Yüzlerce yıldır yabancılar tarafından sömürülen Mısır'da nüfusun yüzde 1'i ulusal servetin yüzde 50'sini elinde tutuyor, halk gaddar bir bürokrasi tarafından eziliyor, rüşvetsiz hiçbir iş görülmüyordu.102 Mısır'ı devrim öncesi yöneten güçler İngiltere Büyükelçiliği, Vafd Partisi ve Saraydı. Bu dönem Mısır'da tam bir "mutlak kraliçeler" yönetimi vardı. Bunlar, İtalyan asıllı İngiltere Büyükelçisinin eşi ve Lady Killearn; Vafd Partisi Başkanı ve Lord Killearn tarafından Başbakan olarak seçilen yaşlı Nahas Paşa'nın genç karısı ve Kral'ın annesi Kraliçe Nazlı'ydı. Emperyalizmin egemenliğinde Mısır halkı ve ordusu büyük bir baskı ve aşağı-

lanma ile karşı karşıyaydı.Bu aşağılanmaya en önemli örnek 4 Şubat 1942'de meydana gelen olaylardır. Bu tarihte, İngiltere Büyükelçisi Lord Killearn Kral Faruk'a bir ültimatom vererek, Nahas Paşayı Başbakanlığa getirmesini istemiştir. Kral bunu reddedince, İngiliz zırhlı araçları Abidin Sarayı'nı kuşattı ve topların tehdidi altında Kral Faruk bu ültimatoma boyun eğdi. Mısır halkının onuru bir kez daha kırılırken, Nasırizmin ünlü teorisyenlerinden Heykel'e göre bu olay "ordunun genç subaylarını elektrik akımı gibi çarptı." ve Hür Subaylar hareketinin çekirdeği o günlerde oluştu. Devrimi önceleyen önemli olayların tahlili sınıfsal tablonun niteliğini de gözler önüne serer. Bu olaylardan biri de fellahların Bahut Köyünde toprak ağalarına karşı ayaklanmasıdır. Topraksız köylünün bu isyanı tüm Mısır için bir işaretti. Halkın yüzde 72'si her biri 1 feddan (yaklaşık olarak 4,5 dönüm) olmak üzere toprakların yalnızca yüzde 13'üne sahipti.103 Yine devrimin önünü açan önemli olaylardan biri de Kahire yangınıdır. 25 Ocak 1952'de İsmailiye mevkiinde İngilizlerin "Bölük Nizam" adı verilen bir Mısırlı grubun SS üyesini öldürmesi üzerine tüm Mısır ayağa kalktı.Vafd Partisi gençlik örgütüne miting düzenleme izni verildi. Kahire'nin Gazi Üniversitesi'nde toplanan binlerce öğrenci sağcı solcu örgütü ayrımı olmaksızın biraraya geldi. Aynı saatlerde El Ezher öğrencileri, Müslüman Kardeşler de saraya yakın bir bölgede toplanmışlardı. Kısa süre sonra Opera meydanındaki Bedia Gazinosuna saldıran topluluk burayı ateşe vermiş, bu ilk olayı başka yangınlar izlemiş, zengin Yahudilere ait mağazalar, İngiliz Barclays Bankası, Shepheards Oteli, gece kulüpleri, sinemalar vs. yüzerce bina ateşe verilmişti. Bu olaylarda yüz kişi ölürken, 400 bina da yakılmıştır. Olaylar önce tıpkı Türkiye'deki 6-7 Eylül olayları gibi komünistlerin üzerine atılmış ancak bu iddia asılsız çıkınca "milli galeyan"dan sözedilmişti. Kral Faruk bu olayı gözden düşen Başbakan Nahas Paşa'dan kurtulma vesilesi saymış ve onun yerine İngilizlerin mutemed adamı Ali Mahir Paşa'yı getirmişti. 26 Ocak 1952 olayları devrime açılan yolda en önemli dönemeçtir. Bu olaylar örgütlü iki gücün ordu ve Müslüman Kardeşler'in daha da güçlenmesine neden olmuştur.104 Heykel, olayları şöyle değerlendirmektedir: "Ben Ka-

hire yangını, için de böyle düşünüyorum. Bazı kimseler kötüniyetle, başkenti ateşe vermek istemiş olabilirler. Bu ikinci derecede bir meseledir. Aslında, daha ilk alevler yükselir yükselmez büyük halk yığınları yangını körükleyerek, çalıp çırparak, yağmacılık ederek varlıklarını duyurmak istemişlerdir. Bu olay şimdi bize göründüğü gibi basit bir polis ağı değildi; daha çok, herşeyden yoksun olanların, yaşam hakkını tekelleri altına almış olanlara başkaldırmasıydı. Böyle olunca, halkın öfkesini sinemalara, büyük otellere, lüks mağazalara boşaltmasında şaşılacak birşey yoktu. Çünkü halk yoksulluğa karşı öfkesini açığa vuruyordu."105

Mısır ordusu 1936 yılına kadar resmi geçitlerde boy gösteren bir protokol ordusu niteliği taşıyordu. İngilizlerin denetiminde ve sadece polis görevi yapan ordunun komuta kademesinde eski Osmanlı subayları da bulunuyordu. 1936'ya kadar aristokrat aile çocuklarının kabul edildiği subaylık mesleğine o tarihteki büyük halk ayaklanması sonucu imzalanan Mısır-İngiliz anlaşması uyarınca yoksul halk çocuklarının girme imkanı ortaya çıktı. Bu reform sonucunda ordu giderek ulusla bütünleşti. Küçükburjuva kökenli ailelerden gelen ve emperyalist işgale, işbirlikçilere kin duyan bu genç kadrolar Hür Subaylar hareketinin nüveleridir. Bu grubun üyelerinden Cemal Abdülnasır, Yukarı-Mısırlı bir fellahın oğludur. Cemal ortaöğrenimini İskenderiye'de yapmış daha sonra askeri okula devam etmiştir. Subay olarak Yukarı Mısır'da ilk görevine atanan Nasır daha sonra Sudan'da görevlendirilir. 1940'ta El-Alamein yakınlarında cephe gerisi bir kampta görev alan Nasır burada ileride işbirliği yapacağı subaylardan bazılarıyla tanıştı, dostluklar kurdu.Bu dostlar, Zekeriya Muhiddin, Abdülhakim Amr, Salah Salim ve Servet Okaşa'dır. Söz konusu grup Müslüman Kardeşler Örgütü ve üniversite çevreleriyle de temas halindeydi. Bu küçük gruba daha sonra Kemaleddin Hüseyin ve Enver Sedat adlı subaylar da katıldılar. 1948'de İsrail'le savaştan yenik çıkılması bu idealist grubun azmini kamçılar. Savaş sırasında parlayan isimlerden biri olan Muhammed Necib ile grup temasa geçer. Bu grup daha sonra "Zubbatül Ahrar:Hür Subaylar" komitesi adını alır. Komite güleryüzlü, babacan tavırlı General Necib'i ihtilalin önderi ilan etmiş ancak 12

kişilik bu komitede ipler daha sonra tamamen Nasır'ın eline geçmiştir. Cemal Abdülnasır darbeyi izleyen 20 yıl boyunca, Mısır'ın iç ve dış siyasetinin belirlenmesinde "oligarşik yetkilerle hareket etti. Hür Subaylar arasında Müslüman Kardeşler'den, Marksistlere kadar birçok hareketle bağlantılı olanlar bulunuyordu, ancak Nasır çizgileri belirgin bir ideolojik hat izlemedi. Genellikle uygulama sırasında geliştirilen eklektik fikirlerle bezenmiş bir Arap sosyalizminden yana göründü.

1952 ihtilalinden sonra gerçekleştirilen toprak reformu sosyal ve politik açıdan önemli bir aşamaydı. Bu reformla toprak mülkiyeti 200 feddan (1feddan=4,5 dönüm)ile sınırlanırken devlet kamulaştırdığı toprakları fellahlara dağıttı.Ayrıca toprak sahiplerine ödenen kiralar düşürüldü. Büyük toprak sahiplerinin sosyal ve politik gelişmeleri engelleme güçleri ve politik nüfuzları böylece kırıldı. Nasır'ın deyimiyle "Mısır, köylüsünün zararına olarak İngiliz ekonomisini belirleyen şahdamar."rolü oynuyordu. Bu yapının sürmesinde feodal sınıfların işbirlikçi tutumlarının etkisi büyüktü. Nasır çözümlemelerinde, "Mısır'da ihtilalden önce, ekonomik güç feodalite ile sömürücü kapitalizmin meydana getirdiği bir koalisyonun" elindeydi tespitini yapıyor ve tüm partilerin, siyasal cephelerin bu "koalisyon"un görünür yüzü olduğunu söylüyordu. Demokrasi adına Mısır'a kabul ettirilen "komedi" ile ülkenin çıkarcılara peşkeş çekildiğini vurguluyordu. Nasır'a göre bir ülkeye egemen olan güç feodalite ise bu ülkedeki siyasal özgürlük yalnız feodal sınıfların özgürlüğüdür. Bu "gerici demokrasi"nin tasfiyesinde toprakta mülkiyet ilişkilerine müdahale yaşamsal bir değer taşıyordu. Toprak reformu başarı ile uygulanırken gerici feodal sınıfların gücü de oldukça sınırlandırılmıştır. Bu arada Müslüman Kardeşler ve komünistlere yönelik tasfiye girişimleri de hızlanmıştır. Krallığın yıkılmasında önemli bir payı olan, prestiji yüksek ve oldukça örgütlü Müslüman Kardeşler, Nasır'a yönelik bir suikast bahane edilerek dağıtılmaya çalışılırken General Necib de bu suikastle bağlantılı gösterilmiş, bu konuda hiçbir kanıt bulunmamasına ve resmen suçlanmamasına karşın sürekli gözhapsinde tutulmuştur.

23 Temmuz Devriminin en önemli özelliği, bir yığın partisinin desteği olmaksızın yönetimin ele geçirilmesidir. Eski devlet cihazına dokunulmadı ve bürokraside büyük çaplı tasfiyelere gidilmedi. Bu durum daha sonraki süreçleri derinden etkiledi. En büyük siyasal ve sosyal atılımlarda bile bürokrasi tutucu ağırlığını duyurdu. Mısır devrim hareketinin temel çelişkisi böylece netleşti: Bir yanda burjuva yapısı ve ideolojisiyle devlet cihazı, diğer yanda ulusal ve sosyal devrimi gerçekleştirme iradesini yansıtan nesnellik. Ancak gelişmelerin rotasını burjuvazinin yöntemleri belirledi. Giderek güçlenen toprak burjuvazisi politik kadrolarda ağırlık koymaya başladı. Millileştirme kampanyaları neticesinde, millileştirilen şirket ve bankaların yönetim kurullarına küçük ve orta burjuvaziye mensup kadrolar yerleştirildi. Bunların gelirleri alabildiğine yükseldi. Millileştirmeler, tarım ve toprak reformu , ekonomik alt yapının geliştirilmesi kamu harcamalarını büyük ölçüde arttırdı. Devlet üretme ve arttırmada önemli bir rol oynarken, bürokrasinin politik ve ekonomik yaşamda ağırlığı arttı. Ancak bu ağırlığın arka planında burjuvazinin ekonomik hayatta büyük bir güç haline gelmesi olgusu vardır. Toprakların önemli bölümü, ticaretin yarıdan fazlası ve inşaat-taahhüt işleri burjuvazinin elindeydi. Özellikle toptan ticaret ve inşaat işlerinde, büyük bayındırlık projelerinde pay sahibi asalak bir kapitalist sınıf türeyip gelişti. Böylece özel sektör yapı işlerinin yüzde 70'ini kontrol edip 1. Beş yıllık plan döneminde planın yüzde 47'si oranında yatırım gerçekleştirdi. "Kapitalist Olmayan Yol" rüyasının Mısır'ında "Arap sosyalizmi"nin devl ismi Nasır'ın başkanlığında kamu sektörünün yatırım payı ise ortalama yüzde 30'du. Bu arada siyasal toplumsal desteğini bürokrat kesimlerden alan Nasır memur sayısını büyük ölçüde arttırdı. Bürokrasinin ve kamu sektörünün yayılışının beslediği enternasyonalist ortam ile gösterişli kamu projelerinden burjuvazi sonuna kadar yararlandı. Küçük burjuva kökenli bürokrat ve teknokrat kadrolar da bir "yeni sınıf" çerçevesi içerisinde büyük burjuvazinin değerleri ile bütünleştiler. Büyük imtiyazlar sağlayan "yeni sınıf" kapitalist yolun açılmasında üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirirken, bu yeni sınıfın desteğine muhtaç olan Nasırizm tüm sosyallik iddialarına kar-

şın sözkonusu "sınıf"ın ayrıcalıklarına dokunmadı...

1952 Temmuz hareketinden önce ABD Mısır'ı ilgi alanı içine almıştı. 1952 nin ilk aylarında Kermit Roosevelt (Başkan Roosevelt'in torunu) adlı CIA ajanı Mısır'da görevlendirildi. Ortadoğu'nun hem devrimci hem gelenekçi kesimleriyle oldukça iyi ilişkileri bulunan Kermit, General Smith'in önerisiyle CIA Başkanı Dulles'in kişisel kadrosuna dahil edildi. Kermit'e Ortadoğu'da birtakım önemli ve gizli görevler verildi. Britanyanın kapitalist dünya liderliği statüsünü hızla yitirdiği ve Ortadoğu eksenli, petro-politik düğümlerle bağlantılı gelişmelerin yoğunlaştığı bir dönemde Suriye'de tezgahladığı darbe başarısız olan CIA, Mısır'a yöneldi.Mısır'da "barışçı bir devrim projesini gündeme alan, "görüntü lider-güçlü lider"kurguları ile devrimci güçleri eritmeye kararlı CIA darbeci gruplarla ilişkiye geçti.106 Mart 1952'de CIA ile Hür Subaylar arasında görüşmeler yapıldı. Bu görüşmelere Kermit, ile Nasır da katıldılar.Kermit Roosevelt'in ABD'ye dönüşünde verdiği raporda: Komünistlerin ve Müslüman Kardeşler'in önderliğinde bir kitlesel devrimin mümkün görünmediğinin, ordunun darbe konusunda kararlı olduğunun, ABD'nin Kral Faruk'un devrilmesini ve monarşinin sona erdirilmesini desteklemesi gerektiğinin, darbeden sonra ufak tefek hatırlatmalar dışında askeri cuntaya seçimler konusunda baskı yapılmamasının, darbenin ABD ile hiçbir ilişkisi olmadığına dair izlenimin korunmasının önemli olduğunun altı çiziliyordu. 23 Temmuz'da yönetimi ele geçiren Hür Subaylar, ABD Büyükelçisi Caffery'e durumu bildirmişlerdi. Caffery'e gönderilen Teğmen Ali Sabri daha sonra Nasır hükümetinde Amerikan aleyhtarı grubun önderi olacaktı. (Düvel'i muazzamayı bu tür darbelerden önceden haberdar etme İtühatçılar'ın başlattığı bir gelenek olup, bu gelenek Türkiye'de de 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül'de sürdürülmüştür.)

ABD açısından "oyun" bir miktar çatışma ! ama çoğunlukla işbirliği çerçevesinde gelişecekti. Kermit Roosevelt ve CIA'nın istasyon şefi Lakeland hareketin gerçek önderinin General Necib değil, Cemal Abdülnasır olduğunu biliyorlardı. Lakeland özellikle Nasır'a yakın gazeteci Hasaneyn Heykel vasıtasıyla Nasır'la ilişkileri yürütüyordu. Mayıs 1953'ün sonuna kadar ABD gelişmelerden oldukça

memnundu, Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Ortadoğu gezisi öncesi "Mısır'daki çocuklar istediğimizi yaptılar" diyordu. Bu arada soğuk savaş tecrübesiyle ünlü istihbaratçı Steve Meade, Hür Subaylarla ilişkileri geliştirmek üzere Mısır'a gönderildi. Meade Irak'lı, Suriye'li ve Lübnan'lı subaylarla yıllardır çalışıyordu. Meade Nasır devriminin yönünü gözlemlerken ilginç tespitlerde bulunmuş ve " içlerinde bana devrimin ne için yapıldığını açıklayabilecek birine henüz rastlayamadım," demiştir. Hür Subaylar grubunun darbe girişimi gizli örgütçülüğün zemininde gerçekleşirken, darbeciler iktidarı bir günde ele geçirmek yerine, daha çok kendi adamlarını kilit makamlara getirmek gibi bir İttihatçı" yöntem kullanmışlardır.

Nasır orduyu hareketin başarıya ulaşması açısından ustaca yönlendirmiştir. Nasır ve çok yakın arkadaşları "asi" olmakla birlikte emirleri altında hiçbir "asi" yoktu. Nasır emirleri ordu hiyerarşisi içinde vermenin uygun bir güvence olduğuna inanmıştır. Nasır ve Hür Subaylar grubu üyelerinin aynı sosyal sınıftan gelmeleri yanında, askeri ve sivil bürokrasinin zincirleme olarak sorumluluğa katılmalarının sağlanması hareketin başlıca dayanak noktalarındandır. Darbe sonrası yönetici kliklerin önde gelen kurmayları şaşaalı ve bol arpalıklı işlere dağıtılmış, böylece etkinlikleri kırılmıştır. Nasır iç politikada geniş manevra olanaklarına sahip olmakla birlikte, "sistem"in uluslararası işleyiş kuralları anlamında durum farklıdır.Nitekim ABD, Nasır ve Hür Subayların iç politika düzenlemelerine fazla müdahil olmazken, dış politika konusunda oyunun kuralları dışına çıkılmasına engel olmuştur. Ancak bu durum polis, istihbarat örgütü, ordu gibi kurumların ABD ile bağlantıları olmadığı anlamına gelmez. Nasır birkaç ay yürüttüğü İçişleri Bakanlığı görevini yakın kurmaylarından Zekeriya Muhiddin'e devretti. Muhiddin aynı zamanda askeri istihbaratın başındaydı. CIA'nın çalışma ve koordinasyon yöntemlerinin yanısıra ABD'den gelişmiş teknik dinleme cihazları da satın aldı, bu arada Alman istihbarat birimleri ile de yakın ilişkiye geçildi: Mısır istihbaratı "şehrin gözleri" adı verilen ve bekçiler taksiciler, santral memurları, kapıcılar v.s. sayın "muhbir vatandaşın"oluşturduğu muazzam bir ağ kurmuştu.Öte yandan ABD Büyü-

kelçisi Caffrey Nasır'la çalışması için II.Dünya Savaşında Nazilere hizmet eden propaganda uzmanı Paul Lineberger ile anlaştı. Lineberger Mısırlı meslektaşlarına, örneğin bir insanı yüceltir gibi görünerek nasıl kara çalınabileceğini öğretti. İlk uygulamaların kurbanı ise General Necib oldu. ABD Savunma Bakanlığı'nın elinde savaş suçlusu olmayan! Almanlar bulunuyordu. Bu askerler ABD'nin uygun bulduğu ülkelerde çalışıyorlardı.ABD'nin bu "dolaylı" askeri yardımı Nasır'ın oldukça işine yaradı. ABD askeri ataşesinin önerisi ile Nazi generallerinden Wilhelm Farmbacher Mısır'a gitti. Amerikan karşıcasusluk örgütünün oldukça önem verdiği Nazi istihbaratçısı Otto Skorsery de Nasır'ın hizmetine verildi. Yüzün üzerinde Alman uzman ABD'nin yönlendirmesiyle Mısır'a gönderildi.Ancak Nasır olan biteni erken kavradı ve önlemlerini aldı. Bu durum, Nasır'ın bölgeye örnek teşkil edecek nitelikte bir kurumlaşmalar ağı yaratırken ABD ve İngiltere'den dolayısıyla "sistem"den tümüyle koptuğu anlamına gelmiyordu. Okur yazar bir halk, yaygın ve dengeli bir orta burjuvazi, "bizim hükümetimiz"anlayışına dayalı bir siyasal meşruiyet anlayışı, ABD ve İngiltere'dekilerin kopyası olmadığı izlenimiyle özgün demokratik kurumlar Nasır'ın hedefleri arasındaydı. Nasır iktidarının ilk yıllarında Kermit Roosevelt, Steve Meade, Paul Lineberger, James Eichelberger gibi ABD'li istihbarat uzmanlarının görüşleri onunla tam bir çakışma ! halindeydi. Nasır'ın yaptıkları bu dönem ABD ve İngiltere tarafından onay görüyordu. Bu bağlamda Nasır'ın sert çıkışları "sistem" içi görülüyor ve anlayışla karşılanıyordu. Nasır, eski düzeni öylesine gözden düşürüyordu ki insanlar onun bir dönem üyesi olmaktan utanıyorlardı. Halka bazı şeyleri doğal hakları olduğu halde yabancılar yüzünden elde edemedikleri anlatılıyor. Halk "düşmanlara" karşı harekete geçiriliyor. Bu süreçte ortaya çıkan topluluk enerjisi "sistem"in kendini üretmesini sağlayacak kanallara aktarılıyordu. Tüm bu olup biten ise "Kapitalist Olmayan Yol" teziyle alkışlanabiliyordu. Oysa Mısır "sistem"in meta zincirleri ile sıkı sıkıya bağlanmıştı. Nasır'ın Arap Sosyalist Birliği Partisi'ni ayakta tutan ise işçi sınıfı, değil sayıları 1967'de 1 milyonu bulan memur kitlesiydi. Çoğu İskenderiye ve Kahire'de oturan bu memurlar parti üyesiydi. Çevrele-

ri ile birlikte büyük bir güç oluşturan bu topluluk sınıf savaşımının sert mücadelelerini bastırma ve saptırmada Nasır'a "Bonapartist" bir güç veriyordu. Ancak düzen, hızla gelişen kapitalist sınıfın lehine işliyordu. Nasır, George Sorel'in, "büyük bir sosyal harekette yeralan herkes bu büyük mücadelede yerini belirlemeli ve zaferin mutlak olduğuna inanmalıdır" ilkesine ve Ortadoğu'nun geleneklerine uygun mitler yarattı. Nasır yüzyıllardır aşağılanan, ezilen halka karizmatik bir önderlik kalıbının gücünün herşeye yeter imajını sundu. Batılı insan karşısında ezilmişliğinin acısını duyan "renkli insana" Avrupa ile savaşım, zafer ve diriliş temaları ile bezenmiş mitler sunuldu. Nasır Arapları aşağılayanları aşağılayan adam olarak tanındı. 1954 sonlarında Nasır, Mısır'ın tartışmasız en güçlü adamı konumundaydı. Hür Subaylar'ın iç tasfiyelerini, Müslüman Kardeşler ile komünistlere vurulan darbeler izlemişti. Bu dönemde atak bir dış politikanın temellerini atan Nasır, Sudan sorununu Mısır'ın lehine çözümleyecek adımlar attı. İngilizler Sudan'da kendi yandaşları Umma Partisi'nin seçimleri kazanacağını zannettiler, ancak beklenen olmadı ve İngiliz aleyhtarı partiler seçimi kazandı. İsmail el Azeri başkanlığında kurulan Sudan Hükümeti Mısır'la birleşme kararı aldı. Öte yandan 31 Mart 1956'da son İngiliz birliği de Mısır'dan ayrıldı. Tüm bu adımlar Nasır'ın 1954'de yayımladığı "İhtilalin Felsefesi" kitabında geliştirdiği hedeflere uygun düşüyordu. Mısır'ın Arap, Afrika ve İslam çevresi olarak adlandırdığı alanlardaki rollerini tanımlayan Nasır, Arap dünyasına önderlikten sözediyordu.

Nasır son derece karmaşık yapıda bir istihbarat aygıtını devletin çelik çekirdeğinde ayrıcalıklı bir konuma getirmişti. Naziler'in etkin olduğu bu istihbarat aygıtı Nasır'ın "komünizm ve emperyalizm"le mücadelesinde en önemli silahtı. II. Dünya Savaşı yıllarında Müslüman Kardeşler örgütü ile bağları bulunan Naziler, Nasır'ın hizmetinde, eski arşivlerine de dayanarak örgütün tüm Arap dünyasına yayılmış kolları üzerine bilgi-belge topladılar. Nasır'ın Müslüman Kardeşler'e yönelik operasyonu bu sayede başarıya ulaştı. Eski Nazi istihbaratçısı Buensch'in yönetiminde muazzam bir insan avı başlatıldı. Sovyet basınında bu operasyon üzerine "Müslüman Kardeşler'in

Mısır'da en güvenilir emperyalizm düşmanları" olduklarına ilişkin yazılar yeraldı. Müslüman Kardeşler İslam düşmanı ilan edilirken, devlet İslami grup ve mezhepler arasındaki ayrımları körükleyen bir siyaset izledi. İşte bu dönemde Enver Sedat ve Hasan Touhani bir "İslam Konferansı"toplanması önerisini getirdiler. "İslam Konferansı "1954'te Sedat'ın başkanlığında kuruldu. Böylece "İhtilal'in Felsefesi"nde belirlenen "İslam çevresi"ne Nasırcı ilk açılım gerçekleşmiş oldu. Temelci İslam tasfiye edilirken, modernleşme ile barışık İslam gündeme getirildi. Ancak başlangıçta ABD'nin desteklediği "İslam konferansı" projesi Nasır'ın ciddi kozlarından biri olarak "anti-emperyalist" söylemin zemini haline geldi. "İmparatorluk" düşleri kuran Mısır burjuvazisi açısından eklektik bir formülasyonlar dizisi içinde İslam, sosyalizm, anti-emperyalizm uluslararası güç denklemlerinde "millici" rengi olan kozlardı.

BAĞLANTISIZLAR HAREKETİ VE ARAP SOSYALİZMİ

Nasır'ın "İhtilal'in Felsefesi"nde belirtiği bir başka alan Afrika-Asya çerçevesiydi. "Dünya'ya meydan okuyan renkli adamlar, beyazlara karşı ayağa kalkıyor." sözü Senegal'den Kuzey Kore'ye kadar pek çok ülkede yankılanıyordu. 3. Dünya ülkelerinin birliğini savunan Nasır uluslararası düzeyde "kendisiyle anlaşılması gereken bir güç" olmanın düşünü kuruyordu. Bu doğrultuda adımlar attı 1955 Şubat'ında Hindistan lideri Nehru , kısa bir süre sonra da Tito'yla görüşmeler yaptı. Bandung'da toplanacak Bağlantısız Ülkeler Konferansı öncesi bunlar önemli adımlardı. Ancak gelişmelerin perde arkası farklıydı. Nasır, Bandung 'a hareket etmeden önce ABD Nasır'a memnuniyetlerini bildirdi. ABD, Afrika ve Asya kıtalarında komünist yandaşı bir tarafsızlık yerine, "müspet bir bağımsızlık" siyasetinden ve bu görüşün Bağlantısızlar hareketine egemen olmasından yanaydı. Bandung'da dengeli bir tutum izleyen Nasır, konferansa tam anlamıyla anti-emperyalist bir havanın hakim olmasını önlemiş, ancak Sovyetler'i de bu arada güçlendirmeyi başarmıştı. Nasır'ın uluslararası etkinliğinin artması Birleşmiş Milletler'de ve diğer uluslararası plat-

formlarda sömürge ülkeleri kendi geleceklerini tayin konusunda cesaretlendirirken, Mısır'ın bölgedeki rolünü daha önemli hale getirdi. Öte yandan Nasır tam bir Arap milliyetçiliği miti yarattı. Öyleki Arap milliyetçiliği ve birliğine dair yaygın söyleme rağmen Mısır, Irak, Suriye, Lübnan arasında birçok konuda düşmanlık hüküm sürüyordu. Filistinli mülteciler sözde "Arap kardeşlerimizdi" ama tüm Arap ülkelerinde yabancı muamelesi görüyorlardı.

"Arap sosyalizmi" anlayışının tutarsız temeli üzerinde Nasır'ın, Ortadoğu'ya iyice yerleşen ABD ile de karmaşık ilişkileri vardı. Arap-İsrail çelişkisinin yumuşatılmasında Nasır gibi etkin bir liderin önemini kavrayan ABD onu bazen hararetle desteklerken, bazen de etkinliğini kırmaya uğraşıyordu. Bu temelde geliştirilen ve emperyalizmin bölgede askeri-siyasi kurumlaşmasının zirvesi olan Bağdat Paktı girişimi Nasır'ın yoğun tepkisine hedef oldu. 1954'te Türkiye ile Pakistan arasında imzalanan güvenlik ve işbirliği anlaşmasını, Şubat 1955'de Irak ve Türkiye'nin imzaladıkları pakt ile 3 ay sonra bu pakta İngiltere'nin imza aunası takip etti. Bağdat Paktı girişimlerine Nasır'ın tepkisi sert oldu. 1956 Süveyş krizinde İngiltere ve Fransa'nın İsrail'le birlikte Mısır'a saldırması ise Nasır'ın bölgedeki prestijini büyük ölçüde arttırdı. Bu savaş, İngiltere ve Fransa'nın Ortadoğu konusundaki hegomonyalarını ABD'ye terketmeleri ile sonuçlandı. ABD'den büyük sulama projeleri için istedikleri krediyi alamayan Nasır'ın 26 Temmuz 1956'da Süveyş kanalını "millileştirmesi" ve elde edilen geliri Asuan Barajı yapımında kullanacaklarını açıklaması tüm 3. Dünya ülkelerinde büyük bir destek yaratmıştır.

Ancak tüm bu yönelimler, "yeni sınıfa" dönüşen küçük burjuva elitler dışında Nasır'a işçi sınıfı ve köylülükten kalıcı bir desteği gündeme getirememiş. Ordu-polis istihbarat aygıtlarına dayalı, uluslararası alanda prestiji olmakla birlikte iç dinamiklerdeki gelişmelerle bütünlüklü, tarz da bir çelişkilerden yararlanma siyaseti Nasırizmi biçimlendirmiştir. "Arap sosyalizmi" ise Nasır'ın ölümünden sonra hızla unutulmuş ve emperyalizme verilen ödünlerle siyasal ve ekonomik bağımlılık iyice yoğunlaşmıştır. Bu durum tepkiyle de karşılanmamıştır.Nasırizm'in "Arap milliyetçiliği" ve "İslamcılık" konusun-

daki görüşleri Baas'la da çatışmıştır.Mısır eksenli bir " milliyetçilik" anlayışından ödün vermeyen Nasır,Baas'ın tüm Araplar'ı ayrımsız ve birleşik bir ulus olarak değerlendiren prensiplerini kabul etmemiştir. Suriye-Mısır birleşmesi (Birleşik Arap Cumhuriyeti) döneminde Nasır tıpkı Müslüman Kardeşler ve komünistlere yaptığı gibi Baas'a da şiddetli bir tasfiye programı uygulamıştır. Nasır, İslamcılık görüşü açısından da Baas'dan farkını netleştirmiştir. Nasır hareketi, kendine özgü teorik açılımları çerçevesinde İslami kurallara dayanarak gerçekleştirilecek bir sosyal adaletten sözetmiştir. İslam, Arap ulusçuluğunun özü kabul edilirken bir süre sonra bu anlayışın yerini, "Arap ulusçuluğu"nun kendi ilkelerine vurgu almaya başlamıştır. Ekonomik ve siyasi yönelişler ile uluslararası dinamikler ekseninde son derece eklektik bir yapı içerisinde teorik açılımlara gidilmiştir. Kuramsal bir bütünlük oluşturmayan, İslam, ulusçuluk, sosyalizm v.s. yere ve zamana göre "sentezlen"miş veya tek başına kullanılmıştır. Ekonomik zorlamalarla girişilen "millileştirme" ve "kamulaştırma" hareketleri ise programatik bir kesinlikten uzak uygulamalar olup, bunları "Arap sosyalizmi"nin temelleri olarak değerlendirmek bilim dışıdır. Ancak tüm bu çalışmalar Sovyet eksenli "Kapitalist Olmayan Yol" tezi çerçevesinde neredeyse "sosyalizme" varacak yolda ilk aşamalar şeklinde değerlendirilmiş, sınıfsal temelden ve anti-kapitalist içerikten yoksun bir "Batı" kaşıtlığı ve 3. Dünyacılık Nasırizmi olumlamaya yetiniştir! Bu temelde komünistlerin, temelci İslamın ezilmesi ve Baas'a tepki desteklenmiştir. SSCB ve ABD ile ilişkiler ise "Düvel-i muazzama"nın çelişkilerinden yararlanarak güç oluşturma anlayışının gerekleri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Nasır sonrası Mısır'da, Enver Sedat'ın başlattığı "restorasyon"un niteliği tıpkı Atatürk - İnönü dönemlerinin diyalektiğine uygun bir görünüm ortaya çıkarmıştır. Sedat döneminde emperyalizmle ilişkiler, kurumsal içeriklere taşınırken, "Bonapartist" devletin labirentlerinde gizlenen tüm kapitalist enternasyonal bağlantılar birer birer açığa çıkarak bu temelde Mısır "dünya sistem"inde yerini açıkça almış ve Camp David zirvesinde Mısır - İsrail anlaşması ile bu bağlantılar zirveye ulaşmıştır. Nasır sonrası Mısır'da hiçbir siyasal ve toplumsal ölçüt

değiştirilmeden "geriye dönüş"ün gerçekleştirilmesi ve bunun sonuçları "Kapitalist Olmayan Yol" tezinin iflasıdır.

Mısır'ın "Kapitalist Olmayan Yol"u "dünya sistem"inin dışına çıkmadığı yani meta zincirlerini kıracak girişimlerde bulunmadığı sürece sorun yaratmıyordu. Örneğin: Birleşik Arap Cumhuriyeti ile Topline şirketi (Topline 4 büyük petrol tekelinin Standard of New Jersey, Mobil, Texaco, Standard of California'nın sahibi olduğu bir petrol boru hattı şirketiydi bu dev kuruluş ayrıca Aramco'nun en büyük payına sahipti.) arasındaki sorunlar Nasır'ın "olumlu" girişimleri ile çözüldü. Nasır'la doğrudan ilişkileri olan petrol tekelleri için, "Mısır'lılar düşmanca davranırken bile, dost öteki Arap devletlerine tercih edilebilirlerdi. Bu anlayış ABD diplomasisini de 1960'dan itibaren etkilemiş ve Nasır - Kennedy diyaloğunu başlatmıştır. Mayıs 1962'de Başkan Kennedy yakın dostu ve hocası Prof. Mason'u Nasır'a özel temsilci olarak gönderdi. Haziran 1962'de Mason Washington'a dönüp Başkan'a raporu verdi ve Nasır'ın temel politikalarında ABD açısından "hiçbir hata bulunmadığını" belirtti. Halbuki 1960'larda Mısır'da önemli gelişmeler yaşanıyordu. 1961 yazında çıkarılan bir dizi kanunla pamuk ihracat firmaları, bankalar, sigorta şirketleri, 27 endüstriyel ve ticari kuruluş millileştiriliyordu. Gelir vergisi arttırılırken, sahip olunabilecek azami toprak ölçümü 200'den 100 feddan'a indiriliyordu. Ancak Nasır ABD açısından tüm zikzaklarına rağmen "ehven-i şer" sayılıyordu. Bunlar öyle keskin dönemeçleri içeren politik açılımlardı ki , "Arap sosyalizmi" uygulamalarının radikal programları ile başlayan 1960'ların ikinci yarısını, emperyalizmle uzlaşma arayışları izleyebiliyordu. "Önce Mısır" diyen Zekeriya Muhiddin'in Başbakanlığa atanmasıyla (1965) Dünya Bankası, IMF, Kuveyt Fonu ve uluslararası finans kuruluşları ile görüşmeler birbirini izliyor, Yemen'de Cumhuriyeti desteklemek üzere bulunan 1500 Mısır askeri, ABD'nin isteği doğrultusunda geri çekiliyordu. 1967'de yani İsrail ile savaş öncesi Robert Anderson ve Muhammed Habib'in hazırladığı bir liste uyarınca Başkan Johnson'a yakın isimler ile Finans-Kapitalin önde gelen temsilcilerinin Mısır'da Nasır ile görüşmesi oldukça dikkate değer! Tüm "bağlantısızlık" söylemlerine rağmen

"sistem"den kopuşu ve meta zincirlerini kırmayı gerçekleştiremeyen hareketlerin "Ortadoğu çıkmazı"nın yaratılmasına katkıları anlamında verilecek en geçerli örneklerden biridir:Nasırizm.

İTTİHATÇI AZİZ ALİ VE MISIR DEVRİMİ

Mısır'lı Aziz Ali veya sonraları anıldığı isimle Aziz Ali Masri Başa, İttihat Terakki ve Teşkilat-ı Mahsusa'cılığın Ortadoğu'daki etkilerini göstermek bakımından önemli bir tipolojidir. Aziz Ali 1879 yılında Kahire'de doğdu. Aslında Çerkes asıllı olup 1844-1913 arasında yaşayan ve Medine'de Valilik yapmış Osman Ferit Paşa'nın yakın akrabasıydı. Aziz Ali İstanbul'da bulunan Harbiye Mektebi'ni 1904 yılında da Kurmay Okulu'nu bitirerek kurmay yüzbaşı olarak orduya katıldı. Makedonya'daki görevi sırasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye oldu. 1908 Meşrutiyeti'nin ilanı ve 1909'da İstanbul'a yürüyen Harekat Ordusu'nda cemiyetin verdiği görevleri yerine getirdi. 1911'de Binbaşı İsmet Bey (İnönü) ile Yemen'e gönderildi.

Binbaşı Aziz Ali 1911-1912 yıllarında, Enver, Mustafa Kemal, Kuşçubaşı Eşref gibi parlak subaylarla Libya'ya gitti. Derne ve Bingazi'de İtalyanlarla savaştı. 1913'ün sonlarına doğru ordudan istifa etti. Şubat 1914'te tevkif edilerek, Divan-ı Harb'a şevk edildi. Divan- Harb kararına göre Arap bölgelerinde bağımsız bir devlet kurmak amacıyla faaliyetlerde bulunmuş ve Arap milliyetçi örgütleriyle temasa geçmişti. Nisan 1914'te Sultan Reşat ölüm cezasını müebbet hapse çevirdi. Bir hafta sonra Aziz Ali affedilerek, Mısır'a dönmesine izin verildi. Aziz Ali 1916'da Şerif Hüseyin'in isyanı üzerine Hicaz'a geçti. Orada Paşa, Harbiye Nazırı ve Arap ordularının Başkomutanı unvanlarını aldı ancak Şerif Hüseyin'le anlaşamadı ve 1917'de Mısır'a döndü. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Aziz Ali, Mısır ordusu Genel Müfettişi oldu. II. Dünya Savaşı sırasında Almanlar'la işbirliği yapmak için Libya'ya kaçmaya çalıştı, yakalandı ve İngilizler tarafından 5 yıl süreyle hapiste tutuldu. Aziz Ali, Mısır askeri çevreleri ile bağlantısını koparmadı. Bu arada "Hür Subaylar" üyesi bazı askerlerle tanıştı. Bu gruptan özellikle Ali Sabri ile ilişkileri oldukça iyiydi. Ali Sabri, devrim sonrası Nasır'ın başkan yardımcılarından biriydi. Devrimden sonra Nasır onu Mısır devriminin "manevi babası" ilan etti. Nasır 22 Temmuz 1962'de yaptığı bir konuşmada dakikalarca Aziz Ali Paşa'yı övdü. Paşa'ya Mısır'ın en büyük nişanı olan "Nil Kolyesi" verildi. Aziz Ali 1968'de Kahire'de vefat etti. Mısırlı

Aziz Ali veya Arap dünyasında tanındığı ismi ile "Aziz al Masri Başa'nın"nin Mısır devrimindeki gizli ve sonradan açıklanan rolü oldukça önemli bir tespittir. Mısır'daki devrim sonrası gelişmeler ile tipik İttihat ve Terakki yöntemleri kullanılması birçok kişinin dikkatini çekmişti. Öte yandan, "Hür Subaylar" örgütünün kuruluşu, hareket tarzı, uygulamaları İttihat ve Terakki ile benzer yanlar taşıyordu. Eski bir İttihatçı ve Teşkilat-ı Mahsusa çekirdeğini oluşturan "Fedakar Zabitan" üyesi Aziz Ali'nin deneyimleri "Hür Subaylar" hareketinde oldukça etkili oldu. İttihatçılık Nasırizme aktı (Teşkilat-ı Mahsusa Arabistan, Sina ve Kuzey Afrika Müdürü Eşref Bey'in Hayber anıları, Hayber'de Türk Cengi, Eşref Kuşçubaşı, Yayına Hazırlayan: Dr. Philip H. Stoddard, H. Basri Danışman, İst, 1997).

UYANAN CEZAYİR VE "TOPLUMSAL CUMHURİYET"

Cezayir, yüzbinlerce şehide malolan bir ulusal kurtuluş savaşı neticesinde Fransız emperyalizmine diz çöktürmüş ve bağımsızlığına ulaşmıştır. Cezayir Bağımsızlık Savaşının önderi FLN (Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi)dir. Cezayir halkı cephe önderliğinde tıpkı Çin, Vietnam, Endonezya, Fas ve Tunus'taki gibi bir silahlı mücadele yürütmüştür. Cezayir Ulusal Kurtuluş mücadelesinin yükseldiği temeller çözümlendiğinde ortaya şöyle bir tablo çıkar: Cezayir'de sayısı oldukça kabarık bir işçi sınıfı ve derin kökleri bulunan güçlü bir komünist parti, çok sayıda işsiz, topraksız köylü ile küçük tüccar ve zanaatkarın varlığı. Cezayir'de Ulusal Kurtuluş Savaşı başarılı bir stratejiye dayanılarak yönetilmiştir. Halk mücadelenin her aşamasına katılmış, askeri taktikler ile siyasi taktikler ülke gerçeklerine uygun biçimde belirlenmiştir. Bu arada komünistler başta olmak üzere anti-emperyalist cepheyi sarsacak girişimlerden uzak durulmuştur. Mücahiddin (savaşçılar), kitlelerle sıkı bağlara sahip köy kökenli insanlardı. Silahlı mücadelenin yanı sıra Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun amaçlarını, savaşın niteliğini v.s. bunlar halka anlatıyordu. Diğer yandan mücahidler günlük sorunların çözümünde halka yardımcı oluyor, hasatta, tarla işlerinde çalışıyordu.

Gerilla tarzı mücadelenin doğuşunu Cezayir Komünist Partisi

Genel Sekreteri Beşir Hacı Ali şöyle anlatıyor : "Silahlı mücadele nasıl başladı ? Bu mücadeleyi alevlendiren, birikimi sağlayan iç ve dış etmenler nelerdi? İç etmenlerin başında, ulusal kurtuluş hareketinin, Vietnam, Tunus, Fas v.s. ülke halklarıyla dayanışma amacıyla girişilen işçi ve köylü grevlerinin, kitlelere siyasi bilinç verme ve örgütleme girişimlerinin hemen arkasından patlak veren bir ayaklanma şeklinde ortaya çıkmasını sayabiliriz. Bu tip olaylar ülkemizde daha önce görülmemişti. Bu mücadeledeki önemli rollerden birini Komünist Partisi oynamıştır. İç etmenlerimizin ikincisi, halkınız ile Fransız emperyalizmi arasındaki çelişmenin keskinleşmesidir. Cezayir halkı, sömürge boyunduruğunu kırabilmek için "hukuki" yöntemlerin bir işe yaramadığını artık anlamış ve yeni yöntemlere ihtiyacı olduğunu kavramıştır. Bunun sonucunda, karşı tarafın öç almasına fırsat vermek istemeyen vatanseverlerin meydana getirdiği bir çeşit gerilla birlikleri olan maquis'in ve bir de demokratik özgürlükler'in Zaferi Hareketi'nin (o günlerin önde gelen milliyetçi partisi) en devrimci kanadındaki vatanseverlerin ısrarı üzerine kurulmuş yarı-askeri gizli örgütün varlığını görüyoruz... Bu öznel ve nesnel iç etmenlere iki dış etmeni ekleyebiliriz: Birincisi, Cezayir'li vatanseverlerin, Fransa'nın da yenilgiye uğratılabileceğini görmeleri:: Dien Bien Phu'daki Fransız yenilgisi; ikincisi ise sosyalist kampın büyümesi ve bunun en uzak köylerde yaşayanlar da dahil, halk kitleleri üzerinde, Fransız emperyalizminin ancak silahlı bir mücadele ile sökülüp atılabileceği konusunda büyük bir etki yaratmış olması."107

Cezayir'de en iyi topraklar sömürgecilerin elinde bulunuyordu. 600 bin köylü topraksız, 450 bin köylü ise başkalarına ait topraklarda boğaz tokluğuna çalışıyordu. Şehirlerde yüzbinlerce insan işsizdi. Avrupalı burjuvazinin elinde 30000 işletme vardı. Devrimde başrolü küçük ve orta burjuvazi oynamıştır. Sendikalarda, Komünist Parti de, Demokratik Özgürlük Hareketi içinde örgütlenmiş olan işçi sınıfı önemli bir rol oynamakla birlikte devrimin önderi değildi. Devrimin başlıca ordusu köylülerden oluşmaktaydı. Cezayir halkı tüm kesimleriyle savaşa katılmakla birlikte asıl yük köylülüğün sırtındaydı. Fransız emperyalizmi ise Cezayir'e müthiş bir baskıyla hükmetmeye çalı-

şıyordu. "Fransız sömürgeciliği... bir tek şeyi arzuladı: halkın iradesini kırmak, halkın mukavemetini yıkmak, halkın umutlarını suya düşürmek."108 Fransız emperyalizmi, Cezayirlilere siyasal hakları da içeren tam vatandaşlık tanımadan önce , Müslümanlıktan vazgeçmelerini şart koşmuştu. Ancak bunun yolaçtığı başkaldırı 1947 sonrasında yeni bir sömürge statüsünü gündeme getirdi. Buna göre seçimle işbaşına gelen ve Cezayirlilerden kurulu Meclise birçok yetki tanınmıştı. Ancak Cezayire yerleşmiş Fransızların da direnmesiyle bu statü hiçbir zaman uygulamaya konulmadı. Hiçbir iyileşme umudu olmayan bir ortamda, 1 Kasım 1954'de Cezayir'de ayaklanma başladı. "Liberal" olarak tanınan Jacques Soustelle 1955'te Cezayir'e Genel Vali olarak atandı.Soustelle birtakım reformlar yapmak bir yana, Cezayir'e yerleşmiş Fransızların en sağ kanadının önderi durumuna geldi. Cezayir'de bulunan Fransız Ordusu Çinhindi'nde, Viet-Minh'ten öğrendiği psikolojik savaş ve kontrgerilla yöntemlerini uygulamaya girişti. Sömürge ordusu Cezayir'de işkence kitlesel katliam, zulüm ve her türlü alçakça yöntemi uyguladı. Bir milyon Cezayir'li öldü. Bunlar arasında Fransız Ordusu'na çalışan işbirlikçi "Harkistler"de vardı. Öte yandan Cezayir'de bulunan Fransızlar'dan güçlü bir " yeraltı şebekesi"oluşturuldu. Kurulan "milis örgütü" üyelerine Cezayirliler'in üstünü arama v.s yetkiler de verildi. Bu "faşist milis" güçlerinin Fransız Ordusunun "yükünü hafifleteceği" vurgulanıyordu.109

Cezayir Bağımsızlık Savaşı, 1 Kasım 1954'de Kabiliye'de başladı. FLN (Ulusal Kurtuluş Cephesi) ve onun öncülü olan özel örgüt (os)'ün en büyük destekçileri yoksul Berberi köylüleri oldular. "Dağların özgür insanları" olarak nitelendirilen Berberiler, Cezayir'de Araplardan önce yaşayan oldukça derin kökleri bulunan bir halkur. Berberi önder Hocine Ait-Ahmed FLN'nin öncüsü OS (Organisation Speciale/Özel örgüt) döneminden itibaren diğer Arap önderlerle birlikte hareket etmiştir. Cezayir'de bağımsızlığın ancak silahlı mücadele sonucunda elde edileceğini savunan özgürlük savaşçıları ilk gizli örgütü OS adıyla kurdular. Nisan 1949'da Fransız sömürgeciliğinin en önemli merkezlerinden Oran kentinde bulunan Büyük Postane'deki

paraların kamulaştırılması eylemini Ait-Ahmed gerçekleştirdi. 1949'da tüm Cezayir'de OS'in iki bin kadar militanı bulunuyordu. Bunların çoğu Berberilerin yoğun olarak bulunduğu Kabiliye'deydi. Ancak daha o yıllarda devrimciler arasında ilk bölünme başgösterdi ve Berberi olduğu için Ait-Ahmed'e tavır alındı. OS liderliğinden uzaklaştırılan Ahmed'in yerine Ben-Bella atandı. Bu bölünmeler ve çelişkiler arasında, 22 Ekim 1956'da Fransız Gizli Servisi Tunus'dan Fas'ın başkenti Rabat'a gitmekte olan ve içlerinde FLN liderlerinin bulunduğu uçağı inmeye zorladı. Uçakta FLN önderleri Ben-Bella, Ait-Ahmed, Khider ve Boudiaf bulunuyordu. Liderlerin tutuklanmasıyla birlikte hareket içinde, etkileri günümüze kadar süren soruların tartışılması ertelendi. 1957'den itibaren sorun BM'de tartışılmaya başlandı. Fransa politik yönden zor durumdaydı. 1958'de Charles de Gaulle Fransa'da yönetimin başına getirilirken 1958 Eylülünde Cezayirli devrimciler Ferhat Abbas başkanlığında sürgünde bir hükümet kurdular. De Gaulle Cezayir sorununu çözmek için ciddi adımlar atınca Cezayir'deki Fransız kolonisi ayaklandı. 24 Ocak-1 Şubat 1960 tarihleri arasında gelişen olaylarda:General Massu'nun görevine son verilmesi üzerine Cezayir'deki Fransızlar, Cezayir milletvekili Lagaillarde'ın kışkırtmasıyla isyan ettiler. Barikatlar kuruldu. Polisin müdahalesi sonucu yirmi kadar Fransız öldü. Sıkıyönetim ilan edildi. Paris Hükümeti bir an önce Cezayir'in bağımsızlığını tanıyarak bu sorundan "kurtulmanın" yollarını aramaya başladılar. Cezayir'in "Fransız olarak kalması taraftarı" olanlar OAS (Gizli Ordu Örgütü) etrafında birleştiler. Ünlü paraşütçü birlikleri, subaylar, polisler, tüccarlar v.s. oluşan bu ırkçı ve faşist kontrgerilla örgütü büyük bir terör dalgası yarattı. Cezayir ve Fransa'da birçok kanlı olaya imza atan örgüt De Gaulle'de suikast girişiminde bulundu. 21-22 Nisan 1961'de OAS'ın patronlarından General Salan ile birlikte General Challe, Zeller ve Jouhaud başarısız bir darbe girişiminde bulundular.

"Özel Savaş" kadrolarının etkinliğinin kırılması ile birlikte 19 Mart 1962'de FLN ile Fransa Hükümeti arasında Evian'da barış anlaşması imzalandı. 3 Temmuz 1962'de ise Cezayir resmen bağımsızlığını ilan etti. Sürgündeki Cezayir'li liderler ülkeye geri döndüler.

Bağımsızlık ilan edildiğinde Cezayir'in geleceğine ilişkin programatik bir netlik yoktu. Radikal bağımsızlık söylemi ve sosyalizm anlayışının içeriği doldurulamamıştı. Sosyalizm bir toplumsal-ekonomik sistemden çok devletleştirme yöntemi olarak algılanıyordu. Önder kadrolar arasında ciddi çatışmalar yaşanıyordu. Nitekim 27 Temmuz 1962'de Berberi önder Ait-Ahmed yeni yöneticilerin politikasını eleştirerek geçici hükümetten istifa etti. 1962 Ağustos'unda bölünme doruğa çıktı. Başkentte kanlı çatışmalar yaşandı. UGTA (Cezayir Çalışanları Genel Birliği) mitinglerle içsavaşa karşı tavır alırken, Bumedyen yönetiminde ve yıllardır Fas'ta eğitim gören, modern silahlarla donatılmış ALN (Ulusal Kurtuluş Ordusu) başkente yürüdü. ALN 4 Eylül'de başkente girdi. 20 Eylül 1962'de sonuçlanan seçimlerde FLN oyların yüzde 95'ini aldı. Ferhad Abbas Kurucu Meclis Başkanlığına seçildi. Ben Bella Başbakanlığa. Sonrasına gelince : Cezayir Bağımsızlık Savaşı, başladığı 1954'ten itibaren büyük ilgi topladı, sevgiyle karşılandı. Ancak, savaşın kazanılması ihtimalinin artması üzerine, birçok bağımsızlık mücadelesinde görüldüğü gibi, küçük burjuvalar, o zamana dek sömürgecilerle uzlaşarak göreceli özerklik elde etmek yanlıları, sömürgecilik sayesinde zenginleşen tüccarlar, FLN'ye katıldılar. Bağımsızlık ilanıyla birlikte iktidarı alanlar işte bu tür küçük burjuvalardır. Bumedyen yönetimindeki ALN'dir, ordudur. Askeri ve sivil idari burjuvazidir. FLN güçlendikçe katılan eski siyasi partililer, o zamanki adlarıyla "reformistler" yönetime önce ipotek ve hemen sonra el koydular:

1950'li yıllarda "devrimci" yirmi yaşlarını yaşayan gençlerin yerine, dinci, toplumsal açıdan tutucu, sınıf mücadelesi olmadığını iddia eden, olası sınıf mücadelesini "ulusal birlik" ilkesi sayesinde örten tutucuların yakın çıkarları konuldu. Fransız kapitalizmiyle ayrışmadan, petrol ve doğal gaz gibi sektörlerde en modern üretim biçimlerini kullanarak "zenginleşmek" isteyenler. Bu arada özellikle Fransızların bıraktıkları işletmelerde ve küçük çiftliklerde "özyönetim" uygulamaya konuldu. Bu "özyönetim" ve "devletleştirmeler" asıllarının karikatürleriydi. Kısa sürede inanılmaz boyutlar alan yiyicilik, yolsuzluklar ve rüşvet ise sömürgeciliğin alt üst ettiği ahlaktan kalan

kırıntıları bile aldı götürdü. Yöneticilerin en Fransız biçimi Jakobenliği -hotzotçuluğu - üstteninmeciliği ise her türlü muhalefeti susturmak için kullanıldı. Berberilerin dil, kültür konularındaki istekleri susturulmak istendi. Oysa bütün savaş boyunca Berberiler kendi dillerini konuştu, kendi türkülerini söylediler. Savaş birlikte kazanıldı.110

Cezayir Bağımsızlık Savaşı önderlerinden Ait-Ahmed'in sosyalizmin genel ideallerine dayanarak başlattığı ve FFS (Sosyalist Güçler Cephesi) adını verdiği partinin öncülüğünde gelişen muhalefet kısa sürede "bölücü" damgasını yedi. 1962'den itibaren "Araplık" önplana geçerken "ulusal birlik" gerekçesiyle Berberi halkı yok sayıldı. Cezayir ulusal kurtuluş mücadelesinde dinin olumlu ve olumsuz anlamda önemli rolü vardır. Fransız egmenliğine karşı ilk başkaldırı Kadiri Şeyhi Abdülkadir önderliğinde başlamıştır. Bu mücadele 15 yıl sürmüş ve yine din adamlarının ihaneti ile yenilgiye uğramıştır. Bu yenilgiyi sağlayan, Ticani Şeyhleri Muhammed al-Kebir ve Muhammed as-Sayir'dir.Ticaniler Fransız emperyalizminin Cezayir'de yerleşmesinde oldukça etkili olmuşlardır. 1841'de toplanan Ulema Kurultay'ında Fransız egemenliğine girmenin din açısından "caiz" olduğuna dair fetva bile verilebilmiştir. Fransız emperyalizmi böylece Cezayir'in hammadde kaynakları ve topraklarına egemen olmakla kalmamış sahte şeyhler, sahte evliyalarla din ve kültür yaşamı üzerinde de, egemenliğini kurmuştur. Cezayir ulusal benliğini, onurunu, tarihsel geçmişini yitirirken, Cezayir'liye "Fransız toprağı olmak şerefi" bahşedilmiştir. Tüm çelişkilere rağmen Batıcı Ferhat Abbas'dan, İslamcı Şeyh Ben Badis'e, ihtilalci Mesajı Haj'a kadar Cezayir'in tüm politik akımlarının bir "cephe"de buluşması Cezayir devriminin en önemli kazanımıdır.

Ancak devrim sonrası durum hiç de iç açıcı değildir. 1962'den itibaren merkezi ve otoriter "Devlet-Ulus" anlayışına dayanan (askeri güç-Armee de liberation nationale) yanlıları rejimin biçimlenmesinde en önemli odak olmuşlardır. Bu arada tek parti otoritarizmi Devlet-parti özdeşliğine dayanmış FLN ideolojisi "resmi ideoloji" kalıplarına dökülmüştür. Bağımsızlık ilanı sonrası aralarında Khider, Muhammed Harbi gibi isimlerin de bulunduğu "sivil kanat" tasfiye edil-

miş, hapsedilen eski FLN önderleri "resmi tarihten" çıkarılmışlardır. Öte yandan 19 Haziran 1965'te Bumedyen'in askeri darbesiyle birlikte Ben Bella'nın 1962'de Başbakan olarak başlattığı "Araplık" kampanyaları uç noktalara taşınmıştır.(Bu darbeyle Ben Bella iktidardan uzaklaştırıldı.) Darbe sonrası "ulusal birlik" gerekçesiyle radyolarda Berberi türkülerinin çalınması yasaklandı. Tarih kitapları Cezayir'e Arapların geldiği tarihten sonrasını yazdı ve Berberi halkı tarihten "çıkarıldı". Berberi şarkı ve türküleri yağmalanarak Arapça'ya tercüme edildi, Berberi kültürüne karşı büyük bir kampanya başlatıldı. Bumedyen'in önderliğinde askeri diktatörlük, Berberi sosyalist önder Ait-Ahmed ve eski Başbakan ve Cumhurbaşkanı Ben Bella'yı da zindana attı. Bumedyen'in askeri istihbarat örgütü acımasız bir tasfiyeye girişti ve FLN'nin yıllarca Genel Sekreterliğini yapan M. Khider 30 Ocak 1967'de Madrid'de, bir başka önder Krim Bel Kaem ise 20 Ekim 1970'de Frankfurt'ta katledildi. "Ölüm mangaları" pratiği OJAL (Özgür Genç Cezayirliler Örgütü) adı verilen paravan bir devlet örgütü tarafından halen uygulanıyor.

CEZAYİR'DE MÜSLÜMAN UYGARLIK

Kurtuluştan sonra, 1914'de ilan edilen Tripoli Şartı ile toplumda en önemli güç olarak "askeri güç" belirtilmiş, parti-halk özdeşliği vurgulanmıştır. Ekonomik açıdan Fransa'ya dinsel-kültürel açıdan İslam'a bağımlı, ancak siyasal açıdan üniter devleti esas alan, tepedeninmeci karmaşık bir devlet ve toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Arap sosyalizmi ile bütünlüklü İslamiyet vurgusu Cezayir'de de önplandadır. Örneğin, Ben Bella bağımsız bir devlet kurmanın ve ulusçuluğun gerçek yolunun "Araplık" dolayısıyla İslamiyet'le kaynaşmadan geçtiği inancındadır. Bu bağlamda Arap sosyalizmi de İslami kaynaklara dayandırılmıştır. Ben Bella 2 Mart 1965'de Meşeriya'da şunları söylemiştir:"Biz sosyalizmimizi dışarıdan ithal etmedik. Onu Cezayir varlığının derinliklerinden çıkardık. Sosyalizmimiz yüksek Arap değerlerinin sonucudur." Öte yandan İslama dayalı sosyalizm anlayışı Tripoli Programında da vurgulanmıştır. Programa göre, "Biz Müslüman uygarlığındanız. Ama bu uygarlığın rönesansının, genel davra-

nışta ve dinsel gerekleri yerine getirmekte basit öznel kurallara bağlı kalmakla gerçekleşeceğini sanmak bu uygarlığa hizmet değildir."

Cezayir devrimi sonrası yaşananlar, Devlet-Ulus eksenli anlayışla bütünleşen İslam-Arap özdeşliği prensibinin emperyal bir sömürge zihniyetine hızla dönüşebildiğini göstermektedir. Berberi'lerin başına gelenler bunun en iyi göstergesidir. Fetihçi ve emperyal İslam dönemi ile bütünleştirilmiş "Arabizm" şoven, ırkçı bir devlet anlayışının özü haline gelebilmektedir. Bu durumda "ilerici-gerici" kategorileri ile soruna yaklaşmanın anlamı yoktur. Cezayir'deki askeri oligarşi yıllarca "ilerici" olduğu ve sözde "Kapitalist Olmayan Yol"u izlediği için sosyalist sistem tarafından desteklenmiştir. Oysa FLN devletleştiği ölçüde tam bir "askeri mafya"ya dönüşmüş, yolsuzluk, rüşvet, talan Cezayir'in gündelik gerçeği olmuştur. Bu arada IMF programlarının uygulandığı Cezayir'de yoksul ve dışlanmış insanlar için iki seçenek kalmıştır "sokak ve cami". Cezayir halkı borçlarının faizlerini gelirlerinin yüzde 85'i ile ödemektedir. 1994 yılında ülkede kan gövdeyi götürürken, 30 bin Cezayirlinin cesetleri üzerinde pazarlığa oturan IMF Başkanı Camdessus, Cezayir parasının yüzde 46 devalüe edilmesini sağlamıştır. Cezayir'in "laik" militer, askeri mafyası yasal seçimleri iptal ettirmekle kalmamış 12 Ocak 1992'de seçimlerin iptali ile kurulan Yüksek Devlet Konseyi'nin başına getirilen Muhammed Budiaf'ı bile öldürtmüştür.111 İlginçtir! Budiaf "politiko-militer" mafyanın üzerine gidip generaller ve subaylarla ilgili kirli dosyaları açtırmaya başladığı bir dönemde kendi korumaları tarafından öldürüldü.

Aslında FLN rejimi, siyaseti İslamcılar'dan önce dini bir renge büründürmüştü. 1962'den sonra rejim camileri kontrol altına almaya çalışmış ve giderek "büyücü çırakları" üretmeye başlamıştır. Cezayir'deki yönetim "laiklik maskesi altında soygun düzenini sürdüren bir totaliter rejimdir." Cezayir'de, çelik çekirdeği oluşturan generaller mafyasının ne ulusal kimliği vardır ne de gerçekten laiklik yanlısıdırlar. Cezayir, politiko-militer mafya, IMF ve Suudi destekli FIS tarafından tam bir kan çukuruna dönüştürülmüştür. "Bugün Cezayir'de durum nedir? Bugün Cezayir, tüm ülkeye yayılmış 650 kadar silahlı

çetenin suikastlerine, sabotajlarına, cinayetlerine sahne oluyor. 26 milyar dolar dış borçla, yüzde 28,6 oranında devalüasyonla yüzde 100'ü bulan enflasyonla ve ihracat gelirlerinin yüzde 85'ini dış borç ödemelerine tahsis ederek, IMF kontrolünde istikrar arıyor. Ülkede son iki yılda 40 bin'den fazla Cezayir'li, 30-40 kadar yabancı öldürüldü. Fakat bunun nedeninin, bir kısım Batı basınının sunduğu gibi, İslamcı teröristlerin tek taraflı cinayetleri olduğunu sanmak hatalıdır. FLN'nin ve askeri cuntanın hiçbir itibarı kalmamış, kendi içinde de birkaç fraksiyona ayrılmış bir cinayet şebekesi haline gelmiştir."112 Cezayir'de yaşananlar trajik biçimde "3. Dünyacılığın sonunu göstermektedir."

KADDAFİ VE YEŞİL DEVRİM

Anti-emperyalist, ulusçu, İslam'ın kaynaklarına dayalı arayışlarda Libya'nın özel bir yeri vardır. Oldukça geniş bir coğrafi alanı kapsayan, kabilelere dayalı Libya'da Kral İdris'in ilkel, tutucu yönetimine "Nasırcı" etkiler çemberinde genç subay kadroları son verdiler. Kaddafi önderliğindeki yeni yönetimi ilk tanıyan ülke de Mısır oldu. Kaddafi, orta Libya'dan Sirte kabilesinden gelmeydi. İslam'ın ilk kaynaklarına dönüş anlayışı Vahabilerinkine yakın olan Kaddafi, kabile düzeni gelenekleri ile İslam'a bağlılık temelinde yetişti. Kaddafi, Nasır ve Burgiba gibi liderlerden farklı olarak, yığınsal iradenin önemine inandı. Mısır ve Cezayir'de görülen değişimlere benzer değişimleri de elitist kadroların ağırlığı yerine, kitlelerle gerçekleştirmek Kaddafi'nin temel prensibi oldu.

Kaddafi'nin kendine özgü sosyalizm anlayışı son derece karmaşıktır. Gelişimci, materyalist, gelenekçi, anti-komünist, bağnaz, devrimci düşüncelerin bir harmanıdır. Toplumsal yapıda gelenekçi unsurlar titizlikle korunurken en radikal değişimler gerçekleştirilebilmektedir Kaddafi'nin kuramına göre. Kaddafi görüşlerini formüle ettiği "Yeşil Kitap"da Arap sosyalizmi anlayışını ortaya koymuş ve "evrensel üçüncü iktidar teorisi"nden sözetmiştir. Kaddafi'ye göre: "...halk ne bir sınıf, ne bir parti, ne bir kabile, ne de bir zümredir. Bunlar halkın ancak bir bölümüdürler ve halk içinde azınlıktadırlar. Her-

hangi bir parti, sınıf, kabile ya da zümre bir topluma egemen olursa, o rejim diktatörlük olur." Kaddafi işçi sınıfı iktidarında da "kendi başına toplum" çizgisinin egemen olacağı ve eski toplumun olumsuz özelliklerinin ortadan kalkmayacağı inancındadır. Çelişkiler sürekli olacağından işçi sınıfının kendi iktidarında bile "grup" ve "zümrelere" bölüneceğini belirtmektedir. Bu tür çelişkileri önlemenin ve halk yararına bir düzen kurmanın yolu "halk kongreleri" ve "halk komisyonları" düzenidir. Bu düzen "doğrudan demokrasi" olup, "ulusların demokrasi uğruna yaptıkları mücadelenin en son meyvesidir" Kaddafi'nin öngördüğü bu düzende halk "kongreler" esasına göre örgütlenecek, yönetici kadrolar bu esasa göre belirlenecek, "kongreler", "halk yönetim komisyonlarını" seçeceklerdir. Halk kongreleri, halk komisyonları ve birliklerin aldığı kararlar ise Genel Halk Kongresi'ne sunulacak ve orada hüküm altına alınacaktır. Ancak Genel Halk Kongresi, parlamento niteliği taşımayacaktır. Bu kongre seçimle işbaşına gelmiş vekillerden değil halk kongreleri, komisyonları ve birliklerinin temsilcilerinden oluşmaktadır.

Kaddafi diktatörlük araçlarının yok edilmesi için yasa kavramına da karşı olduğunu açıklamaktadır. Kaddafi'ye göre bir toplumda düzenleyici kurallar dinde ve gelenekte mevcuttur, bunun dışında yasa arayışı yersizdir. Anayasalar toplumsal yapılarla uyum içinde değildir, onlar gerçek yasaları temsil etmezler. Hukuk anlamında "şeriat" çok önemlidir. Düzenleme ve telif yoluyla "şeriat" yapılamaz. İktidar tümüyle "toplum şeriatı"na dayalı olmalıdır. "Toplum şeriatı" ebedi bir mirastır, yaşayanlarla ve onu yapan bir grup insanla sınırlı değildir. Din, gelenekleri ve toplum şeriatını içerir. Din, insanlara saygı gösteren bir yasalar toplamıdır. Ulusların özünü ve doğal yaşantılarını din ve gelenek dışı ele almak yanlıştır. Geleneklerle bütünleşmiş olan din doğal yasaları pekiştirir. Kaddafi ekonomik görüşlerini de "halk demokrasisi" ve "evrensel üçüncü iktidar" prensibi kapsamında açıklamaktadır. Ekonomik iktidarın "halk kongre, komite ve birlikleri"nde olmasının gerekliliğini savunan Kaddafi, tüm halka ait olan ekonomik iktidarın nihai hedefini "kazancı kaldırmak" olarak açıklar.

Kaddafi bir Arap ulusçusu olmakla birlikte, Arap dünyasını "magrip" ve "maşrık" olarak ikiye ayırır. Kaddafi, batı Araplarının Afrika'nın yoksul halkları ve Müslümanları ile ortak noktalara işaret eder. Tunus, Cezayir, Fas ve Libya birliğinin önemini vurgulayan Kaddafi, Afrika'nın anti-emperyalist akımlarına da değer vermektedir. "Anti-emperyalist İslam Federasyonu" görüşü kapsamında, Büyük Sahra'yı ve güneyini içeren kuzey ve orta Afrika ülkelerini birleştirip "Büyük Libya"yı gerçekleştirip diğer Arap ülkeleriyle "İslam Federasyonu" kurmak Kaddafi'nin amaçları arasındadır. İslam sosyalizmi ve Arap ulusçuluğu çizgisinde Nasır, Cezayir, Baas çizgileri ölçeğinde etken ve yönlendirici bir akım da "Libya'nın üçüncü yolu"dur. ABD emperyalizmine karşıt konumuyla Kaddafi, ABD terörünün hedefi durumuna gelmiş, 1986 yılında ABD Libya'yı bombalamıştır. Emperyalist saldırganlığın boyutlarını göstermesi açısından şu satırlar oldukça değerlidir:"Saldırının en kötü yanı ise, bir devletin başkanının bir başka devletin başkanını öldürmeye kast etmiş olmasıydı. Aksi yönde iddiaları, Kaddafi'nin ikametgahının hemen yanı başına düşen bombalar yalanlıyordu. Reagan'ın niyeti ile ilgili en kuvvetli deliller, bir gazeteci olan Seymour Hersh'in araştırmaları sonucunda ortaya çıktı. Hersh bulduğu delilleri New York Times'da yayımladı. Reagan yönetiminde görev alan yetmiş ilgili ile görüştükten sonra Hersh, Reagan'ın Kaddafi'yi öldürebilmenin muhtelif yollarının tartışıldığı muhtelif toplantılara başkanlık ettiğini ileri sürdü."113

İRAN'DA TARİH VE DEVRİM

İslam'ın temellerine dönüşün dinamizmi ile siyasal ve toplumsal alanda "devrim" gerçekleştirdiğini savunan İran, gerçekten de güçlü bir başkaldırı geleneğine sahiptir. İran'ın köklerinde "Pers İmparatorluğu"nun izleri vardır. Pers'ler İslamiyet'in doğuşundan kısa bir süre sonra bu dine geçmişlerdir. 750 yılından XIII. yüzyıla kadar Pers'lere egemen olan Abbasiler, Pers kültürü ile Arap kültürünün sentezine dayalı bir İslam kültürü oluşturmuşlardır. Yüzyıllar süren yabancı müdahaleler sonrası ortaya çıkan Safevi devleti ise Sasaniler ile Akamanışlar'ın eski Pers İmparatorluğu'nun ihyasıdır. Mutlakiyetçi idari ve kültürel yapısı yanında resmi bir Şiilik oluşturan Safeviler "milli" karakter taşıyan bir devlet ve toplum görüşünün temellerini atmışlardır. Safevi devleti, Türki kabile güçlerine dayanmasına rağmen bunlar, kendilerini aynı zamanda bazı şehirli topluluklara, özellikle Safevilerin Erdebil ve başka yerlerdeki bağlılarına yönelik mistik bir sadakatle bir arada tutuluyorlardı. Safevi devletinin kabilevi yapısını çerçeveleyen Şiilik iki düzenekte ortaya çıkıyordu. Duyguca sufi, şeriat ulemasının normlarından ayrılan kabile şiiliği ile şeriat eksenli düşünen büyük şehir ailelerinin Şiiliği. Safeviler'in en önemli önderlerinden olan İsmail döneminde devlet Şiilikle iyice bütünleşti. İsmail "Mürşid-i Kamil" kabul edildi. Ancak İsmail, özellikle Çaldıran sonrası büyük Kızılbaş emirlerin gücünü kırmaya yöneldi. Gide-

rek Hristiyan Kafkasya toprakları ile Orta Asya'dan gelenler bürokraside etkili olmaya başladılar. Özellikle Tahmasp döneminde din değiştiren Hristiyanlar, Çerkesleri, Kafkas tutsaklar, Ermenilere dayanılarak ordular oluşturuldu ve bürokrasi bu "devşirme"lerin kontrolüne geçti. Ancak devlet yapısıyla ilgili bu gelişmeler Şiiliğin protesto geleneklerini ortadan kaldıramadı. Şiiliğin aristokrat karşıtı geçmişi buna izin vermedi.

XIX.yüzyılda, İran ve Osmanlı toplumları benzer sorunlarla karşılaştılar. Osmanlı Batı'nın yarı sömürgesi durumuna gelirken, İran da Çarlık Rusya'sının etki alanındaydı. 1905'e gelindiğinde ise Rus ordularının Japonlara yenilgisi büyük umutlar yarattı. Mısır'da Mustafa Kamil milliyetçiliğinde, Jön Türk hareketinde bu yenilginin etkileri büyük oldu. Farisiler ve ve Azeriler en çok etkilenenler arasındaydılar ve hemen harekete geçtiler. 1905'in sonunda, Tahran'daki bir grup ulema ve halktan kişiler, adaletli bir yönetim talebiyle Şah Abdülezim'in türbesinde Bast'a sığındılar.Şah taleplerini yerine getirmeye söz verdi, fakat türbeyi terkettiklerinde sözünü tutmaktan vazgeçti. Bir süre sonra da başkent ulemasını Kum'a sürdü.1906 Haziranında yeni bir Bast (sığınma) olayı patlak verdi. 5000 kişi türbeye sığınırken hareket; Reşt, Tebriz, İsfahan, Şiraz'a da yayıldı. Bu grupların bir bölümü İngiliz konsolosluklarına sığındılar. Talepler artık bakanlar ve yolsuzluklarla ilgili olmaktan çıkmış, şahlığın harcamalarına ve yönetimine sınırlar getirmek üzere bir ulusal meclis ve bir anayasa talebine dönüşmüştü. Sığınma olaylarını yaygın bir genel grev takip etti, pazarlar kapandı. Ancak Basti'ler hükümetin tehditlerine kulak asmadılar ve ortak hareketi sağlamlaştırmak için bir komisyon oluşturdular. Bu komisyon meşruti bir düzeni güvenceye alacak bir anayasa konusunda karar aldı. Rusya'daki gibi, bir millet meclisinin bu anayasa reformunu gerçekleştirmesi istendi. Bu arada ulemadan bazıları bir bildiri yayımlayarak Şah'a, sadece kendi hoşgörüleri sayesinde iktidarda kaldığı ve gerçek liderin Gizli İmam olduğu uyarısında bulundular. Şah sonunda anayasayı kabul etmek zorunda kaldı. Ancak 1906-1911 "Anayasa Devrimi" sırasında ulema bölünmüş durumdaydı. Bu bölünme farklı sınıfların çıkarları doğrultusunda bir bölünmey-

di. "Anayasacı ulema" tüccar ve zanaatkarlarla ortak hareket ederken, anayasa karşıtları hanedana ve feodal çıkarlara bağlıydılar. Daha 1905 gibi erken bir tarihte tüccarla ulema ticaret ve zanaat loncalarıyla bağlar kurarak gizli dernek oluşturmuşlardı. Anayasacı ulema böylelikle "tüccar ve zanaat loncalarının barış içinde işlerini yürütebilecekleri, yerli sanayinin ve ticaretin desteklendiği ve yabancı sızmanın durdurulduğu güçlü ve iyi örgütlenmiş bir hükümetin kurulması için savaşmaya yönelmişti." Anayasa Devrimi'nin önderleri arasında ulemadan Ayetullah Behbehani ile Ayetullah Tabatabai vardı.114 Bu arada 1905 Anayasa Devriminde işçi sınıfının etkinliği de vurgulanmalıdır. Özellikle Bakü de petrol işinde çalışan Azeri kökenli İranlılar bir yandan Osmanlı basınını izliyor ve Jöntürkler'e sempati duyuyorlardı. Bu işçilerden bir bölümü 1905'teki Rus Devrimine aktif biçimde katıldılar.

1905 Rus Devriminin İran üzerinde önemli etkileri olmuştu. Bu sayede, Çarlık Rejimi ülke dışına askeri müdahalede bulunma gücünden yoksun kalmıştı.Bu durum hareketi kolaylaştıran bir etkendi. Öte yandan, "Rusya'nın ticaret ve petrol zenginliği, insanları İran'dan buraya çekiyor, bunlar geriye başta para fakat aynı zamanda belli bir bilgi götürüyorlardı." Bakü'lü tüccar ve gemi sahipleri Rusya'nın İran Azerbeycanı ile yaptığı ticarette başı çekerken, İran'ın Tebriz vilayetinden Azerice konuşan işçiler düzenli olarak Aras nehri sınırının kuzeyine göç ediyorlardı. Bunlar Doğu Transkafkasya'nın işgücünde önemli bir oran oluşturuyorlardı. Bakü'de bu oran yüzde 15, Elizavetpol'de yüzde 12 idi. Diğer Müslüman işçilerin çoğu gibi, bunlar da büyük ölçüde vasıfsız işçilerdendi ve mevsimlik işlere girenler, iş bitiminde evlerine geri dönüyorlardı. 1891 ile 1904 yılları arasında Tebriz Rus Konsolosluğu'nda verilen 312 bin giriş vizesi bu hareketlilik hakkında bir fikir verebilir. Yalnız, 1905-1907 devrim hareketi esnasında İran'dan Bakü bölgesine göç edenlerin sayısı 20.000 ile 25.000 arasındaydı.115 İran'da "Anayasa Devrimi" sırasında Encümen adı verilen bir tür siyasal dernek ve "halk meclisi" işlevine sahip birimler yaygınlaştı. Bunlar aynı zamanda Cumhuriyetçi Fedayin ve Militan-İslamcı mücahidlerin örgütleri niteliğindeydiler ve özellikle işçi sını-

fının yoğun olduğu İran Azerbaycan'ında güçlü bir konumda bulunuyorlardı. Bakü'deki göçmen işçiler Himmet propagandasının etkisi altındaydılar. Bölgedeki sosyalistleri, temsil eden Himmet 1904'de kurulmuştu ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi ile sıkı ilişkilere sahipti. Himmet bir grubun ve yayının adıydı. Himmet grubunun önemli isimleri arasında Meşhedi Azizbeyoğlu Azizbekov (1870-1918) ile Neriman Necetoğlu Nerimanov (1870-1921)de bulunuyordu. Müslüman Sosyal Demokrat Grup-Himmet oldukça güçlü bir Müslüman-Türk çizgiye sahipti. Himmet'in etkisinde kalan "Tatar, Lezgi, Fars, Azeri" işçi kitleleri "otokrasi ve kapitalizme" karşıtlığı "kafire" karşıtlık biçiminde algılıyordu. 1906'da Nerimanov'un önderliğinde Bakü'de İran'lı işçilerin ilk örgütü olan İçtimai Amiyyun (Sosyal Demokrasi) kuruldu. Nerimanov, aynı yıl Tiflis'de Tebriz'li devrimcilere kaçak silah, cephane ve devrimci yayınlar temin etmek üzere bir komite kurdu.116İran'daki gelişmelere ilgi duyanlar sadece sosyalistler değildi. Devrimi çeşitli kesimler desteklemekteydi. Hayat ve İrşad gibi Bakü gazeteleri Tebriz'de de okunuyor, bunların Rusya'daki 1905 devrimine ilişkin haberleri İran'da ilgiyle izleniyordu. Azerice bilmeyen okuyucular için İran'lı yazar Sadık Mamalek tarafından İrşad'ın Farsça basımı yapılıyordu. Transkafkasya yayınları içinde İran'da en çok okunan Molla Nasreddin idi. Önceleri dağıtımı İran'da yasaklanan bu edbi-mizah dergisi İran'da aynı tür dergilerin oluşumunda etkili olmuştur. Örneğin bu tür dergilerden ve Tahran'da yayımlanan Suri İsrafil (İsrafilin Borazanı) İran devrim hareketinde etkili yayınlardandı.Tebriz'den gelen vekiller İran meclisine güçlü bir ses katmışlardı.

Muzaffer üd-din'in ölümünden sonra yerine varisi Muhammed Ali geçti. Yeni Şah karşı-devrimci bir darbe düzenledi. İran Kazak Tugayı'nın Rus komutanı Albay Liakhov emrindeki askeri birlikler meclisi bombaladı ve mutlakiyetçi rejim yeniden kuruldu. Önde gelen meşrutiyetçiler tutuklandı, sıkıyönetim ilan edildi. Kazak tugayı Tahran'a hakim oldu ancak Tebriz kahramanca direndi. Tebriz'in önderliğinde bazı vilayetler direnişe geçtiler. Tebriz'li meşrutiyetçiler bir milis birliği oluşturdular. Milis kumandanı Sattar Han adında okuma

yazması olmayan bir at tüccarıydı. 18 yüzyılda Rusya'nın ünlü köylü hareketi lideri Pugaçev'e izafeten, Sattar Han'a Avrupalı'lar "Azerbeycanlı Pugaçev" adını taktılar. Bu arada 1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte İttihat ve Terakki ile Tebriz'li devrimciler arasında bağlantılar kuruldu. Öte yandan, "Tebriz'de bağımsız sosyalist bir cumhuriyet kurulmasından korkan Rus yetkilileri "alarma" geçti. 1909 Nisan'ında Rus ordusunun müdahalesiyle Tebriz düştü ve Transkafkasyalı ihtilalciler dağıldılar. 1905 yılında ülkenin adının "İran" olarak değişmesine yol açan "Anayasa Devrimi" Jön Türk hareketi türünden bir kadro hareketi olmayıp tüccarların, ulemanın, işçi ve köylülerin, aydınların katıldığı sınıfsal temelde gelişen bir halk hareketidir. Bu hareket yığınlar içinde kök salabilmiştir. Bu arada ulema'nın büyük bölümü halkın yanında yeralmış ve 1978'de Şahlığın devrilmesine kadar uzanan süreçte tekrarlanacak bir geleneğin halkalarından birini daha ortaya koymuştur. Bu bağlamda "meşrutiyet"in İslamcı biçimde doğrulanmasına ilişkin olarak Ayetullah Na'ini'nin görüşlerinin önemi büyüktür. Özetle: "Bu üç nokta açıkça anlaşıldığı anda despotik bir rejimi meşruti bir rejime dönüştürmenin zorunluluğu konusunda hiçbir kuşku kalmaz. Bunun doğruluğu birincisinde üç dizi gasp ve baskı olmasıylada ortaya çıkmaktadır:1) Allah'ın otoritesini gasp etmekte ve ona kaşı haksız davranmaktadır. 2)İmam'ın otoritesini gasp etmekte ve imama baskı yapmaktadır. 3)Halka karşı baskı uygulamaktadır. Anayasal sistem ise tersine yalnızca İmamın baskı altına alınmasıdır çünkü onun otoritesini gasp eder. Yani meşruti düzen üç dizi baskıyı bire indirmektedir, kabul edilmesi zorunludur."117

Ayetullah Na'ini gibi ulemalar "Anayasa Devrimi"nden yana tavır alırken, Şeyh Fazlullah Nuri gibi bazı din adamları da devrime karşı tutum almışlardır. Nuri, Şahlık yanlısı Tahran Cuma imamına katılarak "Muhammed Derneği" adlı örgütün kurulmasına yardımcı olmuştu. Meşrutiyetçileri "kafir" ilan eden Nuri "feodal" rejim ve emperyalist egemenliğin destekçisi bir konumdaydı. Nuri hanedanla bağlarını güçlendirerek ve meşrutiyet karşıtı gösteriler düzenleyerek konumunu pekiştirdi. Şeyh Fazlullah Nuri aynı zamanda büyük bir

toprak sahibiydi. Nuri, Rusların daha önce ilşki kurmaya çalıştıkları, tüm Wema'dan red cevabı almalarına karşılık, onlara Rus Emperyal Bankası kurmaları için vakıf topraklarını satmıştır. İslam hukukuna uymayan birçok davranışı da bulunan bu işbirlikçi din adamı, ulema sınıfından dışlanmış ve idam edilmiştir.

İran yönetimine Pehlevi ailesinin geçmesiyle birlikte "Batı'ya yöneliş"belirginleşmiştir. Rıza iktidarını ordunun gücüne dayandırmıştır. Rıza, ordunun başı olma konumu ile herhangi bir dahili muhalefeti ezme konusunda oldukça güçlü bir konuma ulaştı, bu arada toprak ağalarıyla işbirliğine girdi. 1925'te son Kacar hükümdarını tahttan indiren Rıza kendisini Şah ilan etti ve Pehlevi hanedanının kurucusu olarak tahta geçti. "Anayasa Devrimi" bu dönemde ilk meyvelerini vermeye başlamıştı. Rıza Şah "modernleşmeci bir terkibin" oluşumuna yöneldi. Atatürk taklidi reformlar yanında İslami mirasın aşılmasına dönük çabalar içine girdi. Ancak bu yöneliş son derece karmaşık ögeler içeriyordu. Bir yandan "batılılaşma" çizgisi izlenirken diğer yandan İslam öncesi İran geleneklerine dönüş Şah'ın ilham kaynağı! oluyordu. Rıza'nın yönetimi altında Ulema'nın ekonomik gücü kırıldı, prestiji zayıfladı, eğitim sistemindeki etkinliğine son verildi. Bu arada, Şii Muharrem törenlerindeki bazı gösteriler yasaklandı, takvimde değişikliklerle dini bayramlara sınırlamalar getirildi. İslamın kamusal alandaki rolü sınırlanırken yapay bir Batıcılık önplana çıkartıldı.

Atatürk'ün içten "Batıcılığı"nın aksine Şah'ınki son derece olumsuz ve yapaydı. Şah Rıza, Batılı bilgiyi sadece en yalın teknik anlamıyla sınırlamıştı. Şah'ın karmaşık egemenlik sistemi kendine özgü bir resmi ideoloji de yarattı. Kacar topraklarında yaşayan Farsi olmayan halkları bilhassa Azeri Türklerini zorla Farslaştırmaya çalışırken, Kürtlere yönelik şiddet ve asimilasyon kampanyaları yürüttü. Göçebelerin gücünü kırmak için "mecburi iskan" siyasetlerini ısrarla uyguladı. Bu arada çarşaf giyilmesini de yasakladı. Şah'ın merkezi, katı ve otoriter devleti jandarma gücüyle İran'ın en ücra köşelerine nüfuz edebiliyordu. Ancak bu yüzeysel görüşmeler dışında toprak ağaları ve tefeciler eski sömürü yöntemlerini acımasızca uyguluyor-

lar, muazzam bir lüks içinde yaşayan bir avuç zengine sözde "sanayileşme" davaları adına kamu kaynakları peşkeş çekiliyordu. Daha sonraki yıllara damgasını vuracak ittifakların temelleri bu dönemde atılmaya başlanmıştır. Rıza Şah'ın taklitçi, şekli ve toplumsal yapıdaki eşitsizlik ve adaletsizlikleri örten yapay reformist tutumu ile "Batılaşma"cılığı ulema ve komünistleri aynı safta birleştirmiştir. Bu durumda "Batı"ise İslamın Batılılaşma ve çağdaşlaşmaya düşman! olduğunu bir kez daha vurgulama olanağını bulmuştur.

İngilizler ve Sovyetler, Rıza Şah'ı tahttan indirip yerine aynı adı taşıyan oğlunu getirdiler. Ancak hükümet Meclis'in kontrolüne bırakıldı. Meclis Alman-karşıtı bir kabineyle çalışacaktı.Mecliste toprak ağalarıyla, zengin işadamlarının egemenliği tamdı. II.Dünya Savaşı sonrasında artan petrol gelirleri İran'ın belirli bölgelerinin endüstrileşmesini sağlamıştı. Ancak bu merkezlerin yanıbaşında feodal ilişkilerin tüm kurumlarıyla varlığını sürdürdüğü alanlar bulunuyordu. İran'ın bu yapısıyla değişik kültürler, sosyo-ekonomik formasyonlar, sosyal yapıların bir harmanı gibiydi. Ekonomik, politik ve kültürel boyutlarıyla "eşitsiz gelişme" bu topluluklar arasında çatışmaları da besliyordu. Endüstrileşmenin doğal sonucu olarak işçi sınıfı da yoğunlaşmış, güçlenmiş ve ideolojik görüşler çerçevesinde örgütlenmişti.

İRAN SOLU

İran solu, 1906 ile 1929 yılları arasındaki doğuş ve büyüme döneminin ardından, işçi sınıfı ile güçlü bağlara sahip bir hareket olarak gelişmiş, ancak daha sonra yeraltına inmeye mecbur edilmiştir. 1941 sonrası Sovyet yanlısı komünist Tudeh Partisi yeni bir örgütlenme çabasının öncülüğünü yapmaya başlamıştır. Tudeh 1951'de Başbakan olan ve kendinden önceki başbakanın petrollerin "millileştirilmesi" yasasını uygulamaya koyan Dr.Musaddık'ın muhalifiydi. Milliyetçi Musaddık'ın karşısında oldukça geniş bir cephe bulunuyordu. ABD, CIA'nın yönettiği güçler, satılık generaller, Ayetullah Kaşani ve Behbehani gibi din adamları ve Tudeh. Musaddık'a darbe hazırlandığı dönemde Tudeh ondan desteğini çekmişti. Sovyetler Birliği yanlısı ko-

münist partilerin düştüğü açmazlara iyi bir örnektir.

Tudeh'in konumu: 1953 Aralık ayında ABD Başkan Yardımcısı, Nixon'un ziyareti sırasında düzenlenen gösterilerde Tudeh'in gençlik örgütü üyeleri de bulunuyordu. Bu gösterilerde üç kişinin ölmesi üzerine Tudeh'e yönelik bir şiddet kampanyası başlatıldı. Tudeh'in liderleri ve üst düzey kadroları Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'ya kaçtılar. Tudeh'in 1959 sonrası mücadele pratiğinde oldukça yaygın biçimde dinlenen "Peyk-i İran"radyosunun katkısı büyüktür. Milliyetçi Musaddık'tan kurtulan Şah sözde reformlara geçti. Öncelikle emperyalizmin petrol çıkarlarına uygun düzenlemeler yaptı. Daha sonra Irak, Türkiye ve Pakistan'ın da katılımıyla Batı blokuyla ittifaklar geliştirdi. Şah'ın amacı özellikle SSCB ile anlaşmazlığa düşüldüğünde İngiliz desteğini garantilemekti. Bu dönemde ABD'den yoğun askeri yardım almaya başlayan Şah "Ak Devrim" i yürürlüğe koydu. Kadınlara oy hakkı, seçim reformu, işçilere kar ortaklığı, ormanların özelleştirilmesi gibi açılımları olan bu sahte devrim "kapitalist reorganizasyon"un başlangıcı mahiyetini taşıyordu. Şah'ın 6 maddelik reform pakedini 1963 Ocak ayında referanduma götürmesi, öğrencileri, çarşı esnafını, din adamlarını, kamu görevlilerini harekete geçirdi. Bu "halk koalisyonu"1978-1979 devriminin "kostümlü provası" olarak nitelendirilen olaylarda yer aldı.118 Bu gösterilerin yönlendirilmesinde daha sonra Irak'a sürgüne gönderilecek Ayetullah Humeyni'nin de adı geçiyordu. Hareketin yenilgisi ile birlikte sol yeraltına çekildi. Küçük ve kaynaşmış gruplar halinde yenilginin nedenlerini tartışan İran solu bu arada Bandung Konferansı'nın etkilerini, Hindiçin'deki durumu, Çin olaylarını, Cezayir Bağımsızlık Savaşını ve Küba Devrimini tartıştı. Sol çevrelerin bu sıralarda yoğunlaştıkları yazarlar ise Frantz Fanon, Aime Cesaire, Regis Debray, Paul Baran, Paul Sweezy, Andre Gunder Frank, Samir Amin ile Amerikan bağımlılık okulu yazarlarıydı.119 İran solunda giderek Üçüncü Dünyacı bir "bakış açısı" oluşmaya başladı.

1966 yılında Tudeh kendi içinde bölündü ve bir grup Tudeh'in Devrimci Örgütü adıyla Mao'nun Üç Dünya teorisini benimsedi. "Anti-emperyalist mücadele" ve "Halk diktatörlüğü" çözümlemeleri

oldukça yaygınlık kazandı. İran'da sol güçler birliği sağlamak bir yana, bölünerek çoğaldılar! Entelektüel ve analitik çalışmalara küçümseme ile yaklaşma, dar kalıplara sıkışmış "pratikçilik" sığ ekonomist yorumlar üzerinde yükselen dogmatik ve bağnaz yaklaşımlar, sınıf gerçeğine şematik yaklaşım ile strateji ve taktikleri belirlenmemiş bir askeri mücadele anlayışı İran solunu çıkmaza sürükledi.

1970'de Bijan Cezani ve Hasan Zarifi'nin önderlik ettiği bir grupla Mesut Ahmedzade ve Emir-Perviz Puyan'ın yine kendi adlarını taşıyan grupları "İran Halkının Fedayi Gerillaları Örgütü"nü kurdular. Bijan Cezani grubunun Sovyet çizgisinde bir sosyalizm anlayışları vardı ve Cezani de Tudeh Partisi'nin gençlik kollarında çalışmıştı. Bu dört önder, yetenekli ve inançlı devrimciler olarak tanınıyordu. Etkilendikleri çizgiler ise Latin Amerika devrimci edebiyatı, Mao'cu görüşler, Vietnam halkının direnişi ve Filistin mücadelesiydi. Fedayin'e daha sonra katılan gruplardan birinin "Filistin Grubu" olarak tanınması da dikkate değer! Marksist-Leninist "Fedayin"in yanısıra Marksist temelde İslamcı bir söylemi benimseyen "Halkın Mücahitleri" de solun güçlü örgütleri arasında yeralıyordu. Anti-emperyalizm, bağımlı kapitalizm, yeni sömürgecilik, ve devrimci mücadele eksenli kavramlara dayalı çıkışları bu hareketleri Latin Amerika, Afrika ve Asya'daki benzerlerine oldukça yaklaştırıyordu. Halkın Fedayileri ve Halkın Mücahitleri, "tek kurtuluş yolu silahlı mücadele"dir inancını paylaşıyorlardı.

Bu örgütlerin benimsediği teori, İran'ın 60'lı ve 70'li yıllara yayılan ekonomik ve sosyal değişim dinamiklerini sınıfsal bir perspektifle değerlendirmede yetersiz kalıyordu. "Melli" sözcüğü, "milli" anlamına geliyordu ve sol söylemin başlıca kavramlarından biriydi. Örneğin; Maocu "Peykar" grubunun Şah rejimine yönelik temel eleştirisi emperyalizme bağımlı kapitalizmin "milli sanayi" dallarının gelişimini önlediği doğrultusundaydı. Bir başka Maocu grup "Rençberan" ABD ve Sovyetler'le müttefik olmayan ve hedefi "milli teknoloji"nin yaratılması olan bağımsız, "milli" bir İran 'ın kurulmasından yanaydı. Fedayin'in önderi ve teorisyeni Bijan Cezani ise "milli demokratik devrim"den ve "milli" siyasal düzenden sözediyor-

du. Tudeh açısından da temel amaç bağımlılık zincirlerinin kırılması ve anti-emperyalist çizgiye dayalı "milli demokratik devrim"di. 70'lerin sonuna doğru sol grupların sosyo-ekonomik formasyon ve sınıf tahlilleri şu şekildeydi:Bazı gruplara göre kapitalist ilişkiler egemendi ve İran'ın ekonomik, siyasal, sosyal yaşamında merkezi bir konumu bulunan "çarşı" geri plana itilmişti. Çokuluslu tekeller İran'ın tarım ve sanayiini kontrol altında tutuyordu. Diğer bazılarına göre ise İran siyasal açıdan ABD'ye bağımlı , yarı feodal ilişkilerin ağırlıklı olduğu yarı-sömürge bir ülkeydi ve köylülüğe dayalı bir devrimle kurtulabilirdi. Ancak tüm sol gruplar açısından temel çelişki ABD emperyalizmi ve Şah'ın diktatörlüğü ile halkın geniş kesimleri arasındaydı. Eylem hattı da tüm teorik çözümlemeler bir yana bu değerlendirmeye göre biçimleniyordu.

Solun anti-emperyalizm ve bağımlılık eksenli çözümlemeleri "çarşı"nın sınıfsal açıdan sömürücü yapısını ve din adamlarının sınıfsal temsiliyet çizgisini değerlendirmelerinde boşluklar ortaya çıkardı. Sol'un, toplumsal kurtuluşu, tüm "milli" sınıf ve katmanları kapsayan geniş "cephe" stratejisi ile mümkün gören anlayışı ve Şah, Büyük Sermaye, ABD emperyalizmi, Uluslararası tekeller dışında kalan "halk yığınları"nın tümünü esas alan yaklaşımı mücadele dinamiklerini çürüten etkiler yarattı. Giderek sol ile İslamcı kesim bu temelde "ortak dil" kullanmaya ve bu iki dünya görüşünün ayrım noktaları mücadelenin sıcaklığında erimeye başladı. Bu arada solun, sömürü, emperyalizm, dünya kapitalizmi türünden kavramları ve üçüncü dünyacılığı niteleyen kavramlar bagajı belli dinsel çözümlemelerin unsuru haline getirildi. Radikal-popülist İslamcı söylem içerik olarak solun kavramlarını çağrıştıran yaklaşımlar geliştirdi. Örneğin, sefiller ve mahrum bırakılmışlar anlamına gelen "mustazaf'in" sözcüğü gibi. İran devrimi sonrası solun Ulema tarafından kullanıldığına! dair yaklaşımların tartışılması gereklidir. Zira İran solu, İslam'ı hiçbir zaman karşısına almadı ve "milli kurtuluş" anlayışı temelinde İslam'ın sınıfsal ilişkiler temelinden soyut bir biçimde "ilerici" yönlerine Marksizmle uzlaşabilirliğine vurgu yaptı.

İslamcı kesim "kültür" konularında Celal Al-i Ahmed ve Ali

Şeriati türünden teorisyenlerle çıkış yaparken, İran'da sol azınlıklar, kadın sorunu, ulusal sorun, dinsel çelişkiler v.s. konularda özgün tahliller ortaya koyamadı. Şeriati oldukça temelci, halkçı bir vurguyla Batı'yı, ABD'yi eleştirdi, üçüncü dünyacı tezlerden de beslenen bu İslami söylem, sol gruplar örneğin Halkın Mücahidleri tarafından da benimsendi. Fedayin, Tudeh ve diğerleri ise temel "kültürel" konuları hep ıskaladılar. Böylece "Mekteb-i İslam" ve "Mekteb-i Taşayo" gibi dergilerle İslamcı kesim düşün alanında etkinliğini duyurma olanağı buldu. Sol ise Şah'a karşı yürütülen "yurtsever" mücadeleyi bölmeme adına İslamcı kesim ile mesafeyi açmadı. Ekonomizm ve kültürel konuların ıskalanması yanında marksizmin temel kavramları "devrim" sürecinin acil! gerekleri açısından yorumlandı. İki aşamalı devrim modeline uygun bir yaklaşım sergilendi. Fedayin örgütünün "İran'da komünist hareketin gelişmesinin şimdiki aşamasında Marksist-Leninistlerin Temel Görevleri" başlıklı ve 1978 tarihli yazıda iki aşamalı devrim çözümlemesi yapılıyordu. Bu çözümlemeye göre önce kitlesel, demokratik, anti-emperyalist nitelikte halk devrimi gerçekleştirilecekti daha sonra proletarya devrimi. Halk güçleri "cephe"si anlayışı sol ile İslamcı proje arasındaki ayrımların geri plana atılmasını getirdi.

SAVAK, komprador burjuvazi, petrol tekelleri, Şah diktotaryası vs. konularda İslamcılarla ortak bir zeminde mücadele eden İran solu, anti-emperyalist mücadelenin gereklerini sosyalizmin kurulmasından kopuk ele aldı. Anti-kapitalist ve anti emperyalist mücadelenin zorunlu olarak sosyalizme yönelmesinin söz konusu olmadığını göremedi. "milli" anlamda tüm halk güçleri ile bütünleşmiş "cephe"mücadelesini sağlam sınıfsal çözümleme ve programlarla geliştiremedi. En önemlisi İslamcıların gücünü küçümsedi. (Günümüzde, inkarcı bir biçimde, 60'lı ve70'li yıllarda İran solunun verdiği büyük mücadele eleştirilirken, karşılaşılan sorunların Dünya'nın her yerinde sol örgütler açısından geçerli olduğu unutulmamalıdır.) Ayrıca unutulan ve çok önemli olan bir ayrıntı da özellikle Fedayın ve Peykar gibi militan solun hiçbir zaman dini yönetimi desteklememiş olmalarıdır. Şah'ın 1979'da devrilmesinden sonra da İran solu büyük

bir güce sahipti. Fedayin'in tüm ülkede 150 kadar bürosu vardı ve mitinglerine ortalama 500.000 kişi katılıyordu. Tudeh, Mücahidin, Peykar, Fedayin büyük bir kitleselliğe ve örgütlülüğe sahip olmalarına rağmen birlik sorunu hiçbir zaman önplanda olmadı.

Ayrıca vurgulanması gereken bir başka nokta da tüm bu potansiyele rağmen İran'da sol İslamcılar kadar topluma kök salamamışlar ve kitle hareketinde liderlik rolünü üstlenebilecek, Şah'ın diktatoryasına yönelik mücadelenin stratejik, taktik açılımlarını gerçekleştirebilecek konuma gelememişlerdi. Bunda 60'lı ve 70'li yıllara yayılan muazzam baskı ve işkencenin de payı vardır. Özellikle Mücahidin ve Fedayin bu baskılardan en fazla etkilenen örgütlerdi. Fedayin'in neredeyse tüm kurucu kadroları ve önderler kuşağı işkencelerde, infazlarda, idamlarda öldürülmüştü. Öldürülen Fedayin üyeleri 200'den fazlaydı ve bunlar arasında yetenekli, inançlı özverili yönleriyle tanınan önderlerden Bijan Cezani, Mesud Ahmetzade, Emir-Perviz Puyan, Behruz Dehgani, Merziye Ahmedi Oskuyi ve Hamit Eşref de vardı. Bu değerli önderlerin yok edilmesi sol hareketi etkili bir liderlik ve süreklilikten yoksun bıraktı. Binlerce fedayin üyesi ise 70'li yıllar boyunca hapishanede bulunuyorlardı. Cezaevi sürecinde bir bölümü Tudeh çizgisine yönelen Fedayin, iç bölünmeler de yaşadı. Örgüt içinden Rah-i Karger gibi gruplar ortaya çıktı. Sınıfsal temelde örgütlenme eksikliği, işçi sınıfı ile bağların kopuk olması, birlik sorunu, nitelikli önderlerin rejim tarafından öldürülmesi, temelci-popülist İslam'ın yarattığı kitlesel coşkunun peşinden sürüklenme ve 3. Dünyacı tezlerle bulamaç olmuş teori İran solunun açmazlarını ortaya çıkardı.

İran Devriminde solun mücadelesi tüm sorunlara rağmen önemlidir ve yer yer tarihin akışını belirlemiştir. Kışlalar ve polis merkezlerini basarak halka silah dağıtan 9/11 Şubat'ta Duşantepe Hava Üssü'nde isyancı astsubaylara katılarak Şah'ın seçkin muhafız birlikleri "ölümsüzleri" yenilgiye uğratanlar başta Fedayin olmak üzere solcu gerillalardır. Fedayin, silahlı ayaklanmada oynadığı rol ve binlerce şehidiyle devrimden sonra büyük bir prestij ve taraftar kitlesine sahip olmasına rağmen ciddi ve iktidar perspektifine sahip bir önder-

likten yoksundu. Halkın Mücahitleri ve Tudeh'in durumları ise Fedayinden daha farklıydı. Mücahidin kadrolarının bir bölümü SAVAK'ın kurbanı olmakla birlikte önderleri Mesud Recavi idamdan kurtulmuş ve 1979 başında hapisten çıkmıştı. Tudeh'in önder kadrosu ise1979'da tüm önemli şahsiyetleriyle siyasal arenada yerini almıştı.Ancak bu üç önemli sol hareketin birlik eksenli bir yaklaşımı ve liberal burjuvazinin açılımları ile mollaların siyasal otoritesine karşı program geliştirecek bir konumu yoktu. 1979 Şubat Devrimi sonrasında oluşan ikili iktidar yapısı devrimci bir durum ortaya çıkarmasına rağmen sol inisiyatifini ortaya koyamadı. 1979 Şubat Devrimi sonrası gelişmeler- Mart 1979 İslam Cumhuriyeti'nin oylandığı referandum, yeni bir anayasa hazırlamak amacıyla kurulacak uzmanlar kurulunun Ağustos 1979'da seçimi, Kasım ayındaki anayasa plebisiti, 1980 Ocak cumhurbaşkanlığı seçimleri, Mart ve Mayıs ayındaki meclis seçimleri- solun nicel ve örgütsel anlamda büyümesini de beraberinde getirdi.

Bu dönem itibarıyla belli başlı sol grupları şöyle sıralamak mümkündür; Büyük bir prestije sahip Halkın Fedayileri, hiyerarşik örgütü ve milis gücüyle Halkın Mücahidleri, yeni rejime tümüyle karşı olan ve "aşırı sol" sayılan, Mücahidin'in eski kanadı Peykar, bürokrasi ve aydınlar arasında desteği bulunan Tudeh, Kürdistan eyaletinde örgütlü Komala ve Kürdistan Demokrat Partisi, Rah-i Karger, Dr. Musaddık'ın yeğeni tarafından yönetilen Milli Demokratik Cephe, yeni rejimi anti-emperyalist niteliği gerekçesiyle destekleyen 4. Enternasyonalci Troçkistler, Rençberan ve İşçi Köylü Partisi (Tufan) adlı Maocu gruplar.

1979 ve 1980 yılları boyunca sol hareketler yeni rejim konusunda politika belirlemede güçlük çektiler. Koşullu destekten, topyekün savunmaya çeşitli çizgiler ortaya çıktı. Sadece Fedayin gerillası Eşref Deghani önderliğindeki bir grupla Peykar yeni rejime tamamen karşıt tavır aldılar. Bu iki grup yeni rejimi kapitalist ve komprador düzenin bir devamı olarak değerlendiriyorlardı. Demokratik Halk Cumhuriyeti dışında her türlü alternatifi reddeden Peykar, Tudeh Partisi ve Mücahidin'i revizyonist ve popülist olmakla suçluyor, Fedayin'in ise rejimin

küçük burjuva karakterine vurgu yapmasını alaya alıyordu. Liberal Bezargan yönetimini "emperyalizmle doğrudan bağları bulunan" , "satılık bir hükümet" olarak değerlendiriyordu Peykar. Bu arada sol liberal kesime dinci kesimden daha fazla yüklenirken, Bazargan da İran'lı solcuları "Savak ajanları" olmakla suçluyordu. Fedayi gazetesi Kar ise Bazergan hükümetini önce "meşru" ve "milli" kabul etti daha sonra ise çelişkili bir tutumla "komprador" olmakla suçladı.Şah'ın eski bakanlarının idamı konusunda Bazergan'ın tutumunu eleştiren Fedayin, Ayetullah Humeyni'yi bu konudaki "anti-emperyalist" tavrından dolayı destekledi. Fedayin'in İslami Cumhuriyet Partisi, İmam Komitelerine karşı tutumu liberallere ve hükümete olan tutumundan daha ılımlıydı. Bu dönemin tartışmalarında yeni rejimin anti-kapitalist, anti-emperyalist, anti-siyonist nitelikleri vurgulanırken, bunun sosyalist bir projeyle şiddetle çatışabileceğine dair net bir politik görüş yaygınlık kazanmamıştı.

1979 yazında İslam Anayasası'nın onaylanmasının ertesinde temel sanayi dalları, bankalar, sigorta şirketleri ve dış ticaret millileştirildi. Sol bu millileştirmeyi "kompradorsuzlaştırma" sürecinin başlangıcı kabul ederek olumladı. Ancak bu devletçi ekonomi stratejisi, fabrika konseyleri, işçi özyönetimi türünden sosyalist açılımları baltalamakla kalmadı, bir süre sonra planlama ve kalkınma stratejisi hedefleri olmayan bu siyaset iflas etti, özelleştirme talepleri yükseldi. İslamcı rejimin temelci popülist uygulamaları solun varlık alanını daralttı. Bu arada ABD Büyükelçiliği'nin işgali türünden "anti-emperyalist" politik eylemler, rejimin meşruiyet dayanakları ve kitlesel desteğini sağlamlaştıran motifler oldular. Bu temelde rejime muhalif sol kanallar iyice tıkanırken, şiddet ve yıldırma devreye girdi. Hizbullah bir süre sonra solculara yönelik saldırıları girişirken, 1980 başında rejim Hazar Denizi kıyısında Halkın Fedaileri tarafından örgütlenen Türkmen köylü kooperatiflerine saldırdı bu arada dört Fedain yöneticisi öldürüldü.1979 Ağustosu'nda Kürdistan'da da 11 Fedayin üyesi Devrim Muhafızları tarfından idam edilmişti. "Liberal" Cumhurbaşkanının başlatmasıyla bütün üniversiteler ve bazı liseler kapatıldı, öğretim programları "İslamileştirildi". Bu gelişmeler yaşanır-

ken solun en büyük örgütleri de "azınlık" ve "çoğunluk" olarak ikiye bölündü. Fedayin'e bağlı oldukça geniş kadın örgütlenmesi dağılırken, işçi konseyleri hareketi çözüldü. Irak'ın İran'a saldırısına ise Tudeh, Fedayin-Çoğunluk, Mücahidin, Rençberan, Troçkistler yurtseverce direnme kararı aldılar ve İran'ın savunmasını desteklediler. Fedayin-Azınlık ise savaşı iki gerici rejim arasında bir savaş olarak gördüğünü ve bedelini her iki ülke halkının ödeyeceğini açıklamasına karşın o da diğer sol örgütler gibi gönüllülerini cepheye göndermekten kaçınmadı. Peykar ise Bolşeviklerin yaptığı türden "silahların rejime çevrilmesi" gerekliliğini savundu.

1981 sonrası İran solu, yenilgi, içsavaş, bölünme sarmalındaydı. Mücahid'in önderi Mesut Recavi, Beni Sadr ile yurtdışına kaçarken, sayısız Mücahidin üyesi tutuklandı. Sayısız devrimci yaşamını yitirdi. Yenilmiş ve parçalanmış örgütler dağıldı. Rençberan ve Peykar yok edildiler. Troçkistler dağıtıldı, Fedayin-Azınlık 1986'da bir kez daha bölündü. Tudeh'e gelince, "ilerici din adamları" ve "devrimci İslam" yorumlarını 1982'de de sürdürüyordu. Militan ve devrimci sol İran Devrimi ile İslamcı Rejim arasında politik bir ayrım yapmasına rağmen Tudeh'de bu ayrım görülmez. 1983 yılında dönemin Tudeh Genel Sekreteri Kianuri rejime yönelik "komplo ve tertipler" içinde bulunan "solcular, Maocu türden aşırılar ve benzerlerinin bölücü eylemleri"ni kınıyordu. "Milliyetçi" ve "anti-emperyalist" cephe politikalarını sınıfsal mücadele ve sosyalist iktidar perspektifi dışında ele alan Tudeh ile Fedayin-çoğunluk açısından ittifak yapılacak yegane güç İran İslam Cumhuriyeti idi. Diğer sol örgütlerle hiçbir dayanışması olmayan Tudeh 1983 yılında büyük bir tasfiye ile karşı karşıya kaldı. Önderleri ve üyelerinin çoğu tutuklandı. Bugün İran'da sol yenilmekle birlikte yok olmamıştır. Artık görkemli mitingler, tüm İran'a yayılmış bürolar, forumlar, yürüyüşler yok. Bugün İran'da varlığını koruyan Fedain-Azınlık, Fedain -Çoğunluk, Kürdistan Demokrat Partisi, Komala v.d. örgütlerin Irak'ta Kerkük yakınlarında "Derey/i Ehzab"(partiler vadisi) olarak anılan kurtarılmış bir bölgede büroları bulunuyor. Ayrıca İran dışında Aksariat (Fedayin-Çoğunluk'un yayın organı) Andisheh Va Enghelab (Düşünce ve Devrim) Dowlat ve Eng-

helab (Devlet ve Devrim) Jahan (Dünya), Kankash (İnceleme), Kommunist, Nameh ve Mardom, Nazm-e Novin, Nimeh-e Digar, Raha-i (Kurtuluş), Sossializm Va Enghelab (Sosyalizm ve Devrim), Zaman-e Now (Yeni Zamanlar) adlı İran soluna ait yayınlar çıkarılıyor.

İran Devrimine açılan süreçte en önemli akımlardan biri de Musaddık'ın adıyla özdeşleşmiş bulunan ulusçuluk akımıydı. İran'ın yakın tarihinde en önemli olaylardan biri petrolü millileştirerek emperyalizme başkaldıran, tam bağımsızlık iradesiyle Şah'ı İran'dan kaçmaya zorlayan Başbakan Muhammed Musaddık'ın girişimidir. CIA'nın düzenlediği bir darbeyle görevinden uzaklaşurılan Musaddık, "Ulusal Cephe" hareketinin önderiydi. Ulusal Cephe (Ceheyi Melli), dört örgütten oluşmuş, kitle desteği güçlü bir hareketti. Bu örgütler, Dr. Kerim Senabi'nin yönetimindeki İran Partisi, Muhsin Pezeşgpur başkanlığındaki Pan-İranist Parti, Ayetullah Kaşani liderliğindeki Mücahidin-i İslam örgütü ile Muzaffer Bagai'nin Hizb-i Zahmetkeşan-ı İran adlı partisiydi. Ulusal Cephe içinde orta sınıfın geleneksel ve modernist kesimlerini görmek mümkündü. Tüccarlar, din adamları, ilahiyat öğrencilerinin yanısıra doktorlar, öğretmenler, mühendisler v.s. Cephe'nin destekçileriydiler. Dini kesimin Cephe'deki önderleri dönemin etkili din adamı Ayetullah Kaşani ile Muzaffer Bagai'ydi. İngiliz'lerin İran'daki etkinliğini kırmak için başlangıçta Başbakan Musaddık'a destek oldu. Ancak milliyetçi Musaddık'ın İngiliz emperyalizminin yerine, ABD emperyalizmini koymaya niyeti olmadığı anlaşılınca ABD tutumunu değiştirdi ve Cephe'yi bölmek için komplolara başladı.ABD'nin bu çabaları sonuçsuz kalmadı.Ayetullah Kaşani, İslam Mücahidleri ile birlikte Cephe saflarını terkederken onu Muzaffer Bagai izledi. Konumu emperyalizm karşısında zayıflayan Musaddık'ın CIA'nın düzenlediği darbe ile devrilmesi zor olmadı. Milliyetçi Musaddık'ı sadece Ayetullah Kaşani ile Bagai değil Pan-İranist parti de yalnız bıraktı. Tudeh ise Musaddık'ın anti-emperyalist çıkışının ezilmesine seyirci kaldı. İran işçi sınıfının içinde oldukça örgütlü olan Tudeh'in bu yaklaşımı, darbe sonrası kendisine Şah tarafından şiddetle yönelinmesini engelleyemedi.Ancak asıl etken sağlam temellere dayanmayan orta sınıflar ittifakının Kaşa-

ni-Musaddık çelişkilerine yansıyan sorunlarıydı.Tarihsel-ideolojik çerçeveden bakıldığında gelenekçi kesimler ile modernistler arasındaki çelişki anti-emperyalist bir cephe içinde bile varlığını duyuruyordu.

Ayrıca Musaddık'ın, temelci ekonomik programının "Tahran Pazarı" gibi çevrelerde yarattığı kuşkular bu kesimleri temsil eden Kaşani ve Bagai'nin Musaddık'a yönelik muhalefetlerini biçimlendirdi. Ağustos 1953'de CIA, Kermit Roosevelt ve ABD Büyükelçisi Loy Hendorsan'un öncülüğünde Musaddık Hükümetini bir darbeyle devirdi.120 Başbakan Musaddık ve Ulusal Cephenin önde gelen üyeleri tutuklanırken, Dışişleri Bakanı, Dr.Hüseyin Fatemi ile bazı önde gelen Musaddıkcılar kurşuna dizildiler. Darbeden iki yıl sonra Ulusal Cephe, Ulusal Direnme Hareketi (Nezhat-ı Mukavemet-i Melli) adıyla yeniden örgütlendi.121 Hareket içinde, Musaddık Hükümetinde Çalışma ve Eğitim Bakanlıklarında bulunmuş Dr. Kerim Sencabi, Tahran Üniversitesi Termodinamik profesörlerinden, Musaddık dönemi Ulusal Petrol şirketi Genel Müdürü Mehdi Bazergan ile Ayetullah Mahmut Talegani de yer alıyordu. Hareket içinde başlangıçta laik kanat ağır bastı. İran Partisi, 3. Dünya sosyalizmi anlayışına yakın bulunuyordu. 1955 yılında, Ulusal Direnme Hareketi'nin Merkez Komitesinde yer alan üç İran Partisi yöneticisi tutuklandı. Bu tarihten sonra hareket İslamcıların yönetimine geçti ve 1956-1957'de büyük bir güce dönüştü. 1957 yılında yeni bir tutuklama dalgasıyla birlikte Ayetullah Talegani, Bazergan ve İran devriminin büyük öncülerinden Dr.Ali Şeriati'nin babası Taki Şeriati hapsolundular. Bundan sonraki süreçte hareket 1977'de SAVAK tarafından Londra'da öldürülen Dr.Ali Şeriati, daha sonra İran'ın ilk cumhurbaşkanı olan Beni Sadr ve Dr.Hasan Habibi gibi genç isimlerin önderliğinde gelişti.

Hareket 1960'da yeniden Ulusal Cephe adını aldı. 1961 yılı ise bölünme getirdi. Ayetullah Talegani ile Mehdi Bazargan, Cephe'den ayrılarak İran Özgürlük Hareketini (Nehzad-ı Azadi İran) kurdular. Ali Şeriati de bu örgütte yer aldı. 1961-1963 arası mücadele dönemi sözkonusu hareketlerin tarihsel önderlerinin de ortaya çıktığı dönem oldu. Musaddık'ın Ulusal Cephesi'nin laik kanadını oluşturan Ulusal

Cephe II, 1963'de gerçekleştirilen Şah'ın karşı devrimci (Ak Devrim adı verilen) atılımına yanıt veren halk ayaklanması sonrasında pratikte ortadan kalktı. Ulusal Cephe'nin bazı üyeleri 1964'de Musaddık'ın çizgisine uygun biçimde örgütlenmeyi bir kez daha denemişler, ancak İran'da başarılı olamadıkları için dışında örgütlenme kararı vermişlerdir. Ulusal Cephe 1978 yılında tekrar ortaya çıkmıştı. İran Millet Partisi, İran Partisi ve Sosyalistler ligi'nden oluşan Cephe'de 3.Dünyacı sosyalizmden, Avrupa türü sosyal demokrasiye, koyu bir İran milliyetçiliğinden Titocu sosyalizme kadar birçok çizgi temsil edilmiştir. Ulusal Cephe'nin lideri Dr.Kerim Sencabi 1978 sonlarında Şah'ın başbakanlık önerisini geri çevirmiş ve Fransa'ya giderek Devrimin önderi Ayetullah Humeyni ile görüşmüş Ulusal Cepheyi İran devrim güçleri arasına katmıştır. Ulusal Cephe'nin ideolojisini Dr. Sencabi şu üç sözcükle açıklamıştır: Milliyetçilik, sosyalizm, demokrasi. Ulusal Cephenin laik güçleri Musaddık dönemindeki prestijlerini bir daha elde edememişlerdir. Musaddık'ın, anti-emperyalist, bağımsızlıkçı çizgiyi simgeleyen "dev" bir isim olması onu takip eden Musaddıkçılar açısından büyük bir avantaj olmasına rağmen onlar, yeni koşullardaki mücadelenin dinamizmine bu avantajın etkilerini yansıtamamışlardır. Bir küçük burjuva elitizminin politik riskleri dışlayan, devrimci eylemlere kapalı tutumu onların çizgisini belirlemiştir.

1960'lardan itibaren Ayetullah Humeyni'nin önderliğinde gelişen din adamları hareketi ile Ali Şeriati ve Celal Al-i Ahmed'in fikirleri İslam'ı devrimci bir çekim merkezi haline getirmişti. İran'da rejime karşı mücadeleye katılan kuşaklar açısından Ulusal Cephe'nin sunabileceği doğru dürüst bir eylem kataloğu bulunmuyordu, oysa İslamcı düşünce ve eylem bu mücadelede "olmazsa olmaz" bir koşula dönüşmüştü. 1960'ların sonundan itibaren ise İran'da devrimcilik İslam düşüncesi ve eylemi ile neredeyse bütünlüklü bir konumdaydı. Ali Şeriati'nin "Başkalarının çölünde su arayarak susuzluk çekmenin anlamı yok, bende de kaynak var" yaklaşımı, Şah otokrasisinin zülmünden payına düşeni alan aydınlar ile din adamlarını ortak mücadele zemininde buluşturan bir şiara dönüştü. Şah'ın zindanlarında buluşan aydın ile molla "ortak noktaları"nı giderek çoğaltırken Ulusal

Cephe'nin laik kanadının erimesi kaçınılmazdı. Ancak yine de Musaddık'ın 'ulusalcı çizgisi soy bir çizgidir. Bir zincirin halkaları gibidir bu çizgi, birçok nüansa rağmen, Musaddık, Dr. Kerim Sencabi, Ayetullah Talegani, Mahdi Bazergan, Dr. Ali Şeriati, Abulhasan Beni Sadr, Halkın Mücahidleri bu çizginin bağlantı noktalarıdır.

Bu çizgide yer alanlar Batı'da yetişmiş İslamciler veye batı ölçülerine göre kurulmuş okullarda eğitim görmüş İslamcılardır. "Milliyetçilik", "sosyalizm", "demokrasi" türünden Batılı kavramları ve Batı düşünce geleneğinin birçok öğesini kabullenmişlerdir. Ancak, İran devrimci hareketinin deneylerini yaşayan bu aydın kuşaklar, "özgürlük ve bağımsızlık" hareketi kapsamında kaynağa yani İslam'a döndüler. Dolayısıyla İran'ın kurtuluş mücadelesinde de İslamcı öğe, Batı kaynaklı aydınlara, kütlesel devrimci girişim ve bağımsızlıkçı düzen adına kedini kabul ettirdi. Tıpkı diğer Ortadoğu ülkelerinde olduğu gibi. Oysa 20. yüzyılın başlarında , İran'da bir "Batı" akımına bağlı olmayan aydın bulmak çok zordu. Hatta birçok aydın "Batı" İslamla ilgilendiği için İslam'ı inceleme gereği duymuştur. Öte yandan Müslüman kesimin öncüleri açısından "Batı" yanlısı aydınlara tahammül yoktu. Parçalanmış bu kültürel-siyasal doku İran'ın dinamiklerini çürütücü etkiler ortaya çıkarmıştı. En önemlisi de Rıza Şah ve Rıza Pehlevi'nin laik-Batıcı bir tutumu şahlık düzeninin temel unsuru haline getirmelerinin yarattığı tepkidir. Rıza Pehlevi, Musaddık'ın milliyetçi temelde çıkışı sonrası Batı'yla iyice bütünleşmiş, İran emperyalizmin uydusuna dönüşmüştür. Başta ABD emperyalizmi olmak üzere Batı ise çağımızın en kanlı ve vahşi düzenlerinden biri olan Şahlık rejimini uzun yıllar destekledi. Bu temelde Batıcı-laik siyasetçi ve aydınların İran'da güçlü bir hareket geliştirmeleri mümkün değildi. İran devrimine asıl rengini başta Ayetullah Humeyni olmak üzere İslamci kesim verdi.

İran tarihinde Şii Ulema önemli roller oynamıştır. 1891-1892 tütün imtiyazlarına yönelik başkaldırıda, 1906-1911 Anayasa Devrimi hareketinde, Musaddık'ın petrolün millileştirilmesi mücadelesinde, 1963'de Şah aleyhtarı gösterilerde ve 1978-1979 İran Devriminde Ulema etkin konumdadır. Ulema'yı sınıfsal mücadelenin zemini teme-

linde ele almak gerekir. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İran'ın tüccar ve zanaatkarları Avrupa şirketlerinin baskısıyla karşı karşıya kalmışlardır. Mali açıdan güçlü Avrupalılar İran ticaretini ele geçirmeye başlamışlardır. Bu süreçte devlet yalnızca kendi tüccarını korumasız bırakmakla kalmıyor yabancı tekellere birçok ayrıcalıklar da sağlıyordu. Bu arada devlet İran'lı tüccarlardan daha fazla vergi almaktaydı. İran'da tüccarlar ve geleneksel küçük burjuvazi siyasal ve ekonomik olarak kenara itilirken, bunlar arasında devlete ve yabancı çıkarlara yönelik bir işbirliği ortaya çıkmıştır. Bu temelde somut sınıf çıkarlarına dayalı ilk eylemlerden biri 1890'da Şahin Binbaşı G. F Talbot'a elli yıllık süreyle tütün üretimi, satışı ve ihracatı için verdiği imtiyaza karşı gelişen harekettir. Bu hareket içinde Ulema'nın büyük bölümü, esnaf ve tüccar ittifak yapmışlar ve tütün boykotuna aktif biçimde katılmışlardır. Ancak saray ulemasından Şeyh Muhammed Rahim, Muhammed Taki, Habibullah Hüseyni gibiler hareketi "vicdansızlar ve azgınlar"ın, "haşmetmeapın istekleri ve ayrıcalıklarına" saldırısı olarak değerlendirmişlerdir.

Ulema sınıf eksenli olarak tütün hareketinde ayrışmıştır. 1906-1911 Anayasa Devriminde bu tür ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Ulema arasındaki ayrılıklar Rıza Şah'ın hanedanını ilan etmesi sonrasında da devam etmiştir. Devlete bağlanarak zenginlik ve mevki elde eden Ulema arasında Hairi Zade, Muhammed Tedayyun, Şeyh Asadullah Mamkani, Şeyh Ali Deşti, Seyyid Yakub Enver, Ahmed Behbehani, Miraz Haşim Aştiyani ve Seyyid Hasan Takizade gibi isimler vardır. Rıza Şah'ın komprador burjuvazi ile toprak aristokrasisinin "çelişkili birliği"ne dayalı yönetiminde, "feodalist" bağları olan Ulema'nın bir bölümü egemenlerle bütünleşmiştir. Tarım vergisini yoksul köylülüğün sırtına yükleyen, toprak mülkiyetinde temerküzü kolaylaştıran, kırsal toplulukların tüm geleneksel güvencelerini ortadan kaldıran Şah, ayrıca aritokrasinin önde gelen isimlerini Meclise, hükümete, dışişleri görevlerine atamıştır. Öte yandan ekonomik siyaseti geleneksel küçük burjuvaziyle çelişen Şah'ın dış ticareti kontrol altına alması iflaslara yol açmıştı. Gelirden ve tüketimden alınan vergilerin yanısıra ordunun giderleri, demiryolu projeleri v.s. merkezi ekonomi prog-

ramları geleneksel pazarı oldukça sıkıştırdı. Bu tablo neticesinde 1924-1927-1935'de Ulema önderliğinde Şah'a karşı birçok protesto gösterisi düzenlenmiştir. 1924 yılında Ulema'nın önemli merkezlerinden Kum kenti topa tutulmuş ve din adamlarının önderlik ettiği ayaklanma kanlı bir biçimde bastırılmıştır. Bu olaylarda Ayetullah Humeyni'nin babası Mustafa Humeyni de öldürülenler arasındadır. 10 Temmuz 1935'de ise 1911'de Rusların Meşhed türbesini bombalamalarının yıldönümünde türbenin vaizi "sapkın yenilikler"den, yüksek tüketim vergilerinden ve devletin üst kademelerindeki yozlaşmadan söz eden bir vaaz verdi. Bu vaaz sonrası pazar esnafı ve köylüler Şah'a karşı büyük bir gösteri düzenlediler.

II. Dünya Savaşı ve İngiliz-Sovyet işgali Rıza Şah despotizmine son verirken, Ulema'nın önemli bir bölümü devletle işbirliği yapmıştır. 1941-1959 yılları arasında yüksek rütbeli, aristokrasinin çıkarları ile uyumlu Ulema'dan Ayetullah Seyyid Behbehani, Şeyh Babaaddin Nuri, Şeyh Muhammed Ali Lavasani ve Vaiz Falsafi gibileri yeni Şah'ı desteklemişler, saray ve ordu ile bütünleşmişlerdir. Yeni Şah Rıza Pehlevi'nin en önemli destekleyicisi ise Ayetullah Burucerdi olmuştur. 1949'da Kum kentinde bir konferans düzenleyen Burucerdi yüzlerce din adamını Feyziye'de toplamış ve Ulemanın siyasete karışmaması doğrultusunda kurulu düzenin istediği bir karar çıkarılmıştır. Burucerdi, Kurucu Meclis'in hazırlıklarına yönelik olarak bazı din adamlarının girişimlerini de engellemiştir. Pehlevi'lerin, Sedat Tabataba-i Burucerdi ailesiyle sıkı ilişkileri ve çıkar bağları bu destekte belirleyici olmuştur. "Kraliyetin koruyucuları ve bekçileri" olan Burucerdi ve Behbehani gibi yüksek rütbeli saray uleması Musaddık'ın petrolü millileştirme girişiminde de Şah'ın ve emperyalist çıkarların yanında saf tuttu.

1949 Kum bildirisine uymayan diğer din adamları grubu Ulusal Cephe ve Musaddık'ı desteklediler. Bu grubun önderi Ayetullah Kaşani, İngiliz-İran Petrol Şirketi (AIOC)nin millileştirilmesini onaylarken yanında Ayetullah Ali Ekber Burkhai gibi din adamları da vardı. Burkhai, Ulusal Cephe ve Uluslararası Barış Partizanları üyesi, kadınlara oy hakkını savunan bir müçtehiddi. Ayrıca bu grubun etkili

isimlerinden Ayetullah Muhammet ve Takhi Musavi Hanseri de Tahran çarşısındaki tüm etkinliğini Musaddık'ın girişimini desteklemek üzere seferber etti. Millileştirme sonrası gelişmelerle İran'ı terkeden Şah'a mektuplar gönderen Burucerdi onun İran'a dönmesi ile din ve düzenin İran'a iyi geleceğini belirtiyordu. Musaddık'a karşı düzenlenen darbe sırasında Kaşani de ikna edildi ve Behbehani, Burucerdi gibilerin safında yer aldı. Ancak Kaşani'nin sarayla ilişkisi olmadığı gibi bu darbeye katılmasında Musaddık'la arasındaki kişisel çelişkilerin rolü önemlidir.

Musaddık'ın devrilmesi sonrasında komprodor burjuvazinin öncülüğünde Şah'lık düzeni emperyalizmle daha sıkı ilişkiler kurdu. İzlenen ekonomik siyasetlerden ulemanın tabanını oluşturan geleneksel küçük burjuvazi, toprak sahipleri ve tüccarlar zarar gördüler. 1953 sonrası ekonomi politikasında büyük sanayi ve ticaret işletmelerinin çıkarları ön plana çıkarken küçük ölçekli sanayi ve "loncalar" sistemi ağır darbeler yediler. Komprodor sanayi burjuvazisinin gelişimiyle küçük burjuvazi ve tüccarlar, tüketim malı üreten küçük işletmeler yıkıma uğradılar. Toplumsal anlamda büyük bir geri çekiliş yaşandı. Statülerini yitiren çok sayıda bağımsız üretici "yedek işçi ordusu"na katıldılar. İran'ın geleneksel güçlerinden olan ve Şah'ın tüm önlemlerine karşın perakende ticaretin üçte ikisi ile ithalatın üçte birini elinde tutan "pazar"ın yıkılmasına karar veren Şah "Pazar"a rakip büyük alışveriş merkezleri kurdurttu. 1963'te uygulamaya konulan toprak reformu sonrası "feodal" sınıflarda Şah'a karşı muhalefet başladı. Burucerdi bile Şah'a karşı çıktı: O Burucerdi ki CIA İran'ın ulusal çıkarlarına karşı Şahla darbe hazırladığında, Şah'ın ve generallerin yanındaydı. Şah, Uluslararası Petrol Konsorsiyumu'na İran'ın ekonomik kaynaklarını peşkeş çekerken yine Burucerdi'nin desteği arkasındaydı.İran'ın özgürlük savaşçıları ,üstelik aralarında birçok din adamıyla savaş işkencehanelerindeyken Ayetulluh Burucerdi sessizdi. Ancak "vitrin süsü" denilen ve içerikten yoksun bir toprak reformu yasası ortaya çıkınca Burucerdi ve ortakları "İslamın kuralları çiğneniyor" diye muhalefete başladılar.

Sınıf savaşımı, "feodalist çıkarların temsili anlamında ve bir kez

daha dinsel kavramların örtüsü altında gündeme geldi. Ulemanın bu karşı çıkışında dinsel kurumlar eliyle önemli miktarda toprağın mülküne sahip olmasının , etkisi büyüktü. Örneğin İsfehan'da Ulema toprak sahiplerinin önemli bir kesimini oluşturuyordu. Toprak reformu sonrası, feodal toprak sahipleri , tüccarlar , geleneksel küçük burjuvazi, komprador büyük burjuvazi, Şah ve devlete karşı mücadelede birleşirken, Ulema fraksiyonları da bu temelde bir araya gelmişlerdir. Ancak bu birliktelik temelci ulema ile tutucu ulema arasında sınıfsal temellere dayalı ayrılık noktaları bulunmadığı anlamına gelmez. Burucerdi önderliğindeki üst düzey Ayetullahlardan oluşan grup Kum Külliyesi, feodal sınıflar ve "Pazar" ilişkileri ekseninde bütünleşmiş tutuculardı. Bu grubun önde gelen üyelerinden biri de "Pazar" tarafından desteklenen ve tüccarların tuttuğu Ayetullah Şeriatmedari'ydi. Şeriatmedari ailesinin tüccarlarla birçok ilişkisi vardı. Temelci ulema grubunda ise Ayetullah Humeyni, Ayetullah Mahallati Şirazi ve Ayetullah Talegani başlıca isimlerdendi. Temelci kanadın destekçileri nicel açıdan büyük güçleri ve örgütlü yapılarıyla küçük burjuvaziydi. Özellikle 1963 ayaklanmasına katılan güçler arasında yoksul şehirli tabakalar öncü olmuştur. Ancak İran da gelişen mücadele ve devrim sürecinde en etkili merkezler "Cami ve Pazar"dır. 1978 yılının çatışmalarında göze çarpan en önemli unsurlar İlahiyat öğrencileri ile "Pazar"ın tacirleriydi.İran'da 60'lı ve 70'li yıllarda birkaç bin cami, kutsal mekan, bir medreseler zinciri ile onbinlerce molla bulunuyordu. Bu topluluğun finansmanı "pazar" esnafı ve tacirler tarafından sağlandığı için devletten bağımsız bir çizgi izleyebiliyorlardı.

1963 ayaklanması sonrasında Irak'ın Necef kentine sürgüne gönderilen Ayetullah Humeyni, İran'da tarihsel akışın diyalektiğine yanıt verecek mesajları, sözkonusu sınıfsal dengeler ekseninde vermeyi bilmiştir. Humeyni, Şahlık düzenini eleştiriyor ve ulemanın pasif konumundan sıyrılarak önderlik rolü oynaması gerektiğini savunuyordu. Humeyni Velayet-i Fakih kavramını savunuyordu. Buna göre Valayat yönetim ve yasal otorite anlamına gelirken, Fakih ise yasayı yorumlayan kişiyi simgeliyordu. Humeyni, düşünsel ve eylemsel gelişim çizgisinde 1906 Anayasasını, Velayat-ı Fakih anlayışını, 1978'den itiba-

ren de Monarşi'yi tümden reddederek "İslam Cumhuriyeti"ni savunmuştur. Şii dünya görüşü ve Kur'an dan kaynaklanan temalarla geliştirilen, Şii inanışına göre kayıp İmam'ın dönüşü ile kuracağı adaletli toplum umudu Humeyni'nin dizgesinde önemli bir yer tutuyordu.Humeyni, toplumları Mustazafin (güçsüzler, ezilenler) ile Müstakbarin (güçlüler, ezenler) olarak ayırırken bu ayrımı Kur'ana dayandırıyordu. Kur'an'ın etik değerlerini yürürlükteki hukuk düzenine yansıtma konusunda da ısrarlıydı Humeyni. Fesad veya rüşvete yönelik saldırılarında Kur'ana yaslanıyordu. Devrim sonrası Şah taraftarlarının birçoğu Kur'ana dayanılarak "müfsid fi'l arz" (dünya üzerinde rüşveti yaygınlaştıran kişi) suçlamasıyla idam edilmişlerdir. Tüm mücadelesi boyunca meşruiyet kaynaklarını dini birikime dayandıran Ayetullah Humeyni, Şah'a "put" "yalancı tanrı" anlamına gelen Tagut sözcüğü ile saldırıyordu. İslami "Evrensel Devlet"i savunan Humeyni, Batı'ya yönelik eleştirilerinde ise milliyetçi bir üslup kullanıyordu. Hatta bu bağlamda Ali Şeriati'nin yazıları vasıtasıyla İran'da tanınan Frantz Fanon'un etkilerine Humeyni'nin konuşmalarında rastlamak mümkündür.

Kusursuz bir toplum arayışında Humeyni, "çağdaşlık" ve "modernizm" adına ileri sürülen öğretileri reddediyor ve onun yerine her alanı yetkin biçimde kapsayacak, İslami değerlerle uyumlu bir öğretiyi savunuyordu. Sosyo-ekonomik sorunlar, eşitsizlik, adaletsizlik ve statü kayıpları ile karşı karşıya kalan sınıfların koalisyonu temelinde gelişen muhalif hareketin "gelenekçi" tutumuna Humeyni son derece popüler bir yanıt sunabiliyordu. İran Şiiliği'nin sunduğu ideolojik malzemeyi, meşruiyet kaynaklarını hatta örgütlenme olanaklarını devrim için seferber eden Humeyni açık, ödünsüz, cesur kişiliği ile kitlelere güven verebilmiştir. Konuşmalarında sade bir dil kullanan Humeyni'nin ayrıca Şah rejimi ile geçmişten gelen hiçbir ilişkisi de yoktu. Zamanlama konusunda usta bir taktisyen olan Humeyni, 20. yüzyılın en kitlesel devriminin özelliklerine uygun bir karizmaya sahipti. Dinsel meşruiyetin kalıplarından sapma göstermeyen Ayetullah Humeyni, "yaşanın yüce yorumlayıcısı" Fakih konumuyla diğer Şii Ulema'nın üzerinde de büyük bir etkiye sahip olmuştur. Devrime açı-

lan süreçte, dini konumunun verdiği büyük gücü kitlelerin enerjisiyle bütünleştirebilmiştir. Bu kitlesel coşku ve mücadele azmi ise yüzyılın en önemli halk hareketlerinden birinin temelini oluşturmuştur. Büyük kitlesel iradenin ortaya çıktığı iki olay vardır. "Dam Devrimi" "Kefenli Yürüyüş".

Başbakan Azhari'nin kanlı askeri hükümeti döneminde sokağa çıkma yasağı ilan edilmişti. Muharrem ayının ilk gününün gecesi saat dokuzdan sonra Tahran'da halk Ayetullah Humeyni'nin çağrısıyla evlerinin damına çıkarak "Allah-u ekber" ve "Lailaheillallah" diye bağırmaya başladı. "Allah en büyüktür" ve "Allahtan başka Allah yoktur" şiarı aynı zamanda halkın Şah'ı, onun rejimini tanımadığını, eşitlik ve adalete dayalı bir düzen özlemini dile getirmesiydi. Bu eylem, tüm Muharrem ayı boyunca sürdü. Halkla dayanışma içindeki elektrik idaresi emekçileri, eylem başladığında Tahran'ın elektriklerini kestiler. Ama buna rağmen, Şah'ın askerleri karanlıkta insan avını sürdürdüler ve yüzlerce insan devrimin bedelini kanla ödedi. Hiç kırılmadan, şehitler pahasına verilen, bu görülmemiş ve milyonların katıldığı bu eyleme, Batı basını "Dam devrimi-roof top revoluation" sıfatını yakıştırdı. İran Devrimi'nin en önemli dönemeçlerinden biri de yine "Dam devrimi" gibi 1979'un Muharrem Ayı (Aralık)'ında gerçekleşen gösteridir. Tasua ve Aşure günlerinde yani Hz.Hüseyin Kerbela'da şehit edildiği bu iki günde gösteriler yapılması için Ayetullah Humeyni çağrıda bulundu. Tahran Sıkıyönetim Komutanı olan ve "Tahran Kasabı" namıyla anılan General Ali Oveysi, sokağa çıkma yasağına rağmen toplanacaklara ateş açılacağını duyuruyordu. Bundan sonrası ise dünya devrimlerinin en epik anlarından birini ortaya koyuyor. Tasua Günü bir milyon kişi, Aşure Günü ise iki milyondan fazla insan yürüdü. Milyonların önünde ömrünün 15 yılını Şah'ın zindanlarında geçirmiş ve kızıyla birlikte işkence görmüş, Ayetullah Talegani, Kerim Sencabi, Mehdi Bazargan yürürken insanların üzerinde kefenler göze çarpıyordu. Gösterileri önleyebilmek için Tahran'ın bombalanacağını açıklayan Şah'ın generallerine yanıt muazzam bir iradeyi ortaya koydu. Kefenleriyle gösteriye katılanlar, eğer ölürlerse kimlikleri belli olsun diye karınlarının üzerine isimlerini yazıyorlar,

yakınlarına vasiyetlerini bırakıyorlar, gösterilerin bir gece öncesinde, mezarlarını kazıyorlardı...

İran Devrimi, modern çağın diğer devrimlerinden egemen ideolojinin dini olması dolayısıyla, kadro ve yöneticilerinin amaçlarının en azından görünürde dini olmasıyla farklılık gösterir. Ayetullah Humeyni'nin önderi olduğu bu devrim eski rejimi yıkmış, ancak gelişim fikrini reddederek temellere dönüşü savunmuştur. Humeyni, İran nasıl kurtulacak sorusuna, İslami kuralların en katı uygulamasıyla yanıt vermiştir. İran Devrimi'nde de sınıfsal çıkarlar, sosyo-ekonomik sorunlar, politik ilkeler temel gerekçeleri oluşturmuş ancak önderler vurgularını bu konular dışında yapmaya özen göstermişlerdir. İran'da İslami temellere dönüş, devrim programına açıkça içerilmiştir. Ancak özünde devletin kapitalist niteliğini ortadan kaldıracak bir açılım söz konusu değildir. Tüm kitleselliğine, coşkusuna, halkçı öğelerine rağmen meta düzenini ve kapitalist mülkiyet rejimini onun devletini devrimle alaşağı etme iradesi yoktur. Diğer 3. Dünyacı hareketlerde görülen anti-emperyalist söylem, popülist açılım İran Devriminde de önplandadır. Bu durumda, öndere yönelik yüceltici bir tutum geliştirilmesi doğaldır. Ayetullah Humeyni de aslında sınıfsal çelişkiler zemininde devletin taraf olması konumunun ve kim hangi sınıflar için sorularına verilecek yanıtların meşruiyetini zedeleyeceğinin bilincindedir. Bu nedenle, Peygamber ve Şiiliğin önderlerinin oluşturduğu tarihsel zincirde kendinin bir halka olarak değerlendirilmesine itiraz etmemiştir!

Humeyni'nin temelciliği onun tüm bakış açısı ve görüşleriyle geçmişe bağlı olduğu anlamına gelmez. Devrimci süreç gibi önderin konumu da sınıfsal ve toplumsal koşulların koordinatları ile bu koordinatlardaki mücadelelerde oluşmuştur. Desteğini esnafa, küçük tüccara, devlet memurlarının muhalif kesimlerine, yoksul kırsal nüfusa dayandıran önderlik, diğer 3. Dünya ülkelerindeki hareketlerle ortak açılımlarına koyu bir dini ve Şii geleneği motifi katmıştır. Dini motiflerin ağırlıklı olduğu halk hareketleri XIX. yüzyıldan itibaren emperyalizmin baskısı altındaki İran'a özgü değildir. Bu tür hareketler Ortadoğu'da, Çin'de dini önderlikler tarafından harekete geçirilen kit-

lelerin "kutsal bir düzen" kurma talepleriyle defalarca tarih sahnesine çıkmıştır. Ancak İran devrimi açısından üzerinde durulması gerekli başka boyutlar vardır. Öncelikle bu devrim 1917 Sovyet ve 1949 Çin devrimlerine göre daha gelişmiş bir toplumun dinamiklerine dayanmıştır. Devrim esnasında İran nüfusunun yarısı kentlerde yaşıyordu. Kişi başına 2000 dolarlık bir gelir söz konusuydu. İran devrimini önceleyen eylemlerde hemen her toplumsal sınıftan insanlar olmakla birlikte, ağırlık kapitalist birikimin hızıyla büyük sorunlar yaşayan kesimlerdeydi. Ayrıca benzer noktaları yanında İran devrimini diğer 3. Dünya devrimlerinden ayıran özellik İran devriminin kentlerde gerçekleşmiş olmasıdır. Şah rejiminin son aylarında binlerce insan ölmesine rağmen ayaklanma ancak rejimin son günlerinde silahlı bir nitelik almıştır. Devrimi önceleyen eylemlerde ise ağırlık, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki türden genel grev , grev, sokak gösterileri v.s. biçiminde olmuştur. Şah rejiminin yıkılışında savaş, ekonomik bunalım v.s. hernangi bir dış faktörün etkisi bulunmadığı gibi İran'lı devrimciler önemli bir dış yardım almamışlardır. İran devrimi, halkı baskı altında tutan tüm dinamikleri devrimci bir an! için de olsa ortadan kaldırmıştır.

Ayetullah Humeyni, devrim sonrasında Batıyı İslam dünyasının bağımsızlığını ortadan kaldırmakla suçlamış ve hedeflerinin İslam Birliğini yeniden kurmak olduğunu açıklamıştır. İslam ülkelerinin birliğinin ise ancak Kur'an ilkelerinde birleşmekle mümkün olacağını savunmuştur. Ona göre Batı adaletsiz, suçlu, yığınları baskı altında tutan konumuyla hiçbir alanda model olamaz. Müslümanların Batı'dan alabileceği hiçbir şey yoktur. İslami düzen egemenliğini kurduğu ölçüde Batı'nın çürümesi hızlanacaktır. Allah'ın dileğini gerçekleştirmek çürümüş yönetimleri devirmekle ve onun dileğine uygun yönetimleri kurmakla sağlanabilir. Bu arada, İslam adaleti, devrim sonrası birçok uygulamalarla ortaya konulmaya çalışılmıştır. İran'ın, İslam düşmanlarını yok etmeyi kesin bir amaç olarak belirlemesi Şah otokrasisinin bürokratlarına yönelik cezaları gündeme getirmiştir. Şah'a ve onun adamlarına yönelik yargılama ve cezalandırmalar kişisel düşmanlık dışında onların "İslam düşmanı" olmaları "halka zul-

metmeleri" ve "İslam adaletini silmeyi" görev bilmelerine bağlanmıştır. Din düşmanları ve halka zulmedenlerin cezalandırılması dinsel bir gereklilik sayılmıştır.

Ayetullah Humeyni, İran'da yaşayan toplulukları "azınlık" olarak kabul etmediğini belirtmiştir. Türk, Kürt, Arap gibi toplulukları "azınlık" kabul etmek onları "Müslüman kardeşliği"nin dışında tutmaktır. Çeşitli İslam ulusları arasındaki ayrılıklar yapay bulunmuştur. "Ulusçuluk" İslam Birliğinin en büyük düşmanı sayılırken, Nasırcılık da oldukça sert bir biçimde eleştirilmiştir. Gerçek İslam devletinin kurulmasıyla birlikte, İslam'ın kurallarına uygun bir birleşme ve siyasal düzen ortaya çıkacaktır. "Azınlık" sorunları Şahlık döneminde kalmıştır. Ancak, ülkenin güvenliği, çıkarları ve bağımsızlığı söz konusu olduğunda hiçbir grubun ayrıcalığı da yoktur. (Yönetim bu konuda Kürtlere, Azerilere, Araplara yönelik birçok baskı ve şiddet örneği vermiştir.) İran açısından "Federal devlet" yapısı reddedilirken, özünde Devlet-Ulus sistematiğine dayalı merkeziyetçilik "kutsal" bir ilke gibi korunmuştur.

Ayetullah Humeyni, doğunun yıllarca ezildiğini, sömürüldüğünü ve "tebalık" temelinde ilişkilere zorlandığını belirtmiştir. Köle-efendi ilişkilerine dayalı dış ilişkilerin kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır. Bu arada, ABD'nin casusluk, kışkırtma, sömürü ve komployla örülü eylemlerini İran halkının "unutmayacağı" ve "yinelenmesine izin verilmeyeceği" devrim önderinin sözüdür.

Ayetullah Humeyni, din adamlarının "dinsel diktatörlüğü"ne dayalı bir yönetim kurulduğu konusundaki eleştirileri de reddetmiştir. İslam eşitlik, özgürlük ve adalet ilkelerine dayalıdır. Müslüman din adamlarının bu ilkeleri gerçekleştirme yükümlülükleri vardır. Dolayısıyla bu yükümlülüğü taşıyan din adamlarının diktatörlüğe yönelmesi dine aykırıdır. İslam kurallarına göre yönetimin belirlenmesinde seçim esastır. Dinsel önderin gözlemcilik ve denetleyicilik dışında bir vasfı yoktur. İran'da kurulan İslam devletinde dürüstlük ve adaletten sapılmayacak, çürüme ve çöküntüye izin verilmeyecektir. Bu bağlamda 30-31 Mart 1979 tarihinde halkoyuyla kabul edilen İran İslam Cumhuriyeti Anayasası en büyük güvence sayılmıştır. Anayasa,

İslam'ın kurallarını içeren bir anayasadır. "Anayasa İnceleme Meclisi"nin 1979 Ağustos'unda yapılan açılış törenine Humeyni'nin gönderdiği mesajda, İran Anayasasına ilişkin olarak şu görüşler belirtilmiştir. Buna göre anayasa ve yasalar İslami prensiplere dayalı olacaktır. İslama aykırı bir hüküm sözkonusu olamaz. Böyle birşey aynı zamanda halkın iradesine de karşı çıkmak anlamına da gelir. Zira İran İslam Cumhuriyeti Anayasası halkın yüzde 100'e yakınının oyunu almıştır. Temsili makamlarda bulunanlar Anayasa ve yasaları Batılı ve doğulu düşüncelerin etkisiyle yorumlayamazlar. İslamı kendi görüş açılarına göre değerlendiremezler. Temsilcilik "İslam Devleti" ölçütü ile sınırlıdır. Temel İslam kuralları Anayasanın üzerinde olup, Kur'an Anayasa'nın asıl kaynağıdır.

İran İslam Cumhuriyeti anayasasına göre, İslamiyet "ilkelerin devlet ve görevleri ile devlet fert ilişkisi alanında nasıl uygulanacağını gösteren ve bu anayasal ilkelere aykırı olmaması gereken bir üst yazı niteliğindedir."122 İran İslam Cumhuriyeti Anayasasının başlangıç bölümünde yer alan görüşlere göre, bu anayasa İran toplumunun İslam ilkelerinde ifadesini bulan siyasal ekonomik ve kültürel dayanaklarının göstergesidir. İran halkı 1906'da "istibdat"a karşı "meşrutiyet"i gerçekleştirme mücadelesi vermiş 1953'de emperyalizme yönelen mücadelesi ile petrolü millileştirmiş ancak "temel ve somut öğretiye bağımlı olmadığı için başarı sağlayamamıştır." "Yüksek Taklid Mercii Hazret-i Ayetullah-il Uzma İmam Humeyni'nin önderliğinde" gerçek devrim çizgisini izleme gereğini kavrayan "İslam Ümmeti" başarıya ulaşmıştır. İslami yönetimde "Velayat-i Fakih ilkesi" kabul edilmiştir. İran halkı "taklid mercilerinin" İslam bilginlerinin ve "önderlik" makamının katılmasıyla, İslam Cumhuriyeti düzenini gerçekleştirmektedir. Anayasa, İran Devriminin varlığını, ülke içinde ve dışında sürdürüleceği ortamı yaratmakla mükelleftir. Siyasal örgütlenmenin amacı, insanın "istidatlarının ilahi ölçülere uygun olarak belireceği ve gelişeceği bir ortamın sağlanması, ve "ilahi nizama" ulaşacak olgunluğun gerçekleştirilmesidir. Anayasayaya göre "medeni, cezai, mali, iktisadi, idari, kültürel, askeri, siyasi ve başka tüm yasa ve kararlar İslama uygun olmalıdır. Bu kural "kayıtsız şartsız" anayasa.

yasalar ve diğer kuralların üzerinde olup, denetleme yetkisi "Şura-i Nigehban"a üye "fakihler"indir.

Anayasa'nın başlangıç bölümünde yer alan ilkelere göre "iktisat amaç değil araçtır" Ekonomik ilkelerin gerçekleştirilmesinde temel prensip, ihtiyaçların giderilmesidir. "Servetin temerküzü", "kazanç hırsı" amaç değildir. İslam'ın ilkelerine uygun olarak insanın üreticiliğini geliştirebileceği bir ortamın meydana getirilmesi gereklidir.

İslam Ordusu, "cihad"ı gerçekleştirmekle mükelleftir. Sadece ülke sınırlarını korumakla görevli değildir. "Alah'ın Kanunu"nu yeryüzünde uygulamakla görevli güç odur.

Başlangıç ilkelerine göre yargı, adil ve dinin ilkelerini bilen, kişilerden oluşmalıdır. Yürütme ise "İslam toplumunun kurulması yolunu açacak" güçte olmalıdır.

İran İslam Cumhuriyeti Anayasasına göre egemenlik "Allah"a ait olup, Müslümanlar onun emirlerine uygun davranmak zorundadırlar. İran İslam Cumhuriyeti'nin temelleri "ilahi Vahy", "Mead"(ahirete iman), "ilahi adalet", "sürekli imamet", "rehberlik", "insanın yüce saygınlık ve değerine ve onun Allah karşısında sorumluluğu ile birlikteki özgürlüğü"dür. Anayasa'ya göre, İran'ın resmi dini "İslam ve Caferi-İsnaşeri Mezhebidir."

Anayasa'nın 56. maddesine göre, Dünya ve İnsan üzerinde egemenlik Alahındır ve O, insanı yazgısına egemen kılmıştır." Egemenlik Alah'a ait kabul edilmekle birlikte insan iradesi ve yetenekleri yadsınmamaktadır.

Yasama yetkisi, "Şura-i Milli Meclisi" ile, "Şura-i Nigehban" da bulunmaktadır. Şura-i Milli Meclisi parlamento fonksiyonunu yerine getirmektedir. Şura-i Nigehban ise İslama ve Anayasa'ya uygunluk denetimi yapmaktadır. "Rehber" veya "Rehberlik Şurası" İran İslam Cumhuriyetinde en üst otorite konumundadır. "Rehber", "ifta"(fetva açıklamak" ve "mer'iyet"(içtihatta bulunabilme) için gerekli yetenek, bilgi ve tanrısal kaynaklı sezgiye sahip olmak anlamına gelir. "Rehber"in ayrıca yöneticilik niteliğine de sahip olması gereklidir. Anayasa'nın 107. maddesi "Yüksek Taklid Merci ve İnkılap Rehberi"olarak "Ayetullah-il-Uzma İmam Humeyni"yi belirlemiştir. Onun ölümü du-

rumunda izlenecek yöntem de anayasada ayrıntılı olarak hüküm altına alınmıştır. Rehber veya Rehberlik Şurası, yüksek yargı organlarına atamalar yapmak, başkomutanlığı yürütmek, savaş ve seferberlik ilanı, yüksek komutanları atamak, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra bu seçimi onaylamak, "Divan-ı Ali-i Kişver"(Yüce Divan)ın kararına dayanarak Cumhurbaşkanını azletmek gibi yetkilere sahiptir.

Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanlarda bulunmakla birlikte bunların yetkileri dinsel organların denetimine bağımlıdır.

Haklar ve özgürlükler alanında Müslümanlığa öncelik tanınmıştır. İslam mezhepleri içinde "Caferi-İsnaaşeri" ön planda olmakla birlikte Malik'i, Zeydi, Hanefi, Hambeli inanışlarından olanların kendi fıkıhlarına uygun dinsel ibadetlerine yönelik bir tavır söz konusu değildir. Zerdüşt, Musevi, Hristiyan İranlılar ise "azınlık" olarak kabul edilmişlerdir. "Dinde vuruşmamak" koşuluyla kendilerine dürüstlük ve adalet ölçülerine uygun davranılacağı belirtilmiştir. Dil, renk, ırk ve benzeri ayrımlar reddedilmekle birlikte dinsellik bir ayrım gerekçesi olabilmektedir. Ancak inançların kovuşturulması yasak olup, inançlarından dolayı kimse kınanamaz. Basın özgürlüğü, toplantı gösteri yürüyüşü hakları, parti, dernek vs. örgütlenme hakları, İslam'ın temel ilkelerine aykırı olmamak koşuluyla serbesttir.

İran İslam Cumhuriyeti Anayasasının 3.maddesinde, "emperyalizmin tümüyle kovulması ve yabancıların etkinliğinin önlenmesi" Cumhuriyet'in "amaç ve ödevi" olarak belirlenmiştir. Anayasa'nın 43. maddesine göre ise, "ülke ekonomisi üzerinde yabancı ekonomik baskının önlenmesi" ekonomik bağımsızlık ve gelişmenin koşuludur. Bu maddelerle uyumlu olarak 81. madde, yabancılara ticaret, sanayi, tarım, madencilik gibi alanlarda ortaklıklar, "müesseseler" kurma "imtiyazı" verilmesini, 153. madde de, ülkenin doğal kaynakları, ekonomi, kültür, ordu gibi alanlarda yabancı egemenliğine yol açabilecek anlaşmalar yapılmasını kesinlikle yasaklamıştır.

İran İslam Cumhuriyeti Ordusu, İslama bağlı kalarak ülke bütünlüğünü ve İslamı koruyacaktır. İran'da yabancı üslere yer verilmemesi anayasa hükmüdür. (146.mad.) İran İslam Cumhuriyeti ordusu

yanında, anayasada belirlenmiş bir başka güç de "İslam Devrim Muhafızları"dır. Dış ilişkilerde "ümmet" anlayışından yola çıkılmaktadır. Müslümanların tek "ümmet" olduğu inancıyla tüm İslam uluslarının birleşmesi kabul edilmiştir. Birliğin siyasal, ekonomik, kültürel ve toplumsal niteliklerinin geliştirilmesi için çaba gösterileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca, Müslüman ülkelerin haklarının korunması, hak ve adalet gibi İslam "faziletleri"nin tüm dünyada egemen olması amaçlar arasında belirtilmiştir.

İran'da yığınlara dayalı anti-emperyalist, İslamcı hareket öncülüğünde bir devrim gerçekleşmiştir. "Kaderciliği reddeden Şii kelamcılar, tanrısal iradeyi, sabit kabul etmemişler, bu iradenin tezahürlerinin koşullara uygun olarak değişebileceğini vurgulamışlardır. Devrime açılan süreçte, "kaderci" yaklaşımın yadsınması, İslamın ekonomik ve siyasal yapı değişimlerine açıklığın vurgulanması kitlelerin harekete geçirilmesine büyük katkı sağlamıştır. Ancak devrim sonrası, toplumsal ve ekonomik alanda feodal ilişkilerin tasfiyesi de dahil olmak üzere güçlü adımlar atılamamış, 3. Dünyacı bir popülizmle bulamaç olmuş söylemlerin ve ABD Büyükelçiliği baskını türü anti-emperyalist gösterilerin yanılsamaları ile yetinilmiştir. İslam'ın kaynaklarından yola çıkarak feodal ilişkileri yıkmaya çalışan kadrolar da hızla tasfiye edilmiştir. Şahlık rejimi yıkılmıştır, ancak İran kapitalist olmaya devam etmektedir. Üstelik feodal kurum ve ilişkiler yürürlüktedir. Anayasanın 43. maddesinde yer alan "Toplumun iktisadi bağımsızlığının sağlanması, yoksulluk ve yoksunluğun kökten çözülmesi ve insanın gereksinimlerinin özgürlüğü de korunarak olgunlaşma süreci içinde giderilmesi" amacına yönelik köklü hiçbir değişim gündemde bulunmuyor. Ekonomik düzen herhangi bir kapitalist ülke anayasasında belirtildiği gibi "kamu", "özel" ve "kooperatifler" olmak üzere üçe ayrılmıştır. Büyük iddialara karşın 1989'dan itibaren, Rafsancani'nin başkanlığındaki hükümet liberalizasyona hız vermiş, dış ticaret üzerindeki kontroller gevşetilmiş ve yabancı yatırım aranmıştır.

Yarı gelişmiş petrol ihracatçısı ülke olan İran bugün içinde yeraldığı 3.Dünya'nın sorunlarını tüm alanlarda yaşamaktadır. Bugün

devrime öncülük edenler, sınıfsal dinamikler temelinde ve taraf konumlarıyla "uluslararası eşitlik" prensiplerini "adalet" ve "yeni dünya özlemleri"ni bir kenara bırakarak "ulusal iktidar"a yerleşmişlerdir. Diğer 3. Dünya ülkelerinde olduğu gibi 3.Dünya'ya özgü renkler, kavramlar, mücadele belleği İran'da kaybolmamıştır, ancak İran da temel iddialarını yitirmiş, globalizmin rüzgarından payına düşeni, "borsa" olarak, "ATT" anlaşmasına dahil olmayı ulusal planına yazarak, "Coca-Cola"ya açılarak, milyarlarca dolarlık dış borç ve "Bank Melli"ye tanınan ayrıcalıklarla evet! bu simgesel ama ayrıntılandırılabilecek biçimlerde almaktadır. Anti-emperyalizm söylemi yine yükseklerde tutulmaktadır, ancak İngiliz, Japon, İsveç, Fransız, Alman firmalar İran ekonomisinin köşe taşlarını tutmaya başlamışlardır bile. Leyland, Citroen, Benz gibi uluslarötesi tekellerin İran'da yatırımları vardır. Eşit olmayan gelir dağılımı halen İran'ın gerçeğidir. İran'ın ekonomik politikalarında gelişmeler Batı'da memnuniyetle izlenmektedir. Buna göre: "Ülkedeki yerli ve yabancı yatırımlara yönelik engellerin giderilmesi ve üretim ve ihracat projelerinde daha fazla özel sermayenin katılımına yönelik elverişli bir altyapının oluşturulması. Serbest ticaret bölgelerinin kurulması. Millileştirilmiş şirketlerin ve hükümet paylarının arzedilmesi yoluyla özel mülkiyetin genişletilmesi planlanmaktadır.123 İran, diğer 3. Dünyacılar gibi meta zincirlerini kıramamış olup, kapitalist sosyo-ekonomik formasyonun gereklerini yerine getirmektedir. İran'daki düzene karşı çıkışımızı bu olguya dayandırmalıyız. Kendi doğasının gerekleri doğrultusunda sisteme ve sınıfsal ilişkilere yön veren bir din olgusu İran açısından da geçerli değildir. 3. Dünyacı deney İran'da da "Kapitalist Olmayan Yol"un olanaksızlığını bir kez daha ortaya koymuştur. Türkiye, İran ve Cezayir, bu ülkelerde egemenlik ilişkilerinin kapitalist doğası ortaktır, tıpkı diğer Ortadoğu ülkelerinde olduğu gibi. Gelişmişlik farkları bir yana bu ülkelerin emekçi sınıflarını dinsellik vs. eksenli ölçütlerle bölmek Ortadoğu halklarının geleceğine, eşitlik ve özgürlük mücadelesine zarar verir. Türkiye'nin düzenine neden karşı isek İran'ın düzenine de aynı gerekçelerle karşı olmalıyız. Yoksa dinsel koordinatların sınıfsal içeriklerini anlamazlıktan gelen 'ilerici-gerici

basitleştirmeyle gerçeğe uzak düşeriz. Ayrıca İran devrimi ile İran'ın düzenini ve devletini ayırmak gerekiyor. Haluk Gerger'in satırlarıyla:"... sonuç ne olursa olsun, İran Devrimi, insanlığın özgürlük savaşımında onurlu yerini almıştır ve ezilen insanlar için görkemli bir kurtuluş anısı olarak yaşamın parçası olmuştur.

İSLAM VE İHTALALCİ GELENEK

İlahi iradeyi uygulamak amacıyla şiddet yöntemlerine başvurmak İslam'ın tarihsel ve Kur'ani gerçekleri arasındadır. Kur'an, "Kafirler yanlışı, müminler gerçeği izler. Savaşırken kafirlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Onlara galip geldiğinizde onları esir alın." diyor. 'Kur'an Sure XLVII Ayet 3,4) "İlahi direktiflerin" uygulanmasından her Müslüman sorumludur. Humeyni ne diyordu? "Peygamberimizi hatırlayın. 13 yıl savaş planları yaptı. On yıl savaştı. Ama, politikayla ne işimiz var demedi."

İslam temelcilerine göre "Allah bahçesinin sakinleri" üçe ayrılır. Müstenbat, dini görev ve sorumluluklarının bilincinde olanlar. Müstakber, insanlığı baskı altında tutanlar, egemenler. Müstezaf, ezilinler, baskı altında tutulanlar. Durumu uygun her Müstenbat "Allah savaşçısı"dır. Bu konumuyla tek başına bile olsa yaratıcıya olan görevlerini yerine getirmeli, savaşmalıdır. Onun görevlerinden biri de "müstezaf"ın korunmasıdır. Allah'ın kurallarına bağlı her müstenbat, ilahi direktif yolunda ölüm cezasını yerine getirebilir.

İslamiyetin yerleşme ve devletleşme dönemleri 4 Halife'den üçünün siyasi suikaste kurban gitmesiyle simgelenir. Halife Ömer, 3 Kasım 644'te zehirli bir hançerle öldürüldü. Üçüncü halife Osman, evinde bir grup asker tarafından 17 Haziran 656'da katledildi. Dördüncü Halife Ali ise Küfe Camii'nde Şubat 661'de kılıç darbesiyle can verdi.

Bu öldürmeye dayalı silahlı şiddet geleneği, daha sonra da devam etti. "Silahlı eleştiri"nin en önemil uygulayıcılarından biri, Tahran'ın 150 km. güneyindeki Kum kentinde II. yüzyılın ortalarında yaşayan Hasan Sabbah'tı. Öğrenimini Neşabur kentinde tamamlayan Sabbah, Sünni ticaret enternasyonalinin temsilcisi olan Selçuk'lu egemenliğine karşıydı. Bu dönemde Selçuklu'nun "Makyevelli"si olarak kabul edi-

lebilecek Nizamülmülk, merkezi devlet düzenini oluşturuyordu. Merkezi mutlak monarşiyi örgütlenme, güçlü bir merkezi bürokrasi teşkil etme çabası yanında, egemenlere sadık Cema'i Sünni bir Ulema'nın geliştirilmesi gündemdeydi. Medrese düzenini, Selçuklu egemenliğinin dayanakları arasına yerleştiren Nizamülmülk, Nizamiye medreselerinin kurucusuydu. İkta sistemini (İkta: Toprak veya diğer gelir kaynaklarını birine bağışlamak) ordu düzeni ile bütünleştiren Nizamülmülk, askeri egemenlerin devletteki itibarını oldukça yükseltti.

Hasan Sabbah'ın düşünce ve eylemleri, Selçuklu egemenlik sistemine yönelik tepkilerle şekillendi. Şii-İsmaili inancın eylem potansiyelini ön plana çıkaran Hasan Sabbah, siyasal-dini bir ayaklanmanın inceleme, propaganda, örgütlenme ve saldırı aşamalarına dair açık bir bilince sahip olduğunu kanıtladı ve bu temelde "kurtarılmış bölge" anlayışının ilk uygulayıcılarından biri konumuna geldi. Hasan Sabbah, "Kurtarılmış bölge'yi İran Platosunu Hazar Denizi'nden ayıran Elbruz Dağları'ndaki Dailam'da gerçekleştirdi. Buğdaydan, haşhaşa her türül ürünün yetiştiği bölgeye 1090'da bir grup yoldaşıyla gelen Sabbah, Rudbar köyü yakınlarında bulunan Alamut Kalesi'ne yerleşti. Hasan Sabbah "müstezaf"lara dayanarak "kurtarılmış bölge'yi bir ihtilalci hareketin merkezi haline dönüştürdü. Selçuklu egemenleri titremeye başlamışlardı bile. Hasan Sabbah'ın örgütlenmesiyle üç ana unsur vardı. Mürşitler, araştırma ve propagandadan onlar sorumluydu. Dayı'lar, arasındaydı. Üçüncü grupta ise eylemleri gerçekleştiren ve hayatlarını gözlerini kırpmadan ortaya koyan Fedailer bulunuyordu. Siyasi suikast tekniğini ustaca uygulayan Fedailer'in hedefleri, egemenlik sisteninin uç noktasında bulunanlar ile davayı ihanet edenlerdi. Fedailer'in hedefleri, egemenlik sisteminin mümkün olduğunca halk için değiştiril-

mesiydi. Sıradan insanlara kesinlikle zarar verilmiyor, sivrilmiş düşmanlara yöneliniyordu. Bu arada onlara karşı muazzam bir propaganda yürütülüyor, amaçlarının "İslamı yıkmak" ve "tüm Müslümanlara felaket getirmek olduğu" belirtiliyor, uyuşturucu kullandıklarına dair hikayeler uyduruluyordu. Oysa, İsmaililer, dünya tarafından hakkı yenen yoksul "müstezaf"ların mücadele azmini temsil ediyorlardı. Onların eylemlerinin yarattığı gelenek çizgisinde, Fedai ve Fedayin deyimleri Ortadoğu halklarının mücadele birikiminde önemli simgeler oldular. Filistin Hareketinden, İran'daki Marksist gerillalara kadar birçok ları kendilerini Fedailer olarak tanımladılar.

1092 yılında Selçuklu Sultanı Melikşah, Sadrazam Nizamülmülk'ün tavsiyesi doğrultusunda Dailam'a bir casus gönderdi. Casus Emir Aslantaş'ın raporları daha sonra İsmaililere yönelik savaşın temellerini attı. "Din ve ahlaki değerlerin, halkın itaatinin sağlanmasında en etkin araçlar olduğunun farkında" olduğu Nizamülmülk tarafından belirtilen Hasan Sabbah bunları ortadan kaldırmaya çalışan bir düzen düşmanı ilan edildi. İsmaililik eski Aryan dinine tapanların mezhebi olarak tanıtıldı. Hasan Sabbah, zevk düşkünü, gösteriş meraklısı ilan edildi. Müslüman psikolojisini çok iyi bilen Nizamülmülk, günümüzde de muhaliflere yöneltilen suçlamalara benzer suçlamaları propaganda malzemesi olarak kullandı. Nizam'ın ajanları İmparatorluğa yayılarak tüm camilerde müthiş bir karalama kampanyası yürütürken, İsmaililere yönelik terör de sürdürüldü. Ancak Fedailer, Selçuklu Devleti'nden daha uzun ömürlü oldular. II. yüzyıl bittiğinde Alamut benzeri birçok "Kurtarılmış Bölge" vardı. Ekim 1092'de Batı İran'da Nihavent yakınlarında bulunan bir kasabada Nizam, yanına sokulan bir kişinin hançer darbeleriyle can verdi. Suikastı gerçekleştiren Fedai, "Şeytan'ın ölümü mutluluğun başlangıcıdır." diye bağırdı. Haçlı Seferleri sırasında Fedailer Avrupalı savaşçılara karşı da hançerlerini kullanmakta tereddüt etmediler. Batı'nın İslam Fedaileri ile ilk karşılaşmasıydı bu...

İran'ın orta kesiminde Save köyünde doğan Seyyid Muhammed, "İslam'ın Fedaileri" örgütünün kurucusudur. Şah rejimine tepki duyan Seyyid Muhammed, Mısır'a gitti (1936) ve burada Müslüman Kardeş-

ler'in lideri Hasan el-Banna ile tanıştı. Tahran'daki "Pehlevi zorbasını" devirmek amacıyla "inanca dönüşmüş kılıç" anlayışını geliştirme zorunluluğuna inandı. 1942'de "Allah'ın askerleri" adlı bir grup kuran Seyyid Muhammed o sıralarda kıdemsiz bir molla olan Humeyni ile temas halindeydi. Rıza Şah'ın kurduğu laik adalet sistemine sembolik bir darbe vurmak adına yargıç ve parlak bir aydın olan Kasravi, bu grubun üyesi Seyyid Hüseyin Emami tarafından öldürüldü. 1944 sonunda Seyyid Muhammed önderliğindeki örgüt 70 kişilik bir güce ulaşmıştı. İslam'ın fedaileri olarak eylemlerine imza atan örgüt, aralarında Başbakan Abdülhüseyin Hazir ve General Hacali Ramana ve Eğitim Bakanı Ahmet Zergene 'nin de bulunduğu birçok devlet görevlisini öldürdü. Bu arada Fedailer'in sempatizanı olan Nasr Fakr Arai, Şubat 1946'da Şah'ı öldürmeye teşebbüs etti ve olay esnasında öldürüldü. İran'da aralarında İslam Fedaileri'nin de bulunduğu birçok İslamcı örgüt, Sovyetler'in giderek güçlenen Tudeh aracılığıyla etkinlik kazanmasını önlemek amacıyla İngiltere tarafından destekleniyordu. Ancak, İslam Fedaileri 1950'den itibaren İngiliz çıkarlarıyla mücadeleye başladılar. 1951'de muhafazakarların çoğunlukta olduğu parlamentodan geçirdiği yasa ile İran petrollerini millileştiren Musaddık'ın yanında yer aldılar.

Birçok parlamenter Fedailer'in korkusuyla yasaya karşı çıkma cesaretini gösteremedi. Bu dönemde İslam Fedaileri gücünün doruğundaydı, Öyle ki: Başbakan Razmara'yı öldüren Halil Tahmasbi'nin ölüm cezasını kaldıran yasayı parlamentodan rahatlıkla geçirebildiler. Mesleği marangozluk olan Tahmasbi, ölümden kurtulmakla kalmadı, parlamento ona, "milli kahraman" ve "İslam askeri" unvanlarını da verdi. Ancak devir değiştiğinde yeniden tutuklandı, idam edildi. İslam Fedaileri, işçi, küçük esnaf, lumpen proleterlerden oluşuyordu. "Toplumun ucuna itilmiş, düşmek üzere olanlar" Fedai hareketinin sınıfsal niteliğini belirleyen ölçüdür. Nevab adıyla tanınan Seyyid Muhammed, Şii'liğin eşitlikçi geleneğine son derece bağlıydı. Sıradan bir militan gibi davranıyordu. "Despotça hükmetmeyi" günah sayan bu hareketin üyeleri münferit hedeflere yönelmediler. 1980'lerde Lübnan ve İran'daki ardıllarının yaptığı gibi ne peçesiz kadınlara asit attılar, ne

homoseksüellere saldırdılar. Hedeflerini üst düzey egemenlerden seçtiler. Eylem prensipleri "kötülük için uygun şartlar yaratanlar"la mücadeleye göre şekillenmişti. Fedailer toplumun ezilen kesimlerine yardıma yönelik organizasyonlar da gerçekleştirdiler. 1953'te polisin örgüte yönelttiği saldırıdan kısa süre önce örgüt bölündü. Hocafiye adını alan bir grup örgütten koptu. Bunlar polisin takibinden kurtuldukları gibi Savak'ın da yardımını gördüler. Musaddık'ın devrilmesi sonrası yoğun bir devlet baskısı ile karşılaşan örgüte yönelik büyük bir tutuklama kampanyası gerçekleştirildi. Bu süreçte komünistlerle birlikte 250 kadar Fedai tutuklandı. Devlete karşı suç işlemekten ötürü dokuz önderi idam edildi. Asılanlar arasında Seyyid Muhammed, Halil Tahmasbi ve Hüseyin Emami de vardı. Fedailer'in bu kadar kolay tasfiye edilme nedenleri arasında 1951'den itibaren Seyyid Muhammed ve arkadaşları gizli çalışmayı terketmişlerdi. Parlamentodan çıkan kararlar neticesinde hiçbir hükümetin kendileriyle yasal mücadeleye cesaret! edemeyeceğine inanmışlardı. Gizliliğin olanaklarını, kitle çalışmaları ile telafi edemeyen örgüt giderek zayıfladı. 1956'da Başbakan Hüseyin Ala'ya suikast girişimi ile tekrar adını duyurdu. 1965'te Humeyni'nin emriyle Başbakan Hasan Ali Mansur'u öldürecek olan Muhammed Abd Hocai de örgütün üyelerinden biriydi. Fedailer'in önemli isimlerinden Sadık Halhali, Habibullah Asgar Ovladi, Hacı Mehdi Araki, Esadullah Laccvardi Ayetullah Humeyni'nin devrim sonrası önemli görevler verdiği ve kilit noktalara getirdiği isimlerdir.

İran'dan Lübnan'a göç eden Şii kökenli Musa Sadr, Tahran'dan ayrılmadan önce Savak ile anlaştı (1961). General Hasan Pakravan Sadr'a Lübnan'daki faaliyetleri için her yıl belirli miktarda bir para vermeyi taahhüt etti. Sadr'ın ataları, Safavi hükümdarları, İran'ı Şiiliğe dönüştürmeye karar verdiklerinde 16. yüzyılda Lübnan'ın Cebel bölgesinden getirilmiş mollalardı. Sadr, Lübnan'a geldiğinde Hristiyanlar Batı'ya, Sünni toplum da Vasır'a dayanıyordu. Şiiler ve Dürziler ise Lübnan'da etkinlik arayan güçler açısından önemli bir dayanaktı. Lübnan'lı Şiiler açısından İran, giderek manevi bir ilham kaynağı olmaya başlamıştı. Bu ortamda Lübnan'daki feodal Şiiler Sadr'ı iyi

karşıladılar.

Musa Sadr 1972 yılından itibaren Şah rejimiyle ilişkilerini kesti ve Ayetullah Humeyni de dahil Şah karşıtlarını desteklemeye başladı. Bunda Lübnan Şiileri'nin "imam" adayı Sadr'ın seçtiği yolun etkisi vardı. Büyük toprak sahiplerinin temsilcisi bir molla olmayı reddeden Sadr, yoksul köylü kitlelerinin sorunlarına eğildi. Şiiliğin ihtilalci geleneklerini benimsedi. Lübnan'lı Şiilerin hakları ellerinden alınmış, yoksul "Müstezap"lar olduklarını vurguladı. Daha sonra "Harekat-ı Mahrumeyn" (Mahrumlar Hareketi) adı verilen bir örgütlenmeye yöneldi. Bekaa vadisindeki yoksul köylüler ve Batı Beyrut'un gecekondu halkı içinde çalışmalar yoğunlaştı. Sadr'ın temsilcileri 1972'de Nahr e-Barid mülteci kampında yapılan Filistin gerilla örgütlerinin toplantısına katıldılar. Filistin Halk Kurtuluş Cephesi önderi George Habbaş, Sadr'a bağlı militanlara silahlı eğitim verilmesini kabul etti. Aynı çizgiyi Arafat'da kabul etti. Bu arada Sadr, Şah için "Doğunun şeytani hükümdarı" diyordu. Sadr'ın bu çıkışları, Berkeley Üniversitesi'nde okuyan parlak entelektüel yeteneklere sahip Mustafa Şamran Sarehi'nin dikkatini çekti. Troçkizm ile İslam sentezinin öncülerinden İran'lı düşünür Muhammed Nahşabin taraftarı olarak politikaya giren Şamran "Tashayu Sorkh" (Kızıl Şiiler) adlı gizli bir örgüt kurmuştu. Şamran, Musa Sadr'ın telkini doğrultusunda Lübnan'a geldi ve Tir'e yerleşti. Orada gerilla faaliyetlerinde paravan olarak kullanılan teknik bir okul açtı. Bu arada Nayif Havatme'nin yönettiği Filistin Fedai hareketinden büyük destek gördü. 1973'e gelindiğinde, Şamran'ın Müslüman Öğrenciler Birliği'nin altı ülkede kolları vardı. İbrahim Yezdi (Humeyni'nin 1979'da Dışişleri Bakanı) Amerika'dan sorumluydu. İngiltere kolunun başında Kemal Harazi ve Abdülkerim Saruş bulunurken, 1981'de Humeyni'nin Petrol Bakanlığı'nı yapacak olan Muhammed Garazi de Fransa'daki gücün yöneticisiydi. İmam Musa Sadr'ın kurduğu , Şamran'ın güçlü bir savaş aygıtına dönüştürdüğü örgüt "Emel" (Ümit) adıyla Lübnan'da ağırlığını 1974'ten sonra hissettirecekti...

Şeyh Murtaza Mataharı'ye göre "İslamiyet, bir heyecan, ihtilal, kan, özgürlük ve şehitlik dinidir." İslami temelciliğin, silahlı kolunun

en önemli hareketlerinden biri olan Hizbullah, (Allah'ın Partisi) bu ilkenin savunucusudur. 1973 yılında Kum kentinde kurulan Hizbullah'ın önderi Ayetullah Muhammed Gaffari'ydi. Gaffari hapiste ve işkence altında can vermişti. Çıkışında Gaffari'nin ölümü yiğitçe kabul edişinin etkilerini taşıyan hareket, bugün milyonlarca taraftara sahip bulunuyor. Hareketin başına ise Hücret-ül İslam Hadi Gaffari yani Ayetullah Gaffari'nin oğlu geçti. Hizbullah, klasik anlamda bir siyasi parti değildir. Bir yaşam tarzı, yarı gizli bir siviller ordusudur. "Hizbullah ruh gibi bir örgüttür" diyor. Gaffari'nin kalaşnikofunu hiç yanından ayırmadığı rivayet edilir. Hizbullah'ın örgütlediği kesimler kentlerin yoksul, emekçi insanlarıdır. Her şeyin iyi ve kötü esasına göre bölündüğüne inanan Hizbullah'çılar "ilahi toplum"un kuruluşu için "şeytan"la daha doğrusu onun tezahürleriyle dövüştüklerini vurguluyorlar. Şeytan İsrail'dir, ABD'dir. Bir kadının başörtüsüz dolaşmasıdır v.s. 1979'da Hizbullah Tahran sokaklarında büyük bir şiddet dalgasıyla ortaya çıktı. Muhalif gazete büroları yakıldı, muhalefet sözcüleri öldürüldü, peçesiz kadınlara asit atıldı.

Tahran'ın gecekondu bölgelerinin işsiz, yoksul insanlarından oluşturulan Hizbullahçılar, rejimin halk kanadını teşkil ediyordu. Hizbullah, Ayetullah Humeyni'yi yüce önder olarak kabul eden bir anlayışa sahiptir. Hareketin en önemli dayanaklarından biri de şehitlik kavramıdır. Hizbullah'ın "Şehadet gönüllüleri" hayatları pahasına düşmanlarıyla savaşırlar. Şehit olmak, Allah'ın dostları (Evliya el Allah) arasında yer almak demektir. Öncelikle yoksul ve çok çocuklu ailelerden gelenlere "Şehadet Gönüllüsü" olma imkanı verilir. 1981'de "çocuklarınızdan birini imama sunun" sloganı ile başlatılan kampanya iki haftada bir milyondan fazla gönüllü toplamıştır. Humeyni'nin yargısına göre, özellikle 20 yaşın altındaki gençler "Şehadet Gönüllüsü" olmalıdır. 20 yaşın altında olanlar "şeytani uygarlığın çürümüşlüğü" ile kirlenmemişlerdir. Askeri eğitime büyük önem veren Hizbullah'ın "çocuk gücü" de bulunmaktadır. İran'da Hizbullah, "çocuk gücü"nü başarılı biçimde harekete geçirebilmiştir. Yoksulluk ve cehalet tehdidi ile karşı karşıya bulunan onbinlerce çocuk, Hizbullah üyesi olmanın güvenini duyuyordu. İslam düşmanlarına karşı

bazı yetkiler de verilen bu çocuklar, rejimin "temizlik kampanyalarında" "Devrim Muhafızları" ile birlikte hareket ettiler. "Kültür devrimi" uygulamaları ekseninde yürütülen bu kampanyalar rejimin yerleşmesinde önemli işlevler gördü. 1986'da özel muharebe eğitiminden geçirilmiş 75 bin kişilik bir Hizbullah gücü bulunuyordu. Rejim muhaliflerini ortadan kaldıran vurucu timlerin büyük bölümü bunlar arasından seçildi.

Arap ve İslam ülkelerinde kurtuluş mücadelesi veren kamplar 80'lerde iyice yaygınlaştı. Kum kentinin 45 km. kuzeyinde bulunan Salihabad kampı, Manzariye kampı, Tahran'ın batısında yer alan Parandak kampı, Beheştiye kampı (sadece kadın militanlar yetiştiriliyor) bu kamplardan bazıları. Bu kamplarda eğitilenler birçok ülkede çeşitli şiddet eylemleri gerçekleştirdiler. Doğrudan İran hükümetinin denetimi dışında bulunan bu yapılanmaya resmi bir müdahale söz konusu değildir. Ayrıca, İran'lı bu grupların BASK, ETA, IRA, Korsika Ulusal Kurtuluş Cephesi, Sandinista'larla da görüşmeleri olmuştur ve bu İran devletinin resmi yönelimlerinin ve diplomatik kanallarının dışındadır.

ORTADOĞUNUN EGEMEN GERÇEKLERİ

Hizbullah'ın teorisyenleri; 1980'leri "tohumların ekildiği dönem" olarak değerlendirirler. Hizbullah'ın amaçları, Müslümanlara, İslamiyet ve kafirliğin bir arada olamayacağını öğretmek, İslam güçlerini Kutsal Savaş için zafere kadar seferber etmek, her Müslümana, görevinin Yaradanı için ölmek ve öldürmeye hazır olması gerektiğini öğretmek, İslam ülkelerinde, İslam'ın kurallarına uyulmasını sağlamak olarak belirtilmektedir. Lübnan'da 1982'den itibaren Şiilik bölünmüş ve Hizbullah gücünü oldukça arttırmıştır. Emel'in önderlerinden Hüseyin Musavi, Şeyh Ragıp Harb, Seyid İbrahim el-Amin'in Tahran'la temasları sonrası bu üçlüye Seyid Muhammed Hüseyin Fadullah da katıldı. 1936'da Kerbela'da doğan Fadullah, Necef'te dini eğitim gördü. Şeyh Fadullah'ın düşünce gelişiminde İslam Fedaileri'nin rolü büyüktür. İhtilalci kişilik yapısıyla, örgütlenme tarzı ve militan yaklaşımıyla, Fadullah Musavi'nin Emel el-İslami örgütünün eylemlerini desteklemekte tereddüd etmedi. Musavi, 1983 baharında İsrail, ABD, İngiliz ve İtalyan güçlerinin Lübnan'dan çekilmeleri amacıyla büyük bir kampanya başlattı. Bu bağlamda iki "şehadet gönüllüsü"nün kullandığı patlayıcı yüklü otomobil ABD elçiliğine daldı, 6-7 kişi öldü. Ölenler arasında CIA'nın Ortadoğu'da görevli ve o gün gizli bir toplantı için elçilikte bulunan üst düzey elemanları da bulunuyordu. 23 Ekim 1983'te gerçekleştirilen bir başka Fedai eyleminde ise 241

Amerikan ile 58 Fransız askeri öldü. Amerikan uzmanlarına göre bu saldırı "II. Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu'da tek başına yapılan ve nükleer olmayan en büyük saldırı" niteliğini taşıyordu. Tir'de bulunan İsrail birliği ise "Şehadet Gönüllüleri"nin eylemi sonucunda 67 kayıp verdi. 16 Kasım 1983'te İsrail komandoları Musavi'nin karargahına saldırdı, çoğunluğu kadın-çocuk olmak üzere 16 kişiyi öldürdü. Fransız, Süper-Etendar uçakları ise Bekaa Vadisi'ndeki Şeyh Abdullah Garnizonu'na bomba yağdırdı. Bunu ABD'nin New Jersey uçak gemisinden kalkan uçakların Bekaa'da bulunan Hizbullah mevzilerine saldırısı izledi. Bugün Hizbullah, İsrail'in bölgede en fazla çekindiği güçlerin başında geliyor.

Tüm Müslüman ülkelerde örgütlü olan Hizbullah ciddi bir halk desteğine sahip. ABD ve diğer emperyalist güçlerin yanısıra bölgenin petrol oligarşileri de Hizbullah'ın düşmanı. 1985'te Kuveyt Emiri Cabir Ahmed el- Sabah'a yönelik bir suikast girişiminde bulunan Hizbullah, Kuveyt'te ABD ve Fransız elçilikleri ile bazı iş merkezlerine de bombalı eylemler düzenledi. Suudi Arabistan monarşisini, İslam'ın ilkeleri açısından mahkum eden Hizbullah, Amerika'nın bölgedeki en yakın müttefiki saydığı krallığı yıkmak için eylemler gerçekleştirdi. Bugün de anti-emperyalist, anti-siyonist bir çizgide özellikle Güney Lübnan'da İsrail'e yönelik başarılı bir halk hareketini örgütleyen Hizbullah, bölgede ağırlığını duyuran bir güç konumunda (Bu gücün Türkiye'de kanlı faili meçhul cinayetlere imzasını atan Hizbulkontra ile ilgisi bulunmuyor.) Hasan Sabbah'tan günümüze akan çizgide yoksulların ve ezilenlerin mücadeleci İslamı, egemenlerin, ezenlerin dininden farklı özellikler taşımıştır. Ortadoğu'da doğrusu, yanlışıyla kurtuluş mücadelelerinde yerini almış, anti-emperyalist, anti-Amerikancı, anti-siyonist özelliklere sahip kapitalist modernleşmenin yıkıcı etkilerini tepkiyle karşılayan birçok İslamcı hareket vardır. Yıllardan beri, Türkiye'de küçük bir azınlık dışında, İslamcı kesim, bu özelliklerin dışında oluşmuş devlet ve sistemle bütünleşmiştir. Bu anlamda Türkiye bir istisnadır...

"BIR DAMLA KAN BIR DAMLA PETROL"

Ortadoğu'nun devlet tanımına uymayan, "anonim şirketler" gibi örgütlenmiş petrol oligarşileri, tepeden tırnağa silahlanmış, birbirinin gırtlağına yapışmaya hazır din kardeşleri! çürümüş monarşileri, uluslararası petrol tekelleri ile iç içe geçmiş yoz yönetimleri var. Muazzam bir zenginliğin yanı başında sefalet, açlık ve cehaletle kırılan halkları var. Piramidin tepesinde bazılarının "zirve" kurumu dediği bir klüp bulunuyor. Yılda birkaç kez toplanan Kral, Şeyh, Emir ve devlet başkanlarından oluşan hükümetler üstü bu organ, büyük bir yetki ve güce sahip yardımcı ve danışmanlarla herhangi bir anayasal kısıtlamaya tabi olmaksızın bölgeyi yönetiyor. Bu "zirve" ile iç içe geçmiş ara halkalarda ise uluslararası tekellerin yöneticileri, diplomatlar, bürokratlar yer alıyor. Bu gruplar ilginç tipolojileri içeriyor. Örneğin "görünmeyen adam" özelliği ile Fransız istihbaratını yıllarca yöneten Comte du Meranche, Ortadoğu'da olan biten her şeyden haberdardı. Bir başka tipoloji ise Chase Manhattan Bank'taki başkanlık odasından veya Middle Eastern Oil'in bürolarından hükmünü yürüten David Rockefeller'di. Ortadoğu'nun egemen gerçeklerinin biçimlenmesinde CIA'nin parlak isimlerinden Başbakan Theodore Roosevelt'in torunu Kermit Roosevelt anılmaya değer. CIA operasyonlarının yöneticisi Kermit için İran Şah'ı "tahtımı Allah'a ve size borçluyum" diyordu. Kapitalist enternasyonal dünyasının birçok tipolojisini görmek mümkün Ortadoğu'da. Yine, örneğin Dünya Bankası Başkanlığı yapmış Eugene Black önce Kuveyt Emiri'nin özel danışmanı olmuş, daha sonra Kuveyt Yatırım Bankası'nın operasyonlarını yönlendirmişti.

Ortadoğu'da, Kapitalist Enternasyonal'le bağlantılı güçlü adamlardan oluşan "iç kabineler" gerçek yönetim odaklarıdır. Bu "iç kabineler" petrol tekellerinin temsilcileri, silah satıcıları, istihbarat örgütleri ile birlikte hareket ediyorlar. "İç kabine"leri ortak sınıf çıkarları etrafında birleştirmek kapitalist hegomonyayı temsil eden ABD'ye düştü. ABD açısından birleşik bir cephe yaratmak zor olmadı, nasıl olsa komünizm tehlikesi vardı. 1970'li yıllarda CIA'nın önerisiyle "Safari Kulübü" adında gizli bir fon kuruldu. Bu fonda çok büyük miktarda

para birikti ve komünist aleyhtarı faaliyetlerde kullanıldı. ABD, Dünya'nın dört bir yanındaki birçok kirli operasyonu, kendi kongresinden aldığı ödeneklerle değil, Ortadoğu'daki bu fondan karşıladı. Ortadoğu'nun egemenleri, Eritre ayrılıkçı hareketine para sağlamak suretiyle Etiyopya'daki Mengistu Haile Mariam hükümetinin zayıflamasına katkıda bulundular. Afgan hükümetine karşı savaşan ABD ve Pakistan'ın eğittiği güçleri finanse ettiler. Kontra işinde yine bu fonlar kullanıldı. Angola'da Marksist yönetime karşı savaşan UNİTA teröristlerini gerici Arap yönetimleri paraca destekledi. Para, güç, gizlilik ve oluk oluk akan kan, Ortadoğu'nun egemen gerçeği olarak pekişti. Bu denklemin düğümleri ilginç kişilikler! ortaya çıkardı. Bunlardan biri ünlü silah tüccarı Adnan Kaşıkçı. Ortadoğu halklarının kanını emenlerin pek itibar ettiği Kaşıkçı'nın yıllık kişisel giderlerinin 40 milyon dolar olduğu söyleniyor. Dillere destan yatı "Nebile"de, doğum gününü kutlamak için verdiği partiye 300 misafiri özel uçaklarla taşındı. Parti, Puerto Rico'da demirlemiş yattaydı. Suudi Kraliyet ailesinin yakın dostu Refik el-Hariri de inanılmaz bir servetin sahibi. Adnan Kaşıkçı türü iş adamlarından Mehdi el-Tagir'in ise 3 milyar sterlinlik nakit serveti dışında, büyük bir gayri menkul merakı var. Henry Ford'a ait şatoyu Fransa'da satın alan bu zat, ayrıca 6 bin nadide halı ile dünyanın en büyük mücevher koleksiyonlarından birine sahip. Ortadoğu'da Sodom ve Gomöre tabloları yaratanlar arasında Prens Faysal'ın danışmanlarından Şeyh Eynani'yi de anmak gerekir. Emperyalizmin çöl kalkanı operasyonu ile Ortadoğu'ya müdahale ettiği saatlerde, Eynani, Fransız Riviera'sında kumar oynuyordu. Carlton otelinin salonlarında 8.8 milyon pound kaybeden Eynani açısından sorun yoktu. O daha önce de benzer miktarları zevki! için kumar masalarında bırakmıştı. Silah komisyoncusu, müteahhit, danışman konumundaki bu kapitalist parazitlerin şaşırtıcı servet ve israflarının temelinde şu çarpıcı rakamlar var, 1970 ile 1980 yılları arasında Arap ülkeleri petrolden 2 trilyon 400 milyar dolar gelir elde ettiler. Ve bu rakamın 155 milyar doları doğrudan silah alımına 1 trilyon doları da dolaylı savunma harcamalarına gitti. Suudi Arabistan sadece 1985'te 30 milyar dolarlık silah siparişi verdi. Emperyalist metropollerde,

silah fabrikaları tam kapasite çalışırken, araştırma -geliştirme yatırımlarını yapabiliyorlar, komisyoncular muazzam servetler ediniyor, bankacılar da Arap parasını tekrar işleme koymak amacıyla bu siparişleri memnuniyetle karşılıyorlardı.

Ortadoğu, günümüzde Dünya'nın en büyük silah stoklarına sahip bölgelerin başında geliyor. Bölgesel güç olma iddiaları ile beslenen bu silahlanma faaliyeti, sorunların çözümüne yönelik seçenekleri de sınırlandırıyor, askeri çözümsüzlükler yoğunluk kazanıyor. Bu arada en büyük silahlanmayı emperyalizmin koçbaşı İsrail gerçekleştiriyor. İsrail, tüm Arap ülkeleriyle birden savaş kurgusuna göre, silahlanıyor. Ayrıca, Suudi Arabistan ve diğer körfez petrol oligarşileri, İran'a karşı silahlanırken, Türkiye-Suriye, Suriye-Irak, Mısır-Irak, Türkiye-İran birbirlerinin silahlanmasını dikkatle izliyor. Bu arada İran ve Türkiye, savaş sanayiini geliştiren bölge ülkeleri arasında İsrail'le birlikte yer alıyorlar. Ulusal silah sanayi programları kapsamında, 45000 personel, 240 ana üretim merkezi ile bunları destekleyen 12000 küçük özel işletme İran'ın bu programının çapını gösteriyor. İran, T-72 ana şasisine göre Zülfikar adı verilen bir tank üretiyor. Öte yandan, Taktik Balistik füze imali ile bu silahlara takılı kitlesel imha silahlarına sahip olmak için girişimlerde bulunuyor. Ayrıca Şahin projesi adı verilen bir başka füze modeli üzerinde çalışmalarını sürdürüyor. Türkiye ise silah sanayii ve ordunun reorganizasyonu çerçevesinde 1995-2005 yılları arasını kapsayacak 150 milyar dolarlık bir silahlanma programını yürürlüğe koymuş durumda. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nün, 1990-1991 istatistiklerine göre bazı Ortadoğu ülkelerinin savunma! harcamalarının GSMH'ya oranı yüzde olarak şöyledir: Suudi Arabistan 18,7, Bahreyn 4,7, Mısır 6,7, Birleşik Arap Emirlikleri 5,7, Irak 27,9, İsrail 11,7, İran 2,2, Ürdün 15,1, Kuveyt 6,7, Katar 2,9, Suriye 12,3, Kuzey Yemen 9,7, Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti 17,3.

Ortadoğu'da kaynakların büyük bölümünü tüketen, tüm ülkelerin katıldığı oldukça yoğun bir silahlanma yarışı yaşanıyor. Bölge silah tekellerinin en iyi pazarı konumunda ve tüm ülkeler en ileri teknolojiye dayalı silah sistemleri için milyarlarca dolar harcıyorlar. Öte yan-

dan İsrail, Güney Afrika ile ortak çalışmalar çerçevesinde nükleer başlıklara sahip oldu. Buna karşılık Arap ülkeleri ve İran da kimyasal ve nükleer silahlara yöneldiler. İsrail, nükleer ve kimyasal silahların yanısıra, konvansiyonel silah teknolojisi alanında yoğun çalışmalar yürütüyor. 1989'dan bu yana, saniyede 3200 metrelik bir hızla uçan, çok yükseklerde seyreden balistik taktiksel bir füzeyi imha edebilen Arrow adlı yeni bir füze sistemi geliştiriyor. Projenin %80'ini ABD finanse ediyor. ABD emperyalizmi, bölge ülkelerinin İsrail'i silahlanma yarışında geçmemeleri için büyük kaynaklar seferber ediyor. Bu arada, İsrail Eylül 1988'de uzaya Ofek-1 isimli bir casus uydu da gönderdi. Nisan 1990'da bunu öncekinden daha karmaşık yapıda işlevlere sahip ve dünyada mevcut en iyi elektro-optik kameralarla donatılmış Ofek-2'nin uzaya fırlatılması izledi. Bu füzenin fırlatma mekanizması İsrail'in 2400 km'ye füze atabileceğini göstermiş oldu. Arazideki en küçük askeri hareketleri bile bu uydu ile izlemek mümkün. Bu askeri teknolojinin kaynağında, yılda 3 milyar dolarlık yardımla ABD duruyor.

Ortadoğu'da silahlanmanın ortaya çıkardığı tablonun sonuçları İran-Irak savaşının acı sonuçlarıyla iyice netleşti. Kuzeyli emperyalistlerin, anti-emperyalist yörüngede gelişen İran devrimini boğmak amacıyla başlattıkları ve petrol oligarşilerinin, ABD'nin Irak'ı desteklediği savaşta müthiş bir yıkım yaşandı. İran bu savaş harcamalarında 65 trilyon 353 milyar riyal kaybetti, bu rakam 1989 yılındaki petrol üretim gelirinin 20 katıydı. İhracatının %95'i petrolden elde edilen gelire bağlı olan İran'da 1978'de 650 dolar olan kişi başına petrol geliri 90'lı yıllarda 120 dolara düşmüştür. 1989'da bütçe açığı %95'dir, enflasyon savaş süresince %800'lerde seyretmiştir. İran halkı, İngiliz sömürgeciliği dönemindeki koyu sefalete mecbur edilmiştir. En önemlisi emperyalistler savaş sonrası İran'a kendi koşullarını dayatmaya başlamıştır. 25 milyar dolarlık dış kaynak ihtiyacı ortaya çıkarken, temel ihtiyaç maddelerinin fiyatları savaş sonrası 16 kat artmış, bu maddelerdeki sübvansiyonlar kaldırılmıştır. Fransa'nın en büyük üç ticaret bankasından BNP ve Credit Lyonnaise, İran Merkez Bankası ve İran petrol/kimya şirketi ile geniş kapsamlı bir anlaşma imzala-

mışlardır. Emperyalizm savaş sonrasında Dünya Petrollerinin %9,2'sini elinde bulunduran İran'ı dize getirmek ve meta zincirleri ile bağlamak için birçok proje geliştirmiştir. Bender Humeyni Petrol kimya kompleksinin yapımını Fransız Techip Firması üstlenmiştir. Oysa İran bu projenin ilk aşamasını 10 yıllık savaşa rağmen kendi olanaklarıyla gerçekleştirebilmişti. Yine savaş sonrası Fransız yapımı Mirage uçakları ile Irak tarafından bombalanan havaalanlarının yapımını Fransız firmalar üstlenmiş, Fransa bu amaçla İran'a 170 milyon Frank tutarında kredi açmıştır. Rafsancani'nin anlatımıyla savaş, İran'a 1 trilyon dolara maloldu, 1980-1988 yılları arasında 15 büyük kent ve 1200 köy tümüyle haritadan silindi.

Irak'a gelince, balistik ve ileri teknolojiye dayanan silahlarla ilgili programlara ve özellikle kimyasal silah üretebilecek bir endüstrinin kurulmasına 20 ülkeden 207 tekel katıldı. Ortadoğu'da silah sayımı yapan "Middle East Data Project"e göre Irak'a kovansiyonel silah satan firma adedi 1000. Uluslararası silah tekelleri Irak'ı tepeden tırnağa silahlandırdılar. Irak'ta kimyasal silah sektörünü en başta B. Alman şirketleri kurdu. Irak'ın askeri programlarında işbirliği yapan ve kimyasal silah üretimi amacıyla çalışmalara katılan 208 ölüm taciri firma var. Bunların dökümü şöyle: 86 Batı Alman, 18 ABD, 18 İngiliz, 16 Fransız, 12 İtalyan, 11 İsviçre, 17 Avusturya, 8 Belçika, 3 Arjantin, 1 Japonya, 1 Hindistan, 1 Brezilya, 1 Mısır, 1 Monako, 1 Jersej.124 Irak 1982-1985 yılları arasında 42.8 milyar dolarlık silah alımı yaptı. Savaş bittikten sonra da silahlanmaya devam etti, Körfez Savaşı öncesi dünyadaki en büyük askeri malzeme ithalatçısıydı. Bütün dünyada satılan silahların yaklaşık %10'unun alıcısı Irak'tı. Bu savaşta yüzbinlerce insan öldü, iki miyona yakın insan yaralandı. Savaştan en büyük karı emperyalistler yaptı. Savaş boyunca 53 ülkenin ölüm tacirleri Irak ve İran'a 50 milyar dolarlık silah sattılar. (Bu rakam savaş boyunca, üçüncü dünya ülkelerine yapılan toplam satışın beşte birini oluşturuyor.) Savaşta 10.000 Irak'lı ve 40.000 İran'lı esir düştü. 5000 Kürt Halepçe'de kimyasal silahlarla yok edildi, 100 bin Kürt İran ve Türkiye'ye sığındı. Bu arada ABD başta olmak üzere emperyalist ülkelerin donanmaları Körfeze Savaşı boyunca yığınak

yaptılar. ABD uzaydaki uydulardan aldığı bilgileri Irak'a verirken, 3 Temmuz 1988'de doğrudan müdahalede bulundu ve ABD yanlısı USS Vincennes'den fırlatılan füze, İran Hava Yolları'na ait sivil Airbus uçağını düşürdü, uçakta bulunan 290 kişi öldü. Bu katliam sonrası İran yönetimi savaşı durdurma kararı aldı.

Aslında, İran İslam Cumhuriyeti Irak'a değil emperyalist cepheye yenilmişti. Başkan Ronald Reagan eski Güvenlik İşleri Danışmanı Robert Mc Farlane şu saygısız sözleri edebiliyordu: "Batı dünyası XX. yüzyılın sonlarında karşılaştığı en uzlaşmaz ve tehlikeli tehdidi, Ayetullah Humeyni'yi yenmeyi başarmıştır." İranın, petrol kuyularını ele geçirerek bölgeyi tümüyle emperyalizmden temizlemek ve bir İslam Devrimleri kuşağı teşkil etmek programı kuzeyli emperyalistler ile onların yerli ortağı petrol oligarşilerinin desteğindeki Irak ordusu karşısında yıkıma uğratılmasıyla sona ermiştir. Bu yıkımda 1981'den itibaren İran yönetimine el koyan "Pazar" destekli "sağ" Ayetullahların rolü büyüktür. Ortadoğu'daki bu kanlı denklemin bir diğer unsuru ölüm ticaretinin kapitalist çarkın dişlilerini yağlamasıdır. Bu ölüm tacirlerinin başında gelen ABD, askeri yatırımlarını 1980'den 1985'e kadar %30 arttırmıştır.. 1982'de Pentagon silah endüstrisi alanında sanayi yatımlarının %40'ını finanse edebiliyordu. Aynı yıl, silah sanayii sektöründe 420.000 yeni kadro yaratılabiliyordu. Pentagon'un siparişleri200 milyar doları bulurken Mc. Donnel Douglas, General Dynamics, General Electric, Tenneco, Rayheon gibi silah devleri korkunç karlar ediyorlardı. Bu arada ABD, Fransız-İtalyan-İngiliz bankacılık kuruluşları, silah firmaları ile bir "örümcek ağı" gibi ördüğü ilişkiler bağlamında Irak'ı silahlandırıyordu. 1982 Haziran'ından itibaren ABD muhtemel bir İran zaferini önlemek amacıyla bazı stratejik değere sahip istihbarat bilgilerini Irak'a aktarmaya başladı. Washington'un bu istihbarat bilgilerininin bir bölümünü, Ürdün Kralı Hüseyin bizzat Bağdat'a gidip Irak'lı yetkililere teslim etmiştir. Ortadoğunun egemen gerçekleri, Kralları! bile emperyalizmin doğrudan ajanı yapmaktadır. Ayrıca uydu bilgilerinin yorumlanması amacıyla Bağdat'a yüksek teknolojili pahalı bir alıcı da inşaa edilmiştir. ABD'nin Irak'a desteği açısından her türlü yol kullanılmıştır.

Örneğin Eximbank 1984'te Akabe boru hattı için 500 milyon dolarlık garanti sağlamıştır. Bu projenin müteahhidi Californiali Bechtel Şirketi, uluslararası bir mütteahhitlik firması olup 136 ülkede iş yapıyordu. Hükümette bulunmadıkları zaman Caspar Weinberger ile George Schultz da bu firmada çalışmaktaydılar. "Örümcek ağı" iyi işliyordu. CIA uçakları İran toprakları üzerinde uçmakla yetinmemişler 1987 yazı sonlarında mayın üreten bir fabrika ve depoyu da havaya uçurmuşlardır. 21 Eylül 1987'de Körfez'de İran'ın, İran Ayn adlı gemisine saldıran bir ABD özel harekat helikopteri gemiye roket atmış, üç İranlı denizci ölmüş, dördü yaralı, yirmialtısı esir alınmıştı. İran Ayr'a ateş eden helikopter ABD ordusunun Delta görev gücü 160 ekibinin bir Hughes AH6 saldırı helikopteriydi; özel ekip Körfez'e taa Kentucky'deki Fort Campell üssünden gelmişti. 1987-88'de ABD Basra Körfezi'nde İran'a karşı savaşa açıkça dahil olmuştur. İran'a yönelik savaş eylemleri tartışılmamış, eleştirilmemiş, kınanmamıştır. İran'ın yenilgisini, Irak'ın Kuveyt'e bir komplo örgüsü ile yönlendirilmesi ve askeri-ekonomik açıdan felç edilmesi takip etmiştir.

1980'lerin sonunda Washington Irak için toplam 5 milyar dolarlık kredi garantisi vermiş bu operasyonda İtalyan kamu bankası BNL'nin Atlanta şubesinden yararlanılmıştır. 1987 Şubatı sonunda Başkan Yardımcısı George Bush, Eximbank başkanından Irak'a yardım etmesini istemiştir. Bu uluslararası ölüm ticaretinde Türk firmalar da yer almıştır. BNL Atlanta 8 Nisan 1989'da, sahibi Türk olan Entrade firmasına 300 ton iplik ihracı için 5,4 milyon dolarlık kredi vermiştir. Söz konusu iplik ticaretinin Irak'taki adresi "Irak Atom Enerjisi Komisyonu" idi. Ya iplik atom araştırmalarında yeni bir unsur olarak kullanılacaktı! veya Bağdat satın aldığı gerçek mallar için gizliliği seçmişti. Pentagon'un, "Savunma İstihbarat Servisi"ne göre BNL, Irak'ın İran'la yaptığı savaşta galip gelmesini garanti etmek için büyük NATO planının bir parçasıydı. George Bush, Başkan olduktan sonra 2 Ekim 1989'da NSO 26 (National Security Directive 26-Milli Güvenlik Kararnamesi)'yı imzaladı. Buna göre, Basra Körfezi petrolüne erişme ve bölgedeki "dost" devletlerin güvenliği ABD "milli çıkarları" için yaşamsal öneme sahipti, bu temelde "Irak'a ekonomik ve po-

litik teşvikler" önerilmeliydi. Irak'ın yıllık petrol gelirinin %42'sini silahlanmaya harcadığı bilinmesine rağmen destek sürdürüldü! Bu arada ABD'nin Irak petrolü tüketimindeki artış dikkate değer! 1987'de günde sadece 80.000 varil Irak petrolü tüketilirken bu rakam 1990 Temmuzunda 1.1 milyon varile çıkmıştı. Bu Irak'ın toplam petrol ihracatının dörtte birinden fazlaydı. ABD öncülüğünde, emperyalizm İran'ın soluğunu kestikten sonra Irak'a yönelirken böyle çarpıcı bir tablo gündemdeydi.

ABD'nin öncülüğünde gerçekleştirilen emperyalist saldırının komplo örgüsü temelindeki boyutları çok tartışıldı, bunlar biliniyor. Ancak emperyalizmin doğasını algılamak bakımından şu önemli nokta üzerinde durmak gerekiyor: 8 Ağustos 1990 tarihinde Başkan Bush, Adalet Bakanı'na üç sayfalık bir belge gönderdi. Belgede, Irak'ın Kuveyt'i işgali ile "Birleşik Devletler ve Dünya'nın çok önemli çıkarları tehlikeye girmiştir" deniliyor, "Başkomutan ve Devletin Baş Yöneticisi" sıfatı vurgulanarak, "Birleşik Devletler'in çıkarları" için, "bir dizi askeri önlem alma kararı"ndan söz ediliyor. Başkan asıl sözü getirmek istediği yerde "kişilerin bundan etkilenecek sanayilerde bazı önemli mali çıkarları olduğunu" belirtiyordu. Bu "mali çıkarlar" Dışişleri Bakanı James Baker için de geçerliydi, Baker ve ailesinin Amaco, Exxon ve Texaco gibi petrol tekellerinden başka üç petrol şirketi ile on petrol kuyusunda hisseleri bulunuyordu.

1985-1989 yılları arasında, ABD tarafından Irak'a yapılan bilgisayar ve elektronik malzeme satışı 1,5 milyar civarındaydı. Ayrıca, Irak, ABD'den hassas teknoloji içeren yüzlerce lisans almıştı. Irak, silahın yanısıra ABD'den pirinç ithalinde birinci, buğday ithalinde sekizinci sıradaydı. ABD'de başını tahıl yetiştirici eyaletlerin temsilcileri olan Robert Dole (Kansas), Alan Szimpson (Wyoming), Phil Gramm (Texas)'ın çektiği bir Irak lobisi oluşmuştu. (Fransa'da da "Irak Severler"den oluşan bir lobi bulunuyordu) Irak'ın, İran İslam Devrimi'ne set oluşturması, İsrail'e salt sözlü saldırılarla yetinmesi, ABD'ye olan borçlarını düzenli ödemesi, Japon teknolojisi yerine ABD teknolojisini tercih etmesi onu Ortadoğu'da gözde bir müttefik yapıyordu. George Bush ile Ortadoğu konusunda en çok güvendiği iki adamı, Ortado-

ğu'dan Sorumlu Dışişleri Bakanı Yardımcısı John Kelly ile Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu Sorumlusu ve Siyasi Planlama Dairesi Başkan Yardımcısı Dennis Ross Irak'a yönelik bu olumlu politikanın en büyük destekçileriydiler. ABD'nin Irak Büyükelçisi April Glaspic ile görüşmelerinde Saddam kendinden ve ABD'den emin görünüyordu. Saddam ABD'li diplomat Josef Wilson'a "Amerika'nın çıkarları, Kuveyt'in içinde ve dışında, neden tehlike altındadır anlamıyorum... Bildiğime göre sizin çıkarlarınız, serbest ticaret devam ettiği ve petrol ithalatınız kesilmediği sürece tehdit edilmiş olmayacaktır." diyordu. Oysa Saddam Hüseyin'in dinamiklerini algılayamadığı "Neoglobalizm"in geleceği ve stratejileri açısından bu ölçeklerde bir petrol kaynağının Irak'ın inisiyatifine bırakılması düşünülemezdi, ayrıca konunun yeni dünya düzeni'nin yerleştirilmesi programıyla da ilintisi vardı. ABD Dışişleri Bakanı James Baker, 10 Eylül 1990'da, Bürüksel'de bulunan NATO Genel Karargahı'nda, "Irak'ın Kuveyt'i işgali, Soğuk Savaş sonrasında yeni dünyanın kendini deneyeceği ilk politik sınav'dır. Bugün bizlerin koalisyon demokrasilerinin bu olaya cevap veriş şeklimiz, Batı'nın, NATO'nun ve Batı Avrupa Birliği'nin, güvenlik sisteminin, bugün ve gelecekte olabilecek tehlikelere karşı nasıl adapte olacağını gösterecektir."

Emperyalizmin Ortadoğu'da YDD'nin bayrağını açması Bush-Gobaçov görüşmeleri ile de bağlantılıdır. 1990 yılının Haziran ayında Bush-Gorbaçov görüşmelerinde ele alınan konuların başında petrol anlaşmaları geliyordu. İki lider Emperyalizmin Ortadoğu'da YDD'nin bayrağını açması Bush-Gorbaçov görüşmeleri ile de bağlantılıdır. 1990 yılının Haziran ayında Bush-Gorbaçov görüşmelerinde ele alınan konuların başında petrol anlaşmaları geliyordu. İki lider petrol petrol uzmanlarının da katıldığı bu toplantılarda, Kazakistan'ın Tengiz bölgesindeki petrol yatakları konusunda bir anlaşmaya varıyorlardı.ABD'nin dev petrol tekellerinden Chevron Tengiz'deki petrol yataklarının etüdlerinin, çıkarılmasını ve dağıtımını üstleniyordu. 63 milyar dolarlık bu proje ile üç ay içinde petrol fiyatları varil başına yükselirse proje finansmanının kolaylıkla sağlanabileceği "Pentagon stratejistleri" tarafından hesaplanmışı bile. Sovyetler o dönem Dünya

petrol üretiminde birinci sıradaydı. "Kapitalist restorasyon" sürecinde petrol fiyatlarının katkısı CIA, Pentagon ve Beyaz Saray tarafından saptanıyor ve Sovyet yetkililerinden izlenecek politik-askeri operasyonlar için onay alınıyordu.

1990 Ağustos ayı ortalarında Irak ordularının Kuveyt'e girişinden bir hafta sonra, Sovyetlerin Timan- Peşora bölgesinde, Texaco petrol şirketi, petrol çıkarma hakkını Moskova'da imzalanan bir anlaşmayla ele geçiriyordu. Texaco'nun ele geçirdiği bölgede 5 milyar varillik bir projenin uygulamaya konulması sözkonusuydu. Saddam'ın, Kuveyt'e girdiği sırada 15-17 dolar olan petrolün varil fiyatı 40 dolara çıkıyor, bu arada, Sovyet ABD petrol anlaşmaları peşpeşe imzalanıyordu. Bu tür anlaşmaların en önemlilerinden biri, 1990 yılının Eylül ayında Gorbaçov ile Bush'un Helsinki'deki görüşmelerinde de gündeme geldi. Helsinki'de konu "Körfez Krizi" olarak belirlenmişti. Oysa heyetlerde politikacılardan çok, petrol uzmanları bulunuyordu. ABD'nin önde gelen petrol tekellerinin temsilcilerinin yanı sıra ABD Ticaret Bakanı Bob Bosbacher de heyetteydi. Helsinki'de yapılan görüşmelerde, Sovyet topraklarında çıkarılacak petrolün tüm ticari yetkilerinin ABD'nin petrol tröstlerinden Wavetch Geophysical'e bırakılmasına dair bir anlaşma görüşüldü. Bunun dışında adı geçen tröst, Türkmenistan'da bulunan 90.000 km2lik zengin petrol rezervlerine sahip bir bölgede sondaj, üretim ve rafine işlerini de kendi belirleyeceği koşullarda dilediği petrol firmalarına vermek vs. türden ticari imtiyazlar için girişimde bulundu. Sonuç itibariyle, Bush-Gorbaçov ikilisi, "Körfez krizi" konusunda aralarında "görüş ayrılığı" bulunmadığını açıklarken söz konusu anlaşmalar da imzalandı. Bu arada Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 660 ile 666 arasındaki tüm kararları Bush'un deyimiyle "Sovyetlerin kanıtladığı büyük işbirliği" sayesinde gerçekleşiyordu.

ABD'nin emperyalist haçlı seferinin başında, Ortadoğu'ya müdahalesinde, en büyük yardımcısı kapitalist yolcu Sovyet bürokrasisi oldu. Kapitalist restorasyonun finansmanını sağlamak amacıyla Sovyetlerin neredeyse tüm önemli rezervleri ABD'ye peşkeş çekildi. Böylece, Saddam'ın Kuveyt'e sokulması sonrası yükselen petrol fiyat-

ları "Perestroika"nın finansmanını sağladı. Kapitalist yolculara bu gangsterlikten küçük kırıntılar düşerken, ABD petrol tekelleri kasalarını doldurdular. Böylece Sovyetlerin çözülüşü ile Ortadoğu eksenli "Neoglobist" saldırı iç içe süreçler olarak gelişti. Bu süreçte rüşvetin, komplonun, gangsterliğin bilinen tüm yönleri emperyalizmin doğası ile uyum içinde kullanıldı. BM Güvenlik Konsey'inin Irak'a karşı kuvvet kullanımına izin veren kararın Sovyetler tarafından onaylanmasından bir gün önce, Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Suud El Faysal Moskova'ya kralın özel temsilcisi olarak geldi ve 4 milyar dolarlık Suudi yardımı! çekini Gorbaçov'a bizzat verdi. Ertesi gün Sovyet Güvenlik Konseyi'nin "Irak'a kuvvet kullanımı" kararını onayladılar. Irak açısından tam bir ölüm çukuru planlanmıştı ve plan yürürlüğe konuldu. Ortadoğu'nun egemen gerçeklerini algılamak açısından ABD ve müttefiklerinin gerçekleştirdiği yıkım tablosunu irdelemek gerekiyor. Aralarında F-15 E, F-11, F-11 7 A, A-6, F-46 ve Tornado-GRI'nın bulunduğu emperyalist koalisyonun değişik tip ve çaptaki uçakları Iraklılara bomba yağdırdı. Hava saldırılarının sürdüğü 43 günde "koalisyon" kuvvetleri 88 bin ton bomba attı. Irak'ın hava savunması felç oldu. ABD'nin hedefleri, Irak kuvvetlerinin savaş gücünü yok etmek, halkın moralini bozmak, Irak'ın askeri ve sivil altyapısını imha etmek ve endüstüriyel gücünü tahrip etmek olarak belirlenmişti. Sırf Bağdat'a yapılan hava saldırılarında 22.000 sivil can verdi. Belirlenen hedefler arasında Irak'ın elektrik, su, telefon şebekeleri, başlıca köprüleri ve petrol rafinerilerinin tahribi de yer alıyordu.

Savaştan önce sanayileşmiş bir ülkenin ölçülerine yaklaşmış olan Irak'ın altyapısı savaş sonrası çökmüştü. Gelişkin bir sisteme bağlı 9 bin megawat kapasiteli 20 elektrik santralinden oluşan ana elektrik şebekesi büyük ölçüde tahrip edildi. Irak bugün savaş öncesi elektrik üretim kapasitesinin ancak dörtte birini elde edebilmiş durumda. Öte yandan Irak'ın petrol tesisleri ağır bombardımanla tahrip oldu. Savaşta 900.00 telefon bağlantısının 400.000 adedi tamir edilemeyecek biçimde hasar görmüştür. BM'in Sadrettin Ağa Han Başkanlığında Şubat 1991'de Irak'a gönderdiği heyetin raporuna göre, savaş-

tan önce Iraklıların çoğunun temiz su elde etme imkanı vardı. Savaşın sona ermesinden üç ay sonra, Haziran 1991'de 14.5 milyon kişiye (toplam 17 milyonluk nüfustan) yapılan su sevkiyatı, ancak savaştan öncekinin dörtte biri kadardı. Geriye kalan 2.5 milyon insan ise kamu su sevkiyatı şebekesinden tümüyle mahrum kalmıştı. Ülke çapında kanalizasyon sistemi büyük ölçüde tahrip olmuştu. İshal, kolera ve tifo salgınları yaygındı. BM'in uyguladığı ambargo gıda maddelerinin % 70'ini ithal eden Irak'ı ciddi sağlık sorunlarıyla karşı karşıya bırakmıştır. Sağlıksız su, bozuk kanalizasyon, BM'in ekonomik ambargosu ile birleşince ortaya korkunç bir tablo çıkmaktadır. Ülkede nüfusun büyük kısmı açlık tehlikesi ile karşı karşıyadır. Irak'a savaş sonrası gelen "Harvard Çalışma Grubu"heyetine göre 12 ayda 170.000.'e yakın çocuğun öleceği tahmin ediliyordu. (hem vururlar, hem tespit ederler!) Savaşta Iraklı askerlerin 60 bini ile 22 bin sivil öldü ancak savaş sonrası ortaya çıkan yıkım bundan daha korkunçtu. Emperyalistlerin koyduğu ambargo sonucu Iraklılar'ın açlık, salgın hastalık, ilaçsızlık gibi nedenlerle verdiği kayıp bu rakamların kat kat üzerindedir.

Bu savaş için ABD Körfez'e muazzam bir askeri güç yığdı. "Military Balance" dayanarak TIME'ın 4 Mart 1991 sayısında ABD'nin Ortadoğu'ya yığdığı güçle ilgili veriler şöyle:

	ABD Toplamı	Savaşta kullanılan	Oranı
Taktik Savaş uçağı	2600	1950	%75
Bombardıman Uçakları (B 52)	48	48	%100
Tank	6000	2500	%42
Uçak gemisi	13	6	%46
Kara Kuvvetleri			
Askeri	761.000	280.000	%37
Deniz piyadesi	195.300	90.000	% 46

ABD "kendi tanımladığı" bir savaş için bile ordusunun ve silahlarının büyük bölümünü seferber etti. Bu durum emperyalizmin "Başka türlü tanımlanmış" bir savaşta konumunun ne olacağı sorusunu akla getiriyor. ABD'nin, Ortadoğu petrollerine yönelik emperyalist saldırgan siyasetleri aslında II. Dünya Savaşı'ndan bu yana hiç değişmemiştir. 20.000 denizcisi, 2 uçak gemisi, 2 nükleer denizaltısı, 12 büyük savaş gemisi ve 11 destek gemisine sahip 6.Filo sürekli olarak Akdeniz'de bulunuyordu. Türkiye'de bulunan üsler yanında ABD'nin Dahran'daki dev askeri üssü ile 1950'li yıllarda Yanbu ve Damman'da deniz üslerinin kurulması Ortadoğu petrolleri üzerindeki emperyalist egemenliğin askeri güvencelerini oluşturuyordu. Bu üsler Suudi Arabistan'ın denetiminde bulunmasına rağmen ABD çıkarları için kullanılıyordu. Bunlar dışında Umman'ın Masirah Adası'nda ABD askeri tesisleri yapıldı ve Hürmüz Boğazı yakınlarında ABD'ye bir hava üssü verildi. 1980'lerde Suudi Arabistan'daki bütün belli başlı hava üsleri, ABD'nin istediği türden araç, gereç, malzeme ile donatılmıştı. Bahreyn ise bir ABD destek birliğinin üslenmesini kabul etmiş, ABD'ye çeşitli askeri tesisler inşaa etme izni vermiş, ABD ve İngiliz Deniz Kuvvetleri'ne liman ve diğer bazı kolaylıklar sağlamıştır. Yine 80'li yıllarda 100 ABD askeri danışmanı Mısır'a geldi bunlar AWACS uçaklarıyla keşif operasyonlarına katıldılar ABD'nin Ortadoğu'ya askeri açıdan yerleşme süreci çeşitli aşamalardan geçti Bu çerçevede 1983 yılında "New Jersey" muhribi, dev toplarıyla, Beyrut'a hakim olan Şuveyfat Dağları çevresinde bulunan Suriye mevzilerini bombaladı. Nisan 1986'da İngiliz üslerinden kalkan ABD uçakları Libya'nın başkenti Trablusgarp'ı bombaladı. Nisan 1988'de ABD donanmasına mensup gemiler Körfez'de İran deniz filosuna saldırdı. Irak'a yönelik kanlı müdahale ise, Neo-Global koalisyon ordularının katkısıyla gerçekleşti ve bir Arap ülkesine karşı, Arap dünyasındaki hükümetlerin neredeyse yarısının onayıyla, hiçbir ciddi muhalefet veya mukavemetle karşılaşılmadan günlerce kanlı saldırılarda bulunuldu. Savaş tam bir katliam boyutundaydı. Kuveyt'te bulunan Irak birlikleri düzenli biçimde geri çekilme olanağı bulamadılar. "Koalisyon" güçlerinin "Selam" Meryem" adını verdikleri operasyonda,

ABD'li askerler, mevzilerinden çıkarmayı başaramadıkları binlerce Irak'lı askeri, büyük greyder ve traktörlerle diri diri toprağa gömdüler. Ancak bu muazzam saldırıya rağmen seçkin "Cumhuriyet Muhafızları" birlikleri başta olmak üzere Irak ordusunun temel güçlerini koruduğu ortaya çıktı.

Toplam savaş giderleri dışında doğrudan ABD'nin savaş giderlerine Almanya 6.6 milyar dolar, Japonya 10.7 milyar dolar, Kuveyt 15 milyar dolar, Suudi Arabistan 16.8 milyar dolar, Birleşik Arap Emirlikleri 3 milyar dolar katkıda bulunma sözü verdiler! Mart 1991 tarihi itibariyle bu haracın 15 milyar dolarını toplamıştı. ABD'nin toplam savaş giderleri ise 47.5 milyar dolar. "Neoglobalizm" çağında ABD'nin kapitalist enternasyonalin varlığını koruma ya! yönelik operasyonlarının ücrete tabi olması ilkesi ilk kez Ortadoğu'ya müdahalede yaşama geçirildi. Üstelik ABD uzayan bir savaş sözkonusu olmadığı için silah stoklarını yenilemeden özellikle Reagan döneminde depolanan muazzam silah ve malzeme yığınağını kullandı. Kısa sürede en çok ölüm ve yıkıma göre planlanan bu savaşta, ABD'li vergi mükelleflerinin cebine el uzatmadan, en düşük maliyetle sonuç alınması burjuva siyasetinin kariyer ölçülerinin ölümle iç içeliğini bir kez daha kanıtladı. Vietnam anıları tazeliğini korurken, bedavaya! getirilmiş bir savaşla ABD emperyalizmine kendi halkının ve dünya halklarının iman tazelemesi sağlandı.

Bu arada Kuveyt'in yeniden inşaası için 10 yıllık bir sürede 200 milyar dolarlık bir yatırım gerektiği açıklandı. Daha krizin başında ABD yönetimi Taif'te Sheraton Oteli'nde geçici bir diplomatik misyon kurdu. Bu diplomatik misyon aracılığıyla ABD tekelleri ile Kuveyt şirketleri ve yönetimi arasında iş ilişkileri kuruldu. Savaş sonrası için ihale pazarlıkları yapıldı. ABD tekelleri Kuveyt'teki ihalelerin %70'ini aldılar. Bu arada İngiliz ve Fransız tekellerine de bazı paylar verildi. Ancak en büyük pay ABD'nin oldu, örneğin daha krizin ortalarında Suudi Arabistan'ın telefon şebekesi ile ilgili bir ihaleyi Fransız Alcatel firmasına vermesi olay oldu. Duruma el koyan Bush bizzat Kral Fahd'a telefon ederek ihaleyi iptal ettirdi ve ihalenin ABD'li International Telephone&Telgraphe şirketine verilmesini sağ-

ladı. Kuveyti "kurtarma"operasyonunda kardeş! Mısır'a da pay düştü. ABD Mısır'ın 7 milyar dolar tutarındaki askeri borcunu sildi. Körfezin petrol oligarşileri de Mısır'ın desteği karşılığında yine 7 milyar dolarlık bir borcu sildirdiler. Mayıs 1991'de ise alacaklı Batı bankaları Mısır'dan alacakları 20.2 milyar dolarını sildiler. Irak'a yönelik emperyalist ittifakta yeralması karşılığında Mısır'a bu ihsanlar yapılırken Türkiye bu "sırtlan payı" bölüşümünün dışında kaldı. Turgut Özal önderliğindeki güçlü savaş lobisi tüm yardımlarına! karşın istediklerini elde edemedi. Emperyalistleşme aşamasında bulunan saldırgan Türkiye burjuvazisi ile ordunun hazırlık düzeyi uyumlu olmadığı için bazı sorunlar yaşandı. Ayrıca, 1991 sonunda yapılan anketlere göre halkın % 70'i savaşa hayır diyordu. Savaş harcamaları tıpkı Kore ve Vietnam savaşlarında olduğu gibi kapitalist ekonomilere bir canlılık getirdi. Ancak bu canlılık uzun sürmedi.

Emperyalizmin Ortadoğu'daki statejik hedefi yarım yüzyıldan beridir petrolü denetleme üzerine kuruludur. Bu temelde Arap dünyasının parçalanmışlığı ve İsrail'in muazzam silahlanması en uygun araçlardır. Irak rejimi, İran'a karşı 12 yıl boyunca sürdürdüğü savaşta Batılı emperyalistlerin çıkarlarına hizmet ediyordu. O dönem emperyalist metropollerde, "Irakseverler Cemiyetleri" kuruluyordu. Ancak, savaş süresince Saddam Hüseyin, muazzam ölçeklerde bir silahlanma programı gerçekleştirdi. Irak'ın silahlanması, İsrail'in bölgedeki mutlak askeri üstünlüğüne dayalı emperyalist statükoyu sarstı. Irak'ın sahip olduğu askeri varlığın ve bunun temellerinin tahrip edilmesi görevini bu nedenle doğrudan Batı'lı orduların üstlenmesi gündeme geldi. Bir komplolar dizisi ardından Irak'ın Kuveyt'i istilası, emperyalizm açısından bahaneydi. Saddam'ın ABD Büyükelçisi'nin sessiz onayı ile bu müdahaleye teşvik edildiği ve ABD'nin sorun çıkarmayacağına dair bir inanca sahip olacak biçimde yönlendirildiği, bu anlamda ABD'nin tuzağına düştüğü biliniyor. Saddam'ın Kuveyt'e girmesi, petrol oligarşilerinin varlığını biçimlendiren dengeleri altüst etti. Körfez Savaşı, "Kuzey-Güney" çatışmasının doruk noktasıydı. 80'li yıllar boyunca reel kapitalizmin saldırılarına uğrayan sol güçler, ulusal kurtuluş hareketleri ve 3.Dünya ülkeleri büyük güç kaybı ile karşı

karşıya kalmışlardı. Üçüncü dünyada 50'li ve 60'lı yıllarda Nasır türü radikal milliyetçilik çökerken, parçalanma eğilimleri ortaya çıktı. Üçüncü dünyacı hareketlerini çöküşünü 80'li yıllarda Reagan, Thatcher'in "yeni muhafazakarlık" olarak nitelendirilen faşizan siyasetlerin saldırısı izledi. Bu politika Batı'nın "sol" partilerini sistemle iyice bütünleştirdi. "sol liberalizm" meşrulaştırması ile kapitalist sistem içi çözümlere! dayalı sözde gerçekçi programların propagandası yapıldı Bu dalgayı sosyalist sistemin çözülüşü izledi. Sermayenin dünya ölçüsünde muazzam saldırısı, üçüncü dünyayı yeniden "kompradorlaştırma" çemberine sıkıştırdı. Neoglobalizmin yayılmacılığına engel olarak görülen tüm güçlerle hesaplaşmaya gidildi. IMF ve Dünya Bankası programları bu saldırının ekonomik boyutunu gerçekleştirirken, emperyalizmin Ortadoğu'da uyguladığı zorbalık, Neoglobalizmin şiddete dayalı pratiklerinin en önemli aşamasını oluşturdu. Neoglobalizmin, "kompradorlaştırma" siyasetleri ekseninde Grenada, Panama, Nikaragua, Libya, Salvador, Türkiye gibi birçok ülkeyi hedef alan, askeri müdahaleden, darbeye kadar geniş bir eylem yelpazesini içeren saldırıları bu aşamayı öncelemiştir.

Reagan'ın anti-komünist terörist hareketlere verdiği destekten "Yıldız Savaşları" projesine kadar bir dizi önlemi uygulamaya koyması sözkonusu aşamanın temellerini oluşturmuştur. 1980 ile 1986 yılları arasında dünya ölçeğinde ABD tarafından verilen askeri yardımın miktarı % 130 artarken ekonomik yardımlar % 8 oranında düşüş göstermişti. Döneme, bugün de geçerli olan "Düşük Yoğunluklu Çatışma" doktrini damgasını vurmuştur. Konvansiyonel bir çatışmanın kurallarına tam olarak uymayan Düşük Yoğunluklu Çatışma, operasyonel amaçları bakımından değişken, koşullara uyum açısından esnek, jeopolitik boyutta ise bölgeler arası bir özellik taşıyor. Doktrine uygun ittifaklar geliştirilmesi de işlevsel özellikler arasında bulunuyor. ABD'nin Ortadoğu'da izlediği siyasetler açısından DYÇ doktrini yeni bir aşamaya işaret etmektedir. Tüm ABD yönetimlerinin bölgeye yönelik siyasetlerinde öncelikli hedefleri, Körfez petrolünün Batı'nın kontrolünde olmasını sağlamak, bu amaçla ABD askeri varlığını konumlandıracak bir üsler zinciri teşkil etmek, bölgeye yönelik

iç ve dış tehditlere karşı "dost" rejimleri güvenceye almaktır. Bu siyasetlerin işlerliğini olumsuz yönde etkileyen en önemli unsur Arap-İsrail çatışmasıdır.

EMPERYALİZMİN EGEMENLİK SİSTEMİNDE İSRAİL'İN KONUMU

1950'de ABD, İngiltere ve Fransa tarafından imzalanan Üçlü Deklarasyon'dan, Bağdat Paktına (1955) kadar, bu arada 1951'de kurulan "Müttefik Orduları Ortadoğu Komuta Konseyi" oluşumu da dahil birçok askeri girişime, İsrail'le işbirliğini reddeden Arap ülkelerini katmak mümkün olmadı. ABD'nin anti-sovyetik, anti-komünist ve ulusalcılık düşmanı bu tür askeri girişimlerini İsrail ise enerjik biçimde destekledi. İsrail'in bölgedeki konumunu Reagan şu sözleriyle vurguluyordu: "İsrail, Armageddon'un,(İncilde iyi ile kötü arasında geçeceği ve dünyanın sonunu getireceği bildirilen savaş) yani dünyanın sonunun geleceği bu bölgede güvenebileceğimiz tek istikrarlı demokrasidir. ...Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'ya girişini engellemek zorundayız. İsrail orada olmasıydı, ABD bizzat kendisi orada olmak zorunda kalırdı." ABD; İsrail'in bölgedeki konumunu pekiştirmek için 40 yılda 60 milyar dolarlık yardım yapmıştır. Bölgedeki emperyalist statükonun korunması açısından Arap-İsrail çatışmasının çözümlenmesi zorunluluğu ABD'yi sürekli girişimlerde bulunmaya zorlamıştır. Bu amaçla, Nixon yönetimi döneminde Dışişleri Bakanı Kissinger'in çabalarıyla Mısır'ın ABD yörüngesine girmesi sağlandı. Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, İsrail ile kalıcı bir çözümü kabul ettirme noktasında ABD'nin inisiyatifine güvenmiş ve 1973 Yom Kippur savaşında elde edilen başarılara rağmen ABD'ye iyice bağlanmıştır. Bu politika doğrultusunda Camp David'de İsrail Başbakanı Menehem Begin ile bir anlaşma imzalayan Sedat, emperyalist statüko açısından önemli bir dayanak sağlamış oluyordu. Camp David'de yapılan anlaşmaya göre ABD İsrail'e gelecek 5 yıl için askeri birliklerini modernize etmesi için 5 milyar dolar kredi vermeyi kabul ediyordu. Ayrıca ABD-Mısır-İsrail, Filistin Kurtuluş Örgütünün "aşırılardan" temizlenmesi için işbirliği yapmayı kararlaştırıyorlardı.

Bu anlaşmaya göre ABD Mısır'a askeri uzmanlar gönderecek ve Mısır'ın diğer Arap ülkesiyle savaşması durumunda ona gerekli desteği sağlayacaktı. Mısır Ordusunun modernizasyonuna ABD katkıda bulunacaktı. Camp David belgelerinde Mısır'ın konumuna dair şu vurgular bulunuyordu: "Ortadoğu'da petrol çıkarılan bölgelerde Batı dünyasının çıkarlarının savunulması planında önemli bir görev yapabilmesi için Mısır'a yapılması gereken yardım" 17 Eylül 1978'de gerçekleşen Camp David görüşmeleri ardından Mısır-İsrail arasında imzalanan barış antlaşması, Filistin sorununa sözde "otonomi" ile çözüm buluyordu. Camp David sonrası İsrail bölgedeki etkinliğini yoğunlaştırdı. Camp David'in ruhuna uygun olarak, yerel Filistin birimlerinin önderlerini tutukladı. Bunlar arasında Nablus kenti Belediye Başkanı Bassam Shaka da vardı. İsrail'li sömürgecilerin sadık uşaklarını yerel yönetim organlarına getirmek amacıyla bu tür tutuklamalar devam etti. Antlaşma sonrası 16 Kasım 1979'da, Begin hükümeti, 12 yeni askeri üs ile 15.000 lojman yapımını öngören ve Filistin'i sömürgeleştirmede yeni bir aşamaya işaret eden planını açıkladı. 1980'de ise İsrail parlamentosu Kudüs'ü, İsrail'in başkenti ilan etti. 1981'de, İsrail, Filistin'de 10 yeni askeri yerleşim merkezi inşaa etmeyi kararlaştırdı, bu tür merkezlerin sayısı böylece 84'e çıkarılacaktı. Bu tutumun esas amacı Filistin topraklarına mümkün olduğu kadar çok sayıda Musevi'yi yerleştirerek, yerli nüfusun bu topraklara dönüşüne dair yapılabilecek antlaşmaları hükümsüz kılmaktı. Bu uygulamalar da Camp David'de temelleri atılan "barış süreci"ne de uygundu. 1981'de Beyaz Saray'da, İsrail Başbakanı Menahem Begin ile görüşen ABD Başkanı Reagan, "İsrail sürekli bir tehdit altında yaşıyor. Güvenliğe dikkat etmek, bu yönetimin esas amacıdır. Çünkü biz İsrail'i bağlaşığımız olarak kabul ediyoruz." diyor ve İsrail'in uygulamalarına desteğini ilan ediyordu.

Camp David Antlaşması ile Arap-İsrail çatışmasının dışına çıkarılan Mısır'ın açtığı manevra alanında Begin Hükümeti "Allon Planı"nı uygulamaya koydu. Bu plan uyarınca İsrail yeni yerleşim birimleri kurmaya hız verdi. Filistin'in Batı yakası toprakları ABD'nin desteği ile gasp edildi. İlhak edilmiş Kudüs dışında, "Batı Yaka-

sı"nın yarıdan fazlası ele geçirildi. Batı Yakasının yaşamsal önem taşıyan bölgelerini, İsrail'in büyük kentlerine organik olarak bağlayacak büyük merkezlerin geliştirilmesine başlandı. Buraları, "Kudüs ve Tel-Aviv'in koğuşları" olacaktı. Amaç, ikili bir toplum yaratmaktı. Arap kent ve köyleri, işlevsel bir ayrım temelinde ve otoyollarla birbirine bağlanmış tarzda, koğuşkent niteliğindeki büyük Yahudi banliyöleri, yerleşim merkezleri, askeri kampların çevrelediği gettolara dönüştürüldü. Bu gettolarda hemen hiçbir altyapı bulunmamakta, sınırları kesin çizgilerle belirlenmekte ve bunun dışında bina yapılmasına izin verilmektedir. Bu yapıların iç düzenlemesinde müstakil oda yoktur.

Haziran 1981'de İsrail bombardıman uçakları Irak'ta Osirak nükleer reaktörünü bombaladılar. Reagan, yaptığı açıklamada "İsrail"in bombalaması yasal savunma eylemidir" dedi. 1982 Mayıs ayında ise İsrail, Libya'nın hava sahasını ihlal etti. İsrail Hava Kuvvetleri Lübnan'ın Damour, Nehme ve Beyrut kentlerini bombaladı. Bu bombardımanlarda 8 kişi öldü, 40 kişi de yaralandı. 1982 yılı boyunca İsrail, Lübnan karasularında balıkçı teknelerini batırdı, Binbaşı Haddad'ın Falanjistleri (aslında İsrail ordusunun bir parçası) "atış talimleri" adı altında Güney Lübnan'ı yoğun biçimde topçu ateşine tuttu. Lübnan hava sahası 2125 kez İsrail uçakları tarafından ihlal edildi. Ancak bu eylemler, İsrail'in Lübnan'ı istila operasyonuna bahane olabilecek hiçbir Filistin eylemine yol açmadı. Ocak ayında Savunma Bakanı Ariel Şaron, Hristiyan Falanjist güçlerin lideri Beşir Cemayel ile Lübnan açıklarında bir İsrail hücumbotunda işgali görüştü. İsrail ile uluslararası medya, istilanın yakın olduğuna dair haberler yayarak Filistinli güçleri erken eylemler için zorladılar. Ancak başarılı olamadılar. İşgal için beklenen bahane gecikmedi. 9 Haziran'da, on yıldır FKÖ ile savaş halinde bulunan ve FKÖ tarafından ölüme mahkum edilen Abu Nidal (Körfeze emperyalist müdahale sırasında Suudi Arabistan'da bulunuyor ve Suudilerden maaş alıyordu.) grubu Londra'da İsrail Büyükelçisi Şalom Argov'a suikast girişiminde bulunuyordu. Büyükelçi yaralandı. FKÖ olayla hiçbir ilgisi bulunmadığına dair açıklamalarda bulundu. İsrail Büyükelçisine suikast düzenlenmesine "misilleme" ola-

rak İsrail, (Abu Nidal Grubu'nun tek bir bürosunun bile bulunmadığı) Lübnan'daki Filistin ve Lübnan harabelerini ağır biçimde bombaladı. Eylül katliamlarının gerçekleştirildiği Sabra ve Şatila mülteci kamplarının yanı sıra Gazze Hastanesi de isabet aldı. 200 insan öldürüldü. (FKÖ'nün 15 yıl boyunca gerçekleştirdiği sınır ötesi eylemlerde çoğu asker öldürdüğü insan sayısı 106'dır.) Filistin'liler de bunun üzerine kuzeydeki İsrail yerleşim birimlerini bombaladılar. Bunun üzerine İsrail ordusu "Galilee Barışı" adını verdiği istila hareketlerine başladı. Lübnan'a yönelik bu işgalin amacı FKÖ'yü çökertmekti. FKÖ'nün sadece "Batı Yakası"ndaki "el ve parmaklarının kesilmesi"nin yeterli olmadığını, Beyrutta bulunan "yüreğine ve kafasına" da aynı şeyin yapılması gerektiğini vurguluyordu İsrail militaristleri. Filistin'lileri "siyasi anlamda ölü insanlar" haline getirmek için Filistin milliyetçiliğini temsil eden FKÖ'nün "demir yumruk altında" ezilmesi gerekliliği ifade ediliyordu. FKÖ'nün işgal altındaki topraklarda sahip olduğu etki ile uluslararası statüsü İsrail'i kaygılandırıyordu. FKÖ ile hesaplaşmada, işgal altındaki topraklarda yürütülen savaşın Beyrut'a da taşınması zorunluydu.

Eğer FKÖ fiziki gücünü yitirirse, işgal altındaki topraklarda sahip olduğu etkiyi ve giderek gelişmekte olan uluslararası statüsünü de kaybedecekti. ABD ve İsrail, bölgedeki emperyalist statükonun korunması temelinde, her bir olası çözümün içinde yeralacağı çerçeve olarak kendi koşullarını dayatmak için güce başvurmak mecburiyetindeydiler. Bu politika, siyasi gelişmeler doğrultusunda adımlar atmaktan ziyade, Filistin halkının çoğunluğu tarafından tek temsilcileri sayılan bir örgütü yoketmeyi veya başıbozuk intikamcı bir terör hareketine dönüştürmeyi ya da kendileri ile aynı çizgiye getirmeyi amaçlıyorlardı. ABD, 1982 yılının ilk üç ayında İsrail'e büyük miktarda askeri malzeme gönderdi. Gönderilen malzemenin miktarı bir önceki yıldan % 50 daha fazlaydı ve pek çoğu Lübnan savaşında kullanıldı. Gönderilen malzeme arasında Beyrut'u ölüm çukuruna dönüştüren "smart" bombaları da vardı. Bu bombalardan biri Arafat'ın içinde olduğu sanılan bir binaya atıldı ve bu binadan yüz ceset çıkarıldı. Bu bomba, uçaklarda kullanılan yakıtı ateşliyor, bu patlama bir gir-

dap oluşturuyor. Girdap sayesinde ortaya muazzam bir basınç çıkıyor ve bu basınç içindeki herşeyle birlikte koca bir binayı yokedebiliyor. İsrail'in Lübnan'ı işgalinde ilk hedef, Tyre'nin güneyinde bulunan Filistinli mültecilerin yaşadığı Reşadiye Kampıydı. İsrail jetleri kampı tam bir harabeye çevirdiler. Kampta bulunan 9000 Filistinli'den kaçamayanlardan özellikle genç erkekler gözleri bağlanarak götürüldüler, kendilerinden bir daha haber alınamadı. Filistinlilere ait kamplar her yerde yerlebir edildi. Kadın ve çocuklar dahil tüm Filistinlilere "terörist" muamelesi yapıldı. İsrail ordusu, öldürülenler, dağıtılanlar, tutuklananlar dışındaki Filistinlileri de büyük ölçüde Müslümanların yaşadığı Batı Beyrut'a sürdü ve orada suyu, yiyeceği, elektriği, sağlık malzemelerini keserek kenti ağır biçimde bombaladı. İsrail'in staratejisine göre, önce çok geniş bir alana darbe indirildi. Daha sonra insanların yoğun olarak bulunduğu bölgeye doğru saldırıları yoğunlaştırarak, halkı önüne katmak ve atılan her bomba veya açılan her ateşte kayıpların geometrik olarak artmasını sağlamak için, halkı giderek daha dar bir alana yığılmak zorunda bırakmak .

İsrail ordusu büyük ölçüde son derece gelişmiş ABD silahları kullanıyordu. Petrol, fosfor, salkım bombaları ortalığı dümdüz ediyordu. Örneğin Ain El-Hiveh mülteci kampı Batı'lı gazetecilerin anlatımıyla "otopark gibi dümdüz" olmuştu. Erkekler ya savaştıkları ya tutuklandıkları ya da öldükleri için kampta sadece kadın ve çocuklar kalmıştı. İsrailliler silah aramak için kampın ucundaki camiyi yerle bir ettiler ancak "silah yerine 90-100 kadar ceset buldular". Beyrut'ta ise ağır silahlar FKÖ'nün olduğu sanılan mahalleleri ve apartmanları harabeye çevirdiler. İsrail tanklarının ilerleyebilmesi ve FKÖ'nün herhangi bir yarma harekatını engelleyebilmek için, tek bir insan kalmamacasına bölgenin temizlenmesi hedeflenmişti. Sivil halkın büyük bir hızla içine çekildiği tuzaklar olan kent ve köyleri kuşatmak İsrail ordusunun taktikleri arasındaydı. Daha sonra kuşatılan bölgeler, karadan, denizden ve havadan ateş altına alınıyordu. Bu bombardımanlarda Tyre kenti harap olmuştu. Çoğu yıkıntılar arasında yüzlerce ceset bulunuyordu. Sidon'da ise "kentin merkezi yerle bir olmuştu ve kent "II Dünya Savaşı'nın sonundaki Alman kentlerinin haline benziyor-

du." Kızılhaç'ın tahminlerine göre İsrail ordusu 15.000 Filistinliyi tutuklamıştı. 350-400 bin Filistinli dört bir yana dağılmıştı. Bunların çoğu kadın, çocuk ve yaşlı erkeklerdi. Çünkü öldürülmeyen genç ve yetişkin erkekler tutuklanmıştı. Kalanlar, evleri yakan, katliam yapan Falanjist milislerin insafına terk edilmişti. Binlerce mülteci çocuğa bakacak, besleyecek kimse yoktu. FKÖ'nün kurduğu ve yönlendirdiği bütün sivil yapılanma yokedilmiş, binlerce Filistinli aile dağılmış, parçalanmıştı. Mart 1983 tarihli bir Oxfam yardım çağrısında "binaların çelik ve beton yığınları altında ya da Lübnan'ın taş üstünde taş kalmamış kent ve köylerinde ne kadar ölü olduğunu hiç kimse tam olarak bilemeyecek" deniyordu.

Lübnan yetkililerinin yaptığı resmi açıklamalara göre işgalin sürdüğü Ağustos ayı boyunca 6.775'i Beyrut'ta olmak üzere 19.085 kişi İsrail ordusu ve Falanjistler tarafından öldürülmüştü, öldürülenlerin % 84'ü sivildi. Altı binden fazla sivilin katledildiği Beyrut'ta İsrail'in resmi açıklamasına göre sadece 5 İsrail askeri öldürülmüştü. Oysa "pek çok ceset, tıkabasa dolu morglara konulamadığı için istatistiklere de girinemekteydi." Örneğin, enkaz altında çok sayıda cesedin bulunduğu Sidon'da salgın hastalıkların çıkması İsrail ordu yetkililerini endişelendiriyordu! Lübnan hükümetinin kayıplara ilişkin verdiği rakamlar, hastane, klinik ve sivil savunma merkezlerindeki kayıtlara dayanan polisin tespitleridir. Bu rakamlara, "Lübnanlı yetkililerin bilmedikleri bölgelerdeki toplu mezarlara gömülmüş insanlar dahil değildir." Dolayısıyla, 19.000 ölü, 30.000 yaralı rakamı da dahil, tüm kayıp rakamları, durumu olduğundan daha hafif göstermektedir. Sadece Filistinlilerin kayıpları bile muhtemelen bu boyutlardadır. Bir BM raporuna göre, sadece Batı Beyrut'ta, 13.500 ev ciddi hasar görmüştü. İsrail bombardımanı sonrası Filistin kamplarından geriye hemen hiçbir şey kalmamıştı. Güneydeki kamplar dümdüz edilmişti. İsrail ordusu, uluslararası yardım girişimlerini sürekli olarak engelledi ve kurbanlara gıda ile tıbbi malzeme ulaştırılmasını önledi. FKÖ'nün, Filistin halkı ve yoksul Lübnanlılar için açtığı tüm sağlık merkezleri İsrail tarafından "temizlendi". Sabra mülteci kampında bir çocuk hastanesi İsrail ordusu tarafından acımasızca bombalandı. Filistin kamp-

ları yakınında bulunan Gazze hastanesi de bombalardan payına düşeni aldı! Aley Hastanesi de bombalananlar arasındaydı. Beyrut'un güneyindeki İsrail saldırısı sırasında ağır biçimde hasar görmüş olan bir Ermeni Sanatoryumunun zemininde "Cluster"(salkım) bomba parçaları bulundu. Acre Hastanesi de İsrail'in vurduğu hastaneler arasındaydı. 24 Haziran'da Acre Hastanesi, Gazze Hastanesi ve Müslümanlara ait bir imarethane ile birlikte bir kez daha bombalandı; "koridorlar, yol yol kanla dolmuştu." Ağustos ayında sözkonusu imarethane defalarca bombalandı. 200 görevliden geriye sadece 15 kişi kalmıştı. "çocukların büyük bölümü, kendilerini uygun biçimde besleyecek birileri bulunmadığı için açlıktan öldüler." Bir Fransız doktor, "bir anda hastanenin boşalmasına yolaçan Gazze Hastanesi ile çevresine yönelik yoğun bir İsrail hava bombardımanına" kendi gözleri ile tanık olduğunu Batılı gazetecilere anlattı.

Beyrut'ta bulunan bir akıl hastanesinin bombalanması sonucu, aralarında şizofreni gibi ciddi akıl hastalıkları olan 800 hasta Beyrut sokaklarına dağıldı. Oysa, hastanenin üzerinde, herkesin görebileceği biçimde Kızılhaç işaretleri bulunuyordu. Buna rağmen, karadan ve denizden topçu ateşine hedef oldu. Hastaların tamamına yakını Lübnan'lıydı. Çevrede tek bir askeri hedef bulunmuyordu. Ancak Sabra ve Şatilla'da Filistin'li mültecilerin yaşadığı "teneke mahalleler" hastaneye oldukça yakındı. Ağustos ayında İsrail bombardımanı yeni biçimler aldı. 4 Ağustos günü Beyrut'taki 9 çocuk yuvasından 8'I cluster ve fosfor bombası ile yapılan saldırılarla yıkıldı. Yine aynı gün Amerikan Hastanesine havan mermileri atıldı. Bu Amerikan Hastanesi Beyrut'ta doğrudan ateş açılmamış tek yerdi; ama orada bile sağlık koşulları öylesine bozulmuştu ki, yoğun bakımda bulunan hastaların yarısı kaybedilmiş, % 99'u travma geçirmiş, sıradan hastalara verecek oda kalmamıştı. Kızılhaç, 6 Ağustos'ta "(bombardımandan önce) yaklaşık 1400 yatağın bulunduğu Batı Beyrut'ta 130 yatak" kaldığını açıkladı. Bir İsrail fosfor bombasının isabet ettiği Bristol Otelinde Kızılhaç bir "yeraltı" hastanesi kurmuştu. Beyrut'ta çalışan doktor ve hemşirelerin çoğu kaçmıştı. Kızılhaç heyetinin bulunduğu binaya, 30 Temmuz'da denizden açılan ateşte altı mermi isabet etmiş, 5 Ağus-

tos'ta ise iki top mermisi atılmıştı. Berbir Hastanesi de bombalanan hastaneler arasındaydı. Hastanede enkaz altından çok sayıda hastanın cesedi çıkarılmış ve bu insanlar topluca gömülmek zorunda kalınmışlardı. Bu hastanede görev yapan Lübnan kökenli Amerikalı çocuk doktoru Amal Shamma'nın anlattıklarına göre, hastanelerde açıkça görülecek biçimde Kızılhaç işaretleri bulunmasına rağmen bir gün içinde 17 hastane İsrail ordusu tarafından bombalanmıştı. Doktorun anlatımıyla, hastaneden ayrılan görevlileri barikatlarda durduran İsrailli askerler "Hastanenizi iyice bombalıyabildik mi bari? Orada teröristlere bakıyorsunuz değil mi?" diye laf atmışlardır. Ancak en önemlisi, Filistinliler ve yoksul Lübnanlılar için FKÖ'nün sağladığı büyük emeklerle oluşturulan sağlık ve toplumsal hizmetlerin İsrail ordusu tarafından yokedilmesidir. İsrail, hastaneler, çocuk yuvaları, imaretler üzerinde özellikle durmuştur. Beyrut'ta patlamamış top mermilerini imha etmekle görevli, ABD ordusundan bir yarbay "bir çocuk yuvasında beş bomba ile avluda yaklaşık 45 cluster bombası bulduk"larını söylüyor ve ekliyor "çocuklardan beşi yaralandıktan dördü de öldükten sonra çağırdılar bizi." İsrail ordusu, Filistinlilerin kurduğu sağlık sistemini yok ederken, Filistinli sağlık görevlilerine de vahşice işkence yaptı. Kanadalı Cerrah Chris Gianou yaptığı açıklamalarda: "Halkın oturmakta olduğu alanların toptan ve tümüyle harap edildiğine", mülteci kamplarının geriye sadece "enkaz ve molozlarla, kırılmış beton parçaları, eğilmiş demir payandalar ve cesetlerle dolu geniş yarıklar" bırakacak şekilde "aynı anda uçaklardan, gemilerden, tank ve toplardan açılan halı bombardımanı denen ateşle körlemesine, yabanice, ayrım gözetmeden yerle bir edildiklerine; "isabet alan hastanede" tek bir bombayla 40-50 insanın öldüğüne; kadın ve çocukların geri dönmesine izin verildikten sonra İsrail askerlerince kampa ateş açıldığına; yerleşim alanlarına cluster bombalar atıldığına; "fosfor bombasından yanmış, kavrulmuş cesetlere", kendisi Hükümet Hastanesi'nden ayrıldığı sırada bir alanda toplanmış 300 cesede tanık olduğunu anlatmıştır. Kanadalı cerrah, hastaların kendi hallerine bırakılıp hastanedeki bütün erkek personelin gözaltına alındığı ve tutukluların, birbirlerine bağlı oldukları halde, yumruk, sopa ve halatlarla

"vahşice ve ayrım gözetmeden dövüldüklerini görmüştü. Elleri bir ağaca bağlanarak sallandırılmış bir Filistin'li doktor ile "çok sayıda asker tarafından gaddarca dövülmüş yüzü gözü toz toprak içinde güneşin altına atılmış" Iraklı bir cerrah görmüştü. Tutuklular "çok az bir su ve yiyecekle boğucu sıcağın altında ayakta beklerken, "bir İsrailli subayın mahkumlardan bazılarına "çok yaşa Begin" diye bağırma eğitimi yaptırışını izlemişti. Sidon'daki Filistin Hastanesi'nde çalışan Bangladeşli doktor Şefik İslam, şarapnalle ciddi biçimde yaralanmış 12 yaşındaki Filistinli bir çocuğu ameliyat ederken İsrail ordusunca tutuklanmıştır. Ameliyatı tamamlamasına izin verilmeden tutuklanan doktor, acımasızca dövülmüş, 4 gün boyunca su ve yiyecek verilmemiş ve diğer tutuklular için istediği ilaç ya da elbiseler "hepsinin terörist" olduğu gerekçesiyle verilmemişti.

Maskeli muhbirlerce "terörist" oldukları teşhis edildikten sonra binlerce Filistinli toplama kamplarına kapatılmıştı. Savaşın bitişinden beş ay sonra bile Ansar kampına kimsenin girmesine izin verilmiyordu. Güney Lübnan'da "15-60 yaş arası, özgür olan neredeyse bir tek Filistinli erkek yok" haberi Batı basınında yeralmıştır. Savaştan epey sonra serbest kalanların anlatımlarına göre: Ansar'da, Filistinliler "el ve ayakları ile bağlandıkları özel bir masaya" yatırılarak sopa ve demir çubuklarla dövülmüşlerdi. İşkenceler sonucu çok sayıda Filistinli ölmüştür. London Times'in yayınladığı bir haberde Sidon yakınlarındaki bir İsrail kampında, yedi Filistinli gencin dövülerek öldürüldükleri bildirildi. Der Spigel'e yapılanları anlatan Lübnan'lı Şii bir din adamı, 2 Temmuz günü sabah saat 4.30'da yaşadığı köyün basıldığını, 15-75 yaş arasındaki herkesin saat 5.00'de köy meydanında toplanmasını isteyen anonslarla uyandıklarını belirtmiştir. Bir grup işbirlikçinin yol gösterdiği İsrail askerleri köye girmişler ve "suçlu", "masum", ayrımına başlamışlardır. "Suçlu" olanlar gözleri bağlanarak Güney Lübnan'da bir kampa götürülmüş, orada ağır işkencelerden geçirilmişlerdir. En çok işkence görenler ise gazeteciler, öğretmenler ve öğrenciler olmuştur. Kaba dayak seansları, bazen yarım gün devam etmiştir. Kampta bulunanlar, soğuk gecelerde, battaniyesiz toprakta yatmışlar. Çoğu hastalanmış, sırasıyla Lübnanlı muhbir-

lerin önünden geçirilmişler, "seçilenler" İsrail'e doğru yola çıkarılmıştır. Aralarında bu Şii din adamının da bulunduğu grup İsrail'e gönderilmiştir. İsrail'de ilk durakları Nahariye olmuş, burada ellerinde sopalarla bekleyen İsrail askerlerinden hoşgeldin dayağı yedikten sonra toplama kampına götürülmüşlerdir. Burada İsrail'li askerlerin getirdiği çoban köpekleri üzerlerine saldırtılmış, bu arada kendilerini savunmaya çalışanlar dövülmüşlerdir. "Hergün yeni bir işkence başlıyordu." Çoğunun cinsel organlarına, ellerine ve tabanlarına demir sopalarla vurulmuş. İçlerinden birinin dört parmağı kırılmış. Bu adamı da ayaklarından tavana asıp "kum torbası gibi" kullanmışlar. Su istediklerinde idrar verilmiş. Bir gün yakınlardaki bir köyün spor sahasına götürülmüşler, köy halkı ellerindeki şişe ve benzeri nesneleri üzerlerine fırlatmışlar. Bu arada sırtlarına sopalarla vurulmuş. Bir keresinde bütün bir hafta, çoğu zaman elleri başları üzerinde çömelmiş durumda bekletilmişlerdir.

İsrail ordusu, Lübnan'da tam bir "efendiler ordusu, gibi hareket etmiş, Haddad'ın Falanjistleri de "vekil ordu" işlevini yerine getirmiştir. Haddad'ın askerleri, İsrail ordu karargahlarına rahatlıkla girip çıkmış, Filistin'li ve Lübnan'lılara işkence yapmışlar, hunharca dövmüşlerdir. Haddad'ın askerleri, bir keresinde, "her tarafı bağlı...askerlerin her dokunuşunda acıdan bağıran" genç bir kadına defalarca tecavüz edip, bir köpekle çiftleşmesi için zorlamışlar"dır.

İsrail ordusu açısından her Filistin'li "terörist zanlısıdır". Bunda ölçü Filistin halkının örgütlü oluşudur. FKÖ'nün önderliğinde geliştirilen sağlık merkezleri, gençlik kulüpleri, ekonomik kurumlarla bağlantılı olanlar "tanım gereği terörist" sayılmıştır. Bu savaş, kendi yaşam biçimlerini kurumlaştırmaya çalışan Filistinli'lerin temel varlıklarını yok etmeyi hedefliyordu. Sağlık ve eğitim kurumları, siyasi, toplumsal örgütler, yargı ve özyönetim sistemleri başlıca hedeflerdi. Filistinli'lerin, özerk toplumsal sistemleri yok edilerek onları kolektif yaşamın tüm biçimlerinden kopmuş, köksüz ve çaresiz insan yığınlarına dönüştürmek için müthiş bir şiddet uygulandı-uygulanıyor. Bu amaçla "ezme tekniği" ile karadan, havadan, denizden "taş üstünde taş bırakmayacak" tarzda bir bombardıman gerçekleştirildi. Bu arada

İsrail yönetimine, faşist Begin hükümetine destek amacıyla İsrail'de kitlesel gösteriler düzenlendi. Bu mitinglerin birinde kullanılan pankartta şunlar yazılıydı: "Tek halk, tek ordu, tek hükümet." "Ein Volk, Ein Reich, Ein Führer" Nazilerle, siyonistler arasındaki mesafe oldukça kısaydı. Siyonistler "pis Araplar" diyordu. Filistin'liler için "iki ayaklı hayvanlar" tanımı kullanılıyordu. "Kapalı bölgeler" toplama kampları sistematiğini çağrıştırıyordu.

"Kuşatmanın daraltılması, kentin boyunduruğa alınması, bölgenin temizlenmesi" bu tür deyimler Nazi pratiğinin acımasızlığını ve vahşetini çağrıştırıyordu. İsrail ordusu Lübnan'da sadece öldürmekle yetinmedi, çaldı ve yağmaladı da. Matbaa makineleri, mikrofilmler, el-yazmaları, arşivler, telefonlar ve diğer araç gereçle birlikte FKÖ Araştırma Merkezi'nin 25000 ciltlik kütüphanesi çalındı. Filistinli'lerin büyük bir emekle biriktirdikleri "kültür varlıkları" talan edildi. Söz konusu araştırma merkezinin diplomatik dokunulmazlığı bulunmasına rağmen bu talan gerçekleştirildi. İsrail askerleri, aynı binada bulunan, Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde Biokimya Bölüm Başkanı olan Prof. Halidi'nin dairesine zorla girdiler. Heykeller sokağa atıldı, eşyalar çalındı. Elektronik araç, televizyon v.s satan dükkanlar boşaltılırken, Lübnan Havayolları Müdürü havaalanındaki rezervasyon bilgisayar sisteminin çalındığını açıkladı. Lübnan'daki tek polimer laboratuarı içindeki tüm gereçlerle birlikte yağmalanırken, Bilimler Akademisinde bulunan kütüphane arşivlerle birlikte çalınmıştı. Bebir Hastanesi'nde, "orada çalışan doktorların ifadelerine göre...doktorlara ait klinik ve lojmanlar soyulmuştu." İşgal süresince, "ev eşyaları ve mobilyalarla yüklü İsrail kamyonlarının, güneye İsrail'e doğru yola düzüldükleri görülüyordu." araba yüklü paletli kamyonların istikameti de İsrail'di. Lübnan talan edilirken, İsrail ordusu BM'e ait yardım konvoylarının sınırı geçmesine izin vermedi ve "insani sorunların İsrail tarafından halledileceğini" açıkladı. İsrail ordusu, Lübnan'da Falanjistlerden oluşan bir "vekil ordu" ya da dayanıyordu. Binbaşı Saad Haddad "Awali nehrinin güneyinden Sidon'un hemen kuzeyine uzanan bütün Güney Lübnan'ın efendisi olmuştu. Haddad'ı, İsrail yarattığı için tümüyle güvenilir kabul ediliyordu. İsrail, Binbaşı Haddad'ın

otoritesini pekiştirmek amacıyla, Lübnan ordusuna güneydeki kasabalarda bulunan kışlalarını boşaltma "emri" verdi, silahlar alındı ve kışlalara Haddad milisleri yerleştirildi. İsrail böylece, kendi denetimi dışında merkezi bir Lübnan otoritesinin varolabileceği tüm olanakları ortadan kaldırmaktaydı.

İsrail'in Lübnan işgalinde insanlık açısından en utanç verici sahneler Sabra ve Şatila kamplarında yaşandı. 16 Eylül günü kamyonlar dolusu Falanjist ve Haddad'a bağlı asker, önceden özenle hazırlanmış ve işaretlenmiş bir güzergahı izleyerek İsrail hatları gerisinden, İsrail'in kurduğu gözlem bölgelerinden geçerek kamplara girdiler. Bu faşist sürü, "fiilen İsrail Ordusuyla bütünleşmiş ve tümüyle onun komutasında faaliyet gösteriyorlardı." Perşembe akşamından Cumartesi gününe kadar İsrail Ordusunun "göz ve kulak menzili içinde" dehşet verici bir katliam gerçekleştirdi Falanjistler. Cesetleri toplamak, taşımak veya yıkıntıların arasına saklamak için buldozerler kullanıldı. Görevlerini yerine getirmek için kamplara taze kuvvet Falanjistler gönderilirken, Batı'lı gazetecilere olağandışı birşey yok denildi. Cuma öğleden sonra İsrail Genel Kurmay Başkanı Eitan ile generaller Drori ve Yaron, Falanjist komutanlarla buluştular. Eitan "çıkardıkları iyi işten" ötürü onları kutladı, üzerinde İsrail ordusu damgası kazılı bir buldozer Falanjistlere armağan edildi ve kamplarda 12 saat daha kalmalarına izin verildi. "Yüksek yerlerden ABD'li bir kaynak, Batı Beyrut'ta kampların dışında bekleyen yüksek düzeyli İsrail ordu mensuplarından sözederek ellerin üstüne oturdular sadece, kıyımı durdurmak için kıllarını kıpırdatmadılar, diyordu" ABD'li yetkililerin söylediklerine göre Şaron ve Eitan "Lübnan'ın başkentini bütün teröristlerden arındırma zorunluluğu karşısında bu operasyonu haklı görmüşlerdi. Washington Post'da yeralan habere göre, "muhabirleri, güney banliyölerindeki Filistin mülteci kamplarından uzak tutmak için, İsrail ordusu sıkı bir güvenlik kordonu kurmuş"tur. Newswek muhabiri Ray Wilkinson, İsrail komuta merkezinden kamplara olan mesafeyi ölçmüş:250 adım, Yine aynı yerden görüş alanını incelemiş; kamplar rahatlıkla görülebiliyor demiştir. "katiller 50 ye 50 m. ebatlarda toplu mezarlar kazarken, Filistinlilerin cesetlerini içine u-

kıştırırken" buldozerler "Sabra'da olanca gümbürtüleri ile çalışır, kepçelerini cansız bedenlerle doldururken" İsrail askerleri "oraya buraya uzanmış... dergi okuyup, Simon and Garfunkel dinliyorlar"dı haberi de dünya basınında yer almıştır.

Katliamın yönetilmesinde üç önemli Falanj liderinin doğrudan sorumluluğu vardır. Bunlar Fady Frem, Joseph Edde ve Elie Hobeika'dır. CIA ile olduğu kadar, İsrail gizli servisi MOSSAD'la da Falanjistlerin irtibatını sağlayan Hobeika'nın özel güvenlik birlikleri ile Saad Haddad'ın adamları katliamları gerçekleştirmişlerdir. "Onlar için ölümle aynı anlama geliyordu bu isim:Haddad" Yanakları kasaturayla kesilmiş Filistinli bir çocuk, Haddad'ın Land Rover'larından birinin üstüne oturtulup, öldürülmeden önce "suçunu ikrara zorlanmıştı: "Ben bir Filistinliyim." Haddad ve Falanjistler, geçen 8 yıl boyunca İsrail ordusu tarafından silahlandırılmış ve eğitilmişlerdi. Sabra ve Şatila katliamları da İsrail ordusunun gözetimi altında gerçekleştirildi. Sabra ve Şattila katliamında, Lübnan hükümeti 2000 insanın çoğunun işkence ile öldürüldüğünü açıkladı. İsrail Başbakanı Begin, daha sonra kurulan göstermelik bir soruşturma komisyonuna (göstermelik; çünkü katliamın baş sorumlularından Şaron bugün İsrail kabinesinde bakan) verdiği resmi bir yanıtta, "katliam olacağını düşünmek için bir neden bulunmadığı... ve hükümetin elinde bu bölgede yaklaşık 2000 gerillanın toplandığına dair güvenilir bilgiler bulunduğunu" söyledi. Ancak, hiç kimse çıkıp, İsraillilerin nasıl olup da 100-130 Falanjistin, böyle bir Filistinli gücü yenmesini umabildiğini açıklamadı. İsrail yetkilileri resmi açıklamalarında 100-130 kişilik bir güçten sözediyorlardı! İsrail bu işgal ve katliam eylemlerini yürütürken Ağustos sonlarında, Begin ve Şaron'a verilen halk desteği tırmanışa geçti, Eylül ayı başlarında yapılan bir kamuoyu yoklamasında halkın %82'sinin Begin'in uygulamalarından memnun olduğu, %78'inin Şaron'u onayladığı ortaya çıktı. Yoel Marcus adlı İsrailli bir gazeteci bu konuda şunları yazmıştır. "Sabra ve Şattila meselesinde, katliam, topluluğun büyük bölümünü belki de çoğunluğunu rahatsız etmiş görünmüyor. Genelde Arapların özelde ise Filistinlilerin öldürülmeleri yeni bir durum değil, ya da en azından, gençlerin şu sıralarda dediği gibi kim-

seyi ırgalamıyor. Katliamdan beri beni hiçbirşey, geride kalan Filistinlileri Lübnan'dan sürmeye yönelik bir adım olan katliamın hiç de korkunç olmadığını, Tel Aviv'in vicdanı, denilen eğitimli ve bilgili kişilerin ağzından duymak kadar şaşırtmamıştı."

Sabra ve Şattila katliamları Ortadoğu'da İsrail terörizminin gerçekleştirdiği katliamların ne ilkidir ne de sonuncusu olacaktır. ABD'nin bölgedeki stratejik müttefiki İsrail, emperyalist statükonun korunmasında en önemli role sahiptir. Ancak ABD açısından yeterli değildir bu güç.

ABD bölgeyi "bir kriz kuşağı" olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla, Amerikan ordusu en hızlı biçimde müdahale araçlarıyla Ortadoğu'ya askeri operasyon düzenleyecek konumda bulunmalıdır. 1973 yılında gündeme getirilen Çevik Kuvvet, 1962'de kurulan "US Strike Command"ın devamı niteliğindeydi. Hedefi doğrudan Ortadoğu olan Çevik Kuvvet'in oluşturulmasına dair 18. nolu Başkanlık kararı Jimmy Carter tarafından alındı. ABD kara, hava ve deniz ordusu birliklerinden seçilen kadrolarla oluşturulan bu müdahale güçleri 1980'den itibaren ağırlıklı olarak Ortadoğu'ya yöneltilmişti. O dönemde Sovyetler Birliği ve müttefiklerinin (Libya, Irak, Afganistan, Etyopya, Suriye, G. Yemen ve FKÖ) bölge için oluşturdukları tehdidi! savuşturma, petrol kaynaklarını, su yollarını korumak, "ılımlı" rejimleri desteklemekle görevlendirilen Çevik Kuvvet, İran Devrimiyle birlikte bu ülkeyi de tehdit unsurları arasına dahil etmiştir. Reagan iktidarı döneminde, 1 Ekim 1981'de, Çevik Kuvvet doğrudan Savunma Bakanı ve Sekreterliğe bağlı özel bir müdahale gücüne dönüştürüldü. Ocak 1983'de ise tümüyle Birleşik Devletler Merkez Komutanlığı'na bağlandı. Central Command (Centcom), dünyanın diğer bölgelerindeki benzerleriyle aynı işleve sahipti. Avrupa'da Eucom; Asya'da Pacom, Güney Amerika'da Southcom, Atlantic-Karaipler'de Lantcom. Başlangıçta 200.000 kişilik personeli bulunan Centcom, 1989'da yarım milyon kişilik bir kadroya ulaştı. Centcom'un o dönem karagücü, 1 hava indirme birliği, 1 helikopter birliği, 1 mekanize piyade bölüğü, 2 hafif piyade bölüğünden; deniz gücü lamfibi donanma birliği ile amfibi donanma müfrezesinden; hava gücü ise 7 taktik hava filosu,

2 stratejik bombardıman birliğinden oluşuyordu. Ayrıca, 3 hava filosu grubu ile 5 deniz devriye birliğini taşıyabilecek bir grup su üstü gemisi ile uçak gemileri de Centcom'u destekliyordu. Centcom, Körfez'e müdahale sırasında görüleceği gibi 1000 uçak ve 600 gemilik bir güce ulaşmıştır. Centcom, ABD ordusunun bölgede konaklama, silah ve gereç yığınağı, dinleme v.s ihtiyaçlarını yoğunlaştırmıştır. Bu bakımdan yeni üsler ve "kolaylıklar" zincirinin önemi artmıştır.

Bu temelde, Fas, Türkiye'de İncirlik, Mısır'da Kena ve Batı Kahire üslerinden yararlanmada yeni "kolaylıklar" edinilmiştir. Bu "kolaylıklar"ın yanı sıra Ras Bana üssünün tam yetkisi, Umman'da Sib, Selala, Mezira, Dumre ve Matra'da yine bazı "kolaylıklar" gündeme gelmiştir. Ayrıca, Somali Mogadişu ve Berbeera liman ve havaalanlarına giriş izni ile Mumbrasa'daki Kenya limanını kullanma yetkisi de son yıllarda ABD'nin elde ettiği askeri imtiyazlar arasındadır. Bunların dışında Centcom'un İsrail'de Sina'da bir hava üssü ile Hayfa'da deniz üssü bulunuyor. Centcom Suudi Arabistan'da da üslere sahiptir. Sözkonusu üs ve "kolaylıklar" zinciri Pentagon'un bölgeye yönelik stratejilerinin doğal parçasıdır. Bu askeri stratejinin gereği olarak gerçekleştirilen Bright Star tatbikatlarına ABD ordusuyla birlikte Mısır, Somali ve Umman askerleri de katılmıştır (1985). Bugün, ABD-İsrail-Türkiye stratejik işbirliği temelinde askeri tatbikatlar gündemdedir.

SİLAH TİCARETİNİN EKSENLERİ

Emperyalizmin Ortadoğu siyasetlerinde silahlanmanın önemi büyüktür. Hegomonya ilişkilerinin sürdürülmesi ve kar amaçlı silah satışları "uyandırılmış talep" ekseninde büyük bir yoğunluk kazanmıştır. Ortadoğu'daki tüm çalışmalar bu talebin uyarılması ve emperyalist metropollerle bağımlılık ilişkilerinin artması anlamında Batı'nın işine yaramıştır. Silahlanmanın bir yarış niteliği taşıması alınan teknolojilerin fiyatlarının yüksekliğini de önemsiz hale getirmiştir. Öte yandan, oligarşik niteliğe sahip, emekçileri ezen iktidar yapıları büyük bir askeri güce dayanmak zorundadırlar, bu durum da, sürekli silahlanmanın gerekçeleri arasındadır. Emperyalistler ve özel-

likle ABD, hibe ettiği silahlarla, başlangıçta hem bağımlılık koşullarını pekiştirdi hem de militarist yapıları güçlendirdi ve giderek silahlanma "temel ihtiyaç haline geldi. Soğuk savaş yıllarında, Ortadoğu'nun silahlandırılması hız kazandı. ABD, bu dönemde, yeni ittifaklar geliştirmeye çalışırken, bölgedeki stratejik çıkarları açısından önemli gördüğü ülkelere askeri yardımda bulundu. Türkiye, İran, Ürdün, Pakistan bölge ile sınır ülkeler olma özelliklerinden dolayı bu yardımlara mazhar oldular. 1960 ve 1970'lerde, ABD, bölge ülkelerine yönelik silah satışlarını arttırdı. Satışlar ve Dış Askeri Yardım (FMS) programları, Ortadoğu'da askeri müdahale kapasitesini geliştirmenin ve emperyalist çıkarları korumanın araçlarıydı. 1963-1967 yılları arasında, ABD'nin toplam askeri yardımları içinde Ortadoğu'nun payı %10 iken, sonraki 5 yıllık dönemde sadece İsrail'de yapılan yardımın oranı % 34 olmuştur. 1973 Yom Kippur Savaşı sonrası ise Ortadoğu'da ABD'nin silah sattığı ülke sayısında artışlar meydana gelmiş. İran'a, Ürdün ve Suudi Arabistan'a yapılan silah satışlarında da büyük artışlar olmuştur. 1973-1977 yılları arasında bölgeye yapılan silah transferlerinde İran'ın payı %42'ye yükselirken, Suudi Arabistan'ın 1963-1973 yılları arasında %16 olan payı, 1973-1977 arasında % 24'e çıkmıştır. ABD'nin yanısıra İngiltere ve Fransa da bölgeye 70'li yıllar boyunca silah satışlarını hızlandırmışlar, "petrole karşı silah" satışını gündeme getirmişlerdir. Ancak görece düşüşlere karşın ABD, Ortadoğu silah ticaretinde en büyük satıcı konumunu hep korumuştur. 1973-1978'de bölgedeki silah pazarının % 51'ini elinde tutan ABD'nin 1979-1983'deki payı %62 olmuştur. ABD, global ölçekte güç kaybı ile birlikte, bölgesel Jandarma rolü oynayacak, giderek alt emperyalist bir konum kazanacak ülkelerle askeri işbirliğini geliştirmeye başladı. Vietnam Savaşı yenilgisi ve Bretton Woods sisteminin çöküşü, bölgede "dost rejimler" arayışını hızlandırdı. Türkiye, Mısır, İran, Suudi Arabistan gibi "dost"larla bölgenin kontrolü gündeme alındı. Nixon'un sözkonusu siyasetini, Carter, Reagan'ın Çevik Kuvvet veya Aeil İntikal Gücü siyasetleri ve doğrudan askeri müdahale stratejileri takip etti. Günümüzde ise Düşük ve Orta Yoğunluklu İhtilaf Stratejileri bu zincirin halkası olarak gündemde ve bu te-

melde altemperyalist konumuyla Türkiye ve İsrail stratejik işbirliği, ABD ile uyum içinde bölgesel jandarmalık işlevini yerine getiriyor. Bu temelde İsrail'in silahlanma programları dikkate değer! özellikler taşıyor. İsrail ordusu (IUF) Ortadoğu'nun en önemli askeri güçlerinden biridir.

Bilgi kaynakları, teçhizat, eleman ve eğitim açısından oldukça gelişkin olan İsrail, en son teknolojilere bile ABD sayesinde sahip olabilmektedir. ABD, İsrail'le 1988 tarihinde yaptığı bir anlaşmayla askeri teknoloji ve istihbarat alanında işbirliğini daha da yoğunlaştırdı. ABD, Ağustos 1989'da, İsrail'in "Arrow" füze sistemini geliştirmesi için askeri yardımda bulunurken, "Patriot" füzelerini de ilk kez bu ülkeye verdi. Ayrıca 1992 Eylülünde ABD, İsrail'e "Appache" ve "Black hawk" helikopterleri satın alması ve askeri donanmasını yenilemesi için 3 milyar dolar kredi verdi. 1992 yılında modernizasyon programını uygulamaya koyan İsrail, eski silahlarının çoğunu elden çıkarmaya başladı. Örneğin M-48 ve T-54-55 tanklarının yerine "Merkava" ve M 3T tankları ile ordu donatıldı. Ayrıca aynı yıl ABD'den 15 adet F-15, 40 adet F-16 uçağı satın alındı. İsrail, silah üreten ve ihraç eden bir ülkedir. İsrail, gelişmiş ülkelere bile askeri malzeme satabilmektedir. Örneğin, ABD'ye 1992 yılında 40 adet füze rampası satmıştır. Panzerler, devriye hücum botları, uzaktan kumandalı silahlar, NATO ülkelerine de satılan "Uzi" marka tabancalar yanında, askeri "know-how" transferi de yapan İsrail'in askeri güç tablosu 1992-1993, The Military Balance kayıtlarına göre şöyledir.

Toplam Silahlı Kuvvetleri: Aktif: 175.000 kişi, Yedek: 430.000 kişi, Kara Kuvvetleri: 134.000 kişi, Savaş Tankları: 3890 adet: 1080 i Centurion, 400'ü M-48 AS, 750'si M-60/A1, 650'si M-60 A3, 100'ü T-54/55, 110'ü T-62, 800'ü Merkava 1/II/III..ZIRHLI KEŞİF ARAÇLARI; 5000 Adet M-113 A1/A2, 80 adet Nagmoshaxot, BTR-50 P, 3000 adet M-2/-3. ÇEKİLİ TOPLAR; 400 adet (105 mm: M-101, 122 mm:D-30, 130 mm:M-46, 155 mın:Soltam M-68/-71, M-839 P / -845P).KUNDAĞI MOTORLU TOPLAR; 1020 ADET (105 mm.34 M-7,155 mm: L-33, 200 M50, 530 M:109 A1/a2, 175 mm: M-107, 203 mm: 220 M-110). ÇOK NAMLULU ROKETATAR; 100 adet.

HAVAN TOPLARI: 5.500 adet (81 mm, 203 mm, 160 mm) KARADAN KARAYA ATILAN FÜZELER; 12 adet lance, bir keç tane Jericho 1/2. TANKSAVAR GÜDÜMLÜ SİLAHLAR; TOW, DRAGON, AT-3 Sagger, Mapats. ROKAT FIRLATICILARI: 82 mm. B-300. GERİ TEPMESİZ FIRLATICILAR; 84 mm: CARL GUSTAV, 106 mm: 250 M-40 A1. HAVA SAVUNMA SİLAHLARI: 20 MM. 850 adet. KARADAN HAVAYA FÜZELER: Stinger ve Redeye.

DENİZ KUVVETLERİ: 10.000 kişi. DENİZALTI; 3 adet. DEVRİYE VE SAHİL KORUMA GEMİLERİ: 61 Adet. DESTEK VE YARDIMCI GEMİLER: 1 Adet.

Hava Kuvvetleri: 32.000 kişi. Savaş Uçakları: 112 adet F-4E, 63 adet F-15, 209 adet F-16, 95 adet Kfir C2/C7, 121 adet A-4N/H. Keşif uçağı: 14 adet RF-4E, Erken uyarı uçağı: 4 adet E-2c, Helikopterler: 40 adet AH-16/g, 35 adet Huges 500 MD, 18 adet AH-64A saldırı helikopteri, 2 adet HH-65 araştırma ve keşif helikopteri. Füzeler: Havadan karaya füzeler: AGM-45 Shrike, AGM-62A Walleye, AGM-65 Maverick, AGM-78D Standard, Luz, Gabriel III. Havadan havaya füzeler: AIM-7 Sparrow, AIM-9 Sidewinder, R-530, Shafrir, Python III. Karadan havaya füzeler: 17 adet MIM-23 ve geliştirilmiş Hawk sistemi ile 4 adet Patriot sistemi.

İsrail, ABD'nin sadece Ortadoğu'daki çıkarları ile sınırlı bir işbirliği içinde değildir. "Stratejik ortak" konumuyla, Afrika ve Latin Amerika'daki ABD "müttefikleri" ile sıkı ilişkiler kurmuştur. 1960'lı yıllarda, CIA'nın himayesinde kurulan ilişkileri tazelemek amacıyla Zaire'yi ziyaret eden Dışişleri Bakanı İzak Şamir, diktatör Mobutu'ya, Zaire'nin imajının düzeltilmesi için ABD'deki Yahudi Lobisini harekete geçirme sözü veriyordu. General Mobutu'ya, Fransız danışmanlarla birlikte İsrail'li subayların da ordunun eğitimine katılacakları bildiriliyor, diktatör de özellikle Başkanlık Muhafızlarının İsrail'liler tarafından eğitilecek olmasından duyduğu memnuniyeti! dile getiriyordu. Zaire, İsrail ilişkileri 1983 yılında Savunma Bakanı Ariel Şaron'un Zaire'yi ziyareti ile geliştirildi. "İsrail'in Afrika'da etkinliğini artırmaya yönelik" bir ziyaret yaptığını gizlemeyen Şaron, yeni bir silah ve askeri yardım anlaşması imzaladıklarını açıkladı. Şaron yap-

tığı açıklamada, "İsrail'in silah ve teçhizat satışına katkı sağlayacak" bu anlaşma ile diğer Afrika ülkelerinin de İsrail'e askeri yardım için başvuracaklarına inandığını belirtti. Şaron Zaire ziyaretinden bir süre sonra Honduras'a gitti. "Savunma tesislerine ilgi gösteren dost bir ülkeyle ilişkileri sıkılaştırmak" üzere bu ülkeyi ziyaret ettiğini açıkladı. Ziyaret sonrası İsrail'li danışmanların Honduras'lı pilotları eğiteceği, ayrıca İsrail'in yapılan anlaşma gereği bu ülkeye savaş uçakları, tanklar, Galil saldırı tüfekleri satacağına dair bilgiler dünya basınında yer aldı. Honduras'ta "ABD'nin vekili gibi davrandığı" vurgulanan Şaron'un yanında İsrail Hava Kuvvetleri Komutanı ile Savunma Bakanlığı Müsteşarı da bulunmaktaydı. Reagan hükümetinin bile silah satmakta zorlandığı Honduras'a İsrail rahatlıkla her tür askeri yardımı yapabiliyordu. İsrail, sürekli bunalımlar yaşanan Orta Amerika'da ABD'nin "vekili" ve "silah" komisyoncusu rolünün gereklerini yerine getirirken Honduras'ı köprübaşı olarak değerlendiriyordu. İsrail Honduras'ın yanı sıra Guatemala, El Salvador, Somoza dönemi Nikaragua ile Kosta Rika'daki faşist yönetimlere "hatırı sayılır" hizmetler sunuyordu. İsrail 70'li yıllar boyunca ve sonrasında Himmler'in imha mangalarının yöntemlerini teorik ve pratik olarak geliştirdiği Vietnam Savaşı süresince, ABD gücünün dünya ölçeğinde kullanılma biçimlerinden haberdar olan halkın tepkisi "sendrom" olarak nitelendirildi. O nedenle Reagan'ın, Kennedy'nin temellerini attığı kontrgerilla yöntemlerini ABD'yi doğrudan devreye sokarak kullanmak istemesi "sendrom"un etkisinin henüz geçmediğini ortaya koydu. Bu nedenle, İsrail'in Orta ve Latin Amerika'daki faaliyetleri ABD yönetimi tarafından memnuniyetle karşılandı. İsrail'in katkıları Ortadoğu, Afrika ve Amerika ile sınırlı değildi, bu ülkenin ilgi alanına Asya da giriyordu. İsrail, Timorese katliamı sırasında cephane sıkıntısı çeken Endonezya'ya savaş uçağı yardımında bulundu. İsrail'in, Asya'daki bir başka müttefiği Tayvan'dır.

ABD-İSRAİL İTTİFAKI

ABD'nin, İsrail'e verdiği askeri destek muazzam boyutlardadır. Örneğin; 1979'da Amerika'nın en son sistem teknoloji ile donatılmış

KH-11 uydusu yörüngesine oturtuldu. 96 dakikada bir, dünya çevresindeki dönüşünü tamamlayan bu uydu, yüzlerce kilometre aşağıda bulunan müstahkem mevzilerin resmini çekiyor, çekilen resimler dijital olarak anında yer istasyonlarına ulaştırılıyor ve istihbarat birimleri tarafından analiz ediliyordu. ABD, yakın işbirliği içinde olduğu İngiltere'ye bile söz konusu fotoğrafları sınırlı ölçüde veriyordu. 1979 Mart'ında, ABD yönetimi İsrail'e KH-11'den çekilen fotoğrafları vermeye başladı. İsrail bu sayede Lübnan, Suriye, Mısır ve Ürdün'ün sınırları içindeki her türlü askeri harekat ve gelişmeyi anında öğrenecek konuma geldi. Camp David toplantısında ABD ile ortak hareket etmenin ödülüydü KH-11 sistemine dahil olmak (KH-11, o dönemde, uzay keşifleri için, en ileri ve gelişmiş teknolojiyi içeriyordu. 19 m. boyundaki uydunun en önemli aksamı, kamerasının önünde bulunan bir tür ayna sistemiydi. Bir periskop gibi bir yandan diğer yana dönen kamera sayesinde uydu, atmosferde yol alırken tek bir bölgeyi işleyebiliyordu. Sonuçta alışılmamış boyutta yüksek kalitede streskopik bir görüntü elde edebiliyordu ki, bunu bilgisayarla daha da mükemmelleştirmek mümkündü.)

Aslında bu ölçeklerde bir işbirliği doğaldı. 1950'lerden itibaren İsrail-ABD, stratejik istihbarat alanında işbirliği yapıyordu. CIA'nın özel fonlarından finanse edilen birçok Soğuk Savaş operasyonunda MOSSAD önemli görevler almıştır. 1960'larda CIA'nın İsrail'le ilgili belge ve mesajlarda kullandığı kod KK Mountain'dı ve "şirket"in en hassas hareket kodlarından biriydi. MOSSAD ajanları, Kenya, Tanzanya, Kongo dahil birçok ülkede CIA'nın "vekili" gibi davranıyorlardı. KH-11'in avantajlarından yararlanan İsrail 1981 yılında Irak'ın Osirak'ta bulunan nükleer reaktörünü bombaladı. İsrail ABD'den 1975 yılında 75 adet F-16 uçağı almak üzere bir anlaşma yapmıştı, Osirak'ı bu uçaklarla vurdu. ABD bu olay üzerine dört adetlik F-16 partisinin satışını askıya aldı! ancak bir süre sonra uçaklar teslim edildi. Reagan'a göre: "Bu olay, İsrail'in strateji duygusuna sahip olduğunu ve sorunlar büyümeden gereğini yapabilecek güçte bulunduğunu gösterdi." Oysa saldırı konusunda İsrail'de bile görüş birliği yoktu. MOSSAD Başkanı İzak Hopi ve Askeri Haberalma Başkanı Tuğgeneral

Yehoşuz Saguy, saldırıya taraftar değillerdi. Bunda, Irak'ın daha çok konvansiyonel silah yerine, milyarlarca doları böyle bir projeye harcamasından duyulan memnuniyetin de etkisi vardı. Irak'ın sözkonusu tesiste nükleer bir bomba üretmesi pek mümkün görünmüyordu.

Oysa İsrail, Kudüs'ün güneyinde Necef çölünün uzak bir köşesi olan Dimona'da yıllardır nükleer bombalar üretiyordu. İsrail, Fransızların yardımıyla bir nükleer reaktör inşa etmiş ve reaktörün en önemli yan ürünü olan silah yapımında kullanılabilecek plutonyumun kimyasal ayrışım işleminin yapıldığı bir yeraltı birimini de işler hale getirmişti. Osirak'taki tesis vurulduğunda İsrail nükleer bomba yapımında çok önemli mesafeler katetmişti bile. İsrail bu saldırıda kullandığı istihbarat bilgilerini KH-11 uydusundan elde etmişti. Bu konuda CIA Başkanı William J. Casey'in olumlu bir rolü olmuştu. Casey İsrail'le işbirliğine büyük önem veriyordu. ABD'nin stratejik çıkarları gereği bu işbirliğinin geliştirilmesi için elinden geleni yapıyordu. İsrail'e gizli ziyaretler yaptığı daha sonra ortaya çıkan Casey, "komünizmi yıkmak için" İsrail'le ortaklaşa yapılacak harekatların ilkelerini belirledi. Bu faaliyetler, Sovyetler'de casusluk, Polonya'da anti-komünist Dayanışma hareketine yardım, Angola'da Jonas Savimbi önderliğindeki karşı-devrimci UNİTA örgütünün ekonomik ve askeri açıdan desteklenmesini içeriyordu. Ayrıca, Mozambik'te sola düşman Renamo hükümetinin güçlendirilmesi için ABD ile İsrail işbirliği yaptılar. CIA ile MOSSAD'ın en önemli operasyon alanlarından olan Mozambik'te, Renamo 100.000 sivili öldürdü, 1 milyon Mozambik'li de göçetti. Bu ölçeklerde bir işbirliği "stratejik ortak"ın istediği istihbarat bilgilerinin akışını kolaylaştıran bir etkendir. Reagan döneminde, İsrail'li askeri yetkililer, KH-11 uydusunun yeni görev ve yörüngesinin tespiti için yapılan Pentagon toplantılarına katılıyorlardı. İsrail sadece bölgedeki Arap ülkelerine yönelik stratejik istihbaratla da yetinmemiştir. İsrail Başbakanı Begin ve Savunma Bakanı Şaron 1981 Eylül'ünde Washington'a bir ziyaret gerçekleştirdiler. Amaçları, "Ortak düşman" Sovyetler Birliği'ne karşı stratejik bir ABD-İsrail işbirliği için hazırlanan İsrail planına destek bulmaktı. Washington'a verilen bir İsrail muhtırasında, "bölgenin barış ve gü-

venliğine Sovyetler ya da bölgeye sokulan, bölge dışı Sovyet kontrolündeki güçler tarafından yöneltilen tehdide karşı" iki ülkenin işbirliği yapması gereği vurgulanıyordu. İsrail'in talepleri arasında şunlar vardı: ABD askeri kuvvetlerinin mevzilenmesi, Ortadoğu ve Basra Körfezi için ortak askeri ve politik planlar yapılması, Tel-Aviv'e KH-11 uydu görüntülerinin alınacağı bir yer istasyonunun inşaası için ABD kredisi sağlanması. 1981'de İsrail'in neden Sovyetler Birliği'ne ait uydu resimlerini topladığı ve Şaron'un bu tür bilgileri edinmekte neden ısrarlı olduğu pek anlaşılamamıştı. Oysa İsrail artık nükleer bir güçtü ve savaş başlıkları ve füzeleriyle Sovyetler Birliği'ni hedeflemişti.

İSRAİL'İN "KUTSAL" BOMBASI

İsrail'in nükleer araştırmaları oldukça erken bir tarihte başlamıştı. Bu konuda Fransa İsrail'e büyük yardımlarda bulundu. 1955 Ocak ayında Guy Mollet'in başkanlığında kurulan Fransız Hükümeti, Cezayir Bağımsızlık Savaşı'nı destekleyen Nasır ve benzeri Arap liderlerine karşı daha sert politikalar izleme kararı alırken, İsrail'le de ilişkilerini geliştirdi. İsrail'e yüksek performanslı bombardıman uçakları satmaya başladı. Şimon Perez tarafından organize edilen bu silah ticareti sayesinde Fransa'dan İsrail'e silah aktı. Buna karşılık İsrail, Ortadoğu, ABD ve Avrupa hakkındaki istihbaratını Fransızlarla paylaşmayı kabul etti. İsrail'in özellikle Kuzey Afrika'da güçlü bir haber alma ağı bulunuyordu. Zira Yahudiler, tüccar ve işadamı olarak Arap mahallelerinde yaşıyorlardı. Cezayir'de 100.000'den fazla Yahudi vardı. İsrail hükümeti bunları hem Ulusal Kurtuluş Hareketi ile ilgili istihbarat işlerinde kullanıyor, hem de Fransa ile işbirliği yapmalarını teşvik ediyordu. Bu süreçte, İsrail, Fransa'dan nükleer çalışmaları için yardım istedi. Süveyş Kanalı Savaşı'nda silahların patlamasından kısa bir süre sonra İsrail, bu konuda Fransa'dan istediği yardımı aldı. İsrail reaktörünün yapımı için gerekli izinleri veren Fransız Hükümeti'nin kararı 1957 Eylülü sonunda imzalandı. Bundan bir yıl önce Guy Mollet, atom enerjisinin askeri amaçlarla kullanımı için bir komite kurarak, Fransa'nın nükleer savaş programına giden yolu aç-

mıştı. Komitenin başına Genel Kurmay Başkanı getirildi.

1960'da ilk Fransız nükleer denemesi yapıldığında, İsrail bilim adamları da gözlemci olarak bulundular. Bu arada Süveyş Savaşı'nda ABD tarafından desteklenmeyen Fransa yeni bir strateji çerçevesinde ABD ve NATO'ya güvenilemeyeceği tezini geliştirdi. Bu temelde, Fransa'nın kendi nükleer caydırıcılığını oluşturması kararı alındı. Fransa'nın ABD'nin nükleer şemsiyesine güvenmeme kararı, nükleer stratejik planlamasında İsrail'e de örnek teşkil etti. İsrail yeni reaktörünü, Ortadoğu ve muhtemelen Sovyetler Birliği'ndeki hedefleri vurabilecek uzun menzilli füzeler tasarımı ve yapımı konusundaki geniş çaplı araştırmalarla tamamladı. İsral, 1957 ilkbaharında, EL 107 adı verilen reaktörü için yer arayışına başladı. Bu yer bir süre sonra bulundu; Necef'te eski Berşeba şehri yakınındaki Dimona. Bu iş için gereken para Başbakan Bean-Gurion'un hesabından Paris'e transfer edildi. Marcoule'de bulunan, Fransa'nın yeniden işleme tesislerini inşa eden Saint Gobin firmasıyla, İsrail'in yeraltı yeniden işleme tesislerini de inşa konusunda anlaşmaya varıldı. Saint Gobin şirketi mühendisleri, reaktörün ilk inşaat planlarını gördüklerinde oldukça şaşırdılar. Fransız-İsrail anlaşması tesisin kapasitesinin tümüyle çalışması durumunda 24 milyon Watt (24 megawatt) termal enerji üretmesini öngörüyordu. Ancak soğutma kanalları, atık üniteleri ve diğer bölümleri bu kapasitenin birkaç misliydi. Dimona reaktörü hiç elektrik enrjisi üretmedi. Bu yüzden kapasitesi temel enerjiyle ölçülüyordu. Bir megawatt elektrik enerjisi için üç megawatt termal enerji gerekir. Buna göre Dimona'da elektrik üretim gücü 8 megawattı. Vasat elektrik üreten bir nükleer santral bin megawatt elektrik enerjisiyle (ya da üçbin megawatt termal enerjiyle) çalışır. II. Dünya Savşı'ndan sonra kurulan ilk ABD silah yapımında kullanılacak plutonyum tesisi, 250 megawattla çalışıyordu. Nükleer alanda çalışan bilim adamları günde bir megawatt enerji üretimiyle 1 gr. plutonyum elde edileceğini tespit ettiler. Dimona'nın belirtilen 24 megawatlık randımanıyla, reaktör %80 kapasitesiyle çalıştığı taktirde, yılda yaklaşık 7 kg zenginleştirilmiş plutonyum elde edilebilirdi ki bu miktar, iki nükleer bomba için yeterliydi. Dimano'daki bu kapasiteyle Fransızların Marcoule reaktö-

ründen daha çok miktarda 22 kg. plutonyum üretilebilirdi. Bu kadar plutonyumla, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan bombaların patlama gücüne sahip 4 nükleer bomba yapılabilirdi.

İsrail'in stratejik amacı, termonükleer silahları, füzeleri, gelişmiş uçak sistemleriyle Sovyetler Birliği'ndeki hedefleri vurulabilecek bir vurucu güce sahip olmaktı. Bu muazzam projenin bedeli, Dimona'daki tesislerin çoğunun yeraltında inşa edilmesi sebebiyle daha da yükselmişti. İsrail'in harcamaları milyarlarca dolara ulaşmıştı. Ben-Gurion, Dimona'nın bitirilmesi işinin, İsrail bütçesi dışındaki kaynaklardan finanse edilmesi gerekliliğini kavradığında hemen harekete geçti. 1960 yılında Şimon Perez, İsrail kaynaklarına göre daha sonra Otuzlar Komitesi adıyla anılacak olan, seçkin ve güvenilir bağışçılardan müteşekkil bir komite kurmaya karar verdi. Paris'ten Baron Edmond de Rotschild ve New York'lu Abraham Feinberg gibi zengin Yahudilerden, Perez'in "özel silah" adını verdiği program için para vermeleri istendi. Bu Yahudi zenginler oldukça yüklü bağışlar yaptılar.Daha sonra, Dimona tamamlanınca bağışta bulunanlara Dimona'daki tesisler gezdirildi. Nükleer bomba edinilmesi amacıyla her yıl yüzmilyonlarca dolarlık kaynağın yanısıra ülkedeki tüm birikim kullanıldı. Bilim adamı kadroları Dimona için harekete geçirildi. Burada çalışan İsrailli bilim adamı sayısının 1500'e ulaştığı zamanlar oldu.

Bu arada Fransa'da De Gaulle işbaşına geldi ve Dimona'daki, yeniden işleme tesislerindeki Fransız yardımına son verdi. Ancak De Gaulle'un bu emri uygulanmadı, Saint-Gobin firması çalışmalara iki yıl ara verdiyse de bu süre sonunda bir başka Fransız firması sessiz sedasız işi tamamladı. Fransızlar silah tekellerinin çıkarları doğrultusunda İsrail'e uranyum madeni, reaktör parçaları vermeye devam ettiler. İsrailliler de nükleer silah üretmeyeceklerine dair tüm taahhütlerine! rağmen Dimona'daki statükoyu değiştirmediler. Dimona'daki tesisler büyümeye devam etti. Aslında 70 megawatt olan kapasitesiyle tesis tahmin edilenin ötesinde nükleer silah üretebilecek duruma geliyordu. İsrail ve Fransız bilim adamları Sahra'daki Fransız nükleer denemelerinde de işbirliği yaptılar. 1961 sonlarında Fransa yeraltı denemelerine başladı. Uçaklarda ve füzelerde kullanılmak üzere bir dizi

küçültülmüş savaş başlığının mükemmelleştirilmesine çalışılıyordu. 1963'de İsrail, Fransız Dassault Şirketi'ne 25 orta menzilli İsrail füzesinin ortak yapımı ve geliştirilmesi için 100 milyon dolar ödedi. Dassault, dünyanın en güçlü uçak ve füze üreticisi firmalarından biriydi. Jericho I adı verilen söz konusu füze, nükleer bir savaş başlığını 300 mil hedefe ulaştırabilecek kapasitedeydi. Bu arada, Fransa ile İsrail'in çalışmalarından rahatsız olan ABD Savunma Bakanı Robert McNamara, 1962'de Michigan Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada "zayıf nükleer güçleri" uyardı ve nükleer silahlarla ilgilenme konusunu ABD'ye bırakmalarını istedi. ABD'nin nükleer tekelini koruma isteği, De Gaulle'un NATO'dan çıkmasının en önemli nedenleri arasındaydı.

Ancak, ABD'nin stratejik çıkarları, Başkan Johnson'un İsrail'i desteklemeye yönelik politikasıyla bütünlüklü olarak, İsrail'e verilen destek de bir soruna yol açmadı. Johnson'un desteği de karşılıksız kalmadı, "Yahudiler, Onun bütün yollarını ilmek ilmek dokudular." Johnson'un İsrail politikası ve Sovyet silahlarının Ortadoğu'daki güç dengesini değiştirdiğine inanması onu, İsrail'e saldırı silahları sağlayan ve savunmasının Amerika'nın taahhüdü altında olduğunu kamuoyuna ilk açıklayan Amerikan Başkanı olmaya yöneltti. İsrail 1960'ların ortalarında Necef Çölü'nde İsrail-Mısır sınırına yakın bir yeraltı mağarasında nükleer bir deneme yaptı. Dimona'yı destekleyenler, sadece nükleer silahlarla, İsrail'in, Arap ülkelerine olan askeri askeri üstünlüğünü koruyabileceğine inanmışlardı. İsrail'in nükleer silahları onun "masadas" da bir daha yaşamamasını sağlayacaktı. (Masadas'la aufta bulunulan olay şudur, M.S. 73'de Zealot diye anılan Yahudi bir grup Romalıların eline esir düşmemek için intiharı tercih etmişti.) Nükleer silah yanlıları, bunun yerine Samson'un tercihini öneriyorlardı. Kanlı bir savaş sonunda Filistinliler tarafından yakalanan Samson'un gözleri çıkarıldı ve Gazze'deki bir tapınakta halka teşhir edildi. Samson, Tanrı'ya gücünü son bir kez kendisine vermesi için yakarır ve haykırır "Bırak ruhum Filistinlilerle birlikte ölsün" Sonra da tapınağın sütunlarını itip devirerek çatının çökmesine ve kendisiyle birlikte düşmanlarının da ölmesine neden olur. İsrail'in

nükleer güce sahip olmasını savunanlar açısından "Samson'un tercihi", "Bir daha asla!" demek anlamına geliyordu.

İsrail, nükleer silah programlarını geliştirirken Güney Afrika ve Arjantin gibi ülkelerle de işbirliği yaptı.(Arjantinli bir firma 1987'de Mardin Mazıdağı'nda nükleer bir tesis kurmak için bazı çalışmalar gerçekleştirdi.) İsrail bu ülkelerden "sarıkek" adı verilen uranyum cevheri alıyordu, Güney Afrika'dan, sözkonusu cevher ilk kez 1963'de alındı. Bu alım uluslararası kayıtlara geçti ancak daha sonra, Güney Afrika'dan kaçak olarak yüklü miktarda uranyum cevheri alındı. 1968'lerin başlarında Dimona tam kapasiteyle çalıştırılmaya başlandı ve yılda 4-5 savaş başlığı yaptı. 1973 Yom-Kippur Savaşı'nda İsrail'in stoklarında 25'den fazla bomba bulunuyordu. 1970'lerin başında, İsrail nükleer silah programına genel bütçesinin % 10'undan fazlasını ayırıyordu. İsrail, tesislerin gerek duyduğu cevherlerin alımında sadece Güney Afrika ve Arjantin gibi ülkelerle yetinmedi, Avrupa'daki olanakları da kullandı. 1968'de MOSSAD, Belçika'da Antwerp yakınında depolanmış çok miktarda satışa hazır uranyum cevherinin varlığını öğrendiğinde hemen harekete geçti. Ancak Avrupa'daki bütün satışlar Ortak Pazar'ın nükleer örgütü Euratom'un kontrolündeydi ve bu kurumun İsrail'e büyük miktarlarda bir cevher satışını onaylaması zordu. Kaldı ki, İsrail'in resmi açıklamalarına göre 24 megawattlık (aslında 70 megawatt) bir reaktör olduğu ısrarla vurgulanan Dimona'ya çok miktarda uranyum cevheri alınmasının mantığını açıklamak da kolay değildi. Bunun üzerine MOSSAD, 1968 Mart'ında, Batı Almanya'daki görevlilerine, Milano'daki bir İtalyan kimya şirketi adına yüklü miktarda uranyum satın alma emrini verdi. Ekim ayında bu satış Euratom tarafından da onaylandı. Uranyum, Scheersberg adlı gemiyle Antwerp'ten yola çıktı. Sözkonusu gemi, Türkiye'de oturan bir MOSSAD ajanı tarafından satın alındı. Gemi denize açılınca; İsrail yetkilileri tarafından çizilen rota izlendi, İsrail gemileri eşliğinde uranyum cevheri bir İsrail şilebine nakledildi ve İsrail'e getirildi. Büyük miktarda uranyumun ortadan kaybolduğunu, Euratom tespit ettiğinde, cevher Dimona'ya ulaşmıştı. ABD ve diğer Avrupa istihbarat örgütleri İsrail'in bu operasyondaki rolünü öğrendi-

ler. Olayın basına yansıması ise dokuz yıl sonra oldu. Bu olay 1978'de yayunlanan "The Plumbat Affair" adlı kitaba konu oldu. (Türkiye'de mukim İsrail ajanı "İşadamları" Irangate olayında da önemli roller oynadılar.) İsrail'in nükleer silahlara sahip olma konusundaki tutumu giderek ABD yönetimleri tarafından da desteklendi. Örneğin, Kisinger İsrail'in nükleer silah programını en çok destekleyenlerden biriydi. Bu bağlamda, Nixon yönetiminde, Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma Örgütü Genel Danışman Yardımcısı Van Doren, İsrail'in nükleer silah programı için "ona göz kırpıyorduk" diyor. Von Doren, Nükleer Silahlarda Kontrolü Kabul Etme Anlaşması'nı, Ortadoğu görüşmelerinde gündeme getirmek istediği her defasında "gündem çok yüklü" itirazıyla karşılaştığını açıklamıştır. ABD yönetimi, "İsrail'in nükleer silahlara sahip olduğuna dair hiçbir istihbaratın açıklanmayacağı"na dair karar almıştı. Bu bağlamda, ABD'nin Dimona'yı teftişle görevlendirdiği Culler'ın teftişlerine son verildi. ABD'nin bu desteğini değerlendiren İsrail, nükleer bomba yapımını hızlandırdı. 1973'de İsrail'in elinde çok sayıda nükleer savaş başlığı ile üç ya da daha fazla sabit füze rampası bulunuyordu. Rampalar Hirbat Zaharya'daydı. İsrail'in ayrıca Proje 700 koduyla anılan programı kapsamında üretilmiş, bilinmeyen sayıda hareketli Jericho 1 füze rampası bulunuyordu. Füzeler 1971'den itibaren Güney Rusya'da Sovyet Petrol yataklarına yakın Tiflis'e, Bakü'ye ve Arap başkentlerine yöneltilmişti. Bunun dışında, Rehavot yakınındaki Tel Nof hava üssünde yeraltı hangarlarında 24 saat alarmda olan nükleer kapasiteli bir F-4 filosu vardı. Uzun menzilli F-4'ler Moskova'ya nükleer bir bombayla ulaşılabilir, dönüş için tanker uçaklarla havada yakıt ikmali yapabilirdi.

İsrail, nükleer çalışmalarını yürütürken en büyük desteği kendisi gibi emperyalizmin "parya"sı olan Güney Afrika'dan alıyordu. Güney Afrika'da, son derece etkili bir Yahudi cemaati bulunuyordu, bu topluluk İsrail'e büyük bağışlar yapıyor ve tahvil alımlarıyla mali katkılar sağlıyordu. İsrail'in gerici Likud Partisi'nin desteklenmesinde de bu topluluk öncülük ediyordu. 1974'te Savunma Bakanı Moşe Dayan Pretoria'ya gizli bir ziyaret gerçekleştirdi. Bu ziyaret esnasın-

da, Güney Afrika topraklarında olası bir İsrail nükleer denemesi görüşüldü. İki yıl sonra, II. Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyasını desteklemiş olan G. Afrika Başbakanı John Vorster İsrail'e geldi. Bu bir G. Afrika'lı Başbakan'ın İsrail'e ilk ziyaretiydi. Vorster ile, Güney Afrika'da bir dizi ortak İsrail-G. Afrika nükleer denemesi için anlaşmaya varıldı. Vorster'in oldukça reklamı yapılan bu gezisi sonunda ayrıca gizli silah transferi anlaşması da yapıldı. İsrail ile G. Afrika ekonomileri büyük çapta silah satışlarına bağlı olduğu için anlaşmalar bu düzeyde bazı düzenekler kurulmasını da sağladı.

Anlaşmaların temel ilkelerine göre, temel kaynaklar paylaşılacak, İsrail'e G. Afrika'dan hammadde sağlanacak, nükleer deneyler için G. Afrika alan sağlayacaktı. Zira, İsrail'de böyle bir deneme yapmak, "cehennemin kapılarını açmak" anlamına geliyordu. (Nelson Mandela yönetiminin bu tür denemeleri yasaklaması ardından bu tür deneylerin Türkiye'de yapılması için hazırlık yapıldığına dair emareler mevcuttur.) G. Afrika'nın ırkçı-faşist yönetimi ile varlık koşulları benzer olan İsrail'in, nükleer güç olmaya karar veren bu ülkeye yardımcı olması doğaldı! Tıpkı İsrail gibi . G Afrika'da bu konuda çalışmalar yapıyordu. 1970'de Başbakan John Vorster parlamentoda yaptığı konuşmada, nükleer fizikçilerin, jet zenginleştirme suretiyle tek bir uranyum -zenginleştirme- işlemi ve ince bir şelale tekniği geliştirdiklerini bildirdi. Bu konuşmadan bir süre sonra, G. Afrika, Pretoria yakınında Valindaba adı verilen bir tesiste, IAEA'nın (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı) denetimi dışında, zenginleştirilmiş uranyum üretme çalışmalarına başladı. 70'li yıllarda G. Afrika yönetimi kendisini İsrail'in konumunda görüyordu. Afrika Milli Kongresi'nin önderliğindeki Zenci halkla savaşan yönetim, Namibya, Mozambik, Angola'ya yönelik düşmanca mücadeleler içindeydi. Bu çerçevede Afrikaner'ler açısından nükleer güç bir güvence sayılıyordu. İsrail gibi G. Afrika da cephe hatları çöktüğünde ve kurulu düzenin varlığı tehlikeye girdiğinde "Samson'un tercihi"ni uygulayacak konumda olmayı planlıyordu. Bu arada G. Afrika'nın Kalahari'de gerçekleştireceği nükleer bir deneme 1977'de Sovyetler'in baskılarıyla önlendi.

22 Eylül 1979 sabahı, ABD'nin Vela keşif uydusu, G. Afrika'da,

Ümit Burnu'nun güney doğusunda, Prens Eduard Adası açıklarında nükleer bir patlamayı tespit etti. Bu bir G. Afrika-İsrail denemesiydi. İsrail ile G. Afrika arasındaki gizli diplomasinin en önemli sonuçlarından biriydi bu deneme. 1979 denemesinden önce, G. Afrika'ya düşük ağırlıkta 175 mm. ve 203 mm.'lik nükleer silah üretimi için gerekli teknoloji ve malzemenin satışı için bir anlaşma yapılmıştı. Bu İsrail'in sahip olduğu en önemli silah sistemlerinden biriydi.

1973 savaşından sonra İsrail Ordusu, her biri 12 self-propelled (kendi kendine itilen) 175 mm'lik top içeren topçu taburları kurdu. Taburlar İsrail'in Stratejik İhtiyat Kuvveti sayıldı. Nükleer toplar, Başbakan'ın, Savunma Bakanı, Genel Kurmay Başkanı, Harekat Başkanı aracılığıyla tabur komutanına vereceği doğrudan emirle ateşlenecekti. Her silah için en az üç tane nükleer top mermi stoklanmıştı. İsrail'in "nereye gidersek gidelim, gittiğimiz yere Ortadoğu'yu da birlikte götüreceğiz" tezini işleyen Ariel Şaron, Tel-Aviv Üniversitesi Stratejik Çalışmalar Enstitüsü'ne gönderdiği ve Aharon Yariv tarafından okunan mesajında şunları söylüyordu. "Bölgedeki Sovyet ilerlemesi ABD'nin, Ortadoğu'da giderek artan Sovyet tehdidinden dolaylı olarak sorumlu" olduğunu belirtti: "Bölgedeki Sovyet ilerlemesi ABD'nin 1970'lerdeki pasifliği ve Sovyetlerin hareket serbestliği imkanı bulması yüzünden bu yıllarda gerçekleşmiştir. Ortadoğu ve Afrika'da Sovyetler'in giderek artan manevra özgürlüğü, bölgenin istikrarını ve özgür dünyanın hayati çıkarlarını tehdit etmektedir. Bu hususu özellikle vurgulamak istiyorum. Seksenlerin özgür dünyası için en büyük tehlike, son yirmi yıldır. Sovyetlerin tedrici yayılışı karşısında Batı'nın o kendine özgü hareketsizliği ve hoşgörüsünün sürmesidir." Şaron mesajında, İsrail'in "mili güvenlik çıkarlarını" genişletme çağrısında bulundu. "Ortadoğu ve Kızıldeniz'den öteye Türkiye, İran ve Pakistan'la Basra Körfezi, Orta ve Kuzey Afrika" bu çıkarların ilgi alanında bulunmalıydı. Şaron, İsrail'in güvenliğinin güney'de Kenya'dan Türkiye'ye, batıda Mauritania'dan Pakistan'a kadar olan geniş bir bölgedeki olayları etkileyebilmesine bağlı olduğunu söylüyordu. Yeni ve kapsamlı Sovyet tehdidine karşı çıkmanın yolunu da gösteriyordu. Şaron: İsrail'in nükleer gücünü arttırmak. 80'lerin ortası-

na gelindiğinde Dimona'da, binalara fazla hasar vermeden çok sayıda insanı öldürebilecek güçte yüzlerce nötron savaş başlığı üretildi. 1988'de İsrail ilk uydusunu yörüngeye yerleştirdi. Böylece kıtalararası füzeler ve uydu istihbarat kapasitesinde büyük adımlar attı. Günümüzde de İsrail'de X ışınlı lazerlerle fırlatılan, hidrodinamikler ve radyasyon taşıyıcı nükleer bombalar gibi gelecek kuşak silahları konusunda yoğun araştırmalar yapılıyor. İsrail'in bu silah kapasitesini kullanma konusunda tereddütlü davranmayacağı Körfez Savaşı sırasında netleşti. Irak'ın Scud Barajı'na karşı (Irak'ın herbiri 15 Scud füzesiyle donatılmış on beş taburu bulunuyordu.) İsrail nükleer başlık taşıyan hareketli füze rampalarını açık araziye çıkarıp, Irak topraklarına karşı mevzilendirdi.Dünya kamuoyunun gündemine getirilmeyen bir başka önemli olay da İsrail'in topyekün nükleer alarma geçmesiydi. ABD İsrail'e, öncelikle Scud rampalarının tahrip edileceği güvencesini verdi ve birçok mali taahhütte bulundu daha sonra bu tahhütlerin hepsi yerine getirildi. İsrail'e silah ve kredi yağdı.

Ortadoğu giderek nükleer bir silah deposuna dönüşmektedir. İsrail'in nükleer kapasitesinin yarattığı tehdit, diğer bölge ülkelerinde nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlara sahip olma çabalarını yoğunlaştırmaktadır. Bu ülkeler arasında bulunan Irak, kimyasal ve biyolojik silahlanmaya hız vermiş, sahip olduğu bu tür silahları Halepçe'de ve İran'la savaşta kullanmıştır. İsrail'in, Arap ülkelerinden gelebilecek kimyasal ve biyolojik bir saldırıya karşı nükleer silahla karşılık vereceğine dair haberler İsrail basınında sık sık yer almaktadır. Ortadoğu'da bu tür silahların varlığı tam bir dehşet dengesi yaratmıştır. Bu dehşet dengesini oldukça çarpıcı bir tarzda ifade eden Irak Dışişleri Bakanı Tarık Aziz, Ocak 1991'de Cenevre'de ABD Dışişleri Bakanı James Baker'a şunları söylüyordu: "Eğer İsrail bize nükleer bir silahla saldırırsa, biz İsrail'e karşı kendimizi kimyasal silah kullanarak koruruz. Eğer İsrail Irak'a konvansiyonel silahlarla saldırırsa, o zaman biz bu saldırıya konvansiyonel silahlarla karşılık veririz ve biz, herhangi bir silahı ilk kullanan olma niyetinde değiliz." Bölgede NBC türü silahlanma yarışında adı geçen bir başka ülke de İran'dır. Irakla savaş sırasında Kuzey Kore'den 600 km. menzilli SCUD-PIP füzeleri alan

İran, daha sonra bu ülke ile ortak üretime de başlamıştır. Bu çerçevede 120 km.-menzilli MUSHAK 120, NEVZAT-130, SCUD-B, SCUD-PIP füzeleri imal edilmektedir. İran ayrıca, Çin ile de füze üretimi konusunda bazı ortak çalışmalar yapmaktadır. İran, füze üretim çalışmalarında 100 km. (Tondar-68) menzile ulaştığı gibi, Çin'in Lazer Cyro ve İntertiol Navigation System, Global Positioning System cihazlarının üretimi için know-how transferi gerçekleştirmiştir. İran, İsfahan, Tebriz,Buşehr'deki tesislerde sürdürülen nükleer bir programa da sahiptir. 1992-1995 yılları arasında bu çalışmalara 4 milyar dolar kaynak ayrılmıştır. İran bu çalışmalar sırasında Pakistan'da atom bombasının geliştirilmesinden sorumlu Abdülkadir Han'ı, İran Nükleer Enerji Komisyonu Başdanışmanlığı'na getirmiştir. İran'ın nükleer kapasitesi ile ilgili raporlara göre, SCUD füzelerine takılmak üzere 40 kt. gücünde iki savaş başlığı bulunmaktadır. İran ayrıca, M16-27 uçaklarının atabileceği 50-500 kilotonluk havadan yere, 0.1 kt. gücünde bir nükleer top mermisine sahiptir. Bunun yanısıra, İran'ın elinde Kazakistan'dan alınan füzyona müsait malzeme ile ilave parçalar ve destek teçhizatı bulunduğu öne sürülmektedir. Bu arada 5 Temmuz 1993 tarihinde Çin ile İran nükleer teknoloji konusunda bir işbirliği anlaşması imzaladılar. Anlaşmaya göre Çin'in, İran'da 300 MW. gücünde bir nükleer santral kuracağı açıklandı. Öte yandan dönemin İran Cumhurbaşkanı Haşimi Rafsancani nükleer silahlanma ile ilgili iddiaları reddetti. Bu konuda yaptığı açıklamada Rafsancani şunları söyledi: "...İran bölgedeki diğer ülkelere oranla silahlanma için en az para ayıran ülkedir. Nükleer silahlara gelince, İran'ın nükleer silahlara sahip olma niyeti yok. Sınırlı olanaklarımızı bu hedefe yönelmek mantıklı değil. Üstelik üçüncü dünya ülkeleri nükleer silah sahibi olsalar bile, büyük nükleer güçlerle rekabet edemezler."

Ortadoğu'da, İsrail'in başlattığı nükleer silahlanma girişimini kaygıyla değerlendiren ve bu konudaki yarışa katılmaya çalışan bir diğer ülke de Suriye. Devlet Başkanı Hafız Esat 1992'de yaptığı bir açıklamada şunları söylüyordu: "...İsrail'in nükleer silah ve füzeleri, Şam'a 90 milden daha yakın bir yerde konuşlanmıştır. Bazı ülkeler Suriye'nin tek bir tankını dikkate alırken, İsrail'in daima hazır bulunan

cephanelerini görmemektedirler." Sorunu bu biçimde değerlendiren Suriye de nükleer ve kimyasal silahlanma programlarına yönelmiştir. Suriye ile İran arasında bu tür silahların üretimi ve geliştirilmesi alanında işbirliği yapıldığı iddia edilmektedir. Bu tür stratejik silahların geliştirilmesi konusunda Suriye'de potansiyel mevcuttur. Suriye, kimyasal silah üretiminde Arap ülkeleri arasında önde gelen bir konumdadır. Bu ülke kimyasal silah üretimine 1985 yılında başladı ve sahip olduğu Scud-B ve Scud-C füzelerine takılacak cinsten kimyasal silah başlığı geliştirdi. Suriye'nin elinde VX ve Sarin adlı zehirli gazla yüklü bombalar olduğu ileri sürülmektedir. Bu arada İran Almanya'dan milyarlarca dolar tutarında kimyasal silah üretme araçları satın almıştır. Bölgedeki muazzam ölçeklerde gelişen silahlanma yarışı sonucunda İsrail, Suriye, İran, Irak, Libya, Suudi Arabistan, Cezayir gibi ülkeler balistik füzelere de sahip olmuşlardır. En son Suudi Arabistan Çin yapısı CSS-2 orta menzilli balistik füzeler satın almıştır. Kimyasal, biyolojik, nükleer silah deposuna dönüşen Ortadoğu zengin kuzey açısından "bumerang" etkisi yaratabilecek konumdadır. Durumu tespit eden emperyalist metropoller bu nedenle Türkiye ve İsrail'in silahlanmasını özellikle desteklemektedirler. Bu bağlamda, Türkiye'nin önemli bir bölümü (Erdemli, Gözne, Doğankent, Ceyhan, Feke, Divriği, Pülümür, Tekman, Karayazı, Patnos ve Muradiye'nin oluşturduğu çizgi ile Güney sınırı arasındaki bölge) AKKA İzleme Grubunun denetimi dışında tutulmuştur. Bu avantaj sayesinde Türkiye, AKKA ile silahlanma sayısına getirilen tavan sınırlamasından kurtuldu. Böylece Ortadoğu eksenli bir silahlanma programı uygulamaya konuldu. Bölgede, Batı'nın çıkarları doğrultusunda hareket edecek, İsrail'le stratejik işbirliği içinde ve militarist aygıtların alabildiğine güçlendirildiği bir Türkiye'nin, yeni rolüne uygun silahlanması gündeme geldi. Sosyalizmin çözülüşü sürecinde tüm dünyada askeri yardım ve silahlanma harcamalarında görece bir düşüş yaşanırken Türkiye'de tam tersi bir gelişim ortaya çıktı. Batı'nın SHAPE "Harmonization Plan" (Güney Kanat Yardım Paketi) çerçevesinde Türkiye'ye silah yardımı yoğunlaştı. ABD bu temelde Türkiye'ye 50 A-10 uçağı (bu uçaklar özellikle tanklara karşı kullanılmaktadır.) 27 Cobra AH-18

helikopteri, Knox tipi 9 Fırkateyn, 30 AT-38 ve 40 F-4E uçağı, çeşitli tip ve miktarda akıllı mühimmat ve cephane ile radarların tespit edemediği Harn ve Tow 28 tanksavar füzesi, 29 adet S-2 uçağı, 3 adet C-13013 nakliye uçağı, 1 adet F-4 simülatörü vermeyi kararlaştırdı. (Cumhuriyet 27-3-1993) ABD, 1992 yılında Türkiye'ye 577 adet M-60 ana muharebe tankı, 220 adet M-113 zırhlı muharebe tankı, 75 adet M-110 geniş kalibreli top sistemi, 29 adet savaş uçağı, 6 adet taarruz helikopteri, 1 adet füze rampası ve 164 adet füze sattı. Ayrıca, Türkiye ABD ile 8 Aralık 1992 tarihinde imzaladığı bir anlaşma ile, Black Hawk helikopterlerinin üretimi ve satış imtiyazını elde etti. Batının tanımıyla Türkiye, temelci İslamcı hareketlere karşı istikrarı koruyacaktır. Emperyalist statükonun muhafazası açısından, Türkiye'nin büyük ölçüde silahlanması, giderek gelişen bir savaş sanayisine sahip olması yanında İsrail'le stratejik askeri işbirliğine yönelmesi, güvence sayılmaktadır.

SİLAHLANMA YARIŞI

Körfez Savaşı sonrası, bölgede silahlanma yarışı daha da yoğunlaşmıştır. Örneğin, Kuveyt'in silahlanma harcamaları büyük oranda artmıştır. Kuveyt 1992 yılında 200 M-84 MBT tankı, 18 GCT 115 mm SP topu, 8 F/A-18 FGA savaş uçağı, 12 Hawk 64 uçağı, 16 Tucana eğitim uçağı, 4 adet HOT ATGW (anti-tank güdümlü mermisi) ile donatılmış SA-342 helikopteri satın aldı. Ayrıca 1992'de General Dynamics ile 236 adet Abrams M-1 A 2 tankı satın almak üzere bir anlaşma yaptı. Mart 1993'de ise ABD'den toplam tutarı 2.5 milyar doları bulan Patriot füze sistemi ile Hawk füzelerini içeren hava savunma silahları satın aldı. Birleşik Arap emirlikleri, Umman, Katar ve Bahreyn de bu yarışta yerlerini aldılar. Bu arada bölgede en fazla silahlanan güçlerden biri de Suudi Arabistan'dır. Bu ülke öncelikle ABD'den silah almakla birlikte SSCB'den, Çin'e, Brezilya'ya kadar birçok ülkeden silah sistemi satın aldı. Suudi Arabistan Körfez Savaşı öncesinde Çin'den karadan havaya atılan CSS-2 (DF-3a) füzeleri aldı ve bunları Riyad'ın 300 mil güneyindeki AS Sulaygil'de konuşlandırıldı. Yine Körfez Savaşı öncesinde ABD'den F-15, E-3a AWACS,

KE-3A uçakları ile İngiltere'den 48 Tornado, 60 Hawk, 80 Blackhawk helikopteri ile 6 Sandown bomba satın aldı. Körfez Savaşı sonrası silahlanmayı yoğunlaştıran S.Arabistan ABD'den 192 zırhlı muhabere tankı, 10 savaş uçağı, 10 ASTROS MRL füze rampası, 10 adet S-70 A-1 ve 15 adet Bell 406 CS helikopteri 12 adet AS-332 Puma helikopteri, 17 adet Tornado IDS FGA ve 18 adet F-15 C savaş uçağı satın aldı. Ayrıca 3.3 milyar dolar tutarında 16 Patriot füze sistemi ve askeri gereç siparişi verdi. Suudi Arabistan bu yoğun silahlanmayı finanse edebilmek için uluslararası piyasalardan borç alan ve kredi talep eden bir ülke haline geldi. Ortadoğu'da örneklerini vermeye çalıştığımız silahlanma yarışının ekonomik, siyasal, toplumsal alanlarda büyük etkisi vardır. Öncelikle, keskin bir şovenizm giderek ortak payda haline gelmektedir. Ortadoğu ülkelerinin egemen sınıfları "bölgesel güç" olma yanılsamaları içindedir, bu egemenler "imparatorluk" rüyaları görmektedirler. İsrail ve Türkiye başta olmak üzere özel sektör, ordu, politika eksenli bir kaynaşma gündemdedir. Giderek gelişen askeri-sanayi kompleks gelişmelere damgasını vurmaktadır. Ortadoğu'da ordular, aynı zamanda polis işlevini de yerine getirmektedirler. Grevleri, gösterileri önlemek, sisteme yönelik muhalefeti kırmak ordunun işlevleri arasındadır. Ayrıca, kontr-gerilla amaçları için donatılmış birimler de bölgenin gerçeğidir.

Ortadoğu'da, toplumların geniş kesimleri askerileştirilmekte ve egemen sınıflar, muhaliflerine karşı şiddetin dozunu arttırmaktadır. Öte yandan, çokuluslu silah tekelleri ile girişilen ortak üretim çalışmaları yeni tür bağımlılıklar yaratmakta ve bunların ülke ekonomilerindeki belirleyiciliği giderek artmaktadır. Bu ülkelerin kaynakları, pazarları ve üretim kapasiteleri, çokuluslu silah tekellerinin global stratejileri doğrultusunda düzenlenmektedir. Silahlanma ve askerileşmenin beslediği militaristleşme olgusu siyasal alanda da etkisini duyurmaktadır. Bölge ülkelerinde egemenler, ordunun desteği sayesinde politikalarını halka onaylatma kaygısını duymazlar. Askeri örgütlenme ilkeleri partiler sistemine damgasını vurmuştur. Emir-itaat ilişkisine dayalı askeri düşünce ve gelenekler, yönetim modellerine adeta sinmiştir. Politikada, ekonomik ve mali kararların oluşum ve uygu-

lanma süreçlerinde militarist yaklaşımın ağırlığı vardır. Militarist karakter taşıyan bölge devletlerinde, emperyalist metropollerin tasarıları "ulusal mutabakat", "çağdaşlık" vs. gerekçelerle halka dayatılır. Özerk gelişme hedefleri yerine, global kapitalist sistemin çıkarlarına dönük hedefler belirlenir, ordular "serbest piyasa ekonomisi" ve "özelleştirme" uygulamasının bekçisi haline gelir. Bölge ülkelerinde, ordunun içe ve dışa karşı devleti güvenlik altına alması ve bunun güvencesi olması konumu aşırı ölçülerde vurgulanır. Genel para varlığında, çokuluslu tekel stratejileri ile uyum içinde ordunun yönlendiriciliği sözkonusudur. Mali kaynakların kullanımında, askeri "ihtiyaç" ön plandadır. Askeri mekanizmaların çok yönlü, sürekli genişletilen "hizmet faaliyetleri" yeniden üretim modelinin temel güvenceleri arasındadır. Yeniden üretimle ve toplumsal artık ürünün korunması ve transferleriyle iç içe geçen askeri harcamalar ve "hizmet-faaliyetleri" orduları egemenlik sisteminin belkemiği haline getirmektedir. (Türkiye, Mısır, İsrail, Suriye örneği). Dünya pazarlarına katılma ve kaynaşma sürecinde orduların üstlendiği işlev giderek yoğunlaşmaktadır. Öte yandan, bölgede Türkiye başta olmak üzere askeri kurumlar, sivil yeniden üretime, en dinamik ve ekonomik açıdan en öncelikli sektörlerde katılmaktadır. Ekonominin tüm sektörlerine, çözülmesi güç, geniş kapsamlı biçimde giren askeri kurumlar, çok uluslu tekellerle de sıkı ilişkiler ve ortaklıklar kurmuşlardır. Askeri mekanizmaları ile çokuluslu tekeller arasındaki bu bağlantılar, ulus-devlet ordularını tarafından ülkenin emperyalist yağmaya açılmasına temel teşkil etmektedir. Bu arada bölge ülkelerinin silah üretimine yönelmesi, yetersiz kaynakların olağanüstü aşınmasını gündeme getirmektedir. Toplumsal artığın önemli bir bölümü, üretken olmayan bu yatırımlarda tüketilmektedir. Toplumsal üretim imkanlarının genişletilmesi için seçilen yolda, gerçi çok masraflı üretim tesisleri kuruluyor ama bunların ürünleri üretim yapısının genişletilmesi ve düzeltilmesi açısından bir yarar sağlamıyor. Savaş araçlarının ithalatı yüzünden döviz bilançosuna binen yük artıyor ve borç tuzağının yarattığı tablo ürkütücü boyutlar alıyor. Karmaşık savaş araçları üretiminin teknik koşullarında tek yanlı, çarpık bir sınai yapı gelişiyor. Kendine özgü yasaları

olan bu sanayinin ilerleyişi, zorunlu olarak dünya çapında iş gören çokuluslu silah tekelleri ile onların belirlediği, artan bir bağımlılık ilişkisine varıyor. İsrail, Türkiye, Mısır, İran gibi büyük bölge ülkelerinin iddialı silah sanayi programları düşünüldüğünde bu tablonun önemi daha iyi anlaşılacaktır. Öte yandan geniş silah üretimi kapasitelerinin kurulması kararı verilince, halka en çok gerekli tüketim maddeleri ve iş araçlarını sağlamayı hedef alan bir sanayileşme stratejisi imkanları yok oluyor. Kısıtlı kaynaklar genellikle tam kapasite çalışmayan, yüksek düzeyde uzmanlaşmış sanayilerin kurulması uğrunda tüketiliyor. Silah üretim işletmelerinin geniş ölçüde uzmanlaşması, sivil üretiminde de tam kapasite çalışma temelini ortadan kaldırıyor. Ayrıca bu tür üretimin doğası gereği çokuluslu tekellerin dünya ölçeğinde üretim ittifakına katılmak kalıyor ki, bu da yeniden özel bağımlılıklar yaratıyor. Bu arada önemli bir olgu da, bilim adamlarının, teknisyenlerin ve kalifiye işçilerin emeğinin silah üretimi için kullanılması; üstelik sivil gelişme potansiyelinin önemli ölçüde sınırlanması gibi bir bedel karşılığında. Sivil sektöre aktarılması pek mümkün olmayan bu potansiyel de uzun vadede çokuluslu silah tekellerinin işine yarıyor. Silah sanayiinde çalışan en kalifiye bilim adamları ve silah teknisyenleri bu tekeller tarafından hemen kapılıyor. Ulusal araştırma- geliştirme kapasitelerinin silah sanayii için seferber edilmesi, biriken sorunların çözümünde kullanılacak üretici güçlerin tahribini getiriyor. Alt yapının geliştirilmesinde de silah üretim programlarının etkisi yoğunlaşıyor. Örneğin; tanklar, yol yapımı programlarına ek giderler yüklüyor. Silah üretimi için önkoşul niteliğinde çok büyük altyapı tesislerinin (örneğin enerji üretimi) kısa zamanda kurulması, öte yandan uzun bir süre, çok sayıda yabancı uzmanın çalıştırılması gerekiyor. Örneğin, 1965 yılında, Mısır hükümetinin silah üretimi nedeniyle yabancı işgüçlerinin ücretleri ve malzeme alımlarının bedeli olarak yaptığı yıllık döviz harcaması tutarı, ülkenin o zamanki döviz stoku kadardı. 1975 yılında, İran'da silah üretim alanında çalışan sivil ve asker yabancı uzman sayısı 50.000 e ulaşmıştı.

Ortadoğu'daki bu muazzam silahlanmanın, kapitalist sistemin para devresinin işbirliği ile bağlantısı da önemlidir. Bölgeye petrol satışla-

ri neticesi akan büyük miktarda para, dikkate değer bir birikime yol açtı. Bu birikimin çapı, en azından zaman zaman, kapitalist dünya ekonomisinin para sistemine yönelen potansiyel bir tehdit olarak görüldü. Bundan ötürü, dünya para ve ekonomi sistemine egemen olan sermaye grupları ve metropol devletleri petrol fiyatlarının artışından sağlanıp, petrol ihracatçısı bölge ülkelerinin tasarrufuna giren paraları mümkün olduğu kadar hızlı biçimde kontrol altına alma çabası içinde oldular. Dünya ekonomik sisteminde, giderek büyüyen fonlara sahip iktidar etmenini edilgenleştirmek ve dünya pazarına egemen olan çokuluslu sermaye gruplarının stratejilerine uygun bir konuma getirmek için yöntemler arandı. Bunun sonucunda "petrodolar"ların değerlendirilmesinde iki yol izlendi. İlkin , petrol gelirleri, değişik biçimler altında, sermaye yatırımları olarak yeniden Avrupa ve ABD'nin ekonomik dolaşımlarına katıldı. Ancak asıl belirgin çizgi, petrol üretiminden sağlanan gelirlerin büyük bölümünün silah alımları ve daha fazla silah üretimi için üretken olmayan alanlara yatırılması oldu.

ORTADOĞU'NUN PETRO-POLİTİĞİ

Genelde petrolün ve özelde Ortadoğu petrolünün, dünya kapitalist ekonomisi için önemi biliniyor. Petrol, sermayenin dünya çapında genişletilmiş yeniden üretiminde hala son derece önemli bir unsur. Ortadoğu petrol yatakları, petrol üretiminin kolay olduğu yataklardır. Jeolojik açıdan problemsiz kaynaklardır. Çok derinlerde bulunmazlar. Sınırları kolay saptanır. Petrol taşıyan tabakaların üzerindeki gaz basıncı yüksektir, kuyuların derinliği kolayca ayarlanabilir. Yatak, çok küçük bir bölgede binlerce kuyuyu kaldırabilir. Bütün bu nedenlerle "toprak" kalitesi yüksektir. Ortadoğu petrolleri, ortalama karın üzerine, tekelci karın da üzerinde fazladan bir kar ekleme olanağı verir. Yani bir "difarensiyel rant" sözkonusudur. Ortadoğu petrolleri ile ilgili tespitlerin bir başka boyutu rezervlerin niceliği ile ilgilidir. "US Geological Survey" in son tahminlerine göre, ABD'nin petrol rezervleri 28 milyar varil civarındadır. Bugün tüketim miktarına göre 9 yıllık bir tüketimle eşdeğerdedir. ABD dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 3'üne, Avrupa ise % 2'sine sahipken Ortadoğu'da bu oran % 66'dır. Sadece Körfez İşbirliği Konseyi üyelerinin (Suudi Arabistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Umman, Katar) % 45'e varan rezervleri bile Rusya ve ABD'deki toplam rezervlerden kat kat fazladır. Yapılan hesaplara göre ABD'nin 2000 yılında ithal etmesi gereken petrol miktarı tüm ihtiyacının %48 ile % 60'ına yaklaşacaktır. Gele-

cek yıllarda petrolün bir bölümünün yerini nükleer, sıvılaştırılmış kömür, sentetik petrol, özellikle güneş enerjisi gibi başka enerji kaynaklarının alması için çalışmalar yapılıyor. Ancak daha uzun yıllar petrolün yerini tutacak bir hammadde yok. Ortadoğu'daki zengin petrol yataklarının da rakibi olmayacağı belli. Mısırlı iktisatçı Charles Issawi'nin anlatımıyla: "Önümüzdeki en az bir on sene boyunca Ortadoğu'dan ithal edilen petrolün yerini hiçbir ciddi enerji maddesinin alamayacağı anlaşılıyor" Petrolün, en dinamik sektörlerden olan otomotiv endüstrisi ile bağlantısı sorunu dramatik boyutlara taşıyor. Günümüzde dünya trafiğinde 362 milyondan fazla araç bulunuyor. Hergün 100.000 araç daha üretim zincirinden çıkıyor. Dünyadaki otomobillerin %80'ini dünya nüfusunun % 10'unu temsil eden gelişmiş kapitalist ülkelerde yaşayanlar kullanıyor. Bunların % 40'ı ABD'de, % 30'u Avrupa'da, % 18'I ise diğer gelişmiş kapitalist ülkelerde yaşayanlar. ABD'de yaklaşık 115 milyon otomobil bulunuyor. Otomotiv endüstrisi, demir-çelik, lastik, cam, alüminyum gibi endüstrilerin de yaşam kaynağı. "Otomobil montaj zincirinde 1 işçinin işine son verilmesi durumunda, yan endüstrilerde ve bayilerde 2 işçi işini kaybeder."

1988'de Amerika'da kişi başına petrol tüketimi 5.1 ton, Avrupa'da 2.17 ton, Japonya'da ise 2.14 tondur. Petrol en azından 2020 yılına kadar kömür ve gaz ile birlikte dünyanın başlıca enerji kaynaklarından biri olmaya devam edecektir. Öte yandan, Dünya'daki petrol ihracatından Körfez'in aldığı pay da artmaktadır.1973 de % 58,5 olan pay 1985'de %38,7'ye düşmüş, 1989'da % 44,2'ye ulaşmıştır. Mayıs 1990'da yaptığı açıklamada, ABD'nin Ortadoğu'dan sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı John Kelly, ülkesinin Körfez'den ithal ettiği petrolün, toplam ithalatının % 42'sini oluşturduğunu belirtmiştir. Yapılan tahminlere göre XXI. yüzyılın başlarında Arap yarımadası Dünya petrol üretiminin yarısını gerçekleştirecektir.

Sözkonusu petrol yatakları üzerinde emperyalist egemenliğin sürdürülmesi amacıyla mülkiyet, mümkün olan en az elde yoğunlaştırılmıştır. Bölgede kabileler, şeyhlikler, aileler temelinde bölünmeler yaratılmıştır. Bu bölünme ekseninde oluşun "Anonim şirketlere"

devlet statüsü kazandırılmıştır. Bu şirketler devlete, petrol yataklarından oluşan sınırları da ülkeye dönüştürülmüştür. Milyonlarca bölge insanı bu kaynakların tasarruf haklarından uzak tutulurken, sözkonusu "devletlerin" korunması emperyalist metropoller tarafından üstlenilmiştir. Bu ülkelerde devlet, hem "geneli" hem "özeli" temsil etmektedir. Örneğin, Kuveyt'te El Sabah ailesinin sermayesi, sermayenin tümü olduğu gibi, adı geçen aile de bizzat "devlet". El-Sabah ailesinin kasası aynı zamanda devleti bütçesini oluşturuyor.Bu şirket-devletler, kapitalizmin en rafine biçimlerini yansıtıyorlar. Sermaye birikim çevrenin de endüstriyel üretimi atlıyor ve petrol rantlarıyla doğrudan mali sermaye'ye geçiş yapıyorlar. Genişletilmiş yeniden üretimlerini tefecilikle yapan kapitalist konumdalar. Bu şirket- devletler, kelimenin tam anlamıyla finans oligarşisini temsil ediyorlar. "Petrol oligarşileri"nin genel çizgileri ise şöyle:Aramco (Suudi Arabistan), dünyanın en büyük petrol tekeli. Onu Exxon (ABD), Shell izliyor. Mobil, BP, Texaco, Pemex (Meksika) NIDC (İran), Chevron, PDVSAL (Venezuella) diğer petrol devletleri. Bu tekeller dünya ham petrol üretiminin % 75'ini karşılıyor. 1980'lere kadar, "üçüncü dünya tekelleri, Ortadoğu'da olanlar da dahil çıkardıkları ham petrolü doğrudan ABD ve Avrupa'nın petrol tekellerine satıyorlardı. Ancak bu durum değişmiştir. Bu tekeller petrolü sadece çıkarmakla kalmıyor, rafine ediyor, naklediyor, dağıtıyor ve perakende satışını yapıyor. Bu nedenle, dünya pazarındaki mekanizmalara daha çok bağlanıyorlar. Örneğin, Suudi Petrol Bakanı Hisham Nazer, "ABD petrol yataklarının ayrılmaz bir parçası haline geldik, yatırımlarımızın randımanı, bu pazarın sağlığına bağlıdır. Bu ortak çıkarımızdır." diyor. Suudiler bu temelde, 1988'de Aramco vasıtasıyla ABD petrol devi Texaco'ya el attılar. Yarı yarıya ortak bir şirket kurdular. (Star Entreprise). Bu şirketin ABD'de üç rafinerisi ile 11.450 adet benzin istasyonu var. Kuveyt'te, Batılı ülkeler de rafineri ve pazarlama tesislerine büyük yatırımlar yapmıştır. Dolayısıyla geliri, ham petrolden çok, petrol ve diğer ürünlerin satışından geliyor. Kuveyt'in denizaşırı şirketleri, Kuveyt petrolünün ilk alıcıları olduğu için ilk aşamada daha yüksek petrol fiyatından elde edilen kar, şirketlerin daha az kar etmeleri nede-

niyle yitirilebilir. Bu nedenle, Kuveyt açısından önemli olan petrolün yüksek fiyatı değil, miktarının büyük oluşudur. Ayrıca, Kuveyt, kapitalist metropollerde büyük ölçekli yatırımlar yapmıştır. Bundan dolayı, ilgili metropollerin genel ekonomik durumunun iyi olmasında çıkarı vardır. Ham petrolün fiyatı düşünce bu sanayiler daha yüksek kar etmektedirler, bu da Kuveyt'in yatırım gelirlerini arttırmaktadır. Kuveyt Petrol (Kuwait Petrol), Dünyanın petrol devleri arasında ilk sıralarda yer alır. Bu tekel, 1983'de, yine petrol alanının devlerinden GULF'ın Avrupa'daki tüm rafineri ve pazarlama organizasyonlarını satın aldılar. 1989'dan itibaren Tayland başta olmak üzere Asya'da petrol arama ve pazarlama kampanyasına girişti. Kuveyt Maliye Bakanı Şeyh Ali Halife El Sabah, "Açılan Doğu Avrupa pazarlarına da girmeye niyetli olduklarını, bu arada ABD pazarını unutmadıklarını" söylemiştir."Kuveyt'in petrol dağıtım tekeli Q8'in, beş kıtada, 22 ülkede toplam 6500 petrol istasyonu var. Q8, yalnız Avrupa'da 4800 adet benzin istasyonuna sahip. Yine Kuveyt türü bir "devlet" olan Birleşik Arap Emirlikleri, İspanya'nın en büyük rafinerilerinden biri ile Fransız petrol tekeli TOTAL'e ortaktır. Bu "petrol oligarşileri" aynı zamanda "güçlü finans oligarşisi" konumundadırlar. 1987 Fortune Dergisi'nde yayımlanan kişisel servet sıralaması bu konuda bir ölçü verecek niteliktedir. Buna göre: Petrol zengini Brundi Sultanı Hasan - El-Bolkiah 25 milyar dolarla 9.sırada, Suudi Arabistan, Japonya ile birlikte, Amerikan hazine bonolarının en büyük sahibi. Ancak, tüm Arap finans grupları içinde "Kuveyt oligarşisi" en güçlü ve saldırgan olanı. Dünya'nın büyük borsalarının hepsinde önemli ölçeklerde yatırımları var. 1990 yılı sonu itibariyle, menkul ve gayrımenkul varlıkları 120 milyar dolar civarındaydı. Kuveyt, resmi rakamlara göre, servetinin! 50 milyar sterling tutarındaki bölümünü (yani yaklaşık tamamını), Arap ülkeleri dışına yatırmış durumda. Kuveyt, "petrol oligarşisinin" elde ettiği muazzam rantları, dünya finans devresinede saklamakla görevli olan kurum KIO (Kuveyt Investment Office), yani Kuveyt Yatırım Ofisi'dir. Kuveyt Yatırım Ofisi'nin, "Kuveyt Oligarşisini" temsilen "dünya finans oligarşisi"yle kurduğu ortaklıkların yüzde olarak dağılımı şöyle:

İNGİLTERE	KIO Hisseleri
BP British Petroleum	
Royal Bank Of Scotland	9,9
Middland Bank	2.4
St. Martins Property (Gayrımenkul)	10,5
Trusthause Forte (Seyahat)	100
Hilsdown	3,2
Geest	2,5
Hoog Robinson	0.03
Union Discount	10,99
ABD	
Santa Fe International	100
Galleria Dallas_ Houston (Oteller, alışveriş)	30-70
Atlanta Hilton	100
Great Western Resources (petrol)	-
ALMANYA	
Daimler-Benz (Otomotiv, silah, uçak)	17
Hoechst (Kimya)	25
Metallgesellschaft (Metalurji)	15
Wolkswagen	10
FRANSA	
Indosuez Bank	1
Paribas Bank	3
Bouygues Bank	3
İSPANYA	
Grupo Torras (İnşaat)	72
JAPONYA	
Arabian Dil (Petrol)	10,3

SİNGAPUR	
First Capital Corp. (Gayrımenkul-İnşaat)	17
Avimo (Askeri Optik Ekipman)	10
MALEZYA	
Sime Darby (İmalat Sanayii)	5,4

Kuveyt'in bunlar dışında IBM'de 3 milyon adet hissesi ile New-York Borsası'nda kote edilmiş 100 tekelde hissesi bulunuyor. Kuveyt'in, ABD'deki plasmanları, bu ülkedeki yabancı yatırımların %11'inden fazlasını oluşturuyor. 25-30 milyar dolar tutarındaki bu plasmanlar hazine bonoları, hisse senetleri ve gayrumenkullere dağılmış durumda. Kuveyt'in, İngiltere'deki yatırımları da büyük miktarlara ulaşıyor. KIO ayrıca Almanya ve İspanya'daki yatırım imkanlarıyla da ilgili. Kuveyt, Tokyo Borsası'ndaki en büyük yabancı yatırımcıdır. KIO, Japonya'da da hazine bonolarına yatırım yapmış durumda. 1990 başında Tokyo Borsası'ndaki hisselerini paraya çeviren KIO, dünyanın en büyük borsalarından biri olan bu borsanın % 15 değer kaybetmesine neden oldu.

Petrolden elde edilen petro-dolarlar, kapitalist metropollerde yatırıma dönüşmüştür. Oldukça yüksek kazançların sözkonusu olduğu 1973-1981 döneminde, OPEC'in (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) elde ettiği 400 milyar doların (bu gelirin beşte dördü Arap ülkelerine aittir.) % 80'i metropollerde bulunan banka ve şirketlere yatırılmıştır. Bu yatırımlar konusunda ilk adımı atanlar Kuveyt ve Suudi Arabistan'dır. Daha petrol yatakları bulunmadan önce, Hint Okyanusunu tekneleri ile aşan tüccar bir topluluk olan Kuveytliler, yeni servetlerini kullanmanın önemini çabuk kavramışlardır. National Bank Of Kuveyt'i daha 1957'de kurmuşlardı. Bu banka daha sonra Ortadoğu'nun en güçlü bankalarından biri oldu. 1961'de ise Arap Ekonomik Kalkınması için Kuveyt Fonu'na sahiptiler, bu fon Dünya Bankası modeline oturtulmuştu. Fon'un yönetiminde Harward Üniversitesi mezunu Abdüllatif Al Hamad bulunuyordu. Kuveyt, kapitalist metropollerle o tarihlerden itibaren bütünleşmiş ve İngiliz danışman-

lar tarafından yönlendirilen bir yatırım siyaseti izlemiştir. Kuveyt'liler Londra'da büyük fonlar tutuyorlardı. New-York'da da Citibank ve Chase Manhattan ile iş yaptılar. Fon hareketleri daha o zaman sterlingi sarsacak güçteydi.

En büyük petrol üreticisi olan Suudiler ise çok daha büyük bir mali güce sahiptiler. Onlar da Batı sermayeleri ile bağlantılar kurmuşlardı. Merkez Bankaları (SAMA), petrol gelirlerini New York'da Chase ve Morgans'a ve Londra'da Midland'a aktarıyordu. İç savaşa kadar bölgenin en önemli finans merkezi ise Beyrut'tu. Kozmopolit yapısı ile Ortadoğu'nun her tarafından para çekiyordu. Arap şirket devlerinin servetleri büyüdükçe, Beyrut, lüks otelleri, alışveriş merkezleri, işlek havaalanı ve her tür parayı değiştirebilen sarrafları ile Ortadoğuyla Batı'nın merkezleri arasında antrepo işlevi görüyordu. 1951 yılında Filistin'li bir mülteci olan Yusuf Beidas'ın kurduğu Intra Bank, Lübnan'ın en büyük bankasıydı. Bir dizi uluslararası varlık birikimi sağlayan banka, çok miktarda kısa vadeli parayı, akışkan olmayan mülklere yatırınca çöktü. 1967'de bu bankanın çöküşü sonrası, Arap milyonerleri paralarını Zürih, New-York ve Londra'da tutmayı yeğlediler. Kanaatimizce 1975'de patlayan iç savaşın örtülü nedenlerinden biri de Arapların böyle bir finans merkezinden yoksun bırakılmasını sağlamaktı. Savaşla birlikte, Lübnan tüccarları Batı başkentlerine dağıldılar.

Büyük Amerikan bankaları, petrol paraları ile oldukça eski tarihlerden itibaren sarmaş dolaştı. Rockefeller'e ait iki banka Chose ve Citibank petrol şirketleri ile sıkı bağlantılar içindeydi. 1973 Ekim'inde petrol fiyatlarının katlanması ile bu bankalara adeta para yağdı. Kuveyt ve S.Arabistan başta olmak üzere OPEC ülkelerinin bu artış sonrası elde edecekleri ek rakam 80 milyar dolar civarındaydı. (Kuveyt ve S.Arabistan 37 milyar dolar ek gelir elde etiler.) Bu tarihten sonra Batı'ya muazzam bir fon akışı başladı. Kuveytliler, 1974 Daimler Benz'in % 15'ini Londra'da bir emlak şirketini, Paris'te Tour Manhattan'ı ve South Carolina'da bir adayı satın aldılar. İranlılar da faaldi, Şah Rıza, Krupp çelik şirketinin dörtte birini satın aldı. Suudi prensleri ise emlak alımı için yüklü miktarlar harcadılar. Aynı yıl

"petrole karşı silah" kampanyası ile bu muazzam fonlar yine metropollerin para devresine sokuldu. 1974'te, Pentagon'un silah satışları iki kat arttı, 8.3 milyar dolarlık bu ihracatın yarısı İran'a gitti.

3.Dünya'da kapitalizmin meydan okuyuşunu simgeleyen OPEC, petrol fiyatlarındaki düşüşe son verme taraftarı üretici devletlerden oluşan bir grup olarak 1960'da kuruldu. 10 yıllık süre boyunca pek varlık gösteremedi. İlk büyük ilerleme, Ekim Arap-İsrail savaşı ile aynı zamana denk düşerek 1973'de yaşandı; petrol fiyatları, Ağustos 1973 rakamı olan 2,55 dolardan Ocak 1974'ün 8,32 dolarlık düzeyine fırladı. Varil başına petrol fiyatı sanki 5 yılda yavaş bir gelişme gösterdi. 1979 Ocak'ında 13,348'e ulaşacak şekilde enflasyonla eşdeğer ilerledi. Ancak, İran Devrimi ve onu izleyen İran-Irak Savaşı sonrası fiyatlar büyük bir yükselişe geçti. 1981 Ocak rakamı 32 dolardı, bu tarihten birkaç hafta sonra varil başına 40 dolarlık bir rakam ortaya çıkmıştı.

OPEC'in meydan okuyuşu ilk nazarda petrol şirketlerinin bu kaybı daha da büyük bir karlılıkla telafi ediliyordu; gerekçesi de fiyatların daha da yüksek bir düzeye çıkmış olması ve Avrupa ile Kuzey Amerika'daki diğer kaynakların kara geçmesi gerçeğiydi. 1972-1973 arası beş büyük ABD petrol şirketinin karları ortalama % 200 oranında yükseldi. BP'nin net karı 1975-1980 arası hemen hemen 9 misli artış gösterdi. Şirketler petrolden elde edilen karları diğer enerji alanlarına dağıtma imkanı bulabiliyorlardı. ABD kömür çıktısının % 40'ı, ABD uranyum rezervlerinin % 55'i petrol şirketlerince denetleniyorlardı. OPEC'in 1970'lerdeki enflasyon ve ekonomik gerilemeden sorumlu olduğu savı dayanaktan yoksundur. OPEC'in fiyat artırımları sonraki yıllarda enflasyona katkıda bulundu, ancak aslolan kapitalist sistemin kriziydi. OPEC fiyat artırımlarının politik sonuçları oldu. Kapitalist sistemin genel bunalım dinamiklerinin üzeri örtüldü ve yoğun ırkçı milliyetçi kampanya ile 3.Dünya halklarına yönelik düşmanlık geliştirildi. 1970 sonlarında, kapitalist hegomonya bunalımı, zincirleme bir mantık temelinde enflasyon ve ona neden olan petrol fiyatları ile 3.Dünya'ya bağlandı. Benzin ve ısınma faturalarının şişkinliğine dayalı düşmanlık, emperyalist çıkarların korunması için as-

keri müdahale dahil her türlü araca toplumsal meşruiyet sağladı. Öte yandan OPEC devletlerinin fiyat politikalarının SSCB ile bir ilgisi olmamasına rağmen, eylemleri daha büyük bir komplonun parçası gibi gösterildi. ABD, Körfez'e müdahale konusundaki kararlılığını gösterme fırsatını iyi değerlendirdi. 1956 Süveyş Modeli bir müdahaleden, askeri darbelere kadar birçok yönetimi deneyebileceğinin işaretlerini verdi. Öte yandan 70'li yıllar boyunca anti-OPEC bir politikanın araçları oluşturuldu. 1976'da Kissinger'in öncülüğünde Uluslararası Enerji Ajansı kuruldu. Emperyalist hegomanyanın, OPEC'e verdiği askeri ve ekonomik yanıt oldukça sertti. 1973'de Hint Okyanus'unda bulunan Diego Garcia üssünün genişletilmesi çalışmaları başlamıştı bile! Askeri müdahale tezinin en kararlı savunucusu sözde "Arap Dostu" Kissinger'di. Oysa, emperyalist statükonun pekiştirilmesine yönelik bu çıkışların arka planında duran gerçekler bambaşkaydı. Mart 1976'da yayımlanan rakamlara göre OPEC mevduatının önemli bir bölümü 6 ABD bankasında toplanmıştı. Bunlar, Bank of America, Citibank, Chase, Manhattan, Manufactures Hanover, Morgan Guarnty ve Chemical'di. Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın OPEC üyesi ülkelerinin bu 6 bankada 11.3 milyar dolar mevduatı bulunuyordu. Bankacılık sisteminde alınan karara göre eğer bu paralar aniden çekilirse, çekilen parayı başka bankalar kabul etmeyecekti. Bu muazzam fonlar ABD'nin üst düzey mali bürokrasisini oldukça tedirgin etti. Senatör Church başkanlığında bir komite konuyu incelemeye başladı. 1977'de Church, bankalar ve dış politika konusunda hazırlanan bir raporu yayımladı. Bu rapor, sözkonusu fonların uluslararası ekonomik düzeni etkileyeceği uyarısında bulunuyordu. "Muazzam para yığınları, bunları mal ve hizmet alanlarında harcamayacak olan çok az sayıda ülkenin elinde toplanmıştı." Rapor da komitede görevli iktisatçı Karin Lissakers'in şu uyarısı da bulunuyordu: "Suudi Arabistan son Ortadoğu şurasında, ABD ile olan önceki sıcak ilişkilerine rağmen, petrol silahını ABD'ye karşı kullanmakta tereddüt etmedi; gelecek sefer buna para silahını da eklemeyecekleri konusunda hiçbir garanti yoktur." 1973 Arap-İsrail Savaşı sonucunda, Arap ülkelerinin koyduğu ambargo konusunda, bankacılar ise farklı düşünüyordu. Onlara göre

petrol parası diye bir kategori yoktu. Arap milyarları "soğuk para" niteliğindeydi. Bankacı Al Costanzo sistemi şöyle anlatıyordu: "Bu ülkelerin bizim üzerimizde hiçbir baskı araçları yok, çünkü bu paranın gideceği başka bir yer yok. Piyasa içine hapsolmuştur. Hatta iddia edebilirim ki eğer bir baskı varsa bu tam zıt yöndedir. Kaygıya kapılması gerekenler Arap ülkelerinin kendileridir; çünkü tüm sahip oldukları şey bir bankanın 'sana şu kadar borçluyum'undan ibaret; bu ABD'de, Almanya'da herhangi bir yerde dondurulabilir. Yani bir baskı aracı varsa tam aksi yöndedir. Kaygıya düşmesi gereken mevduat sahibidir, yoksa Amerikan bankaları değil."125 Petrol fiyatlarının yükselişi sayesinde bir avuç banka muazzam karlar elde etti. OPEC mevduatı, petrol fiyatlarının artışından etkilenen ülkelere ödünçlenerek, "yeniden devreleme" sürecine dahil ediliyordu. 1967 sonunda, 3. Dünya'ya verilen resmi ve ticari borçların %12'si bu bankalar tarafından sağlanırken, 1975'te bu oran %50'ye ulaşmıştı.

"İNTİFAH" (Serbestleştirme) SÜRECİ

Wall Street emperyalizminin işleyiş koşullarını göstermesi açısından Şah dönemi İran'ındaki faaliyetleri incelenmeye değer. 1971'de İran Şahı, 2500 yıllık İran Monarşisinin anısına düzenlediği şaşaalı taç giyme töreninde, konuklar arasında ABD'li bankacılar göze çarpıyordu. Lehman Brothers'in ortağı George Ball ile Chase Manhattan ve Dünya Bankası Başkanlığı yapmış Jack McCloy. ABD'li bankacılar Şah'ın yakın dostlarıydı. 60'ların sonundan itibaren ABD bankaları İran'la daha sıkı ilişkiler içine girdiler. Bank of America, Guaranty ve Chase Şah'la iyi ilişkilere sahiptiler. 1968'de denizaşırı hızlı yayılma sürecinde Citibank, Bank Iranian'ın paylarının %35'ini satınaldı. Bu arada, David Rockefeller, Tahran'a geniş yönetici kadrosuyla sık sık ziyaretler yapıyordu. Chase ile petrol sanayii arasında geleneksel ilişkileri temsil eden, petrol-para imparatoru Rockefeller'in bankası, İran'ın Sanayi Kredi Bankası'na ortak oldu. Chase'ın New York'ta bulunan genel merkezi, İran Ulusal Petrol Şirketi'nin mevduatının yatırıldığı yerdi ve bu durum İran Merkez Bankası'ndan bile gizli tutuluyordu. 1973 petrol fiyatlarındaki artış sonrası, İran'ın mali önemi

daha da arttı. Ancak biriken muazzam fonlar 1975'te yetersiz hale gelmeye başlamıştı bile, çünkü İran Şahı çılgın bir silahlanma yürütüyordu. Bu dönemde, İran, bankacılık tarihinin "en büyük madenlerinden" biri haline gelmişti. İran sadece çok büyük bir borçlanıcı değildi, aynı zamanda petrol gelirleri ve yataklarının güvencesini de taşıyordu. İran'da Rockefeller'in Chase bankası en önde gelen bankaydı. Şah ve üst düzey bürokratların güveninden yararlanıyordu. 1977 yılında, hızlı silah alımlarından ötürü mali sıkıntıya düşen İran'ın bütçe açığını dengelemek üzere 12 bankanın katıldığı bir konsorsiyumla borç bulunmasını da bu banka sağlamıştı. İran'ın kaynakları, dünya finans oligarşisinin devleri tarafından yağmalanıyordu. Bankalar Şah'a ve ailesine de ödünç vermek için yarışıyorlardı. Bu arada Şah, kendi kişisel servetini geliştirmek üzere Bank Umran adıyla bir banka kurmuştu. Bu banka, Pehlevi Vakfı'nın yönetiminde bulunuyordu. Vakıf bir hayır kurumu biçiminde sunulmakla birlikte aslında hanedanın çıkarlarının ve yatırımlarının yönlendirilmesinden sorumluydu. Müthiş bir yağma düzeni kurulmuştu. Şah'ın bankası, Bank Umran aslında bir cep harçlığı bankası mahiyetinde olmasına rağmen, istediğinde ödünç para bulabiliyordu. Hanedan üyelerinin de olanaklarından yararlandığı banka karmaşık mali oyunların içindeydi.Örneğin; Şah'ın ikiz kız kardeşi Prenses Aşraf'a bir konut projesi için 55 milyon dolar ödünç veren Citibank, alacağını İran Merkez Bankası fonlarından karşılıyordu. Prenses'e gelince o, bu paranın büyük kısmıyla bir saray yaptırmıştı.

İran Devrimi sonrasında Tahran'da bulunan belgeler, Şah ailesinin devletin ve petrol şirketinin fonlarını hangi kanallardan talan ettiğini ortaya koydu. Bu fonlar, Chase, Citibank gibi bankalar aracılığıyla kendi özel mülkiyetlerine aktarılmıştı; Tahrandaki otelleri, Manhattan Beverly Hills, Acapulco ve İsviçre'de evlere, Sychelles'de adalara, Surrey'de bir at çiftliğine. Şah'ın özel servetinin yönetiminin sorumluları 1974-1978 yılları arasında Maliye Bakanı ve eski Washington Büyükelçisi Huşank Ansari ile Muhammet Behbehanyan'dı bu kişiler, Rockefeller ile oldukça yakın ilişkilere sahiptiler. Şah 16 Ocak 1979'da özel Boeing 707 uçağı ile İran'dan kaçtı. Bu ülkedeki yağma,

talan ve şiddette Rockefeller imparatorluğunun katkısı büyüktü. Bir Arap bankacının deyimiyle, "Bu Chase bir banka değil, bir ordu." niteliğini taşıyordu. Şah İran'dan kaçtıktan sonra ilk başvurdukları arasında David Rockefeller vardı. Ayrıca, Rockefeller'in bankası Chase'in Danışma Kurulu Başkanı başvuruyu Kissinger, Nelson Rockefeller'e iletti. Bunun üzerine kendisine, ABD'nin eski Londra Büyükelçisi Walter Annenberg'e ait olan ve Beverly Hills'de bulunan bir malikane tahsis edildi, Chase genel müdür yardımcısı Joseph Reed de Şah'ın hizmetine verildi. Şah, Chase'in en iyi müşterisi sayılırdı. Kesin miktarlar saptanamıyordu, ama Chase, Şah'ın servetini kaçırmasında en önemli kanaldı...

Körfez İşbirliği Konseyi Genel Sekreteri'nin açıklamalarına göre, 1989 yılında 6 üyenin 342 milyar dolarlık varlığının % 47,4'ü ABD ve Avrupa'da bulunuyordu. Yine, Arap-Finans Bankaları Birliği Başkanı'nın ifadesine göre, 1989 yılı sonunda petrol üretiminde söz sahibi Arap ülkelerinin yabancı bankalarda bulunan mevduat varlığı 670 milyar dolardan fazlaydı. Bu milyarlarca dolar "uluslararası büyük bankaların arasında dolaşmakta ve genel finansal stratejisi ise Anglo-Sakson finans merkezleri tarafından tayin edilmektedir. Petrolden elde edilen muazzam fonlar sayesinde sözkonusu ülkeler kapitalist dünya ile daha yakın bir dayanışma içine girmişlerdir. Kapitalist metropoller, para devresine giren petro-dolarların yardımıyla ödemeler dengesini düzeltirken, bu fonlar, Ortadoğu halklarının hiçbir sorununu çözmemiştir. (80'li yıllarda petrol gelirlerinin % 38'i silahlanma harcamalarına giderken gelirin sadece % 23,8 çoğunlukla işlevsiz ve gösterişli gelişim projelerine harcanmıştır. 1973-1981 yılları arasında Arap yarımadasında üretilen gayri safi milli hasılanın sadece %4'ü petrol üreticisi olmayan diğer Arap ülkelerine, çok ağır şartlarda, gelişim kredisi olarak verildi. (Arap Birliği, İslam Birliği v.s yanılsamaların bu rakamlar karşısında tartışılmaya değer bir yanı kalmıyor) Bir yanda, kapitalist metropollere yapılmış 670 milyar dolarlık yatırım diğer yanda 260 milyarlık dış borç. Öte yandan yıllardır akan onca fona rağmen petrol gelirlerine bağımlı ekonomiler (Birleşik Arap Emirlikleri'nde petrol gelirleri tüm gelirlerin %60'ı, Irak'ta %99'u,

Suudi Arabistan'da %86'sı, İran ve Katar'da %91'ini oluşturuyor). Bölgede Fuad Morsi'nin tanımıyla tam bir "burjuva uluslar", "proleter uluslar" ayrımı oluşmuş durumda. Körfez İşbirliği Konseyi üyesi 6 ülkenin tekeline aldığı kaynaklar ve birikimleri ile 200 milyon Arabın yaşadığı açlık, sefalet, borç yükü karşılaştırıldığında ortaya vahim bir tablo çıkıyor. 1988'de kişi başına düşen ortalama gelir, 1980'deki düzeyin %34 altındadır. Bu ölçüt temelinde rakamlar şöyle, (kişi başına düşen gelir) Moritanya: 480 dolar, Fas: 830 dolar, Cezayir: 2360 dolar, Tunus: 1230 dolar, Libya: 5420 dolar, Mısır: 660 dolar, Sudan: 480 dolar, Ürdün: 1500 dolar, Suriye: 1680 dolar, Irak: 3022 dolar, S. Arabistan: 6200 dolar, Kuveyt: 13.400 dolar, Bahreyn: 6340 dolar, Birleşik Arap Emirlikleri: 15.770 dolar, Cibuti: 740 dolar, Umman: 5000 dolar, Katar: 9930 dolar, Somali: 170 dolar, İran: 3408 dolar, (İsrail'de ise bu rakam 8650 dolar). 1988 yılından günümüze bu tablodaki eğilimler geçerliliğini korumuştur. Kişi başına 170 dolarlı Somali, 830 dolarlı Fas, 660 dolarlı Mısır insanının durumunda olumlu hiçbir gelişme olmamıştır. Ancak, "liberalleşme" konusunda, Mısır başta olmak üzere bölge ülkelerinde dünyayı kıskandıracak! gelişmeler yaşanmıştır. 1974'te Başkan Sedat, yabancı sermayenin teşviki, kamu sektörünün küçültülmesi, dış ticaretin serbestleştirilmesine dair bir dizi kararı uygulamaya koymuştur. 1974'ten sonra kurulan 53 yabancı banka (ya da Mısırlı/yabancı ortak) fonları Mısır dışına yönelti. 1980'lere gelindiğinde ise Mısır, çokuluslu tekellerin sömürüsüne iyice açılmıştı. Mısır'daki etkinliğini giderek artıran bu şirketler arasında şunlar bulunuyordu: Dupont, Crush Co, Coca Cola, Ford, Good Year, International Point, Union Cordibe, Colgate, Palmolive, Johnson Reynolds, Hoechst, Stein-Müller, Siemens, Handel co, Michelin, Massey-Ferguson, Wilkinson, Honda, Wolkswagen 70'lerde, Nasır çizgisinin temsil ettiği, planlı devlet müdahalesi, kapitalist metropollere politik ve mali bağımlılığı azaltmaya yönelik siyasetler terkedilmiştir. Söylemde anti-emperyalist olmakla birlikte özde kapitalist dinamiklerle toplum yapıları hızla "infitah" (serbestleştirme) sürecine açılmıştır. "İnfitah" yabancı sermayeye daha fazla açılma, yabancı mali kurumlarla sürekli bağlantı ile gelir eşitsizliğine karşı büyük bir

hoşgörüyü simgeliyordu. Bu değişim Mısır, Tunus, Suriye gibi ülkelerde oldukça belirgindi. Irak ve Cezayir de değişik biçimlerde bu sürecin etkisi altına girdiler. Tarımsal üretimde yeterli artış sağlanamaması, sermaye birikiminde yetersizlikler, sanayi üretiminin artırılması ve çeşitlendirilmesindeki başarısızlıklar, Batı sermayesini ve teknolojisini esas alan yaklaşımları önplana çıkardı. Kapitalist yol yanlıları, tekno-bürotik kalıpların meşrulaştırıcı yanılsamaları ile destekli sınıfsal tercihleri, "intifah" siyasetleri ile geliştirdiler. Bu değişim dinamikleri arasında, S. Arabistan'ın ekonomik gücündeki büyük artış ile bölgede ABD nüfuzunun yoğunlaşması gerçeği de vurgulanmalıdır.

"İntifah" sürecini karakterize eden en önemli eğilimlerden biri de, on petrol ihracatçısı Arap ülkesinden OPEC üyesi olan sekizinin muazzam mali kaynaklara sahip olmasıydı. 1970-1977 yılları arasında yani "intifah"ın yükseliş döneminde S. Arabistan'ın GSMH'sı parasal değer olarak %1000'in üzerinde artış gösterdi. Bu rakam B. Arap Emirlikleri için %800, Kuveyt için %400'dir. 1980'de Mısır ve Suriye'nin nüfusu OPEC ülkelerininkinin toplamının yarısı olmasına rağmen toplam OPEC GSMH'sının yalnızca %11.5'ini alıyorlardı. Cezayir ve Irak bu miktarın %119.5'ini paylaşırken, nüfusu son derece düşük Körfez ülkeleri %69 alıyorlardı. Tüm bu tablonun en çarpıcı unsuru, OPEC üyesi diğer Arap ülkelerinin toplam gelirlerinin iki katını kazanan S. Arabistan'ın varlığıydı. 1981'de S. Arabistan'ın "savunma" giderleri için harcadığı 20 milyar dolar, nüfusuençok olan dört Arap ülkesinin (Mısır, Cezayir, Suriye ve Irak) her çeşit gelişme harcamalarına ayırdığı toplam paraya yakındı. (Merip Report, Ekim-Aralık, 1981)

Ortadoğu ekonomisi, petrol tarafından belirlenen bir ekonomi olması nedeniyle yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. "İntifah" süreci bu sorunları katmerli hale getirmiştir. Petrol bakımından yoksul ülkeler ile kazandıklarını savurganca harcayan petrol zengini ülkeler arasında yoğun bir işgücü akışı vardır. Öte yandan, sermaye akışının hızı temelinde bölge, uluslararası ekonomi ile bağları derinleştirmiş, ekonomik eklemlenme sayesinde çokuluslu tekellerin nüfuzu iyice artmış-

tır. Ekonomik eklemlenme kalıplarının derinleştirdiği çelişkiler ekseninde işgücü akımının tablosu şöyledir: S. Arabistan'da, Kuveyt'te ve diğer Körfez ülkelerinde, tüm petrol alanlarında, bakım, onarım, mühendislik, inşaat, ulaşım, ticaret, dağıtım, hizmet, v.s işlerde yabancı işçi çalıştırılır. Körfez'de 6 milyon civarında yabancı işçi vardır. Mısır, Ürdün, Yemen, Filistin, Hindistan, Bangladeş, Sri Lanka, Endonezya, Filipinler ve Türkiye'den gelen işçiler her tür işi yaparlar. Bu arada Arap işçiler tercih edilmez. Arap emeğine bağımlılık pek istenmez. Politik denetim açısından, Arap kökenli işçilerin sorun çıkaracağı düşünülür. S. Arabistan'da 2.5-3 milyon, Kuveyt'te ise işgalden önce 1.200.000 yabancı işçi çalışıyordu. Bölge ekonomisinin çarklarını döndüren yabancı işçilerin köleden farkı yoktur. Irak, Kuveyt, S. Arabistan'da işçi hakları bastırılmıştır. Irak'ta bu devlete bağlı sendikalar varken, S. Arabistan'da o da yoktur. S. Arabistan'da kanunlar, toplu sözleşme, grev ve her türlü sendikayı yasaklamıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü konferanslarında Suudi işçisini, petrol tekellerinden birinin yönetim kurulu üyesi temsil ediyor. S. Arabistan'a ayak basan yabancı işçilerin pasaportuna el konur. Bu işçilerin izinsiz ülkeyi terk, iş değiştirme, ücret artışı isteme ailelerini getirme hakları yoktur. Çalışma koşullarının düzeltilmesini talep edemezler. İşyerini terk etme durumunda resimleri yerel gazetelerde yayınlanır. Bu fotoğrafın altına isimleri, yaşları, pasaport numaraları, milliyetleri gibi bilgiler yazılır. Köle statüsündeki bu işçinin başka bir işe başvurması durumunda o işyeri patronunun işçiyi eski "sahibine" teslim etme mükellefiyeti vardır. Bu köleler, günde 12-16 saat çalıştırılır. Fazla mesai ücreti yoktur. Yasalara göre 13 yaşından küçük olanların çalışması yasak olmakla birlikte eğer Çalışma Bakanlığı izin verirse bu yaştakiler de çalışabilirler. Ücret sistemi işçileri bölmeye yöneliktir. Örneğin aynı işi yapan bir Tayland'lı işçi ülkesinde milli gelirin daha yüksek olduğu gibi akıldışı bir gerekçeyle Bangladeş'li bir işçinin beş katı ücret alır. Bu çürümüş düzen de, köle işçilerin ticareti ile uğraşan şebekeler vardır. (Bu ülkelere yatırım yapan Türk tekellerinin götürdükleri işçilerin durumu daha ehven-i şerdir.) Bölgede dolaşan işgücü genellikle vasıflıdır. İşgücü ihraç etmek zorunda kalan ül-

kelerde büyük bir nitelikli eleman sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Örneğin, Sudan'lı doktor ve diş tabiplerinin %17'si, öğretim üyelerinin %20'si, mühendislerin %30'u, araştırmacıların %45'i ülke dışındadır. Artan işsizlik ve yoksulluk sonucunda, bölgenin zengin "petrol oligarşi"lerinde kölece işkoşullarında çalışan milyonlarca Arap'ın yanısıra Batı metropollerinde en pis işlerde çalışan yüzbinlerce insan vardır. 70'li yıllarda bölgede yaşayan Araplar'ın sadece 650.000'i Batı metropollerinde çalışırken, bu sayı 80'li yıllarda 3.7 milyona ulaşmıştır. Mısır'ın 1974 yılında yabancı ülkelerde çalışan işçilerden elde ettiği gelir ulusal gelirin %3'ü iken, 80'li yıllarda bu oran %10'lara ulaştı. Ürdün'ün ulusal gelirinin %28'i de yabancı ülkelerde çalışan emekçilerin sırtından kazanılıyor. Bu işgücü göçünün son derece olumsuz etkilerine bir örnekde Cezayir tarımının krizidir. Petrol zengini ülkelere ve Avrupa'ya göç, aynı zamanda köylerden şehirlere göç olgusu ile iç içe gelişiyor. Cezayir Planlama Bakanlığı, 70'lerin sonunda her yıl 170.000 insanın kırsal kesimi terkettiğini tahmin ediyordu. Bu miktar, toplam kırsal nüfusun %8'iydi. Bu büyüklükteki göç, tarımı önemli ölçüde etkiledi. Pek çok tarımsal alanda işgücü noksanlığı yaşandı. Giderek genişleyen kent nüfusu ve hemen hemen yalnızca ithal yiyecekle beslenir oldu. Arap işçilerinin durumu ile bölgede bulunan Asya ülkeleri işçilerinin konumları arasında fark yoktur. "Arap dünyası" denilen cephe, işçi hakları sözkonusu olduğunda aralarındaki bölünmeleri rahatlıkla aşar. Emeğe karşılık anlamında ciddi bir dayanışma sergiler. İsrail Filistin'li işçilere ne yapıyorsa aynısını "din kardeşi" Kuveyt veya diğer Körfez ülkelerinde de görmek mümkündür. İşçi sınıfına yönelik barbarca sömürü ve dayatılan kölece koşulları göstermesi bakımından Körfez Savaşı iyi bir örnektir. Irak'ın Kuveyt'i işgalinde yabancı işçiler biriken paraları yitirdiler. 180.000 Hintli işçi herşeylerini kaybettikleri gibi, ülkelerine dönmek için kişi başına 2000 dolar borçlandırıldı. Bu meblağ onlar için muazzam bir meblağdı. Ödenmesi için neredeyse bir ömür çalışmaları gerekiyor. Savaşta Kuveyt ve Irak'ta çalışan 1 milyondan fazla Mısır'lı işçi de herşeyini kaybetti. İşgalden hemen sonra S. Arabistan, Umman ve Katar'da çalışan, milyonlarca işçinin bölgeyi terk etmesi yasaklandı.

S. Arabistan, kimyasal saldırı beklentisine karşın işçilere gaz maskesi dağıtımını reddetti. Kaçacak yeri olmayan ve Kuveyt'te sıkışan 60.000 Bangladeş'li işçinin kaçının ülkesine dönebildiği meçhul. 1968'de iktidarı aldığında, öncelikle güneydeki devrimci harekete saldıran ve işçi hareketini ezen Sadddam, deneyimleri! doğrultusunda, Kuveyt'te işçi hakları ile ilgili olanları öldürttü. Konu, Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu'na bildirildi ancak petrol ve petrol oligarşileri'nin güvenliği! sözkonusuyken kimsenin emekçilerle uğraşacak hali yoktu. Savaş bittikten sonra, Irak'ın işgali ile Kuveyt'ten kaçan 230.000 Filistin'li işçinin dönüş isteği kabul edilmezken, kaçamayıp kalan 170.000 Filistin'li işçinin çoğu işten atıldı. Irak'ın Kuveyt'i terketmesinden sonra 1000 Filistin'li, Kuveyt polisi ve ölüm mangaları tarafından öldürüldü.

EŞİTSİZLİK KISKACINDA ORTADOĞU

Bölgedeki sınıf çelişkilerinin derinliği ve şiddeti tüm oluşumlara damgasını vuruyor. Örneğin, tarım ekonomisi çökmüş Cezayir, Irak'ın Kuveyt'e girmesinden birkaç ay önce, bazı kalkınma projeleri için Kuveyt'ten kredi istedi. Son derece ayrıntılı ve geliştirilmiş Cezayir Kalkınma projelerine istenen finanas desteği verilmedi. Eğer verilseydi, planın uygulandığı ilk 5 yılda Cezayir, içinde yaşadığı büyük yoksulluğu geride bırakmış olacaktı. Üstelik El Cabir'in kasalarıda bu yatırımdan yeterince dolacaktı. Ancak, Kuveyt "petrol oligarşisi"nin şeyhleri, bunun yerine Alman Hoescht firmasının hisse senetlerine yatırım yapmayı daha uygun gördüler. Bugün Cezayir halkının kanlı boğuşmasında bölgedeki düzenin temel taşları olan "petrol oligarşi"lerinin sorumluluğu büyük. Arap halklarına ihaneti yaşam biçimi haline getirmiş bu oligarşilerin önde gelenlerine, bu halklar "bizim Arap Yahudilerimiz" diyor. 190 milyon Arap, emperyalizmin çıkarları doğrultusunda, petrol kaynaklarının sağladığı muazzam gelirden yoksun bırakılıyor. Zenginliklerin bölünmesi sayesinde denetim çok daha etkin biçimde sağlanıyor. Emperyalizmin belirlediği koşullarda, milyonlarca insan büyük bir sefaleti paylaşıyor. Öte yandan, Dünya petrol tüketiminin %73'ünü, tüm Dünya nüfu-

sunun %22'si tüketiyor. ABD ise bu nüfusun %4,8'ini oluşturmasına karşın, Dünya petrolünün %25,5'ini tüketiyor. Ortadoğu petrolü, ABD'nin petrol ithalatı içinde %22'lik bir yer tutuyor. Japonya ise tüm petrolün %80'ini bu bölgeden ithal ediyor. Fransa için %35'lik bir oran sözkonusu. Bölgedeki emperyalist statükonun gerekçelerini netleştirmek açısından bu rakamlar bile bir ölçü olabiliyor.

Ortadoğu krizi öncesi ABD, petrol yataklarında bulunan her 10 varil için 1 varil petrol üretirken OPEC üyesi S. Arabistan, Irak, İran, Kuveyt rezervlerindeki her 100 varil petrole karşılık 1 varil petrol üretiyorlardı. Petrolün bu ölçeklerde dağılmış olması, emperyalist metropolleri bölge petrolüne bağımlı kılmaktadır. Ancak son yıllarda, kapitalist metropollerde petrol tüketiminde bir azalma görülüyor. Enerji hammaddesi olarak petrole bağımlılık azalırken, nükleer enerji başta olmak üzere başka enerji kaynakları devreye giriyor. Petrol ikamesi giderek gelişiyor. İleri kapitalist ülkelerde 1987'de, elektrik üretiminde kullanılan petrol oranı %8'di. Bu eğilimin 2 istisnası var; Japonya ve İtalya. Elektrik üretiminin Japonya'da %45'i , İtalya'da ise %28'i petrolden sağlanıyor. Ancak bu iki ülkede de genel eğilim enerji alanında kullanılan petrol miktarının düşmesi doğrultusunda. Ulaşım alanında ise petrol tüketiminde de düşüş sözkonusu değil. Öte yandan "üçüncü dünya"da petrol tüketimi ve petrole bağımlılık artıyor. Petrol fiyatlarındaki artışlardan tüm ekonomiler olumsuz etkilenmekle birlikte, Japonya ve Almanya ekonomilerinin bazı koruyucu düzenekleri var. Japonya'nın dış ticaret fazlası, fiyat artışlarını emiyor ve ekonomi zorlanmıyor. Öte yandan OPEC petrolünün karşılığı dolarla ödendiği için ve dolar da diğer önemli paralara karşı değer kaybettiğine göre, Japonya ve Almanya'nın kaybı azalıyor. Ama bu durum, petrol kaynakları üzerindeki egemenliğin ve fiyatlarda ABD'nin söz hakkının artmasının bir hegemonya sorununa dönüşmesini engellemiyor. ABD dünya hegemonyasının en temel ölçütlerinden birinin, bu yaşamsal hammadde kaynaklarını kontrol etmek olduğunu biliyor. ABD emperyalizminin, özellikle Almanya ve Japonya karşısında tüm ekonomik gerilemesine karşın, halen hegemon konumda olması petrol kaynakları üzerindeki askeri, siyasi, diplomatik

ve ekonomik denetimiyle bağlantılıdır. Emperyalist "disiplin" ekseninde Japonya ve Almanya, Körfez Savaşında ABD öncülüğünde yerlerini almak mecburiyetinde kaldılar. Körfez Savaşı sonrası, ABD öncülüğünde emperyalist cephe yapısal kazanımlarını iyice pekiştirdi. Müdahale öncesi başlayan eğilimler iyice netleşti. Bölgenin zengin ülkeleri, OPEC kanalıyla dünya petrol sektörü ve metropollerdeki dağıtım ağıyla bütünleşmişlerdi. "Petrol oligarşi"lerinin bir başka dinamiği de, petrol dışı sektörlerde ve özellikle finans alanında kapitalist enternasyonalle bütünleşmesi oldu. "Petrol oligarşileri" ekonomik, politik ve askeri açılardan dünya finans kapitaliyle iç içe geçti. Aşırı derecede tekelleşmiş petrol üretim sektöründe fiyat mekanizmasının "gizemli" dünyasında pek etkili olmasalar da, petrol fiyatlarındaki yükseliş ve düşüşleri, metropol burjuvazilerinin çıkarları açısından değerlendirmeyi öğrendi bu "oligarşiler." Bu fiyat düzeneği, petrol ihraç eden azgelişmiş ülkelerin ekonomik büyümeleri, mali dengeleri v.s açısından da son derece önemlidir. Emperyalizmin, petrol fiyatı ile sıkıştırdığı bu ülkelerin ekonomileri üzerinde denetimi büyüktür. "Petrol kılıcı" kapitalist birikim ölçütlerinin dayatıldığı bu ülkeleri terbiye etme! aracıdır. Petrole dayalı sanayileşme, görgüsüz bir tüketim çılgınlığıyla desteklenen otomotiv sanayii ve pahalı otoyollar, emperyalizmin, bu ülkelerin gelişme dinamiklerini çürütmesinin yöntemleridir. Bu sistematik, IMF'li, Dünya Bankalı finans kapital yağması ve dışarıya muazzam bir değer transferi ile bütünlenir. Kapitalizmin azgelişmiş ülkelere yerleştirilme sürecinde kendi "endüstriyel parametrelerini" dayatan emperyalizm, petrole büyük bir bağımlılık yaratmıştır. Bu bağımlılık, "petrol oligarşileri"nin varlığını ve Ortadoğu'da oynadıkları rolü, bu rolün desteklenmesi amacıyla geliştirilen askeri girişimleri, dünya emekçileri açısından önemli bir sorun haline getirmektedir. Sorunun, sistemin işleyişi ve emekçilerle ilgili yanları ortaya çıkarılmadan, 3. dünyacılığı bile tartışmalı, sözde "anti-emperyalist" yaklaşımlarla ve Saddamvari çıkışlarla bağımlılık zincirleri kırılamaz. Bu temelde OPEC açısından da inisiyatif geliştirmenin koşulları yoktur. İnisiyatif, finans dünyası ile iç içe geçmiş, devletleşmiş, Bilderberg, Round Table v.s kapitalist enternasyonel

örgütlerini "ulus devlet"lerin karar mekanizmalarının üst mercii haline dönüştürmede en büyük pay sahibi olan çokuluslu petrol tekellerindedir. Bu tekellerin gücünü simgeleyen rakamları, birçok ülkenin GSMH'sından büyüktür. Örneğin, 1991 yılında bu çokuluslu petrol devlerinden Exxon'un geliri 103.242 milyar dolar, Mobil'in 56.910 milyar dolar, Chevron'un 36.795 milyar dolar, Texaco'nun 37.551 milyar dolardı.

Bölgenin egemen gerçeklerinin bir başka konusunu, İsrail'de Filistin'li işgücünün kölelik koşulları oluşturuyor. 1970'lerin başından itibaren İsrail çok sayıda Filistin'li işçiyi inşaat, tarım ve daha sonra sanayi sektörlerine çekmeye başladı. Bu işçiler toplumsal piramidin en alt basamağına yerleştirildiler ve İsrailli'lerin "Arap işi" deyimi "Kürt işi" deyiminin yerini aldı; zira etnik bakımdan Yahudi tabakalaşmasının en alt basamağında, Irak ve İran'dan gelen Yahudi Kürtler bulunuyordu. Bunların yerini alanlar, Batı Şeria ve Gazze şeridindeki köylerden gelen Filistinli'lerdi. İsrail ekonomisinin niteliksiz işgücüne dayanan inşaat ve hizmetler sektöründe çalışanlar Filistinli'lerdi. İsrail, hem yatırım hem pazar anlamında Filistinli'lere büyük engeller çıkarıyor, tüm gelişim potansiyellerini çürütüyor. Filistin ürünlerinin pazarlanmasına konulan olağanüstü engellerin, Arap nüfus içindeki yüksek düzeyde işsizliğe yol açması toplumsal tepkiler yaratıyordu. İsrail sözkonusu istihdam siyasetiyle bu tepkiyi de kontrol etmeyi planladı. İsrail'e işgal altında bulunan Filistin topraklarından gelen Arap işgücü sayesinde, vasıfsız işlerden kurtulan Yahudi işçilere dayanarak sermaye yoğun endüstriler kurma imkanı ortaya çıktı. Sonuç olarak bugün yaklaşık 100.000 Filistin'li işçi hergün Batı Şeria ve Gazze'deki kamp, köy ve kentsel bölgelerden İsrail'e çalışmaya gidiyor ve bunların büyük bir bölümü akşam evlerine dönüyor. Bu işçilerin yarısı inşaat sektöründe çalışıyor. Batı Şeria ve Gazze şeridi İsrail için önemli bir pazar haline gelmiştir. İsrail topraklarında satılan malların yaklaşık %90'ı İsrail'den gelir. İsrail'in toplam ihracatının yaklaşık %11'i bu bölgeye yapılır. Batı Şeria ve Gazze Şeridi pazarları tarifelerin olmadığı pazarlardır. İsrail'liler, Arap mallarının İsrail sektörlerine girmesine izin vermezler. Araplar için üretim yapacak

yerel sanayilerin gelişmesini de engellemişlerdir.

"Petrol sarmalının" yarattığı süreçte milyonlarca bölge insanı ve Asya'lı emekçi Antik Çağ Yunanistan'ındaki kölelerden farksız bir statüde, göç ettikleri ülkelerde özellikle Körfez ülkelerinde çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu "köleler"in durumuna ilişkin anlatılanlara şu oranlar eklenebilir. 1980 yılında Körfez Bölgesinde çalışan nüfusun % 54'ünü göçmen işçiler oluşturuyordu. Bu işçiler S. Arabistan'da çalışan nüfusun % 42'sini, Birleşik Arap Emirlikleri'nde % 89'unu ve Kuveyt'te % 78,6'sını oluşturuyordu. Bu emekçiler "kefil" denilen kişiler aracılığıyla sözkonusu ülkelerde iş bulmakta ve yerleşmektedirler. Bu ülkelerin insanları "kefillik" kurumuyla pazar ekonomisine dahil olmaktadırlar. Ortadoğu'da "kefil" olmadan iş görülmez. Kurumlaşmış rüşvet, devlet nüfuzuna dayalı ticaret ve komisyonculuk bölgenin egemen gerçeklerindendir. Örneğin, küçük bir emirlik (aslında anonim şirketi olan Abu Dabi'de tıpkı Kuveyt'te olduğu gibi emirliğe yerleşmek veya çalışmayı düşünen kişi ya da şirket önce bir "kefil" bulur. "Kefil" mutlaka Abu Dabi kökenli olmalıdır (Aynı sistem tüm Körfez ülkelerinde geçerlidir.) Eğer kefil olunan bir şirketse bu "sigorta"nın maliyeti cironun %1,5'la %8'i arasında oynar. En iyi "kefil" firmanın çalışma alanıyla ilgili bakandır. İyi bir yönetici alanını tek kefille sınırlamaz; karar mekanizmalarının kilit noktalarını "görmek" zorundadır. Batılı şirketlerin proje ve ürünleri arasındaki rekabeti "kefiller" arası rekabete çeviren "ulusal" kefiller olmadan hiçbir iş yapılamaz. Çok büyük çapta işler için, son karar gücünü elinde tutan prensler arasında kıran kırana mücadele edilir.

Petrol fiyatlarındaki artış yanında, kraliyet ailelerinin bir başka gelir kaynağı da arsa spekülasyonudur. Kentlerde arsa fiyatları 70'li yıllarda 300-500 kat artmıştır. Bu artışlar, kent sınırları içinde arsaları bulunan prenslere yaramıştır. Örneğin, Riyad havaalanının yapılacağı araziyi sahiplenen dönemin Suudi Savunma Bakanı bu operasyondan milyarlarca dolar kazandı. Genellikle büyük prenslerin topladığı servetin hesap birimi milyar dolardır. Bütün Suudi ailesi - 500 prens - servet içinde yüzer. Filistin'li Said Aburiş, Ortadoğu iş piyasasında ünlü bir aracıdır, "Pay Off" adlı kitabında bölgenin iş dün-

yasında dönen dolapları anlatır. "Ortadoğu'da iş dünyasının kilit taşı rüşvettir." Said Aburiş bu konuda şunları anlatmaktadır: "Genellikle aracı yoksul, yani Mısır, Filistin, Suriye veya Lübnan gibi petrolsüz bir ülkeden gelen, iyi aileye mensup bir Arap'tır. Para hırsının harekete geçirdiği bu kişi, etrafındakilerde güven duygusu uyandırmak "zorundadır" çünkü ustasının sırlarının da bekçisidir. Lockheed skandalının tüm sorumluluğunu üstlenen Kaşıkçı'nın S. Arabistan'lı akıl hocalarının gözünde itibarı artmış ve onları daha çok etkileyebilir duruma gelmişti. Müşteri ve rakiplerinin karşısında yerini koruyabilmek için, aracı hesapsız para harcamalı, etrafın abartmalarından çekinmeden efendilerine dalkavukluk etmeli, onlara refakat edecek güzel kızlar, altın tokmaklı Mercedes'ler bulmalı, kısacası gözden düşmemek için her şımarıklığı sineye çekmelidir. Arap yöneticilerin çanak yalayıcısı bu aracı, efendileri tarafından horgörülürken Batı'lı müşteriyi de tavlamalıdır. Bunun için de kusursuz İngilizce konuşmalı, saygıdeğer bir dış görünüş ve yine son derece saygıdeğer diplomalar sergilemeli. Böylece 'iş danışmanı ve uzmanı' kısacası 'iş bağlayıcı' olur. İşte bütün bu saygıdeğer unvanlara rağmen o, Batılı şirketlerin gözünde 'Prens Abdullah'ın Filistin'li uşağı, ya da Lübnan'lı toptancı bakkal' diye anılır...Onlar Ortadoğu'ya yerleşmek isteyen Amerikan ve Avrupa şirketlerine yol gösterir, onların 'Arap gibi' düşünmesine yardımcı olur, hatalara düşmemeleri için geçerli davranış kurallarını öğretirler. Rüşvet, yolsuzluk, nüfuz ticareti tüm bölge ülkelerinde adeta kurumlaşmıştır. Bu konuda pek çok olgusal malzeme bulunmaktadır. Sıralayalım, Umman, Sultan Kabus ve akrabası, Başbakan Yardımcısı, Savunma Bakanı, Veliaht Prens Sayed Fahr bin Taymur tarafından yönetildiği yıllar boyunca bu tür işlere sahne olmuştur. Sultan Kabus ya da Savunma Bakanı'na yüzde vermeden hiçbir silah ya da inşaat firması Umman'da iş yapamaz. Sedat'ın başkanlığı döneminde Mısır'da, Sedat'ın dünürü büyük müteahhit Osman Ahmed Osman inşaat alanında büyük bir tekel kurmuştu. Suriye'de ise Başkan Hafız Esat'ın kardeşi Rıfat el Esad'a ödeme yapılmadan iş görülemez. Özellikle, "petrol oligarşileri"nin Savunma Bakanları büyük komisyonlarla "iş bitirmektedir"ler. 1978'de Cezayir'de Baş-

kan Bumedyen rüşveti yok etmeyi hedef alan yeni bir mevzuatı yürürlüğe koydu. Ancak bu mevzuat uygulanmadı. Cezayir gizli servisi aracılığıyla rüşvet olaylarını günü gününe izleyen ve bu işin sorumlularını gayet iyi bilen başkan, rüşveti hükümet etme aracı olarak kullandı, politik şantajla iktidarını güvenceye aldı. Cezayir'de rüşvet toplumsal bir felaket halini almıştı. Ağaç kökünden çürümüştü. Sonuçları ise izliyoruz. Suriye'de Başkan Hafız el Esad, öz kardeşi, gizli servisin patronu Rıfat el Esad'ı kurban etmek -geçici olarak- zorunda kalmıştı. 1977'de Suriye'de rüşvet suçlarının cezaları ağırlaştırıldı, birkaç düzine kamu kuruluşu yöneticisiyle iş takipçisi tutuklandı. Ama bir kez daha halk, yöneticilerin samimiyetine inanmadı, çünkü büyük sorumlulara kimse dokunmamıştı. Ancak durum acildi. En önemlisi, Halep'teki askeri okulun 54 öğrencisini öldüren Müslüman Kardeşler'in ayaklanmasıydı. Suriye Devlet Başkanı bir yandan sert bir biçimde isyanı bastırırken, öte yandan ülke yöneticilerinin servetlerinin kökenini araştırmak üzere bir komisyon kurmuştu. Bu arada Palmyre'deki hapishanede Müslüman Kardeşler'e mensup birkaç yüz tutuklu katledildi. Aynı anda Hafız el Esad hem kardeşini iş dünyasından uzaklaştırıyor, hem de isyanın temel nedenlerinden biri olan rüşvetle başa çıkma hazırlıklarına girişiyordu. Ocak 1980'de toplanan Baas'ın 7. Kongresinin en önemli gündem maddesi ahlaki çürümenin önlenmesiydi. Ancak bazı ileri adımlar için 1984 Mayıs'ını beklemek gerekti. Esad bu tarihten itibaren Suriye'nin rüşvet yiyen seçkinlerinin simgesine yani kardeşine dokundu ve Rıfat'ın ülkeyi terk etmesi için emir vermek zorunda kaldı. İşte bu, halk tarafından çok benimsenen bir önlem oldu, çünkü Rıfat rüşveti ve "milis" güçlerinin şiddetini temsil ediyordu. "Pembe panterler" lakaplı savunma birlikleri şefi Rıfat, bütün "özel görevlerin" adamıydı. 1976'dan itibaren Lübnan'da Bekaa vadisinde haşhaş ekimi işini kontrolü altına alan Rıfat, rejimin gizli servislerinin finansında bu fonları kullanıyordu. Fransa'da birçok evi olan Rıfat'ın sürgün yeri ise Paris oldu! Esad rejiminin rüşvet ve yolsuzlukla mücadelesi halka inandırıcı gelmedi.

ÇÜRÜTEN GERÇEKLER

Çürümenin merkezinde S. Arabistan bulunmaktadır. ABD, İngiltere ve Fransa'nın desteği olmaksızın bugünkü rejim yerinde kalamaz. Washington, Londra ve Paris'te egemen olan inanç, Batı'nın güvenliğinin Suudiler'in Krallığı'nın sağlamlığından geçtiğidir. Bunu sağlamak için de her yola başvurulur. Bu nedenle, 1979 yılında Mekke'deki Büyük Cami'ye yapılan saldırı tüm emperyalist metropolleri titretmiştir. Fransa ünlü "anti-terör" uzmanı Yüzbaşı Bassil komutasında özel timlerini derhal S. Arabistan'a göndermiştir. 20 Kasım 1979'da Hicaz'lı Bedeviler, başlarında Muhammed Abdullah el Oteiba'yla birlikte Mekke'de Büyük Cami'yi işgal ettiler. Aslında Kral Halit'in de camide olması gerekiyordu ancak hasta olduğu gerekçesiyle gitmemişti. Oteiba hoparlörlerden uzun bir bildiri okudu. Prenslerin ahlaksızlıklarını, Cote d'Azur kumarhanelerinde harcanan servetleri, silah alışverişlerinden aracıların aldığı komisyonları birer birer ortaya döktü. Bu arada Fransa'nın ünlü Silah Alım-Satım Dairesi Uluslararası İlişkiler Müdürü Hugues de L'Estoile ile Prens Sultan arasındaki ilişkilere değindi. "Bu intihar harekatı İslam dünyasının dikkatini Suudi halkının maruz kaldığı baskılara çekmek için yapılmıştır." diye haykırıyordu Oteiba. Eylemden kısa süre sonra Fransız G.I.G.N timleri ile gizli servis elemanları Mekke'ye gittiler. İki haftalık işgal sonunda eylem kanlı biçimde bastırıldı. S. Arabistan'ın gerçekleri, Ortadoğu'nun egemen gerçeklerini belirleyen dinamikleri ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu ülkede krallar ve prensler İslam dinini halkı kontrol altında tutmak ve köleleştirmek için kullanmışlardır. İlk Kral Abdülaziz halkın malına el koyar, her fırsatta, yenilen kabilelerden seçtiği beş on bakire kızla zaferini kutlardı. Öldüğü zaman 112 karısı, 46 oğlu, 72 kızı vardı. Suudi hanedanının çekirdeğini bunlar oluşturdular. Abdülaziz'in 11.718 kölesi vardı. Bu köleler ancak 1968'de tüm dünyanın baskısıyla özgür olabildiler. Ancak ülkenin kuzeyinde ve Yemen sınırı yakınlarında hala Kraliyet ailesinin malı sayılan köleler bulunmaktadır. Ağustos 1979'da köle dolu bir otobüs otoyolda devrildi, üçü dışında içindekilerin hepsi öldü, çünkü tahta koltuklara zincirlenmişlerdi. Her vatandaş herhangi bir nedenle hapse

atılabilmektedir. Binlerce kişi bu hücrelerde yıllarca kalabiliyor. Oldukça etkili ve Şah'ın gizli polisi Savak türü bir polis örgütü herkesi izlemektedir. Oteiba önderliğindeki Mücahitlerin giriştikleri eylem döneminde, Suudi Arabistan'ı yönetenlerin özellikleri çarpıcıdır. Genel çizgi ve özellikler halen geçerliliğini korumaktadır. Bu yöneticiler ve bazı özellikleri şöyle: Kral Halid: Arapçayı bile zor konuşan bu cahil Kral, yüzmilyonlarca dolara mal olmuş saraylarda yaşıyor, sadece protokol işleriyle ilgileniyordu. Oğlu Bandar ise, hükümetin yaptığı anlaşmalardan aldığı yüklü komisyonlar ve çevresinde bulunan bazı gangsterlerle ün yapmıştı. Prens Sultan: Savunma Bakanı, Özel milis kuvveti vardı. İki oğlu, Savunma Bakanlığı'nda çalışıyordu. Suudi Ordu Komutanlığı sıfatıyla ABD'de yaşayan bu prensler, tüm Dünya'da yapılan silah alımlarından komisyon alıyorlardı. Prens Naif: İçişleri Bakanı, İslam adına, güvenlik adına ülkede dehşet saçıyordu. Yurtdışında eğitim görmüş yüzlerce hukukçu yargıçlık mesleğini icra edemiyordu, çünkü Prens Naif onların altı yılda şeriat yasaları eğitimi görmeleri konusunda bir krallık kararnamesi çıkarttırmıştı. Prens Süleyman: Riyad Valisi ve Kral'ın kardeşi, Riyad Üniversitesi'nin kurulacağı arsanın bedeli olarak yüklü bir miktar almıştı. Aslında arazi devlete aitti. Kral burayı kardeşine verdi ve projenin iyi yürüyebilmesi için yıllık bütçeden büyük bir tahsisat ayırdı. Fransız firması Bouggues iki aracı vasıtasıyla, üniversite ihalesini kazanmıştı: Prens Fahd'ın oğlu Prens Suud ve İçişleri Bakan Yardımcısı Prens Ahmed bin Abdülaziz. Bunların her biri inşaattan %15'lik, yani 900 milyon dolarlık bir komisyon aldılar. Böylece arsa parası ve üç prense dağıtılan komisyonlar Riyad Üniversitesi bütçesinin üçte ikisinden fazlasını götürmüş oldu. Prens Abdullah: Ulusal Muhafızların başı, ülke içinde en az 50 villa ve sarayı var. Yetkisiz bir Belçika firmasıyla hastane yapımı için 1,2 milyar dolarlık anlaşma imzaladı ve şirket de birkaç ay sonra iflas etti. Prensle kayınbiraderi Mahmut Fustok 360 milyon dolarlık komisyon aldılar. Prens Mutibü Bayındırlık ve Şehircilik Bakanıydı, bütçesinin hemen tümünü zimmetine geçirerek 4 milyar dolar kazandı. Prens Fahd: O yıllarda Veliaht Prens, Suudi Arabistan Merkez Bankası SAMA'da bulunan 21 milyar dolar-

lık mevduatın 14 milyar doları ile 46 ton külçe altını, Mekke'de cami baskını olduğu sırada çalan prensler bu serveti ülke dışına çıkardılar. Üç prensin bu olaydan dolayı kafası uçuruldu. Ve hükümet çalınan altını tekrar satın aldı. Aslında perde arkasında Prens Fahd, Abdullah ve Sultan bulunuyordu. Prens Fahd, krallığın parasal kaynaklarından, İslam'a göre yasak olmasına rağmen faiz topluyordu. S. Arabistan'da kişi başına gelir çok yüksek görünmekle birlikte küçük devlet memurlarının ekonomik durumu oldukça kötüdür. Öte yandan 2000 prensin devletten aldığı aylıklar ortalama 3 milyon dolar civarındadır. Suudi petrolü özellikle piyasa fiyatının altına satılmaktadır, böylece kral ailesi aradaki farkı çeşitli komisyonlar olarak cebe indirmektedirler. Prens Muhammed günde 200.000 varillik bir anlaşma imzalamıştı, bu ona 3 yılda 1,350 milyar dolar kazandırdı. (70'li yılların rayiciyle) Bu kişi, ondan izinsiz Avrupa'ya uçak bileti aldığı için sokak ortasında kızının kafasını uçurtmuştu. Bu vahşete karşı kimse ses çıkaramadı. Bu çürümüş düzene başkaldıran Müslüman devrimcilerin eyleminin sadece dini yönü önplana çıkarıldı ve Batı basını bunların ne kadar "gerici" olduğunu yazdı günlerce. Eylemin önderinin kollarını kestiler, diğerlerinin tırnakları söküldü, dilleri kesildi, makatları parçalandı ve en sonunda başları kesildi. Oryantalistlerin ve emperyalist ideologların göstermek istedikleri gibi, "doğu" toplumları talanı, rüşveti, sömürü ve köleliği "gelenek" olarak benimsemiyorlar ve kan pahasına direniyorlar. Ortadoğu'daki rüşvet, talan ve köleliğin kurumlaşması emperyalizmle bütünleşmiş "petrol oligarşileri" ve sermaye diktatörlüklerinin bir ürünüdür. Sistemin diğer ucunda ise emperyalist metropoller bulunmaktadır. Örneğin, Fransa, karmaşık bir ilişkiler ağı ekseninde ve COFACE adı verilen bir devlet kurumu aracılığıyla Ortadoğu ülkeleri ve diğer azgelişmişlere "komisyon"lar veriyor. "İhracatı teşvik" politikası adı altında dağıtılan "komisyonlar" COFACE sayesinde vergiden düşürülebiliyor. Özellikle silah satışlarında bol miktarda "komisyon" dağıtılıyor. Askeri-sınai kompleks basit aracılara dönüştürdüğü yetkililer sayesinde ve onların suç ortaklığıyla, 3. Dünya'nın muazzam borçluluğunun baş etkeni olmuştur. Fransız askeri-sınai kompleksi COFACE garantileri sayesinde borçluları müflis

duruma düştüğünde faturayı emekçiler ve vergi mükelleflerinin sırtına yüklemektedir. Bu tür zararlar için COFACE Fransız bankacı ve sanayicilerine 1987 yılında 24 milyar frank ödemiştir. Aracılık hizmetlerinde ise Akram Oijch gibi isimlerden yararlanılmaktadır. Akram'ın Suudi Kraliyet ailesi için güvenilirliği, prenslerin paralarını iz bırakmadan Batı bankalarına yatırmasıyla sağlama alınmıştır. Akram bu konuda oldukça iyi yöntemler geliştirmiştir. Örneğin Tag grubu; S. Arabistan'da Trans Arabian Grup ile Fransa'da Techniques d'Avant-garde ustaca hukuki montajlarla birbirine bağlanmıştır. Bu "grup" İsviçre, Luxemburg, Lichtenstein, gibi vergi cennetlerine yerleştirilmiş 40 kadar şirketten oluşuyordu. Resmi olarak Avrupa'da yerleşmiş Tag şirketlerinin hisse senetlerinin tümü Akram'ın üzerindeydi. Onun dışında birkaç göstermelik ortağın adı geçiyordu. Tag grubunun karmaşık piramidinde, Suudi Krallık parasının izine rastlamak mümkün değildi. Akram, Suudi prensleri açısından "güvenilir" kişi "emin" adamdı. Akram'ın faaliyet ve bağlantılarının düzeyi açısından, şu örnek yeterli olur sanırım; 1984 Ocak ayında Suudi Hükümeti 35 milyar franga Şahin adı verilen hava savunma silahları sistemini satın aldı. Bu Fransız sanayiinin o güne kadar gerçekleştirdiği en büyük toplu satıştı ve anlaşmanın % 10'u yani, 3,5 milyar frank "komisyon" olarak ödendi. Akram'ın Fransa'daki yakın dostları arasında Thomson-C.5 F silah tekelinin patronlarından Gerald Cauvin başta geliyordu. Akram Oijch kimdi? 1918'de Şam'da doğmuş, 1938'de Paris'e gelmiştir. 1942'de işbirlikçi, faşist Vichy Hükümeti'nin İçişleri Bakanlığı'nda memur olarak çalışmaya başlamıştır. Savaştan sonra, Fransa'nın Ortadoğu'yla alışverişlerine bulaşmış ve 15 Temmuz 1946'da ilk ithalat-ihracat firmasını kurmuştur. Suudi Arabistan'ın Savunma Bakanı Prens Mansur'la tanıştıktan sonra işlerini geliştirmeye başlamıştır. Akram daha sonra birçok Fransız firmasının Ortadoğu temsilciliklerini almıştır. Akram S. Arabistan Kralı tarafından S. Arabistan Havacılık Bakanlığı Avrupa Daimi Delegeliği'ne atanmıştır. 1950'lerde Akram Le Monde Arab adlı, amacı Fransız-Arap ilişkilerini geliştirmek olan bir dergi çıkarmaya başlamıştır. 1974 yılından sonra Akram, Kaşıkçı'dan daha çok itibar edi-

len bir aracı konumuna gelmiştir. Akram'ın binbirgece masallarını andıran yaşamının temelinde ölüm ticaretinden elde ettiği "komisyonlar" bulunuyordu. Bu yaşamla ilgili olarak Express'de yazılanlar Ortadoğu'nun kan çukurları ile birlikte değerlendirilmelidir. Akram'ın firması TAG'ın renklerine boyanmış Boeing 707 jetine dair yazılanlar şöyle: "Hem gümrüklerin sinir bozuculuğunu, hem de insan kalabalıklarının sürekli sızlanmalarını silip yok eden bu uçan halıda Akram Oijch, refakatçilerinden uzak, kendine apayrı bir alem yaratmış: yatak odası, banyo, özel salon. 12 saat yere inmeden havada kalabiliyor. 10.000 metre yüksekte, yattığı yerde dünyada telefonu olan her yeri arayabiliyor. Göğün ortasında video kaset izleyen dostları arzu ettiğinde barda şelale gibi şampanyalar akıyor. Barmen John da sıradan biri değil: Elizabeth'in özel uçağının eski kamarotu." Paris'te dört köşkü ve L'isle- Adam'da şatosu bulunan Akram aslında bir vitrin adamıydı. Onun varoluş nedeni kitlelerin ilgi ve tepkisini üzerine çekip "petrol oligarşileri"nde boyutlanan vurgun, talan ve sömürünün gölgede kalmasını sağlamaktır. Bu tür perdeler emperyalist metropoller açısından işlevseldir. "Petrol oligarşileri" metropollerde en gerici partiler, istihbarat aygıtları, güvenlik örgütleri ve finans-kapitalin güçlü unsurlarıyla bütünleşmişlerdi. Öyle ki; Akram eski bir Fransız bankacısının kurduğu siyasi partinin kampanyalarına finans desteği sağlıyordu. Batıda birçok politikacı, yönetici "petrol oligarşileri"nin dolarları gizli diplomasi ve karşı-devrimci hareketleri desteklemekte de kullanılmıştır. 70'li yılların başından beridir özellikle Suudi Arabistan bu tür işler için milyarlarca dolar harcamıştır. Suudi hazinesi, Beyaz Saray'ın Kongre'den koparamadığı ya da oradan istemediği gizli fonların oluşumunda kullanılıyordu. Washington - Riyad hattında kurulan bu bağlantının gerekçesini, Ortadoğu uzmanı, Ulusal Güvenlik Konseyi eski görevlilerinden William Quandt şöyle açıklıyor: "Kral Fahd'ın bir çeki imzalaması on saniye alır. Oysa en küçük bir konuda Kongre'nin karar alabilmesi için haftalar süren tartışmalar gerekmektedir." Bu temelde ABD istihbarat örgütleri "kirli operasyonar" için Suudi Arabistan'a başvuruyorlar, askeri veya ekonomik yardım alabiliyorlardı. Suudi Arabistan'ın Washington elçisi Prens Bandar ile

CIA'nın ilişkileri bu konuda birçok açıklığı ortaya koymaktadır. Nikaragua'da Kontralar'a yardım gerekiyordu. McFarlane Bandar'ı, Virginia'daki malikanesinde ziyaret etti ve Kontralar'ın para sıkıntısı çektiklerini ve güçlük içinde olduklarını anlattı. Başlangıçta, S. Arabistan'ın 8 milyon dolar vermesi kararlaştırıldı. Bandar, Kral Fahd'a bir kuryeyle haber gönderdi. O tarihlerde İran, Basra Körfezi'nde petrol nakliyesini tehdit ediyordu: Bandar konuyu Shultz'la görüştü. Başkan Reagan da Kral'a bir mektup yazarak, İran'a karşı kendilerini destekleyeceklerini bildirdi. Bu arada Kral ve Bandar birkaç yüz geliştirilmiş Stinger füzesi satın alma talebini Reagan'a ilettiler. Silah satışı süratle, "tehlikeli hayaller yasası"ndan yararlanılarak gerçekleştirildi ve 400 Stinger gizlice S. Arabistan'a gönderildi. Bandar da ülkesine giderek Kral Fahd'ın onayıyla Kontralara yardım için 8 milyon dolarlık çeki aldı. Kontraların hesap numaralarını yardımcısı Yarbay Oliver North'tan alan McFarlane bu numaraları Bandar'a iletti. Bandar, Cayman Adaları'nda bulunan International Bankası'ndaki hesaba İsviçre'den parayı transfer etti. Bu 8 milyonluk meblağı 7 milyon dolarlık ikinci bir yardım izledi. Asıl önemli operasyonlardan biri bugüne kadar pek tartışılmayan, Hizbullah lideri Fadlallah'a yönelik suikast girişimine Suudiler'in katkısıdır. CIA Direktörü William Casey başkanlığında bir komisyon, Ortadoğu'da, Müslüman devrimcilerin ABD hedeflerine yönelik saldırılarına karşı terör saldırıları planladı. Reagan ve Schultz'un da bulunduğu toplantılarda, bölgede gizli imha operasyonları yapılması karara bağlandı. Bölgedeki İslamcı örgütler ABD'yi oldukça zor duruma sokmuşlardı. Örneğin, CIA'nın Lübnan istasyon şefi William Buckley bu örgütler tarafından kaçırılmıştı. CIA'nın ülke dışında bulunan ajanları bu olaydan oldukça tedirgin olmuşlardı. CIA bölgede doğrudan bir operasyonu göze alamıyordu. Casey, Suudi Arabistan Kralı Fahd'dan destek istedi. 1985 başlarında Prens Bandar'a bir hesap numarası verdi, İsviçre'de bulunan bu hesaba Bandar 3 milyon dolar yatırdı. Ancak Suudi'lerin desteği bununla sınırlı kalmadı. Suudi istihbarat servisinin operasyon yapması kararlaştırıldı. İngiliz istihbaratından bir görevlinin yönetiminde Suudi timler hazırlıklara başladı. Yapılacak operasyon Hizbullah Örgütü'nün lideri

Şeyh Fadlallah'ı hedef alacaktı. CIA'nın bu operasyonla ilgisi olmayacak, bir terslik olursa Suudiler de durumu inkar edeceklerdi. 8 Mart 1985 günü içine patlayıcılar yerleştirilmiş bir araba Fadlallah'ın oturduğu semte geldi. Fadlallah'ın apartmanına yakın bir yerde park edilen araba infilak etti, patlama sonucunda 80 kişi öldü 200 kişi de yaralandı. Fadlallah bu katliamdan kurtuldu, adamları, yıkılmış binanın üstüne "Amerika'da Yapılmıştır" yazılı bir döviz astılar. Katliam sonrası telaşlanan Suudiler olayı İsrail'in üzerine yıkmaya çalıştılarsa da başaramadılar. Fadlallah'a milyonlarca dolar tutarında ilaç ve yiyecek yardımı yapmaya mecbur kaldılar. Reagan'ın ikinci kez başkan seçilmesinden sonra Washington'u ilk ziyaret eden Suudi Arabistan Kralı Fahd oldu. Kral gelmeden önce Bandar ABD'li yetkililere, Kontralar için 15 milyon dolarlık yeni bir yardım teklifinde bulundu. 12 Şubat'ta Kral Fahd ile Reagan görüşmesinde konu yine gündeme geldi ve Fahd Kontralara yardımı teyid etti. Tekrar etmekte yarar var; Suudi parası aynı şekilde Afganistan'a, Kuzey Yemen'e, Somali'ye, Sudan'a, Pakistan'a, Zaire'ye ve Nikaragua'ya aktı.

İrangate olayı anti-Sandinist faşistlere 32 milyon dolar ödendiğini ortaya çıkardı. Fransa Devlet Başkanı Valery Giscard d'Estaing dostu Mobutu'ya yardım elini uzatmaya karar verdiğinde, Fas birliklerinin Kolwezi'ye yürüyüşünü Suudiler finanse etti. UNITA lideri Savimbi'nin faşist ordusuna, Angola ile savaşında yine Suudiler yardımcı oldu. Kaddafi'ye karşı Sudan'lı Numeyri'yi has adamları Adnan Kaşıkçı aracılığıyla desteklediler. "Petrol Oligarşileri"nin kara servetleri dünyanın dört bir yanındaki gizli savaşta kullanıldı. Emperyalist metropollerin iç politika çekişmelerinde, ülkeler arası kardeş kavgaları, suikastler ve tekeller arası savaşlarda da bu fonlardan yararlanıldı. Suudilerin kirli düzeni emperyalist metropollerin silah, petrol, para politikalarıyla bütünleşti. Bölge ülkeleri "Sodom ve Gomore"ye dönüştürüldü. İşte çarpıcı bir örnek daha; 1985'de savaş uçakları piyasası için İngiliz ve Fransız tekelleri müthiş bir mücadele içindeydi. Bu mücadele sonucunda İngiliz Tornado uçakları, Fransız Dassault firmasının Mirage savaş uçaklarını altettiler. Fransızlar'ın aracısı Akram Ojjeh, İngilizler'in adamı ise Londra'da yaşayan Walid Said'di

ve ikisi de Kraliyet ailesine oldukça yakındı. Ancak İngilizler, 20 Ekim 1985 tarihli Observer gazetesine göre o güne kadar görülmemiş bir "komisyon" ödemişlerdi. 600 milyon pound tutarındaki "komisyon" Kral'ın kayınbiraderlerinden biri, Krallık danışmanı Halid bin Abdül Aziz el İbrahim ve Walid Said arasında pay edilmişti, ayrıca Savunma Bakanı Sultan'ın oğlu Bandar'ın da bu işte adı geçiyordu. Bandar, bu işe ağırlığını koymuş ve İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'le Kral Fahd arasında bağlantı kurmuştu. Sistem böyle işlemektedir, örnekler sayısızdır ancak Adnan Kaşıkçı üzerinde durulmadan bu tablo eksik kalır. Babası İstanbul'lu bir doktor olan Kaşıkçı S. Arabistan'da dünyaya geldi. Babasının sarayla iyi ilişkileri vardı. Yüksek öğrenimini California'da Stanford Üniversitesi'nde bitirdi. Öğrencilik yıllarında birkaç firmanın Ortadoğu temsilciğini almıştı. Suudi Arabistan'a döndüğünde kral ve prenslerle iyi ilişkiler kurdu. Önce otomobil ve kamyon satıyordu. Ama Yemen'de iç savaş başlayınca silah işlerine girdi. Daha sonra Lockheed adına çalışmaya başladı. "Triad" adlı şirketi kurdu. 1967 Arap-İsrail Savaşı Kaşıkçı'nın kasalarını doldurdu. Uluslararası politikada karmaşık ilişkiler geliştirdi. 1967'de Paris'in Rasputine lokantasındaki ilk tanışmalarından sonra Nixon ile dost oldu. Kaşıkçı Lockheed'in işlerini yürütürken Northrop'dan da teklif aldı. Northtrop'un Ortadoğu Temsilcisi Kermit Roosevelt, bu eski CIA ajanı, Northtrop'a Kaşıkçı'yı önermişti. 1970-1975 arasında Kaşıkçı Lockheed'den 106 milyon dolar, Norhtrop'tan da 540 milyon dolar komisyon aldı. Daha sonra Lockheed skandalı adıyla patlak veren olayın en önemli aktörlerinden biri Kaşıkçı'ydı. Hollanda'da Prens Bernhard'ın, Almanya'da Franz-Joseph Strauss'un, Japon Başbakanının, İtalyan Bakanların, Türkiye, Güney Kore, İspanya, Gabon ve Fas'ın da aralarında bulunduğu 31 ülke yöneticilerinin adının karıştığı büyük bir rüşvet ağı kurulmuştu. Kaşıkçı çarkın dişlilerinden biri olmakla birlikte bireysel yeteneklerini yaptığı işe katan önemli bir kişilikti. Kaşıkçı aldığı komisyonları Suudiler'le paylaşıyordu elbette, ancak kendine kalanlarla da muazzam bir servet edindi. Kaşıkçı'nın temel işi bankacılıktır, California'da iki banka satın aldı Contra Costa ve Security National, Brezilya'da yatırımlar

yaptı. Paris'te Jungle Jap adını verdiği bir modaevi satın aldı. Endonezya'da bir gemicilik şirketi satın aldı. Lübnan'da bir mobilya fabrikası var. Mısır'da Giza piramitleri yanında 400 milyon dolara bir ticaret merkezi kurdu. Özel uçakları, muhteşem yatının yanısıra Paris, Cannes, Kenya, Madrid, Roma, Cidde, Riyad, Beyrut, Monte Carlo, Londra ve New York'ta köşkleri bulunuyor. Filipinler'in ünlü diktatörü Marcos, Enver Sedat, Mobutu, Numeyri iyi dostlarıydı. Güney Kore ile de sıkı ilişkileri bulunan Kaşıkçı sayesinde Koreli'ler Suudi Arabistan'da 7 milyar dolarlık liman ihalesi aldılar, kendisi de Suudi Prenslerle paylaşacağı 105 milyon dolarlık komisyon aldı. Kaşıkçı veya Fransa'nın en yüksek nişanı olan Legion d'honneur'u taşıyan Akram gibileri Ortadoğu'da emperyalizm tarafından yerleştirilen düzenin ürünleridir. Bu ölüm tacirleri, sahnenin ışıklı bölümünde durmakta ve sahne arkasındakileri gizlemekte, tüm tepkileri kendi üzerlerine çekmektedirler. Zaman zaman düzenlenen arınma ayinleri sırasında parlamentolarda v.s soruşturmalara konu olmakta ancak kısa sürede işlerini yürütmeye başlamaktadırlar. Lockheed olayı sonrası bir süre önplana çıkmayan Adnan Kaşıkçı, İrangate olayının da önde gelen isimleri arasındaydı. "Özgür girişim" ve teşebbüs ruhunun parlak! örnekleri olan bu ölüm tacirleri Türkiye'de de baştacıdır. Adnan Kaşıkçı, Turgut Özal'la oldukça iyi ilişkilere sahipti. (Emperyalizmin, ölüm tacirleri kategorisinin bu en önemli isminin "Müslüman-demokrat" liderleri Turgut Özal ile ilişkilerini sorgulamak İslamcılar'ın aklından geçmedi. Tıpkı, Cezayir Bağımsızlık Savaşı başta olmak üzere tüm Ortadoğu kurtuluş hareketlerinin düşmanı Adnan Menderes'i sorgulamak akıllarından geçmediği ve Menderes soyadının "kutsal" tılsımını (?) İslamcı bir partinin başına taşıdıkları gibi.) İslamiyet, bölgede, egemen sınıfların istismarı ile karşı karşıyadır. "İslami yatırım fonları" adı altında sömürü ağları kurulmuş, zaman zaman da ekonomik bunalımlar bu fonların batışıyla eşzamanlı gelişmiştir. 80'lerde bu tür fon ve bankalarla ilgili ilan ve reklamlar, tüm Arap basın ve yayın organlarında İslami sloganlarla çıkmaya başladı. Birçok tanınmış din alimi televizyonlara çıkıp bazı fon, finans kurumu ve bankaların reklamını yaptı; bunlara yapılan yatırımın

helal ve "hakiki İslami yatırım yolu olduğunu belirtti. Bu fon ve finans kurumları birçok ulemayı "Şeriat Müşaviri" olarak personelleri arasına kattı. Bu kuruluşlar, bazı meşhur İslami kitap ve risaleleri basarak kendi İslami kimliklerini daha da güçlendirdiler. Söz konusu firmalar kıymetli metaller, emlak ve kambiyo işlerinde geniş çaplı spekülsyonlar yapıyorlardı. Bazı eski bakanlar bu kuruluşlara danışman oldular. 1986'ya kadar bu kuruluşlar, örneğin Mısır'da basın ve yayın organlarının tüm reklamlarının % 26'sını veriyorlardı. 1 Milyondan fazla Mısır'lı diğer Arap ülkelerinde işçi olarak çalışıyor ve ailelerine döviz göndermek konusunda güçlüklerle karşılaşıyorlardı. Bu işe de el atan faizsiz bankacılık ve finans kuruluşları çalışma alanlarını iyice genişlettiler. 1984'de Mısır Merkez Bankası yıllık raporunda, bu tür fon, finans kuruluşu ve bankaların büyük bölümünün, gereken yatırımlar için fiilen para vermeden daha önce elde ettikleri mevduat ve paraların faizini ödemek için sadece yeni mevduatları kullandıklarını belirtti. Ancak bu tespitlere rağmen bu tür finans kuruluşları çalışmalarına devam ettiler. Sonunda en önemli faizsiz finans kurumu olan er-Rayan iflas etti. Rayan'ın iflasını 90 fon, finans kuruluşu ve bankerin 85'inin iflası izledi. Bunların çoğunun yöneticilerinin İslam'da dindarlık ve dürüstlüğün simgesi olan, uzun sakalları vardı!

KÜRESEL ŞİDDET, ABD VE ORTADOĞU

Ortadoğu'nun egemen gerçeklerini kavramak, emperyalizmin egemenlik ilişkilerinin bölgedeki temel düzeneklerini çözümlemekle mümkündür. Bu egemenlik ilişkileri şiddet temelinde varlığını sürdürüyor ve bu "şiddet tekeli"nin sistem adına sahibi ABD. Daha önce de değindiğimiz bazı olguları tekrar özetlemekte yarar var. ABD, Nixon doktriniyle küresel ölçekte hegemonya kaybını kabul ettiğini ortaya koydu. Dolayısıyla, "yerel polislere" ihtiyaç duyduğunu vurguladı. ABD'nin, kapitalist-emperyalist sistem adına devam ettirdiği "genel dünya düzeni" çerçevesinde, "bölgesel sorumlulukları" yerine getirecek yerel müttefiklerle ilgili siyaseti Ortadoğu'da da yankısını buldu. İran, Suudi Arabistan ve İsrail arasında (kısmen zımni de olsa) ABD öncülüğünde, petrol kaynakları üzerindeki ABD hakimiyetini savunacak ve bu kaynakları tehdit edebilecek güçleri bertaraf edecek bir ittifak oluşturuldu. Bu ittifak 70'li yılların sonuna kadar yani İran Devrimine kadar işledi. Bu ittifak sayesinde, ABD'nin bu kaynakları kontrolü üzerine "radikal" fikirler ileri sürenler şiddetle bastırıldı, bölge halklarının muhalefetinin üzerine gidildi. Sözkonusu yapılanmanın unsurları bölgeyi bir ağ gibi sarmıştı ve kökleri oldukça derindi. 1958'de ABD Ulusal Güvenlik Konseyi aldığı kararla, İsrail'le "özel ilişki"nin temellerini atmıştı. Bu kararda, radikal Arap milliyetçiliğine olan güvensizliğin sonucu olarak, "Yakın Doğu'da Batı yanlı-

sı kalan tek güçlü ülke İsrail olduğu için İsrail'in destekleneceği" belirtilir. İsrail'in kurucularından, devlet başkanlığı ve başbakanlık görevlerinde bulunmuş David Ben Gurion'un biyografi yazarı Michael Bar Zohar'a göre ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'ın teşvikiyle oluşturulan, Etiyopya, Türkiye ve İran arasındaki "çevre anlaşması" bu global güvenlik düzeninin tamamlayıcı bir unsurudur. David Ben Gurion'un biyografisinde "periferi bloku" denilen bu "pakt", istihbarat işbirliğine de dayanıyordu. Bölgedeki tüm devrimci, ulusal kurtuluşçu akımlar sözkonusu ülkelerin askeri, diplomatik, ekonomik hedefiydi. (İsrail'in merkezinde yer aldığı bu "çevre anlaşması" Menderes döneminde yapılmıştır. İsrail'in bölgedeki güçlü konumunda büyük öneme sahip bu anlaşma nedense "Ilımlı İslam"ın görüş alanına girmiyor. İslamcı popülizm, emperyalist statükoyu örtüyor ve bu statükonun temsilcilerini "şehit" ilan ediyor. Bu temelde İsrail'le anlaşmalar imzalayan RP aslında Menderes çizgisinin en has mirasçısı oluyor. Ancak, "burası Türkiye, İsrail değil" sloganını atan birçok içten Müslüman'ın bunlara verdiği destek büyük bir soru işareti olarak ortada duruyor.

İran Devrimi sonrasında, bölgede İsrail'in stratejik önemi daha da arttı. Ancak, İsrail, askeri gücü ve silah üretimi dışında ekonomik dinamiklere sahip olmayan, emperyalizmin "parya" devletidir. ABD çıkarlarının bölgesel polisi olan İsrail, birçok Doğu Afrika, Asya, Orta ve Latin Amerika ülkesinde de hizmetlerini sunmuştur.

ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik askeri müdahaleleri aynı zamanda ideolojik hegemonyasının genişlemesini de hızlandırmıştır. Birlikte hareket ettiği diğer devletler konumlarını yeniden tanımlama zorunluluğunu duymuşlardır. Körfez'e müdahale bu anlamda bir dönemeci oluşturur. ABD, Ortadoğu'da küresel siyasi ve askeri gücünü tümüyle ortaya koymuştur. Siyasi ölçütleri tanımlmış, yeni müttefikler yaratmış, müthiş bir askeri güç ve şiddetle Irak'a saldırmıştır. Daha önce "terörist" ilan ettiği devletler bile onunla işbirliği yapmışlardır. Bu askeri gücün gerekli görüldüğü takdirde yine kullanılacağı tehdidi, Bush'un ABD'nin dünya istikrarını korumakla sorumlu olduğunu sürekli vurguladığı demeçlerle dile getirilmiştir. ABD'nin Körfez'deki

savaşı, Washington'un dünya jandarmalığı konumunun teyididir. Körfez Savaşı, ABD'nin uluslararası ilişkiler tarihinde bir dönüm noktasıdır. Amerika'nın askeri gücü, uluslararası destek gören ticari bir mal, uluslararası finans kaynaklarına sahip bir polis gücüne dönüşmüştür. "Güvenlik Pazarı"nda tekel durumunu kullanacak olan bir Amerika'nın Avrupa ve Japonya'dan "ekonomik çıkarlar" sağlayacağına dair görüşler 90'lı yıllarda revaçtadır. O Amerika'nın askeri gücünün "kiralayanın" hizmetine amade bir "şirket" gibi kullanılmasına dair öneriler Chicago Tribune gibi tanınmış yayın organlarında yer almaktadır. William Neikirk, ABD'yi Körfez'e müdahaleye taşıyan sürecin felsefesini Chicago Tribune'in 9 Eylül 1990 tarihli nüshasında şöyle belirtiyordu: "Bize Hesiyen sıfatını layık görenler, yani para karşılığı her işi yapmaya hazır insanlar olduğumuz suçlamasını yapanlar bulunacaktır. Oysa onurlu, çok iyi eğitilip donatılmış, finansman kaynakları sağlam, itibarı yüksek bir güç için bu tür suçlamaların bir değeri olamaz. Her kim her ne söylerse söylesin, bizler yumruklarımızı sıkıp pazarlık masalarına indirmek üzere hazır bulunmalıyız. Avrupa ve Japonya'dan verdiğimiz hizmetin bedelini almalıyız. Talısilatımızı dolaylı yollardan da gerçekleştirebiliriz, doğrudan doğruya da yapabiliriz. Ama mutlaka yapmalıyız. Mevcut rolümüzü değiştirmemiz de sözkonusu olabilir. Ancak bu değişiklik, dünya ekonomisinin kontrolünü de elimize geçirdiğimiz gün mümkün olabilir." Bu kadar açık ifade edilmemekle birlikte bu görüşler ABD'de egemen çevreler tarafından benimsenmektedir ve fiili sonuçlarını Körfez Savaşı sırasında göstermişlerdir. Buna göre, ABD'nin düzen dayatma, istikrarı koruma! "görevine" diğer emperyalist güçler ve petrol zengini Arap ülkeleri de finans ve destek sağlamalıdırlar. Körfez Savaşı ile ABD, ekonomik alandaki rakipleri Japonya ve Almanya'yı askeri alanda tekrar baskı altına almıştır. Yükselen ekonomik güçler, Birleşik Devletler'in askeri yayılmasının yumuşakbaşlı finansörlerine dönüştürülmüştür. Amerika eksenli koalisyon Avrupa'lı müttefikleri ayrıştırmaya da yaramıştır. 3. Dünya'nın borçları, ABD yönetimindeki çokuluslu güce katılımda koz olarak kullanılırken, bu yolla 3. Dünya teslimiyete itilmiştir. Olağanüstü askeri yapılanma, müttefikler üze-

rinde baskı, tarafsız ülkeleri ittifaka dahil etme, hava savaşını yoğunlaştırma en açık biçimiyle küresel iktidarın kurallarını değiştirme girişimi, ABD'yi ikinci sınıf bir küresel güç haline getiren süreci tersine işletmek içindi. Bu savaş, piyasaların, gelir ve kaynak paylaşımının, ekonomik güçle değil, siyasal-askeri egemenlikçe belirlendiği askeri merkezli bir yeni bir dünya düzeninin ölçütlerini getirmeyi amaçlıyordu. Bu ölçütler Washington'un küresel hegemonyasını güvence altına alacaktı. Körfez Savaşı, ABD'nin küresel konumunu pekiştiren bir dizi askeri müdahalenin zirvesiydi. Bu süreçte Afrika, Orta Amerika ve Asya'daki devrimci ve ulusal rejimlerin başarısızlığı; Rusya, Çin, bir grup Arap devleti ve daha önce "tarafsız" olan 3. Dünya ülkelerinde ABD yanlısı yeni koalisyonların yaratılması; Washington'un ilan ettiği Yeni Dünya Düzeni ve Birleşmiş Milletler'in bu düzenin onay mekanizmasına dönüşmesi önemli dönemeçlerdir. Bu sürecin dinamikleri Amerika'da askeri-sınai kompleksin yapısından hareketle çözümlenmelidir. ABD'de 1947'den 1987'ye kadar savaşlar için 7600 milyar dolar harcanmıştır. Ülkenin neredeyse tüm kaynakları silahlanma için seferber edilmişti. Reagan'ın başkanlığı ile 1988 sonrası Bush'un döneminde ise her yıl ortalama 300 milyar dolar askeri harcamalara ayrıldı. Körfez Savaşı harcamaları ise bu rakama dahil değil. Bu militarist yapının boyutlarını göstermesi açısından bir başka veri de şöyle; Varolan silah sistemlerinin yetkinleştirilmesi ve yeni buluşlar için araştırma-geliştirme'ye federal kredilerin % 70'i harcanmaktadır. National Commision For Economic Conversion and Disarmament'i Başkanı ve Columbia Üniversitesi öğretim üyelerinden Seymour Melman "sivil gereksinimler için harcanan her 100 dolara karşılık, 40 dolar, askeri harcamalara gidiyor." diyor. Yüzde oranı, sivil harcamalardaki 100 rakamına karşı, askeri harcamalarda 13 olan Almanya'ya göre 3 kat, 100'e karşı 3 olan Japonya'ya göre de 13 kat daha fazla. Körfez Savaşı'ndan önce, 435.000 Amerikan askeri, Birleşik Devletler sınırlarının dışında 35 ülkenin topraklarına dağılmış 395 "üs"te "özel görev"deydi. Ayrıca, Porto-Rico, Guam, Marshall adaları, Miduray, Wake ve Wierge adalarında 10.000 "uzman" bulunuyordu. Bu güce yardımcı olarak Pentagon tarafından görevlendiri-

len sivillerin sayısı 168.000'di.Bunun dışında, Okyanusları ağ gibi sarmış ABD savaş gemilerinde 47.000 personel bulunuyordu. Irak'a karşı kazanılan "zafer"! Vietnam yenilgisinin canlı tuttuğu "sendrom"u yenmek açısından fırsat sayıldı. Tüm medya "Again Weare Number One"(Yeniden bir numarayız işte!) sloganına sarıldı. Irak Savaşının muzaffer askerleri! için düzenlenen törenlere milyonlarca dolar harcandı. Bu vatanseverlik ateşi" herkesi sardı. Savaşın başında Bush'u eleştiren Demokratlar, ABD ordularının "parlak", "olağanüstü", "eşsiz", "düşsel", başarısından sonra savaş harcamalarını en çok destekleyen kesim oldular. Körfez Savaşı öncesi stoklarda 3200 patriot füzesi bulunuyordu. Savaşta bunların sadece 130'unun kullanılmasına rağmen 158 yeni füze alınması teklif edildiğinde en büyük destek Demokratlar'dan geldi. Reagan'ın eski Savunma Sekreter Yardımcısı Lawrence Korb "Bugün Patriot'a karşı oy kullanmak, vatan hainliği gibi düşünülür"diyordu. Körfez Savaşı sonrası muazzam bir silah alım furyası başladı.Yine savaştan hemen sonra Amerikan Ordusu'nun sahip olduğu 310.000 sol-sol MLRS füzesine ek olarak aynı model 200 bin füzenin daha alınması kararlaştırıldı. Ayrıca, ordunun askeri fabrikalarında stoklanmış olan aynı tipten bir dizi silahı tamamlayacak 5000 Maverick (air-sol) füzesi alınak için de 370 milyon dolar ayrıldı. Stoklarda 29.500 "Hellfire" tanksavar füzesi bulunuyordu. Bu kadar silahla, yarım düzine Körfez Savaşı daha yapmak mümkünken, binlerce "Hellfire" alımı için Kongre onay verdi. Büyük siparişler ise savaş uçakları için verildi. Pentagon, General Dynamics, Boeing C, Lockheed Corp.'un ortaklaşa üretecekleri 650 avcı uçağı için 65 milyar dolarlık bir sözleşme imzaladı. Boeing ve United Technoloies ile de yeni bir hücum helikopterinin yapımı için anlaşma yapıldı. Northrop Corp. ve Mc Donnell Douglas şirketlerine ise radar ekranlarında görünmeme avantajına sahip "B-2 Stealth, bombardıman uçakları sipariş verildi. Militarist dalga tüm toplumsal dinamikleri kontrol altına alırken, küresel ölçekte bir beyin bombardımanı da yaşandı. Nasıl olmasın ki? Amerikan ordusunun, özellikle "Patriot" ve "Tomahawk" füzeleri, görünmez bombardıman uçağı Stealth ve radar uçak Awacs projelerini yürüten dev silah tekeli General Electric, CBS

ve ABC ile birlikte, en önemli üç Amerikan televizyon şebekesini oluşturan NBC (National Broadcasting Corporation)nin sahibidir. General Dynamic'de birçok televizyon programlarını denetimi altında tutuyor. İletişim uzmanı Martin Lee bu konuda şunları söylüyor: "Hemen hemen, her büyük yayın grubunun yönetim danışmanları "savunma" endüstrilerinin temsilcilerinden olan kişiler." (Askeri-sınai kompleksin gücünü yoğunlaştırdığı Türkiye'de de aynı bütünleşme yaşanıyor. Büyük silah siparişleri alan ve silah üreten Koç grubu, medyada Doğan grubu ile yakın ilişkiler içinde) Cumhuriyetçi Parti senatörlerinden William Roth yaptığı bir hesabı kamuoyuna açıklamıştır, buna göre 7417 dolarlık bir malzemenin orduya alınması durumunda maliyeti tam 111.119 dolardır. Askeri kesimden sağlanan karlar, sivil kesimden sağlanan karlardan % 56 oranında daha yüksek. Görevi, savaş bütçesinden milyarlarca doları silah tüccarlarına dağıtmak olan Pentagon'da 120.000 kişi çalışıyor. 35.000 şirketle anlaşması olan Pentagon adına tam yüz bin firma üretimde bulunuyor. 1987'de doğrudan bürokratık hizmetler dışında 2.255.000 asker, 4.365.000 sivil toplam 6.620.000 görevli vardı bu dev kurumda. Silah sanayi kadar cömert destek gören bir başka endüstri yoktur. Körfez Savaşı sonrası silahlanma histerisi ABD ile sınırlı kalmamıştır. Askeri endüstri için Ortadoğu'da yeni pazar olanakları ortaya çıkmıştır. Böylece dış politika, silah endüstrisinin çıkarlarına hizmet ediyor ve onlar da kendi açılarından, Amerikan egemenlik stratejisinin temel dayanaklarından birini oluşturuyorlar. Militarizm ile kapitalizm bütünleşiyor. Silah endüstrisi, büyük bankalar, petrol tekellerinin egemenleri, ABD'nin politik tutumunu belirliyor. 1988 Ağustos'unda Şikago'da bir grup işadamına hitap eden Başkan Bush "21.yüzyıla girerken Amerika, insanlığın en büyük umudu olma özelliğini sürdürüyor"diyor ve bu halkın "akla yatkınlık ve güçle donanmış" üstün bir halk olduğunu vurguluyordu. Bush, "Tanrı'nın bir zamanlar İsraillilerin atalarının adımlarına yön verdiği gibi, Amerikan halkının atalarının adımlarına da yön verdiğini" söylüyordu. Başkan CIA'dan çıkan Amerikan düzeni, Körfez Savaşı ile birlikte "Yeni Dünya Düzeni"ne dönüşmüştür. Birleşik Devletlerin küresel egemenlik stratejileri "1994-1999 yılları

için Savunma planlama Rehberi" adlı belgede formüle edilmiştir. Ulusal Güvenlik Konseyi, Pentagon ve Dış Politika kurmaylarının hazırladığı bu "rehber"de, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki sosyalist devletlerin çöküşü ile Irak'ta elde edilen askeri başarı temelinde küresel bir emperyalist yapılanma için ortaya çıkan olanaklar tanımlanmaktadır. "Rehber"e göre, bu iki zafer "yeni bir uluslararası" ortamı yaratmıştır. "Birleşik Devletler'in küresel liderliğini" teyit etmiş ve rakip müttefikler olan Almanya ve Japonya'yı ABD önderliğinde "kollektif bir güvenlik" sistemine "entegre etmiştir. Savunma Planlama Rehberi, Amerika'nın küresel jandarmalık rolünün korunması doğrultusunda 5 yıllık sürede 1.2 trilyon dolar tutarında bir harcama öngörmektedir. Ortadoğu'da önümüzdeki yıllarda ortaya çıkabilecek askeri siyasal gelişmeler açısından sözkonusu rehberde açıklanan formülasyonların önemi büyüktür. "Rehber"de Amerika'nın, "her yanlışı düzeltme sorumluluğunu" alacağı belirtilmiş, "uluslararası ilişkileri ciddi olarak bozan yanlışları seçerek üstün sorumluluğumuzu koruyacağız" denilmiştir. "Çeşitli Birleşik Devletler çıkarları" başlığı altında sıralanan müdahale gerekçeleri ise "Körfez Petrolüne", "Birleşik Devletler yurttaşlarına terörist ya da bölgesel, yerel çelişkiler nedeniyle" tehdit ve "Birleşik Devletler toplumunu narkotik trafiği ile tehdit" ile "kitle imha silahlarının çoğalması" olarak belirtilmiştir. Askeri üstünlüğü muhafaza ederek, her an doğrudan müdahaleye hazırlıklı olmak temelinde diğer gelişmiş kapitalist ülkelerin küresel rekabetinin önlenmesi temel prensip olarak belirlenmiştir. "Potansiyel rakiplerimizi daha geniş bir bölgesel veya küresel role soyunmaktan caydırmak için kurduğumuz mekanizmaları korumalıyız" görüşü "rehber"in formülasyonları arasındadır. Amerika, askeri üstünlüğü ve hammadde kaynakları üzerindeki kontrolüne dayanarak Japonya ve Almanya'nın, ekonomik güçleri ile orantılı bir askeri ve siyasi konuma ulaşmasını engellemeye çalışmaktadır. Körfez Savaşı'nın deneyimlerine gönderme yapan "Savunma Rehberi", bu savaştaki gibi kollektif bir eylem gerektiren durumlarda "koalisyonlar" kurulabileceğini belirtmektedir. Ancak bu tür koalisyonların genel anlaşmalar çerçevesinde ve karşılaşılan krizi aşmakla yükümlü ve sadece sözkonusu krizle bağlantılı

olması gerekliliği de bu belgede vurgulanmaktadır. "Savunma Rehberi"nde açıkça, "dünya düzeninin nihai olarak Birleşik Devletlerce sağlanacağı bilinmeli, kollektif eylem gerçekleştirilemediğinde veya hızlı tepki gösterilmesi gereken bir krizde Birleşik Devletler bağımsız olarak hareket edebilmelidir" yazılıdır. Dünyanın başka bölgeleri ve özellikle de Ortadoğu için son derece önemli olan bu değerlendirmelere göre, "müttefiklerimizin rollerini arturan potansiyel istikrarsızlıklara karşı da duyarlılığımızı korumalıyız" tespiti temel bir ilke durumunda.

ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik stratejik açılımları, bölgesel nüfus ve gücünü Ortadoğu ve Güneybatı Afrikaya'yayayarak, bölgedeki en etkin dış unsur konumuyla, petrol kaynakları üzerindeki Amerikan çıkarlarını korumak ve "Batı'nın bu alanlara girmesini önlemek amacı ile" askeri ittifaklar kurmak üzerinedir. 1991'de Irak'ın "alt-emperyalistleşme" deneyimi de, bu tür girişimlere izin verilmeyeceği ve emperyalist sistemin hiyerarşik yapısını bozmaya yönelik "isyan" ların şiddetle bastırılacağı saptaması ile değerlendirilmiştir. Buna göre, "Irak'ın Kuveyt'i işgalinde görüldüğü gibi, bölgeyi bir egemenin veya güçler ittifakının tahakküm altına almasının engellenmesi yaşamsal bir önem taşımaktadır. " (Alt emperyalizm, büyük kapitalist ülkelerin dünya sistemi içindeki üstünlüğüne meydan okuyamayan ama varolan hiyerarşi içinde kendi yerini değiştirerek ikinci dereceden emperyalistleşmek isteyen ülkelerin durumunu anlatan bir kavramdır.) Irak dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 9.9'unu, Kuveyt ise %9.4'ünü elinde bulunduruyor. Irak'ın, Kuveyt'i işgali ile dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 20'lik bir bölümünü kontrol altına alması emperyalist güçler açısından kabul edilebilir bir durum değildi. Ekonomik, askeri, siyasi güç biriktiren bir ülkenin varolan emperyalist hiyerarşiyi ve statükoyu değiştirme isteği özünde bir dayatmadır. Ancak Irak bu dayatmanın, ABD'nin hegomanyası ile çakışması büyük sorunlar yaratmıyor. Kaldı ki, bugünkü dünya koşullarında alt-emperyalistleşme, aslında dayatma ve emrivakilerle değil, büyük emperyalist güçlerin onayı ile gerçekleşiyor. Aslında, emperyalist sistem sürekliliğini sağlamak açısından, hiyerarşik düzenin bekçiliği görevi-

ni yerine getirecek, egemenlik sisteminin ara kademelerinde hegomanya savaşımı veren büyük güçlerden bir veya birkaçının onayını ve desteğini alan bir ülke ikinci dereceden emperyalist bir ülke konumuna gelebiliyor. Bu süreç ise son derece karmaşık, sancılı ve çelişkileri yoğun bir biçimde ilerliyor. Üstelik, emperyalistleşme sürecine giren ülke yine ikinci dereceden emperyalistleşme sürecine girmiş orta büyüklükte ülkeler hem ülke içinde, hem de ülke dışında şiddete dayalı siyasetler izliyorlar. Irak-İran Savaşı ile Körfez Savaşı'nın dinamikleri arasında "bölgede süper güç" konumuna ulaşmak isteyen Irak'ın alt emperyalistleşme yönelişinin de payı vardır. Kendi hegomonyası altında bir "Arap Birliği"ni gerçekleştirerek, "imparatorluk" haline gelmek isteyen Irak'a karşı, küresel hegomonyasını bir kez daha teyid eden ABD ve arkasına dizilmek zorunda kalan müttefiklerinin savaşı alt-emperyalistleşme olgusunun Ortadoğu'daki sınırlarını çizmiştir. Irak'ın emperyalist hiyerarşiyi tanımayan çıkışı, bu tür "bağımsız" süper güç olma hedefi olanlara yönelik büyük bir göz dağına dönüşmüştür. Emperyalist sistem açısından Irak'ın reel askeri gücünün öneminden ziyade, bu tür yönelişler içindeki ülkelerin dinamiklerinde canlandırıcı bir etkide bulunmasıydı. Irak, "kötü" örnek olacaktı. Emperyalistleşme sancıları içindeki ülkelerin içerdiği yayılmacılık potansiyeli, savaş iradesi ve militarist kurumlaşma rekabet içindeki bölgesel güçleri karşı karşıya getirmektedir. Ortadoğu'da Türkiye, İran gibi bu yönelişlere sahip güçlerin varlığı ve İran'ın emperyalist hegemonyayı temsil eden ABD'den "icazet" almadan bölgesel süper güç konumuna ulaşma potansiyeli gelecek için savaş tehlikesini gündemde tutuyor. Bunda, Türkiye'nin, "icazetli" alt-emperyalistleşme sürecine girmiş olmasının ve ABD-İsrail eksenli stratejik ittifaklara yönelmesinin rolü büyük. Bu konuda uysal! bir tutum sergileyen Türkiye, "emperyalist büyüklerin hiyerarşinin alt basamaklarından gelen izinsiz tırmanma çabalarına karşı tutum birliği" göstereceklerini biliyor. ABD'nin Savunma Planlama Rehberi'nde formüle edilen stratejik önceliklerin tümünü Türkiye'nin savunma konseptinde görmek mümkün. Ortadoğu için bir Pax Americana'dan sözediliyor. Bunun temelinde, barışçı çözümlere yönelik her türlü

girişimin ve diplomatik arayışın ABD tarafından engellenmesi, bulunuyor. Birleşmiş Milletler'de Amerika'nın barışçı girişimleri engelleyen veto belgelerine bakmak bile bunu kanıtlar. BM Güvenlik Konseyi, ABD'nin veto hakkı yüzünden yıllar önce güç ve saygınlığını yitirmiştir. Genel Kurul ise yıllardır, örneğin, Arap-İsrail çatışmasına yönelik karar tasarıları çıkarır, ancak bunlar Amerika'nın vetosu ile işlemez hale getirilir. İdeoloji ile bombardıman sayesinde bunun tam tersi bir görünüm belleklere işlenmektedir. Sürekli olarak Ortadoğu için barış planları hazırlayan ve bölge ülkeleri nezdinde diplomatik girişimlerde bulunan bir ABD. Bu çarpıtmaya göre Amerika bir "barış süreci"nin koşullarını oluşturmaya çalışmakta ancak yerel güçler onun inisiyatifini baltalamaktadır. Oysa bu bölgede Amerika'nın barış gibi bir tasası yoktur, olamaz. Yıllar önce BM'in Ortadoğu sorunlarını görüşmek için uluslararası konferans için çağrıda bulunması ABD'nin tepkisiyle karşılaşmıştır. Başkan Eisenhower'in ifadesi ile "dünyanın stratejik açıdan en önemli bölgesi" olan Ortadoğu işlerine kendinden başka kimsenin müdahalesini istememiştir. Ortadoğu'yu denetim altında tutmak Amerika açısından hegemonya sorunudur. Henry Kissinger'in isabetle! belirttiği gibi; ABD'nin ödün veremeyeceği ülkelerden biri de, Avrupa ve Japonya'nın diplomatik kanallardan Ortadoğu sorunlarına müdahale etmesidir. Yine İsrail ile Filistin arasındaki "barış süreci" Amerika'nın çıkarları doğrultusunda bir anlam ifade eder. Filistinliler'in, kendi kaderlerini tayin hakkını tanımak demek İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi demektir. Bu durum ABD açısından kabul edilemez. Zira, İsrail'in güçlenmesi, ABD'nin Ortadoğu'daki dolayısıyla Dünya'daki konumunun güçlenmesi anlamına gelmektedir. Bölgede, "barış süreci" tam bir illüzyondur. Örneğin, tarihin derinliklerine gömülmek üzere olan SSCB'nin kapitalist yolcu Gorbaçov'unun da katıldığı Madrid Konferans'ında, Filistinliler kendi temsilcileri ile değil Ürdün heyeti tarafından temsil edildiler, üstelik bu delegasyonda bulunanlar da ABD ve İsrail'in onayından geçti. Antlaşmanın maddelerini ABD dikte etti. Filistin'in yıllardır devam eden barış girişimlerinin üzeri yine Amerikan psikolojik savaş aygıtının propagandaları ile örtüldü. Onun dayattığı Camp

David türü "barış" mutabakatları ise tek yanlı olarak İsrail'i güçlendirme amacına hizmet etti. Bu anlaşma ile Mısır çatışma dışına çıkarıldı ve İsrail, FKÖ'ye daha etkili bir biçimde saldırma, Batı Yakası'nı yerleşime açma olanağı buldu. 1982 yılında Lübnan'ın işgalindeki siyasi amaçlardan bir tanesi de FKÖ'de siyasi çözüm yanlılarını etkisizleştirerek, FKÖ'nün barış girişimlerini etkisiz kılmaktır. Böylece uluslararası alanda örgütün kazandığı büyük prestij, tekrar askeri saldırılara girişmesi sayesinde azalacaktı. 80'li yıllarda ise ABD'nin koşullarına daha fazla uyum sağlayan FKÖ yine de beklediğini bulamadı. ABD görüşmeler için iki koşul öne sürüyordu. 1988'de, intifada'nın durdurulması çağrısı ve uluslararası konferans yapılmaması. Üstelik İntifa'dayı durdurma çağrısını FKÖ yapacaktı. Bunun FKÖ açısından intihar anlamına geleceği elbette biliniyordu. Amacın ne olduğunu ise "barış güvercini" İşçi Partili Savunma Bakanı Yitzhak Rabin, Barış Örgütü liderlerine Şubat 1989'da şöyle açıklamaktaydı: "Anlamsız diyalogların başımızın üstünde yeri var. Bu bize askeri ve iktisadi baskımızı artırmak için zaman tanıyacaktır. Sonunda dirençleri kırılacak ve bize teslim olacaklardır." İsrail'in gücünü azaltacak her girişim, karşısında ABD'yi bulacaktır. Dolayısıyla, İsrail'in yayılmacılığını ve etkinliğini kıracak barış arayışları başarısız olacaktır. Amerika'nın Ortadoğu'daki politikasını yönlendiren stratejik ilkelerde hiçbir değişiklik yoktur. Ortadoğu petrollerinin kontrolünü ellerinde tutan ABD ve İngiltere açısından, bölgesel yönetim sisteminde biçimsel değişiklikler kabul edilemez. Diplomatik manevralar ve "barış süreci" türünden yanılsamaların ise amaçları bellidir: İsrail'in işgali altındaki topraklarda kontrol yeteneği olabildiğince arttırılmalıdır. İsrail ile Körfez ülkeleri arasındaki diplomatik ve ticari ilişkiler geliştirilmelidir. Yeni Yahudi yerleşim birimleri kurulmasına devam edilmelidir. İsrail'in bölgedeki su kaynakları üzerinde denetimi yoğunlaştırılmalıdır. ABD destekli İsrail gelecekte de toprak ilhakını sürdürecektir. Öte yandan Filistinlilere verilen otonominin, savaş esirlerinin toplandığı bir kampa verilen otonomiden hiç farkı yoktur. İsrail'in nüfuzu altında bir otonomi kurulu düzeni daha da pekiştirmektedir. Otonomi yanlıları ile ABD'nin dayattığı "barış süreci" tümüyle emperya-

list çıkarlar ve İsrail'in konumu göz önüne alınarak inşa edilmiktedir. Savaş esirlerinin toplandığı kampların yaratılmasına "barış süreci" adı verilmesi ironiktir. ABD Körfez savaşı sonrası Ortadoğu'ya Pax Americana'yı dayatmıştır. Siyonist proje ile uyum içindeki Amerikan stratejisi, genel "Lübnanlaştırma" modeli ekseninde küçük devletler mozayiğine dönüşmüş bir Ortadoğu'dan yanadır. ABD'nin bölge açısından stratejik hedefi! bölge ülkelerinin seçilmiş ve icazetli güçler dışında silahsız ve zayıf bir konumda tutulması, kompradorlaşma ile iç içe gelişen globalleşme, İsrail'in emperyalist sermaye ile yerel burjuvaziler arasında aracı rolü oynadığı bir bölgesel pazar kurulmasıdır. Ancak bu hedefin önünde engeller vardır. Arap, Türk, Kürt, Filistin işçi sınıflarının, temelci Müslüman devrimcilerin, özgürlük hareketlerinin tutumu bu noktada belirleyicidir. Ayrıca İran ve Libya gibi ülkelerin de, bu tür bir parçalama girişimine karşı koyacakları, kendilerine bölgesel müttefikler bulacakları üzerinde durulması gereken bir olgudur.

İran'ın bölgede hegemon güç olma stratejisi de ABD emperylizminin kabul edeceği bir durum değil. Bir Körfez ülkesi olan İran'ın, petrol kaynakları üzerindeki denetimi tehdit olarak algılanmaktadır. Bu noktada önemli bir gelişme, Irak'ın teslim olmasının ertesi günü yani 4 Mart'ta, İran Güvenlik Konseyi'nin Tahran'da bir toplantı yaparak yeni bir Körfez ve Ortadoğu stratejisi belirlemesidir. Toplantıdan sonra Hürremşah ve Susangard'da, her biri 12.000 askerden oluşan iki tümen kuruldu. Bu tümenlere sadece Arap kökenli İran vatandaşları alındı. Bu askeri birlikler İran Ordusu ve Devrim Muhafızları dışında bir emir-komuta zincirine tabi kılındı. Bu ve benzeri ipuçları İran'ın da kendi "bölgesel düzen" stratejisinin düzeneklerini oluşturmaya çalıştığını gösteriyor. Bu temelde İran, Irak'taki Şii ayaklanmasını destekledi. İran, Peşmergelerle ilişkiye geçerken, Ürdün'deki İslami hareketle de bağlantılar kurdu. Bunlar, bölgesel hegemonya kapsamında girişimlerdir. Bu durum, ABD açısından egemenlik ilişkilerini tehdit eden bir nitelik taşıyor. Dolayısıyla tüm tehdit algılamalarında baş rol İran ve İslamcı hareketlerde. Bu nedenle Irak'ta Saddam Hüseyin rejimi zayıflatıldı ancak yıkılmadı. ABD Irak'ı bir

terzi edasıyla kesti-biçti ancak parçalamadı. Irak egemenlik sistemini temsil eden Saddam Hüseyin, "bölgenin istikrarı" uğruna ABD tarafından tercih edildi! Esad veya Saddam rejimleri ABD açısından kabul edilebilir niteliktedir. ABD'nin tavrı İsrail tarafından da desteklendi. İsrail'in eski Genel Kurmay Başkanlarından Dan Shamron, Saddam Hüseyin'in iktidarda kalması gerekliliğini vurgulamıştır. İşçi Partisi liderlerinden Avraham Bury'a göre de "Saddam Hüseyin olası her alternatiften daha iyidir, Şiilerin nüfuz alanının genişlemesi bir "Şii İmparatorluğu"nun oluşması İsrail için büyük bir tehlike oluşturur." İsrail'li yetkililere göre Saddam'ın varlığı bölgede ABD etkinliğinin güvencesidir. Öte yandan Kürt hareketinin bastırılması da İsrail'de memnunlukla karşılanmıştır. İran ile Suriye arasında Kürtler'i "istismara" yönelik bir gizli anlaşma bulunduğunu ileri süren İsrail, bunu çıkarlarına aykırı bulmuş ve Saddam'ın Körfez Savaşı sonrası Kürtler'i katletmesini desteklemiştir. Körfez'e emperyalist müdahale, "Yeni Dünya Düzeni"nin temellerinin Ortadoğu'da atılması anlamına geldi. ABD hegemonyası açısından ise birçok kazanım gerçekleştirildi. Bunların bir bölümü bölgenin geleceğine yönelik askeri, politik ve ekonomik dinamikler açısından büyük önem taşıyor. Şöyle ki: ABD Ortadoğu'daki askeri varlığını bu müdahale ile iyice meşrulaştırdı. Suriye-İran-Türkiye arasındaki dengenin elverdiği ölçüde Irak'ın zayıflatılması sağlandı. Silah dengesi İsrail'in lehine dönüşürken, Irak'ın nükleer silahlanma kapasitesi yıkıma uğratıldı. Ortadoğu'da, ABD'nin öncülüğünde ve Türkiye-İsrail eksenli bir bölgesel güvenlik sisteminin kurulması gündeme geldi. Dağılan Sovyetler Birliği'nde içsavaş veya siyasal, sosyal alt üst oluşlara müdahale edebilecek askeri donanıma sahip üsler zinciri oluşturuldu ve özellikle Kafkas petrollerini denetim altında tutacak biçimde yapılandırıldılar. Ancak en önemlisi, "Arap dünyası" "İslam dünyası", "Arap ve İslam birliği" yanılsamalarının yıkılışı oldu. Ulus ve din birliğine sahip 21 ülkenin egemen sınıfları, din veya ulus esasına göre değil, sınıfsal çıkarlarına göre tavır aldılar. Örneğin, "Anti-siyonist" Arap milliyetçiliğinin "radikal" öncüsü Suriye, İsrail'i daha da güçlendirecek savaşta ABD ile saf tutarken, İslam şeriatını uygulamakla övünen Suudi Arabistan

yüzbinlerce "kafir"e topraklarını açtı. Tüm Arap burjuvazileri, emperyalizm ve siyonizmle aynı cephede buluştular. "Arap Dünyası" yanılsamalarına dayalı ulusçuluk anlayışının egemen sınıf çıkarları karşısında ne kadar kof olduğu bir kez daha anlaşıldı. Dine dayalı dünyalar da çöküşten payını aldı. "Müslüman dünyası" İran ve Irak'ın emperyalizmin çıkarları doğrultusunda boğazlaşmalarını, Filistin halkının katledilmesini nasıl seyrettiyse aynısını Körfez Savaşı'nda Irak bombalanırken de yaptı. Sınıf egemenliğine dayalı iktidar yapıları emperyalist hiyerarşinin rol dağılımının gereklerini yerine getirdiler.

SİYASALLAŞAN SU SORUNU

Ortadoğu'nun egemen gerçeklerinin giderek yoğunlaşan su sorunu ile birlikte kavranması zorunludur. 1993 yılı itibariyla kişi başına yıllık su tüketimi, Batı Şeria ve Gazze'de 165, Ürdün ve İsrail'de 300, Mısır'da 1200, Suriye'de 1300, Lübnan'da 3000, Irak'ta 4400, Türkiye'de ise 4500 metreküp olarak belirlenmiştir. Geçerli ölçütlere göre kişi başına yıllık tüketimleri 500 metreküpün altındakiler su fakiri, 500-2000 arasında olanlar normal, 2000'in üstünde olanlar ise su zengini sayılmaktadır. Bölgede İsrail ve Türkiye eksenli bir su emperyalizmi gündemdedir. Arap-İsrail savaşları sonrasında Lübnan, Suriye, İsrail ve Ürdün'ün paylaşması gereken Şeria nehri İsrail'in kontrolüne geçmiştir. Savaşlar öncesi nehrin sadece bir yatağına sahip olan İsrail, Golan Tepeleri'ni işgal ile ikinci, Güney Lübnan'da oluşturduğu güvenlik kuşağıyla da üçüncü nehir yatağını da ele geçirmiştir. İsrail'in 1967 Savaşı gerekçeleri arasında su kaynaklarını kontrol amacı da vardır. Ayrıca işgal ettiği Ürdün ve Filistin topraklarındaki yeraltı sularında da tasarruf imkanlarını kullanmaktadır. İsrail'in toprak işgalinin sonuçlarından başlıcası bu topraklardaki yaşamsal öneme sahip su kaynaklarının kontrol altına alınmasıdır. İsrail'in su kaynaklarını gasbı diğer halklar açısından susuzluk yaratmaktadır. Bu bölgedeki İsrail, İsrail'in işgal ettiği topraklar ile Ürdün, Lübnan ve Suriye başlıca şu kaynaklardan yararlanıyor: Ürdün Nehri ve kolları olan Yarmuk, Yabbok-Zorka, Amor-Mujib; Litani Irmağı, Tiberya Gölü, Yeraltı Suları ve arıtılan ve tatlı hale getirilen deniz suyu- İsrail 1967

Savaşı sonrası Suriye'nin Golan Tepeleri'ni ve Ürdün'ün Batı Şeriası'nı işgal ederek, kuzeyden güneye akarak tüm bölgeyi sulayan Ürdün Irmağı ve kollarının bulunduğu havzayı kontrolü altına almıştır. Bu arada Tiberya Gölü de tabii bir barajda toplanmaktadır. Bu göl ile bağlantılı olarak inşa edilen Tiberya-Negev kanalı sayesinde toplanan sular tüm İsrail'i katederek Negev çölüne taşınmakta ve bölge sulanmaktadır. Bu sayede Negev çölü bir vahaya dönüşmüştür. Yılda birkaç kez ürün alınmaktadır. "Barış süreci" kapsamında Filistin otonomisine dahil edilecek topraklar ise susuz durumdadır. Batı Şeria ve Eriha neredeyse çöle dönüşmüş durumdadır. İsrail sahip olduğu teknolojik olanaklar sayesinde yeraltındaki su kaynaklarına da ulaşabilmekte ve bunlarıda kullanmaktadır. Savaş yoluyla, su havzalarını işgal eden ve kanallar, pompalar, artezyenlerle geniş bir sulama sistemi kuran İsrail, bölge halklarını susuzluğa mahkum etmiştir. Ürdün nehri ve Yarmuk ırmağından yararlanan Suriye bu imkandan yoksun kalırken Ürdün'de ülkenin kuzey-batısını sulayan kaynakları yitirmiştir. 2000 yılında nüfusu 10 milyona ulaşacağı hesap edilen İsrail ile bölge ülkeleri arasındaki ana sorun su sorunudur. İsrail'in yıllık su tüketimi 1,750 milyar m3 olmasına rağmen bu miktar ihtiyaçlarını kkarşılamamaktadır. Ancak, tükettiği su kişi başına günde 888 litre/gün civarındadır. İsrail'de kişi başına tüketilen su, komşu ülkelerdekinin beş katıdır. İsrail'de bir yılda tüketilen 1,750 milyar m3 suyun %75'I tarım alanında kullanılmaktadır. Tarım sektörü ise İsrail Gayri Safi Milli Hasılası'nda %5'lik bir paya sahiptir. Aslında içme ve kullanına suyu bakımından hiçbir sıkıntısı olmayan İsrail görülmemiş bir israfla çölleri sulayarak tarım yapmaktadır. İsrail'in su stratejisine göre su kaynakları ne pahasına olursa olsun korunurken yabancı bir kaynaktan sağlanacak su ülkeye taşınmalıdır. İsrail'in projeleri arasında Türkiye'nin Suriye üzerinden İsrail'e su vermeside bulunmaktadır. Bu konuda "Manavgat Projesi" adıyla anılan ve mahiyeti pek iyi bilinmeyen bir proje gündeme alınmıştır. ABD, "Stratejik Araştırmalar Enstitüsü"nün Yahudi asıllı yöneticilerinden Joyce R. Starr tarafından yazılan oldukça eski tarihli bir raporda İsrail'in, özel Türk şirketleriyle Türkiye'den fleksibl balon veya tankerlerle su ithal etmek için müza-

kerelerde bulunduğu belirtilmiştir. Bir süre sonra DSİ Genel Müdürlüğü tarafından Manavgat Çayı üzerindeki bir proje için ihale açıldığı duyurulmuştur. İhale edilen projeye göre, Manavgat barajının yakınlarında inşa edilecek bir pompa istasyonuyla su yamaca pompalanacaktır. Pompalanan sudan hergün, 250.000 m3 su yamaçtaki arıtma tesisinde arıtılarak içilecek hale getirilecek, yine hergün 500.000 m3 su ise hiçbir işleme tabi tutulmadan yamaçta depolanacaktır. Arıtılan ve arıtılmayan 750.000m3/gün su 10 km. uzunluğundaki iki boruyla, deniz kıyısında inşa edilecek, terminal tesislerine isale edilecek ve buradan tankerlere veya plastik balonlara doldurulacaktır. Bu su yaklaşık 2 milyon kişinin içme ve kullanma suyu ihtiyacını karşılayabilecektir. Sözkonusu suyun hangi ülkeye, hangi fiyatlarla satılacağı belirtilmemiş, projenin fizibilitesini kimin yaptığına dair kamuoyuna bilgi verilmemiştir. Bu proje hakkında net bir bilgi olmamakla birlikte İsrail'le ilgili olduğu yaygın kanıdır. Aynı şekilde "Barış suyu projesi"de kamuoyunun bilgisi dışındadır. Ancak pojeye ilişkin bazı ipuçları bulunmaktadır. 1987 Şubatı'nda ABD'yi ziyaret eden dönemin Başbakanı Turgut Özal tarafından gündeme getirilen, "Barış Suyu Projesi" ilk kez 1980 yılında Amerikan "Brown and Root" firması tarafından incelenmekteydi. Bu projeye göre Seyhan Nehirlerinin sulama ve hidroelektrik enerji üretiminden artan bir kısım sular beton borularla, Ortadoğu'da su sıkıntısı çeken ülkelere götürülecektir. Seyhan Nehri'nin yıllık ortalama su potansiyeli 8,01 milyar m3, Ceyhan Nehri'nin ise 7,18 milyar m3 civarındadır. 1987 yılından sonra "Brown and Root" firması sözkonusu projenin ekonomik ve teknik fizibilite çalışmalarını hazırlamaya başlamıştır. Ancak, Türkiye'deki tüm su kaynaklarının etüt, proje, inşaat ve işletme hizmetlerinden sorumlu olan Devlet Su İşleri ve Devlet Planlama Teşkilatı'nda bile bu proje ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Ortadoğu'nun gelecekteki düzeni ile ilgili önemli ipuçları taşıyan Barış Suyu Projesi ile ilgili bazı kaynaklara sızan bilgilere göre: Bu proje kapsamında iki boru hattı inşa edilecektir. Batı Boru Hattı: 2700 km. uzunluğunda, 3-4m. çapında beton borularla günde 3,5 milyon m3 su güney komşulara pompalanacaktır. Proje iki safhalıdır. 1.

Safha: Halep, Hama, Humus, Şam, Amman ve çevresine su verecek tarzda planlanmıştır. 2. Safha: Suudi Arabistan'da Tebük, Medine, Yanbu, Mekke ve Cidde'ye su verecek tarzda planlanmış olup, projenin maliyeti 8,5 milyar dolardır. Diğer boru hattı ise Körfez Boru Hattıdır. Bu hat'da Kuveyt, Damman, Kubar, Hofuf, Manamah, Katar, Abu Dabi, Dubai, Birleşik Arap Emirlikleri'ne su taşıyacaktır. 3900 km. uzunluğunda beton borularla günde 2,5 milyon m3 su pompalanacaktır. Hattın maliyeti 12,5 milyar dolar civarındadır. "Barış Suyu Projesi" kamuoyunun bilgisi dışında devletin çelik çekirdek kurumları tarafından yürütülmektedir. Bu projenin asıl hedefi İsrail'e su taşınması olduğu ve bu konuyla ilgili Amerikan kurumları projenin hizmet vereceği ilk ülkenin İsrail olacağını belirtmelerine rağmen bu konunun üzeri örtülmüştür. Türkiye ile İsrail arasındaki gizli diplomasi kapsamında "Barış Suyu Projesi"nin ölçeklerinin küçültülürek doğrudan İsrail'e su taşınması gündemdedir.Üstelik bu proje bölge ülkeleri tarafından samimi bulunmamıştır. Bu nedenle 1992 Kasım'ında İstanbul'da yapılması kararlaştırılan "Ortadoğu Su Zirvesi"ne bölge ülkeleri katılmayınca toplantı gerçekleşmemiştir. Bu toplantıdan birkaç ay önce Ankara'da yapılan "Ortadoğu'da Kalkınma ve İşbirliği Unsuru Olarak Su" konulu konferansa da hiçbir bölge ülkesi katılmamıştır. Kurak yıllarda Çukurova'nın ihtiyacı olan suyu bulmak bile mümkün değildir. Öte yandan Seyhan ve Ceyhan Nehirleri üzerinden yağışlı ve kurak yılların sularını düzenleyerek, sürekli ortalama bir su akışını temin edecek, baraj hazneleri de yeterince mevcut değildir. Buna rağmen bölgede emperyalizmin stratejik çıkarları doğrultusunda İsrail'in su israfına dayalı "vatan" yaratma politikasını desteklemek amacıyla kaynakların kullanılması gündemdedir. Ortadoğu'da güçlü, kendine yeterli bir İsrail'in varlığı su kaynakları ile mümkündür. İsrail'e Musevi göçünün sürekliliği su kaynaklarına bağlıdır. Yeni gelenler için "vatan" yaratılmakta bu amaçla da müthiş bir su israfına gidilmektedir. 8 Ortadoğu ülkesinde bulunan 622 milyar varil petrol (1991 rakamlarına göre dünyada bilinen petrol rezervi 964 milyar varildi.) emperyalizm açısından İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in deyişiyle "Bir damla petrol, bir damla kandan daha değerlidir." formü-

lasyonu temelinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla İsrail bu muazzam çıkarların bekçisidir. İsrail'in işgal suretiyle bölgedeki belli başlı su kaynaklarını denetim altına alması emperyalist statükonun devamı açısından zorunludur. Güçlü İsrail, su kaynaklarının denetimi ile varolabilir. Nüfus başına komşularından beş misli daha fazla su tüketen İsrail, ABD'nin bölgeye dayattığı "barış süreci"nin işletilmesi için Türkiye sularının kullanılmasını önermektedir. Son yıllarda Türkiye, ABD, İsrail'de Türkiye'nin su kaynakları, Ortadoğu'da su sorunları v.s. konularda sık sık toplantılar düzenlenmektedir. Örneğin, "ajan örgüt" olarak nitelendirilen Alman Friedrich Eberth Vakfı'nın öncülüğünde, Hacettepe Üniversitesi'nin de desteklediği toplantıya İsrail'den de uzmanlar katılmıştır. Bu toplantıya katılanlardan Kudüs Hebrew Üniversitesi Öğretim üyelerinden Prof. Shuval şunları söylemiştir: "Bölgede su bakımından en rahat ülkeler Türkiye, Suriye ve Lübnan'dır. Öyleyse bu üç ülke, susuzluk problemiyle karşı karşıya bulunan ülkelere yardım etmelidirler." İsrail bu temelde bazı alternatifler de ileri sürmektedir. Buna göre, Türkiye Fırat'tan daha fazla suyu Suriye'ye verecek, buna karşılık Suriye'de Yarmuk nehrinden İsrail'e daha fazla su verecektir. Bunun olmaması durumunda işgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinliler'in "rehine" konumuyla büyük bir susuzluk sorunuyla karşı karşıya bırakılacağı açıktır. Avrupa Topluluğu'da su projeleri için Türkiye'ye 6 milyar dolarlık bir krediyi sürekli gündemde tutmakta ve AT'na girişte Ortadoğu'nun su sorunlarının çözümüne katkıda bulunulmasının işleri kolaylaştıracağı mesajını vermektedir. Türkiye ise globalleşmenin hızla etkinliğini duyurduğu ülke konumuyla emperyalizmin su politikalarına ve İsrail'in bu konudaki projelerine uyumlu bir durumdadır. Emperyalist metropollerin proje telkinleri Türkiye'de birçok taraftar bulmuştur. Su emperyalizmi ekseninde İsrail'in bölgedeki su kaynakları üzerindeki denetimine Türkiye de katılmaktadır. Ariel Şaron'un, Türkiye'nin İsrail'in ilgi alanı içinde bulunduğu açıklamasının somutlanmasıdır bu durum. 186 milyar m3'lük su potansiyeline sahip olan Türkiye'nin planlı bir su kullanımına yönelmemesi durumunda sorunlarla karşılaşacağı gerçeği bir yana bu büyük potansiyelin değerlendirilmesinde emperyalizmin çıkarları

ile bütünleşmesi ve İsrail'le ortak siyasetler izlemesinin sonuçları ağırdır. Türkiye "Barış Suyu Projesi", "Su bankası" v.s emperyalizm destekli projelerle suyu komşularına karşı ticari bir mala dönüştürmektedir. Su konusuna sanılanın aksine Suriye ve Irak'tan daha fazla ABD, İngiltere ve Almanya daha fazla ilgi göstermektedir. İsrail ise her fırsatta elindeki "rehineleri" hatırlatmaktadır. Prof. Hillel Shuval yaptığı bir açıklamada şunları söylemiştir: "Türkiye Suriye'ye daha fazla su verirse, Suriye'de Ürdün'e Yarmuk ırmağından daha fazla su akıtabilecek. Ürdün'ün sulama imkanları artınca da Ghor kanalından Filistinlilere yılda yüz milyon metreküp su sevketmesi mümkün olacak. Türkiye'nin bu süreçte oynayacağı dolaylı rol budur." İsrail'in Ürdün ve Yarmuk Nehir havzalarını işgali ile Filistin halkını susuzluğa mahkum etmesine hiç değinilmiyor. Filistinli'ler açısından "barış süreci" planının anlamını bu değerlendirme açıkça ortaya koyuyor. Türkiye'de ise "Ulus Devlet"in sınırlarını gösteriyor. Türkiye'nin egemen sınıfları ve onların temsilcileri ülkenin bu en temel kaynağını ticari bir mal gibi emperyalizme ve siyonizme peşkeş çekiyorlar. (Türkiye'de erozyonla ilgili prapogandanın içi boşluğunun en iyi göstergesidir bu durum.) Öte yandan su kullanılarak Filistin halkına karşı sessiz savaş uygulanıyor. Altyapısı bulunmayan işgal bölgelerinde kanalizasyonla birleşen sınırlı su tabakası bulaşıcı hastalıklara neden oluyor. İsrail, Filistin halkına karşı adı konmamış bir "biyolojik savaş" yürütüyor. Öte yandan Suudi Arabistan su ihtiyacının büyük bölümünü derin kuyulardan çıkardığı sulardan sağlıyor. Bu su kaynakları "fosil kaynak" olarak nitelendiriliyor ve sürekliliği yok. Libya'nın su kaynakları da aynı türden. Suyunun % 86'sını Nil Nehri'nden sağlayan Mısır'ında problemleri var. Çünkü Nil 8 ülkeyi geçerek Mısır'a ulaşıyor ve kaynakta Mısır'ın kontrolü bulunmuyor. Mısır, su sorununu bir ulusal güvenlik sorunu olarak gördüğünü ilan etti. Bölgede bulunan Arap ülkelerinin nüfusunun 21. yüzyıl başlarında 250 milyondan, 350 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir, bu artış suya olan talebi arturacaktır. Zaten Ortadoğu'da yaşayan bir insan Amerika'da yaşayan birine kıyasla 7 misli daha az su kullanmaktadır. Bölgede çok ciddi bir su sorunu gündemdedir. Öte yandan

Suriye açısından su sorunu enerji sorunuyla da bağlantılıdır. Türkiye'den bırakılan suyun %10'luk bir bölümünü ziraatte kullanan Suriye açısından asıl sorun barajlarını işletebilmektir. Fırat Nehri üzerinde inşa edilmiş olan Tabga Barajı geri teknolojisi nedeniyle dünya standartlarının üzerinde su kullanılarak çalıştırılmaktadır. Dünya standartlarında 5 m3 sudan 1 kilowat elektrik üretilirken, bu rakam Suriye'de 8 m3 civarındadır. Türkiye'nin Suriye'ye verdiği suyu kısıtladığı dönemlerde, başkent Şam dışındaki yerleşim merkezlerinde sekiz saati bulan elektrik kesintileri gündeme gelmektedir. Bu durum Suriye açısından büyük ir gerilim kaynağıdır. Ayrıca GAP'ın devreye girmesiyle, Suriye ve Irak'a giden suyun miktarı daha da azalacaktır. Çünkü Türkiye, GAP'ın yaratacağı su potansiyelinin bir bölümünü endüstride kullanacaktır. Tarımda kullanacağı sulardaki mineraller toprağa, topraktaki tuz da sulamada işi biten suya geçecek. Sonuç olarak Suriye ve Irak'a minerali azalmış, tuz oranı artmış bir su gidecek. Bu tuzlar giderek bu iki ülkede ekilebilir toprakları sürekli azaltacak. Genelde de toprağın kalitesini düşürecek. 2000'li yıllarda Suriye'nin su açığının 1 milyar m3 olacağı tahmin edilmektedir. Ürdün'de ise yeraltı su kaynaklarının tükeneceği, Gazze şeridinde ise temiz suyun önümüzdeki 3 yıllık sürede biteceği belirlenmiştir. İsrail ise daha önce vurguladığımız gibi su tüketiminin % 67'sini işgal altındaki topraklardan karşılıyor. İsrail suyu, askeri kontrole tabi stratejik kaynak ilan etmiştir. Türkiye'de ise "birleşik turnanma" ve "Harmon Doktrini" türü yaklaşımlar giderek revaç bulmaktadır. "Egemenlik doktrini"de denilen ve ABD'nin eski Adalet Bakanlarından Harmon'un adını taşıyan "doktrin" 1895 yılında ABD ile Meksika arasında Rio Grande nehri ile ilgili olarak çıkan ihtilafta formüle edilmiştir. Buna göre:Amerika bu nehrin kendi ülkesinde kalan kısmı üzerinde suyu istediği gibi kullanabilecek, Meksika'ya su verip vermemekte serbest kalacaktır."Birleşik turnanma"da ise taraflar belirli bir yerde ve konuda gelişmekte olan sorunda avantaj sağlayabilmek amacıyla, hareket serbestilerinin nisbeten fazla olduğu başka yerlerde ve konularda (politik, askeri, ekonomik) baskılar ileri sürmeye çalışırlar. Bu kalıbın uygulanması durumunda Türkiye bölge ülkelerine su am-

bargosu uygulayabilecektir. Türkiye-İsrail-ABD arasındaki stratejik işbirliğinin su kaynaklarının denetimini de kapsaması Türkiye'yi komşu ülkelerle çatışmaya sürüklemektedir. "Güçlü bir manevre vasıtası" olarak değerlendirilen su "birleşik krizler" ortamının en önemli unsurlarından olmaya adaydır. Suyun bir anlaşmazlık konusu olarak devreye girişi, petrole oranla çok farklı bir sorunlar yumağını ortaya çıkarmaktadır. En önemli sonuçlarından biri ise su eksenli ve neredeyse doğal olarak gelişen bloklaşmalardır. Suriye, Irak ve hatta İran bir yanda, ABD-İngiltere ekseninin desteklediği Türkiye ve İsrail ise diğer yanda. Globelleşme'nin daha doğrusu Neo-manderatizmin bölge temsilcileri olan Türkiye ve İsrail'in bu kaynak faktörünü bir baskı unsuru olarak kullanmaları savaşa yol açabilecektir. Politik manevra hakimiyeti ve askeri inisiyatif adına suyun değerlendirilmesi bölgede sürekli bir gerginlik yaşanmasına neden olmaktadır. Türkiye de "karşı taraf hesabına istenmeyen durumların kendi hesabımıza yaratılması" ve bu amaçla suyun önplana çıkarılması türünden yaklaşımlar stratejik açılımlarda yerini almaktadır. Türkiye'de aynen İsrail gibi su sorununu, teknik-hukuki ve insani boyutlarından soyutlamıştır. Böyle bir yaklaşım Türkiye'yi bölgesel bir çatışmanın aktif öznesi haline getirmiştir. Bu tür bir gelişmenin büyük bir silahlanma yarışını koşullaması ise kaçınılmaz sonuçtur. Türkiye ise bu siyasetinde ısrarlıdır. Ocak 1990'da, GAP çerçevesinde inşa edilen bir rezervuarı doldurmak amacıyla, Fırat'ın debisi Atatürk Barajı'ndan bir aylığına %75 oranında düşürüldü. Yani Suriye her zaman aldığı suyun %25'ini alırken, Irak'ın payına bundan daha az bir miktar düştü. 1989 yazında ise "Müslüman demokrat" T. Özal, Suriye'nin PKK'ye desteğini kesmek için ilerde Fırat'ı silah olarak kullanabileceğini ilan etti. Özal döneminden itibaren emperyalist odakların da teşvikiyle su, bölgesel hegemonyanın bir aracı olarak değerlendirilmeye başlandı. (Türkiye bu su siyasetiyle İsrail ve ABD'nin isteklerini yerine getiriyor. Ve bölgesel hegemonya için vize alıyor. Bu siyasetin mimarı T. Özal ise anti-Amerikancılığı ve anti-emperyalistliği kendinden menkul! bazı İslami çevrelerde neredeyse "evliya" ilan ediliyor.)

Güney Doğu Anadolu (GAP) projesi Cumhhuriyet tarihinin en

büyük yatırımıdır. GAP toplam 74 bin km2'lik bir alana yayılmaktadır. Bu alan Türkiye'nin yüzölçümünün %9,4'ünü oluşturmaktadır. GAP sulama ve enerji amaçlı 7'si Fırat, 6'sıda Dicle üzerinde olmak üzere 13 adet alt projeyi kapsamaktadır. Proje ile 22 baraj ve 19 (HES) Hidro Elektrik Santralı planlanmıştır. Proje tamamlandığında yılda 27,3 milyar kilovat saat elektrik enerjisi üretilecek ve yaklaşık 1,7 milyon hektar arazi sulamaya açılmış olacaktır. GAP'ın en önemli alt projesi Aşağı Fırat projesidir. Bu alt projenin üniteleri ise Atatürk Barajı ile Şanlıurfa sulama tünelleridir. Projeler tamamlandığında Fırat ve Dicle Nehirleri üzerinde oluşacak baraj göllerinin toplam alanı 176.540 hektar olarak hesaplanmıştır. GAP projesinin diğer bölge ülkeleri açısından ne anlama geldiğini kavramak açısından bazı rakamlara bakmakta yarar var. Buna göre: Fırat Nehri'nin Bağdat civarındaki yıllık su potansiyeli şimdilik ortalama 32 milyar m3'tür ve bunun %90'ı Türkiye çıkışlıdır. Dicle Nehri'de Türkiye'den doğmakta, Silopi ilçe sınırında, Türkiye, Irak, Suriye arasında hudut teşkil edcrek Irak topraklarına girmektedir. Türkiye'den doğan, Büyük Zap ve Küçük Zap suları Türkiye'den Irak'a girdikten sonra, Dicle ana yatağına karışmaktadır. Dicle Nehri'nin Bağdat civarındaki ortalama yıllık su potansiyeli 42,2 m3/yıl'dir. Bu potansiyelin %45'i Türkiye kaynaklıdır. Fırat ve Dicle havzalarında bulunan ülkelerde bu nehirler sayesinde sulanan arazi miktarları şöyle: Irak 4 milyon hektar, Suriye 397.200 hektar, Türkiye 1,622,000 hektar. Nehirlerin su imkanı: Fırat: 32 milyar m3, Dicle: 42,2 milyar m3. Aslında su kaynakları bölge ülkelerine yetecek miktardadır. (74,2 milyar m3/6,059 hektar: 12.200 m3/ha birim başına düşen miktar sulamaya yeterlidir.) Ancak, "Harmon Doktrini"ni uygulayan Türkiye, muazzam ölçeklere varan GAP ile kaynakların büyük bölümünü kontrol altında tutmakta ısrarlıdır. Öte yandan GAP'ın askeri yönleri de bulunmaktadır. İsrail ise GAP ile çok yakından ilgilidir. Bakan düzeyinde yetkililer bölgeyi sürekli ziyaret etmekte ortak çalışmalar yürütülmektedir. GAP, İsrail'in meyve-sebze kaynağı olmaya adaydır. Ayrıca, o bölgede İsrail kolonileri oluşursa hiç şaşırmamak gerekecektir. GAP, Türkiye-İsrail stratejik işbirliğinin temel alanlarından biri konumundadır.

ORTADOĞU'DA DİNİ VE ETNİK RENKLER

Ortadoğu'nun egemen gerçekleri arasında büyük bir dinsel çeşitlilik tablosu da bulunmaktadır. Bölgede 227 milyonluk nüfusuyla Müslümanlar %92'lik bir çoğunluk oluşturuyorlar. Ancak bu topluluğun hepsinin İslam anlayışı aynı değildir. Sünnilerin oranı yaklaşık üçte iki, Şiilerin ise üçte birdir. Şiilerin üçte ikisi İran'da yaşarken, Irak nüfusunun yarısını, Lübnan nüfusunun üçte birini, Bahreyn ve eski Kuzey Yemen nüfusunun %60'ını Şii'ler oluşturmaktadır. Şii çoğunluğun yaşadığı İran, Irak, Lübnan ve Körfez ülkelerinin Şiileri On İki İmama inanırlarken, Yemen'dekiler, Şiilikle Sünnilik arasında ara bir yol olan Zeydiliğe bağlıdırlar. Haricilere ise Umman İbadileri arasında rastlamak mümkündür. Bölgede 13,5 milyon da Hristiyan yaşamaktadır. Sayıları daha az olan Hristiyanlar, Müslümanlara göre çok daha fazla bölünmüşlerdir. Doğu kiliseleri başlığı altında toplanabilecek Hristiyan mezhepler üçe ayrılır. İlk gruba, İstanbul ile merkezi Halep'te bulunan Antakya, Kudüs ve İskenderiye Ortodoks Patrikliklerine bağlı olanlar girmektedir. En kalabalık oldukları Suriye, Lübnan ve Filistin'de, Osmanlılar döneminde Ortodoks Rumlar, Hristiyanların elit tabakasını oluşturmuşlardır. Bu gruba dahil olanların sayısı bugün 700 bin dolaylarındadır. Kalabalık olan ikinci gruba 4. ve 5. yüzyıllarda Ortodoks kilisesinden ayrılanlar girmektedir. Bunların en ünlüsü, Gregoryen Ermeni Kilisesidir. En kalabalığı ise, Mısır'daki Kıpti Kilisesi'dir. Irak'taki Nesturi Kilisesi'ne bağlı olanlar yalnızca Irak'ta bulunan 15 bin Asuri'dir. Yakubi denilen Süryani Kilisesi'nin ise 150 bin ile 200 bin arasında tahmin edilen üyesi bulunmaktadır. Türkiye'nin güneyi ile Kuzey Irak ve Lübnan'da etkisini yitirmiş olan bu kilise, varlığını Şam'da halen korumaktadır. Bir başka topluluk ise 7. yüzyılda kurulmuş, 12. yüzyılda Roma'ya bağlanmış olan Maruni Kilisesine mensuptur. Bu kilisede, içsavaş nedeniyle göç edenler hariç, 650.000 Lübnan'lının bulunduğu tahmin edilmektedir. Üçüncü grupta ise, Roma'ya bağlanmayı seçen ve bu nedenle "Rum Katolik" olarak adlandırılan Kiliseler bulunmaktadır. Bu gruba, 1724'te kurulan Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail'de 300 bin kişinin bağlı olduğu Melkit Katolik Kilisesi, yaklaşık 20-30 bin üyesi bulunan 1742'de kurul-

muş Ermeni Katolik Kilisesi, 1895'te kurulan 100 bin üyeli Katolik Kıpti Kilisesi, 1551'de Nesturi Kilisesi'nden ayrılan ve Irak'ta 250 bin üyesi olan Keldani Kilisesi ile 1763'te Roma'ya bağlanan Katolikler'in oluşturduğu, Ortadoğu'nun değişik bölgelerine dağılmış 100 bin kadar üyesi bulunan Katolik Süryani Kilisesi'de dahildir. Misyonerler tarafından desteklenen Katolik Kiliselerini, manda yönetimleride korumuşlardır bu sayede sözkonusu kiliseler Ortodoks Kiliselerin yerini almışlardır. Bu dinsel topluluklar dışında da büyük bir çeşitlilik bulunmaktadır. Örneğin, Cebel-ül Ensariye ve Suriye'de Cebel-i Aleviye'de yaşayan ve Suriye Ordusunun çekirdeğini oluşturan Nuseyriler, kendine özgü bir mezheptir. Sayılarının, diğer Suriye Şiileriyle birlikte 1.200.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Fatımiler aracılığıyla İsmaili kökenden gelen Dürziler'de Lübnan (200.000 kişi), İsrail (50.000 kişi), Suriye'ye (200.000 kişi) yayılmış durumdadırlar. Bir başka dini toplulukta, Yahudi-Hristiyan karışımı bir öğretiye inanan ve Irak'ın güneyinde yaşayan, sayıları 40.000'i bulan Mandeenler yada Aziz-Yuhanna Hristiyanlarıdır. Yahudilik, Nesturilik ve Zerdüştlüğün etkilerini taşıyan Yezidiler ise Irak'ın kuzeyi (150.000), Türkiye'nin güney-doğu'sunda (40.000) yaşamaktadırlar. İran'da da zerdüştlüğe bağlı 50.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Bu dinsel çeşitliliğin yanısıra oldukça zengin bir etnik çeşitlilikde bölgenin gerçekliğidir. Sözkonusu gerçeklik, uluslararası sermayenin bölgeye yönelik stratejilerinde önemli bir dinamiktir. Yerel egemen gericilikle ve petrol oligarşileri ile bütünleşen kapitalist enternasyonal, emekçileri dinlerine, mezheplerine, tarikatlarına göre böleceği bir "birlik"ten yanadır. Kapitalist enternasyonalin hegemon gücü ABD, bölgede "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu" çerçevesinde yeni tür bir sömürgeleştirme siyasetini yürürlüğe koymuştur. The New York Times'da Jacop Heilbrunn ile Michael Lind'in ortak imzasını taşıyan "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu" üzerine yazılan bir yazı, New York'ta görev yapan "önemli bir diplomata" göre, "Türkiye'yi ve geleceğini doğrudan ilgilendiren son on yıl içinde yazılmış en önemli makaledir." (Sabah, 6-7 Ocak 1996) Türkiye'yi bu ölçüde ilgilendiren bir açılımın tüm bölge açısından önem taşıyacağı açıktır. Bu yazı ve onun üzerin-

den yapılan değerlendirmeler, Ortadoğu kavramını da yeniden tanımlıyor. Şöyle ki: "Ortadoğu kavramı içine, Birinci Dünya Savaşı sonuna dek, bu kavram içinde yer alan Orta Asya'yı da yerleştirmek gerekiyor. Yani "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu"nun alanı Orta Asya'dan gelip Kafkasya üzerinden Balkanlara (Yani Çeçenistan ve Kırım'dan Bosna'ya) uzanan ve Ortadoğu'yu da içine alan yay ve eksen olacak." (Sabah, 7 Ocak 1996) Alman ve Japon sermayelerinin rekabetine karşı Amerikan sermayesinin egemenliğinin ihyasını amaçlayan "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu" yaklaşımı, bölgenin etnik ve dini gerçekliğini yeni bir yaklaşımla ele almaktadır. Ayrıca Orta Asya ve Kafkasya'nın Ortadoğu kavramı ile birlikte değerlendirilmesinde bölgedeki petrol kaynakları, boru hatları v.s olanaklarının etkisi büyük. ABD İmparatorlukları, sınırları dışında (İlki Uzakdoğu'da, ikincisi Hitler işgalinden kurtulan Kuzey Avrupa ülkelerinde), "yenilgiye uğramış büyük güçlerin imparatorlukları üzerinde" oluşturulmuştur. New York Times'ın adı geçen yazarlarına göre, "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu"nun "yüreği", "bir zamanlar Osmanlı Türkleri tarafından yönetilen bölgelerdir."

Tabloyu tamamlamak açısından petrol boru hatları ve Ortadoğu'daki kaynaklar üzerinde de durmak gerekiyor. Hazar yöresinde ki özellikle Kazakistan, Türkmenistan ve Azerbaycan arasında paylaşılan petrol havzasının zenginliklerinin taşınması boru hatları ile mümkündür. "ABD İmparatorluğu"nun bölgeye yönelik siyasetinin ana başlıkları ise şöyle özetlenebilir. Kafkasya'da "Pax Americana"nın yürürlüğe konması. Körfez ile birlikte "alternatif garantili enerji havzası" olarak bu bölgenin değerlendirilmesi. Azerbeycan-Türkiye-Ermenistan arasında sağlanacak işbirliği ile Kafkasya'da yeni bir yatay setin oluşturulması. İran'ın tecriti ve Ortadoğu "barış süreci"nin işletilmesi. PKK'nin tasfiyesi. Rusya'nın, Kafkasya'daki etkisinin azaltılması... Ortadoğu-Balkanlar-Kafkasya'da, "ABD İmparatorluğu" ile uyumlu politikalar izleyen Türkiye, bu temelde tüm olanaklarını devreye sokmuştur. Örneğin, Türkiye-Ermenistan arasında arabuluculuk görevi MHP Genel Başkanı Türkeş'e düşmüştür. Fransa'da, Ermeni yetkililerle 1993'te görüşen Türkeş'in bu jestine karşılık Aralık

1994'te Taşnak Partisi'nin faaliyetleri askıya alınmıştır. 50 milyar varillik Hazar Denizi petrol rezervinin hatırına, Türkiye'de şovenizmin en önemli dayanağı olan Ermeni düşmanlığı bir kenara bırakılmıştır. Emperyalizmin alansal restorasyon sürecinde Türkiye'ye birçok rol verilmiştir. Bölge ülkelerinin emperyalist sistemle bütünleşmesinde Türkiye köprü başıdır. ABD'nin Kafkas petrollerini sistem açısından güvenilir kaynaklara dönüştürme sürecinde Türkiye'ye askeri, siyasal, ekonomik görevler düşmektedir. Emperyalist hiyerarşide tırmanmaak ve bölgesel güç konumuna ulaşmak isteyen Türkiye ise bu görevlere hazırdır. Özünde Ermenistan ile birleşik bir güvenlik kuşağının yaratılması amacıyla terör gerekçesi öne sürülmekte ve Türkiye bu bahaneyle sık sık sınır ötesi operasyonlar düzenlemektedir. Kuzeyden geçecek Avrasya petrolleri ile güneydeki Ortadoğu petrollerini denetleyebilecek stratejik konuma sahip bir "Güvenlik kuşağı" yaratmak amacıyla Türkiye, Kuzey Irak'ta üslenme durumundadır. Bu anlamda bir üslenmenin sonuçları şöyledir: İsrail'i arkadan korumak mümkün olacak. İran'ın etkinliği kırılırken, Irak ve Suriye kontrol edilecek. Ermenistan ve İsrail ile birlikte emperyalizmin en uç doğu sınırları tamponlanmış olacak. Hazar petrolleri denetim altında tutulacaktır. Öte yandan, Dünya enerji dengesi ve global ekonominin gerekleri doğrultusunda ABD, Avrasya ve Ortadoğu petrol üretiminin miktarını da denetlemek ihtiyacı içindedir. Petrol piyasalarının hassas dengeleri bugün için Irak'a konulan ambargo ile sağlanmaktadır. Irak'ın rezervleri üretime sokulmayarak petrol fiyatları ile oynanmaktadır. Irak tam bir global terörle buna boyun eğmek zorunda bırakılmıştır. Globalizmin bölgedeki siyasetleri Suriye'yi de sıkıştırırken, Türkiye stratejik ilişkilerde yerini almıştır. Alt emperyalist güç konumu çerçevesinde emperyalist sistemin petrol kaynakları jandarmalığı görevini yerine getirmeye aday olan Türkiye'nin de bazı beklentileri vardır. Bu temelde, Ceyhan'ın, Akdeniz'in en büyük petrol dağıtım terminali olmasına uğraşılmaktadır. Ceyhan'da bir Orta Asya borsasını oluşturma amacını taşıyan Türkiye, Kahire'de kurulması düşünülen Akdeniz petrol borsasına rakip olmayı istemektedir. Bu amaçla Kıbrıs'ın denetim altında tutulmasının önemi de ortaya çıkmaktadır.

Bu genel çerçeve içinde birçok ayrıntı dikkati çekmektedir. 1990'ın başında CIA uzmanı Graham Fuller ilan ediyordu. "Türkiye'nin rolü Ortadoğu'da." (Cumhuriyet, 26 Şubat 1990) 1993'te ise CIA'nın eski Ankara istasyon şefi Paul Henze, ABD'nin Orta Asya'da kurulmakta olan Türki Cumhuriyetlerle Türkiye'nin ilişkilerini geliştirmesini istediğini açıklıyordu. "Kısa adı DEİK olarak bilinen Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Türk BDT Konseyleri, Amerikan-Turkish Friendship Council işbirliği ile Orta Asya Cumhuriyetlerine 27 Mayıs-4 Haziran günleri arasında bir gezi düzenledi. Geziye Türk işadamları ile Amerika'dan işadamları katılıyor. Bu listede Türk kamuoyunun bildiği bir ad var: Paul Henze" (Uğur Mumcu, Henze'nin işi, Cumhuriyet, 7 Mayıs 1992) ABD'nin tüm istihbarat birimleriyle bölgede harekete geçmesinin gerekçelerini kavramak bakımından bir ABD yetkilisinin şu açıklaması önemli ipuçları taşıyor: "Kafkasya petrolleriyle ilgilenmemizin nedenlerinden biri, Körfez petrollerine alternatif bulabilmek. Boru hattı İran'dan geçerse, bu politika iflas etmiş olur." (Cumhuriyet, 28 Eylül 1994) 1990'lı yıllarda Türkiye'de yaşanan birçok kanlı olayda, petro-politik dinamikleri yeni bir çerçeveye oturtmaya çalışan emperylizmin etkisini görmek mümkündür. En yerel motifleri taşıyan olaylarda bile bu etki neredeyse açıkça ortadadır. Aynı durum, Ortadoğu ve Kafkasya'da çeşitli dini inanışlara sahip, etnik kökleri farklı halklar arasındaki çatışmalar açısından da geçerlidir. Örneğin Sivas'ta yaşananlar bu tür kanlı olaylardandır. Sivas katliamının ortaya çıktığı koşullara dair birtakım olguları sıralamak, yoruma gerek bırakmayacak açıklıklar sunmakta ve Türkiye'nin "Ulusal ölçeklerin çok ötesinde Ortadoğu (Kafkasya'yı da içerecek tarzda) dinamikleri ile bütünlüklü konumunu ortaya koymaktadır. Artık hiç bir şey yerel değildir ve ancak kapitalist enternasyonalin temellendirdiği bölgesel çelişkiler yumağında çözümlenebilir.

BÖLGESEL ÇELİŞKİLER YUMAĞINDA "BÖL-YÖNET" SİYASETİ

Sivas, Türkiye'nin doğusu ile batısı arasında bir düğüm noktası olarak jeostratejik konumuyla "halkların" buluştuğu bir kavşak olarak

da jeopolitik önemiyle önplandadır. Ege Denizi'nden, Orta Asya'ya, Kafkaslar'dan Basra Körfezi'ne uzanan coğrafi alanın yeniden paylaşımında önemli bir düğümdür. Sivas katliamından bir yıl kadar sonra, Sivas'ın Divriği ilçesine PKK'nın dolaşmaya başladığı gerekçesiyle Özel Tim yerleştirildi. (Özel Tim'in eğitim ve silahlanmasında, İsrail'in rolü "sır" olmaktan çıktı. Ayrıca bazı timcilerin adı İsrailliler'in de parmağı olan akçalı işlere karıştı.) Özel Tim bölgede MHP ve BBP'lilerle yakınlık kurdu. Özel Tim'den özellikle Aleviler rahatsızlıklarını dile getirdiler. (Tempo, 15-21 Eylül 1994) 1995 yılında "Geleneksel Maden Şenlikleri ve Kültür Etkinlikleri"ne izin verilmedi. Alevi köylerine büyük güç yığıldı. "40 kişilik bir köyde 400 asker güvenliği sağlamak için bulunmaktadır... Devletin Alevi ve Kürtleri potansiyel suçlu olarak görmesinin bir sonucudur bu." (Cumhuriyet, Şubat 1996) ABD açısından Anadolu'da bulunan Aleviler, İran'daki Şiiler'le politik akrabadırlar. Bu bakımdan dağıtılmaları ve politik yönelişlerinin sisteme yedeklenmesi zorunlu sayılmıştır. Alevilerin sosyalist eğilimli olmaları, devrimci hareketlere verdiği destek Türkiye'de solun Anti-Amerikancı, Anti-Emperyalist mücadele geleneği ile birlikte değerlendirildiğinde İran'daki Anti-Amerikancı Şiilik ile Anadolu Aleviliği arasında Amerika, paralellik kurmuştur. 2 Temmuz'da Sivas'ta, cami dışından gelen ve bir daha görülmeyen küçük bir grubun, cemaati kışkırtmak için yaktığı bayrak Amerikan bayrağıydı. Bayrak bir kimlik olarak algılandığında, bu bayrak yakma, eylemi düzenleyen güçlerin provakasyona yönelik bilinçaltını ortaya koyuyor. (Olayları başlatan bu gruptan kimse bulunamadı.) Olguları sıralamaya devam ettiğimizde bir başka ayrıntıyla karşılaşıyoruz. Sivas katliamından bir yıl sonra Batman Vali Yardımcısı ve Emniyet Müdürü, Batman'ın Gercüş İlçesi'nde bir askeri birliğin bitişiğinde Hizbullah'ın bir eğitim kampı olduğunu söylüyorlardı. "Buradaki bazı askeri birliklerde silahlı eğitim de görmüşlerdir." Bölgede Hizbul Kontra adı verilen örgütün faili meçhul cinayetlerden sorumlu olduğu biliniyor. 2 Temmuz 1993'ün ertesi günü gazetelerde "şeriatçı ayaklanma", "Hizbullah parmağı" manşetleri yer alıyordu. "Türkiye'de laik düzenin yıkılmasını amaçlayan", "komşu bir ülke destekli" çağrışımlar dizisi

İran'ı işaret ediyordu. Oysa, Hizbul-Kontra'nın, Lübnan'da İsrail'e karşı savaşan Hizbullah ile ilişkisi yoktu. Uğur Mumcu'nun katlinde de İran'ın ve Hizbullah'ın adı geçti. Aslında buradaki İran bağlantısı MOD adlı kuruluşla ilgili olmalıydı. MOD'u ABD ve İsrail kontrol ediyor ve kadrolar Şah dönemi istihbarat örgütü Savak ajanlarından oluşuyor. Uyuşturucu işinde de etkili olan MOD İran'a yönelik provakasyonlarda kullanılıyor. Mumcu suikasti sonrası Türkiye'ye gelen İran Dışişleri Bakanı; suikaste ilişkin bir soruya, "Biz, 25 milyar doları kapsayan bir doğal gaz ve petrol anlaşması yapmak için Türkiye'ye geliyoruz, tam geldiğimizden bir gün önce böyle bir suikast yapıp Türkiye ile ilişkilerimizi berhava etmenin hangi mantığa sığdığını açıklamak lazım" yanıtını veriyordu. Tekrar Sivas katliamının çağrıştırdığı olgulara dönersek, Temmuz 1992'de Banaz'da yapılan Pir Sultan Abdal Şenliklerinde konuşan Sivas Valisi bu şenliklerin gelecek yıl Sivas ili genelinde kutlanacağını açıklıyordu. Ağustos 1992'de basında, "Türkiye, boru hattı köprüsü" "Türkiye'nin Asya ve Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazının Avrupa'ya naklinde kilit ülke" olduğuna dair haberler çıkıyordu. "Coğrafyadan kaynaklanan konumu ve güvenliği Türkiye'yi, Asya ve Ortadoğu petrol ve doğalgazını Avrupa'ya nakledecek boru hatları konusunda vazgeçilmez kilit ülke durumuna getiriyor." türünden değerlendirmeler yapılıyordu. Bu bağlamda Sivas tam bir hesaplaşma alanına dönüştürüldü. Çünkü, PKK de yaptığı açıklamalarda, "petrol ve su sorunu sadece Ortadoğu'nun değil, dünyanın başlıca sorunudur" tespitini yapıyor ve Sıvas havalisinin "hem siyasal, hem kültürel ve hem de dinsel bir kavşak" olduğunu vurguluyordu. 2 Temmuza açılan süreci niteleyen en anlamlı açıklamalardan birini, Batman Emniyet Müdürü'nün söylediklerini tekrar vurgulamakta yarar var. Şöyle: "Hizbullah örgütü mensupları bir dönem askerlerden yardım gördüler. Buradaki bazı askeri birliklerde silahlı eğitim gördüler. Lojistik destek gördüler...Bir ihbar aldık bu konuda. Araştırdık, maalesef doğru çıktı" (3D, Demokrasi, Değişim, Dayanışma, Ocak 1995) Sivas'ta cami avlusuna asılan pankartta "Dünya'da Amerika, Türkiye'de PKK" yazıyordu. Olayları kışkırtanlar "Elazığ, Bingöl o taraftan geliyor. Olayları yapıyorlar, kendileri

geri çekiliyorlar." Sivas Emniyet Müdürü ise şunları söylüyordu: "Bu işte kesin provakasyon vardır. Bu işte kesin dışarıdan gelme birtakım güçler vardır...Ben ilk defa camiye gittiğim zaman, o caminin ön tarafında belirli birtakım gruplar vardı. Ben olayın sıfırından sonuna kadar buradayım, hep başındayım. Ben bu grupları Madımak Otelinin önünde görmedim..." (TBMM Sivas Olaylarını Araştırma Komisyonu Tutanağı)

Sivas katliamı sonrası PKK'nin bölgede eylemlerde bulunabileceği gerekçesiyle yığınak yapıldı, köyler boşaltıldı. Bu durum basına şöyle yansıdı: "Sivas'ın Divriği ilçesinde bugüne kadar herhangi bir terör olayı meydana gelmedi. Bir ay önce ilçeye yerleşen Özel Tim'in varlık gerekçesi bölgede PKK'nın dolaşmaya başlaması. Özellikle Aleviler durumdan rahatsız. Özel Tim'in ülkücü kadrolarının Alevileri baskı altına almaya çalıştığını iddia ediyorlar. Yakında Divriği'nin de, Batman ya da Şırnak gibi olmasından korkuyorlar. Hayatlarından endişe ediyorlar." (Tempo, 15-21 Eylül 1994) "Özel Tim, milliyetçi ve ırkçı düşünen kişilerle yakınlık kurup, onları saflarına çekmek istiyor. Elleriyle yaptıkları "kurt" işareti ve "Tanrı Türk'ü Korusun" ifadesini kullandıklarına sıkça tanık oluyoruz. Amaçları belli. Özellikle buradaki örgütlü işçi ve emekçi halkı sindirmeye çalışıyorlar." (Tempo, 15-21 Eylül 1994) Sivas katliamı sonrası bölgeye yapılan güç yığınağının niteliği böyle. PKK ve diğer sol hareketlerin Sivas'ta bulabileceği bir örgütlenme zemini ortadan kaldırılırken, yaratılan göç dalgası ile güvenilir olmayan unsurlar bölgeden uzaklaştırılmıştır. Uzaklaşanların yeni yerleşim alanları da katliamdan paylarına düşenleri aldılar. İstanbul'da büyük bir katliam gerçekleştirildiği "Gazililerin çoğunun Sivas'lı olduğu" (Milliyet 14 Mart 1995) basına ilk yansıyan haberler arasındaydı. Burada yaşayan halkın %44,3'ü Aleviydi. Aynı tarihlerde Kafkasya'da petrol savaşı kızışmıştı. 14-17 Mart'ta daha önce de darbe girişiminde bulunan özel OMON birlikleri komutanı Ruşen Cevadov Azerbaycan'da ayaklanmıştı. Azerbaycan'da darbe girişiminde Türkiye'den giden kontr-gerilla hücrelerinin rolü artık biliniyor. Aynı planlama sistematiği çerçevesinde hareket eden bir başka grup da, Gazi katliamında görev almıştır. Bu grubun

liderlerinden biri Botaş'tada görevlidir. Gazi ve Ümraniye katliamlarında MOSSAD yetiştirmesi kontr-gerillacılar önplandadır. Petrol boru hatlarının "güvenliğini sağlama" konusunda Amerikan-Türk Konseyi (ATC) toplantularında taahhütte bulunmuş olan Türkiye bunun gereğini yerine getirmek üzere İran'a gözdağı niteliğinde askeri girişimleri de gündeme getirmiştir. Gazi katliamından bir hafta sonra yaklaşık 35.000 asker Kuzey Irak'a girmiştir. Bundan sonra da Kafkasya, Orta Asya ve Basra Körfezi üçgeni çerçevesindeki petrol mücadelesi Türkiye'yi etkileyecektir. Türk-Kürt, Alevi-Sünni, Laik-antilaik gibi çatışma noktaları global kapitalizmin siyaset planlama merkezlerinin kanlı repertuarlarında yerini almıştır. Türkiye, bölgede yumaklanan çelişkilerin merkezinde bulunmaktadır.

Sivas'tan doğuya (Tunceli ve Erzurum'a) ve yine Sivas'tan güneye (K.Maraş'tan Hatay'a) kırsal alan geleneksel olarak sola yakın duran Alevi topluluklarından arındırılmaya çalışılmıştır. Üçüncü Amerikan İmparatorluğu tasarımı çerçevesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun "yüreği" olan bölgelerin denetimi sözkonusudur. "Körfez'den Balkanlar'a uzanan alanda...bir Müslüman uluslar dizisinin lideri olarak" Amerika'nın yeni rolü gündemdedir. Dolayısıyla ABD "İslam"ı ile örtüşmeyen, 70'li yıllara damgasını vuran Anti-Amerikancı mücadelenin etkilerini taşıyan Alevi topluluklar bir katliamlar dizisi ile karşı karşıya bırakılmıştır. ABD'nin siyasi tercihleri "gayrıresmi Müslüman uluslar"dan oluşan bir "mozaik"ten yanadır. Ancak sözkonusu İslam, ABD'nin tarif ettiği bir İslam'dır. "Ilımlı İslam" eksenli siyasetlerin ne anlama geldiği Ortadoğu'da yaşanan pratiklerle belirginleşmiştir. Global kapitalizmi meşrulaştıran ve ona payanda olan bu İslam anlayışı Siyonizm dahil her türlü uzlaşmaya açıktır. Türkiye'nin kültürel, geleneksel, etik, kısacası tüm insani özelliklerini içeren dokusu, global kapitalizm ve komprador rejimin saldırısı ile karşı karşıyadır. İslam da bu saldırıdan payını almaktadır. Globalleşmenin ideologları onu da asimile etmektedirler. Özü boşaltılmış idari kurumların yönetimini ele geçirme mücadelesine payanda yapılan ve yanlış bir isimlendirme ile "Siyasal İslam" denilen, Müslümanlık Türkiye'de devlet ve sistem içi sentezler ve politik manevralarda tüketil-

meye çalışılmaktadır. Türkiye'nin ve diğer bölge ülkelerinin emperyalizmden, baskı ve sömürüden kurtuluşu İslamın da kurtuluşu anlamına gelecektir. Bugün Müslümanlık, globalleşmeci, faydacı, burjuva eklestisizmine bağlı, çıkarcı ve komprador rejimin iş-düşünce ortağı güçlerin elinde tutsaktır. Bölgenin egemen gerçeklerine yansıyan zincirin halkaları ancak mutlak anlamda eşit ve özgür bir toplum yapısını hedefleyen kurtuluş hareketlerinin başarısı ile kırılacaktır. Bunun adı: Devrim'dir.

SİYONİST GERİCİLİK VE İSRAİL

SİYONİZMİN TEMELLERİ

Gerici burjuva milliyetçi bir ideoloji olan siyasal Siyonizm iki temel demagoji üzerine oturtulmuştur. 1)Bütün dünyadaki Yahudilerin bir ulus oluşturduğu ve 2)Anti-semitizmin ortadan kaldırılamayacağı. Dünya ölçeğinde ortak dil, kültür ve ekonomik hayattan yoksun olan Yahudilerin, ulus olmanın kabul edilebilir ölçülerini taşamadıkları ortada. Ancak siyasal Siyonizm, Yahudileri sadece biyolojik anlamda bir ulus olarak ele almaktadır. Eski Yahudi nesillerinin torunları oldukları ve manevi anlamda ortak bir geçmişe, ortak bir dine ve buradan hareketle ortak bir kültürün unsurlarına sahip oldukları varsayılır. Siyasal Siyonizm, doğuştan ayrılık savunucusudur. Yahudiler, seçkin bir halk olarak tarihte eşsiz bir rol oynamakla görevlendirilmişlerdir. Siyonizm, Yahudiler ile Yahudi olmayanlar arasında kapatılması mümkün olmayan bir mesafeden söz eder. Yahudilerin kalıtımsal olarak diğer halklardan farklı olduğunu ve bu nedenle onlarla kaynaşamayacağını savunur, ırkçı, anti-semitist öğretiyi böylelikle onaylar. Politik siyonizmin ortaya çıkışında Rus Çarı Aleksandr'ın 1881'de öldürülmesi bir dönüm noktasıdır. Bu olay üzerine Rus otoriteleri Yahudilere büyük bir şiddet uyguladılar. Rusya'da gerçekleştirilen katliamlar üzerine birçok Yahudi göç etti. Bu göçmenlerden bir kısmı Amerika ve Avrupa'ya yönelirken yaklaşık üç bin Yahudi'de

Filistin'e yerleşti. 1882 yılında, Caffa yakınlarında Rishon-Lezion adı verilen bir koloni oluşturdular. Aynı yıl Rusya'da Chibbath Zion (Siyon Sevgisi) adı verilen bir hareket ortaya çıktı. Bu hareket temel hedef olarak Filistin'e yerleşme ve İbranice'yi diriltme fikrini ortaya attı. Politik Siyonizmin ilk girişimleri bu şekildi ortaya çıktı. "Siyonu Sevenler" hareketi 1890'da, Filistin ve Suriye'deki Yahudi Ziraatçı ve Esnafı Destekleme Derneği adıyla resmen tanındı. Bu örgüt, ulusal Yahudi vatanı fikrini ilk formüle eden Leon Pinsker'in önderliğindeydi. Siyasal Siyonizme yönelik muhalefet de fazla gecikmedi ve Kültürel Siyonizm akımı ortaya çıktı. Filistin'e göç dinamiğinin arka planında ise batılı büyük Yahudi burjuvazisinin karmaşık çıkarları bulunuyordu. Rusya'daki katliamlar sonucu bu ülkeden ve Doğu Avrupa'dan çok sayıda Yahudi Batı Avrupa'ya göç etti. Batı Avrupa'da orta tabakalar bu göçten hoşnut kalmadılar ve yeni bir anti-semitik tepki ortaya çıktı. Bu göç aynı zamanda Batı Avrupa'lı Yahudilerin başarılı asimilasyonunu da tehlikeye düşürüyordu. İşte bu aşamada, öncelikle Fransa ve İngiltere'de bulunan Yahudi büyük burjuvazisi, mülksüz Yahudilerin göçünü Filistine yöneltmek için çalışmaya başladı. Siyonizmin kurucularından Heral'de tehlikenin! farkındaydı ve klasik eseri Yahudi Devleti'nde "bu göçebe proleteryanın uzaklaştırılmasını" öneriyordu. Örgütlü politik siyonizmin en önemli önderlerinden biri Macaristan'lı bir Yahudi olan Theodor Herzl'di. Dreyfuss Davası olarak bilinen olaydaki anti-semitizme ilişkin unsurlar Herzl'i Yahudi Sorunu'na bulunacak tek çözümün bir Yahudi devletinin kurulması olduğu doğrultusunda harekete geçirdi. Herzl 1895'te, son aşamada bağımsız bir ulusal Yahudi devleti yaratma düşüncesiyle İngiltere desteğinde Yahudilerce Arjantin veya Filistin'de koloni kurulması görüşünü savunan ve Der Judenstaat (Yahudi Devleti) başlığını taşıyan bir kitap kaleme aldı. 1896'da bu kitap yayınlandıktan sonra Herzl, görüşlerini paylaşan kişilerin desteğinide alarak 1897'de Basel'de ilk Siyonist Kongre'yi toplamayı başardı. Basel Kongresi nihai hedefi şöyle belirledi: "Siyonizmin amacı, Yahudiler için Filistin'de kamu hukukuyla güvence altına alınmış bir vatan yaratmaktır. Bu hedefi gerçekleştirmek için yapılması gerekenler: Filistin'de Ya-

hudi kolonisinin tesisi. Yahudilerin yaşadığı ülkelerde örgülenme ve bu örgütlerin tek bir çatı altında toplanması. Yahudi ulusallığı fikrinin pekiştirilmesi olarak tespit edildi. Basel Kongresi, siyasal siyonizmin etkinliğinde bir Dünya Siyonist Örgütü'nü ortaya çıkardı. Böylece 1897 yılında politik siyonizmin hedefi ve siyasetleri ile bunları uygulayacak örgütlenmenin temelleri atılmış oldu. Siyonist hareket anti-semitizm üzerine tarihsel olmayan, metafizik kurgulara dayalı bir yaklaşım içindeydi. Oysa anti-semitizmin kökleri derindeydi. "Burjuva anti-semitizminin özgül bir ekonomik temeli vardır: Üretimdeki egemenliğin maskelenmesi." Yahudiler, ırkları, kültürleri veya azınlık olmalarından dolayı değil, ekonomik şartlardan dolayı takiplere uğruyorlardı. Kapitalizmin doğuşuna kadar Yahudiler, dolaşım ve ticaret alanında üstün bir yere sahiptiler. Yahudiler, Ortaçağda uzak mesafe tüccarları olarak sivrildiler. Avrupa ile Yakın ve Uzak Doğu arasındaki mal mübadelesinde Yahudiler uluslararası tüccar konumundaydılar. Yakın Doğu'nun Müslüman egemenliğine girmesinden sonra doğu-batı ticaretinde Yahudiler "Suriyeli" tüccarların rekabetinden de kurtuldular ve ticaret ağlarını geliştirdiler. Ancak 12. yüzyıldan itibaren, Hristiyan bir kentli ticaret sınıfının doğuşu, Yahudi uzak mesafe tüccarlarına güçlükler çıkardı. Geri, kırsal bir çerçevede bu işlevi daha önce tekeline alan Yahudi tüccar, artık bir rakip olarak görülüyordu. Kuzey Avrupa'daki Hristiyan tüccarlar, Yahudi meslektaşlarını yavaş yavaş ticari piyasa ekonomisinin dışına sürmeye başladılar. Yahudiler, gelişmekte olan ticari loncalardan dışlandılar; bütünüyle pratik amaçlarla, giriş için istenen Hristiyan yeminini edemedikleri için üyeliğe kabul edilmediler. Ticari işlemlerden elde ettikleri fazla sermayeyle kısmen borç verme işiyle uğraşmaya zaten alışmış olan Yahudiler, esas enerjilerini tefeciliğe aktardılar. Üretken faaliyetlerin dışına itilen Yahudiler, tefeciliği geçim kaynağı haline getirdiler. Musevilik, kutsal kitap kurallarına dayanarak, dindaşlara faizle borç vermeyi yasaklıyor, fakat yabancılara vermeyi yasaklamıyordu. 12. yüzyıldan itibaren, Ortaçağ Avrupası'nda hahamlar, Yahudilerin toprakla ilgili faaliyetlerden dışlanması, ağır vergi yükleri ve kovuşturmaya uğradıklarında Hristiyanlara rüşvet vermek için fon biriktirme gereği

gibi, çeşitli yerel ekonomik ve toplumsal nedenlerle Hristiyanlardan faiz almayı onayladı. Yahudilerin düzenli bir vergilendirilebilir gelir akışını sürdürmelerini güvenceye almak için yöneticiler, Hristiyanlara borç vermeyi hoş görüp desteklediler. Hristiyanların Yahudilere borçlarını ödemelerini sağlamak için Hristiyan mahkemeleri kullanıldı. Bu durum, yönetimin Yahudileri borç vermeye teşvik etmesini kraliyet hazinelerini Hristiyanların cebinden çıkan paralarla doldurmanın dolaylı yolu olarak gören Hristiyanlar arasında Yahudi düşmanlığını arttırdı. Yahudi tefecilere bağımlılık Ortaçağ'da Yahudilere yönelik düşmanlığın başlıca kaynağını oluşturdu. Yahudilere borçlu olma durumu zaman zaman katliamlara neden oldu. 1190'da İngiltere'de York'ta yaşananlar buna örnektir. Haçlı Seferi çağrılarıyla ateşlenen dinsel gerilimin doruğa çıktığı günlerde, başta York kenti başta olmak üzere tüm İngilterede Yahudilere yönelik şiddetli saldırılar oldu. Hristiyan tarihçilerin 1190 York olaylarıyla ilgili anlatımları, saldırının öncelikli nedeninin bazı Baronlukların Yahudi tefecilere olan borçlarını silme arzusu olduğunu belirtir. Ancak 13.yüzyıldan itibaren, Avrupa'daki ekonomik gelişmeler, Hristiyan tefecileri kredi işine çekti. Hristiyanlar arasında faizle borç vermeyi yasaklayan dinsel emri ihlal ettiklerinden ötürü kilise tarafından lanetlendiler. Ancak tüm tepkilere rağmen zorunlu olarak insanlar onlardan da borç talep ettiler. 14. yüzyıldan itibaren Yahudilerin neredeyse tek anlamlı gelir kaynağı da böylece kurumaya başladı. Kilisenin tutumu ise oldukça ikiyüzlü bir tutumdu. Hristiyanlar arasında gelişen faizciliğe karşıtlık hedefinden saptırıldı ve Yahudi faizciliğine dini bir saldırı biçimine büründü. Dördüncü Lateran Konsey, Yahudi tefecileri "Hristiyanlığın mali gücünü tüketmekle suçladı." Papalığın öncelikle Yahudi faizciliğine karşı kampanyası çeşitli düzeylerde kabul gördü. 1275'te İngiltere'de Kral Edward I ve parlamento, Yahudilerin daha üretken faaliyetlere yönelmelerini buyurararak, Yahudi tefeciliğine son verdi. Ne var ki, Yahudilerin ticaret ve zanaat loncalarından dışlanmasına da devam edildi. Dahası, borç verererek kazandıkları gelirleri sürekli düşen Yahudilere ağır vergiler dayatıldı. 1290'da ise Yahudiler'in İngiltere'den topyekün kovulması gündeme geldi. Fransa'da da sert eko-

nomik önlemleri, Yahudilerin din değiştirmeye zorlanması, ayrı giysiler giymeye zorlanma gibi uygulamalar takip etti. Kral "Dürüst Philip" zamanında ise mallarına el konulan Yahudiler ülkeden kovuldular. Tefecilik, Yahudi karşıtı duygulara ve şiddete oldukça katkıda bulundu. Onikinci yüzyılın sonunda Yahudi sözcüğü tefeci sözcüğü ile aynı anlama geliyordu. Yahudilerden nefret, faizciliğin Hristiyanların zihninde sapkınlık ve şeytan ikiziyle bütünleşmesi olarak yoğunlaştı. Yahudilerin tefeciliği,onları, fiziksel şiddet bir yana, kısıtlayıcı yasalara ve düşmanca siyasi eylemlere maruz bıraktı. Ancak tüm bu baskılara karşın Yahudiler tefecilikten para kazanıp zenginleşmeye devam ettiler. (İslamın kent yaşamına ve ticarete olumlu yaklaşımı Yahudiler açısından olumlu bir ortamı koşullamıştır. Avrupa'da görülen şiddetli anti-semitizme İslam ülkelerinde rastlanmaz.) Yahudiler giderek bütün ülkelerden kovuldular. Bazıları asimile oldu ve yerli burjuvazinin saflarına katıldı. Bazı şehirlerde, Özellikle Almanya ve İtalya'da, Yahudiler, genellikle halka; öncelikle çiftçilere ve esnafa, kredi vermekle uğraşıyorlardı. Halkı sömüren küçük tefecilere dönüşmüş olan Yahudiler, sık sık kanlı ayaklanmaların kurbanı oluyorlardı. Ortaçağ kapitalizmi, genellikle en şiddetli Yahudi tepkileri çağıdır. Yahudi sermayesi toplumun bütün sınıfları ile çelişkiye düşmüştür. Yahudiler kısmi olarak Batı Avrupa'dan kovuldular. Doğu Avrupa'da Ortaçağ kapitalizmi hemen hemen yoktu. Orada tüccar sermayesi ile tefeci sermayesi arasında farklılaşma da yoktu. Batı Avrupa'da tefecilik yapmalarına karşın, Doğu Avrupa'da Yahudiler herşeyden önce tüccar ve aracıydılar. Yahudiler gitgide Batı dünyasından kovulurken, Doğu Avrupa'daki durumlarını sağlamlaştırıyorlardı. Batı Avrupa'da kalan Yahudiler ise kapitalist üretim ilişkilerinden yararlanmayı denediler. Fakat Yahudilerin kapitalist sınıfla bütünleştikleri her yerde, asimile olmaları da ortaya çıkıyordu. Büyük kapitalist şirketlerde hissedar konumuna gelen zengin Yahudiler vaftiz oluyor Hristiyanlığa geçiyorlardı. Kapitalizmin gelişimi ile Batı Avrupa'daki Yahudilerin asimilasyonu iç içe geçmişti. Bu arada feodal üretim ilişkilerinin kapitalist üretim ilişkilerine dönüşümü Doğu Avpupa'da da başlamıştı. Bunun üzerine Doğu Avrupalı Yahudiler

Batıya göç etmeye başladılar. Bunlar, tüccarlar ve sanayiciler olarak önemli roller yüklendikleri büyük endüstri ve ticaret merkezlerinde durumlarını sağlamlaştırmayı başardılar. Burada en önemli nokta, yüzyıllardan beri ilk kez olarak bir Yahudi proleteryasınında ortaya çıkışıdır. Yahudilik toplumsal ve sınıfsal açıdan yoğun biçimde farklılaşmaya başlamıştı. Belirli kapitalist varoluş biçimlerinin (ticaret, tefecilik) cisimleşmesini temsil eden Yahudiler, bu biçimlerin acı çektirdiği insanların kinlerini üzerlerine çekiyorlardı. Kapitalist gelişmenin ezdiği küçük esnaf ve çiftçilerin gözünde Yahudiler durumlarının başlıca sorumlusuydu. Toplumsal kin ve kapitalist baskı Yahudilere yansıyordu. Kapitalist sömürünün yok etmekle tehdit ettiği orta tabakalar arasında vahşi bir anti-semitizm gelişti. Büyük sermaye, küçük burjuvazinin bu ilkel anti-semitizmini, kitleleri ırkçılık bayrağı altında seferber etmek üzere kullanmaya başladı. Anti-semitizm artık kapitalist egemenliğin araçlarından biri haline gelmişti. Büyük sermaye, küçük burjuva kitlelerin ilkel anti-semitizminden oldukça yararlandı. Onu, faşist ideolojinin dayanaklarından biri haline getirdi. Yahudi kapitalizmi efsanesi! ile büyük sermaye, kitlelerin kapitalistlere olan kinlerini kendisinden uzaklaştırmayı denedi. Yahudi kapitalistlerine karşı bir kışkırtmaya olanak sağlayan gerçek, tekelci sermaye ile hemen hemen her zaman Yahudilerin elinde bulunan spekülatif ticari sermaye arasındaki şiddetli çelişkiydi. Spekülatif ticari sermayenin borsa oyunları, mali skandallar dikkat çekici bir tablo ortaya koyuyordu. Bu durum, tekelci sermayeye, küçük burjuva kitlelerin hatta kısmen işçilerin kapitalizme olan kinini "Yahudi kapitalizmi"ne karşı yöneltme imkanı verdi. Çarlık otokrasisi ve Nasyonal sosyalizm, kitlelerin sisteme karşı olan hoşnutsuzluklarını sistemi sağlamlaştıran anti-semitizme dönüştürmeyi başardı. Yahudiler her toplumsal altüst oluş döneminde büyük bir şiddetin kurbanı oldular. Örneğin I. Dünya Savaşı sırasında ve 1917 Sovyet Devrimi sonrası içsavaşta kırıma uğratıldılar. Dört yıllık savaşta Doğu Cephesi'ndeki çatışmanın çoğu, Çarlık Rusya'sının batı topraklarında, Polonya, Litvanya, Beyaz Rusya'da oldu; buralarda milyonlarca Yahudi yaşıyordu ve hemen tüm Yahudi iskan bölgeleri askeri harekat alanı içinde yada yakın çev-

resindeydi. 1917 Devrimi sonrası içsavaş sırasında Beyaz Ordular anti-semitizmi büyük oranda kullandı. Yahudi olmayanları Yahudilere karşı kışkırtmaları Çarlık günlerini de geçti. Toprak sahipleri ve kapitalistler her ne pahasına olursa olsun eski sınıfsal konumlarını geri almak istiyorlardı. Yahudilere saldırılar ve pogromlar geçmişte, (Pogrom: Yahudi katliamı) onların sınıf iktidarlarını sürdürme ve desteklemenin yöntemlerinden biri olmuştu. Daha büyük ve daha şiddetli pogromlarla proleterya diktatörlüğünü devirebileceklerini düşündüler. Beyaz Generaller Petluva, Denikin, Kolçak, Bulakoviç ve diğerleri, müdahale sırasında 911 farklı yerde 1520 pogrom düzenledi. Ukrayna ve Beyaz Rusya'daki kurbanlarının sayısı 200.000 ölü ve 700.000 sakata ulaştı, 300.000 kişi ise ana babasız kaldı." (Kalinin'den aktaran, I Rennap, Anti-semitizm ve Yahudi Sorunu, İst, 1991, s.41) Siyonizm, Yahudilerin içinde yaşadıkları toplumlarla bütünleşmelerine şiddetle karşı çıktı. Anti-semitizm, siyonizmin birleştirici öğesi olarak ortaya çıkar. Çarlık otokrasisi ve Nasyonal sosyalizm, tarihte halklar arasında meydana gelmiş zorunlu bütünleşmeyi bozduğu ve halklar arasına şoven-ırkçı sınırlar koyduğu ölçüde siyonizme alan açtı. Bu bağlamda, kendi özellikleri içinde gerici, şoven bir ideoloji olan siyonizm onunla kendisini haklı gösterdiği anti-semitizmi kabullendi. Pratik olduğu gibi teorik olarak da siyonizm ve anti-semitizm birbirinin bütünleyicisidir. Yahudi düşmanlarının kini, siyonistlerin milliyetçiliğini teşvik etmiştir. Theodor Herzl'in daha önce farkına vardığı gibi, Yahudi Devleti'ne göç her iki tarafın da işine geliyordu. Nesnel gerçekliği, ideolojileriyle kavrayan her iki hareket de, tarih dışı bir anlayışa sahiptir. Tarihi, ırk savaşı olarak algılayan bu iki akım çağın aynı şoven açıdan ele alınışının ürünüdür. Anti-semitizm gibi siyonizmde, Yahudi nefretini insan doğasının değişmez bir özelliği olarak açıklar. Bundan dolayı siyonist önderlerden Leo Pinsker için "anti-semitizm onulmaz ve hatta kalıtımsal bir psikozdur." Yahudi katliamları "insan tabiatının genel özelliklerinin sonucudur. Samuel Meisels'e göre de "anti-semitizm ebedidir. Eğer Darwin çok değişkenli kalıtım teorisine çürütülemez bir delil göstermek isteseydi, en iyi belge anti-semitizm olurdu. O yüzlerce organa kalıtım yoluyla geçer." Siyonizmin sosya-

list fraksiyonu da, tarihi, ırksal temelde açıklamaktadır. Sosyalist siyonizmin en önemli temsilcisi Borokhov, Yahudilerin kurtuluşunu kendi devletlerinde görmüştür. Böylelikle, siyonist hareketin sosyalist kanadı da, Yahudilerin yaşadıkları ülkelerin proleteryaları ile ortak mücadelelerini değil Filistin'e göçü desteklemiştir. Anti-semitizmin toplumsal temelini görmezlikten gelen siyonizm, Yahudilerle tüm diğer ezilenler, özellikle de işçi sınıfı arasında toplumsal savaşımdaki birliği reddetti. Çözüme Filistin'de varılacağı iddiası ile, Siyonizm, Yahudilerin yaşadığı çeşitli ülkelerdeki genel toplumsal savaşımın bütünsel bir parçası olarak, Yahudi hakları için savaşıma yönelik hiçbir program önermiyordu. Yahudi işçileri sınıf savaşımından ve toplumsal mücadeleden ayırma eğiliminde olan Siyonizm bölücü bir harekettir. Rusya'da ortaya çıkan Sosyalist siyonizm, Yahudilerin sanayideki kendilerine özgü konumları ve siyasal olanaksızlıklar gerekçesiyle Rusya'da ve diğer yerlerde mücadelenin anlamsız olduğu, sosyalizm uğruna aktif mücadele için bir toprağa ihtiyaç bulunduğu tezini ileri sürüyordu. Bu "sosyalistler" yalnızca bir Yahudi toprağında, Yahudi kapitalistlerle, işçilerin geliştireceği bir toprakta, diğer ülkelerin işçileriyle birlikte sosyalizm için savaşabilecek güçlü bir Yahudi proleteryası doğabilir diyordu. Bu yüzden acil hedef bir Yahudi toprağıydı. Bu toprak için kapitalistler gerekli sermaye yatırımlarını yapacaklar, işçiler de onlarla el birliği yapacak böylece kalkınma sağlanacaktı. "İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış" kitlenin potansiyellerini geliştirmeye dayalı bu yaklaşım tam bir sınıf uzlaşmacılığıydı. Sosyalist siyonistler özünde hep siyonizm için mücadele ettiler ve sosyalizme sahte bir bağlılık gösterdiler.

"YAHUDİ YURDU" DEMAGOJİSİ

Siyonizme dayalı propaganda Filistin'i "Yahudi Yurdu" ilan ederken İsrail Zengwill'in ünlü formülasyonuna dayanıyordu "Ülkesiz bir halk için, halksız bir ülke." Bu formülasyondan altı yıl önce 1895'te Filistin'de Osmanlı egemenliği altındaki üç mutasarrıflıkta (Kudüs, Nablus ve Acre) 26.320 km2'sinde 45.300 Arap yaşamaktaydı. Üstelik İbrani kabileleri Filistin'in belli bazı kısımlarını ancak M.Ö 13

veya 14. yüzyılda fethetmişlerdi. Tarihi açıdan bakıldığında da İbraniler, Filistin'de doğmamışlardır. Kısa bir zaman için Filistin'e geldiklerinde bile, hiç bir zaman sahildeki ovalarıyla birlikte bugünkü İsrail bölgesini işgalleri altında tutmadılar. Bu bölge ona adını vermiş olan Filisti'lerin elinde bulunuyordu. Ayrıca Yahudilerin Filstin'i kendi istekleri ile terketmediği, tersine Babilliler ve Romalılar tarafından kovuldukları ve bundan dolayı "Yurda dönüş" hakkına sahip oldukları biçimindeki siyonist tez, tarihsel bakımdan dayanaksızdır. Birçok Yahudi diğer ülkeler kendilerine daha iyi iktisadi gelişme olanakları sunduğundan yabancı egemenliği ve Kudüs'ün tahribinden çok önce Filistin'i terk etmişlerdi. Yahudilerin dağılışı Kudüs'ün batışıyla başlamaz. Bu olaydan yüzlerce yıl önce Yahudiler dünyanın dört bir yanına dağılmışlardı. Bu arada Filistin'de bulunan Yahudilerin sayısı da hızla azalmıştır. 18. yüzyılda Filistin'de birkaç bin Yahudi bulunuyordu. Siyonistlerin tüm çabalarına karşın "Yahudi Yurdu"na dönüş çağrısı uzun yıllar etkili olamadı. 1880'den 1929'a kadar Yahudi'lerin ülkeler arası göç trafiği şöyle bir seyir izledi: 3.250.000 Yahudi Kuzey ve Güney Amerika'ya, 490.000 Orta Avrupa ülkelerine, 115.000 Güney Afrika, Mısır, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya, 120.000 Yahudi Filistin'e. Oysa siyonizm tüm vurguları "yurt" ve "toprak" üzerineydi. Bir ulusal ideoloji olmasına rağmen, diğerleri gibi, bir halka göre değil, bir yere göre adlandırılmıştır: Bununla sözkonusu olanın bir halk değil de, onun bir ülke ile, yurdu hatırlatan bir ülke ile bağlantısı belirtilmektedir. Adlandırma için, Davut Peygamber'in kendine payitaht yaptığı Kudüs'te Yebuzit Kalesi'nin kurulduğu tepenin (Siyon) ismi kullanılmaktadır. Siyonizmin tüm sanrılarına karşın Filistin'e ilk yerleşen siyonistler "halksız bir ülke" ile karşılaşmadılar. "Ülkesiz bir halk için, halksız bir ülke" sloganı kısa sürede anlamını yitirdi. Siyonistler bunun yerine kültürel olarak geri kalmış Arap'lara uygarlık ve ilerleme götürdükleri parolasını ortaya attılar. Tüm dünya, Yahudilerin Filistin çöllerinde bir "tanrı bahçesi" yarattıklarına inandırıldı. Örneğin Levi Eşkol 1969 yılında yaptığı bir açıklamada, 1913 yılında göçmen olarak Filistin'e vardığında "kötü çöller"le karşılaştığını söyleyecek, "hiç bir şey yoktu" bu çöl-

ler "Yahudiler tarafından geliştirildi ve iskan edildi" diyecekti. Ancak tablo siyonistlerin çizdiğinden oldukça farklıydı. Filistin'de Yafa ve Hayfa gibi iki liman şehri; Na Zareth, Bethlemen, Hebron, Nablus, Tiberias v.s yerleşim merkezleri; diğer şeyler yanında bu şehirlerin mimari açıdan yetkin camileri, güzel bahçeleri bulunuyordu. Ayrıca portakal bahçeleri, zeytinlikleri ve tahıl tarlaları tüm Filistin'e yayılmıştı. Acre bölgesinde, Bethlehem çevresinde, Ramallah, Nablus, Galile, Tiberia ve Samaria'da toprak oldukça verimliydi ve çok iyi işleniyordu. Zeytin, tahıl, üzümün yanısıra badem, incir, karpuz v.s birçok ürün yetiştiriliyordu. Siyonizmin diğer Batı'lı sömürgeci güçlerden farkı yoktu. İngiliz, Fransız, Portekiz'li sömürgeciler de Afrika'yı zaptedip halkları egemenlikleri altına aldıklarında ve tüm yeraltı, yerüstü kaynaklarını sömürdüklerinde aynı şeyi ileri sürüyorlardı. Sömürgecilik sisteminin özünü oluşturan kar hırsı, "geri kalmış" siyahlara kültür, teknik ve uygarlık götürüldüğü yolundaki sahtekarca iddia ile Hristiyan kilisesinin ve onun misyonerlik merkezlerinin yardımı ile maskeleniyordu. Gerçek sonuç ise Afrika kültürünün yıkılması, beyazların egemenliği ve emperyalist sömürüydü. Filistin'de siyonist yerleşmeyi oluşturan sonuçlar da farklı özellikler taşımıyor. Yahudiler ülkelerini zaptederken, yerli halk yurdu üzerindeki egemenliğini kaybediyor, gelenek ve kültürünün yıkıldığını görüyor ve sonunda kendisini kitle halinde komşu Arap devletlerinin mülteci kamplarında buluyordu. Nitekim "Yahudi Ulusal Yurdu"nun siyasal bir gerçeklik haline gelmesi de emperyalizmle işbirliği sayesinde olmuştur. Siyonizm emperyalizmle aktif ittifak temelinde gelişti. Siyonist liderler, amaçlarının ancak Filistin'i yöneten ya da orada çıkarları bulunan emperyalist güçlerin onayı ve desteğiyle gerçekleştirilebileceğini çok iyi biliyorlardı. Siyonistlerin emperyalizmle kurduğu ittifak bilinçli ve tutarlıydı. Emperyalizm ise siyonist hareketi Arap bağımsızlık hareketine karşı bir araç olarak değerlendiriyordu. Emperyalistlere yönelme, Siyonizmin doğuşundan itibaren temel bir özelliği olmuştur. Hareketin kurucusu Heral, İngiliz Sömürge Bakanı Joseph Chamberlain'in, Alman Kayzer'i II.Wilhelm'in, Çar'ın İçişleri Bakanı ve Yahudi Katliamlarının organizatörü Von Pleheve'nin desteğini arıyordu. Emperya-

lizmle ittifak anti-demokratik bir öze sahip siyonizme son derece uygundu. Siyasal siyonizmin kutsal kitabı sayılan The Jewish State'de, Heral "demokrasi"ye dair görüşlerini de açıklamıştır. Örneğin; "uluslar bugün sınırsız demokrasiye tam olarak uygun değildir ve gelecekte daha az uygun olacaklardır.", "Bir halk meclisinde akıllı bir iç ve dış politika formüle etmek olanaksızdır."

İNGİLİZ EMPERYALİZMİ VE SİYONİST HAREKET

Siyonizm tarafından etki altına alınmış ve teşvik edilmiş ilk göçmenlerin Filistin'e yerleşmesinden çok önce, Yahudi Devleti'nin Filistin'de kurulması gerekliliği, hareket için açıktı. Siyonizm, oldu bittiler ile Filistin'de tüm taraflar (sömürgeci devletler, Araplar) açısından gerçek (de facto) varlığı ile sonunda yasal olarak da tanınması gerekecek bir iktidar unsurunu politik, ekonomik, demografik, askeri ve kültürel alanlarda kurmak istiyordu. Bu konuda başlangıçta en büyük desteği İngiliz emperyalizmi verdi. Filistin'deki Yahudi yerleşimin Ortadoğu'da İngiliz çıkarları açısından nasıl değerlendirileceği konusu 19. yüzyıldan itibaren gündemdeydi. Daha 1838'de Kudüs'te, ana amaçlarından biri "tüm Yahudileri korumak" olan bir İngiliz konsolosluğu kurulmuştu. İngiltere'deki Yahudilerin oy kullanma hakkına dini temelde karşı olan Lord Shaftesbury, Filistin'in Yahudiler tarafından kolonileştirilmesini destekliyordu. 1842'de ise Avusturya'lı bir Yahudi olan Abraham Benisch, o sırada Dışişleri Bakanı Yardımcısı olan Canning'e bir memorandum sundu; bu memorandumda, "Ortadoğu'daki İngiliz nüfuzunu Yahudi desteğine dayandırarak artırmayı" savundu. Benisch, İngiliz güvencesi altında "Filistin'in önemli bir parçasında bir Yahudi kolonisi"nden yanaydı. "İngiltere bu kolonide malları için yeni, emin ve istikrarlı bir pazar" bulacaktı. Plan 1914'den itibaren uygulamaya konuldu. Siyonist hareketin önemli bir kesimi Alman yanlısıydı. Dr. Chaim Weizmann'ın önderliğindeki grup ise İngiliz desteğini arıyordu. 1914 yılının Kasım ayında, Samuel ve Lloyd George ile olan görüşmesinden bir ay önce Dr. Weizmann, yazdığı bir mektupta İngiliz hükümetine sunulacak siyonist görüşleri açıklıyordu. Bu mektupta Siyonizmin stratejisi temellendirilmişti. Belirle-

nın hedefler İngiliz çıkarları ile uyum içindeydi. Buna göre: Müttefiklerin zaferi için elden gelen yapılmalıdır. Filistin İngilizler'in nüfuz alanına girmelidir. Bir İngiliz sömürgesi olarak Filistin'e Yahudi göçü teşvik edilmelidir. İngilizler bölgeye en az 1.000.000 Yahudi'nin girişini sağlamalıdır. Bölgeye yerleşecek Yahudiler ise Süveyş Kanalı için etkili bir koruma sağlamalıdır. Weismann İngiliz Kabinesinde güçlü yandaşlar edindi. Kabine üyelerinden Herbert Samuel bir Yahudi olarak Weizmann'ın taleplerini destekledi. Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey ile Lloyd George'da Siyonist politikayı desteklediler. İngiltere Başbakanı Lloyd George'un siyonizmle bağları eskiye dayanıyordu. 1903 yılında siyonist çevreleri bölen bir dava ile ilgili olarak siyonist hareketin ve kurucusu Theodor Herzl'in avukatlığını yapmıştı. David Lloyd George, siyonist hareketi ilk tanınma ve oluşum yıllarında temsil etmiştir. Dolayısıyla hareketin niteliğini ve hedeflerini oldukça iyi kavramıştı. Bu konuda önceli olan eski Başbakanlardan Arthur James Balfour'da Lloyd George'den farklı düşünmüyordu. Daha 1903'te Balfour Hükümeti, bir Yahudi kolonisi kurulmasına yönelik teklifi uygun karşılayabileceğini bildirdi. Balfour Hükümeti'ne bu teklifi o zamanki ünvanıyla Dışişleri Bakanı Lloyd George getirmişti. Bu, bir hükümetin Siyonist hareket konusunda ilk resmi bildirisi ve Yahudi halkı için millet statüsünden söz edilen ilk resmi belgeydi. Buna Birinci Balfour Deklarasyonu adı verildi. Bundan kısa bir süre sonra Dünya Siyonist Kongresi toplandı. I. Dünya Savaşı sırasında da Yahudi sempatisi! gerekçesiyle İngiltere siyonizmi destekledi. Sonuçta 2 Kasım 1917'de Dışişleri Bakanı Balfour'un ünlü Deklarasyonu ortaya çıktı. Balfour Deklarasyonu'nda "Majestelerinin Hükümeti, Filistin'de Yahudi halkı için bir ulusal yurt kurulmasından yanadır ve bu amacın gerçekleşmesini kolaylaştırmak için çaba harcayacaktır" deniliyordu. Deklarasyon'un yayınlandığı sırada Rusya'dan devrim haberi geldi. 1917 Kasım'ında Rusya'da Bolşeviklere karşı savaş yeni başlamıştı ve Rus Yahudilerinin güçlü oldukları ve değerli müttefikler olabilecekleri inancıyla İngilizler desteklerini daha da artırdılar. Siyonist devletin temellerini atan bu belgenin Bolşevik devrimine düşmanlık ekseninde değerlendirilmesi,

varlığını Sovyetlere karşıtlıkla tanımlayan İsrail devletinin kuruluş ilkelerini göstermesi açısından anlamlıdır. Daha sonra Lloyd George Balfour Deklarasyonu'nun savaş çabasına katkısını açıklayacak ve bu belge sayesinde Rus Yahudilerinin "savaşa paha biçilemeyecek destek" sunduklarını söyleyecekti. Siyonistlere söz verdiği sırada, İngiltere, Araplar'la da oldukça iyi ilişkilere sahipti. Balfour Deklarasyonu'ndan iki yıl önce 1915'de İngiltere Araplarlada bir anlaşma yapmıştı (Hüseyin-Mc Mahon anlaşması). Bu anlaşma ile Türklere karşı yardım karşılığında yeni bir bağımsız Arap devleti kurulması sözü verilmişti. Bu arada İngiliz'ler, Sykes-Picot Anlaşması olarak bilinen gizli anlaşmalarla (Sovyet Hükümeti tüm gizli anlaşmaları 1917'de açıkladı) Fransızlar'la Arap topraklarını nasıl paylaşacağını kararlaştırmıştı bile. 24 Temmuz 1922'de İngiliz Mandası gerçekleştiğinde Filistin İngiltere'nin egemenliğine girmişti. İngiltere Manda kılıfı altında Filistin'i tam bir sömürge biçiminde yönetiyordu. Siyonist hareket İngiltere tarafından Arap ulusal hareketine karşı kullandığı bir tampon güce dönüştürüldü. Britanya İmparatorluğu bu sayede birçok avantaj elde ediyordu. Süveyş Kanalı'nın savunması kolaylaşırken, Hindistan'a kara bağlantısı güvence altına alınıyor, İmparatorluğun haberleşmesi için gerekli hava istasyonları, Hayfa'daki petrol boru hattı çıkışı projeleri gerçekleştiriliyordu. Akdeniz'de İngiliz deniz stratejisi açısından yaşamsal öneme sahip Hayfa limanının denetimi ise en önemli avantaj sayılıyordu. Bu avantajlar için önde gelen İngiliz kapitalistlerinden ve siyonist Lord Melchett, "Bu emperyal çıkarların güvenliği en iyi, ayırabileceğimiz birkaç taburdan çok, büyük bir Avrupai nüfusla sağlanabilir" diyordu. Melchett'e göre gelecekte "Üç milyon Yahudinin varlığı, manda politikasının etkilerini yok etmeye yönelik başarılı bir silahlı ayaklanma olasılığını tamamen ortadan kaldırır"dı. Siyonist hareketin amaçları İngiltere'nin amaçlarıyla sımsıkı kenetlenmişti. İngiliz yönetiminin varlığını güvence sayan Siyonist liderler de bu durumu benimsediler. Siyonist liderlerden Ussishkin'e göre, tanımlanamaz Arap bir Filistin, İngiltere'nin ergeç bölgeyi terke zorlanması sonucunu doğururdu, tıpkı Mısır'da olduğu gibi. Büyük ölçüde Yahudileşmiş bir Filistin açısından ise

böyle bir risk bulunmuyordu. Emperyalist ittifak sermaye yatırımlarıyla da güçlendirildi. Siyonist planların gerçekleşmesi için, özellikle 1933'den sonra Filistin'e gelmeye başlayan zengin Yahudilerin konumu önemlidir. Siyonistler, mali açılım için kendi banka ve finans kurumlarını oluşturdular. Bu fonların en önemlileri Karen Hayesod ve Keren Kayameth'di. Bunlardan başka, Amerikan Fund for Palestine İnstitutions (Filistin Kuruluşları için Amerikan Fonu) ile Hadassah ve Joint Distribution Commitee (Birleşik dağıtım komitesi) gibi fonlar da yürürlüğe konuldu. Bu fonlarla siyonist yerleşmeye milyonlarca dolar mali destek sağlandı. Bu muazzam sermaye, siyonistlerin Filistin'de ekonomik iktidar mevzileri kurmasına hizmet ediyordu. La Haye'deki VIII. Siyonistler Kongresi'nde delege Salz bu konuda şunları söylüyordu: "Eğer biz, Filistin'de Yahudiler için sağlam destekler yaratmak ve oradaki Yahudileri güçlendirmek için Filistin'i ekonomik olarak fethetmeye gayret edersek bu gerçek bir politik eylem olur." Filistin'deki Siyonist yerleşmenin temel prensibi Arap halkın tasfiyesiydi.

Ortadoğu'da bir Yahudi Devleti kurmak doğrultusundaki Siyonist planlar hayata geçirildiğinde, Filistin tam anlamıyla bir Arap ülkesiydi. Filistin, Arap ülkelerinin merkezi veya kalbidir. Asya'da bulunan Arap ülkelerini Afrikadakilerle birleştiren bir köprüdür. Arabistan Yarımadası'nı Akdeniz'e bağlayan yoldur. Stratejik, coğrafi, kültürel ve tarihsel bakımdan Filistin, Arap ulusu için büyük önem taşır. İlk Yahudi göçmenlerin Filistin'e geldiği dönemde bu bölge, politik birim olarak belirlenmemiştir. Bunu ancak, sömürgeci devletler arasında 1906'dan 1922'ye kadar imzalanan bir dizi uluslararası sözleşme ve anlaşmalar sağladı. 1855'de sadece 10.000 kadar Yahudi Filistin'de yaşıyordu bu sayı 1880'lerden itibaren hızla arttı. Ancak yine de 1895'de Filistin'de 43.500 (%90,6) karşılık 47.000 Yahudi (%9,4) bulunuyordu. Ülkenin %99,5'i (26 212 99 dönüm) Filistin'li Araplara, %0,5'i (10700 dönüm) Yahudilere aitti. Basel'deki 1. Siyonistler Kongresi 1897'de "Filistin'de Yahudi halkı için bir Yurt" kurmayı kararlaştırdığı zaman, ülke nüfusa ve mülkiyete göre tamamen Arap idi. Arap topraklarını çeşitli yöntemlerle ele geçiren Siyonistler onları

ucuz işgücü olarak kullanmaya başladıklarında kendi içlerinden tepki geldi. Çünkü, Yahudi toprakları üzerinde sadece Yahudi emeği kullanmalıydı. 1904'den itibaren "işin fethi" sloganı ortaya atıldı. Taraftarları Filistin'e çok sayıda göç eden işçi hareketi Poale-Zion, Arap işçilerinin sistematik tasfiyesini teşvik ediyor ve Arap bölgesinden tecrit edilmiş ve Arap halkla her türlü teması engelleyen ilk Siyonist yerleşme birimlerini kuruyordu. Bu arada Siyonistlerin kooperatif türü örgütlenmelerine (Kibbuta, Kvutzah, Moshav) sözde "sosyalist" yöntemler uygulayan birimler olarak yaklaşılıyordu. Oysa bu yapılar kapitalist temeli reddetmiyorlardı. Kaldı ki, Siyonist hareket, herşeyden önce stratejik nedenlerden, kolektif iskan ilkesinden bütünüyle uzaklaşamazdı. Hiçbir Yahudi tek başına, tamamiyle Arap olan bir ülkede toprak satın alıp işleyemeyeceği için, kolektif iskan biçimi zorunluydu. Yahudiler diğer sanayi kollarında da tek başlarına uzun süre dayanacak durumda değillerdi. Kooperatif biçimi örgütlenme Siyonist stratejiye uygun düşüyordu. Bu tür örgütler, sosyalist anlayıştan değil, pragmatik ve iktidar stratejisine dayanan yorumlardan meydana gelmişti.

1882'de Filistin'de Yahudilerin elinde sadece beş yerleşme bölgesi bulunmasına rağmen 1890'a kadar 14 tane daha kuruldu. Filistin'de 1900 yılında 22, 1914'de 47 Yahudi yerleşme bölgesi vardı. Siyonist örgüt tarafından satın alınan Arap topraklarında 1882'de 25 bin dönüm iken, 1890'da 10700 dönüme 1914 yılında ise, 420.700 dönüme çıkmıştır. I.Dünya Savaşının sonuna kadar Siyonistler, 650 bir dönüm kadar Arap toprağını satın almışlardı. Bu arada Filistin Bürosu, Yahudi Ulusal Fonu ve Palestine Land Development Company gibi Siyonist kurumlar tüm iskan faaliyetlerini yönlendirmişlerdir. Bunlar, yalnız toprak elde etmeye çalışmıyor, ayrıca stratejik planlara göre hierleyen rasyonel ve iyi düşünülmüş bir arazi politikasını uyguluyorlardı. Yani, toprağın Yahudi gücü ile işlenmesi ilkesini hayata geçiriyor ve Arap çiftçileri tasfiye ediyorlardı. Mahalli ve ulusal düzeyde bir siyonist iktidar cihazı sistematik olarak kuruluyordu. Siyonistler, I. Dünya Savaşı sona erdiğinde, Filistin'de bir Yahudi Devleti kuruluşunun politik, mali ve kültürel yapılarını bir ağ gibi örüyorlardı. I.

Dünya Savaşı sona erdiğinde Filistin'de kurulan İngiliz Manda yönetimi, Siyonist hareketin girişimlerini kısıtlamadı. Bu dönemde Filistin'de Yahudi nüfus hızla artu, Kibbutalar çoğaldı, İbranice, Arapça ve İngilizce yanında resmi ülke dili haline geldi. En önemlisi siyonist ordu "Haganah"ın varlığına İngiliz yönetimi sessiz bir onay verdi. Arap halkın muhalefetine rağmen siyonist gücün devamını sağlayan yegane unsur İngiliz emperyalizminin varlığıydı. Yerli Arap halkın direnişine rağmen İngiliz desteği sayesinde Yahudi göçü devam ediyordu. İngiliz manda yönetimi olmaksızın siyonistler, iskan ve kurumlaşma faaliyetlerini geliştiremezlerdi. Bundan dolayı Arnold Toynbee şu söylediklerinde haklıydı: "İsrail Devleti'nin bugün varoluşunun ve bugün 1.500.000 Filistin'li Arabın mülteci haline gelişinin sebebi, göçmenler kendi işlerini kendi tankları ve uçakları ile halletmek için yeterince çoğalıncaya kadar, otuz yıl boyunca Yahudi göçünün, Arap'lara İngiliz askeri gücü vasıtasıyla zorla kabul ettirilmesidir."

NAZİLER İLE SİYONİSTLERİN İŞBİRLİĞİ

Balfour Deklarasyonu ve mandanın "Yahudi Ulusal Yurdu"nu güvence altına almasına rağmen Diasporada asimile edilmiş Yahudiler Filistin'e göçetmiyorlardı. Nasyonal sosyalizm Almanya'da iktidarı ele geçirinceye kadar, göç zayıftı; 1919-1923 arasında 35.000, 1924-1931 arasında 82.000 ve 1932-1938 arasında ise 217.000 Yahudi Filistin'e göç etti. Bu yoğun göçü koşullayan faşizm, siyonizmin iktidar talebinin gerçekleşmesine uygun bir zemine yardımcı oldu. Siyonizmin büyük ölçüde gizli tutulmuş tarihinde faşizmle işbirliği olgusuda vardır. Mussolini, Revizyonist Siyonist gençlik hareketi Betar üyelerinden Kara Gömlekli gruplar oluşturmuştu. Daha sonra İsrail Başbakanı olan Menahem Begin Betar üyesiydi. Daha sonra Betar'ın başkanlığını da yapu Begin. Simon Petilura Ukrayna'lı bir faşistti ve 28.000 Yahudi'nin ölümüyle sonuçlanan yüzlerce pogromu yönetmişti. Siyonist lider Jabotinsky, Petilura ile işbirliği yaparak Kızıl Ordu ve Bolşevik Devrimine karşı savaşta ortak hareket etti. Kurulan Yahudi polis gücü devrime destek vermiş çok sayıda işçi. köylü, aydını öldürdü. Avrupa'daki en azılı Yahudi düşmanlarını dost listesine kay-

dedip Filistin'deki Siyonist sömürgenin mali ve askeri koruyucuları arasına sokma stratejisinin içinde Naziler de vardı. Almanya Siyonist Federasyonu 21 Haziran 1933'de Nazi Partisi'ne yolladığı dstek muhtırasında şöyle diyordu: "Almanlar'ın yaşamında şu anda gerçekleşmekte olan ulusal yaşamın yeniden doğuşu olgusu...Yahudi ulusal topluluğunda da gerçekleşmelidir...Irk ilkesini hayata geçiren yeni (Nazi) devletinin temelleri üzerinde kurulacak yapı içerisinde bizler de kendi topluluğumuza ayrılacak alanda Babayurdu (Fatherland) için elimizden gelen her türlü verimli faaliyeti sürdürmeyi umuyoruz." 126 Bu politika, Dünya Siyonist Örgütü tarafından onaylanırken, 1933'de Hitler'e karşı eylem çağrısı 43'e karşı 240 oyla örgüt kongresinde reddedildi. Yine bu kongre sırasında Hitler, Dünya Siyonist Örgütü'ne ait Anglo-Filistin Bankası ile bir ticaret anlaşması ilan ederek, Alman ekonomisinin kriz içinde olduğu bu dönemde Nazi rejimine yönelik Yahudi boykotunu kırdı. Dünya Siyonist Örgütü, Alman mallarının Ortadoğu ve Kuzey Avrupa'daki en büyük dağıtımcısı oldu. Örgüt, Filistin'de Ha'avara bankasını kurdu. Bankanın işlevi büyük miktarlarda Alman malının alınabilmesini sağlayacak parayı Alman-Yahudi burjuvazisinden temin etmekti. Nazi rejimi ile bu sıcak ilişkiler neticesinde SS Güvenlik Servisinden Baron von Mildstein, Siyonizme destek olmak amacıyla altı aylığına Filistin'e geldi. Bu ziyaret siyonistler açısından beklenen olumlu sonucu verdi. Hitler'in Propaganda Bakanı Joseph Goebbels 1934'de Der Angriff'e (Hücum) Siyonizmi öven on iki bölümlük bir rapor yazdı. Bu dönem yine Goebbels'in önerisiyle bir yüzünde gamalı haç, ötekinde Siyonist David yıldızı bulunan madalyalar piyasaya çıktı. 1935 Mayıs'ında da SS Güvenlik Servisi Başkanı Reinhardt Heydriç Yahudileri iki kategoriye ayırdıklarını açıkladı. Buna göre Siyonistlere "resmi destek" sözkonusuydu. 1937'de Siyonist milis örgütü Haganah, Siyonist sömürgeleştirmenin finansında kullanılacak Yahudi servetinin Almanya dışına çıkarılmasına izin verilmesi karşılığında ajanlarından Feivel Polkes'i Berlin'e, SS Güvenlik Servisi'nin hizmetine yolladı. Bu arada Nazi önderlerinden Adolf Eichmann'da Haganah'ın konuğu olarak Filistin'e davet edildi. 1930'lu yıllar boyunca siyonistlerin Naziler'le işbirliği yapmaları sa-

yesinde Filistin'e göç stratejisi rahatlıkla uygulandı. Siyonistler bu dönemde Avrupa Yahudilerini kurtarmaya yönelik en küçük bir çabayı bile engellediler. Çünkü bu durum Yahudilerin Filistin dışında başka ülkelere göç etme alternatifini de içeriyordu. Filistin'i sömürgeleştirmek ve Arapları yok etmek hırsı Siyonist hareketin, ölümün kıyısında bulunan Yahudilerin kurtarılmasına karşı çıkışını beraberinde getiriyordu. Bu nedenle Dünya Siyonist Örgütü 1933'den 1935'e kadar göçmenlik başvurusunda bulunanların taleplerini geri çevirdi. Alman Yahudileri siyonistlerin ırk ölçütlerine uygun değillerdi. Bunlar Filistin'de çocuk doğuramayacak kadar yaşlı oldukları gibi siyonist bir sömürge oluşturmaya yetecek mesleki bilgilerden de yoksundular ve en önemlisi Siyonist değillerdi. Onların yerine Dünya Siyonist Örgütü, ABD, İngiltere ve diğer ülkelerden güvenlik problemi olmayan genç ve eğitimli binlerce siyonisti Filistin'e yerleştirdi. Özellikle ABD'de bu ülkeye Yahudi göçünü kolaylaştıracak yasa değişikliklerine Siyonistler şiddetle karşı çıkıyorlardı. Haham Wiese 1938'de ABD Kongresi'ne yazdığı bir mektupta Yahudilere Amerika'da sığınma hakkı tanıyan bir yasaya karşı olduklarını Amerikan Yahudi Kongresi Başkanı sıfatıyla yazıyordu. Zor durumda olan Yahudilerin Britanya topraklarına sığınmasına ilişkin girişimlere de siyonistler şiddetle karşı koydular. İsrail'in ilk Cumhurbaşkanı, Balfour Deklarasyonu'nun mimarı, Siyonist lider Weizmann bu politikalarını şöyle açıklıyordu: "Avrupa'daki altı milyon Yahudi'nin umutları göçte. Bana sordular: Altı milyon Yahudi'yi Filistin'e götürebilir miyiz? diye. Cevabım 'Hayır' oldu...O trajedinin derinliklerinden (Filistin'e götürmek için) kurtarmak istediklerim genç insanlar. Yaşlılar gelip geçicidir. Yazgılarına katlanacaklar ya da katlanmayacaklardır. Onlar tozdur, şu zalim dünyada ekonomik ve ahlaki toz...Hayatta kalacak olan sadece genç dallardır. Bunu böyle kabullenmek zorundalar."127 Siyonistlerin Yahudi halkına ihaneti II. Dünya Savaşı sırasında da devam etti. Auschwitz'de fırınlarda binlerce Yahudi yakılırken Slovakyalı Yahudi lider Haham Dou Mihail Weïssmandel bu insanlara askeri girişimler de dahil yardım edilmesi çağrısında bulundu. Aslında tüm 40'lı yıllar boyunca Yahudi sözcüleri defalarca yardım talebin-

de bulundular. Ancak her defasında Siyonistlerin engelleme çabaları ile karşılaştılar. 1953'de ortaya çıkan anlaşmalar Nazilerle Siyonistlerin işbirliğini gösteriyordu. Budapeşte'de Yahudileri Kurtarma Komitesinden Siyonist Lider Dr.Rudolp Kastner, Adolf Eichmann ile Macaristan'daki Yahudi sorununun çözümlenmesi konusunda anlaşmışlardır. 600 ileri gelen Yahudi'ye karşılık diğerleri gözden çıkarıldı. Yahudileri Kurtarma Komitesiyle Yahudileri imha edenler arasındaki işbirliği Budapeşte ve Viyana'da somutlaştı. Siyonist lider Kastner ise SS içinde önemli görevler üstlendi. Naziler SS'in bünyesinde, İmha bürosu ile Ganimet Bürosu'na ek olarak bir de Kurtarma Bürosu kurmuşlardı. Bu büronun başına Kastner getirildi. Kastner savaş sonrasında işlevini sürdürdü. SS Generali Kurt Becher'in savaş suçlarından yargılanmasını önlemek için devreye girdi. Becher 1944'de Nazileri temsilen siyonistlerle görüşmeler yürüten kişiydi. Ayrıca binbaşı rütbesiyle Polonya'da görev yapan bu SS, Yahudileri imha görevini yerine getiren ölüm müfrezelerinin komutanlarındandı. Becher, Polonya ve Rusya'da "Yahudi Kasabı" olarak ünlenmişti. Heinrich Himmler tarafından tüm Nazi toplama kampları komiserliğine atanen Becher savaş sonrası siyonistlerce korundu. Pek çok şirkete sahip olan Becher uzun yıllar İsrail'e buğday sattı. Sahibi olduğu Cologne-Handel Gesselshaft İsrail'le en çok iş yapan firmalardan biriydi. 11 Ocak 1941'de daha sonra İsrail Başbakanı olan İzak Şamir, Siyonist Askeri Örgüt İrgun adına Nazilere resmi bir antlaşma önerdi. Bu öneri, savaştan sonra Türkiye'deki Alman Büyükelçiliği dosyalarında ortaya çıkarıldığı için Ankara Belgesi olarak adlandırılmıştır. Belgeye göre: "Yahudi kitlelerin Avrupa'dan çıkarılması Yahudi sorunun çözümü için ön koşuludur; Ancak bunun gerçekleştirilebilmesi bu kitlelerin Yahudi halkının anavatanı olan Filistin'e yerleştirilmesine ve tarihi sınırları içinde bir Yahudi devletinin kurulmasına bağlıdır...Ulusal Askeri Örgüt (İrgün), Alman Reich'ı ile onun yetkililerinin Almanya'daki siyonist faaliyetler ile siyonist göç planları konusundaki iyi niyetlerinin bilincinde olarak şu görüşlere sahiptir:

1-Alman düşüncesine uygun olarak Avrupa'da kurulacak Yeni Düzen ile, Ulusal Askeri Örgüt'ün varlığında cisimleşen Yahudi ulu-

sal hedefleri arasında ortak çıkarların varlığı mümkündür.

2-Yeni Almanya ile İbrani alemi arasında bir işbirliği mümkündür.

3-Ulusal temelde tarihi bir Yahudi devletinin Alman Reich'ıyla yapılacak bir antlaşma çerçevesinde kurulması gelecekte Ortadoğu'daki Alman çıkarları açısından gereklidir. Bu düşüncelerden yola çıkan Filistin'deki Ulusal Askeri Örgüt, İsrail özgürlük hareketinin yukarıda belirtilen ulusal hedeflerinin Alman Hükümeti tarafından tanınması koşuluyla, savaşta Almanya'nın yanında aktif olarak yer almayı teklif eder."(İrgun'un Almanya'nın yanında savaşa katılmasıyla ilgili önerinin orjinal metni David Yisraeli'nin 1889-1945 Alman Politikasında Filistin Sorunu adlı çalışmasında mevcuttur.) Siyonizmin Yahudi halkına ihanetinin temelinde emperyalizmin çıkarlarıyla özdeşleşme yatıyordu. Çıkışından itibaren siyonizm, hatalı bir biçimde anti-semitizme tepki olarak gösterildi. Anti-semitizmle, siyonizm arasında iç bağlantılar vardır, ama bu bağlantılar siyonizmin bire bir anti-semitizmin ürünü olduğu anlamına gelmez. Ancak siyonizm, anti-Semitizmin varlığına bağımlıdır, onun yokolması, siyonizmin varlık zeminini daraltacaktır. Buna karşın, anti-semitizm, siyonizmin nedeni değil, bahanelerinden biridir. Yahudi ulusalcılığının diğer biçimleri gibi siyonizm de, Yahudi orta ve küçük burjuvazinin, Yahudiliğin yıkılması ve çözülmesi sürecinden, Yahudiliğin yitirilmekte olan rolü için, onun yerini dolduracak birşeyler bulmak amacı güden hareketlerdir. Bu küçük burjuvaziyi karakterize eden bir harekettir. Küçük burjuvazi bir halkın en ulusalcı kesimidir. Derinleşen sınıf çelişkileri ve kapitalist tekelleşme dolayısıyla ezilmekten, görünüşte bu gelişmeye paralel yürüyen ama gerçekte ona karşı etkide bulunan ulusalcı hareketin yardımıyla, çıkış yolu bulmaya çalışır. Ancak giderek Britanya emperyalizminin çıkarlarına hizmet eden hareketin önderliğini, Yahudi büyük burjuvazisinin bir bölümü devralır. Balfour Deklerasyonu, siyonizmin küçük burjuva döneminin kapanışını ve emperyalist dönemin başlangıcını ifade eder. Siyonizm karşı devrimin bir unsurundan başka bir şey değildir. Siyonizmin kurucu önderleri Moses Hess, Teodor Herzl, Haim Wiezmann devlet gücünün, sınıf egemenli-

ginin ve sömürü düzeninin yanında yer aldılar. İktidar olgusuna tapınan siyonistler güçle özdeşleştirdikleri anti-semitlerin himayesini aradılar. Bu temelde Yahudi halkını da aşağıladılar. Onlara göre Yahudiler, yıkıcıydılar, disiplinsiz ve muhalif ruhluydular. Siyonistler hiç sıkılmadan ırkçı Yahudi düşmanlığına hizmet ettiler. Siyonizmin kirli tarihinin temel unsuru bizzat Yahudi halkının siyonist amaçlar açısından tehlikeli görülmesidir. Yahudi halkını zulümden korumak için, onu ezen rejimlere karşı direnişi örgütlemek gerekiyordu. Oysa bu rejimler,Filistin halkına bir göçmen kolonisini dayatabilecek askeri ve politik güce sahiplerdi. Dolayısıyla siyonist hedefler ancak onların desteği ile mümkündü. Siyonistler Yahudileri Filistin'de sömürgeci olmaya ikna edebilmek için ezilmelerine ihtiyaç duyuyor, ezenlerin de göçü himaye etmesini istiyorlardı.

Nazilerle siyonistlerin birçok ortak yanları vardır. Örneğin siyonist lider Vladimir Jabotinsky "Yahudi Savaş Cephesi"(1940) adlı kitabında "Arapların göçüp gitmesini soğukkanlılıkla tasarlamak için gereken büyük ahlaki otoriteye sahip olduğumuza göre, 900.000'inin olası gidişini üzüntüyle karşılamamıza gerek yok. Herr Hitler son zamanlarda nüfus nakline yaygınlık kazandırıyor." Jabotinsky'e göre Yahudilerin katledilmesine Siyonizme "büyük ahlaki otorite" sağlamıştı. Bu "otorite" Arapların sürgün edilmesini sağlamak için kullanılmalıydı. Siyonistler bu çizgide Nazileri takip ettiler. Siyonistler kendilerine Filistin halkını kurban seçtiler. Onlar üzerindeki fetih planlarını katliam ve zorla göçettirme ile uyguladılar. Tüm bunları yaparken de kendilerini Nazilerin Yahudilere yaptıkları kıyımın toplu toplu kefenine sakladılar. Bu arada Hitler'in, soykırıma yol açan fanatik Yahudi düşmanlığını rasyonel açıklamaların ötesinde yer alan bir şey gibi görcüler. Oysa, ırkçılık kurumsallaşmış sömürgecilik ve emperyalizmle aynı kökten geliyordu. Gazodalarının tohumları zencilerin köle ticareti yoluyla kitlesel olarak köleleştirilmeleri ve öldürülmelerinde, Orta ve Güney Amerikalı yerlilerin toptan yok edilmelerinde yatar. Bunlar soykırımın ilk örnekleridir. Çünkü milyonlarca insan sözde "aşağı", "lanetli", "alt-insan" olduğu için bu özellikleri taşıyan kollektif bir gruba aidiyetten dolayı öldürülmüşlerdi. II. Dünya Savaşı'na kadar

sömürgecilik ve emperyalizm Avrupa dışında gerçekleşmişti. Ancak Alman emperyalizmi açısından Doğu Avrupa'yı sömürgeleştirmek neredeyse bir kaderdi. Naziler açısından salt Yahudilerin köleleştirilme ve yok edilmeleri gündemde değildi bunların yanı sıra Çingeneler ve Slav halkları da onların hedefiydi. Bugün unutulan bir gerçeğe göre, gazodalarında imha edilen ilk grup Yahudiler değil, "zihin sağlığından yoksun" olarak damgalanmış etnik Almanlardır. Bu insanlardan 200.000'i kadın, çocuk ayrımı gözetilmeden 1940-41'de Aktion T4'de imha edilmişlerdi. Öte yandan Japonlar'ın Mançurya'da "731 nolu birim"deki vahşeti Auschwitz'den çok da farklı değildi. Hiroşima ve Nagasaki üzerine atom bombası atarak 250.000 Japon sivilin gaddarca öldürülmesi de "özel türde" insanlara yönelik ırkçı şiddetin bir tezahürüydü. ABD amirali Halsey, Japonlarla ilgili olarak şunları söylüyordu: "Tüm Pasifik'te maymunları boğuyor ve yakıyoruz, yakmak da boğmak kadar keyifli." Irkçılık ve soykırım II. Dünya Savaşı süresince salt Yahudileri hedeflemedi, milyonlarca insan da bundan payına düşeni aldı. Kapitalizmin barbarlık potansiyeli ile ilgili olan Yahudi soykırımının temelleri, Almanya'da olduğu gibi Fransa, Rusya ve ABD'deki anti-semitik düşmanlıkta boyutlanıyordu. Ayrıca siyonistler Yahudi soykırımına karşı kılını kıpırdatmaz ve sözde bir suskunluk edebiyatını ileri sürerek tüm insanlığı suçlarken de haksızdırlar. Çünkü, Amsterdam'lı işçiler Nazi işgalinin ilk Yahudi karşıtı tedbirlerine karşı Şubat 1941'de muhteşem bir grev başlattılar. Danimarkalılar'ın direnişi, Yahudileri bir gecede İsveç'e kaçırarak, hemen tüm Danimarkalı Yahudiler'in canını kurtardı. Nazilere karşı direnişin boyutları da bugüne kadar hep çarpıtılmıştır. Oysa Şubat 1933'den Eylül 1938'e kadar Nazi mahkemeleri siyasal nedenlerden dolayı 225.000 kişiyi mahkum etmiştir. Nazilerin iktidara geldikleri tarihten savaşın başladığı tarihe kadar siyasal nedenlerle tutukladıkları insan sayısı 600.000'di. 1943 ilkbaharında toplama kamplarında siyasi nedenlerle tutuklu yabancı, yabancı işçi, köle statüsünde emekçi, savaş esiri v.s konumda 1.663.550 kişi bulunuyordu. Nazi İmparatorluğunun Yahudilere yaptığını hiçbir şey bağışlatamaz, ancak savaşın arka planında yer alan gerçekler de siyonistlerin "ahlaki

otoritesi"ni sarsacak niteliktedir. Siyonistlerin Yahudi Soykırımı sırasındaki tutumunu Haham Weissmandel'in siyonist liderlere gönderdiği mektuptan izlemekte yarar var. Temmuz 1944 tarihli mektupta şunlar yazılıydı: "Neden şu ana kadar hiç bir şey yapmadınız? Bu korkunç ihmalin sorumlusu kim? Siz değil misiniz, Yahudi kardeşlerimiz?...Sizler ki dünyadaki en büyük servet olan özgürlüğe sahipsiniz..." Weissmandel bir başka yazısında şöyle diyordu: "Size şu özel mesajı gönderiyoruz: Dün Almanlar Macaristan'daki Yahudileri sınırdışı etmeye başladılar. Sınırdışı edilenler siyanür gazıyla öldürülmek üzere Auschwitz'e götürülüyorlar. İşte dünden başlamak üzere Auschwitz'in programı: Erkek, kadın, çocuk, yaşlı, bebek, sağlıklı ve hasta ayırmaksızın günde on iki bin Yahudi gazodasına girecek. Ve siz Filistin'de ve bütün ülkelerdeki kardeşlerimiz, siz bütün kralların elçileri, sizler böylesine büyük bir katliam karşısında nasıl suskun kalabiliyorsunuz? Her defasında binlercesi alınıp götürülerek öldürülen Yahudilerin sayısı altı milyonu bulmuşken hep susuyorsunuz. Ve şimdi yine onbinlercesi öldürülür ya da öldürülmeyi beklerken yine suskunsunuz. Parçalanmış yürekler size yardım diye haykırıyor ve acımasızlığınıza feryat ediyor. Sizler olanları böylesine soğukkanlı bir suskunlukla seyredebildiğinize göre insan değilsiniz ve sizler de katilsiniz, çünkü Yahudi insanlarının yok edilmesini şu an, şu saat durdurabilecek yada geciktirebilecekken kollarınızı bağlamış oturuyor ve hiçbir şey yapmıyorsunuz. Sizler, kardeşlerimiz, İsrail oğulları, yoksa aklınızı mı yitirdiniz? Bizleri saran cehennemin farkında değil misiniz? Paralarınızı kimlere saklıyorsunuz? Katillere mi? Yoksa delilere mi? Gerçek hayrı kim işliyor: Huzur ve güven dolu köşelerinizden ortaya topu topu bir iki kuruş atıveren sizler mi, yoksa şu cehennemin dibinde kanlarını akıtan bizler mi?"128

SİYONİST MİLİTARİZASYON

Filistin'deki siyonist militarizasyon 1920'lerden itibaren İngiliz emperyalizminin desteği sayesinde alabildiğine yoğunlaştı. 1947'de Jewish Settlement Police (Yahudi Mahalli Polisi), Knish (Sahra Ordusu), Palmach (Seçme Birlikler), Khim (Silahlı Milisler), Irgun Zvei

Leumi ve Yıldız Grubu'nu kapsayan siyonist savaş güçleri hızla silahlandılar. İrgun ve Yıldız Grubu dışındaki tüm örgütler resmi olarak Haganah'a bağlı idiler. İngiliz-Amerikan Araştırma Komisyonu, 1946 tarihli raporunda, Khim'in 40.000, Sahra Ordusu ve göçmen polisinin 16.000, seçme gruplar Palmach'ın ihtiyaca göre 2000 ila 6000, İrgun'un 3000-5000 ve Yıldız Grubu'nun 200-300 kişilik gücü olduğunu bildirmişti. Yahudi birlikleri, I. Dünya Savaşı'nda 1929'daki içsavaşa benzer karışıklıklarda ve İngilizlerin 27.000 Filistin'li Yahudiyi askere aldıkları ve 1944'de bir Yahudi Tugayı oluşturdukları II. Dünya Savaşı'nda önemli savaş tecrübeleri edindiler. İngiliz manda yönetiminin dolaysız desteği olmasaydı, siyonist askeri birimler varlığını koruyamazdı. 1936'daki Yahudi-Arap çatışmasında İngilizler, Jewish Settlement Police'e yetki verip, onu silahla desteklediler ve Filistin'de her yerde serbestçe hareket etmesine izin verdiler. Ünlü İngiliz subayı Yüzbaşı Charles Orde Wingate'in yönetiminde Special Night Squads (Özel Gece Devriyeleri) adı verilen birlikler oluşturuldu. 1936'da İngiliz manda yönetimi Haganah'ın kuruluşu için çekirdek işlevi gören 1200 Yahudi yardımcı polisin (Notrim) silah altına alınmasını sağladı. 1938'de siyonistlerin talebi üzerine bu örgüt takviye edildi. Siyonist örgüt ile İngiliz yönetimi arasındaki işbirliği 1938'den itibaren iyice sıkılaştı. Tel-Aviv'de bulunan 1400 Yahudi polis ile Hayfa'daki 1000 meslektaşları Haganah üyesiydiler. Haganah üyelerinden binlercesi İngiliz ordusunun yardımı ile yetiştirilmiş ve daha sonra Yahudilerin "gizli alayları" içine alınmıştı. Haganah'ın liderleri, çeşitli askeri sınıflara ayrılmış olan Notrim'in eğitiminin geliştirilmesi için sürekli çaba harcıyorlardı, 1938 Haziran'ında İngiliz ordu yönetimi, bütün taarruz araçları kullanılmazsa, etkili bir savunma imkansızdır şeklinde bir emir vererek siyonistlerin bu çabalarını onayladı. Böylece saldıranları durdurmak ve kaçmalarını önlemek için, keşif kollarının ve pusu komandolarının gerekli olduğunu kabul etti. Daha sonra İsrail Ordusu'nda subay olarak sivrilecek Yigal Yadin, Moşe Dayan, Shimon Avidan gibi birçok Haganah üyesi bu kurslarda eğitildiler. (İngiliz manda yönetimine karşı ayaklandıklarında bu bilgiler siyonistlerin çok işine yaradı!) İngiliz manda yönetimi

Arap halk üzerindeki baskı ve şiddeti yoğunlaştırarak da siyonistlerin güçlenmesini sağladı. siyonist kitle göçüne tepki duyan Araplar İngiliz manda yönetimini hedefleyen bir genel grev başlattılar. Bunun üzerine grevin başladığı tarih olan 1936'dan 1939'a kadar Araplara yönelik yoğun bir İngiliz terörü gündeme geldi. 3000'den fazla Filistin'li Arap öldürüldü. 2000'i yaralandı, 110'u asıldı, 6000 kişi toplama kampları ve hapishanelerde tecrit edildi. (Bu sayılar resmi sayılardır ve Filistinliler çok daha fazla sayıda insanın öldürüldüğü inancındadırlar.) 1939'da Arap direnişi İngiliz emperyalizmi tarafından kesin olarak kırılmıştı. Filistinliler önder kadrolarını ve güçlerini bu dönemde yitirdiler. 1948'de Siyonist iktidarın devletleşmeye varan yolu böylece açılmış oldu. Böylece Ortadoğu'nun Balkanlaştırılması sürecinde emperyalizm önemli bir adım attı. Bu arada şunu belirtmekte yarar var. Siyonist yerleşme, Filistin'in feodal sınıflarının işine yarıyor ve onların iktidar durumunu güçlendiriyordu. Fellahlar (tarım emekçisi köylüler) ise hızla proleterleşiyorlardı. Örneğin, Filistin'in büyük toprak sahiplerinden Sursuk'un siyonist örgütlere 200.000 dönüm toprak satması çok sayıda köyün tahribi ve yüzlerce Filistin'li köylünün işsizliği anlamına geliyordu. Küçük çiftçiler ilke olarak siyonistlere toprak satmazken büyük toprak sahipleri rahatlıkla topraklarını satıyorlardı. Toprak sahibi feodal sınıf, şehirlerde de egemendi. Köyde olduğu gibi, şehirli nüfus arasında da egemen sınıfların sosyal varlığı ile giderek şekillenen işçi sınıfı arasındaki derin uçurum devam ediyordu. Siyonist yerleşme orta tabakanın dinamikleri ekseninde gelişirken, Arap Filistin toplumunda orta tabaka gelişmemişti ve neredeyse bir kastlaşma gündemdeydi. Sendikalar ve işçi örgütleri çok yavaş gelişiyordu. Filistinlilerin köylerine bağlılıkları, geleneksel ilişkileri sınıf bilinci ve dayanışmasını engelliyordu. Siyonizmin bu bağlamda da rolü gericiydi. Çünkü kitleleri milliyetçi bir çatışma zemininde feodal önderliğin peşine takılmaya zorluyor ve feodal beyleri güçlendiriyordu. Filistinli egemen zümreler, kitlelerin sosyal enerjilerini kendi ayrıcalıklı konumlarını hiçbir zaman sarsmayacak kof bir milliyetçiliğe kanalize ediyorlardı.

Ayrıntılarına girmeyeceğim bir süreçte Filistin, Birleşmiş Millet-

ler tarafından taksim edildi ve ABD'nin desteği ile Yahudi Devleti 29 Kasım 1942'de taksimle resmiyet kazandı. Filistin'in taksimiyle ilgili oylamadan önce, Arap taraftarı ve kararsız BM üyeleri üzerindeki siyonist baskı, ABD'nin yardımıyla artmıştı. Oylamanın ertelenmesi, göz korkutma, anti-semitizm suçlaması, ekonomik vaatler, Liberya, Filipinler, Haiti vs ABD'ye bağımlı ülkelerin zorlanması sayesinde 10 çekimser, 13 red, 33 kabul oyu ile Filistin Arap ve Yahudi devletleri arasında bölündü. İngiliz emperyalizminden hegomonyayı devralan ABD tüm ağırlığını kullandı bu oylamalarda. Örneğin 26 Kasım'da Filipinler delegesi çok sert bir söylevle Yahudi devlektine ve taksime karşı çıkmasına rağmen, ABD'nin tehdidiyle Filipinler oyunu taksimden yana kullandı. Bu dönemde SSCB de ABD ile ortak hareket etti. Sovyetler, İsrail'in Araplara karşı savaşını Çekoslovak silahlarıyla destekliyordu ve İsrail'i ilk tanıyan ülke oldu. Bağımsız sosyalist çizgide olanlar ise siyonizmin yayılmacı karakterini ve emperyalizmle bütünlüklü yapısını farkederek buna karşı çıktılar. Filistin'in taksimine kadar toprakların sadece % 5,67'sini ele geçirmiş olan siyonistler, BM'in taksim kararının yardımıyla Filistin topraklarının % 56,47'sine sahip oluyorlardı. Yahudilerin, Filistin'deki topraklarının tamamını satın alarak ele geçirdiklerinden ve bin bir zahmetle işlediklerinden söz etmek mümkün değildir. Arap sebze ve tahıl tarlaları, taksimden hemen önce 6.476.392 dönüm, Yahudilerin ise sadece 936.948 dönüm üzerine yayılıyordu. Arap plantasyonları 1.052.22 dönüm, Yahudilerin ise sadece 94.167 dönümü kaplıyordu. Arap muz plantasyonları da Yahudilerin elinde bulunandan fazlaydı. 1945'de İngiliz manda yönetiminin yayınladığı Filistin Köy İstatiztiği'ne göre özel Arap toprakları 12.547.774 dönüm, (% 47,74) , Yahudi toprakları 1.491.699 dönüm (% 5,67) ve devlete ait topraklarda 12.114.492 dönüm (%46,2) tutarında olup, kalan 142.048 dönümde diğer mülk sahiplerine aitti. Tarihin bu en büyük gasp eylemininin boyutlarını sergilemek açısından UN Special Committee on Palestine'in 2.Alt Komisyon raporunda bulunan şu bilgileri de aktarmakta yarar var. Taksim neticesinde Arap Devletine Filistin'in toplam yüzölçümünün % 42,88'i olan 11.600 km2 lik bir bölge verilmişti. Buna karşılık Yahudi devleti 15.100 km2 ile

Filistin'in toplam yüzölçümünün % 56,47 sini kaplıyordu. İçinde 105.540 Arap ve 99.960 Yahudi'nin yaşadığı 176 km2 ise uluslararası Kudüs Bölgesine ayrılmıştı. Taksimden önce Arap devletinde 749.100 Arap ve 9520 Yahudi vardı.Yahudi devletinde ise 499.029 Yahudi ve 509.780 Arap yaşıyordu. Yahudilere ayrılan bölgede, Yahudi nüfus sadece Sharon ve Esdraelon ovalarındaki Tel Aviv ve Petah Tikva şehirleri sayesinde 306.760 Araba karşılık 462.259 Yahudi ile çoğunluğu sağlamıştı. Güney Bölgesinde ise (Beersheba) 103.820 Arap 1020 Yahudi vardı. Tamamıyle veya kısmen Yahudi devletine verilen daha küçük on bölgede de Araplar çoğunluktaydılar. Daha o tarihlerde UNSCOP'un 2. Alt komitesi Arap Devletinin ekonomik olarak yaşayamayacağını tespit etmişti. Yahudi devleti, Filistin'in ihraç mallarının en büyük kısmını meydana getiren bütün narenciye bölgelerine sahip olmuştu. Sahil ovalarında, Esdraelon ovasında, Jesreel vadisindeki Filistin'in en iyi ve en verimli toprakları Yahudi devletinin payına düşüyordu. Öncelikle tarımcı bir halk olan Araplar, başlıca varoluş temellerini yitirecekler, kendilerini besleyemez ve ekonomilerini ayakta tutamaz hale geleceklerdi. Önerilen Arap Devleti, ancak Yahudi devletine bağımlı olarak ve uluslararası yardımlarla yaşayabilirlerdi. Komite raporunda şunları tesbit etmişti: "Arap devletinin yaşayamayacağı açıkça ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir anlamda işlenebilir hiçbir toprağı olmayacak. Elinde bulunan işlenebilir topraklar tarımsal ürünlere duyulan ihtiyacın çok küçük bir kısmını bile karşılayamaz. Başka hiçbir ekonomik kaynağa, hammaddeye, endüstriye, ticarete sahip olamayacak ve yardımlarla, borçlarla yaşamak zorunda kalacak." Komitenin bu öngörüleri süreç içinde gerçekleşti ve Filistinli Arapların bir devleti de olamadı. Yahudiler, Filistinin bölündüğü dönemde azınlıktılar ancak emperyalizmin desteklediği "üstün" bir azınlık. Emperyalizm, siyonist egemenliği meşrulaştırdı ve bu temelde 15 Mayıs 1948'de İsrail bağımsızlığını ilan etti. Bunu takiben İsrail'e Aliyah (göç) yoğunlaştı. 1949'da 239.576 1950'de 170.249, 1951'de 175.095 Yahudi Filistin'e göç etti. Terkedilmiş Arap köylerinin iskanı, İsrail yerleşme politikasının temel prensipleri arasındaydı. İsrail ile Araplar arasındaki 1948 Sava-

şı sırasında topraklarını terke mecbur kalan Arap köylülerin geride bıraktıkları geniş arazilere bu göçmenler yerleştirildi. Bu bölgelere kurulan köyler temel gıda maddelerinin temininde önemli bir unsur haline geldi. Ayrıca, yeni köylerin kurulması, nüfusu bütün ülkeye dağıtmak ve böylece az sayıdaki şehir merkezlerinde toplanma eğilimine karşı koymak için bir araçtı. Köyler, özellikle Kudüs koridorunda sınır boyunca kurulu olanlar, askeri görevleri de yerine getiriyorlardı. Her köy aynı zamanda askeri bir üstü. Bu arada İsrail'e muazzam bir sermaye akımı olgusunuda vurgulamak gerekiyor. 1966-1969 arasında siyonist örgütler, İsrail'e 3 milyar dolardan fazla destek sağladılar. 1967'de sadece United Jewisn Appeal 314 milyon dolar ve Israel Bonds (İsrail tahvilleri) nin satışı 712 milyon dolar sağlamıştı. Yalnız Amerikan Yahudilerinin İsrail'e yardımlarının toplamı, 1948'de 200 milyon dolardan fazlaydı. 1967'de İsrail Maliye Bakanı Piahas Spair 1949'dan 1966'ya kadar yapılan bütün Diaspora yardımları için 7 milyon dolar rakamını veriyordu. ABD'li diplomat David Nes ise 1948-1968 arasında İsrail'e sağlanan sermaye desteğinin 36 milyar dolar olduğunu belirtmiştir. Bunun içindeki resmi ABD yardımları 11 milyar dolar tutarındaydı. Ayrıca İsrail devletinin kuruluşu sonrası el koyulan, Filistinli ekonomist Sayegh'in hesabıyla 21 milyar dolar civarındaydı. İsrail'in salt toprak kazancı 16,5 milyon dönümdü. 1 milyon dönüm daha, Filistinliler'in kitlesel göçe mecbur edilmesinden sonra İsrail'de kalan Araplardan zorla alınmıştır. 1948-1953 yılları arasında Arapların binlerce evine el kondu. 370 Yahudi yerleşme biriminden 350'si Arap mülkleri üzerine kurulu. Terörist İsrail'in devlet olarak ortaya çıkış sürecinde oldu bittilerin büyük önemi vardır. B.M. taksim planının mandanın sona erişi hakkındaki bölümünde İngiliz mandasının 8 Ağustos 1948'de yürürlükten kalkacağı, Arapların ve Yahudilerin yeni devletlerinin en geç 1 Ekim'de resmen kurulmuş olması gerektiği yazılıydı. Fakat her şey başka türlü gelişti. İngiliz birliklerinin Filistin'i terketmesiyle birlikte siyonist terör başladı. 700.000 Arap topraklarını terke zorlandı. Siyonist stratejinin temel ilkesi Arap halkın tasfiyesi idi. Bu doğrultuda siyonistler taksimle yetinmediler. Yahudi Ordusu Haganah saldırıya geçti. Tiberias, Hayfa,

Yafa, Sadat şehirlerinin yanısıra birçok Arap yerleşim bölgesini işgal etti. Haganah'ın özel birliği Palmach'ın komutanı Yigal Allon "bölgesel bir Yahudi birliği" yaratmak için Arapların "temizlenmesi" gereğinden sözediyordu. 1959'da haftalık İsrail gazetesi Haolam Haze, "Arap Feelahlarının sürülmesinin, İbrani komandolarının önemli bir askeri hedefi" olduğunu itiraf ediyordu. Filistinli Arapların "kaçışı" Siyonistler tarafından istenmiştir. 1945'den itibaren siyonist askeri şefler bir dizi plan geliştirmişlerdi. Planın ilk aşaması 1945 Şubat'ında Yahudiler, İngiltere'nin bütün Filistin'i kendilerine teslim edeceğini ümit ettiklerinde, ülkenin tüm Arap halkını etkisiz hale getirmek için hazırlanmıştı. Bu teslim gerçekleşmeyince planın diğer aşamaları gündeme geldi. Dalet adı verilen aşama ise 1948 ilkbaharında yürürlüğe konuldu. 1948'de uygulamaya konulan Dalet planı şu askeri operasyonları içeriyordu: Nachson Operasyonu: 1 Nisan'dan itibaren, Tel-Aviv ile Kudüs'ü birleştiren ve tasarlanan Arap devletinin ana kısmını bölecek olan bir koridor kurulacaktı. Harel Operasyonu: 15 Nisan'dan itibaren Latrun yakınlarındaki Arap köylerine saldırılacaktı. Misparatim Operasyonu: 21 Nisan'dan itibaren Hayfa işgal edilecek ve Arap nüfus kaçmaya zorlanacaktı. Chametz Operasyonu: 27 Nisan'dan itibaren, şehri tecrit etmek ve fethini kolaylaştırmak için, Yafa çevresindeki Arap köyleri tahrip edilecekti. Jevussi Operasyonu: 27 Nisan'dan itibaren Kudüs'ü kuşatan Ramallah-Kudüs, Jericho-Kudüs, Bethlehem-Kudüs yollarını kontrol eden Arap köyleri çemberi tahrip edilecek ve böylece Kudüs'ün fethi hazırlanacaktı. Yiftrac Operasyonu: 28 Nisan'dan itibaren Galile'nin doğu kısmı Araplardan temizlenecekti. Matatch Operasyonu: 3 Mayıs'tan itibaren, Tiberias ile Galile'nin doğu kısmını birleştiren köyler tahrip edilecekti. Maccabi Operasyonu: 7 Mayıs'tan itibaren Kudüs'ün kuzeyindeki Ramallah bölgesinde ileri harekat devam ettirilecekti. Gideon Operasyonu 11 Mayıs'tan itibaren Beisan işgal edilecek ve yakınlardaki bedevi kabilelerinin sürülmesine başlanacaktı. Barak Operasyonu: 12 Mayıs'tan itibaren, Burcir yakınlarındaki köyler tahrip edilecekti. Ben Ami Operasyonu: 14 Mayıs'tan itibaren Acre işgal edilecek ve Galile'nin batı kesimi Araplar'dan "temizlenecekti." Pichfork Operasyonu: 14

Mayıs'tan itibaren Kudüs'ün yeni kesimindeki Arap villalar semti işgal edilecekti. Schfifon Operasyonu: 14 Mayıs'dan itibaren Kudüs'ün eski kesimi ele geçirilecekti. Bu plan büyük ölçüde uygulandı. İngilizler daha Filistin'i boşaltmadan Siyonist teröristler, Salamch, Yafa, Biyan Adası, Beisan, Tiberias, Acre, Hayfa, Kudüs, Deir Yassin, Lajun v.s yerleşme bölgelerine saldırdılar. Dalet planına göre yapılan 13 saldırıdan 8'i ise B.M'in siyonistlere vaat ettiği bölgelerin dışındaydı. Filisitinli Araplar'ın kitle göçüne yolaçan belirleyici olay, Deir Yasin katliamıydı. 9 Nisan 1948 günü siyonist-faşist İrgun ve Stern teröristleri üç ayrı yönden Deir Yasin köyünü kuşattılar. İrgun'un makinelileri, Stern'in bombaları İsrail Ordusunun temelini oluşturan Haganah'tan geliyordu. Deir Yasin halkı önce saldırıya direndi. Ancak siyonist teröristler silah üstünlükleri sayesinde duruma hakim oldular. Hayatta kalanlardan Fehmi Zeydan şunları anlatacaktı: "Yahudiler bütün aileme duvara dönük durmalarını emrettiler ve üzerimize ateş etmeye başladılar. Yandan bir kurşun aldım, ama biz çocuklar, annelerimizle babalarımızın ardına sığınabildiğimizden aşağı yukarı hepimiz kurtulduk. Kurşunlar dört yaşındaki kızkardeşim Kadriye'nin başını, sekiz yaşındaki öbür kızkardeşim Samih'in yanağını, erkek kardeşim Muhammed'in göğsünü sıyırdı. Ama bizimle birlikte yüzleri duvara dönük olanların hepsi öldü. Babamla annem, büyükbabam ve büyükannem, amcalarım, yengelerim ve çocuklarımın çoğu" Deir Yasin'deki olayların tanıklarından Halime Eyd şunları anlatmıştır: "Bir adamın doğurmak üzere bulunan yenge Salhiye'nin boynuna ateş ettiğini, kasap bıçağıyla karnını yardığını gördüm." Bu esnada orada bulunan başka bir kadın Ayşe Radvaer, ölen annenin karnından çocuğunu çıkarmaya çalıştığı için vuruldu. 16 yaşındaki Nane Halil katliama ilişkin olarak şunları söylemiştir: "Bir adam eline geçirdiği bıçakla komşumuz Cemile Hiş'i baştan ayağa yardı, ardından aynı şeyi evimizin basamaklarında yeğenim Fethi'ye yaptı. Deir Yasin cellatları yaktılar, öldürdüler, ırza geçtiler. 40 yaşındaki Safiye Aliye anlatıyordu: "Haykırıyordum...ama çevremde başka kadınların da ırzına geçiliyordu." Başka bir kadın, Neara Esat ise şunları söylüyordu: "Bir adamın komşumuz Salhiya

Eysa adlı kadının çocuğunu alıp yere attığını ve çiğnediğini gördüm...sonra kadının üzerine yattı ve arkadaşlarının gözü önünde ırzına geçti. İşini bitirdiğinde kadını öldürdü, bebekle ikisinin üzerine bir şilte attı." Öğleye doğru Deir Yasin'e varan İrgun'un Kudüs Şefi Mordehay Ranzan, Arapların hala direnmeye çalıştığı son birkaç evi dinamitlerle havaya uçurdu." Yukarıda yer alan ifadeler 15 Nisan 1948 tarihinde sağ kalanları sorguya çeken İngiliz görevlinin General Cunnigham'a sunduğu raporlardır. Sözkonusu raporda bu İngiliz görevlisi şunları yazmıştır: "Sorguya çektiğim kadınların büyük çoğunluğu, özellikle ırza geçme yönünden karşılaştıkları davranışları anlatmakta çok çekingen göründüler. Ancak saldırganların pek çok kişinin ırzına geçtikleri konusunda hiç kuşku yoktur. Birçok okullu kızın ve yaşlı kadının ırzına geçilmiş, sonra öldürülmüştür. Hepsi kelimenin tam anlamıyla ikiye biçilen bir küçük kız çocuğundan söz etmektedirler. Pek çok yeni doğmuş bebek kasap bıçağıyla doğranmıştır."128 Uluslararası Kızılhaç temsilcisi, İsveçli Jacques de Reynier, Deir Yasin'e ilk ulaşan kişi oldu. Reynier de o güne dair tespitlerini şöyle anlatmıştır: "Tabancalar, makineliler, el bombaları ve koca kasaturalarla tepeden tırnağa kadar silahlı genç kızlarla erkekler, dört yana koşup duruyorlardı. Gözleri caniler gibi bakan genç bir kız, hala kan damlayan ve bir savaş ganimeti gibi dolaştırdığı kasaturasını bana gösterdi. Görevini büyük bir özenle yapan temizlik grubuydu bu. Savaş sırasında Atina'da gördüğüm S.S'leri hatırlatıyordu bu gençler bana." Reynier bir eve girmeye kalktığında, siyonist teröristler kendisine engel oldular. Sıkı bir tartışma sonucu girdiği evde gördüğü manzara için şunları yazmıştır: "...her türden kırık döküğün ortasında çoktan soğumuş ölüler buldum. Burada önce makineli, ardından elbombasıyla temizlik yapılmış, bıçakla da temizlik bitirilmiş." Reynier'in gördüğü ölüler arasında gebeliğin sekizinci ayında olması gereken bir kadın vardı, karnından yaralıydı, elbisesindeki barut yanıkları çok yakından ateş edilerek öldürüldüğünü ortaya koyuyordu." Irgun ve Stern gruplarına bağlı siyonistler sağ bıraktıkları bir kaç tutsağı, Kudüs'ün Yahudi kesiminin sokaklarında dolaştırdılar.129 Deir Yasin'deki gaddarca planlanmış katliam, göçlerini hızlandırmak için,

Filistinli Araplara bir ikazdı. Daha sonra, İsrail Başbakanı olan Irgun komutanı Maneham Begin, Deir Yasin "zaferi" olmadan bir İsrail Devleti olamayacağı için, katliamı açıkça destekledi. Deir Yasin katliamı sonucunda Arap halk paniğe kapıldı ve bu isim kanlı bir parola olarak yayıldı. Deir Yasin katliamına katılmış olmak İsrail'in gizli tarihinde önemli bir kariyerdir. Bu katliama katılan Menahem Begin ve yardımcısı Yitzak Şamir daha sonra İsrail Başbakanlığı yaptılar. Terörist İsrail'in kurucularından Ben Gurion daha 1938'de Tel-Aviv'de, Dünya Siyon İşçileri Konseyi önünde yaptığı konuşmada hedeflerini açıklıyordu: "Siyonist talepler, Güney Lübnan, Güney Suriye, bugünkü Ürdün, Şeria'nın batısı ile Sina'yı içine almaktadır." Ben Gurion siyonist stratejiyi açıkça şöyle formüle ediyordu: "Devletin kurulmasıyla birlikte büyük bir güç durumuna geldiğimizde, taksimi ortadan kaldırıp tüm Filistin'e yayılacağız. Devlet, siyonizmin gerçekleşmesi için bir aşama olarak sadece; görevi de yayılmamız için gerekli zemini hazırlamak olacak. Devlet, düzeni koruyacak ve tabii lafla değil, makineli silahla."130 1948'de Filistinlilere ait köy ve kasabaların sayısı 475 idi. Bunların 385'i yerle bir edilip haritadan silindi. Bugün kalanlarsa İsrail'in elinde.

Documents from Israil'de (İsrail'den Belgeler) Filistin'deki yerleşmenin organizasyonundan sorumlu Yahudi Göçmen Dairesi Başkanı Joseph Weitz'in "Mülteci Sorununa çözüm" başlıklı bir yazısı bulunuyor. Weitz daha 1940'da siyonist stratejisi apaçık ortaya koyuyor: "Şu nokta herbirimiz tarafından açıkça bilinmelidir ki bu topraklar üzerinde iki ayrı halka yer yoktur. Eğer Araplar bu küçücük ülkede yaşayacaklarsa biz hedefimize hiçbir zaman varamayacağız demektir. Öyleyse, Arapları buradan uzaklaştırıp komşu ülkelere sürmeliyiz, hem de hepsini. Tek bir köy, tek bir aşiret kalmamacasına." Weitz, Filistin'in "Yahudileştirilmesi"nin anlamını ise şöyle açıklıyordu: "Bazıları, Yahudi olmayan nüfusun,yüksek sayıda bile olsalar, sınırlarımız içinde bırakılarak gözetim altında tutulmasının daha güvenli olduğuna inanıyorlar. Bazılarıysa bunun tam tersini düşünüyor. Yani, komşunun faaliyetlerini gözetim altında tutmanın kiracınınkini tutmaktan daha kolay olacağını söylüyorlar. Ben bu ikincisini destekli-

yor ve şunu ekliyorum: Bundan böyle Yahudi olmayan nüfusu yüzde onbeş ile sınırlayıp devletin karakterini Yahudi olarak belirlemeliyiz. 7 Eylül 1967 tarihinde İsrail'de çıkan El Hamişmar gazetesinde yayımlanan "Koenig Raporu"nda bu politika daha keskin bir dille teyid edilmiştir: "Galilei'yi Araplardan temizlemek için terör, adam öldürme, yıldırma, sosyal hizmetlerden men gibi yollara başvurmalıyız." 13 Nisan 1983'de Yediot Ahronot'da çıkan İsrail Genel Kurmay Başkanı Rafael Eytan'ın açıklaması ise siyonist stratejinin en net açıklamalarından bir tanesi (Bu açıklama 14 Nisan 1983'de The New York Times'da da yayımlandı.) Eytan şunları söylemiştir: "Açıkça ilan ediyoruz ki Arapların Eretz İsrail'in bir santimetrekaresini dahi işgal etme hakları yoktur. Siz iyi yürekli, yumuşak huylu insanlar, şunu biliniz ki, Adolf Hitler'in gazodaları bile birer cennet sarayıdır...Zor, tek yaptıkları ve de tek anlayacakları şeydir. Öyleyse biz de Filistinliler dört ayakları üstünde sürüne sürüne bize gelinceye kadar zorun en şiddetlisini uygulamayı sürdüreceğiz...Topraklara yerleşmeyi tamamladığımızda, bütün Arapların yapabilecekleri tek şey, şişenin içindeki ilaç yemiş hamam böcekleri gibi panik halinde bir oraya bir buraya koşturmak olacak." Eytan, bu açıklamaları, İsrail Parlamentosu'ndaki Dışişleri ve Savaş Komitesi'nin önünde yapmıştır. Siyonist terörizmin bu planlarını uygulayanların niteliğine gelince, bu konuda Başbakanlığa kadar yükselen Yitzak Şamir örneği, içerdiği özelliklerle değerli ipuçları sunuyor. Şamir, 1940'a kadar faaliyet gösteren "Argon Tsıvaı Lioumi ıtsıl" adlı terörist siyonist çetenin lideri ve daha sonra İsrail Başbakanı olan Menehem Begin'in yardımcısıydı. Bu çetenin elemanlarından İlyahu Bin Elısar sonradan Kahire Büyükelçisi oldu. Şamir bu çeteden "İsrail'in Yaratılması İçin Katiller" (The Kıllers for the Creation Of Israel) , LIHI adı verilen bir başka terörist çeteyi kurmak amacıyla ayrıldı. Bu grup 1941-1948 yılları arasında Şamir önderliğinde 1714 Filistinliyi katletti. 1948'de İngiliz Manda yönetimi onu kitle katliamı yapmaktan dolayı ölüme mahkum etti. Menaham Begin ve Nahhan Ilın Mor ile birlikte cezaevinden tünel kazarak kaçtı. Begin'le birlikte Filistin kentlerinde katliamlara devam eden Şamir'in Menahem Begin ile birlikte gerçekleştirdiği ey-

lemler ise şunlardır: Deir Yasin katliamı, Yafa katliamı, BM Doğu Bölgesi Özel Temsilcisi Kont Berna Dot'un suikast sonucu öldürülmesi. Kudüs'deki King David Oteli'nin havaya uçurulması. Yafa'da yetimhane olarak kullanılan "Eski Saray"ın havaya uçurulması. Kudüs'deki Semiramis otelinin bombalanması (Otelde ölenlerin büyük çoğunluğu kadın ve çocuklardı.) Şamir'in önderlerinden olduğu "Itsıl" adlı terörist örgütün diğer üyeleri arasında Ilyahu Bin Elisar ve Yunanlı Yahudi milyoner Nader'in kızı Lee Morris'de vardı. Şamir'in kariyerini oluşturan böylesi kanlı bir terör zeminidir. Şamir 1955'de MOSSAD'a girdi ve Mısır Masası şefi oldu. 1970'de Begin tarafından "Heriot Hareketi" idari yöneticiliğine getirildi. 17 Mayıs 1977'de Şamir İsrail Parlamentosu "Knesset"in başkanlığına atandı. Parlamento Başkanlığı görevini sürdürürken idam cezalarının hareketli bir savunucusuydu. Daha sonra sırasıyla İsrail Dışişleri Bakanlığı ve Başbakanlık yaptı. İsrail'de Dışişleri ve Başbakan olmak işte böyle "onurlu bir geçmiş"le mümkün. 1948'de "İsrail Savunma Kuvvetleri" (Tzeva Haganah le-İsrail) tarafından Duemi'da bir katliam daha gerçekleştirildi. Bu katliama katılan askerlerden birinin açıklamaları 9 Haziran 1979'da İsrail'de Davar gazetesinde yayımlandı.

1948'de Dueima'da şunlar yazmıştı: "Araplardan seksen ile yüz arası erkek, kadın ve çocuk öldürüldüler. Çocuklar kafalarına sopalarla vura vura öldürüldüler. Bütün evler cesetlerle doluydu. Önce erkeklerle kadınlar aç susuz evlere takıldı. Sonra da kundakçılar tarafından üzerlerine dinamit atıldı. Bir başka asker bir Arap kadına öldürmeden önce nasıl tecavüz ettiğini gururla anlatıyordu. Yeni bebeği olmuş bir kadına iki gün boyu ortalık hizmeti yaptırdıktan sonra bebeğiyle birlikte vurdular. Kaliteli çocuklar, diye nitelenen iyi öğrenim görmüş, iyi hal bilir komutanlar en aşağılık katillere dönüşmüşlerdi ve bu bir savaş çılgınlığı filan da değildi; sürme ve yok etme yöntemi sonucu böyleydiler. Ne kadar az Arap kalırsa o kadar iyiydi onlar için. Tüm bu katliamlar tıpkı Deir Yasin gibi stratejik değer taşıyordu. İzak Şamir ve Nathan Yalin-Mor ile birlikte Lehi'de yöneticilik yapmış olan Eldad'ın 1967 yılında yaptığı ve 1968'de De'ot'da yayımlanan bir konuşması bu stratejinin önemini vurguluyordu: "Şunu hep söylemi-

şimdir: Eğer kurtuluşun simgesi sayılabilecek en derin, en yüce umut Yahudi tapınağının yeniden inşaası ise o zaman açıktır ki, o camilerin (El-Haram, El-Şerif ve El Aksa) günün birinde şu veya bu şekilde ortadan kalkması gerekecektir. Deir Yasin olmasaydı, bugün İsrail devleti topraklar üzerinde yarım milyon Arap hala yaşıyor olacaktı. Ve tabii İsrail devleti de olmayacaktı...Bu ülke ya Eretz İsrail olacak ve topraklarında mutlak Yahudi çoğunluğuyla küçük bir Arap azınlığını barındıracak yada Eretz İsmail olup, Araplar'dan herhangi bir şekilde kurtulamadığımız takdirde Yahudi göçü yeniden başlayacaktır." İsrail devleti katliam uygulamalarını sistematik biçimde sürdürmüştür. 18 Ekim 1953'de Kibya köyünde erkek, kadın, çocuk Filistinli Araplar 101. Komando Birliği tarafından katledildiler. Bu katliamı "Lübnan kasabı" Ariel Şaron bizzat yönetti. (Şaron İsrail hükümetinde bakanlık yapıyor.) İsrail Başbakanlarından Moshe Sharret'in güncesinde Kibya katliamına ilişkin yazılanlar İsrail ordusunun terörist niteliğini ortaya koyuyor. Katliamda ordunun sorumluluğunu örtmek için David Ben Gurion'un önerisiyle bu işi sınırda bulunan sivil İsrailliilerin yaptığına dair bir açıklama gündeme getirildi. Sivil halkın bundan dolayı bir misillemeye uğraması siyonistlerin umurunda değildi. Bu konuda İsrail'de Savunma Bakanlığı yapmış olan ünlü terörist Moshe Dayan şunları söylüyordu: "Bu eylemler bizim can damarımızdır. Halkın ve ordunun ulusal duygularını sürekli ayakta tutmaya yarar."132 İsrail'de hayatın hemen her sahasında, Filistinli Araplara karşı güçlü bir ırkçılık ve sadizm duygusu sadece devlet yöneticileri arasında değil kitleler arasındada görülür. Bu duygunun köklerinde siyonist devletin bilerek uyguladığı düşmanlık politikası bulunur. Yahudi halkta yaratılan kuşatılma duygusu bu amaca hizmet eder. İsrail'in Araplar üzerinde müthiş bir baskısı vardır. Ev hapsi, mahkeme kararı olmadan tutuklama, işkence olağan uygulamalardır. İşkence İsrail'de yaygın ve sistematik biçimde uygulanır. İsrail'in tüm güvenlik ve haber alma servisleri bu işin içindedir. Polis birimlerindeki askeri nitelikli timler Askeri Haberalma Dairesi-Şhin Bet. Sınır Polisi işkence merkezleri işletirler. İsrail'in gizli hukuku ise temel ilkeleri 1948'den günümüze hiç değişmeyen Acil Savunma Yönetmeliği ekse-

ninde şekillenmiştir. Bu "Yönetmelik" İsrail devletinin niteliğini en net biçimde ortaya koyan belgelerden biridir. Acil Savunma Yönetmeliği'ne göre, askeri bir komutan veya askeri vali kendi kararıyla ve hiç bir yargı organının müdahalesi olmaksızın insanları süresiz hapse atabilir. 1967 öncesi İsrail ile 1967'den beri işgal altında bulunan bölgelere giriş çıkışı yasaklayabilir. Herhangi bir kimseyi süresiz olarak sınırdışına çıkarabilir. Herhangi bir kimseyi oturduğu ev, mahalle, köy ya da kentte göz hapsine alabilir. Bir kimseyi kendi mülkünü kullanmaktan men edebilir. Evlerin yıkılmasını emredebilir. Herhangi bir kimseyi polis gözetimine sokup günde bir kaç kere karakola görünmeye mecbur edilebilir. Herhangi bir alanı, bu alan bir aileye ait çiftlik arazisi olsun, bir köy olsun ya da bir mülteci kampı veya aşiret reisi olsun, kapatıp yasak bölge ilan edebilir. Tüm haber kanallarına sansür koyabilir, yazıların bildirilerin kitapların mutlaka onaydan geçmesini şart koşabilir, ya da dağıtımı yasaklayabilir. İnsanların evlerine zorla girebilir. On veya daha fazla sayıda insanın biraraya gelmesini yasaklayabilir. Bir örgüte üye olmayı yasaklayabilir. Acil Savunma Yönetmeliği oldukça "ince" ayrıntılarla desteklenerek uygulanır. Örneğin Batı Şeria'daki Askeri Kurallar: Yazılı izin olmaksızın domates ve patlıcan ekmeyi yasaklıyor. Yazılı izin olmaksızın hiç bir meyve ağacının dikilemeyeceğini şart koşuyor. Bir evin ya da herhangi bir yapının izinsiz hiçbir onarıma tabi tutulamayacağını söylüyor. İçme ya da sulama suyu edinmek üzere kuyu açmayı yasaklıyordu. Acil Savunma Yönetmeliğinin askeri otoriteye sağladığı güç Filistin'in Arap halkını en temel insan haklarından yoksun bırakmıştır. Bu hükümler hukukun temelini hiçe indirmiş ve İsrail devletinin Nazi rejimi benzeri konumunu bir kez daha teyit etmiştir.

İsrail sınırları çizilmemiş yayılmacı bir devlettir.Ortadoğu'daki emperyalizm destekli siyonist iktidar talebi tüm Arap-İsrail savaşlarının gerçek nedenidir. İsrail toplumunun geçirdiği coğrafi ve demografik değişiklikler, savaşların, Arap "tehdidi"ne karşı "İsrail'in güvenliğini" sağlama çabalarından değil, faşist "yaşam alanını genişletme" politikasından kaynaklandığınıortaya koymuştur. Bölgesel genişleme İsrail'in provakasyonları sonucunda gerçekleşmiş, bu durum Arap-

lar'da tepkiler uyanmasına neden olurken, müdahaleler için gerekli koşulları yaratmıştır. İsrail askeri-siyasi kurumları kendi varlığına yönelik bir Arap tehlikesine hiçbir zaman ciddi olarak inanmadı. Tam tersine, İsrail 1948'den sonra Arap rejimlerini tehlikeye sokabilecek her türlü yöntemi araştırdı ve kullandı. Arap hükümetleri İsrail'le askeri bir çatışmaya girmeye çekiniyorlardı. Ancak kendi halklarının ve ülkelerinde yaşayan Filistinli mültecilerin nezdinde meşruiyetlerini sarsmamak için İsrail'in saldırgan politikasına ve sürekli baskılarına herhangi bir reaksiyon göstermek zorundaydılar. Bir başka deyişle "Arap tehlikesi" miti İsrail tarafından yaratılmıştı. Arapların zayıf, fakat "kahraman" bir İsrail üzerindeki askeri tehdidi konusundaki klasik yaklaşım başından itibaren geçersizdir. Örneğin, 1948'de düzgün koordinasyonu ve yeterli teçhizatı olmayan 21.500 Arap askerinin karşısında, askeri tecrübeye sahip ve donatımlı 65.000 İsrail askeri bulunuyordu. İsrail askeri-siyasi kurumları Arap ülkelerini, kazanacağından giderek daha fazla emin olduğu askeri çatışmalara sürüklüyordu. Bu çatışmaların amacı, İsrail'i Ortadoğu'nun süper gücü yapmaktı. İsrail'in tüm savaşları bu stratejik amaca yönelikti. Bu temelde, sürekli olarak Batı Şeria ve Gazze'de sivil halka yönelik büyük ve küçük çaplı askeri operasyonlar düzenlenir. Arap halklar arasındaki çelişkilerden yararlanarak kargaşa ve güvensizlik sürekli kılınır. Sınır bölgelerindeki Arap askeri merkezlerine operasyonlar düzenleyerek Arap ordularının morali bozulur, askeri mekanizma yoluyla rejimlerin güç dengeleri bozulur. Arap toprakları içinde gizli terörist eylemler düzenlenir. Filistin'e yeniden kavuşmayı amaçlayan tüm Arap ve Filistin iddialarını geçersiz kılmak için Filistinli göçmenlerin Arap dünyasının içi ve dışı dahil olmak üzere olabildiğince uzak bölgelere dağılması sağlanır. İsrail'in bölgesel gücüne boyun eğecek kukla rejimlerin başa geçmesini sağlayacak, Arap devrimci hareketlerini bölecek, hükümetleri devirecek komplolar gerçekleştirilir. İsrail'in bölgede taraf olduğu tüm savaşlarda hedefleri bir savunma savaşının çok ötesindeydi. Daha 1990'larda Tel-Aviv'de "gelecekteki İsrail'in Nil'den Fırat'a kadar uzanması gerektiği yolunda sesler yükseliyordu." Örneğin, Ekim 1956 Savaşı'nın nedeni olarak Süveyş Kanalı'nın millileştiril-

mesi kabul edilir. Oysa 1953'ten itibaren böyle bir savaş için uluslararası koşulların olgunlaşacağı Tel-Aviv de hesaplanmıştı. Şubat 1955'de Gazze'ye yapılan askeri saldırı bilinçli olarak savaşı başlatmak üzere gerçekleştirilmişti. Ancak, İsrail'in Mısır'a kendi planları ve ABD-desteği ile saldırmasına gerek kalmadan İngiltere ve Fransa ile birlikte savaşa girme olanağı ortaya çıkmıştı. İsrail'in bu savaştaki amaçları Ortadoğu'ya göre ilerici sayılan Nasır rejimini yıkmak, Gazze Şeridi ve Sina Çölü'nü ilhak etmek, İsrail sınırlarını Süveyş Kanalı'na kadar ilerletmek, bu suyolunu uluslararası bir statüde tutmak, Akabe Körfezi'ni İsrail ticaret gemilerine açmaktı. 1967'deki savaş da, Ortadoğu'daki anti-emperyalist kıpırdanmalara karşı ABD emperyalizmi ile İsrail'in çıkar birliğinin yol açtığı savaştır. 1966-1967'de Suriye, Irak ve Yemen rejimleri sol bir çizgiyi benimsemişlerdi. Mısır, SSCB ile askeri ve ekonomik açıdan iyi ilişkiler içindeydi. Filistinliler, örgütlenmeye ve ihtilalci bir halk savaşı stratejisi şekillendirmeye başlıyorlardı. Irak ve Suriye uluslararası petrol kartelleri ile karşı karşıya geliyorlar. Cezayir ve Irak'ta yabancı sermayeye bağlı bazı kuruluşlar millileştiriliyordu. ABD'nin kamulaştırma ve ulusal kurtuluşçuluğu önleme siyasetleri ise iflas etmişti. Tüm bunlar içinde en önemlisi, Suriye'de, uluslararası petrol kartellerine karşı mücadele eden, İsrail-Amerikan casus ağlarını dağıtan, SSCB ile iyi ilişkiler kuran ve İsrail'in İsrail ile Suriye arasındaki tarafsız bölgeyi ilhak girişimini boşa çıkaran Attasi Hükümeti'nin varlığıydı. Tüm bu nedenlerle Simon Perez ile Golda Meir'in Washington'u, Arap-Sovyet tehdidi konusunda tam bir İsrail-ABD çıkar birliğine ikna etmeleri zor olmadı. Pentagon da, "Moskova'nın en soldaki uydusu" haline gelmiş olan Suriye'nin "hür dünya"nın geleceği açısından ilk olarak kurtarılması gereken ülke olduğunu kabul ediyordu. Bu nedenle 1967 Mart'ında Şam'a karşı bir saldırı için İsrail-Amerikan hazırlıkları başlamıştı. 14 Nisan'da İsrail Genelkurmay Başkanı İzak Rabin, "İsrail'in Suriye'de sosyalist bir hükümete göz yumamayacağını" açıkladı. ABD desteğinde İsrail 1967'de tam bir yıldırım savaşı ile planlanan hedeflere altı günde ulaştı.

İSRAİL'İN BÖLGESEL HEGEMONYA PLANLARI

İsrail'in bölgede yayılmacı bir güç olarak sivrilmesinin en önemli araçlarından biri de böl yönet siyasetidir. Güçlü bir istihbarat ağına dayanan siyonist rejim, bölgedeki etnik, dini topluluklar ile hizipleri birbirine karşı kışkırtmaktadır. Bu açıdan İsrail açısından en değerli model Lübnan'dır. Lübnan'ın bölünmesi fikri 1919'da ortaya atılmış, 1936'da planlanmış, 1954'de fiilen başlatılmış, 1982'de tam anlamıyla uygulanmıştır. Lübnan'ın beş bölgeye bölünmesi Mısır, Suriye Irak ve Arap Yarımadası dahil tüm Arap ülkeleri için bir örnek sayılmaktadır. Suriye Irak'ın da Lübnan'da olduğu gibi etnik ve dini bakımlardan ayrı ayrı bölgelere ayrılması uzun vadede İsrail'in "doğu Cephesi"ndeki ilk hedefidir. Ancak bir "Şii İmparatorluğu"ndan duyulan korku neticesinde Irak'ın bölünmesine yönelik girişimler yavaşlatılmış olup İsrail'in bölgedeki stratejik ortağı Türkiye'nin güvenlik kuşağı projesi devreye sokulmuştur. Kısa vadeli İsrail hedefi ise bu devletlerin askeri gücünün dağıtılmasıdır. İsrail'in bölgedeki Arap devletlerinin parçalanmasına yönelik ciddi planları vardır. Örneğin, Suriye etnik ve dini yapısına uygun olarak, Lübnan'da olduğu gibi çeşitli devletçiklere ayrılacaktır. Buna göre kıyıda bir Şii Alevi devleti, Halep bölgesinde Sünni devleti, Şam'da da buna düşman başka bir Sünni devleti ve Kuzey Ürdün ve Golan'da bir Dürzi devleti. İsrail'de, bu hedeflerin gerçekleşmesi halinde parçalanmış Suriye'nin uzun vadede bölgede "barış ve güvenliğin" sağlanması açısından güvence olduğu görüşü hakimdir. Bu görüşler, İsrail'de gerek Ordu, gerek istihbarat örgütünün üst düzey kademelerinde egemen olan düşünce yapısını sergilemektedir. İlk kez 1982'de Dünya Siyonist Örgütüne bağlı Enformasyon Dairesi'nin yayın organı Kivunim'de (Yönler) dile getirilen ve eski Dışişleri Bakanlığı görevlilerinden Oded Yinon'un imzasını taşıyan açıklamalarda İsrail'in yayılmacılığı ile desteklenen böl-yönet politikalarına ışık tutmaktadır. Bu görüşler çerçevesinde ordusunda dini azınlık bulunan her ülkede parçalanma dinamikleri mevcuttur. Yapılan tespitlerde Suriye Ordusu'nun büyük bölümünün Sünni olduğu ancak başlarında Alevi subaylar bulunduğu vurgulanır. Irak ordusunun ise Şii, subaylarının Sünni olduğu belirtilir

ve uzun vadede bu orduların sadakatinin çözüleceği üzerinde durulur. İktidardaki güçlü askeri rejim dışında Suriye'nin Lübnan'dan farklı olmadığı ve iktidardaki Alevi azınlık ile Sünni çoğunluk arasında bir iç savaşın kaçınılmazlığına gönderme yapılır Yinon'un çözümlemelerinde. Bütün bölgede Şii Mcüslümanların en yoksul kesimlerinin örgütlenmesi ve İran'ın bunlara desteği ABD ve İsrail'in korkulu rüyasıdır. Bu amaçla İran'daki azınlakların da kışkırtılması gündemdedir. Irak'ın İran'ın petrol üretimi ve rafinerilerinin bulunduğu güney bölgesi Kuzistan'a yaptığı saldırı ABD'de de memnuniyetle karşılanmıştır. İran'ın petrolce zengin olan bu bölgesinde Arap azınlığın yaşıyor olması buranın İran'dan koparılması açısından değerlendirilmiştir. İran'da birçok etnik grup bulunmaktadır. Yaklaşık 15 milyon Farisi, 12 milyon Azeri, 6 milyon Arap, 3 milyon Kürt, Beluciler ve Türkmenler İran'ın etnik unsurlarıdır. İran'ın bu yapısı yanında, Yinon bölgesinde, bölge halklarının geleceğine yönelik planları önceleyen rakamlar vardır. Buna göre, İran'da nüfusun yarısının "Türk" olduğu, Türkiye nüfusunun çoğunluğunun ve Sünni Müslüman "çoğunluk"tan oluştuğu ayrıca 12 milyon Şii Alevi ile 6 milyon Sünni Kürt bulunduğu, Afganistan'da Şiilerin nüfusun üçte birini kapsadığı, Sünni Pakistan'daki 15 milyon Şii'nin bu devletin "varlığı için büyük bir tehdit unsuru" olduğu vurgulanmıştır.(?) ABD ve İsrail her iki tarafı silahlandırıp Irak-İran savaşını uzatmış ve İran'ın olası bir zaferini engellemişlerdir. ABD Irak'ı silahlandırırken İsrail'de İran'a silah satmıştır. Kısa vadede İsrail Irak'ın askeri gücünü tehlike olarak değerlendirmiş ve Irak'ın bölünmesinin uzun vadede en az Suriye'nin bölünmesi kadar önemli olduğunu tespit etmiştir. Irak'ta çoğunluğun Şii, yönetici azınlığın ise Sünni olması yanında Kürtlerin konumu, rejimin katılımı kısıtlaması uzun vadeli Irak planlarının unsurları arasında sayılmıştır. İsrail daha 1982'de Irak'ın parçalanması durumunda kurulacak uydu devletlerin nerelere kurulacaklarını ve kimlerin egemenliğinde olacağını kararlaştırmıştır. Buna göre, Osmanlılar zamanındaki Suriye gibi Irak da etnik ve dini farklılıklara göre bölgelere ayrılacaktır. Böylece üç büyük kent Basra, Bağdat ve Musul çevresinde üç veya daha fazla devlet oluşacak, güneydeki Şii bölgeleri kuzey-

deki Sünnilerden ve Kürtlerden ayrılacaktı. İsrail bölgedeki yoksulluğun yarattığı etkilerden, halka yabancılaşmış rejimlerin yaratığı istikrarsızlıktan azami yarar sağlamaya çalışmaktadır. Siyonistlerin Arap rejimlerini istikrarsızlığa itip parçalama planları ABD tarafından sıcak karşılansa da, zamanlama ve uygulama açısından Pentagon'un ihtiyadi çekinceleri vardır. Örneğin Irak'ın parçalanmasının yaratacağı sonuçları değerlendiren ABD bir süre daha Saddam rejimini ehveni şer saymak zorunda kalmıştır. Öte yandan ABD emperyalizmi ve siyonizmin bölgeyi denetim altında tutmak amacıyla uyguladıkları savaş yöntemleri bölgedeki devrimci mücadele potansiyelini de harekete geçirmektedir. Devrimci değişim İsrail ve ABD'nin kabusudur. Ancak mücadeleyi sonuna kadar götürecek devrimci bir liderlik henüz ortada yoktur. Bu arada FKÖ gibi yapılar da kendi ezilen halkına güvenecek yerde bölgenin baskıcı rejimlerinden, ABD ve İsrail'den medet umar durumdadır. Bu tablo İsrail'in dikkatinden kaçmamıştır. Devrimci öznenin yokluğunda, Yinon şunları söyleyebilmektedir. "Bu tablo ekonomik tabloyla yan yana getirildiğinde bütçenin tümünün nasıl iskambilden ev gibi yapılandığını, kendi ciddi sorunlarıyla başedemez hale geldiğini görürüz. Siyonist hareket için çok uzun vadeli bir zaman tablosu söz konusudur. Her bölge fetih ya da yeniden fetih için işaretlenmiş olup bir fırsat hedefi olarak kabul edilmekte, uygun bir güçler dengesi anı ve yararlı sonuçlar sağlayacak bir savaş durumu beklenmektedir. Ancak tüm bu planlar, hedefler emperyalizmle özdeş çıkarlar temelinde ve ona içkin olarak bir anlam taşır. Bu temelde en büyük Arap ülkesi Mısır'da İsrail'in hedefleri arasındadır ve Mısır'ı farklı coğrafi bölgelere ayırmak İsrail'in (80'lerden itibaren "batı cephesi"nde güttüğü siyasi hedeftir. Sedat'ın Mısır'ı Kral Faruk dönemindeki yeni sömürge konumuna döndürmesine karşılık Sina ödül olarak bu ülkeye geri verilmişti. Ancak İsrail'in bu durumu da kabullenmeye niyeti yoktur. İsrail uzun vadede, ekonomik açıdan olsun, enerji rezervi olarak, stratejik öneme sahip Sina üzerinde yeniden denetim sağlamak istemektedir. İsrail Mısır'ın iç sorunları nedeniyle askeri-stratejik bir sorun yaratamayacağı inancındadır. Yinon belgesine göre: Mısır birden çok iktidar odağına bölünmüştür. Eğer

Mısır parçalanırsa, Libya, Sudan da bugünkü biçimleriyle varlıklarını sürdüremezler. Yukarı Mısır'da, çok sınırlı güce sahip ve merkezi hükümetten yoksun bir takım devletçiklerin yanıbaşında kurulacak bir Hristiyan Kıpti devleti tasarısı İsrail açısından "uzun vadede kaçınılmaz görünen bir tarihsel gelişmenin anahatlarıdır." Camp David ise Mısır ve Sudan'ın çözülmesini hazırlayan taktik bir aşamaydı. Müslüman Arap dünyasındaki en parçalanmış devlet olan Sudan birbirine düşman dört gruptan oluşur. Arap olmayan Afrikalılar, Hristiyanlar, putperestler. Bu ülkede azınlık olan Sünni Müslüman Arapların egemenliği vardır. Öte yandan ise Mısır'da ülke genelinde çoğunluk Sünni müslümanlarda olmasına karşılık Yukarı Mısır'da 7 milyonluk bir Hristiyan azınlık yaşamaktadır. İsrail yine uzun vadede bunların hepsinin kendi devletlerini kurmasından yanadır ve Mısır'da "ikinci" bir Hristiyan Lübnan'ın oluşacağı vurgulanmaktadır.İsrail'e göre Mısır'ın parçalanması durumunda Suudi Arabistan'ın da parçalanması kaçınılmazdır. Ürdün'e gelince, İsrail açısından Ürdün'ün bugünkü rejiminin tasfiyesi kısa vadede hedeftir. Filistinliler açısından ise nüfusun dağıtılması en yüksek düzeyde iç stratejik amaçtır. Yahudiye, Galile, Samiriye Yahudi ulusal varlığının güvencesi sayılmakta ve dağlık bölgelerde çoğunluğun ele geçirilmesi yaşamsal önemde sayılmaktadır.

Siyonistler, görece sınırlı nüfusları ile İsrail'in egemenliği yolundaki planlarını ancak doğudaki Arap ülkelerinde yeni sömürgeci tertiplerle uygulayabilirler ve bu da emperyalist efendilerinin desteğiyle mümkündür. Siyonist çizgi bu konuda oldukça tutarlıdır, Herzl'in Weizmann'ın, Jabotinsky'nin, Ben Grion'un, Peres, Şamir, Begin, Rabin, Netenyahu'nun uygulamaları siyonist yayılmacılık ilkesi ile uyum içindedir. Yeni-sömürgeci yöntemler konusunda ise emperyalizm destekli İsrail'in oldukça geniş olanakları vardır. Bu yöntemler büyük bir askeri güç ile kiralık güçler arasındaki karşılıklı ilişkilere dayalıdır. Arap devletlerini parçalama işi "blitakrieg"(yıldırım savaşı) bir başka ülke ordusunun devreye sokulması ve gizli operasyonlar aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Bu noktada siyonist devletin ABD hegomanyasının bölgedeki uzantısı olduğu unutulmamalıdır. İsrail'in yo-

ketme planları, işgalleri ve bölgedeki yayılmacılığı hep dünyadaki en büyük emperyalist güç adınadır. (Önceleri İngiltere şimdi de ABD ile İsrail arasında zaman zaman başgösteren taktik anlaşmazlıklar bir yana, baş koruyucu olmadan İsrail ayakta kalamaz. Tarihte İsrail'in ABD'ye bağımlılığına eşdeğer bir bağımlılık yaşanmıştır. İsrail'in en önemli silahları ABD kaynaklıdır. Bunlar hibe olarak veya çok uzun vadeli kredilerle verilir. İsrail'in varlığı ABD'nin güvencesi altındadır ve paraca da desteklenir. (ABD 1949'dan 1988'e kadar İsrail'e 92,2 milyar dolar aktarmıştır. Ekonomik destek olmadan ekonomisi çöker, ABD silahları olmaksızın tüm stratejik avantajlarını yitirir. İsrail sadece Washington'un dediklerini yapar, Washington'un onayı olmadan hiçbir askeri harekata girişmeye cesaret edemez. İsrail devleti Yahudi halkıyla aynı yer ve zamanda doğmamıştır. İsrail faşist ideoloji ve ırk ayrımcılığına bağlı terörist bir devletür. Uyduruk bir Filistin köle devleti karşılığında İsrail'in güvenlik çıkarları meşrulaştırılmakta ve bunun adına "barış süreci" denilmektedir. Filistinli örgütler ezici yoksulluk, emperyalist boyunduruk ve kölelik koşullarından oluşan statükonun savunuculuğuna zorlanmaktadır. Ancak siyonist ve emperyalist oyunlara cevap, insanlık onurunu zirveye taşıyarak, Cebaliye'de Balata'da, Deyşe'de taş atan çocuklarda, Aşballar'da (Arslan yavruları) simgelenmektedir. Siyonist askeri, ekonomik ve siyasi mekanizma çökertilmedikçe ne Filistinliler ne de diğer bölge halkları açısından kurtuluş mümkün değildir. Türkiye ise ABD'nin öncülüğünde adeta Türkiye-İsrail Birleşik Devletleri eksenine saplanmıştır. Bu durum "işimizi" kolaylaştıracaktır. Kolaylığın Ortadoğu ve Kafkas halklarının direniş, mücadele ve devrim geleneğine ilişkin boyutlarını ise başka çalışmalarda işleyeceğiz.

İstanbul-1997 Ekim

NOTLAR

1) Büyük Larousse C.17 s.8903
2) William Mc.H.Neill, Dünya Tarihi, Çev. Alaaddin Şenel, İmge Kitabevi.
3) (a.g.e., s.28)
4) Petropolitik, Hikmet Uluğbay, Turkish Daily News Yay, s.1
5) Tarih Tezi, Dr.Hikmet Kıvılcımlı, Diyalektik Yay, s.322
6) (a.g.e., s.324)
7) (a.g.e., s.348)
8) Tarihte Neler Oldu?, Gordon Childe, s.72, Alan Yay.
9) Romalılara Mektup, 13., 1-2
10) Ortadoğu Mitolojisi, S.H.Hooke, s.32, İmge Kitabevi.
11) (a.g.e., s.74)
12) Ö. San, Aşık Hicrani, s.275
13) Pendname, F. Attar, s.3-6
14) Ortadoğu Din Kültürü, Ş. Günbulut, s.155-156, Kaynak Yay.
15) Ortadoğu Mitolojisi, s.49-50
16) Dinlerin Gizemi, Birant Esinoğlu, Ceylan yay, s.155
17) Hititler Öncesi Anadolu, Dr. Ali Dinçol, s.26
18) Anadolu Mitolojisi, İsmet Zeki Eyüboğlu, s.320
19) (a.g.e., s.305)
20) Tarih ve Uygarlık, Şeref Han Ciziri, Doruk Yay, s.160
21) Kürt Mitolojisi, Cemşit Bender, Berfin Yay, s.35
22) Hz.Musa ve Tektanrıcılık, Sigmund Freud, Bağlam Yay, s.35
23) Ortadoğu, Bernard Lewis, Sabah Kitapları, s.27
24) İslamiyet, Claude Cahen, Bilgi Yay, s.20
25) İslam'ın Kaynakları, Cilt 1, Erol Sever, Kaynak yay, s.236
26) (a.g.e., s.231)
27) (a.g.e., s.237)
28) Din Bu, Cilt 1, Turan Dursun, Kaynak Yay, s.87-89
29) Tanrı Buyruğu, C.1, Ömer Rıza Doğrul, s.633

30) Muhammed, Maxime Rodinson, Göçebe Yay, s.51
31) İslam'ın Kaynakları, C.1, Erol Sever, Kaynak Yay, s.67
32) Muhammed, Maxime Rodinson, s.105
33) (a.g.e., s.91)
34) (a.g.e., s.221-222)
35) (a.g.e., s.254)
36) Medeniyet ve Modernizm, Dr. Ali Şeriati, s.201
37) Allah Devletinde Demokrasi, Faik Bulut, s.119
38) (a.g.e., s.121)
39) Zihniyet ve Din, Sabri F. Ülgener, s.53
40) İmamlar ve Sultanlar, Mustafa İmamoğlu, s.71
41) İslam'ın Serüveni, C1, M.G.S. Hodgson, s.151
42) El Nedevi'den aktaran F.Bulut, s.140
43) İslam Medeniyeti, Willy Durant, s.40
44) Julius Wellhausen, İslamiyetin İlk Devrinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri,s.13
45) Kısası Enviya ve Tevarihi Hülefa, C1, Ahmet Cevdet Paşa, s.278
46) Kısası Enviya ve Tevarihi Hülefa, C2, Ahmet Cevdet Paşa, s.417
47) Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl, Ahmet Mumcu, s.11-12
48) İslamiyetin İlk Devrinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri, s.12
49) Sosyal Açıdan İslam Tarihi, Abdülbaki Gölpınarlı, s.356-357
50) Tanrı Anlayışı, Cemil Sena, s.51-52
51) Tevrat, Çıkış Bölümü, Bap 32
52) Tevrat, Sayılar Bölümü, Bap 20
53) Tevrat, Tarihler Bölümü, Bap 20
54) İslam Dönemine Dek Arap Tarihi, Prof. Neşet Çağatay, s.29
55) Allah Devletinde Demokrasi, Faik Bulut, s.215
56) İslam Tarihi, Kitti, C 1, s.309
57) Sahih-i Buhari, Diyanet İşleri Yay, C 5, s.27
58) Hz. Ali, Necip Fazıl Kısakürek, s.227
59) İmam Şafii, Muhammed Ebu Zehra, Diyanet İşleri Yay, s.98
60) (a.g.e., s.99)
61) İslamiyetin İlk Devrinde Dini-Siyasi...,s.82
62) İslam Felsefesi, Hilmi Ziya Ülken, s.13-24

63) İslam İnançları ve Felsefesi, A.Aydın, s.44-47
64) İslam Düşüncesi ve Tarihteki Yeri, O.Leary, s.74
65) İslam'ın Serüveni, M.G.S.Hodgson, s.330-331
66) Sınıf Açısından Azgelişmişlik, Yves Lacoste, Göçebe Yay, İst, 1996
67) Azgelişmişlik ve Emperyalizm, Gözlem Yay, Der. Atilla Aksoy, 1975
68) İslam Düşüncesi ve Tarihteki Yeri, s.154
69) İslam Felsefesi, Hilmi Ziya Ülken, s.123
70) Sömürgecilik Tarihi, Raimondo Luraghi, Sosyalist Yay.
71) İslam Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd, Sava Paşa, s.111-112
72) Azgelişmişliğin Sürekliliği, Fikret Başkaya, İmge Kitabevi, Ankara, 1991
73) Sosyalizm ve İslamiyet, Roger Garaudy, s.86-89
74) (a.g.e., s.40-41)
75) (a.g.e., s.44-47)
76) İslamcılık, Ulusçuluk, Sosyalizm, Niyazi Berkes, Ankara, 1975
77) Siyonizmi İyi Tanıyalım, Ant 1971
78) İslamcılık,Ulusçuluk, Sosyalizm, s.18-34
79) Türk Tarihinde İslamiyet, Turgut Akpınar, İletişim Yay, s.144
80) Çağdaş Arap Düşüncesi, Bağımsızlık, Sosyalizm, Abd El Malik, İst, 1971, s.15
81) (a.g.e., s.21)
82) Dava Anıları, Hasan El Banna
83) Kahire Dosyası, M.Hasaneyn Heykel, Bilgi Yay. s.376
84) Filistin Sorunu ve Arap Birliği, Enver Abd El Malik
85) Lübnan'da İçsavaş, M.B.J. Odeh, Belge Yay, İst, 1986
86) Filistin Sorunu ve Arap Birliği, Enver Abd El Malik
87) (a.g.e., s.317-321)
88) (a.g.e., s.359-363)
89) (a.g.e., s.420)
90) Doğu Halkları Kurultayı, Koral Yay, Nisan, 1990, İst.
91) Sultan Galiyev, 3.Dünyacı Devrimin Babası, s.145

92) Sosyalizm ve Ulusallık, Horace B. Davis, Belge Yay, İst, Ekim, 1991
93) (a.g.e., s.130)
94) Sultan Galiyev ve Sömürgeler Enternasyonali, Erol Kaymak, s.151, İst, 1993.
95) Stepte Ezan Sesleri, A.Bennigsen, C.L.Quelquejay, s.21, Ankara, 1981.
96) (E. Kaymak, a.g.e., s.225)
97) Sultan Galiyev ve Galiyevizm, Dr.Mahabay Engin, Aktaran E.Kaymak, a.g.e. s.220
98) (a.g.e., s.109)
99) Bütün Yazılar, Mahir Çayan, Aulım Yay, s.125
100) Malik, a.g.e., s.300-303
101) Malik.,a.g.e., s. 305-314
102) Kahire Dosyası, M.Hasaneyn Heykel, Bilgi Yay.
103) Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası, Peter Mansfield, Sander Yay, ist
104) Ortadoğu'da Devrim Yılları, Mahmut Dikerdem, İst 1990
105) Malik, a.g.e., s.258-259
106) Devletler Oyunu, Miles Copeland, s.59
107) Marksizm ve Gerilla Savaşı, William Pomeroy, S.314
108) Cezayir Bağımsızlık Savaşının Anatomisi, Frantz Fanon, s.94
109) Yeryüzünün Lanetlileri, Frantz Fanon, s.71
110) Devlet-Ulus, M.Şehmus Güzel, s.176-177
111) Yeni Dünya Gerçeği, Orhan İyiler, s.337
112) Küreselleşme ve Demokrasi Krizi, Taner Timur, s.170
113) Ortadoğu'da Devlet ve Terör, Asaf Hüseyin, s.79
114) İran Devrimi, Din, Anti-Emperyalizm ve Sol, Derleme, Belge Yay, s.174
115) Müslüman Cemaatten Ulusal Kimliğe Rus Azerbaycanı, Bağlam Yay, s.98
116) (a.g.e., s.99)
117) İran Devrimi, Din, Anti-Emperyalizm ve Sol, s.175
118) (a.g.e. s.115)

119) (a.g.e., s.115-116)
120) Amerikan Emperyalizmi Tarihi, Angelo Colconi İst. 1997 s.244
121) Dünden Yarına İran, Cengiz Çandar, İst.1981, s.36
122) İran İslam Cumhuriyeti Anayasası, Çev.Hüseyin Hatemi, İst.1980 s.11
123) Avrasya Dosyası, İran Özel İkbahar 1995, Cilt 2, sayı 1 s.771
124) Körfez Savaşı Gizli Dosya, Pierre Solinger, Eric Laurent İst.1990, s.23
125) Para Tacirleri, Antony Sampson, 1983, İst. s.145
126) Siyonizmin Gizli Tarihi, Ralph Schoenman İst.1988 s.50
127) (a.g.e.,s.54)
128) (a.g.e.,s.55)
129) Kudüs Ey Kudüs, Dominique Lapierre, Lorry Collins, İst. 1973, s.338-340
130) (a.g.e.,343)
131) Ralph Schoenman, a.g.e s.35
132) İsrail'in Kutsal Terörü, Livia Rokach, 1984 İst. s.20

KAYNAKÇA

ABD Terörü, Noam Chomsky, Çev. Taha Cevdet., Pınar Yay, İst, 1991

Allah Devletinde Demokrasi, Faik Bulut, Tüm Zamanlar Yay, İst.

Anadolu Mitolojisi, İsmet Zeki Eyüboğlu, Der Yay.

Arap Devriminin Yöntemleri, Çev. M. Emin Bozarslan, Habora Yay, 1970

Arap Düşüncesinde İslamiyet, Milliyetçilik, Sosyalizm, Niyazi Berkes, Köprü Yay, 1969

Arap Dünyasında Milliyetçilik ve Sınıf Mücadelesi, Çev. Orhan Koçak, Köz Yay, 1975

Amerikan Emperyalizmi Tarihi, Angelo Coleoni, Sosyalist Yay, İst, 1997

Amerikan Harp Doktrinleri, M. Fahri, Yön Yay, 1965

ABD, İsrail ve Filistinliler, Kader Üçgeni, Noam Chomsky, Çev. B. Sina Şener, İletişim Yay

Ateş Hattında Aktif Politika, Murat Yetkin, Alan Yay, 1992

ABD-Türkiye-Nato-Ortadoğu, George Mc Ghee, Bilgi Yay, 1992

ABD'de İsrail Lobisi, Paul Findley, Çev. Mustafa Özcan-Dr. Ahmet Asrar, Pınar Yay, 1994

Avrupamerkezcilik, Samir Amin, Çev. Mehmet Sert, Ayrıntı Yay, İst, 1993

Avrasya Boru Hatları ve Türkiye, Atakan Gül-Ayfer Yazgan Gül, Bağlam Yay, İst, 1995

Arap Baas Sosyalist Partisi, Kamil S. Abu Cabir, Çev. Ahmet Ersoy, Ankara, 1970

Azgelişmenin Sürekliliği, Fikret Başkaya, İmge Kitabevi, Ankara, 1991·

Bugünkü Ortadoğu'nun Önemli Sorunları, İsmet Giritli, İ.İ.T.İ.A Yay, İst, 1978

Belgelerle "Şark Meselesi,", Necdet Kurdakul, Dergah Yay, İst, 1976

Basra Körfezinde Güç Dengesi: 1978-1991, Tayyar Arı, Bursa, 1992

Barışa Son Veren Barış, David Fromkin, Sabah Kitapları, İst, 1994

Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, Paul Kennedy, İş Bankası Yay, 1990

Batı Medeniyeti ve İslam, Seyid Musavi Lari, Akabe Yay, İst, 1991

Batının Deli Gömleği, Atilla İlhan, Bilgi Yay, İst, 1995

1973 Arap-İsrail Savaşı ve Ortadoğu, Muhammed Hüseyin Heykel, Çev. Melek Ulagay, Nakiye Boran

Cezayir Bağımsızlık Savaşının Anatomisi, Frantz Fanon, Pınar Yay, İst, 1982

Çağdaş Arap Düşüncesi, Enver Abd-el Malik, Çev. Adnan Cemgil, Alun Kitaplar, 1970

Çağdaş İslam Dünyası, Jacques Ridsen, Çev. Nihal Önol, Varlık Yay, 1974

Çağdaş İslami Siyasi Düşünce, Hamid Diyanet, Çev. Y. Ziya, 1988

Dava Anıları, Hasan El Banna

Değişen Dünya Dengeleri ve Basra Körfezi, Ümit Özdağ, Hikmet Neşriyat, İst, 1991

Dünden Yarına İran, Cengiz Çandar, İst, 1981

Devlet ve Din, Çetin Özek, Ada Yay, ist.

Devlet-Ulus, M. Şehmus Güzel, Alan Yay, İst, 1995

Devletler Oyunu, Miles Copeland, Çev. Bedirhan Muhip, Nehir Yay, İst, 1988

Dünya Meydan Okuyor, J. Servan-Schreiber, Çev. İsfendiyar Açıksöz, İst, 1991

Dünya Tarihi, William H.Mc.Neill, Çev. Alaaddin Şenel, İmge kitabevi

Demokrasi, Gerçek ve Hayal, Noam Chomsky, Çev. Cevdet Cerit,

Pınar Yay, İst, 1995

Direnen Filistin, Cengiz Çandar, May Yay, İst, 1976

Dinlerin Gizemi, Birant Esinoğlu, Ceylan Yay.

Din Bu, 4 Cilt, Turan Dursun, Kaynak Yay.

Doğu Halkları Kurultayı, 2.Baskı, Koral Yay, Nisan, 1990, İst.

Seyahatname, Evliya Çelebi, Çev. Zuhuri Danişmen, İst, 1970

Emperyalizmin Bunalımı Dosyası, Alan Yay, İst, 1987

Emperyalizmin Ortadoğu'ya Müdahalesi, Coşkun Adalı, Sorun Yay, İst, 1991

Emeviler ve Abbasiler, Dr. Bahriye Üçok, Milli Eğitim Bakanlığı Yay, 1983

Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988) , Fahir Armaoğlu, İst, 1988

Filistin'de Halk Savaşı ve Ortadoğu, Naif Havatme, Ant Yayınları, 1970

Filistin ve Şark-ül Ürdün, Celal Tevfik Karasapan, İst, 1942

Filistin Sorunu, Walter Hollstein, Çev. Cemal Ertuğ, İst, 1975

Filistin Sorunu ve Arap Birliği, Enver Abd El Malik, Çev.Adnan Cemgil, 1971

Filistin Kazanacak, Ceylan Göllücü, Belge Yay, İst, 1988

Gap, Ortadoğu ve Su Meselesi, Aydınlar Ocağı Yay, 1996

Global Paradoks, John Naısbıtt, Sabah Kitapları, İst, 1994

Hayber'de Türk Cengi, Eşref Kuşçubaşı, Yayına Haz. Dr.Philip H. Stoppard, Arba Yay

Hz. Ali, Necip Fazıl Kısakürek.

Hicri Birinci Asırda İslam Toplumu, Dr. Müsteba Uğur, Çağrı Yay, İst.

Hititler Öncesinde Anadolu, Dr. Ali Dinçol

Muhammed, Maxime Rodinson, Göçebe Yay, İst, 1997

İran Tarihi, Şemsettin Günaltay, Türk Tarih Kurumu, 1948

İran İslam Cumhuriyeti Anayasası, İst. 1980

İslam Devletleri Tarihi, Mehmet Açıkgözoğlu, Yeni Asya Yay, İst, 1976

İslam Devletleri Tarihi, Prof. Dr. C. E. Bosworth, Çev. Erdoğan

Merçil, İst, 1986

İslam Ülkelerinde İdeolojik Savaş, Prof. Dr. Ebu'l Hasan Nedevi, Çev. Akif Nuri, Çığır Yay.

İslam Ülkelerinde Anayasa Hareketleri, Doç. Dr. Salih Tuğ, İst, 1969

İslam'ın Kaynakları, Cilt 1, Erol Sever, Kaynak Yay.

İslam Medeniyeti, Willy Durant

İslam'ın Serüveni, M.G.S.Hodgson, C.3, İz Yay.

İslam İnançları ve Felsefesi, A.Aydın, İst, 1979

İslam Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd, Sava Paşa, Çev. Baha Arıkan, Ankara, 1955

İslam ve Milliyetçilik, M. Nakavi, İst, 1992

İslam ve Kapitalizm, Maxime Rodinson, Spartaküs Yay, İst, 1996

İsrail Gizli Servisi, Richard Deacon, Çev. Yaşar Onay, Anahtar Yay, 1993

İran Devrimi ve Ortadoğu'ya Etkileri, Milliyet Yay, İst, 1991

İsrail'in Kutsal Terörü, Livia Rokach, Belge Yay, İst, 1984

İsrail, Mitler ve Terör, Roger Garaudy, Pınar Yay, İst, 1996

İsrail'de Ordu ve Politika, Amos Perlmutter, Akademi yay.

İsrail'in Doğuşu, Alan R. Taylor, Çev. Mesut Karaşahin, Pınar Yay, İst, 1992

İsrail, Amerika ve Bomba, Seymour M. Hersh, Çev. Belma Aksun, Beyan Yay, İst, 1992

İran Devrimi, Din, Anti-Emperyalizm ve Sol, Derleyen: Serpil Üşür, Belge Yay, İst, 1992

İmparatorluk mu? Cumhuriyet mi?, J. Petras, M. Morley, Çev. Neşe Nur Domaniç, Sarmal yay.

İmam Şafii, Muhammed Ebu Zehra, Diyanet İşleri Yay,

İmamlar ve Sultanlar, Mustafa İmamoğlu.

İslam Dönemine Dek Arap Tarihi, Prof. Dr. Neşet Çağatay, T.T.K. Yay, Ankara, 1989

İslam Düşüncesi ve Tarihteki Yeri, Lacy O'leary, İlahiyat Fakültesi Yay, Ankara, 1959

İslamiyet, Claude Cahen, Bilgi Yay,

İslamiyet ve Türkler, Doç.Dr.Hakkı Yıldız, İ.Ü Ed. Fak. Yay

İslamiyetin İlk Devrinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri, Julius Wellhausen, TTK

İran'da Devrim ve Karşı Devrim, Asaf Hüseyin, Pınar Yay, İst

İslam Felsefesi Tarihi, Henry Corbin, Çev. Prof. Hüseyin Hatemi, İletişim Yay, İst

İslam Felsefesi, Hilmi Ziya Ülken, Ülken Yay, 1967

İslam Medeniyeti Tarihi, W. Barthold, Ankara, 1963

İslam ve Kapitalizm, Maxime Rodinson, Çev. Fevzi Topaçoğlu, Spartaküs Yay, İst, 1996

İlk Zafer Yıllarında İslam, Maurice Lombard, Çev. Nezih Uzel, Pınar Yay, İst, 1983

İmparatorluğa karşı, Michael Parenti, Kaynak Yay, Çev. Özcan Buze, İst, 1996

Jeopolitik ve Jeokültür, Immanuel Wallerstein, İz Yay, İst. 1993

Kapitalizmin Geleceği, Lester Thurov, Sabah Kitapları, İst, 1996

Körfezin Tarihi ve Jeopolitiği, Charles Zorgbibe, İletişim Yay, İst, 1992

Kudüs Ey Kudüs, L. Collins, D.Lapierre, Çev. Aydın Emeç, E Yay, İst, 1985

Kuşatılanlar, İslam ve Batı'nın Jeopolitiği, Graham Fuller, Sabah Kitapları.

Körfez Savaşı, Gizli Dosya: Eric Laurent, Çev. Erden Akbulut, İst, 1991

Körfez'in kutsal Adakları, Orhan İyiler, Akyüz Kitabevi, İst, 1991

Kuran, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni, Muazzez İlmiye Çığ, Kaynak Yay

Küreselleşme ve Demokrasi Krizi, Taner Timur, İmge Kitabevi, Ankara, 1996

Kısası Enbiya ve Tevarihi Hülefa, Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I

Kirli Gerçekler, Michael Parenti, İmge Kitabevi, Ankara, 1997

Korsanlar ve İmparatorlar, Noam Chomsky, Çev. Fatma Ünsal, Akademi Kit, İst, 1991

Kahire Dosyası, M. Hasaneyn Heykel, Çev. Berrin Büktaş, Bilgi

Yay, İst, 1974

Kaos İmparatorluğu, Samir Amin, Kaynak Yay, Çev. Işık Soner, İst, 1993

Kürt Mitolojisi, Cemşid Bender, Berfin Yay.

Lübnan'da İçsavaş, B.J. Odeh, Belge Yay, İst, 1986

Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi, 4 Cilt, Prof. Philip Hitti, Boğaziçi Yay, 1980

Sosyal Açıdan İslam Tarihi, Abdülbaki Gölpınarlı, Der Yay.

Sahih-İ Buhari, Diyanet İşleri Yay, Cilt 5

Laiklik, Aytunç Altındal, Anahtar Kitaplar, 1994

Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu, Stefanos Yerasimos, İletişim Yay, 1994

Marx ve Oryantalizmin Sonu, Bryan S. Turner, Kaynak Yay, İst, 1984

Marxizm ve Gerilla Savaşı, William Pomeroy, Belge Yay,

Medeniyet ve Modernizm, Dr. Ali Şeriati, İşaret Yay.

Musa ve Tektanrıcılık, Sigmund Freud, Bağlam Yay.

Müslüman Cemaattan Ulusal Kimliğe Rus Azerbaycan'ı (1905-1920), Tadeusz Swietochowski.

Ortadoğu Petrolünün Uluslararası Politikada Yeri, Dr. Şükrü Gürel, A.Ü S.B.F. Yay, Ankara, 1979

Ortadoğu'da Devrim Yılları, Mahmut Dikerdem, Cem Yay, İst, 1977

Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası, Peter Mansfield, Çev: Nuran Ülken, Sander Yay, 1979

Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl, Ahmet Mumcu, İnkılap Kitabevi.

Oryantalizm, Edward Said, Çev: Nezih Uzel, Pınar Yay, 1982

Ortadoğu Çıkmazı, Cengiz Çandar, Hil Yay, 1983

Ortadoğu, Bernard Lewis, Sabah Kitapları

Ortadoğu, Alain Gresh, Dominique Vidal, Alan Yay, 1991

Ortadoğu Dosyası, Dünya Sorunları Dizisi, 1988/1, Alan Yay.

Ortadoğu Mitolojisi, Samuel Henry Hooke, İmge Kitabevi

Ortadoğu Din Kültürü, Şükrü Günbulut, Kaynak Yay.

Ortadoğu ve Geleceği, Sisav Yay, 1992

Ortadoğu'da Devlet ve Terör, Asaf Hüseyin, Çev: Taha Cevdet, Pınar Yay, İst, 1990

Örümcek Ağı, Bush, Thatcher-Saddam Üçgeni, Alan Friednam,Çev: Mehmet Harmancı, Milliyet Yay.

Pendname, Feridun Attar.

Petrol Fırtınası, Raif Karadağ, Divan Yay, 1988

Petrolün Sırları, Pierre Fontain, Çev. Erdoğan Akalın, Ist, 1965

Petropolitik, Hikmet Uluğbay, Turkish Daily News Yay, 1995, Ankara

Petrol Oyunu, Anthony Simpson, Çev. Aziz Üstel, İst, 1976

Petrol Savaşı, Leonard Mosley, Çev. Halim İnal, E Yay, 1975, İst.

Para Tacirleri, Anthony Simpson, Çev. E. Dursun, 1983, Ist.

Petrol, Daniel Yergin, Çev. Kamuran Tuncay, Türkiye İş Bankası Kültür Yay, 1995, İst.

Petrol Emperyalizmi, Münir Cerid, Sol Yay, Ankara, 1965

Rüşvet, Pierre Pean, Çev. Hüseyin Boysan, Altın Kitaplar, İst, 1990

Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi, 4 Cilt, Prof. Dr. Philip Hatti, Boğaziçi Yay, 1980

Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914) , Mim. Kemal Öke. İst, 1982

Sınıf Açısından Azgelişmişlik, Yves Lacoste, Göçebe Yay, İst, 1996

Sultan Galiyev, 3. Dünyacı Devrimin Babası, A.Bennigsen, C.L.Quelquejay, Sosyalist Yay.

Sultan Galiyev ve Sömürgeler Enternasyonali, Erol Kaymak, İst, 1993

Step'de Ezan Sesleri, A.Bennigsen, C.L.Quelquejay, Selçuk Yay, 1981

Su Sorunu Türkiye ve Ortadoğu, Yayına Hazırlayan: Sabahattin Şen, Bağlam Yay, İst, 1993

Sosyalizm ve İslamiyet, Roger Garaudy, Çev. Doğan Avcıoğlu, E. Tüfekçi, 1965

Sosyalizm ve Ulusallık, Horace B. Davis, Belge Yay, İst, Ekim, 1991

Sömürgecilik Tarihi, Raimondo Luraghi, Sosyalist Yay, İst, 1995

Silahlanma ve Azgelişmişlik, U. Albrecht, E.D.Lock, Birikim Yay, İst, 1978

Soğuk Barış, J. Garten, Sarmal Yay, İst, 1994

Silah, Rüşvet ve Sömürü, Arslan Başer Kafaoğlu, Alan Yay, İst, 1982

Siyonizmin Gizli Tarihi, Ralph Schoeman, Çev. Aydın Pesen, Kadelen Yay, İst, 1992

Siyonizm ve Dünya Politikasındaki Rolü, H.Lumer, Çev. K. Şensoy, Bilim Yay, 1976

Siyasetname, Nizamülmülk, Dergah Yay, İst, 1987

Türkiye'nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası (1945-1970) , Ömer Kürkçüoğlu, Sevinç Matbaası

Tarih ve Uygarlık, Şeref Han Ciziri, Doruk Yay, Ankara, 1997

Tarih'te Araplar, Çev: Doç.Dr. Hakkı Dursun Yıldız, İ.Ü.Ed.Fak.Yay. 1979

Tarihte Neler Oldu, Gordon Childe, Alan Yay.

Tanrı Anlayışı, Cemil Sena, Remzi Kitabevi, İst, 1978

Tanrı Buyruğu, Ömer Rıza Doğrul, Cilt 1

Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik, Abdülbaki Gölpınarlı, Der Yay, İst, 1979

Tarih Tezi, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Diyalektik Yay, İst, 1996

Türk Tarihinde İslamiyet, Turgut Akpınar, İletişim Yay, İst, 1993

Toplu Yazılar, Mahir Çayan, Aulım Yay, İst, 1994

Uluslararası Petrol Sorunları, Daniel Durand, Çev. Teoman Tunçdoğan, Ist, 1974

Uluslararası Petrol Sorunları, İ.Ü.Yay., Doç. Dr. Kubilay Baysal, 1972

3. Petrol Savaşı, Körfez Savaşının Perde Arkası, M. Heykel, Pınar Yay, 1993

3. Dünyanın Batılılaştırılması, Paul Harrison, Çev. Cevdet Cerit,

Pınar Yay, İst, 1991

Üç Sivas, Muzaffer İlhan Erdost, Onur Yay, Ankara

Yahudiliğin Çöküşü, Otto Heller, İnter Yay, İst, 1992

20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1980, Türkiye İş Bankası Kültür Yay, Prof.Dr. Fahir Armaoğlu.

Yeni Soğuk Savaş, Sovyet ABD İlişkileri, Fred Halliday, Belge Yay, 1987

Yeni Dünya Gerçeği, Orhan İyiler, Ceylan Yay, İst, 1996

Yeryüzünün Lanetlileri, Frantz Fanon, Sosyalist Yay, İst, 1994

Yirminci Yüzyılın Sonu, John Lukacs, Sabah Kitapları, İst, 1993

Yakındoğu Ticaret Tarihi, W.Heyd, Çev. Ord.Prof.E. Ziya Karal TTK, 1975, Ankara

Zihniyet ve Din, Fehmi Sabri Ülgener

MAKALELER

İsrail'in Yeni Stratejisinde Orta Asya ve Kafkasya'nın Yeri, Avrasya Dosyası, C. II, s.4 Bülent Aras

Irak'a İlişkin Stratejik Perspektifler, Avrasya Dosyası, C.3 s.1, 1996, Mehmet Atay

Yakın Doğu'da Su Stratejik Koz ve Barış Unsuru: Silahlı Kuvvetler Dergisi, s.374, 1996

Mısır-Türkiye-İsrail Üçgeni, Hasan Koni, Avrasya Dosyası, C.1, s.3, 1994

Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in Stratejik Değeri, Gen. Nurettin Türsan, Belgelerle Türk Tarihi Der.

Üçüncü Dünya Gözlemler, Sorunlar, Düşünceler, Korkut Boratav, Toplum ve Bilim Der. 1977

Ortadoğu, Mehmet Öngeoğlu, İşletme ve Finans, Ekim 1990

Petrol Sorunu Çerçevesinde Gelişmekte Olan Ülkelerin Konumu ve OPEC'in Siyasetindeki Temel

Yanlış, Dış Politika, Ekim 1988

Dördüncü Petrol Şoku, Doğan Ersoy, İşletme ve Finans, Ekim 1990

Avrasya Dergisi, İran Özel Sayısı.